

E, É

e *mut nm* I. Jelzői haszn-ban; in functie adjectivală; in adjektivischem Gebrauch: ez; acest(a), această, aceasta; dieser (-e, -es) (hinweisendes Fürwort). 1560: ha Neky Teortennek eleozer halala hat mester vram az ew germekinek feles-segenek es Jozaganak oltalma lenne ha penig Mester vramnak lenne e világbol eleb valo ky mulassa hat Gergel vram lenne Azzoniomnak felessegenek germekinek es Jozaganak oltalma es gond visseleio [Fog.; SLt S. 10]. 1567 in platea vxorem Elie Paisos audisset dicentem ad Emericem Hari in domo Ezt fogd ezt fogd, e gylyos bestye hires kuruafiat ez az en fiamnak hengere ha ma az en fiam meg hal holnap enmagam feyet vezem az bestye kurwaffianak | ha tudnam e ver aruloth ky uolna ky az en gyerme-kemet meg ewtthe en magam lennek hengeere [Kv; TjK III/1. 49]. 1568: en* es Kaytar istuan egek voltunk, es terem Peter ideiebe, perlettwnk, e fold felol [Kv; i.h. 191. — *Petrus Kaytar]. 1570: Gergel hithy zerent vallia, hoki eo seymt Nem Thwd eh ket peres keozet valo dologban [Kv; TjK III/2. 9, 11]. 1571 ez lewel e meg mondot Zemelyeknek* vagy Rawastol vagy egyeb-teol valo mentsegekre ne lehessen ez meg Irott dolog kyweol [SzO II, 337 Báthory István az usz-i királybírákhoz. — *Az előzőekben név szent felsoroltaknak]. 1578 Az Mezarossok dolga-rol eo kegmek voxot kerdwe(n) egez warassul wegeztek hogy amint ez elot a waras El wegezte è dolgot ... a zerent akaryak mostis hogy az hus arulasba procedallyanak [Kv; TanJk V/3. 162a]. 1581 Azerth kerem keg(d)eth, hogy az naponkint valo geöleöltség neh aradgio(n), Kegd haggia meg az nemetyeknek, è kws marczonasagh zolgalathon ne vezekedgienek [Noszoly SzD; BesztLt Joannes Chyeffey provisor Albensis lev.]. 1585: Magyar Andras vallia ... Takach Keleme(n) az eo hazoktol valo tizenhatod haz mezzesegre ... Angalit Velmen Mihalnę vallia ... tizenhato-dik haz vala e dologh a' Keleme(n) hazatol [Kv; TjK IV/1. 474]. 1589: Az harangozo legennek hogy e napokban ot segitet attunk ital penszt f. — d. 16 [Kv; Szám. 4/IX. 15]. 1630: Czegei Vass Janos apia az felesige Erdelj Kata Aszonj edes ania Gerendi Martha Aszonj utan birta e resz iosagokatt leanj agra ugi mint leanj negedet [Szentegyed SzD; Wass. Nic. Ratonj (65) ns vall.]. 1639: Az többi között ezt tudom mondani, hogy e telben az én fiam, Gyurkó igen fertelmes rútul megszidogatta vala ezt az Kállainét [Mv; MvLt 291. 188a—191a átirásban!]. 1653: Volt e vár-megvétel ugy mint 12-ik octobris 1596-n [ETA I, 48 NSz]. 1653/1655: akarok Ozdi Ura-mat è dologh felől megh találni, de honn nem lèven el mulèk [Kv; CartTr II, 874]. 1675: ez jövö hetfőhöz egy hétre mind a' két fél, készen

legye(n), et sine dila(ti)one ulla e dolgok akkor elő vétetődik [Kv; TjK VIII/12. 9]. 1682: E nyárban ... valami ... bakokra csinaltata gátot azon helyre, az hol még az régi malomnak is gattya volt [Magyaró MT; Told. 1a]. 1723: az Incta Szathmári Ersok, törvénytelenül teréhb(e) esvén, igen Szép, és ép, idejére elő jött Fiu Gyer-meket hozott bujdoklásába e' világra [Kv; TjK XV/4. 22]. 1727: e héten akarnék valamit épít-tetni, és kiváltképpen a házamat bé sendelyez-tetni [Impériva Cs; Ap. 2 Balási József Apor Péternéhez]. 1731: e meg mondot négy öreg Atyafiak egy Testvérük voltak de az Atyokat kik(ne)k (!) hitták ... nem tudom [Ilondapataka SzD; TKI]. 1753: (A pénzt) kölcsön kérven fel è Mostani Esztendővel együtt 3rom Esztendore exurgal Legalis Interesse Flor. Hung. 3 Dr. 6 [Kraszna Sz; Borb. II]. 1802: A Felséges K. Guberniumnak e következőzendő éget helysségekről valo Decretumátt botsátottam ki Kegjelme-tekhez [Énlaka U; i.h. Gálfalvi Pál esp. kl]. 1879 Szabo Borbára ... elsőbben erőssen meg hűtöltetvén, le tett Hite után az eleibe adott kérdésekre vall e következő modon* [Kv; Pk 2. — *Köv. a vall.]. 1834: mivel ... e' lépés ellenem, az ebben érdekelt summának kamatoz-tatása tekintetéből tétetett inkább, — ugyan azért kéntelen vagyok magam is az Ex(ponen)s Urat ... Törvényesen réadmonéaltatnom, tessék a' Tutori esztendők alatt részére administrált jövedelemnek hatod részét meg fizetni [Dés; Bet.]. 1853: mű itt e' nyomoru világon, a' fájdalom kínjaitol emészte — bajlunk az élet terheivel [Kv; Pk 7].

Szk: ~ *minap*. 1578: e minap el wegeztek volt, hogy a' zokot mod kyweol senky ne fizetne teobbet, az zölómywesnek Etelt se adna se adatna senky [Kv; TanJk V/3. 167a]. 1639: Prágai János mondá e minap, hogy az Kállainé fia ott volt Molnár Istvánnéval, s ő hogy odament, akkor köti vala az gatyát az legény [Mv; MvLt 291. 188a—91a átirásban!] * ~ *minapiban*. 1600: E minapiban hogy Vrunck Brassoba wolt, en elöttemis az falu elottis azt mo(n)dotta Fodor Balint Botossy Pálnak hogy a feliben ne(m) hábor-gattia, hane(m) a mit wegezet wele, tarcha ahöz magat [UszT 15/216] * *mind ~ mai napig/napig-lan*. 1757 az ott* valo Posta Mester Sem az Ház helyet, sem azután járo appertinentiákat, mind e' mái napig nekünk proprietariusok(na)k nem restituálta [K; SLt D. 34. — *Nemeszszukon (K)]. 1800: attam egy otalag (!) egetbort Danyi-lanak mellyet tülem ... el is vitt ... es meg mind e mai napiglan Se fizette ki egészen [Somkerék SzD; JF. Hers Jakob vall.].

II. fu-i jell-ű haszn-ban: 1. ez; acesta, aceasta; das. 1653: E lón Báthori Sigmond dolgának vége

és kimenetele, a mint töllem halod [ETA I, 73 NSz]. 1671 Ennek^a pedig csak é volt az oka hogy à Jozzagainkat a Pogánság ben jártában igen el pusztította volt [Baca SzD; RLt O. 3 Bánfi Sára aláírásával. — *Ti. a kölcsönösszeg és kamatja meg nem fizetésének]. 1722: az en vekony es csekely opiniom azért ebben e volna, hogj Ngöd primum et ante omnia az ember halalt keresne a patratorokot [Székelykocsárd TA; Ks Sándor Gergely lev.]. 1741: Csiszér Ádám Ur(am) ... azt mondá, mit tsinállyunk ezzel az orával e bizony rajtunk sűll [Ks 15. LIII. 2]. 1761 Ezen nevezett Malomnak, a Pénteki Vámját .. Josika Joseff vr eő Naga, Cedalta volt ez Illyei reformatus Papnak e sem ertetődik a fellyebb meg irt Summához [Szirb H; JHb LXX/3. 182]. 1767: e pedig volt kaszálás farka felé, de aratás előtt [Uzon Hsz; Kp IV. 243 G. Kovács (20) miles equ. vall.], 1770: e' sokkal Ifiabb Malom volt a' másnál, melj ... el pusztult [Dombó KK; JHb LXVII. 157]. 1772: minden Gát tasztítja vissza a' vizet, e' tagadhatatlan, de nem minden feltaszított viz okoz kárt mingyart [Kük.; JHb LXVII. 245]. 1776 Egy Gyulaianus Hadnagy ... Csizi István ... sűrőlködött, forgolódott, mesterkedett, Groff Lázár János Urffi ő Nga körül, és vgy itelem é volt leg főbb rontoja à Groff Lázár János Urffi, és Groff Kornis Anna Kis Aszszony ő Ngok között valo mátkaságának (!) [Kóród KK; GyL. Gabr. Martonffi (31) káplán vall.]. 1782 ő kegyelme azt mondá: e' jól vagyon [Torda; KW Vall. 19]. 1793 A Dios ajj Nevű helyben ... Orotvány föld e pallag, eddig Törökbuzáryt vetettett [Erdőszenygel MT; Tsb 51]. 1795/1800: E' jó Erdő! Rákosi Ferentz Származott vala ide ... e Magtalan volt [Harasztkerék MT; Told. 30]. 1806: del előtt meg lehets voltam a Letzkét ki véve e sovány volt [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 193]. 1815 exmissiot kertenek az Evictoraik elő áltasara a jövő perjudusig es ez megis adatotván Deliberatione a per e mellett meg állott: — E nem sok idő: itt vagyon Pünköst es azutan megint felelni kell az all-peres Baro uroknak [Mv; Borb. II Mátyás Samuel ügyvéd Mihaltz Antalhoz]. 1830: néked nem hiszünk mert szüntelen hazudsz e pedig egy szolga-bironak nem illik, egy jó Férjnek nem áll jól 's szégyen [Kv; Pk 6]. 1832: Mert enem^a kitsiny dolog végben vinni — hogy télreis elég mosott Buza légyen anyi Cselédnek! [Torda; IB. Demény János udv. tiszt lev. — *Olv.: e nem] | Vagyon egy Marha Legeltető hely e közösen legeltettetik [Márkosfva Hsz; Bet. 1]. 1842: ezen Erdő Mag fákkal merőben bé vagyon álva ..., az allya két Esztendő vágott, — e' é állott szép fiatalos Erdő, ugy hogy az allya is nőhet [Kakasd MT; DE 2]. 1848: a' köz helyeket mérettetik, e' mind jo tsak hogy mi előtt a' Mérnök ur ben dologhoz fogna, az előtt a' fiui leányi Telkeket tisztán szükséges meg állitanunk [Usz; Pf].

2. ~ *feld* erről; despre acest(a)/această, aceasta; von diesem/dem. 1638: Monda Notarius

Uram . en ugj tudom hogj compositioja volt kgdteknek egj massal effelől az dolog felől s monda Csizmadia Peter hogi volt nem tagadom, de evel az Czelekedetivel mind el bonta [Mv; MvLt 291. 141a]. 1640: Én Biró Pálné felől, sem penig Nagy Péterné felől nem tudok semmit, de e felől az Molnár Istvánné felől ezt tudom bizonyosan mondani^a [Mv; i.h. 233a–51a átirásban! — *Köv. a nyil.].

3. ~ *kívül* ezen kívül; in afară de aceasta; außer diesem. 1598 E keowoolis elegh hallomast hallottam feleolleok [Kv; TjK V/1. 247]. 1600: Chyanady Ferencz ... valja ... semmith Abban nem thwdok ... mert egy weol (!)^a nem ertet semmith benne [Kv; TjK VI/1. 412. — *Olv.: e kívől]. 1784: van egy szin, és e' kívül egy kopok Rekeszseis [Gorbó SzD; JHbK LIX/4]. 1812: a Groff ... ekivül adott edj jo féle gyöngyökkel kirakott ősi pártót | E' kívül ugy tudom hogy a Groff Ur eő nsga(na)k érkezett volna edj Leveleis ezen szekér elindulása után [Héderfája KK; IB. Varró György (29) grófi kocsis és Bordi István (32) jb vall.].

4. ~ *mellett* mellette; lingă acesa/aceasta; neben diesem. 1636: 'e mellett^a egy gyalogh kapu eőregh, fa kilinczes es pantos [EMLt. — *Ti. a nagykapu mellett]. 1692: E mellett vagyon első haz, melyben Etek fogok szoktak enni [Görgényszimre MT; JHb Inv.].

L. még a mut. névm es alakját.

e *hat. névelő* a, az; articol hotárit: -l, -a; der, die, das (bestimmter Artikel). 1558 k. ha az arany 8, 9, 10 auagy 11 garatu^a, tahat ezt e mixturat auagy az addicioth keziched Neky^b [Nsz; MKsz 1896. 297. — *Előtte és utána *garato* és *karatu* alakban is. ^bKöv. a leírás]. 1592/1593 Az vizis akkor keet fele megyen vala, Ez e' peres feold mint egy kws zygett, vgy allot az ket viz keozeot [Mikeháza SzD; Ks 35. V. 12]. 1606: Ez e helyi minekünk emberi emlekezettől fogua ualo birodalmunk, az faiaht mindenkor szabadon birtok, megh bizonyettiuk, az melleth tóruentis kerünk [UszT 18/11].

Noha a régiségben az e *hat. névelő*ként, ha ritkán is, de előfordul, feltűnő, hogy vele sem az EtSz, sem a TESz nem foglalkozik. A szerk. megfigyelése szerint a moldvai csángóban még ma is használatos a címszóbeli szó az itt jelzett szerpben.

-e, -é. Eldöntendő kérdésben önálló jel. nélküli, simuló kérdésőszoca annak kifejezésére, hogy a mondatartalom egészében kérdéses, ill. kétes; particulă enclitică fără înțeles propriu folosită în formule interrogative pentru a arăta că cele cuprinse în propoziție sînt în întregime problematice, respectiv îndoienice; enklitisches Fragewort ohne selbstständige Bedeutung gebraucht in 'der Entscheidungfrage zum Ausdruck, ob der Satzinhalt im ganzen fraglich bzw. zweifelhaft ist. — Hangalakjai; variante fonetice; Lautformen: -e, -é, -i ~ i.

A régiségben a hangjelölés kialakulatlansága miatt a XVII. század első negyedének vége tájáig, nem ritkán azonban még azon innen is a simuló kérdésőszoca egykori ejtése tekintetében

bizonytalanságban vagyunk: az *e*-vel jelölt adalékok legtöbbjében a valóban *e*-s ejtés mellett *é* és *é*-jéssel is számolhatni, a XVII. század közepe tájától egyre általánosodó *-é* hangjelölés megett pedig az *é* mellett *é* ejtés is lappanghat. A ritkán jelentkező, viszonylag korai *eh* hangjelölésű kérdőszócika-formát ejthették *e*-, *é*- és *é*-nek is. Az 1-ző alakváltozat *é*, *j* és *y* jelölése *é* és *é*-tést egyaránt takarhat. Az alább felsorakozó adalékokban a *mgh*-s szöveg és a hozzásimuló kérdőszócika között jelentkező *é*, *j* és *y* jel minden esetben hangértéktől *j* hangot jelöl. — A simuló kérdőszócika hangalakjainak stílus szintbeli és szóbeli helyére nézve l. Klemm, TörtMond. 17; az *e* nyomon induló nézet módosításának szükséges voltára l. NyM 277 kk és az ott id. ir. A tört-i szótlak jelentésadásával kapcsolatban a szerk. e megjegyzést teszi: A NySz és a nyomán induló EtSz, valamint a TESz az 'an, anne, necne, nun, utrum' mellett másodikként a 'si, wenn' jel-t is elfogadja, a NySz-ban felsorakozó adalékokból azonban e jel csak bizonytalanul, az itt felsorakozókból pedig egyáltalában nem hámozható ki.

1. A. Igei áll-hoz simul; se alipešte la predicatul verbal; enklitisch gebraucht bei Verbalprädikat. — a. igekötő nélküli igei áll-hoz; la predicatul verbal fără preverb; bei Verbalprädikat ohne Verbalpräfix. 1567: Agatha vxor francisci Seres, se audisse Quod ita dixisse vxor Valentini ad Dorotheam Toothazy Hallode ha en Nem Mosom az en vram(m) labath Jowel te mosd a ... [Kv; TjK III/1. 92]. 1568: Nyreo balas iur(atu)s fassus est, Ezt hallottam hogy monda zabo peter perellywnke, vgyan, es monda, Az azzony perellywnk bar, s monda zabo peter perellywnk bar en eleg pert adok neked (igy l) [Kv; i.h. 232]. 1569: Catherina famula Petri keuel iur(ata) fassa est, hogy keuel peterny be ment volt More Janosne es kerdy oth ez Cristina Azyyont hogy voltale ma az en hazamba, es mond Cristina En ne(m) voltam [Kv; i. h. 246]. 1570: Margit Erzen Jarto Janosne azt vallia hogy My kor Jmmar ely Ment volna Takacz Ambrusne az Zabo Janos hazatwl Mongia volt neky Zabo Janosne Jde Jeot vala rea(m) Takacz Andrasne hallade az kyalast, Byzon vgy Megh zydogatam hogy forgachal vakarhatak volna le rola [Kv; TjK III/2. 94]. 1573: Caspar Tamas Azt vallia hogi ... Eo megh kerwly az zeolet Es Mond Benedeknek, Ez Ninchen három fertal Io ha fely hold volnais, Mond esmet Sarka István hallode Te gaspar vgian Meg vagion ez három fertal, meg teobis | Somogi Janos ... ezt vallia ... mykor eo egczer az zeoleobe myel volt, talal oda Jwegas Janos, mond, ez volnae ez eottwes Lerince zeley, mo(n)d neky ... hog az Mellette valo | Dorottia Nehay Zabo lazlone Azt vallia hogy latta puskarne Egi darab giolchal kalachsi-teneh Satoraba Jeot ... es kerte hogi meg Merneh, Eo hogi meg Merte volna Igen kichin heat talalta hogi 12 zing, Ne(m) volt, Mond oztan puskarne kalachsitzenek ladde hogi Megis Ninchen Annye hea Menyét Mondaz, De te magad vagi hamis zinged is hamis | Grwz peter ... Mond hogi Mondal (!) bestie kwrwafy hat Saros az gattia ... bestie kwrwafy Lattode hogi ez nem Saros [Kv; TjK III/3. 80, 259, 263, 268, 306]. | az tot falul patakon Jnet kj Rit vagion ... Nem tudom ha zakaztotaj zent Peter uize [Szilkerék SzD; JHbK XLIV/11]. 1574: Mond Zigarto* gergy Istwannak, Ier el hozzam Ne Banch (!) hazad Nepet oda be lattod e hogi betegek [Kv; i.h. 317. — *Előbb: Zigarto gergely]. 1575:

Janos deaknak az Zebenyek p(ro)curatoranak kérdese Ez Biro es Kiral Biro vramtwl Es az Tanachbely vramtwl, hogi mykor Az Tanach az protocollumba az wagi az Conservatoriumba Ieccezt Irast teznek Akar my dolog feleol pecetneikwl Es valaky eo K. Jecczesewel elny Akar az mykor zwkseg kewannya eo kegek Elneke vele Es vagione Ereye eo kegek kezozet az fele Jecczesnek | Kalmar Janos ... Monda esmet hogy Nyreo Kalman az eo Attya Towat hirenelkwl es akaratyá ellen halasztatta volna, Monda az ellen Nyreo Kalman Tahat te Nem halasztattade [Kv; i.h. 258a, 411]. 1577 elmenuen bothazara kj kolosuar megieben vagion es my az feleol meg Irt Nemes szemileket az Nag. Noua donatioia es statoriaia (!) tartasa szerint bele Iktatok az szomszedosokot hatarosokot be hyuattuk* Ezeknek my tudomant teottunk hog ha lezeny valahonnat valaky Ellene mondo [Szopor K; SLt Y. 17. — *Köv. a fels.]. 1582: Megh en kerdem, Miert ugmond hog meg nitottad Az Almariumot, Nem tudom ha zolaye rea | Nílas Antal ... vallia, Latam hog valtigh veré Igiarto Georg Rengeo Annat, De az vthan Nem tudom ha Igiarto Georg fogtata es viteteye az Birohoz [Kv; TjK IV/1. 51, 53]. 1583 valamint es valahogy leot ot az zo ez Zilagy Ianos vthannok me(n)t Kasketeo Agostonnak es Deak Adamnak, s vg' verteye vag' vagdalta megh eeket [Kv; i.h. 192]. 1584: Anna Kerekes Georgne vallia, Ez Lakatosne hazanal lakunk vala Sellerewl, vohorara le wlenk es Immar Eottewnk vala, S monda nekewnk, vohoraltoke fiaim, Mondank vohoralunk, ... Mas fel oraig mikor mulattunk volna vgia(n) azon vohoran aztalunknal es beszélgetnenk meegis, haza érkezek, Es Monda, Megis az vohora felet wlteoké, Mondank, Megis ot wlewnk [Kv; i.h. 264] | Hog ha Sokadalomkor walo vamolasa vagione rizek az Sovagoknak Awag zabadoky vamolni [Torda; DLt 212]. 1585: Biro Mihaj ... vallia Az Iffiwtol esmeg ily zoth hallek Hazuch Essez Curwa, de Ne(m) tudom ha takach Kelement zidaye vagy az feleséget [Kv; TjK IV/1. 475]. 1588: Nem emlékeozik ha zalagosul ataie Keomius Benedóknak [Dés; DLt 222 Temesvári János kezével; ennek nyelvére nézve l. NyM 261 kk]. 1589: Mith Czynalz Matias vram vgi mond. Nem tudom ha Jahczoszy Vagi mit akarz? ... Ennekem hagi bikit mert ezennel bizonj kialtast tizek, Nagi zigient vallaz | Iget boris vala egi atalogoczkawal de azt nem tudom haza Vittiki vagi nem [Dés; DLt 226]. 1590: Istuan kowachjne Zitta az Peter kowachinet luhkos kurwanak es az Peter kowachjne mind wizza monda reaia, azutan monda Jstuan kowachne Tudodi mint iaral Tordan az kes mia te kúrwa [Kv; TjK V/1. 39 „Andras kowachi legenj” vall.]. 1591 Minekeleotte p(ro)ponalnanak az Actorok azt akarom megh tudnj az kegtek szekin ha vagione mindeniknek az en peresimnek Irot prokatorok [UszT]. 1592/1593: Engem egyszer megh eskethe Serienj Miklos, hogy ha az Ritthi Malomhoz valo zyget legenj az a porond vetis*

az Reti Malom alól, de akkoris meg mondottam, hogy mikor oda iartham ... zabadon elthewk, ha fwuet kaphattunk rejtá [Szásznyires SzD; Ks. — *Dés és Szentbenedek közötti határhelyre von. vall.]. 1597 Simon Janos ... wallia ... hiwa egizer eleombe Sardine az leankat, monda neki hallode te leany mond meg az gazda eleot mit chelekedet az vrad veled ., ne zegenlied hanem mond meg bizwast ... az perwataban mit chelekedet [Kv; TjK VI/1. 95]. 1600: Wolte immar hasitot hatara Oroz hegynek Farkaslakától, azt immar ne(m) tudo(m) [UstT 15/112]. 1604: giengie Jakab .. ugy Zolgalta okren Zekeren, lörincz benedek wramot mint Jobbagy Zolgalta az wrat, de ha feye kötöt Jobbagia wolte mint wolt en azt nem tudom [i.h. 18/168 „Fodor Janos fiatalwy” vall.]. 1610 Azoniom .. hallodj mit kialt read az Santa Zabo [Dés; DLt 321]. 1612/1613 mondam vgi vagione Anna, monda bizoni ugi vagion az [Pellak SzD; KJ]. 1613 latam hogi az agion hankodik az Zolgaloval az Uram, de czelekedeti valaminemő (így!) en azt nem tudom [Nagybánya; KJ]. 1618: kellessék-é s illik-é nekem vagy az Nagyságod bölcs tanácsit és az országban levő főrenden való uraimat informálnom? [BTN 107]. 1621: az egez Desi Nemessegnek akarattiból menti az hazra melybe(n) mosta(n) Kallay Janosne lakik? [Dés; DLt 346] | Kérdezkedik Toldalagitol a tihája . ha járt é többet az ő birodalmokban? [ETA I, 130 NSz]. 1626 Boczkor Matthiasnak pallos auagy hegies teör uala az kezibe(n) ereossen feniegetj uala az molnart, hogj Kurva latod eh hogy ha akarnek altal verhetnelek az hegies teörnel [Szentgyörgy Cs; BLt 3]. 1629 En nem hallom sem nem tudom hogy ha az apia ingerletteje es ha eo segitte az At az perre [Kv; TjK VII/3. 82]. Latta(m) azt hogy varga Mihaly hordotta az kutrol az uizet, s mondotta(m) enis neki hogy latode Mihaly Uram ugjmond hogi mostis eled az kut vizett [Mv; MvLt 290. 176a]. 1635: sok busongo bezedekkel Vas Janos Uram ... zinten nem emlekezhetem, hogi ha azt mondaie Eő kegame hogi az leveleket oly helire tezi az vagi teotte hogi meg az giermekys sem lattia Sohays [Wass]. 1637 ez a fazakas Istua(n) . kerde teölem hogi haragszike meg en ream Olah Istua(n) [Mv; MvLt 291. 103a]. XVII. sz. köz. kerdiwk vala hogj ki czinalta az zolgalonak az giermeket, hogj ha az Ura czinaltaje s monda hogi czinalta az ebet, mindenkor latrok voltak eok [Kük.; Kp III. 79 Harangláb Ferencze Samsondi Ilona vall.]. 1653: Hallotatok é egy példát? Egyszer volt egy tuzok ... * [ETA I, 113 NSz. — *Köv. a példázat]. 1668: Tudodé, láttodé, hallottodé mellyik Fejedelem idejében es esztendőben acquiraltá volt őreghbik Lázár István Vram Colos Vármegjében Erked es Solymos nevű Possessiokat, és mi formában adatot néki akkori Fejedelemtől? [Szászrégen; LLt] | Tudodj ha oli dolgot czelekedet volna kjt hitel fogadot volna ... Isten valo (így!) karonkodasat halotakj, hogi Eördogh lelkü, Eördogh teremtet, es egieb ezekhez hasonló karonkodasokat halo-

taki? [Szúv.; Born. XXIX. 5 vk] | Ezt penig én klgimes Aszszonyom a Nagtok istenes itiletire támasztom, ha valaki kívánhattaé azt én tölem, hogy szintén ugy mennek en most elődedin elő a' dologgal a' ki bujdoso kenyeremet még jo modgyával meg sem emeszthettem vagy bujdoso turbámnak letétele után meg-sem pihenhettem [KJ]. 1670: megkérdezték hogy ha továbbra akarnájé foghságba(n) tartani [Kv; TanJk II/1. 712]. 1674/1676: kérdezttem, No mint jára Kegyelmed? adánaké valamit? [Kv; JHbK XX/21]. 1675 ha felelet alatt vetteje * [Kv; TjK VIII/12. 69. — *Ti. a lovat]. 1676: Tudodi bizonyoson Emlekezelj rea Ezen föld kin most allasz hogj Niha; Miha; Györgynek Haza uta(n) valo Eördökös földé löt volna eo bikiivel birta elte? [M. köblös SzD; RLt 1 vk]. 1678 Hallottadj Diosi Janos vramtol ... hogi ... Druca al(ia)s Porfyros János eo kglminek kinallia vala magat hogi cziak valczia meghe eo kglmne örökös jobbagia liszen? [Szentpéter*; RLt 1 vk. — *Később Füzeszt-péter SzD]. 1679: Tudodi, lattadi, auagy Hallottadi bizonyoson Horsa Gabornak niua(n) valo lопасat Toluajsagat orgazdasagat Tudodi, ha az Elot Gratias löt volna az Varmegye Tiszteitől? .. az mit ezekbe Tudcz es lattal meghe mond [Dob.; i.h. vk] | nem tudo(m) edes Ura(m) ha oda la (!) volté olyan nagy Dér*de itt valoban nagy volt [Ajton K; EMLt Ebeni Éva lev. — *A levél jún. 4-én kelt]. 1687: Tudodé láttadé halottadé a' Csehi Hadnagy, Bihari György mást vagy ellenkezőt parancsolna, mit az Udvar-biro parancsol, és az hadnagy teszené akadályt, vagy mit huzott vont az eo Ngok Jozságán? [KSz; GramTr VIII vk]. 1695 k.: Tudode lattadi s hallottadi ? [K; SLt H. 21 vk]. 1701 Tudom aztis hogy mikor azon Deakok oda mentenek az Falub(an) azon Jobbagjok repetálására Tekint(etes) Kendeffi Janosne Teleki Kristina Asszony ő kglmne egy szolgája is lévén ő kggkel, azon Jobbagyokat nevezet szerint kerdezte ott az Faluban meg én kerdem hogy ha ismernejí őket s azt monda hogi igenis ismerne mivel sogor-ságok egy mással [Keresztényalmás H; Szer. Steph. Kőrösi (40) gondv. vall.]. 1703 Tudodé ha feje kötöt vagy Zolgos vagy Pénzen vet Job-bágy ... ell idegenedet volna? [Gysz; LLt]. 1718: Josika Sigmund Ura(m) ő kigylmne monda ... Fűlel Csak Ferencznek, nem felsze az I(ste)ntül hogy it eget meg hogy mersz illyen nagy innep nap dolgoztatni [Branyicska H; JHb Tomucza Peter (60) jb vall.]. 1727 Ha vött Eőz-vegy Aszszonyt vötti? [Dés; DLt LibInv.]. 1734 az Borbát nevű hegyben, amely szállót mostan ... bír, a gr. Bánffy György részére dézmálták-é? [Ketesd K; KHN 61]. 1735: Az Anditts megett lévő egés Gödör mely is dubiumba vagyon ha Bolduczi* vagy Csani határhoz tartoziké? [Mező-csán TA; Born. X. 7 vk. — *Bolducz, eltűnt település (TA)]. 1736 it vani Szt: Ivani Maria Aszszony? [Kibéd MT; Sár.] | Esmertée? az Tanu ... Sz. Enyeden (!)* lako Eltető Fer(encz) és Mihály Uramékat. Tudgyae? ... amikor ... Zilah

Mező Városáb(an) laktak, akkor az Nemesség közzé számláltatotté? (Igy!) . nemesi p(rae)rogatívával élté avagy Taxás Civis, Libertinus és mindenekb(en) a megh nevezett Város Birája bottya alatt valo ember volt? [Zilah; Wass vk — *Szentegyed SzD] | monda Szabo Jacobne az legeninek bankodiki Abrugi Istuan [Mv; MvLt 290. 125a] | Mindenik nap* penig kalács elég volt, az gazdasszonyok megkérdezték mindenkor, hogy ettenek-e az kalácsban [MetTr 391. — *Ti. a lakodalom mindenik napján]. 1738 : Mi azért meg esekott es hűte után meg kerdeztük Tudadi Lat-tadi kik vertek Fel Az Olasz Ferencz Urfi molmat és kik vittek el az szalanat Eczakanak idejen [H; BK sub nro 1011] | (Márján kocsis) meg nehezédvén, meg nézettem az bátyával ha pestisbe vagyoné, de leg kisebb csomocskajais nem volt [Gyeke K; Ks 99 Kornis Antal lev.]. 1742 : Tudjae a Tanu ., hogy az ki azon malomnak a Feleben belé Szállót letetee elsőben a zálagját vagy csak ingyen Szállót bele? [Remete MT; VK vk] | Makove eddig lesz 40. esztendő, és házas, de hol lakik, és élé nem tudgyuk, mert nem láttuk feles időtől fogva [Kincsi KK; SLt 8. K. 15] | Tudode hallottade hogy az Gárgyásiak(na)k* bányajok bé szakadván és sok hasznok az Istalljban^b szakadván azt ki hordotta ki az Istalljból? [Asz; Bosla. — *^bGárgyás és Istály két torockói vashánya]. 1748 : Eltető Ferencz Ur(am) ... Pap Péter nevű Birájához ment az ablak alá; cirkálván a' Birot ha alszik, és azt kérdekte, itthon vagy é Pétre? [Szentegyed SzD; Wass. Paulus Balog de Zila (152) ns vall.]. 1749 azon Rétet ki kaszálta le, . tartozotté a Falú maga fel gyűjteni és kaszalba rakni? [Fejér m.; Told. 3 vk]. 1751 nem felszé hogj valaki tüzet dug a kalangya szénádba s el égetik? [Kóródsztmarthon KK; Ks 17/LXXXI. 18]. 1753 Azon elé adott Argentariakot, kik ... merették meg, az munkájokat és arannyazásokat limitáltattáké, vagy tsak a Lotok számát agnos-caltattáké ? [Hsz; Ks 22. XXIIb vk]. 1753/1781 Miképpen és hány esztendőig moderalta 's igazgatta, a Nagy Almási bányát, coláltaé? [H; JHb LXXI/3. 190 vk]. 1756 benn rekedtek é a' Bólt külsai a Boltban? [Kv; Mk IX Vall. 115 vk]. 1759 : Azon Czégéres személjek miatt azon Háznál esteké gjakor verekedések? [Msz; Sár.]. 1761 Muntyán Kretsun ... több illy színű lopásban elegyítettéé magát és mikor ? [H; Ks 113 Vegyes ir. vk]. 1762 : fateala ... Zabolai Ötves Mihály eő kegyelme, hogy az mely lopot arany lánczot, és pereczet vitt volt az tolvaj Leanzo eő kegyelméhez, estve vitte, és nem tudta distingvalni, ezüst, vagj arany légjené [Torda; TJK V. 132]. 1764 : hallatta é bizanyasan? [Nyá-rádszlász MT; Sár. vk] | Amiolta a nevezett Udvarban vagyon vagy egyszer vagy matszor láttaé s vetteé észbe hogy akarkiis valamit ki vitt volna a nevezett udvarból az eo kegylme hire nélkül etzakanak idején vagy akarmikori vallja meg a Tanu [Bögöz U; IB vk]. 1765 az administralando Contributio pénzt ujra is-még meg számlaltuk azért, hogy vallyon a Com-

missarius előtt valo számlálás nem esett é hibáson [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 25] | Az Enyedi Maga-zinomból szokotté maga számára szénát ... administralatni nem tudgyuk [Benedek AF; i.h.] | illetteé eő kegyelmét valamely böstelen szokkal? [Dob.; i.h. 8 vk]. 1766 Bentser Pálné tébol-lyodott elmével volté a Testamentum tételben, vagy ellenb(en) Isten tudgya [Vacsárcsi Cs; Ks 92]. 1768 A' Birakok és Más Polgárokis szoktáké Tilalmasbol a' Marhákot bé hajtani? Ekkor tájat ... kéntelenítettéké a' Birákok, Polgárok, Marhákot tilalmas Határból bé hajtani? [Mező-madaras MT; BK vk] | Űsmerte é a Tanu .. Meleg Földvárat* Néhai Providus Triiff Isztrátyit ? [Dob.; Born. XL. 80 vk. — *SzD]. 1769 Barlotz Vonya midőn azon nevezett Tinorol nem számolhatott volna; kereste é ... tette é hírré, ugy a Circumjacens Hellysegekben is tudakozta volna é de sohol Nyomába nem akadhatott volna jo darab ideig? [Msz; BK vk]. 1770 Sülydedt é azon malom meg, s hogy mint forgott nem tudom [Ádámos KK; JHb LXVII/123]. 1772 : Szederj, és Eperj fák vagynak é? ... Eperjfék némely Udvarokban vadnak, és Szederj fák is az Erdőkben [Fejérvíz H; JF 36 Balt. Herna szb kezével] | a' Malomháza az . ö Excellentiája Malmának a' silipje felé hajolva lévén ; ezen hajlott álla-pottya a Malom háznak okozta-é s okozhattaé az ... két alsó kerekék meg állását; vagy lassu forgását ? [Kük.; JHb XX/27. 5 vk]. 1774 : Vallyon az említett Joszagokban lévő Praefectus a Tiszttektol legitime Vetté Ratiot és azokat mások-kal Cenzuráztottae? ... Azon Censura alkalmatossággal esett Liquidatiók exequaltattaké? [K; KS vk]. 1775/1781 : A Nagy Almási arany bányák, akkor igen sok pénzt hajtottanaké? [H; JHb LXXI/3. 34 vk]. 1776 Tudjae a' Tanu hogy ... kitsoda .. és kikkel minemű Pegyverekkel és eszközökkel ment reá hatalmasul a' Meg neve-zett Szántó Földre ... kik nyultak az Exp(one)ns Emberei Marhaihoz ... és Ekeihez utették é ver-ték é űket ? [Bsz; Bet. 6]. 1781 : Hát azt tudgyaé a Tanu hogj a mely Bundának az Utri-zátus Koronkai Janos praetendállya hogj az árrába 10 vagy 13 márjást adott a volt Néhai Almási Mihálynak inneplő Bundája? [Asz; Bosla]. 1782 a' Nemes 'Suki Határ Szélben lévő Gabonákban Valaki ... kárt tetté el gázoltatván azon gabo-nákat? [K; SLt XLII. 5. 5 vk]. 1784 : Tudgyae a Tanu nyilván és bizonyoson, avagy személyesen űsmérle ... Nemes Seben Székben Szelindeken Lako Circumspect(us) Ventzel Györgyet? [Mk IV/35.6 vk]. 1787 : a' Gálfalvi Joszág ... adaequal-ja é a három Mgos Léányok(na)k jutando három heted Részt? ha adaequalja, maradjanak azzal [Kv; Ks 73. 55]. 1790 : Ngodnak talán jól esik, hogy Posonban lödöznek, nem Budán, mert nem rendül meg az ágyuk miatt a' Ngd Szobája, 's a' Duna sem üt ki, de vallyon a' Budaiaknak és Pestieknek jól esik-é? [Kv; TL. Bodoki József prof. lev.]. 1792 : azakbol vetteneké részt a Léá-nyak? | olyanakbol a Leanyak(na)k részt ... nem ítelteneké? [ARanyzárakos TA; Borb.] |

Tudgyae, a Tanu nyilván és bizonyosan hallottajae láttajae ... Hogy Szent Ersébeten enek előtte egy néhány Esztendővel .. ki íratott tittkon hamis Testamentom levelet a Móses jusbéli Jószág szántó és kaszálókrol ? [Usz; i.h. II]. 1793: ládê, el mégyen a' ros z hirünk [Koronka MT; Told.]. 1794: Vallamásra eröltettêke? [uo.; i.h. 42/1]. 1797 Aztat pedig hogy edgyben férkezôdtek é azon ejtzaka a' Groffné Csernátoni Urral nem tudom [K; i.h. 42/24]. 1798: Ismerte é a Tanu, vagy ha nem ismerte személyesen hireben hallottae Nagy Nyujtodi Néhai Tektes Donát Mihály urat? [F. Fejér m.; RLt vk] | bizonyosan hallottae? [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1801 Esmérie a Tanu Etfalvi Baktsi Sigmond Vramot, ha igen, Tudgyae hogy Zálány falvába bé biros Possessor volna [Hsz; i.h. II vk]. 1802 azakrol régi Leveleket latottê, olvasattê? | Bizanyasan hallattae a' Tanu? [Aranyosrákos TA; Borb. vk]. 1803: Tudja é* a Tanu hogy a kérdett Colonusok Hegyi Tolvajságba elegyedtenek, vagy Hegyi Tolvajoknak orgazdái lettenek volna? [H; Ks 113 Vegyes ir. vk. — *Egy másik, ugyanez évből való vk-ben: Tudgyae a Tanu ... vagy hitelesen hallattae é hogy a kérdett Collonusok Hégyi Tolvajságba elegyedtenek ? (i.h.)] | Tudgyae a Tanu nyilván és bizonyosan értette hallottae vagy levelekből olvastae vagy olvastatni hallottae é Hogy a fiak a leányokkal valaha osztotztakê vagy a leányok ha valami kistsidből részesettekê aztott ... a szülôjökkel való dajkaságokért kapták? [Szenterzsébet U; Borb. II]. 1805 Esmérie a Tanu Libánfalván* Lako Gliga Mihaillát Ha igen Tudgyae hogy Méltóságos L. Báro Ur eô Nsága Juhai mellett Báts és egyszersmind Szám ado ... eô Nsága keze alatt Lévo Juhai s Ketskêirôl? [T; Born. G. XVI/14 vk. — *MT]. 1806 Esmérie? a Tanu Désenn Lako Getse Klárát ... es ennek Testvérjét Fazékas Getse Jánost ha igen Tudja é hogy ezen két egy Testvernek, volt még egy Leány Testvérek Ilosvai Györgyné, és ez Apával Anyával Testvér volt é, a most említettakkal? | Ilosvai Györgynének Getse Ersébetnek, az Apai és Anyai Jószágbol ha adtak e? | Láddê mind meg kinzotta Portsalmi Ur Sertésimet [Dés; DLt 17/1809-hez, 82/1810]. 1807 Azon régenten Bük Szakadás nevezetê viselt ... Helly most is azon Névvel nevezettik é? [K; KmULev. vk]. 1812 a' Tanu ... régi hiteles emberektôl hallottae é? Ok levelekből olvasta, vagy olvastatni hallottae é? [Mv; Somb. II tábl. vk]. 1813 Tudgyae a' Tanu. — Hogy Déési Timár Nemes Barátosi Joseff eô Kegyelme mi okokra nézve tart haragot Nmes Dobolyi Mihály Uramra mint a' Déési Timár Czéh, Feô Czéh Mesterére? | A' Barátosi Joseff Felesége .. hajtottê kérésére? [Dés; DLt 56 Vall. 2 vk]. 1817 Falunkban teméntelen károk történtek, de hogy ô okoztaé azon károkat (mint hogy rajta nem találtattott:) nem tudom, reá nem foghatom [Déva; Ks 116 Vegyes ir.]. 1819 kérdezte, hogy tettzenék é a' házassága ...? [Kv; Pk 2]. 1821: Valyon meg engette é

az Exp(onen)s Ur, hogy ezen Helyen a' le kaszált Füvetis más használhassa ...? ... a' le kaszált Széna ... a' le kaszálatonak itélôdött é? [K; RLt O. 2]. 1823: nézzetek meg halad é a' köntôsekkel*? [Mv; Bál. 1. — *Értsd: a köntôsök varrásával]. 1831 tellyesítettê pontosan kötelességedet? ... okoztalê a Gujabéli Marhák által kárt valakinek? | Dregán Vonutz ... a' Mészárosok Gujással volt, azon éjszaka halt é a Guja mellett? volt é Gujás társa vagy szolgája? | Halodê Vonutz ... felelj meg erre: hogy ki volt a Gyermekek szülésbe Mosája Feleségednek? [Dés; DLt 332. 1, 11]. 1839: az utzán valami — tzellengô Embert látott é? [Dés; DLt 20 vk]. érzed é, vagy gondolodê valami bûnôdött? [A.sófva U; DLt 1441]. 1846 Darvas János kérdést tett hozzánk, hogy nem tudnokê, hol lakik Pap Daniel [Dés; DLt 530/1847. 19]. 1849 Ön Krizsán Mária részere adott é kosztot, vagy pedig Kelemen Béni részere is, 's ezért fizetett é valaki? [Kv; Végr. Vall. 70 rendôrségi vk] | mennyenek el az Aszonyhoz probalyak meg hogy vagyone visza jôvô Szandeka [Medesér U; Pf Ferenczi Lajos lev.]. 1861 írják fel a' Tabelaiba, külön jegyzetbe azt is, hogy egy féle nyelvet beszél é az Egyházközség, 's minôt, ha vegyes nyelvü, mitsoda nyelvek divatoznak? [Gyalu K; RAK 59 esp-i kl].

b. egyenes szórendben igekötôs igei áll-hoz; in topica directâ se alipeste la predicatul verbal cu preverb; in Grundstellung bei Verbalprädikat mit Verbalpräfix. 1570: Orsolia peter papne, Annos fekete Janosne, ezt vallyak kertek Razmanet hogy ha megh valthatywk az hazat, K. megengedye az haz Bert | Erzebet Darochy Jacobne Ezt vallya hallota oth hogy ezt Mongia wolt More Ambrus az felesegenek, Ely vegezede mynden dolgotat az Rachnewal, Arra azt felelte az felesége ely vegezem [Kv; Tjk III/2. 141, 149]. 1573 Anna Zekernyes Jmrehne, ezt vallya, hogy egezer haza Jeot volt,* mond neky gazd azzon Am egy zeoleot arulnak neke(m) ... Meg vegywk e Mond az felesége ez vallo, chyak gyeozwk meg miwelnj, Bar meg vegywk | feyr tamas

Mond Neky mint vattok Benne zereteo Sogor vra(m), ky hanyade az fat onnandt, Mond hogy Ne(m) hantam [Kv; Tjk III/3. 198, 259. — *Értsd: a gazda, a férj]. 1583 Martha Viz hordo Thamasne ... vallia, Hallottam az fark* veztesreol valo Izenetet es visza Izenetet De amit hallot Gergel kowachnetol illie(n) modon compellalta az vallot Mondwan: Viz hordone meg veszete az vrade mert Am a' Kendi Janosé meg veszet Balas kowachnetol [Kv, Tjk IV/1. 152. — *Értsd: penis]. 1585 kerdezik vala .. ha meg esmerneye hogy ki bantotta wtett [M. valkô K; KP. Tamas benedek jb vall.]. 1616: w arra nem emlekezik, ha meg haladtaji az huzon nigizentendött, bolgar balas [Göc SzD; Wass. „Sos Istuan Göczon lako” vall.]. 1650: kik azon az reten által iartanak megh fogtake, be vitteke, Fejeregyhazara* [KvAKt Mss 340. — *NK]. 1716: (A rétet) az napokban ... meg kaszálat-

tom, mikor cseledek fel akarták volna gyűjteni, az Nghod azon jobbagyi meg nem engedték, hanem erőszakosan Törventelenül fel gyűjtették, már el vitteki, ne(m) tudom [Désfva KK; Ks 95 D. Belényesi Mihály lev.]. 1735 asztis kérlette az Nimet az Nemes embertől hogj ha meg löjjei azon embert mellyre az Nemes ember aszt monda ne lüdd, elig néki az verés [Gáncs/Csicsógyörgyfva SzD; TKl „Rusz Szimion (30) gáncsi hűtös Falus biro” vall.]. 1746 Pakurár Togyer ... fel vontá é puskájának acellyat, s le terdepletté, hogj hozzá löjjen, és el Csappantatta é a puskát? [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir. vk]. 1750: nem vettem észre hogj meg ütési Kotsis Dani ... Fodor Mihályt [Kál MT; Berz. 12. 92/61]. 1751 Réti Pável fíjál fel növéni vagy egyébünne dagodott én ezt nem tudom [Szépkényerüsztmárton SzD; Ks]. 1758 ha el jűé Maxai Aszszonyom onnetis ma varok valaszt [Szászkerked K; Llt Fasc. 109]. 1765: az Malom ... Gáttya dugása adig az helyig fel menté, a’ mint az az régi Malom volt, ugy most, ennek a’ most építettő Malomnak Gáttyát, ha meg kőtnék addig fel dugnáé a’ Vizet, és praejudicálnaé annak az régi Malomnak dugás vagy tojulás hót Viz által (igy l)? [Kük.; SLt évr., vk]. 1772: Vallyon fel nyomjaé az én Malmom a’ Vizet a’ Novizans A eo Excellenciaja Malmára ... csak ennyit téssen fel kérdőre [JHb LXVII/242] | bé jűtté a’ Faluba [Koronka MT; Told. 26]. 1782: azon Instantiat kik irták, s Dictáltak ... s fel olvastak é az egesz Torotzkai Lakosok előtt? [Thor. XX/4]. 1821 valyon meg engedte é az Esp(onen)s Ur, hogj ezen Helyen a’ le kaszált Püvetis más használassa ...? ... ezen helynek ki jártatása után a’ le kaszált Széna ... a’ le kaszálatonak itélődött é? [K; RLt O. 2 vk].

e. fordított szörendben igei áll-hoz hátravetett igekötővel; in topica inversatā se alipecte la predicatul verbal al căruī preverb este așezat la urmă; in Umstellung bei Verbalprädikat. 1582: Mondek en Sophia Azzony: Nem veolē ki az Aranyban. Monda Nem veottem eggetis [Kv; Tjk IV/1. 48]. 1588: Jeowenek hazamra monda Pascha vayda te Lucacz meg sem mentele ky Jnnen az hazbol [Zsákíva Sz; WLt Luc. Barlas jb vall.]. 1604: En azt ne(m) tudom ha Zekel miklos, czia magától witteje el auagi az ura poronchiolattialbol wittette [UzT 20/319]. 1636 latam hogj egy suueget el vetenek, de cigany uteje el, ávágy mágiar nem tudhátam [Mv; MvLt 291. 68b]. 1724 Nehai Gagai Racz Peter(ne)k hanj haz helje volt, nem foglalt é el valaki vaj egyet benne? [Dob.; JHb VI/4 vk].

d. összetett igealakú, igekötős v. anélküli (egyes v. fordított szörendű) áll. segédigéjéhez; se alipecte la verbul auxiliar al predicatului cu formă compusă, cu sau fără preverb (cu topică directă sau inversată); enklitisch bei Hilfsverben in zusammengesetzten Zeitformen des Verbalprädikats mit od. ohne Verbalpräfix (in Grund- od. Umstellung). 1624 mi ky menuen megh latnok, hogj ha valaky abban az Hatarbon ... Juhajt

vagj Makra hizsnak okayert Diznait nem hajtatta volnaye [F. szöcs SzD; Wass]. 1655 kérdém hogj ha megh atta volnaé az arany por árrát Boregbik Rázmány Istvan [Kv; CartTr II. 888 Mich. Csepregi (53) vall.]. 1723: hátálmusul foglalták volt é el ezen Zuglyot? [MNY XXXVIII, 133]. 1762 ezen szegelet ... affele követes és berkes hely volt tsak imitt amott kezdették volt tisztogatni de arra már most jol nem emlékezem hogj ha az középfalviak kezdették volt é irtogatni vagy a Magosmartiak [Virágosberek SzD; SLt XXIV. 6. — Középfva és Magosmart SzD]. 1843: ezen kaszálot ... nem fogja é eliszapolni az árokbol ki ömlendő viz [A. jára TA; BLt 12 Ios. Bunda (66) fig., col. vall.].

B. Névszói áll-hoz simul; se alipecte la predicatul nominal; enklitisch bei nominaler Prädikat. 1587: Perecheny Mihaly vallia, haza futot Kun Balint es dardat hozot vgy werte le Desy Istwa(n)t, Es eszt(is) mongya vala Balint eleghe Immar Neste kwrwafy, Mouda Desy Istua(n), Elegh edes Tarsom, meg Erem en velle [Kv; Tjk IV/1. 203]. 1599: latam hogj Benedekfi Christoph ereossen uagh uala eggikhez ..., be juta Makrai Peter tahagh le zakatt az pohaia (!), mo(n)dam nekjk, mondek, Jo é hogj zot nem fogadtatok [UzT 13/105 Matth. Chanj de Rugonffalua ns vall.]. 1675: meg kívánom hogj declarallya, hogj mi csudas fegyver volt kardé, fejszeé Dárdaé, vagy másféle [Kv; Tjk VIII/11. 357]. 1733 az kezéhez vett gyoltot nem akarta el lopni, hanem a maga vett gyolcsával akarván conferalni ha egyenlőe nemis mesze vitte [Torda; Tjk I. 15]. 1763: nem elégé nekem, hogj én az gazdám kárát, holott semmi bűnem nints benne, egjedül fizessem [uo.; Tjk V. 155]. 1769 a’ kérdésben nevezett két rétek kőzt vagyon egy köz Barázda, és a barázdának ut felől valo végin egy kő, de az Határkőé ...? nem tudom [Aphida K; JHbK XLII/24]. 1772: Igazé ... hogj ezen igazittás utánis az említett két also kerek ... alig forgattak? [Kük.; JHb LXVII/274]. 1777: Néhai Etzken András igaz é? hogj ... Albisban őss Possessiomatus (!) Nemes ember volt s Nemesi szabadsággal is élt [Hsz; BLev. vk]. 1777/1781: Szokásé az itt ebbe a Helységbe, hogj ha szintén Legény s Leány részéről egy háznál esikis meg a Lakadalmi vendégség, de ugyan tsak mind a két részről egyaránt költenek? [T; Bosla]. 1789 Nincs helye arrol disputálni, hogj valyon a Falusi közönség által biratott erdők Colonialis appertinentiak é? [T; JHb II/7]. 1831: Igazé az is Vonutz ..., hogj a Lovakat láttad volna, mig a Kádbükkire szemed előtt be szaladtak? [Dés; DLt 332. 15].

C. Névszói-igei áll. igei tagjához simul; se alipecte la componentul verbal al predicatului nominal-verbal; enklitisch bei verbaalem Teil des Nomen-Prädikats. 1573: Eo kerdy ez vallo vagye ados az Anyadnak Mond hogi vagiok f 110 [Kv; Tjk III/3. 263]. 1583 Zollottak arrolis eo kgmnek ha zwksegh lenneye az Gywlesbennys Biro vramnak meg maradny es ot lenny [Kv; TanJk

V/3. 273a]. 1619 : monda Janos Mihalj : Vattoke adosok en neke(m) monda Kajczia Istwa(n) wagiok mert buzatis weöttem penztis Adot Kgid szwksegeben [Impérffa Cs; BLt 3]. 1786 : Hát a' Cseresnyés heljek Varga Mihaljnak és Ferentznek Erdős bokros hely volté, régi vagy ujj irtasé az, és aztis magok irtottaké ki? magok ültetteké bé Cseresnye fákkal ...? [Msz; Bet. 6]. 1821 : már itt a Tek(te)s Tisztsegtől azt a' kérdést bátorokunk tenni (így!), hogy vallyon a' Falusi Biráknak, Szabad volté a Nemes Ember Turmájára reá menni, ... úgy láttyuk, és érezzük, hogy ez a' Nemesi Szabadság meg Sértődésével esett meg [M. zsombor K; Somb. II Sombori Farkas kezével].

D. Más szófajú m=részhez simul; se alipešte la alte párti de vobire; bei Satzglied von anderer Wortart. 1582 : Joue ky Hegedeös Mihalne leany (!) az az agh leany, monda az leanyinak, Orsolya azzony Igyarto Gorne*, Jloná otte az em (!) vram, monda az leany, ninczen [Kv; Tjk IV/1. 58e. — *Olv.: Györ(gy)né]. 1586 : ez peres feőldeon Ahol most haz Ippwit Bachy Janos borzodolt vala, de nem thwdom ha benne az haz wagy Nem de az kertytt thwdom hogy benne wagian [Kisfalud KK; JHb XX/48]. 1589 : Fayó Annatul azt hallotta hagi Az Agyba fekzyk volt Matyas deak Janos kowaczne mellett Gergel kowaczne hazaba, Janos kowacz oda ment zydogatta es azt monta : Ninczy te neked hogy ezt czelekeded* [Dés; DLt 226. — *Így, de egy-két szó nyilván tollban maradt!]. 1600 Keotelweroe Thamasne Ersebeth azzony Bek Peter .. vramat kerde ha otthone [Kv; Tjk VI/1. 488]. 1633 Az Lidert (!) keo megetis tudok Egi darab feőldet, de ne(m) tudo(m) Egi hold feőlde, ketteője [M. nádas K; RLt 1] | az hust Vyolog megh mere, de az vy merese(n) teob leotte, keusebbe Vagi meny az huss en ne(m) emlekezem rea [Mv; MvLt 290. 139a]. 1772 : Az kik itt közöttünk Haz helyeket s Hazakat birnak, magok itt nem lagnak, Semmi onust nem supportálnak, tartozzanaké azoknak földét, s kaszalat adni, s szinten annyit é [Torda; JHb XV/6]. 1735 nintsené ott Gyekében egy bitang Tehén [Nagygyeke K; Ks]. 1843 vajan nintsen é ott [Dés; DLt 586].

E. Rövidebb alakban megismételt kérdésben az igeekötőhöz v. más nyomatékosító szóhoz simul; în întrebare repetată într-o formă mai scurtă se alipešte la preverb sau la un alt cuvânt de întărire; enklitisch bei Verbalpräfix od. anderem Verstärkungswort in wiederholter Frage mit verkürzter Form. 1585 Torday Was Georgy hwti vta(n) vallia Ezen keozbe eoowe kapanak es az Azzony Ighen Neovekedek velle, Tapazto Istuanis el tazita az Azzont, Es tapazto Istuanon Biro Mihalne mind leaniostol raita volt, Az zakalabais kap vala, vegre le wle Istua(n) a' padra, es Mondany kezde ezt Biro Mihalne, Megh wonalak hize(m) Bestie Curwafi Ageb egzer. Meghe? Az zakalod kezembe vala hizem vgye? Ez zo

keozbe az Azzony peokdeosteis ereosse(n) vichor-gatwa(n) fogait [Kv; Tjk IV/1. 537].

2. Választó jell-ű m-okban; în propoziții alternative; în Satzen alternativer Art: A. a. első tagm-beli igei áll-hoz simul; se alipešte la predicatul verbal al primei propoziții din frază; enklitisch beim Verbalprädiat des ersten Gliedsatzes. 1561 twdom hogy Jo dyznok valanak aztys twdom hogy toth estuan el haytata vala de nem twdom hwa teue ha bozzasra haytataje a vagy houa [Ráton Sz; Bál. 78]. 1573 Tyztelendő byro vram ezt mongya meg Kalmar Ianos hyty zerenth hogy mykor Az menédek lewelett vettek Az Apaty boldisarne Job Annyatwl es Az lewelett hogy meg Irtak es hogy el olwastak előttwk ha Igazlottake Az lewelett az vagy Nem es ha w kmwk ellen pecheteltaye meg az azzony Az vagy w akarattywkbol | Tyztelendő byro vram ezt mongya meg Kalmar Janos hyty zerenth, hogy .. ha az transmysio lewelben kyt be Irtak hogy Meny marhatt Adott vyza az en zep Anyamnak hogy ha w keme eleott attaye azt Az marhat vagy w eleottwk es w akarattywkbol Irtay(e) vagy Nem | Zithwey gergel Azt vallia hagi Ment volt Thakacz Andrasnehoz Kis gaspar leania Es Mond neky hagi megis azt Mondode Zomzed azzony hagi En Iachota(m) volna, Mond Takachne Twgya Eordeg te voltale vagi ki volt [Kv; Tjk III/3. 108, 116]. 1582 Daroczy Balint vallia Eő Azt Nem tuggia ha zilagy Mihalie volthe vag, felesége A wag Annye (!) [Kv; Tjk IV/1. 25]. 1583 ot wolnek az thuznel chak halla(m) az chattanast hog Juhos Miklos wthe Semy Jacobot, de Nem lattam hatul kerewltéy meg Vag eleybe me(n)t s vg' wteotte | Nem tudom my Niualiabn holt meg, Deogy volte vagy my volt [Kv; Tjk IV/1. 171, 185]. 1584 balasi gergeli tartot egi madarat nem tudom ha cōka (!) uallaj az uagy zajko | Tar Jstwan hat Zaz frtert az eomaga hazat keoteotte Kendy Janosnak De ezt bizonynal Ne(m) tudom ha Kendy Ianos vgia(n) el veotteye es meg elegendete az ket felseo hazzal vagy vg mint zalogul tartotta | az foldozo varga eleot igy bezellet volna magha feleol ... Keodmen Ianosne, Mondwa(n) Im vgmōnd Mostis hasas vagiok, Nem tudom Az sok lator keozeot ky chinalta, ha vram chinaltaye vagy az sok lator De nem tudom ha Trefaba Montaye ezt Keodme(n) Ianosne vagy bizoniaba maga felol [Kv; i.h. 194a, 356, 369]. 1585 Bachy Thamas vallia, Olaios Georgy Zabo Marton Altal onzol vala az eo hazual cherebe, De mikor enis Akaratomat Niutottam (!) volna a' chereheoz hat oda kwldek, es megh hozak hogy kesen Iartam volna, Mert Hozzw Martonnal Alkut volna megh ..., de Nem tudom ha Arron Attaye vagy chere zeren | Piroska Ember Antalne vallia, Nem Jūt Iol ezembe ha tize(n) ket frtot mondaye vagy tizen harmat hogy hatra marat volna [Kv; i.h. 414, 445]. 1586 : Anna Iller Andrasne vallia, Tudom hogy Medwes palne es Borbely Palne kerdezik vala a' leant hogy ky Akarattialol Irtot volna a' felelet, Azt monta a' leany hogy eo

Ne(m) tuggya, de en Ne(m) tudom ha Igyarto Georgy kwlteie es kerdetetteye vagy chak eo magoktól az ket Azzon Nepek firtogattak | Sithwey Mathias, Iffiw Ianos, es Ilona az feleseghe valliak ... Igyarto Georgy kere ezen hogy zolnank a' leannak, Kerdezneok megh ha az lewel Iras Vrbegeorne Akarattiból volnaye vagy Beregzazy vagy feleseghe Akarattiból [Kv; i.h. 595]. 1588 Megh kerdettek varosul Giulay Janost ha az varosban, es ez varossy keossege keozeot, Eltetteye Zabadsagat Nemesseget it ez varosban hatra hagywan Az varossy theorweny, rend tartas, engedelmesssegh Ala erezkedneiek [Kv; TanJk I/1. 92]. 1589 Nem tudom ha jatcaszzy vag mith akarz? [Dés; DLt 226]. 1599: Zigyartho Daniel vallia Attam en oroz Jakabnak cheres kenyezel zytt penzen ..., de azt nem thwdom az volte az nyeregben Awagy mas [Kv; TjK VI/1. 339]. 1602 Prouidis Bartholomeus Lengyel fassus est Azt sem tudom ha eo maga penzen veotteje vagy Pokos Janosen [Kv; i.h. 106b] | halottam hogi fodor marton pinszen wötte wolt tsollek az eorökeget de nem tudom wötteye uagi nem wötte | fodor martonne Andras Gerebnek zolgalt, de ne(m) tudom ha zabad akarattia zerint zolgaltate wagi mint zolgalt [UszT 17/38 „hegedüs Gergelj Zent abranj zabad zekel” (70) vall.]. 1604 Azt sem tudom hogy ha wra akaratiabol witeteye wagi mint witette iel [UszT 20/319 „nagi Balasne Zent abranj Borbarazonj” vall.]. 1618 Immar az Nagysagod kegyelmes szemei előtt lesznek, ha az maga leveleibe is azt irja-e az pasa Nagysagodnak vagy mast ir [BTN 113]. 1629 Lattam az fekete Barna louat ..., de nem tudom hova let ha megh halte auagi nem [Mv; MvLt 290. 167b]. 1634: monda Zoczy Pal, nem tudom miczioda Azzony vagy, bozörkany vagy e, vagy mi vagy na(m) cziak verekedel [Mv; MvLt 291. 20a]. 1651: Tudok egi hold feoldet ... zalogba(n) Ugi hallotta(m) Czipkes ura(m)tol hogy maga sem tudgja ha ket forintba vagione auagi 3adfelben [Aranyosrákos TA; Borb. I „Rakoson lako Letai Jstua(n) veres Drabant” (35) vall.]. 1654: ne(m) tudom(m) az uyalui Hataron velti vagj az Soljomkőjin [Sólyomkő K; Ks 42. C. 42]. 1669 Lattyuk hogj kironották az Uramek Jobbagy veszeit, nem tudgiuk, kik es hova valok: Es ha eo Nga czelekettettei vagj ki? [Feketelak SzD; Wass]. 1718: Az hetedik fatens. az Jobbagyok irant ugj felel mint az elso bizonsagh, az egy Lukács Mihajlon kívül mivel azt nem tudgja örökös é vagi acqvisitum [Szentmihály Cs; Borb. II]. 1731 Timocsi Gyorgyicza Attyával együt a' sokszor emlitet Fejedelmet szabadságokkal zolgálták, de hogy Jobbagyok voltak é vagy 'Sellerek bizonyoson nem tudom [Katona K; Born. XL. 79 Kertész Gyorgye (54) zs vall.]. 1746 egj fiija volt de élé vagj meg holt nem tudom [Verespatak AF; Ks 94. 29. 4]. 1753: Valjon az Ujfalvi és Ujlaki portiokot maga tulajdon pénzével szerzettée a' Testans Mlgs ur, vagj edes Attjarol maradtott pénzél? [Harasztos TA; Ks 14. XLIIIb]. 1753/1781: azon Tutor ur

az egész Joszágnak minden jövedelmit conservaltae az árvák számára, vagy el hordotta más Joszágnak? [H; JHb LXXXI/3. 190 vk]. 1763 magájéból attae vagy pedig köz Vámból aztat nem tudom [Fületek Kk; Ks 18. LXXXVIII. 5] | már az az kérdés, hogj vallyon az én Inasom tselekedteé vagj az eo kegyelméjé, vagj mind az ketten [Torda; TjK V. 153]. 1764: Constal az halál, azis hogy az I. által esett, tsak az a kérdés, vallyon szán szándékos volté, vagy történetből esett [uo; i.h. 245]. 1765 Haza jöven azan Kazaj Todor nevű örög Ember ... hát bé bótstotta é, vagy most is abba lakik a Pap [K; BfR Fasc. A No XXI vk] | azt kell meg tudni .. Hogy leg elsöben kitül indült á verekedés Verekeduén á Novizánsok magok mentsegek végett tselekedteé vagy boszszu állásból? [Torda; TjK V. 260—1]. 1766 tudakosztam iránta vgyan én, de mind eddig semmit felölle nem tudok hol van élé vagy meg holt [GörgJk 208]. 1769: az egész Falu ökreit bé hajtották ... s midön kerdetük volna a Határ pasztorokot hogy ha kárból hajtottak volté bé vagy honnan, azt mondották hogy nem voltak kárban [Bögöz U; IB]. 1772 Ha valaki belé harapozott azon erdőben az szomszéd volté, vagy más [Tarcsafva U; Pf]. 1774: Ezen Joszágozból Jobbagyok manumittáltattanaké, ha igen ki által, mennyiben mikor, Gazda embereké, vagy Iffiü Legények, Cselédesek voltanaké vagy magtalanok? [K; KS vk]. 1775: Tudgyae a Tanu Hogy azon ... már declarált hely azon meg nyuzott Bika árának meg fordittásáért biratik é, a vagy külömben? [BSz; Ks vk]. 1779: Nem tudom ugj mondottaé mind másoktól hallott hirtt, vagy mind maga assertumatt [KS. Gab. Nagy alias Partzádi (75) marosvécsi ref. pap vall.]. 1787 Midön ... szegeny Qvartejamra meg erkezem, meg látam Mártont, melyen meg ütök-zém és nem tudam örvengyek é vagy szomorkogyam [Kackó SzD; Kp II. 27 Ujfalvi Sámuel Máthéné Ujfalvi Krisztinához]. 1799 Azon seppedékes helyetske, melyet a' rét szélin Lona felöll ... ő Nsga bé sántzoltattott nagy költséggel, a' Kender földekből szakadtott el, vagy ellenben Seppedékes voltára nézve eleitől fogva miveletlen hely volt? [T; Ks 89 vk]. 1817: Veres János inné el is ment vasárnap jo reggel az olta mí nem tudjuk Nagysagodnál vagyoné vagy hol [Szászszombor SzD; IB. Szentmiklósi István ref. pap lev.]. 1831 azt se tudhatom hogy Kend Vonutz a Guja mellett hálté, vagy hol járt, és mibe foglatatoskadatt [Dés; DLt 332. 4].

b. állító + tagadó: *ad-e (a)vagy nem?* típusú kérdő m-okban az igei áll-hoz; se alipeste la predicatul verbal al propozitiilor affirmative + negative de tipul: *ad-e (a)vagy nem?*; bei Verbalprädikat in affirmativen + verneinenden Fragesätzen wie *ad-e (a)vagy nem?* 1568 Fekete Mihai, Zaz Jacob Iur(ati) fassi sunt aequaliter, Ezt hallottuk veres Antaltol, hogy az zólóth az ő veynek atta f. 16 de my Ne(m) túgyuk ha meg attae az arrath a vag ne(m), mert az Aruba oth sem voltunk | Joannes Deuay Clemens szöke, praetores petri

watzy iur(ati) fassi súnt pariformiter hogy ok nem tugyak hogy semy oka volna seres Anna az haborusagnak, subat sem lattak seres Annan, azt sem Tugiak ha iarte az eo vrok gonoz herre a vagy nem [Kv; TjK III/1. 173, 226]. 1576/1577: kyt Ez vallo^a nem tud ha veotteye fel Az Azzony Az hwzon negy forinthot Auagy Nem eo chak hallotta Thorozkay Ferenchteol [Torda/Kv; Thor. VI/4. — *Joh. Varfaluy ns]. 1582: En Nem tudom ha epetetteye az hazat vay Nem | Miert hog á Ghywlés^a eleotteunk wag'on, Tecczik eo knek Warosul, hog ez alat á Notarius dolga legien haladekba lassak myre valik dolga, kellé erette megis teorekedny Awag Nem [Kv; TjK IV/1. 57, TanjK V/3. 253a. — *Az ogy.] 1583: Mezaros Albert vallia, En kerem vala az eokreóket viczey Andras-tol eleobe, De enneke(m) Ne(m) Ada, Tehat az vta(n) lata(m) hog Melle me(n)t vaida Jacob, En Ne(m) tudom veotteye meg vag Ne(m) de lata(m) hogy Ala haita [Kv; TjK IV/1. 193]. 1584: Attaki adot es adnaki vag ne(m) w ne(m) Twggia | az varas molnabwl Jarnai rizek a sowagoknak awag nem | hogha Jari Az varostul fizetisek az so vagoknak awagh nem [Torda; DLt 212] | Bachy Peter vallia ... En nem tudom hogy ha meg fizeteie Az aniamnak Az Adossagot vagy penig meg Engette az [Aniam neky my nem Akartúúk (l) rayta meg venny Az Adossagot mert nem tuttúk bizonnial, ha meg Attiae vagy ne(m) | Igyarto georg wallassa ... en Nem Tudom ha eskw^t e meg balassy gergely az bagy Pal ezwt Marhayaert Awag nem, azt sem Tudom ha adotte ezwt marhat bagy palnak Auag nem, azt sem Tudom ha talaltanak maychos partha eoueth balasfy gergelnel | Bernard Peter .. vallia azt nem tuggia hogy ha eo Ser-tetteie meg vag nem | Catalin Thakach Andrasne vallia, Ne(m) tudom Attaye ky Zabo Bartosne a' ket Rezt Teremy Peternek vagy Ne(m) [Kv; TjK IV/1. 202b, 300a, 322, 332]. 1585 Kadas Jstwan vallia ... Az eo leania ky Mene az Vczara, Hat Az leankat a' felperes Azzony igen rangattia ... Megh zolita Az Alperes legheny Mondwan: Hagy beket Az en Atthiamfianak te hitwa(n) Azzony, Ennel gonozbat neky a legeny Nem zolt, hane(m) Curwafy Agebnakis zida, Az teob zidalmot eo Nem hallotta voltę vagy Nem volt [Kv; TjK IV/1. 498]. 1586 Eotweos Orban vallia, ... En azt Ne(m) tudom tuttaye a' leany my volt a' feleteben vagy Ne(m) tutta, Az tanach haz kapuia keozot Ada a' leany kezebe hogy exhiballia Igyarto Georgy ele(n) Abban Ne(m) tud, kenzergetteye oza(n) a' leant Beregzazy hogy a' leany Ne Allion el a' felelet melleol vagy Nem [Kv; i.h. 598]. 1589 Iget boris vala egi altalagocz-kawal de azt nem tudom ha haza vittiki vagi nem | Immar azt nem tudom ha az gazdazzonj teotti fogadást neki vagi nem [Dés; DLt 226] | Myerthogy vrunk eo Nga keozel Ieó ez varos-hoz Tordara hirdette a' gywlest Annak oka-ert Byro vram eó kgme a' Reghy zokas zerent vrunkath hivassa Megh ertthwen, ha leoyé vagy nem | Az Mezarosok zantalan sok zo fogadatlan-

sagha Noha oly Nyilwan wagion, Mint az Nap fenye ... Mostan el veghezetre ebbenis eó kgmek varosul megh Akariak probalni eoket, ha teokel-letesek lesznek az eo Ighyreteknak vagy ne(m) [Kv; TanjK I/1. 106, 113]. 1590: Latam hogy az kerezthez leowe mert enis keozotteok valek az kerezteseknek, de nem tudo(m) ha talalaie vagy nem | Latam hogy az kerezt fele leowe de nem twdo(m) ha talalaie vagy nem | Latam hogy az kerezt fele leowe de nem twdom ha az kereztet akartaie leony vagy nem | Thudom hogy hitet jtele az teorweny Pribeknek abbul hogy ha attae hite<t> az leannak vagy ne(m) ... hogy elmen-czie magat harmad magaval [UszT]. 1591: Es el viúe töllem az Jegzest, az melleit az Consisto-rium pronounciált volth Chatalin Azzony libéra-tioia felől, azt monda hog pypóp vramhoz vizi; De vitteie vag' nem en azt nem tudom [Kv/Lt I/60 Mathias Albaregiensis vall. Petrus Talliany Enyedie(n)sis minister Colosvariensis keze írásá-ban]. 1592: Tot Mihaly az Attianak Diznajatis eorizthe az Eory hataron. De volte be adot Job-bagy az Attyawal egygywt Auagy ne(m) az Her-cegeknek^a eo azt Nem tudgya [A. kosály SzD; DLt 235. — *Ti. a Herczeg családbeliének]. 1595 Azt ne(m) tudo(m) volte hyreúel Istuannak Auagy ne(m) s hogy ha Jeotte haza Georgy Auagy ne(m) [UszT 10/41]. 1600: Sophia cons. Circum-specti Clementis Nemez gyartho fassa est. En nem tudok semmyth ha eo keresteie az hazat es egieb marhakat vagy nem [Kv; TjK VI/1. 381c] | Hallottam ... hogy azt mondotta, hogy az Zenth Martonith p.f. 13 weótte eórkök ar-ro(n), De en ne(m) tudom weótte wagy ne(m), mert aruiokba(n) ne(m) voltam [UszT 15/132 „Demeter Imreh Kenossi Zabad Zekely” vall.] | Werre gywkerre illetie ez a peóres fold Gegeó Isthwant wagy ne(m) en ne(m) tudom [i.h. 15/33 „Semienfalui Leórincki Marto(n) Zabad Zekely” (70) vall.] | Azzonio(m) wgy kerde oza(n) Chiki Miklost ha loe az az wst, Chiki Miklos arra azt felele, S mo(n)d azzonio(m), Im ez idei haznaerth egy saitoth adok neki. De attake wala-mit Zaz Mathiasnak az vtan wagy ne(m), azt en ne(m) tudom [i.h. 15/52 „Kowach Mihalyne, Katalin, Bethle(n)falvi” vall.]. 1606: 2 piros keor-teouely fat en nem tudom kiteol ueotte penzen ueotteye auagy mi kepen Birta [i.h. 20/201 „varga ferench Semien falui zabad zekely” vall.] | En azt nem tudom hogy ha Zóke lukacziot vallotake az eórköksegebe vagy nem [i.h. 20/309 „Marthon Kelemen löuetey Zabad Zekely” vall.]. 1617: De mint keolt s hogy keólt Egresi Martonne keze-ben^a en azt ne(m) tudo(m), Aru zerint veotteie megh, Ittake aldomast Auagy nem, en ne(m) tudo(m) [Mv; MvLt 290. 26b. — *A ház]. 1625: aztys ne(m) twdom ha perletteye valakj vagy nem [UszT 178c]. 1629 En nem tudom ha Szabo Janos fizetteie ki auagy nem az eo mustohaiat az hazbol; hanem ... az maga gyermekinek az Anyai harmadot megh kj nem fizette | A teób atyafiakat nem tudom elegitetteie vagy nem | az heliet az houa leótt mutatak en nem tudom

ha előtte uagy nem | En nem tudok semmit is benne ha bekellette maga Magyar Ferencz Kerczi Györggyel es ha igitte fizetést nekie bekessegh fejb(en) vagy ha küldötte hozzája bekelles fejb(en) vagy nem [Kv; TjK VII/3. 35, 48, 64, 89]. 1630 Kalos Gíörgj ez mostanj feleséget erte s veries giakorta, de en azt nem tudom, az felesége attjat feniegette eólessel auuagi nem [Kv; RDL I. 19 Relicta quondam Stephanj Swueges vall.] | czjak mastol hallotta(m) hogy igen el erte Kabos Gíörgj az feleséget, de az miat holti megv vagj ne(m), ne(m) tudo(m) [Kv; i.h. „Teolcziertes Martonne Margit azzony” vall.]. 1634: Suki Benedek vra(m) Suki palne azzoniomnak ... az iobbik eolteozeo keonteosen, liat zekeres loua(n) kwuwl, minden hatas louayt es hadi zerzamat fegiueret az ki engemet illet, kezembe adgiaie auuagi ne(m) [SLt S. 43]. 1639: Kegldet kérem hogj engemet tudositzon ha jeoheté én hozzám beszélgetésnek okáért vagy ne(m) [Homoródsztpál U; Szád. Redej János lev. Nagy Tamas de Fogaras szu-i vár-provisorhoz]. 1640: Kekesen* Iako Fodor Ferencz iöve mi eleónkben, ielentven azt hogi elő jedzet volna el egi Azzoni allatot Jövendő hassagra (!). De mivel hogj nem constal az Eccla eleót ha szabad szemelie uagi nem; Az Azzoni allatis penigh bñntetese uta(n) reconcilialte vagi nem. Az Ecclia uyonnann valo recognitioiat differalta [SzjK 53. — *Kékes SzD]. 1650: En nem tudom ha volti vagy nem Balint Istvannak uta az Kendi Peter eoreoksegen [Farcád U; UszT 8/64. 17a]. 1653 1602 eszteidőben, nem tudom, ha a fejedelemnek volt é akaratjából, vagy hogj nem? de Gyalu tájatt valami egynehány száz legények öszszegyülének a frigy alatt, és a Básta hadát csipkedni kezdték volt [ETA I, 66 NSz]. 1655 Tudom hogj Abrug Bányan Iako Fodor György Nemes ember, csak ez időmis (!) egy néhány uttal hozot ide Kolosvára el adásnak okaért arany port de attaje el vagy nem, nem tudom [Kv; CartTr II, 830 Steph. Rázmány senior (36) ötvös vall.]. 1670/1740: Végezék azt is hogj Törvény napján vagy Zálog költségnek idején ... Valami gyalazatos es bestelen szoval illetne valakit, az ollyan Embert a Falu büntesse Ötven pénzre minden könyörületesség nélkül, de mindazonáltal Törvény Szerént kell el láttatni hogj Bestelen sz(o)kot szollot é vagy nem [Homoródsztpál U; Wlt]. 1684: háborgattáki őket vagj nem nem tudom [Borosbocsárd AF; Incz.]. 1697 Petrityevith Horvát Miklos Ur(am) Csizmadia Jnassát Tutonja Petit Az Gazdaja Bányai János mester verteje még vagy más valaki [Kük.; SLt AK. 32 vk]. 1725 vettéki valami hasznát* vagy nem én azt nem tudom [Türe K; Told. 28. — *Ti. a malomnak]. 1735 világosn meg nem tudjak vallani hogj ezen szemünk előtt lévő bokrok ezen Sebesi Földben vadnaki vagj nem [Nyárádsztlászló MT; Sár.]. 1736 halattam a Falusiaktul, hogj beszélték hogj az utrumb(an) forgo szolgálonak a Gazdaja ugy mint Eltető Ferencz Ur(am) nevelte volna meg a Hasát ... egy alkalmasoságal jöven az uczán

Eltető Ferencz Ur(am): az én Házom felé, a Menyecskeis nálom lakván akkor duczoltatván a kis Gyermekeit eszt moudván a Fiának látodi Apádat ahol jó, ismeredi vagy nem [Szentegyed SzD; TKI Incze János (140) lb vall.]. 1746 miképpen osztották fel egyenlő igyenes részekre e? vagy nem? [Buza SzD; LLt Fasc. 177. B]. 1747: én nem tudom élsé vagy nem [Alamor AF; Ks 96 Mikó Ferenc feleségéhez] | a menyetske

Simon Boritza mellette ülvén a Nadrága hasitékjában dugta volt a kezit ... Kotsis Daninak, hogj én bé menék, a Menyetske fel ugrék, Dani penig hortyogot, de alutté vagy nem nem tudom [Mezőszakál TA; Berz. 12. 92/61]. 1753: azon Tutor ur mikor a Jóságot remittálta, intacté remittaltáé, vagy nem? [H; JHb LXXI/3. 190 vk]. 1753/1781: Josika Ur (így l) a mostoha fiaitól azon portioib(an) lévő Jussokot, azzal tsalta volna el, hogj Bétsben ő vitte volna véghez, hogj a kapu szám után valo adozás a Jóságokrol le vonatott ... az bölts ember által látja, ha helyes uton vette el el Mostoha fiaitól, vagy nem [Máda H; i.h. 264]. 1766 Az A. eo Kegjelme most többre nem mehet, hanem tsak tsupán azt kell Disputálni, leheté a két Ház közt Métát erigálni avagy nem [Torda; TjK V. 325]. 1770 Gelencczen régenten voltanak egymástól meg külömböztetet ket Foris nevezetű Familiák, és ezek egymáshoz Atyafiságosok voltaké, vagy nem ... mondja meg a Tanu [Hsz; Bet. 7]. 1773: még némelyikük azt sem tudta van e lova vagy nints mert akkorba vette volt [Magyaros MT; Berz. 12. 92/166]. 1774: mi tevő legyen fel vigyeje vagj ne [Sáros KK; SLt XL Körmötzi József Suki Jánoshoz] | meg fizetteé, vagy nem és hogj nem tudom [Szentdemeter U; LLt vall.]. 1782 ezen Regiusok tudták é azon tsalársd Vásárt vagy nem én nem tudom [Torda; KW Vall. 12]. 1792 amazakis adtanaké vagy nem [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1797 Andris nevű Czigányt aki az Szilágybol el szökött volt ... mit parantsol Ngd elő kerittsüké avagy nem [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. 1799 a' Léány ott tett é valami Szolgálatot vagy nem, ... és onnan Attya nogatásából jötté el, vagy mi modon [Mv; MvLev. Vall. 1 vk]. 1825 én* azért jelentettem fel a Tks orátor Uraknak ezen dolgot; hogj tudhassam magamat mihez tartani: két három, két Marhával hozott Tallyga fát egynek vegyeké vagy nem [Csatány/Dés; DLt 288. — *Ti. az erdőpásztor]. 1832 még irtam volt egy Levelet nem tudom kapta é Edes Anyám vagy nem [Zsibó Sz; Erekye Múz. Szigeti Miklós levelezése. — Bod Kata édesanyjához]. 1843 Joseff bácsihoz a melj levelett küldöttem azal éliheteté vagy nem [Bözödújfalu U; Pf Kovács Sándor lev.]. 1857: a' közönségnek is nyilatkoznia kell hogj az érdeklett Személyek által igerendő haszonbér meg egyezik é az helység környületeivel vagy nem [Bágyon TA; Bosla. hiv.].

e. állító + tagadó ad el-é vagy nem? típusú kérdő m-ban az első áll. igekötőjéhez simul; se alipeste la preverb in propositiile affirmative — negative de tipul: ad el-é vagy nem?; enklitisch

bei dem Verbalpräfix des ersten Prädikats in den affirmativen + verneinenden Fragesätzen wie *ad el-é vagy nem?* 1829: a Communé terrénumból fát adjanak elé vagy nem? [Mezőkölpény MT; TSB Barabás István (54) ns vall.].

d. állító + tagadó *ad-e, nem-e?* típusú kérdő m-okban az igei áll-hoz, ill. a tagadósóhoz simul; se alipeşte la predicatul verbal respectiv la cuvîntul de negație în propozițiile afirmative – negative de tipul: *ad-e, nem-e?*; enklitisch bei dem Verbalprädikat bzw. Negationswort in den affirmativen – verneinenden Fragesätzen wie *ad-e, nem-e?* 1600: Azt en nem tudom ki hantae neme az Alperes [Kadicsfva U; UszT 15/128]. 1610: Teoruenj szerint keuanom a' szek Deliberalljon feleolte, lehetette neme ez panaz | Nem tudom Vöttele Neme [UszT 25, 51b]. 1617: Ittake aldomast Neme en abban semmit nem tudok [Mv; MvLt 290. 26a]. 1629: Azt sem tudom ha az A gyűteotte neme mezet | lakoztate neme s volte tűzeok neme en nem tudom [Kv; TjK VII/3. 107, 125]. 1630: Kalos Gíörgy ... mostis uerle ez mostanj feleseget nemj, azt sem tudom* | Kalos Gíörgy ... feniegetődeottj nemj az felesege Attjara semmit benne ne(m) tudok^b [Kv; RDL I. 19 – *Matthias Varadj vall. ^bTot Gergelyne Sophia vall.]. 1633: vegez-teke mas keppen egimással neme, azt en ne(m) tudom, de akkor mi előttők semmi keőtest ne(m) töttek [Mv; MvLt 290. 139a/2]. 1646: Fódor Mihallyal volte compositiod nem volte arra semmi gondom Nem volt mostis ninczien [K; TjK VIII/4. 140]. 1647: Az actor ... dētinalhattiae neme, ast az teorueni megh Lattia az utan [Kv; i.h. 245]. 1650: ugj volte neme en nem tudom, de akkor engem azzal allata megh [UszT 8/64. 35b]. 1661: kgd megh Lathassa, es discuralhasson felölle, ha illette az Cheffei Janos maradokit neme? azok(na)k* expositioit es declaratioit le irattam [Kv; Ks 41. C. 1 Val. Benkő lev. – *Ti. egy donációt és egy transsumptumot]. 1670: az captiva leany ... ezt nem vallyia megh czelekedette többszer effele dolgot, nemé [Kv; TanJk II/1. 721]. 1674: onnan felyül kérdés jüt arról, fizet-tettette (!) azon adosságh nemé [Kv; TjK VIII/11. 314]. 1675: én azt sem tudom ha ütöttém nemé? [Kv; TjK VIII/12. 102]. 1689: az keres-b(en) forgho ket eorőkseghről miolta ra emlekezem mind ... adoztak, vane rovason neme en nem tudom [Kiskend KK; Ks 8. XXIX. 4]. 1698: attálé Buzát Székolai Vancsa Simonnak, ... meg-öröltteke mingyárt, vermes Buzát attálé nemé? az mely buzát néki attál, állotté az veremben nemé, mond megh? [Gyulatelke K; Ks vk]. 1711: Feleségghem leveleire .. mindenikre választ tet akadotté a Kglmed kezében nemé, azt már nem tudhattya [Nagyalmás K; Ks 96 gr. Csáki István lev.]. 1726: Az Német kovácsot jól esmértem ... vallását hattae? nem-e? ell én nem tudom [Ne; Ks 92]. 1730: mondék nekíe, en bizony nem tudom találtáké nemé inkább hiszem hogy nem lelték [Torda; MvRK]. 1731: Kovats Maria Aszszony egykor Sővényfalván* feredött készitetet vala ... feredetté nemé, vagy

ha feredet kivel, azt én nem tudom [Born. XXXIX. 16 Maria Takács (34) vall. – *KK]. 1735: mennyi bor költ el, veszegetődött é nem é, én azt nem tudom [Kendilóna SzD; TKI Jos. Cseh de Akna (40) nob. vall.]. 1768: Midőn mi a Havasból bé jöttünk ... Hadnagy Trintseni vramnak nem reportaltuk, nem tudjuk Szánto Elek reportaltae Neme [Páké Hsz; Szentk. Jos. Szörtsei kezével]. 1772: sohais a' kérdésben forgo Gátrol le folyo viz, a Silipről le folyot fel nem dugta mostan pedig tolyae fel, neme? arról semmi bizonyos nem mondhatok [Ádamos KK; JHb LXVII/2. 319]. 1774 (A bort) cseréltéke, nem é? [Pipe KK; LLt Vall. 208]. 1802: a' kotsis szemben állott velle, mondván: Ked Lajos Uram miért jár ehé a' Léányhoz, ha el nem veszi, melyre felelt: Azt én tudom nem más veszemé nemé [Mv; Born. Jos. Bako de Siklod (30) táblai scriba vall.] | miként vallattam vallattamé nemé Nem tudom [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1806: Lassa ugyan Ngod ha teszié, nemé! [Mv; Ks Thuróczy Károly lev.]. 1814: Deliberatuma a' Nemes Czéh-nak meg van é nints é, nem tudom [Dés; DLt 56. 22] | Karátson előtt nints miért ide vissza fíradjon a' Méltóságos Ur. Azután szükséges leszszé az ide jövelele nem é? arról a maga idejében tudositani el nem mulatom [Mv; Borb. I.].

B. Választó jeli-ű kérdő m-okban más szófajú mondatrészhöz simul; in propozițiile interrogative cu caracter alternativ se alipeşte la alte părți de vorbire; enklitisch bei Satzgliedern anderer Wort-art in Fragesätzen alternativer Art. – a. az első tagm. kérdéses m-részhöz; la partea interrogativă a primei propoziții din frază; enklitisch bei dem fraglichen Satzglied des ersten Gliedsatzes. 1569: az nagy veolgy torkon alol ... az három falw, atta vala bernald balasnak* ... Eoreokbeye, awagy mynt azolta vgy byrta [Mezőbánd MT; Vlt 7/692. – *Ti. a kaszálót]. 1577: keryk eo kegmek Byro vramat tanachyawal hogy ... meg lassak my legien az oka az gatnak el zakadassanak, ha az Bonczyday Gergel kerty é vagy egieb [Kv; TanJk V/3. 150b–151a]. 1593: montak hogy eokreot veottek frataitot de Ne(m) jelen-tettek hitelbeje vagy keesz penzen veottek | Illik minden weghezeseznek eleotte megh tapogatni azt vgimint illien megh gywlekezet varosban, Michoda dolghok forghanak, es ha Isten zerent valoke, es ez varos zabadsaga zerent valoke, vagy ezeken kyweol valok [Kv; TjK V/1. 427, TanJk I/1. 224]. 1597: Desy Mathene Anna wallia. Hallam hogy az legený sokat zeorgete az Bakos Gaspar aitaia(n) nem tudom kessele vagy miwel nyta megh [Kv; TjK V/1. 117]. 1604: latam hogi egi fejer lo vagion Myklosi David buzaiaiban, mondek Keomjues Georginek eregi lasd meg michyoda, ha lo e vagi tehen hozd be az buzabol [UszT 18/88 „Chyergeo Istwan fenyedy zabad zekel” vall.]. 1606: hallottam hogy emleögettek hogj farczadý Zallas* de en nem tudom ha ez e az auagy mas [UszT 20/168. – *Ti. a szóban forgó peres hely]. 1625: egyzer gyeorfy Lazlohoz Jeowe Somodi Benedekne orsolya kery vala

gyeorfy lazlot hogy ne hagyja merth megh hal ehel vgy ada egy wnó tehenth nekj az eoreoksegre de en azt nem twdom ha eoreokereye vagy zalag-yara [Uszt 178b]. 1644 : Racz Jakab ... Mutata oth valami vérth, lateg Bgj Czepeve vagj ketteót, de miczoda ver uolt Nem tudo(m) [Mv; MvLt 291. 434a]. 1661 : Az Lampast kellet ket uttal megh borittatnunk, mivel Bgéré uagi madar el tepte szaggatta az boritasat [Kv; SzCLEv.] | adott volt egy házat itt Balauasáran ... de nem tudom ha zálagbané, uagy örök áron [Balavásár KK; Ks 19. III. 23]. 1682 : az ország gjúlesre avagy tiszt Uramek, vagy v(a)r(me)gye követi Le vigyek az Leveleket egészen, es ott igazod-gyek vigkeppen el az falu dolga Kornis Gaspar Urameje avagy Harinai Ferencz Urame Legyen [Felőr SzD; Ks 21. XVII. 19]. 1723 : helyesi vagj helytelen helyen akarjaé ... Sallai Janos ... gypűjét fel tenni [Dés; Hr 7/31]. 1734 : Hol procuraltátnak a Tutela alatt lévő Urfiak, ... Falun é vagy pedig városan Collegiumban, és ott minemü intertentiojak volt ? [Kv; TKI vk]. 1759 : az égett bor korcsoma a korcsomáros Asz-szonyé magájéé vagy az Urájé ? [Msz; Sár. vk]. 1760 : Tudgyaé a' Tanu ... hogy Arpásto* nevez-tű Faluban vagyan é olly Possessor, a' ki az előtt Nem igen régen maga acquisitioja mellett lett volna Possessor a' ha vagyon kinek hívják ? kiáltól, mi formab(an) örökösön é vagy Zálagan ... hány Sessiokat vásárlott ? ... sallyát maga, Feleségei, vagy Gyermekei Várségeken vásárralta é ? [BSz; BK. — *SzD] | Mósa László Ur(am) vett ... egy darab Nobilitaris fundust, melyis nem egész Fundus, de azt nem tudam fél-é vagy hányad rész [Dés; BK] | Azon Iró Déák magát mitsoda hivatalb(an) lenni mondotta, Praefectusnaké, vagy Iro Déáknak [K; Ks 92 vk]. 1763 : no már melyik szován nyughatik meg az Biro néki, azoné inkább a' mit ő obiter mások kérdésere felelt, vagy azon melyet akkor mondott, mikor serio authentica Personák által examin-alatott [Torda; Tjk V. 154]. 1764 : Emlkezem arrais, hogy egy Contractusban voltam magam is Regius, melyben pénzt é vagy mit arra nem reflec-tálok, de ugyan tsak valamit adott a Néhai Aszszonyom(na)k Tit. Geréb Elek Uram [Hidalmás K; RLt O. 2 Lád. Korda (26) ns vall.]. 1774 : Volté fogytakozás a Termésben, ha igen melyik Jozsá-gban, ... a Tisztek Gondviseletlenségek miánn é, vagy ellenben azért hogy elég Szolgáló Jobbágy nem volt ? [K; Ks vk]. 1775/1781 : Most nagyobbé, vagy kisebb azon Jozság mint volt ennekeltte, midón Josika Imre eo Nagysága birta, Tutor-ság színe alatt ? azután többítettéke, szaporí-tottaké, vagy még akkor Jobb állapotban vol-tának mindenek ? és a szolgáló emberekis akkor tehetősebbek voltanak é mint mikor a Kun urak viszzá szállottanak ? [H; JHb LXXI/3 34. vk]. 1777 : volt Csúr, Istálló, egyé vagy kettő ? nem emlékezem [Dés; Ks 79. 29. 233]. 1803 : sokszor beszélte Szabo Mihály hogy nékie és Feleségének azért adott egy darabotska Jozságot ... Testa-mentum mellett, hogy az Apossáté vagy Anyossát

(: melyiket meg felejtkeztem :) holtig dajkálta és elis takarította [Szenterzsébet U; Borb. II Id. Török János (71) ns vall.]. 1814 : mutatta nékem Dobai Mihály Uram a' kezété vagy az Abrázattját már meg felejtkeztem, hogy meg van sértve [Dés; DLt 56. 11]. 1835 : van meg ezen kívül egy nagy Könyvis: Defter, vagy minék hívják, melybe ugyan akkor fel írja az ő Nagysága Cancellistája: ki, miként, ókörelé vagy gyalog szerbe — mikor hány nap, miféle munkát dolgozott [Zsibó Sz; WLt]. 1844 : Szakmári Ferentz ... a Cseresnyés Mihály kertyibe bé ment, a' Veteményező közül valamit hozogatott ki, de nem tudom, hogy hagy-mát é vagy egyebet szedett ki [A. sófva U; DLt 1441].

b. mindkét tagm. mindkét kérdéses m-részéhez ; la ambele párti interrogative ale celor două propo-ziții ale frazei; enklitisch bei beiden fraglichen Satzgliedern beider Gliedsätze. 1581 : Byro vra(m)

Az kiket Akar tyzet é huzat e, á menyet Akar Az keomyweseket Mind be hywassa [Kv; TanJk V/3. 235a]. 1752 : azt kérdvén eo Kegyelme: hogy egyik Halomról á másikra ezen ut vágas egyenessen megyene ? melyre azt Feleltem, hogy azt gondolnám hogy igyenessen mégyen; de Isten tudgya a' meddig Czernára nem veti az Ember hogy itte, vagy külyebbé bellyebbé menne igye-nessen [Vice SzD; Ks 39. XXIII. 3. 29].

e. Választó jell-ű állító-tagadó kérdő m-okban mindkét tagm. kérdéses m-részéhez; in propo-zițiile interrogative afirmative-negative cu caracter alternativ se alipește la părțile de propoziții care exprimă întrebare; enklitisch bei beiden fraglichen Satzgliedern beider Gliedsätze in affirmativen-verneinenden Fragesätzen alternativer Art. 1629 : Kerdette Magyarai Ferenczetis, hogy ha eo dolga az azt monta eo nem tudgya eo dolgae neme, mert megh eskennek azon hogy nem eo dolga, nemis eskennek [Kv; TanJk 43]. 1701 : Az Nagj Györgj feleséget szídtak boszorkánnak de maga* nem tudja az e ? neme? [Bordos U; Ks 90. — *Simo Mihály].

eb 1. kutya; ciine; Hund. 1567 : nem mer en velem perleny mynt az eb merth ha merth volna edig ele fogoth volna [Kv; Tjk]. 1570 : Te chygán eb henger Bestie kwrwaffia Myert vered az ebet | Az The fyad legien az eb gyermeke az kyt The zwitely [Kv; Tjk III/2. 74, 74d]. 1573 : Inkab lakna(m) egi hazba egi ebél hagi ne(m) weled mért annalis alab valo vagi | miért Mennek en az te hazadhoz, Nem hagi Marhad volna de Meg ebed sinch neked [Kv; Tjk 87, 208]. 1574 : Monta hagi Eo hallota hagi ebnek feiet Meg kellene feozny, Es abba kellene haromzor Meg ferezteny, Meg chelekettek es az vtan az germek meg glogwlt [Kv; Tjk III/3. 370]. 1582 : Az Igiartho Georgy tiztesseget czedulakba Iratom es valamely varosba vag faluba megiek, minden Eb farkara eggiét eggiét keoteók az czedulaba hog tuggiak minemio tiztessege vagion Igiarto Georgnek es nyilwan legien [Kv; Tjk IV/1. 70—1]. 1583 : Kasketheo Agoston a' Capita(n) monda, Eregy be Cwrwafy

azzony Ne morogy mert Nem eb vagiok hog valakith meg Marnek [Kv; i.h. 192]. 1585 Roz vagy Czigan, lator vagy, megh feőzted Az ebet es annak Az hayatall kenetted magadath [Kv; i.h. 515] | Az Czhyganok Ebet eoltek fizette(m) nekyk 50 Ebtől Egy Ebtől d 2 tezen f. 1 [Kv; Szám. 3/XXII. 75] | Az Chiganok werttek 26. Ebet fiz(ettem) f — d. 52 [Kv; i.h. 3/XVIII. 26d]. 1588 : Eoltek meg a Ciganok 32. Ebet atta(m) teole d. 64 [Kv; i.h. 4/I. 35]. 1589 : zilindekeknek veottem hust d. 16. Az ebeknek es kopoknak d. 28 [Kv; i.h. 4/X. 10, 12]. 1590 : Az Bathory Boldisar Ebeynek 33 volt hogy estue Jottenek kenyeret d. 3 ... veottem hayat hozza ... d. 32 [Kv; i.h. 4/XX. 5 Hooz Lőrincz sp reg.]. 1593 : hozot ... Tolnai Boldisarne az Ebeknek korpat fel keobleot d 14 [Kv; i.h. 16/XXIX. 115]. 1597 En attam wala el az tehenet ..., egieb nyawaliaiat en nem lattam hane(m) hogi megh zakadot wala, wgi adam el ..., ha io ne(m) leze(n) inkab akarom hogi az ebek egiek megh [Kv; Tjk VI/1. 7]. 1603 : latok hogj ahol az farkas meg marta wolt az 6 menes Lowat, onnat felől Egy kutia J6 wala az menesek wtanna Jarnak wala bwzelik wala seot wgian mondokis Egi masnak hogj czioda dolog mint bwzelik az menesek az ebet [Uszt II/33. 40]. 1604 : egjzer az Kerek bük zegen Az diznokba az ebekkel megis fogatott wala [i.h. 18/100]. 1609 : Az Abrakosoknak ualo Czipo es Hus ostas ... Peczereknek Ebes-teol hust lib. 12 [Kv; Szám. 126/IV. 195]. 1623 : ne ollian Utalatos gyalazattlara valo saytokott ... kitt az ebwnk sem Eött megh [Fog; Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1631 : oli igen lassan iöt eleő csak az laba hegien, hogj meg az eb sem ezette megh [Mv; MvLt 290. 239b]. 1637 : monda az leani ... bizonyj szemerem edes Aszonio(m) hogj valamely emberseges ember gjermetek kegđ ayal gjalaza, czoda hogj nem szegjenli az ebeteől hogj ayal gjalazza [Mv; i.h. 291. 80a]. 1638 : ugy üte aztan boncza Giörgis a karoval teten, hogj mindgárt le deöle, meg az ebekis nialak az verit [Mv; i.h. 157b]. 1644 : az Haydu Marton kuczay az giermek vta(n) rohananak, Az giermek hatra vete az palczaiat az Eb fele megh riualkodek az eb, Haydu Marto(n) Monda hogj Aha bestie kurua fia miért bantad az kuczat [Mv; i.h. 431a]. 1649/1650 : mikor az Cziganok az Piaczon Halot vetettek volna az Ebeknek, Egy dizno Suldóiet Ferenczy Peternek az Cziganok az Halo mellett meg eoltek es ki az Kalybaikhoz vondoztak meg berseltek [Kv; Öjk]. 1665/1754 : Ha az uttzán ebhez hajt akar-mellyik-is*, büntetése egy heti bér [Kv; AsztClev. 13. — *Ti. legény]. 1688 : az Ebekis ot ettek volna megh, avagy hogj talan ott kellett volna megh halni [Dés; Jk]. 1689 : Gyermekeit kutyatol fajzott eb kölykeinek szidalmazta [SzJk 234]. 1692 : azon káráim kenyszeritettenek az Ebekek Parkas maszlagot csinálnom [Dés; Jk]. 1747 : Azon Sertéseket ... ki Szaggattatta meg ebei-vel ? | Aztán csak hamar oda érkezék Buttyán Simon a kutyáival és Uszítany kezdé a Sertésekre,

a Sertések pedig hogj látták a kutyákat, mind-gyárt el kezdének szaladoznoj és a Berekbe szaladá-nok, a kutyák is ott tepék őket ..., végtire mikor már jól meg dolgozták volna a Sertéseket a Kutyák Buttyán Simonis el szollitá ebeit, és haza felé méne [Nagysomkút Szt; TKI vk, vall.]. 1755 : nézd meg mit ugatnak az ebek [Faragó K; Told. 36]. 1757 (Temettem) Egy idegen eb marása miatt megdühödött Asz(szony)t [Gyalu K; RAK 121].

Hn. 1568/1757 ad terras arabiles Ebbhatt vocatas [M.gyerőmonostor K]. 1597 Az Eb vttia [Gyeke K]. 1641 : Ebbháton [Szentmárton Cs]. XVII. sz. köz. Eb huddozoban [Impérva Cs]. 1661 az eb haton [Bádok K]. 1691/1824 : az Eb háton [Albis Hsz; EHA]. 1703 Eb hát cserejeben [Bardóc U]. 1712/1784 : ? Eberge alatt. Felső ebergiben [Galambod MT; Told. 29]. 1735 Eb hát nevü uttzában. Az Ebbháton [Mv]. 1736 Az eb háton [A.idecs MT]. 1737 : az eb háton [Albis Hsz]. 1740 : ebhát nevü Török buza föld [Ne; EBF 58, 15]. 1750 : az Ebbhát nevü falu Erdeje [Papolc Hsz]. 1757 Az Eb Háton [Taploca Cs]. 1759 : Az Eb háton [Bánkfva Cs]. 1763 : az eb hajto dombon tul [A.jára TA]. 1766 : Eb hát tetején [Szentkirály Cs]. 1768 : az Ebbháton [Gyalu K]. 1782/1833 : Az eb háton [Hídvég Hsz]. 1803 : Az Ebbháton alias gyalá Drumutsuj [M.gyerőmonostor K]. 1806 Az Eb háton [Büzás-boocsárd AF]. 1821 : Az Eb Háton [Málnás Hsz]. 1823 : Az ebháton [Keszü K]. 1833 : az Ebbháton [Nyáradszereda]. — A jelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

Szk : ~ *adja/adjon*. 1591 : mikor ... masodzoriz zalogot kernenk teolle, Monda eb aggion, s arulo kuruaia Aggion, hanem el gieoznek hizem az vrain varni, megh talalom eoket [Kv; Tjk V/1. 65]. 1606 : en mentem uala az Alpereshez ... kapoztaert ... azt monda az alperes hogi eb agia s bestie agia [Uszt 20/141]. 1770 : a' ... Contractualis levelet élé nem adta s nem adni akarván ezt mondotta : Eb adgya! [Torockó; Bosla] * ~ *adós neki*. 1597 : az mjkor szollos ballas beteg ualla kerde hogj ha én ados uolne<k> bernald Andrasnak aszt mo(n)da hogj hagy beket lukachy ochjem mert Eb uolt ados neky | mo(n)da Zeőleós Lúkachj hogj aszt mo(n)dgia Bernath Andras hogj 30 forintal uagy ados nekj, es monda Zeőleós Balas, Eb volt s eb legyen soha ados neki egy batkaiaual(is) [Lengyelfva U; Uszt 12/59, 63] * ~ *ágyában született*. 1728 : Tüzes őrdög attával kutya teremjen a Lelkeb(en) görbe eb ágjab(an) születetnek káromolta [Dés; Jk] * ~ *ágyában/ágyán szült*. 1729 : szidni kezdé az It eb ágjab(an) szült szászszának [Dés; Jk]. 1763 : minden ok-nélkül velem háborgott, szidott, mocskolt, őrdög, Lánzos, Hohér Teremttettével attával káromlott, eb ágyában szültnek, bolondnak szidott [Sár.]. 1772 : Széplaki Lajosné Aszszonyom Szidalmazván az Exponens Urat Ebbágyán Szült Burduhószza, Budakon nints mit egyék s ide jött hogj az jobbá-gyamat meg egye ... [K; EMLt] * ~ *ágyékából való*. 1716 : Ebé, és eb árgyékából való, ennekem

nem gyermekem [Hr] * ~ *akaratjából*. 1574: Eb akaratyabol Mywelte ha fely veotteis sem hyrem sem Thanachom benne, En Nem veszem Nem is Akartam venny, Mert en 40 fltot kewantam Most sem hagiom kyleomben [Kv; TjK III/3. 327]. 1736: Mikor az kézfogás volt Bodonban, ott volt szegény Apor István semmit sem tudott abban hogy az nap lészen az kézfogása az fejedelemnek A szegény Apor István csak lassan magában mondotta: eb akaratjából lészen [MetTr 339] * ~ *a lelke*. 1724: Eregy el, hiszem eb a Lelkit rut dolog ez hogy olyan ember ilyenhez teszi magát [Náznáníva MT; BK. Etsedi Sámuel (25) nb vall. — *Azaz egy felnőtt férfi gyerekleányt közöslésre kényszerget]. 1729: Eb volt a lelketek hündfottz (!) rút vargái [Kv; Pat.]. 1756: bár tsak adná elé az eb, a' Lelke azon pénzt, valami uton módon [Kv; Mk IX Vall. 181] * ~ *atyjafia*. 1632: en mondam ... hizen attiadfia az az Görgei Deak, de ő azt monda hogi eb attiafia s ebe uolt [Mv; MvLt 290. 95a]. 1745: Eltető Ferentz Ur(am) ... Semmi Atyafisagot nem praendalhat az Eltető Familiahoz, a mint az én Uram Szemébenis meg mondotta Eltető Ferentz Ur(am)n(a)k hogi Eb Attjafia, eő kegyelme(ne)k bizony nem Attjafia [Zilah; Wass] * ~ *az anyja*. 1838—1845: „Eb az anyád” és „Eb az inged” szitkozási műszavak Enyeden [Ne; MNyTK 107] * ~ *az inge* → ~ *az anyja* * ~ *az orra*. 1600 k.: Elegge hallotta(m) hogi antalfi tamasne <zitta> anta(lf)i matiasit hogi nem Zekhaba ualo nem toruenibe ualo ki kellene onnat uznj, az leannia monda, halgas ania, az annia monda hogi halगतok eb az orra (!) eb annak az batiadnak [Kobátfva U; Pf] * ~ *eszik testében*. 1570: Esseh lelkek az twgiatok hogy gyermekre talaltatok, De Byzon wgy megh lehalla az zekerchewel hogy az ebys eszyk testetekben [Kv; TjK III/2. 187] * ~ *fél tőle*. 1638: Lattam ezt az Telben, hogi Borbely Peter ezzel az Nemet Miklossal eőszue zajdulának (!) s haniak egjmást szoval ... utolliara hallam azta(n) Borbely Peter hogi monda eb felien teőled, ha katona vagis [Mv; MvLt 291. 141a]. 1754: vagy ő meg fogja az én üstökőmet, vagy én az ővét, de egyik meglészen, ebnél nagyob Ur, eb fél tőlle, én is vagyok olyan Urad mint Urad [MNy XXXVI, 269] * ~ *fia*. 1634: kerdem hogy vagione kedue az fianak hogy haza mennyen az zolgalat melle ... enneke(m) akkor illien valaszt, nem akar haza menni, mert azt mondgia hogy eb fianak szidgia az Ura, azert nem menyen haza [Mv; MvLt 291. 4a. — L. még ~ *az anyja* és TML IV, 630] * ~ *gondolta meg*. 1716: eb mennyen, eb is gondalta megh [Nagyida K; Told. 22] * ~ *gyermek*. 1570: Az The ftyad legien az eb gyermeke az kyt The zwltely [Kv; TjK III/2. 74d]. * ~ *hallgasson*. 1642: én mondam, hogy hallgasson, de az asszony azt monda, hogy eb hallgasson, mert az piacon is torkaszakadtában kikiáltja is ezt [Mv; MvLt 291. 349b—51a átirásban!] * ~ *iszik véreben*. 1603: wgy megh vertem volna hogy az ebek ittak volna a' verebe [Kv; TjK VI/1. 674] * ~ *lában járó* rosszban

sántikáló, rosszat forraló. 1709: (A jobbágy) igen ebb lábán jaro kartekony fereg, mert itt sok borunkat vesztegette ur(am) ell [Fog; KJ. Fogarasi János lev.] * ~ *menjen*. 1600: ha valami dologra kelte az azonia tahatt azt monta Zemben az azonianak Eb mennien Eb miuelie miueld megh te, mert téys arra ualo uagy [Kv; TjK VI/1. 391a]. 1631: Mikor el szőkekis az Aszony akkoris Bonjhara ment vala az Vra, s hogi hija vala el uele azt monda a felesége hogi eb mennie(n) mert hiszem oda koslatek Eniedre, nem koslatatok mindenűue veled [Mv; MvLt 290. 56a]. 1716: hija vala az Aszszonya ezen szolgát az kertben, es az vállához legjéntvén az kezével az Aszszonyának ezen szolga, azt monda: eb mennyen, eb is gondalta megh [Nagyida K; Told. 22] * ~ *művelje* → ~ *menjen* * ~ *nek kell* → ~ *ről* ~ *re marad* * ~ *nek parancsol*. 1570: azt Montha nekyk It ne(m) Tyltas, sem ceh se(m) ceh Mester ebnek paranchollion lth, az en hazammal [Kv; TjK III/2. 1]. 1650: Damasdi Istuan . Seniorunk tiztessege ellen, mikor intetett volna, egi dologrul masrul azt felelte, Ebnek parancziollion, s eb Seniorais legien, ő legien Rettegi pap en Varallj* [SzJk 182. — *Értsd: bálványosvárálji (SzD)]. 1752: te is olyan kutya vagy mint Urad, Urad olyan mint te, ebnek parancsol Urad, eb Ura [MNy XXXVI, 269] * ~ *nél jobb ember*. 1772: Kutya Pitsájából esett, ebnél jobb ember, ebnél ruhásobb, Budakon* nints mit ennie, ide jött hogi az emberemet meg egye [K; Cs. Vajda lev. — *Szászbudak BN] * ~ *nél nagyobb úr* → ~ *fél tőle* * ~ *nemzetiség(e)*. 1638: elseőbenis az Aszony eb nemzetsegenek szida varga Janost á fertelmes kuruanak az Nemzetsege, megh iuad az veremett Niarsba(n) valo, akasztofara valo kuruanak szida az batiat [Mv; MvLt 291. 134a]. 1666: az menjkő üssen meg the eb nemzetisigh [KJ] * ~ *re viseljen gondot*. 1629: Hogy kimenének penig az kapun, kérdé Varga Mihály, hogy hova tudsz immár ma menni? s az asszony monda: ahova mehetek, megyek, ebre viselj gondot ennek utánna [Mv; MvLt 290. 150b átirásban!] * ~ *ről* ~ *re marad*. 1724: egy alkalmazatos(ság)gal voltam Pekri Házánál s mingyárt meg is ismertem, h(og) nem kell Pekrinek a Felesége ... Feleségéről ezt monda: Ebnek kell. Fiáról ismét, eb fia, ebrul ebre maradyon [Szentkirály MT; BK. Fejér Péter (49) jb vall.] * ~ *ura*. 1752: te is olyan kutya vagy mint Urad, Urad olyan mint te, ebnek parancsol Urad, eb Ura [MNy XXXVI, 269] * ~ *vegye*. 1573: Barchay Mond Zoldennak Ier el es Im meg fyeztek Beochel (!) az adossagrol, Mond Zolden Ennekem ne fyez beocel (!) Mert Twdod hogy kes penzt Igertetek ez May Napra, eb vegie kuruwafy beochwdet No Menny el chiak vagion Nekem kezesssem Meg talalom en azt erte [Kv; TjK III/3. 208].

Sz: amely ~ *egyszer általússza a Dundt, másszor is megpróbálja*. 1724 az melj eb eczzer által uszsza az dunat, másszor is meg próbálja kurvának csak kurva az dolga [Nyujtód Hsz; Ap. 2 Apor Péter feleségéhez] * *az én ~ em az én kutyám*.

1593 az en ebem az en kutyam [Szentegyház-as-oláhfalu U; OfLev.] * ~ adós kurtának kolbász-szal/kolbász árúval. 1638 Hallottam keözbessziddel akkor taiba(n), hogi Istua(n) Ura(m) adossagot ker vala teöle, attol az Garczo Gergelyteöl, amaz azt mondotta volna, hogy eb ados kurtának kolbasz arával | Kolosvari Garczo Gergeli... azt monta volna... hogy eb ados kurtanak kolbaszal [Mv; MvLt 291. 130b, 171b]. 1639 monda... Garczo Gergely hogj eb ados [kurtanak kolbasz arrával, ezen az szon eözue kapának mindgajt [Mv; i.h. 172a] * ~ek nyaljék fel a vérét. 1603 : az Azzon ereosse(n) kezde sikotani, es rut ondok zitkokkal kezde zidalmaz(n)i vitez chonka rut bestie hitetlen kwrwa fia, im le taglal immar Ballos Istwan monda hogi menni el te roz Azzony mert ha tiztesseget ne(m) nezne(m) addég el vernelek, hogy az ebek nyalnak fel a' veredet [Kv; TjK VI/1. 674–5] * ~ farka alatt tiztessége. 1582 : Monta Azt(is) Rengeo Anna hog Igiartha Georgnek Az Eb farka Alat volna tiztessége mint ollian tiztességet vezet bestie Kwrwafianak [Kv; TjK IV/1. 71] * ~nek húszák padra fejt, ~ vonja pad alá. 1846 : ebnek húzzák padra fejt, eb vonnya pad alá [Zentelke K; JHb br. Jósika Jánosné fiához, Samuhoz] * ~ terem-jen lelkében. 1717 Áttával s azzal hogy eb terem-jen Lelkünkbe mind nyájunkot szidalmazot [M. köblös SzD; RLt] * egye meg az ~. 1607 : mo(n)da Benedek Peter, El veztel toluaj eb, verez zajú eb... egien meg az eb. [UszT 20/302] * előtte szineskedik, hátla megett pedig mardossa mint az ~. 1764 : Kovátsot is érdeme felett meg betsültem eddig Bátyam Uramért, ez után pedig a roz ember töllem Semmi betsületett ne várjon, mert nem érdemli, az illyen Jo Atyafiak között haboruságot szerző kétszin Ember, aki előttem szineskedett, hátom megett pedig mardosott, mint az eb [Középlak K; BfR] * leesik az ~ a taligáról. 1762 : el ne tagadja kgylmed, hogy azt mondá kgylmed a Mgs Fő Tiszt urról, hogy le esett az Eb a' Taligáról [Szentháromság MT; Berz. 1. 10/40] | baszom az Heródes lelkit Huru-bánjnak, várj meg Csak meritt leesik az ebb az Taligáról [Ebesfva; Berz. 12. F. 92, 184] * messze sánta ~nek Buda. 1838 messze sánta ebnek Buda [Csákgörbő SzD; JHb br. Jósika Jánosné fiához, Samuhoz] * sem embernek, sem ~nek nem lesz jó. 1592 az tizedes mongia, ezennel le vonlak, es vgi megh verwnk: hogi sem embernek sem ebnek nem lesz Io [Kv; TjK V/1. 252] * úgy él, mint ~ a macskával. 1749 : Tudom hogy... Urával úgy él mint az eb a Matskával szuntelen veszekednek [Hosszúaszó KK; Hermány György (25) jb vall.] * vérét, belét az ~ek eszik és isszák meg. 1670 : Az captivus J az magam árulo satoromba(n), invadálván enge(m) rut I(sten) elle(n) valo szitkokkal, ördög teremtettének, ördög lelkűnek, kutya lelkűnek, lelek bestye lelek kurva fianak szidot, és fenyegetet azzal, hogy belém vagdallya czakánnját, úgy hogy az veremet, belemet, az ebek eszik, es isszák meg [Kv; TjK 14].

2. szikh (emberre von.): kb. (alávaló) kutya, dög; ciine (nume dat unui om rău, hain), por-de-ciine; neiderträchtiger Kerl, elender Knochen, Aas. 1567 : dixisset Vargane Ewel, Kewzonik meg az ebek hogy tartotta(m) wket, audisset deinde p(er) Maritum (!) Bestia(m) apellasset ac, vxore(m) Nagy Kontyu kuruanew [Kv; TjK III/1. 70]. 1572 : tawaly Nyarba... valamin habortotak volt eozwe Lakatos leorinch lakatos peternewel leorinch Azt Mongia volt peternek, Roz eb vgy chapnalak Archwl ha Embersege(m) Nem Nezne(m) Minden fogaid ky hwlananak Az vtan Massor valo haborgasokban azt is Monta, Roz azzoni, roz eb ky Mechete(m) az Nyelwed cs az alfeledre foldato(m) [Kv; TjK III/3. 30]. 1573 Mond gergel... valahwl Rea talal vagi Imre deakra vagi felesegere meg kely az Testeknek erte zakadny az ebeknek | Te lator te koffa Eb vagy ky vonatom Nyelvedet és az alfeledre foldatom [Kv; i.h. 231, 248]. 1584 Hallottam ezt Zaiabol Danch Leórinchnek hogy zemebe monda ezeket viczey Andrasnak, The vgmond Zechéok peter, Essez lelek Curwa, Eb, Rut eb Zazadnal emberb vagiok minden Nemzetednel is Rut eb | Bek Balintne vallia Ezt penig filemmel halla(m) Kowach Ianosnetol, Im az en Ebe(m) ith ben vagyon betegh, Nem kwrwalkodhatik most, mert három Curwaya vagyon, Akkor penig az vra beteg vala, es kerdezzwk vala az vrat ez Kowach Ianosnenak mint volna, es illie(n) Isten-telenéol felele Rea | Nimeti orbanne vallia... mikor le vagdaltak volna Ceklast... Ezt is mongia vala Kotro Mihali Ah Ceklas eb, Io e Ceklas eb ez amuint jartal | Az Feredeos Marton vallia... Zabo Martonne ezt monda A Mosonak, Amely ebet vgmond ez eleot mostal mostis azt mosd [Kv; TjK IV/1. 359, 367, V/1. 211, 234]. 1593 : Baka ferencz... engem ebnek, kuruanak, árulo-nak zid vala [Kv; TjK V/1. 250]. 1595 u. : En azt hall(am) monda fekete fere(n)chne Lazlo Peternek hogy, nem mondasz abb(ól) Igazat bwdes eb, merth ne(m) vagiok en az a' ki te [UszT]. 1605 : hallottam mo(n)dotta Ersok feleöl hogy ne(m) kezdet hosza menny, bwdes eb hogy ne(m) jeó hozsam mit daczoskodik, merth ha en megh halok vgyan rah marad az mj vagion, merth eö az Zakacz Benedek leanya [Szu; i.h. 20/132]. 1607 Az mikor wti sem zonelkil wtę mert sok leon az vetekedes, mo(n)da Benedek Peter, El veztel toluaj eb, verez zajú eb egien meg az eb [Medesér U; i.h. 20/302]. 1629 Balogh Giorgine ezen közben felfordita szokniaját uerte az seggit s mondotta joietek ide egjetek igjatok ebek [Mv; MvLt 290. 142b]. 1630 monda nekem. Megh mara az eb (az vrat erte:) monda az vra, Halgas mert bizony esmet meg verlek [Kv; RDL I. 19 „eoregh Borbara azzonj Thorday Lakatos Tamas relictaja”vall.]. 1638 : mondá Varga Miklós, hogy soha az ebbel, az feleségével nem lakik [Mv; MvLt 291. 142a–3b átirásban]. 1648 : Benkeo Balint contra honorem dignitatemque Magistratus Beczületes Feő Bira(n)k Kovaczi Gaspar Urunkat, ez haza(na)k s varos(na)k bira-

jat illien szokkal diffamalta: hogy hamis ... aztis mondotta, hogy Eb An(na)k okaert megh kevan-niuk hogy szauait comprobabilia Alioquin à jure azt kívanniuk hogy nyelue kj vagattaszek [Kv; TjK VIII/4. 325]. 1650 Damasdi Istvan ... eleötte levö predecessorit nema ebeknek mondotta publice es az Relictat ök (!) nélkül ki cziapni valonak publicalta [SzJk] | mongia uala Keczes balasne az simo pal fianak ferencznek .. te fe-kete csore gilkos eb toluaj eb niarsba valo [UszT 8/64. 78b] | En Ozdy Thamas ur(am)hoz oda uiuem à leuelet azt monda hogy hazudnak az ebek, s az leuelet máganal tarta [Kv; CartTr II, 902–3 Georg. Vizi (40) vall.]. 1659 az Vezér rettenetes keppen haragszik ... aszt mondotta: Czak szoual hordoznak az ebek* bennunket mint Rakoczi^b [Borb. I konstantinápolyi köv. jel. — *Ti. az erdélyi követség. *II. Rákóczi György]. 1665 ebek azok a körispatakiak, azoknak csak Tatar kellene [Usz; Pf]. 1671: némelyek ... Poor Balintue javainak divisioja(na)k ideje(n) mondottak oly szokat hogy tudnyllik, Mit fogsz ugy mond ezek mellett az Calvinista ebek mellett [Kv; TjK VIII/11. 43–4]. 1717 Becski ura(m) Dobai Uramat ebnek s vén kutyának nevezte [M. köblös SzD; RLt]. 1724 Ez a' kutya teker-gő Jager két hete oda van ... ez az eb csak peczér-nek való [Altörja Hsz; Ap. 2 Apor Péterné lev.] — I. még: ETA I, 72.

3. szitk kb. fene; naiba; (als Schimfwort) Teufel. 1599: en mo(n)dok az lean(n)ak vezteg gonoz oraba termett gonoz leany, hany feied hogy te ezt mered mondani Zegeni árua leany vagi te, hogy mered te ezt mondani hogy ha meg nem bizonithadott (!) nielvednelkwl maratz. azt monda eo, hogy bizoni meg bizonithatom nem felek attol. felelek meg bizonithadott az ebett [Kv; TjK VI/1. 369a]. 1629 Uram ki jöue s monda apamnak hogj apa bizony haza jöt az fazakas marton czi-kaja, kire apam monda hogj az ebett ugj mond, s az en Uram penigh monda hogj az Jsten ugj segellien az ugjmond mert en jól Ismerem | Kadar Janos ... az Borsos Tamas kapuiara mene s monda hogj ez am az jo szomszedsagh hogy ra igazitottak az katonat az szekeremre, de ha el teöritek megh czinaltassatok ... az fia Borsos Istua(n) azt monda hogy eb czinaltassa mint lilek esse lilek kurua fia szekeremet [Mv; MvLt 290. 165b, 183a]. XVII. sz. köz. kerdgiwk vala hogj ki czinalta az zolgalonak az gjermekeket, hogj ha az Ura czinaltaje s monda hogj czinal-ta az ebet, mindenkor latrok voltak eok [Kük.; Kp III. 79].

ebadta 1. ebszülte/fajzotta; fátat/neam/fápturá de cline; Teufelsbrut. 1672: Egy captivust vadol-nak az Directorok, azzal hogy ördögh lelkűjevel, ördögh adta lelkűjevel, eb adta, ördögh adtával szidkozodott volna. Jollehet juxta Edicta kövel verettetnek agyon, mindazaltal ex misericordia megh paczátztatik erősse(n) pro exemplo alioru(m) [Kv; TjK VIII/11. 247]. 1699: ördög attanak, eb adtanak szidalmazta diffamalta ... rutul dif-

famalta szidta ördögh attanak eb attanak kurva volt az Anyja [Dés; Jk]. 1716: nem nyughatik az Feleségétől (: saluum sit :) az eb adtától [Nagyida K; Told. 22]. 1726 ihon mint járek az eb atta Xtus Cserélő Papista fiaival [Ne; Ks 90]. 1739 ördög és Eb-attával s teremttével káromkodott légjen [Dés; Jk]. 1743: vár meg eb atta [Szásznyfres SzD; Ks]. 1746: Illyen actionm vagyon nékem az J. ellen, hogy ... mots-kolt és szidott eb atta bitang Székellye S.v. sit dictum meg holt édes Atjamot, és Anjámot mots-kolta, bestelen szóval illette, fenyegetvén azzalis, hogy meg öl, avagy agyon veret | az J mostkolta, boszorkányozta s ebadtanak, kurvának szidta* [Torda; TjK III. 61, 77. — *Ti. a felperest]. 1755: En ugyan inkább szoktam volt a' szegény Dobránál az ebb attával való biztatáshoz mintsem az Isten nevében való kéréshez [Nsz; Ks 96 Baló Antal lev.]. 1761 Baro Imre Ur (így!) ilyen szokkal illeti vala Mester Uramat ebatta, s.v. baszam az anyadot és ehez hasonlokat | azt felele nekem Szekelj Boldisar halgas az ebottat, hiszem neked is, azoknakis utot adunk [Branyicska H; JHb XXXV/45. 9, 17]. 1767: az En házom-hoz jöven a Legények midőn a Tánctot meg indi-tották volna hamar bé jöve utánnok az örog Kocsis Ferencz s azt mondá: a Legényeknek, na Ebatta Hunczfuttyi mit csináltok mié(rt) nem éltek jól [Betlensztmiklós KK; BK „Kun Eva Gombocz Miháj Felesége” (42) vall.]. 1771: ö valami Lovakot hajtván s kergetvén .. az edjik a másik(na)k határa szökött s a' mellyik a' másra réa szökött meg is bénult ... az edjik Lába félen állott s nem álhathott réa az eb atta [Bereke-resztúr MT; Bet. 7 Nic. Sükösd (14) vall.]. 1776 Zenoninenak az Léányát soha meg sem kértem soha nem is kérem az epatta (!) német Dámáját még házánál is az miota it vagyok nem voltam [Nsz; GyL gr. Lázár János lev.]. 1785 üsön meg' Menkö ebatta hunczfuttya földedde edgyütt [BLt 26]. 1803: Hát te ebatta — Kurvája miért sántázod az én Léányomat, meny által Kövendre ebatta nagy Valaguja [Ara-nyosrákos TA; Borb.] — I. még MNY XXXVI, 269.

2. kb. eb/kutya eszkábálta/fabrikálta; fabricat de cline; das vom Teufel fabrizierte. 1756: egy kicsiny láda ... a' Sarka is az eb adtának volt ezer esztendő [Kv; Mk IX. Vall. 57].

ebaggnő becsm, tréf kb. kutya vénasszony; babá clineasă, căfea bătrână; altes Teufelsweib. 1573 hallotta agoston Mongia volt Mennye azzonem-ber hayat hantak ely It valaky tala(m) Tar ebag-neo vagion It az vczban [Kv; TjK III/3. 87]. 1585: Torday Was Georgy hwti vtan valia, hal-lam hogy Tapazto Istua(n) Trefakepen így zola Az azzon Nepeknek Hallatok Bestie Curwafi ebagneok Aggyatok penzt hozassunk bort Ne giunk chak orcza pohart [Kv; TjK IV/1. 537].

eb-agja vmilyen sorvasztó gyermekbetegség; boală de copii care produce slăbirea/atrofierea;

eine Art verzehrende Kinderkrankheit. 1574: Beteges gyermekeket kyn az Eb agia New beteg-seg vagion, Az eb keolyeknek feiet Meg feozek Es azban feressek [Kv; TjK III/3. 370].

A TESz '1. soványító, sorvasztó gyermekbetegség; abmagern-de, verzehrende Krankheit kleiner Kinder; 2. bórátka; Mitesser'-jel-e közül az itt közölt adalék az 1. alá tartozhatik.

ebanyájú ebfajzotta/szülte; fátat/neam/fápturá de cime; Teufelsbrut. 1748 Várj meg eb anyájú ..., mert meg mondam az uram(na)k [Maros-sztkirály AF; Told. 56].

ebbe az ez mut nom hasnult -be hr-os alakja; I. Jelzői haszn-ban: in acest/această; in dies/die-sem. 1612/1613 azt monda Czereny Gaspar, hogi meg lattiak az Eszezek hogy megh keresem kik ebben az gyalazatban hoztanak [Feketelak/Buza SzD; KJ]. 1633: az mikor el (!)* Szabo Jacabnal lakta(m) akkor Szabo Jacabneis iol uiselte magat, de hogi en el jöttem töllök az uta(n) elegiedet ebbe(n) az rut életbe(n) [Mv; MvLt 290. 125a. — *Elírás en h.]. 1635 hogy ez Mester Lőrinczi ide* ezbe az ioszagba kelle migh elle Beldjeknek szolgálja [BLt 3 „Tompas Peter Sz. György” (50) vall. — *Ti. Csiksztygyörgy-re]. 1651: az Tatrangh vize ebbe az Veres erbe eset itt folt szellyel ala [Lisznóy Hsz; BLt]. 1786: ottan látám, hogy Tot Jstván és Kotsis Stéfán ketten egy lovan ülven bé mentenek az Fogadosn-ban de osztan tsak hallám hogi az Fogadosné kiálttya hogj ide ne hozd a Lovadott mert ezen Fogado Házot nem lonak vagj Lo Jstállonak szokták tsinálni hanem ezt Emberséges Ember-nek Csinálták Fogado Háznak, azért ide Ember-séges ember nem szokott loval bé jünni ebben az Házban [Hidvég MT; GyL. Frunza Demeter (49) vall.].

II. hsz. in acest/această; in dies(es). 1581 En raitam nagioib gyalazat kissebseg soha nem esett hogy En felsegednek es az my meg holt kegielmes vrunknak Jambor Igaz hywe es zol-gaia lewen Jllen gyalazatot kissebseget zemwe-dek az Jo vraktwl, kiwantam volna hogy ez vrsten az En hozzw Betegsegemben ez vilagbol el veott volna hogy nem mint ezt Érnem es ebbe Jwssak [Gyf; Törzs. Szentpáli Kornis Mihály kérv.].

ebbeli 1. e, ez, eme, emez; acest/această; die-ser/-e/-es. 1581 Keonyergek annak okayert fel(segednek) mind kegielmes fyevedelemnek hogy tolle(m) kegielmesseget ebbeli Chelekedetemert meg ne vonnia [Gyf; Törzs. Szentpáli Kornis Mihály foly.]. 1585: mynd az kett fell, kolozúár-ra be mennyen az kaptalan Eleyben es ezbely dolog-roll kaptalan pechiety alatt kelljen keozótteók leuell [M. köblös SzD; SLt 29. J. 2]. 1600: Azert ebbeli fogsagat vereseget zaz forintert fel nem weotte volna | ment wolt Zalasdi Danielhez ak-kori kapitanunkhoz tanach kerdeny ezen dolog-bol, ott azt mo(n)dotta ha teörweniel megh ne(m) wehetnemis, egy oly kor rea megyek, be teze(m)

az aitaiait hazaban egetem, Ha teörweny az fenie-getesert az Decret(um) tartasza zerent walo ter-he(n) wagyó(n), keresetitolis el eset, si iuris. Ha tagaggia ki fogunk bizonitunk (!) ebbeli zawat [UszT 15/53, 246]. 1614: enis igyekezem azon hogi telljes eletemben, halado (!) szolgaja legiek kegtelnek, ezbely io titemjniert [Ks 1 Kornis Zsigmond lev.]. 1641 im ez Széknek irattunk egy Leuelett, kitt kegieltek kezebe dirigaltunk; Azert az Szek(ne)kis hasznára Hué(n) azon dologh, effortualltassek ebbeli kivansaghunk [Usz-Lt IX. 75. 8 fej.]. 1649/1681 Meltosagos Eleim ebbeli adományokat enis ... confirmalom [Vh; VhU 231]. 1673/1681 Az Ngd ebbeli kegyelmes-séget igyekezünk megh szolgálni mint kglmes Urunknak kiért az Ur I(ste)n Ngdat áldgya megh [Vh; VhU 460]. 1674: kerem azo(n) napo(n)* itt való Gerendi házamnál az Aszszonnyal ó kgluel egjütt jele(n) lenni ne nehezettelye(n) Kgl-medet jó szível láto(m) s ebbeli jó akarattjál fáratsagát kedvessenis vészem [Asz; BLt 9. — *Esküvő napján]. 1685 Ezzelis mutogatta az D(omi)n(us) Anak Anyya hogi ebbeli vetkes tse-lekedetb(en) particeps volt az A, hogi mikor osz-tán előtte ki világosodot az Anyya előtt tudniillik hogi el veztem az pártát es bekeszenodgye(ne)k egi forintot adott patyolatra [Kv; TjK 13. 261]. 1723: Semmi nemű Praetensiomot ebbeli hiva-tallya es Szolgaltattya iránt ... ne vegjenek [Zabola Hsz; Borb. I]. 1762/1792: ebbéli Kegyelemességiért az Istenis meg-áldja Excellentiátokot, Nagyság-tokat [BLev. Transs. 22]. 1789: Buzát Rosot, és kevés zabot szoktak vetni de a Falubéli Lako-sok aval fél esztendeigis meg nem érik hanem ebbeli fogyasztásokat Szekereskedéssel és egyéb napszamoskodással potollyák ki [Kénos U; UszLt XIII. 97]. 1800: a' nagyobb, és aprobb Faju Erdők ... fel mérésére ebbéli Operatiojátis hova hamarébb végezné bé [Mv; TSb 24]. 1807 Értésünkre esvén nekünk az O. Budai* Inclytus Possessoratusnak ebbéli cselekedete, akkor Törvényesen tiltattuk, és Inhibéaltattuk, azon erdőnek bírásától [JHb LXVII/4. 7. — *Bur-jánosóbuda, később: Bodonkút K]. 1856: e' béli követelésemet Tekintetes Csató János Urra át ruházom cedálom, 's telyes joggal átadom [Kv; Végr.].

2. ez ügybeli; in acestă pricină/treabă, privitor la acest/această; diesbezüglich, diese Sache betref-fend. 1583 ebbeli limitatiotokat, itileteteket es wegzesteket nekeonk hwteoteok zerint megh iria-tok [ETA V/2. 18 fej.]. 1615 Mellj ezbely egymas között ualo Compositiott valamelik fel meg nem allana, az kötele f 100 [BLt 4]. 1618 megh te-kentnem mind az eo kgme eözuegy allapattiat es eo kgneiks ebbely teörkedesseket, ne ígiekez-nem karara* [Kv; RDL I. 105 Kowachocz István lev. — *Ti. kárára lenni az özvegynek]. 1630: kesz vala Damokos Ferenczne azzonyo(m) ebbeli igassagat p(ro)ducálni es praezentálni: De ezekre Ionas Deak Vram ilyen valazt teón: hogy eő keme azt az Jobbagiot megh nem aggya hanem teörnenre el tartya [Kv; RLt 1]. 1653: (Báthori

Zsigmond) azelőtt nagy ígretet tött vala nagy Csáki István által a portának: hogy többé a császár köntösét el nem bocsátja — ha mostan hozzája veszi — és a némethez nem köti magát. De e béli elméje mind elváltozék [BTA I, 68 NSz]. 1666: bizony mostis legh derekassabb(an) nem egyébért jöttem be hanem azért hogy eő kiglmevel valo ebbeli dolgomat el végezzem [RLt 1]. 1670: Nagd(na)k ebbeli hozzánk mutatott kegyelmességét megh szolgálni el nem mulattiuk [Kilyén Hsz; BLt 1]. 1801: az ebbéli parantsolt Tudosításokat bé küldeni ellmulatták [Kv; DLt]. 1807: Mely ebbéli magunk le kötelezésének jövendőre bizonyosabb voltára nézve is adtuk nevünk all írása és szokott petsétünk alatt költ obligatorialis Levelünket [Kv; Somb. II].

3. ilyenféle, illetén; de acest fel; derlei, solcherlei. 1619: mostan Coloswaratt lako Abrugyanianai Maczko Sandor, es Macko Dawid.... kewanak azt mi toelwnk, hogy... Irnök megh nekik az eő Nemzettsegekreöl walo Leweleketth... Mellí eő ebbeli kewansagokatt, mëltonak es illendeonek itilwen lenni, az eő Nemzettsegek es Elejek feleöill, az minemw Tanwbizonyasagott tehetwnk, azt így írthuk megh igaz seriess szerentth [Abrudbánya; RDL I. 108]. 1748: mi azért engedelmeskedvén ebbéli eő kgylme kívánságának s figyelmetesen megh halgatván téjendő Testamentaria dispositioját dictamene szerént következendő képen le írthuk [Wass]. 1762: Piatzi Parochialis Romano Catholicum Templomat... fel verni (így!), és belölle egy ezüst nagy függő lámpást, és két ezüst gyertya tartót, el loptak... de ha tagadnak is, oly Legalis p(rae)sumptio(an) nehezitik dolgakat, melyek megh mutatják az Jjk malitiaját, és ebbeli tolvaj cselekedeteket [Torda; Tjk 101]. 1784: ebbeli szükségeknek felszámolására vagy kípótására tött szándékunkot és ígretünket... a szent partialis synodusnak alázatosan jelentjük [Kórispatak U; ETF 107. 34]. 1810: a' feladott italok közép számban elkendő mennyiségéhez képest a' Fogadosnak ebbéli haszna egy esztendőben megyen 16 Mfr. es 28 Dr [Dob.; Ks 76 Conscrip. 99]. 1831 (Székely Farkasné) öklezni kezdet, s a vizes edényt a fejemről le taszította, azután azt a hátamhoz tsapta avagy Vágta mely ebbéli tettíért... fizetett én Nekem 10. Frtokat Váltó Czédula pénznek nemében [Torda; TVLt „Mátyás Sára hajdan (!) léány” (18) vall.].

4. emiatti; din această pricină, pentru acest/această; deswegen, aus diesem Grund. 1756: azon két Aszszony emberek onnan el mentenek urastol mindenestől télnék idején, nem szenvedhetvén az Urok dolgokot*, a még edgyiknek az Ura a Czomjába ütötte a' kést ebbéli haragjába(n) [Galac BN; WLt Nemtzisor Thodor (50) jb vall. — *Kikapósságukat]. 1760 azon Pars lemondatt ebbéli pr(ae)tensiojáról [K; RLt O. 4]. 1761 Brálje Maftyénak ebbéli kárát a' Falu considerálván... nékie le kaszálni* a' Falu megh engedte [Illyésfva Sz; Bfr 45/9. — *Ti. a rétet]. 1841: a' Gátbanis nagy romlások

okoztatván, az ebbéli megh károsíttatásokat nagyságtok magok fordítsák megh [Kv; Km-ULev. 2].

ebben az ez mut nm hasonult -ben hr-os alakja. I. Jelzői haszn-ban: in acest/această; in diesem/dieser. 1541 My kyk vagyunk Kantafalvabol Borszol gergely es merges Mihál eben az allol meg irt ez dologban wgy mynt fogoth es kötöth byrak [HSzjP]. 1582: Azt monda az fellíwl megh newezet Zelke Margit Azzonj hogj ebben az Jozagban es öröksegen mind leanj es mind fiu en vagjok [Komolló Hsz; i.h.]. 1584: az Elebely vegezes leufl mynd(en) zikellebe helyen maragion Ezel megy Theobwlu(n) kyk Ebbe azmy leuelwnkbe Jrwa vadnak [Mfráta K; SLt T. 18]. 1588: Bathory Chasparnak penigh Theóweny zerentt walo Aetassa wolt Ennek eleötte walo Eztendeókbemis, Azert eő kegyelmenek kellet wolna ebben az dologban Agalny [Somlyó Sz; WLt]. 1589: Enim ez ebben az oraba [Dés; DLt 226]. 1590: Februariusba keöltööttem mert ebbe az holnapba az olay felljeb zeökeöt egi penzel fl. 3 d. I [Kv; Szám. 4/XIX. 8]. 1591 Fodor Simonne Jlona azzoni vallia. hogi eo... ebbe ez dologban semmit nem tud, sem hallot sem latot [Kv; Tjk V/1. 82]. 1592: Ezt is hallottam vgian Cassai Borbara zayabol hog' atkozta az warost, Az Isten meni kedöwle veztene el, jwne el az Twz viz swlliesztene el ecczer, ennek eleötte weztette volna el twzzel, mert poganok es Jstentelenek lagnak ebbe az varosba egi keresztjen ember nem lakik [Kv; i.h. 300—1]. 1594: ha Eo kigelmet ualaki ezben az en töllem neki kötöt Jozagiban megh haboritana, tehát eni (!) magam költsegen tartozzam Eo kigelmet megh oltalmaznom [Fejérd K; Ks 14. XLV. 13]. 1606: mas az hogj az kj elseöb agh ebben ez feöldben, es hozza tartozandojban... nekem hatta hogy kezembe vegiem es megh tartsam | En soha teöbbeg Zallasokat ezben az heljben farchad megjenelek Zallas heljököt nem tudom | Azert ebe az döldögba en ezt tudo(m) [UszT 20/29, 166, 361]. 1609: ha Fekete Gergelyne az uagi Nagy Pal megh haboritana Szelles Mihalt ebben az nekj adot eoröksegen tehat szaz forjnton maradgion [DLev. I. IIB. 8]. 1631 mondgja vala ezt az Aszony hogj ne vigjete el edes fiajmb, soha nem elek teöbször ebben az uetekben [Mv; MvLt 290. 239b]. 1641 Michael Thot de Enied... fassus est... En ebben az keresdesben ennyit tudok mondani, hogj az mikor it Enieden Gaspar deak leaniát az eöregb Jonas deak el veue... az meniegej lakodalmakor en voltam veö felie [Ne; RLt]. 1654: az I(ste)n eo Felge ingy(e)n valo irlgalmabol Tekentetes meltosagos Kemeny Janos Ur(na)k eo Nag(sagan)ak mint ebbe(n) az helibe(n)* leveo feo mag(ist)ratusunak szíuet megh szalua(n)... sok emberseges emberek intercessioia is accedalu(n) eletemnek megh keg(ye)lmeze [Fog.; K 1430. — *Ti. Fogarasban]. 1668 ebben az el mult veszedelmes üdöben, ugy mint 1659 esztendőben... Bethlen János Uram feles számu

szekelyekkel szállot vala novoyban Kolos v(árme)g(yé)ben [Tóthháza K; BfR 57. 51]. 1692: az ki nem vágh nagy marhát ... ebben az esztendőben egyéb mészárlástolis el fogodik az keze [Kv; MészCLev.]. 1701 eő kglmeknek ... kevés jóságok imitt amott lévén majd semmi hasznát sem véhetik, csak az sok utánna valo haszontalan jártatások s költsékek vagyon, ebben az gondos portiozásbannis. ., csak ottan ottan az sok busulás eri miatta [Cege SzD; Wass]. 1720/1753: Minthogy ebben a' boldogtalan időb(en) Josságombol el szorultam és Brassoban kelletvén nyomorganom, nagy szükségemtől kénszerítetvén, kértem költsón ... Korda Sigmond Fő Királybíró Vramtol Háromszáz harmincz négy forintokat [Eszt-Mk Cserei Mihály kezével]. 1734: azt mondják hogj a ki felni akar ebben a holnapba és a jövőben legjen közel Szebenhez az utan nem annyira [Nsz; BK. Bethlen Ferenc anyjához]. 1789 Nem el hiszem (így l) hogy Nsgódnak teljes contentuma lehessen ebbe a székey asszony gazdaszonyságáb(a) [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1797: az Fú el fogyott tegnaptol fogva ebe a Szarazsága a hol Sarjazni kellett volna is mind ki sult ki pergelődött [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. 1817 ha az Isten, és az Jol tévők nem méltoztatnak rajtunk könyörülni ebben az Szörnyü Szűk időbe éhel halhatunk meg [Szász-zsombor SzD; IB. Szentmiklósi István ref. pap kezével].

II. hsz 1. benne; in acest/această; darin. 1572 Margit Igarto ferenczne Azt vallya hogy Nemel Nap Ment volt Keomyes georgnehez Azonba Jeo be oda az Annya, egy lewelet vezen Eleh Mond hogy te Bestie Ihol meg vagion Minden Jo voltod ezbe Irwa fely kwldeom vradnak, Mert tegnapis ket latoral talaltalak hogi It yzol vala [Kv; TjK III/3. 5]. 1604: miért pedig az donatio Zekelysigbe(n) Ereotle(n) Jozagok dolgaba(n) megh kiuno(m) magamnak az Eoreoksiget, az hazatis az uerre mert eo ehcz idege(n) semmi Jussa ebben ne(m) uolt [UszT 18/79]. 1692: enyv főző haz vagyon ebben egy öreg katlan, abban egy öreg rez, enyv főző üst [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1699: bé menvén a katonák házába Ebben van ... Berlett pad nro. 3 [O. csesztve AF; LLt]. 1748 Az ebédő palatan egy fias pohar Szék Ebben vagyon karaphina Nro 5 talpatlan kristály Nro 3 [Mezősályi TA; Ks 7. XVII. 12]. 1750 Közönséges Falu Erdeje ... ebbenis Csere, Gyertyán, és Nyir fák vadnak [Vécserd NK; Berz. 11. 88/5]. 1814: az Udvaron egy meg avult Cseled, vagy Sütő Haz, ebe vagyon egy Cipo gyuro asztal Láb nélkül Czövekekre, Van benne egy kenyer Sütő kementze [Mezősályi TA; RLt Rettégi S. inv.].

2. e dologban/ügyben; in această pricină/treabă; in dieser Sache/Angelegenheit. 1554: Ezeket Mw Byrak hytwnk Serent megh irtwk ... Illyen kewtel alath hogh ha hol ez felywl el wegezet dolgokath megh nem allanak, az menemw keoteleth az Wr Seky eleoth ő Magoknak wöttek wolth, wgyan azon kewtelen maragyanak ket Szaz fo-

rintot le tegyenek wgh kezlessenek (!) ebbe perth [Bölon Hsz; SzO II, 115]. 1570: chyarlokezy Dyenes, Ezt vallya, hogy Ewtet hytta volt palochy hogi Teobekel egetembe Megh Beochwllenek az zeoleot ... chynek Balint azt Monta palochinak Neh gondoly arra, Mert feyemet keotem en arrah hogy senky ezben megh Nem bant [Kv; TjK III/2. 167]. 1573: Mongia volt Kalmar Lazlo vay Ianos kenez Ianos kenez Mind Te Myattad vagiok En Ezben te biztatal enge(m) rea [Kv; TjK III/3. 219]. 1578: niolcz ora vtan korchio-ma(n) bort ne aggianak Senkinek Ezt penig ... az vrunk eo Naga hadnagywal es wdwaranak előtte Jaroywal keozoelyek, es egienleo ertelemmel igiekezzenek ebben is elő Menny [Kv; TanJk V/3. 157b]. 1580: Byro vram penigh az vrammal ebbe minde(n) haladek nelkwl serenye(n) meny-nye(n) elő [Kv; i.h. 225a]. 1583 Amenyebe(n) a theorwenyreal Irt keonywechke meg tiztül es helyen hagiataitk, Vrunkal eo Ngawal az varossy keossege keozeot eoreokbe valo meg maradasara meg Confirmaltassek, Biro ura(m) tanachawal ezbe(n) Ielen legie(n) [Kv; i.h. 277a]. 1586: Monda esmegh, vagy Akariatok vagy Ne(m) de Altal megiek ebben, Mert értelme(m) vagyon ebben Mind Biro vramtol s mind Az vramtol [Kv; TjK IV/1. 557]. 1590: Az vas azert semmi kep- pen addégh be Ne Ieóhessen ez varos hatarara idegen ember zamara, hane(m) ha Coloswary ember eonneon maganak megh Weotte, sayat zamara idegen tarsa ebben Nem lewen [Kv; TanJk I/1. 126] | mivel hogy ketten vadtok hozza, ketczer valo dyavál kivanom toletek az glykost kezemben, valamit ebben tagadnatok, hogy tj meg nem fogtatok volna, kez vagyok bizonyitanom [UszT]. 1592: eleózer ebbe varok teorue(n)t, Az mikor az derekara kell zolno(m) teóbbet zollok [i.h.]. 1592 k. En ezben eszt tudom hogy azbol uetek az fl 6 kottelleth hogy az Eoreksegbol megy ne haborgassa myg az asszony el [i.h.]. 1593 Vraym ebben teorwenth lathanak azth ytle a' toruenj, hogy en heted maghammal megh eskeogiem, hogy en Jambor wagiok, es tiztan wiselthem az en Jletemeth [i.h.]. 1595: Ne legien keso szod halua, minde(n) dologhoz boueben tobet zolhasonk, de eben elozor torwent uarok [i.h. 10/23]. 1595 u.: En Ezben tellyessegeel artatlan nagyok [UszT]. 1598 chyereny Sara Chyereny gabor uramnak ... 8 haz iobagitt el foglalhas(s)a ... ezben pedegh se biro tilalom se feiedelem misilis leuele se patens parancholatalual ualo tilalom ne ellene alhason (így l) [Balasfalva (A.v.F.?) BN; SLt 29. Y. 8]. 1604: Tetzet annakokaert hogy senky sem titkon sem nyluan akar mely feo boratis húz penznek felette eytelet ne merezelye adny, mert valaky ebben megh talaltatik, tehát ... borat varos Zamara mind awal a penzel a' kit aroit beleolle el vehessek [Kv; TanJk I/1. 484]. 1620: Ebben egjebet nem tudok, de tudom azt hogj Vita Janos kasztaltatta megh ... az fuéet az kertben [Disznajó MT; TSb 21]. 1653 Ebben a király mellé állának sokan a nagyságos urakban is, ugymint a Kendiek és sokan többen is; azután

a városok közül Kolosvár, Torda, Déés; és a székelységen is néhány faluk és darab földek a székely főemberekkel együtt arra az értelemre szakadának [ETA I, 28 NSz]. 1680: Miert kellett Nagy Andrasnak meg hazasodni holot ne(m) Aszonyi allathoz valo lehetet; erős gyanusagunk vagyó(n) ebben [SzJk 150]. 1692: Mint hogj pediglen tartok az Kiraly biro Ur(am) megh altalkodot elmejetől ..., ebben arra kellene vigjazni. I. hogj semmi autoritas az Országk kezéből se fel vetésbe(n) se repartitioiban ki ne vetetődjék [Szökefa KK; Törzs]. 1722: az en vekony es csekely opinioim ebben e volna, hogy Ngod primum et ante omnia az ember halalert keresne a patratorokot [Székelykocsárd TA; Ks Sándor Gergely lev.]. 1727 ebben az maga kötelességet el mulatta [Szentbenedek SzD; Ks 27. XVI]. 1737: Igenis, tartozunk velle hogy ő kegyelmit ebben a Causajában Segittsük magunk költsé-gunkel, sőt ha ebben kárt vallanais, o kegylmet egyebunnen excon(e)n tallyuk [Kövend TA; Borb. I]. 1834: meg-intetésemből önként ki-tetszik, hogy e' lépés ellenem, az ebben érdekelt summának kamatoztatása tekintetéből tétetett inkább [Dés; Bet. 5].

3. e tekintetben; in această privință; in dieser Hinsicht. 1589 Az Meszarosok zantalan sok zo fogadatiansagha Noha oly Nylwan wagon, Mint az Nap fenyé ... Mostan el veghezetre ebbenis eő kgmek varosul meg Akariak probalni eoket, ha teokeletesek leszneke az eo lghyreteknek vagy ne(m) [Kv; TanJk I/1. 113]. 1593: Ezben teth volt az en procuratorom vetsegeth* [Szu; UszT 9/46. — *Köv. a nyil.]. 1634: Haller Peter Uram Leania Kakoni Ersebet kepeben kiannia az Z. Eccl(es)iatol mint pia Matertől hogi legien zabad Leania ellen az Atol el inditando Propositioiara Replicalni es Causaiat agalni Az Z. Zek is azert ebben kegiesseget mutatna, hogi az megh nevezet Haller Peter vram Leania Causaiat agalhatna [SzJk 42]. 1757: 'a Mineralis Vénát tarto Hegyeknek hol egy, hol más részében találtnak gazdag Vénák, és így akár mint argumentalod-gyanak a' Phiscusok, de az experientia semmi külömbiséget ebben nem tanit [Zalatna; JHb].

4. ennyiben; într-atît; dabeî. Szk: ~hagy abba-hagy. 1653: De ezt is mostan ebben hagyván: a királyról a mit elkezdtem vala írni és valamit Borsos Sebestyén szüle-apámról, abban elébb akarok menni | De ezt mostan ebben hagyom, hanem térek a Báthori Sigmond dolgára [ETA I, 27, 60 NSz] * ~marad. 1570: Azt Mondta Jaray Janos ha Mynd megh ne(m) atthattna(m), Thowabis ely vary Trombitasne azt Monta hogy Nem varhatlak, Mert egy hazachkat veotte(m) megh kely az arrat adnom, es ezben Marat az dologh [Kv; TjK III/2. 160] * ~mulik el ennyiben marad (a dolog). 1555: Horwat Miklos Drabant ... vallia ... Egybe zolalkozanak Monda Te tizedes ... Hazuch, Es Arulo, hamis es tizessegem Arulo bestie Curwafy vagy mind Adegh Amegh Ream nem bizonitod ... ha penig Ige(n) banod ezt keres Rea, Az tizedes kargiahoz Akara Menny,

de en megh Intem hogy legie(n) veztegsege! Monda Azt (is) hogy volna ollia(n) Ember mint Zeoch Mate, Ebben mülek ell [Kv; TjK IV/1. 463].

5. így; astfel, așa; so. 1585 Az Arubais hogy megh Arulanak én Irek lewelet Az fizetes Napia-rol, de Akor egj penzt sem Ada, Az Barmot Az Baniabuky ember Nem vitte vala ell, Immar teolt vala ebben egy holnap, De en bizonios leok benne Az vta(n) hogy meg haggya Az ember Az eokreoket [Kv; TjK IV/1. 513]. 1590: ha Isten Ebben paronchiolta dolgomath nincz mitt tenne(m) [Gyerőmonostor K; KP. Varga Antal jb és Ferencz Benedek fia jb vall.]. 1656: Ebben az 1656-k esztendő eltelék. De hadilével kijött vala, és min-denek készülnék, hogy a hova ő nagysága paran-csolja, indulhassanak [ETA I, 161 NSz]. 1733 az Méhesi Jóság dólga ebben vagyon .. in A(nn)o az Mlgoas Aszony Károlyi Ersébet Groff Csákiné bé jővén az egész véreket legitime meg kínáltatta <h>ogy vegyék meg, mert koelebb akar magának venni [Ap. 4 Apor Péter lev.].

Szk: azóta ~ volt azóta így áll a dolog, azóta így van. 1606 Jmreh Lúkaz mo(n)da hogy nekys keőzi vagio(n) ahoz az fahoz, Azúlta ebbe volt [UszT 20/196]. 1644: El Menenk, kereok ettl az Zabo Georginetwl az ket forintot, Nem Ada, hane(m) az Annia kezés len Nekwnk az ket forintért s mys be veueok az kezességbé(n) az olta Ebbe(n) volt [Mv; MvLt 291. 431b].

6. ebből, belőle; dintr-acesta/aceasta; aus die-sem, daraus, davon. 1595: Az boltok es kamarak-tol tellies prouentussa es léowedelme* tezen Uniuer-sal(ite)r f 200 d-... Ebben Relaxalt kegmték Zekeres Jacabnak kamara berben f. 2 [Kv; Szám. 6/XIII. 29 — *Értsd: a városnak] | Ha ualamit tagad ezbe bizonitok teorúe(n)t(is) kerek. protes-talok [UszT 13/35]. 1603: ha myt ezben tagadnak myt lehet byzonyttok [i.h. 18/67]. 1606: Ez meg neuzet hazat örökseget aban walo Reziünk zerint magunknak törvenj zerint meg kiuniuk ... melj hazat örökseget az raita walo epwletekkel meg kiuniuk, mind hazual cziwriuel Istalloiual, egiwt, ha penig eben walamit az al peres tagadna hogy Jgy werre giwkerre nem jlletne ki fogunk feleletwnk zerint bizonittunk [i.h. 20/23]. 1638: Pal kowacz Jnnya kér uala, es monda Kajantaj ebben bizony nem Jzol [Mv; MvLt 291. 138b]. 1779: napról napra deterioralod(na)k ezek a' fák Ngd(na)k ebb(en) semmi haszna nints, azon-b(an) a' kertész nagy fizetést vészen [Kercsesora F; TL].

7. emiatt; din această pricină, din acest motiv; deswegen. 1590 Akarek panazt tenny De el hagiam, mert Jstenere monda hogy mikor meg zorgosodot volna Bora, egy chebret kapot her-telen eleő a' pinceben Abban fogot lenni kewes Ser, es az elegiedwe(n) a chatlo kupaba ereztetet megh, hogy így zola ebbe ne(m) panazlek, mert akkor az ideobe inkab minde(n) hordo Ser alat egy egy cheber volt [Kv; TjK V/1. 22].

8. erről; despre acest/această; davon. 1565: Onnét elindittá népét Svender Lázár Szakmár alá. Ebben lón híre Báthori Istvánnak, és meggyujtatá a város körül való palánkot s mind megegeté, és úgy jöve alá Váradra [ETA I, 22 BS].

ebbeni ebbeli, ebben való; acest, această; davon, daraus. 1670: minketis az Contractus többbe ne stringállyon ebben jussunk* fen maradvan [JHb XLVII/13. fej. — *Ti. az elfoglalt jószágban való juss].

ebből I. Jelzői haszn-ban: dintr-acest/această; aus dem/der, aus diesem/dieser, hinweisendes Fürwort. 1588: 1587 Eztendeóban A Mely Hordo Borok Marattanak az Szamvettel vttanah (!) annak egyek (!) Hordo Boratt ky korchyomaltom ebel az megh Newezet Hordo borbol arolttam p(ro) f. 34 d. 0 [Kv; Szám. 4/V. 50 Gr. Veber sp kezével]. 1610: Ezbeől az Tizen egj zaz Eötue(n) előtt f(or)intbol es niolczua(n) penzbeől deputaltak eő klmek az Borbaranak az kj hazasításara auagy menie kezeőre (!) f 55 d. [Kv; RDL I. 6]. 1655 (A fejedelem) arról kezd traktálni és tanácskozni: hogy mi leszén ebből a roz dologból, és mint kell opprimálni? [ETA I, 158 NSz]. 1694: Ebből az hazbol ki jövőn, es mellett az haznak megjen fel az felső Contigna(ti)ora egj reghi hitva(n) fa Garadics [Kővár; JHb Inv.]. 1753: foljamadtunk Toroczkon lako Bartok Andras Uramhoz, hogj ő kegyelme ebből az szorult állapotunkból megh segitene Isten utan [Gyertyános/Torockó TA; Bosla]. 1764: azon porondos, berkes helyet ebből a' Szindi Berkéből elszakadtotta a' ... Maros Aga [Vajdasztiván MT; JHb IX/46]. 1826 k. Ebből a fennebb meg irt punctumokból a következők, hogj ... azon meg lábolhatatlan károkat ... ő kegyelmek fizessék meg esztendőnként [Gyalakuta MT; GyL].

II. *hsz* 1. belőle; din acest/această; davon, daraus. 1562: Biro Vram es az polgar vram marattak adossa Zygyarto bartosnak kit ő fel-sege Züksegere miuelt azert hath forinttal, es ebből az polgar vram túttanak adayaba f 2 d 50 [Kv; Szám. 1/VI. 1b]. 1568: valaky keozewlek ez melle nem allany (igy l), es ebbewl ky akarna magath wonny, tahat az hawasba annak Réze ne legen [K; EMLt]. 1570: vadnak oly Baratim hogj ezbeol Megh ky Menthnek | Arra azt felelte az Molnar Jm latod Mynemw Betegh vagiok hogj talam ezbeol fely sem kelek [Kv; Tjk III/2. 27, 100–1]. 1585: Ebből Summa teze(n) az Husnak az arra az ky el költ ... f. 16 d. 57. Ebből ky kel venny az bör arrat es az faggyu arrat telyk az hus ky az vendegsegre el költ az 3 nap f. 14 d. 91 | az eresztetlen saletromert egi másalett attam f. 7/. Csinalt ebbeol ket tonna port [Kv; Szám. 3/XXII. 81, 3/XXIV. 27]. 1593: Minden prouentusok ez esztendeoben teot f 395/60 Minden expensaioknak(is) f 225/33 Ebbeol ky tudwan az eo honorariumokot f. 26. Marad Nallok* Varos penze f. 144/27 [Kv; i.h. 5/XX. 133. — *Ti. a sáfárpolgároknál]. 1680 k.:

Komanarol* hajtott Ekrót nro 1. Ebből vittek ... Hatulso konczt nro 4 [Utl. — *F]. 1682: En mondam arra ... nem Jo dologh leszén ebbül [Kv; RDL I. 162]. 1720: Az iten livo Piros Buza vot 138 kalongya Elcsipelven első buza evenialt belőle 211 veka ebul erőgaltam magamnak es Farkas Demeternek Premendankban 12 vekat [Szentpál K; TKI]. 1730: Ebbül ivutt az Bial Beres just(arum) 2 [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV]. 1734: akár mi ujságot hoztanak az Néhai Mlgos Urnak, ha vagj egj őzet nyuztanak, vagj egj bőres pecsenyét őltek (igy l) az Idvezült Ur mingjárt az Aszszony(na)k el kezdette, az Eöcsémék(ne)k Feleség kuldgj ebből, holott az Aszszony(na)k is szinten olyan gondgja volt az Urfiak(na)k valo gazdalkodásra [Szentpál K; TKI „Maria Kercsi Ladislai Hegedüs jobbagonis rel. vidua” (50) vall.]. 1783: készítettek ... 22 Verőb(en) 49. 896 számú Vasakat ... Ebből jutna elég, ha fel nem dorbézolná, a' Verők építésére [Torockó; Thor. XX/5. 43] | az Ajj-Erdoben levo Táblának Fetske farka, vagyis alsó és kisebb része, az osztáljnak alkalmatossabb voltáért szakasztassék el a' Felső nagyobb resztol ... a' Fecske Farknak ebből ki kell szakadni [Told. 25]. 1810: bójó középszerű Esztendőben Gabonából 40 Kalongya Dézma ..., ebből közepes Eresztés idejénn leszén 70 veka [Dob.; Ks 76 Conscr. 193]. 1826: a gyomor igaz kívánja az ételt de elégtelen a meg főzésre, innen jő a cruditás, az emésztetlenség, ebből a fő szedelges, hányás, leg alább emelygés [Dés; Ks 101 Bod Elek lev.]. 1843: A K Monostori Papiros gyár enyvezett, Timsozott, de hasogatatlan és regestralatlan iro papiros Tizenhét Máza es két font, ebből nyom egy kötés 14. fontot [Km; KmULev. 2]. 1850: Mert a' tiszta buzát el adattam Désen, es volt által vételkor 33 veka, abbol el apadott fél veka [Bálványosváralja SzD; Born. F. IIf].

2. e dologból/körülményből; din această imprejurare/treabă; von/aus dieser Sache/diesem Umstand. 1590: azt mongiuk hogj mint hatalmas Eiel ugj chielekedeth, mely eyely hatalmat, az teorwenjteol megh warunk, ... ha kedigh ezt tagadna ... Iango Gaspar, Ebbeolis ki teczik zanzandekia, hogi ugia(n) az taglaskor az en Jobbagiom swuegeth fel weotte..., masod nap az borra be itta [Gyerőmonostor K; KP]. 1591: En mikor Imar oda Jutek, szinten el akaria vala hadny az biro monda az fogoknak hadgiatok el mert nem keoüetkezik ebbwl Jo, s wgy hagiak el [UszT]. 1595: Ő kem(e)k egy akarattal el vegezek ... hogj fizetesseket esz esztendőben meg Iobbyczúk ugy mint egynek 2. köbel buzauul: De azis ennek útanna ő km(e)k hatalmaba(n) leszén: hogj byzonnosy Regulat ebből az szolgak ne szabyanak [Kv; Szám. 6/XVIIa. 232 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1605: mostan Hauas-elfeöldibeől bizoniosy zamu nitezek érkeztek, kik az my kegmcs Vrunknak, es ennek az megh romlot hazanak, az sok dulo fozto Toluaiok ellen oltalmazoy akarnak lenni ... Hogy penigh ebből ualamit kegték ne uelien, kegtéknek ertesere akar-

tuk adni hogy ezeknek semmi zandekiok ninczen, sem zekelysegre ualo tamadasra, uagy Nemessegre, sem penigh falukon ualo lakokra, hanem ieotték cziaak azokra, kik utakat allanak es Toluatiul falukat es vduarhazakat vernek fel [Nsz; Törzs. — A császári kommisszáriusok rend. Csík-, Gyergyó- és Kászonszékhez]. 1653/1655: Nekem ugj tertzik ha más valami nem interveniál, ebből igen nagy derék dologh nem következhetnék [Kv; CartTr II. 873 Gasp. VeresMarti past. eccl. orth. lev.]. 1691 (Ha ebben) eő kglme hiven s igazan el nem járna, ... minden Törvénybéli Remediumokat ebből ki kötvén ... Hosszutelki Eva Asszony Sz Páli Ferencz Uram(na)k akar mi nével nevezendo javaiból Száz Aranyakig mindgjarast executiot tétethessen [Vizakna AF; Törzs]. 1762: ezen inductiot, nem tsake ebből evértálhatom, hogy egy fatensis nem méri azt mondani, hogy az én tüzem miat éget volna el a ... széna [Torda; Tjk V. 105]. 1769: ezen helyeket is Groff Kornis István urnak valami embérei bé akarván kertelni ebből verekedés és per keletkezett [Szamosiva K; JHbK F. LVIII]. 1780: (A) Summa emergált ebből, hogy az vici-nált Szőlők el lévén a Kortsoma redemptiojáb(an) 8. ~ nyoltz Forintokban betsülve, ezt empor Ur eő Kegyelme le tévén, és még superaddált 27 ~ huszonhét Vonás Forintokat Venditor eo Kegyelme(nek) [Zilah; Borb. II].

3. e tekintetben; in această privință; in dieser Hinsicht. 1600 az megh holt batladat Berze Matheth, hatwa(n) három forintal fizettvk ki varosul belole Kegd ezt ne(m) keresheti, hane(m) ennekis helin kell maradni, Ebbőlis paranchol eő Naga missilis lewele Kapita(n) vram-nak ebbenis oltalommal es segitsiggel legye(n) nekeőnk, maradhasson kezeőnkbe [UszT 15/258]. 1605: Megh ertettek ő kk Varossul Zöch Gaspar és Öttües Andras kjraly Biro Wram közet valo egyenetlenseget és egymással valo perledeset. Az kett felnek be Adot feleletiből Vezeztek hogy ezeknek az priuatiussoknak egymas ellen; valo perek czendessegben legyen, meglen Öttües Andras w(ram) az Varosnak ebből valaszt tezen [Kv; TanJk I/1. 535].

4. ennyiből; dintr-atit; daraus/davon. 1624: menyben keszwllön pedig eggik ablak, kgd ebből megh itilheti, en az magam költseggemmel eggiet Czinaltatta(m) az mely tizen hat forintban keszvt [Mv; Törzs. Torday Pal Deak özv. Belleni Zsigmondnéhoz]. 1737 Az Ecclesiának a hová mit hadtam, adtam, és fogadtam, és hagyok átok alatt hagyom Senki az én maradványim közül el ne vegye, meg ne másollya, s kiszolgáltatni el ne mulassa: melly eddig ebből áll hogy hagytam volt a Gyergyai Templomokra a Papokkal edgyütt ezer Magyar forintokat [LLt].

5. emiatt, ezért; pentru acest/această; deswegen, deshalb. 1568: Sthnus Kovacz ... fassus est, panazolokdik vala ennekem szóc fabian, es ezt mongia vala, hogy az o felesége Mast szeret ... Ezth monda hogy oda ment volt szabo Mihál az en feleségemhöz es az leant ky wsztek az

hazból az lean peng az ayto hasadekiarol nezte, hogy szabo Mihál felvette az Agyra az feleségemet es az laba közé fekw, es ebol gyanakodam hoza [Kv; Tjk III/1. 225]. 1573: Margit Somogy Balintne hithy zarent vallya, Zilagy Iano(snal) Jwv volt eo egy pinz arra Bort, haza Megien zal-lasara ... az fianak veez El egy kezü ruhaia Annalkwl Az gazdanak egy Lakattya, az eo Erze-niebeol pedig Nyolcz pinz Ebből gyanakodott Kathohoz hogy az eo dolga volt volna, mert katho kayantai Martonnal Jwv volt az Nap [Kv; Tjk III/3. 86a]. 1590 Az hol azt mongya az al pères hogy ezbeol mondotth minketth hamis eskwttek-nek hog az neky ado rendőlest tettthwk volt my varosul eskwtthwl, my azt nem ugy az mint el rendőlthwk lgazitotthúk volna [Szu; UszT]. 1597: Nem akaro(m) hogy ebbwl valami bantassom legien | (Az) eőreőkseget ... el ada ... az papot en ezbeol meg talalúan, hogy én wolnek oltalma Annak az Albert Istuan onokaianak kire az meg Jrt eőreőksege nezne [i.h.]. 1592 k. engemet ezbeolís haborgacz ... mert ennalam az varos njlamban hatta azt, te nekedis az varos az te hazadra nilat adoth, azért azbolis engemet sem-mikeppen nem haborgathatnal [i.h.]. 1606 azt monda nagi lukaczj ha ualaki ebbeol haborgatna hogi ne(m) igaz marha, kez el bizonítani .. ezis monda salatj balint hogi ez eleotis ueottynk mi el marhat egizer az harmadaba egy harmad fy tehent attak uala abbol is ne(m) haborgatot az tizt [i.h. 20/321]. 1787 Nagy praejudiciuma le-hetne továbbá az edgyik atyafinak ebbőlís ha az másik a' közös Jobbágyok(na)k gyermeki között többet venne bé Udvarába Tselédnek mintsem a másik atyafi [Told. 27]. 1798 Dragata Luka közenseges Erdő Pasztor ... Petrotzi György urnak egj Bivalassát ket Bival ökrevel hoza ezt mondván ezeket rablaltam a Barone Asszony o nga Erdeyeből mint tolvajt ebből ott mingiart nagi Zugás lön [Ádamos KK; JHb XIX/58].

Ha. 1691 ebbül. abbul. fogasbul [Dés; Jk].

ebecske ?kutyácska, kutyakölyök; cățeluș; Hündchen. 1597: B.V. kwide Zekel Martont Vj Varban Egy kis Ebecchikeert,* kjt Azzoniunk Zaboia.it vart^b f — d 37 1/2 [Kv; Szám. 7/XII. 56 Filstich Lőrinc sp kezével. — *Vmilyen ruha-darabra von.? ^bOlv.: varrt v. vart?].

ebéd 1. déli étkezés; prinz; Mittagessen. 1568: mynd ebeden vachyoran, oth volt Bornemizanenal [Kv; Tjk III/1. 226]. 1570: Zekel Barlabas hita volt Eothet Ebedre, voltak otth zekel peterne es az theob atthiafiak [Kv; Tjk III/2. 16a]. 1573 Gal Benedek Azt vallia hogi puskar gaspar Eo tülle veotte volt az farkaswchay hazat leot volt az arw fl 320 vegre hogi meg hozta Mind az arrat az azzony, Eztennapra ky keoltezyk Beleole* puskar Bele Ieo, Es hya ebedre Aldomas Itala [Kv; Tjk III/3. 167. — *A volt háztu-lajdonos]. 1579: Az 20 february az Taryany And-ras Hoza o Naga parancholatgyat az Napon mynd en Nalam volt myt ebeden es vachoran

koltetem rea d. 10 [Kv; Szám. 1/XVIII. 9]. 1585 Amikor penig vagy az vra Sokadalomba Me(n)t vagy hust vagot, Akkor szabadon cheleket-tek paraznalkottak, es vachoran ebeden ketten egygywtis laktanak eottenek, mint egy hazasok [Kv; TjK IV/1. 493]. 1590 Byro vram par(an- chyolt) vgian Ezeon olazoknak Zolgstol Ebed- yekre* [Kv; Szám. 4/XXI. 18–9. — *Köv. a fels.]. 1591: holnap Demeteriben leszek Kalman gereb- nel ebeden [Nyírmező*; BesztLt 45 „St Szent- georgy arcis Bethlen praefectus” lev. — *Nem azonosítható]. 1597 harmad ezten napia lezen holnap napon ... hogy eggit volta(m) ebede(n) Dauid Antallal [UszT 12/35]. 1598: az zolgay az kik it walanak azt Mondak hogy be iw Ebydre de nem Jwwe [Kv; Szám. 7/XVIII. 27 Masass Thamas sp kezével]. 1603: Minthogi az hazas- sagh dolgat ez mostani nyawalias wdeonek allapat- tiahoz kepest eo kegmek Tanachul megh tiltottak wolt, most azert Varosul wegeztek eo Kemek hogi az Menniegzeo, awagi lakodalom adas Egi Ebed legien, tizenegi orakor [Kv; TanJk I/1. 446]. 1625 Fodor Georgi postanak it mulat- ua(n) attam mjnden nap Ebekre Vaczorara nekj . Etere. Itara hust lib. 20 [Kv; Szám. 16/XXXV. 24]. 1653: Mikor* Kolosvárnál menne*, oda bé akara térni ...; de nem bocsáták bé, s nem is hívák sem fölöstökömrre, sem ebédre sem osonnyára [ETA I, 114 NSz. — *A feljegyzés 1613. évbéli eseményre von. — *Báthory Gábor, a szerencsétlen végű erdélyi fejedelem]. 1717: tudom egy alkalmatossággal hogy Dobai Ur(am) ebédre hívta Becski Uramat s össze veszet Rettégi Uram- mal [M. köblös SzD; RLt]. 1734: a mi intertentio- jokat illeti ad minus minden ebédén, vacsorán volt nyolcz nyolcz tal etkek [Kv; TKI]. 1735: kevés nap mult el hogy az Urffi ... ebedgjen és Vatsoráján vagj iros tészta vagj egjéb vajban rántott vagy főtt ne lőtt volna [Kendilóna SzD; TKI]. 1736: NagyBoldogasszony napján az monos- tori templomban búcsú volt ..., az embereknak az eleit az páterek az monostori házok kertiben való tornácban ebédre hitták [MetTr 435]. 1736 u.: Nagyságos uram, ma szent Mihály napja, mint- hogy Mihály a nevem, szent Mihály poharára Nagyságodat az aszszonnyal s egész udvarral együtt jó szívvvel látom ebédre [MetTrCs 483]. 1742 egj ebekre csengető Jókora csengetyű harangotska [Pókafva AF; JHb XXV/58]. 1744: Mikor Sz. Kereszti Uram biro uramnit volt ebeden etkésztet de. 9 [Kvh; Bogáts 13]. 1752: Az öt való N. Várme)gye szekenis igen meg betsültek tsak etzer sem volt betsületem ő Excel(lentia)ja tekintetiért ebegyekre, vagy vatsarára marasztot- tak volna [Mocs K; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.]. 1819 reggelenként a néhai Ur Kávészott, Ebédén Vatsorán mindenkor bort ivatt [Kv; Pk 2].

Szk: ~ előtt délelőtt. 1653: A hajduság min- den prédát össze gyűjtven, még ebéd előtt elin- dult Csávás felé, mert sietett — félt a székel- ségtől* [ETA I, 70 NSz. — *Az 1602. évre von. feljegyzés]. 1757: egy alkalmatossággal Németi

István Uram szintén ebéd előtt elé kerüle [Mocs K; Mk IX. Vall. 184–5] * ~ felett ebéd közben. 1635: Egikor leven Ebeden Vass Janos Uram Aztalanal harmon ..., Es mikor ot Ebed felet volnank, sok busongo bezedekkel Vas Janos Uram ... zinten nem emlekezhetem, hogi ha azt mon- daie Eo kegime hogi az leveleket oly helire tezi az vagi teőtte hogi, megh az giermekys sem lattia Sohays [Wass] * ~ en-vacsorán 1590: Egy Jam- bornak leaniat el hitette es el hitta Itt most vgy lakik velle mint parazna paraznawal. Ebe- de(n) voczioran melleie wltety mint mas Jambor felesetet [UszT]. 1819: reggelenként a néhai Ur Kávészott, Ebédén Vatsorán mindenkor bort ivatt [Kv; Pk 2] * ~ kor időtájban ebédidő tájban, déltájban. 1636: ez az dologh vala ez el mult vasárnáp szinte ebedkor ideo tájban [Mv; MvLt 291. 71b] * ~ után a. az ebéd befejezése után. 1597: Mikoron egikoron gazdám azzonnyal egyewt voltam volna ebeden az veres Pal haza- nal, az zolgaló hoza az etket az aztalra en mondek neki, te leany amint az farod s az hasad al tenal- lad giermek vagion ..., ebed vtan hat az Azzon- nepek kette(n) ele fogtak maid egj oraigh mind firtattak de zeornyen eskwet hogi ninchen semmi gongia [Kv; TjK VI/1. 82]. 1691 Augustus 1. Jűven híre az tatar bėjövetelinek, Gőrgényből indultam ebéd után Beszterce felé [IIAMN 329]. — b. délután. 1655: Öregbik Rázmány Istvánt ... ebéd után találta, az Város háza előtt Csepreghi Mihály Urammal edgyütt [Kv; Cart Tr II. 895]. 1765: ebéd után édes tejet kellett néki szerezniük, de annak tinos tehén tejnek kellett lenni, mert különben el nem vette [Kis- enyed AF; Eszt-Mk Vall. 283] * egy ~ig járó szántóföld fél napi szántásra való föld. 1829 egy ebédig-járo Sz Föld [Kibéd U; NkF] * egy jó ~ig járásnyi föld 'ua.' 1688: adott volt Karátson Balás egy jó ebedig járásni Földet [Szentgerice MT; CsS] * reggeli ~ reggeli. 1821: hozánk jött itt M Hermányban a falu Malmához Reggeli ebéd tájatt [HSzJP].

? Hn. 1672 az ebéd helyben [F. jára TA]. 1687/1778: Az Kis Ebéd nevű hely (sz) [Homo- ródsztpál U; EHA].

2. déli étel; (mincare de) prinz; Mittagsspeise/essen. 1591: 14 die february Battory Boldysar Nem Eott Ebbedet Chak felestekemett, attam haro(m) Tiikat f — d 15 [Kv; Szám. 5/I. 17]. 1592: Az vrainnak feozetem Ebedeót [Kv; i.h. 5/XIV. 215–6 Eppel Péter sp kezével]. 1593 eggiwtt eottke ebeketek vachoraioakat [Kv; TjK V/1. 353]. 1596: 15 octobr(is) Biro vram para- chola hogi ebekre kezitessek, de mint hogi el vonodek az drabantok miat, estue eottwk megh az ebedet, es niolcz oran mentwnk haza [Kv; Szám. 6/XXIX. 79]. 1597 Ebydre walo keol- chig pinteken|Spynacz paret Racz Katustwl Ebidre 108 [Kv; i.h. 7/XIV. 16, 19a Thomas Masass sp kezével]. 1625: Biro Vram eő kglme, az egész Tanaczial es Szamveűő vrainmmal egje- tembe(n) bizionios dolgoknak Jgazgatasajert egj- wtt lewe(n) Eő kglmek Demandalanak eo kglmek,

hogj kett Asztalra Ebedet készítettnek [Kv; i.h. 16/XXXIV. 239]. 1691 : Ebédet öttünk ugyan helyben Gernyeszegen [II AMN 329]. 1735 : Böjti sokadalomkor az Aszszony o Nag(ysága) Varga Mihály Uramnit evek ebedet, attunk halat possart 2 fontot, vizat is egy fontot, Den. 24 [Kvh; HSzjP]. 1736 : Nem francia módon mint most, hanem tíz órákor ettenek ebédet, hat órákor vacsorát [MetTr 323]. 1737 Az kapitány mikor az Gjimesben ment Bodo uramnit et ebedet attunk kenyeret csemert Bort [Kvh; Bogáts 13]. 1805 : még észre sem vettem elő állott az ebéd anélkül hogy tanultam volna valamit [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 102].

Szk : az ~et feladja az ételt felszolgálja. 1804 : olvastunk az Sandfortból mig az ebédet fel adták [Dés; Ks Kornis Mihály naplója 44].

3. ~korban déltájban; spre amiază; gegen/um Mittag. 1585 : Jutunk Eniedre Ebedkorban [Kv; Szám. 3/XVIII. 17b Gellien Imre sp kezével].

4. ~korig délig, délidőig; pină amiază; bis Mittag. 1600 : ot leonk egy ebedkorigh [Uoszt 15/16]. 1722 k. Proventus Pastoris ... Szombaton deltől fogva vasarnap ebedkorig Sabbathale, harmada a Mestere [Szentimre MT; GörgJk 105].

ebédel 1. ebédet eszik; a lua masa de prinz; zu Mittag essen. 1589 Mikor az vrain az tanacz hazba ebellenek (!) vitettem oda kinieret d. 6 Az kamara Jspanol három ejtel bort d. 12 [Kv; Szám. 4/X. 21]. 1734 az Urfiak gjakran invitáltak ebédgjelni két, három becsületes Déákat [Kv; TKI Joan. Nemethi (46) tricesimae contro-lor vall.]. 1736 : A fejedelem mikor ebédelt vagy vacsorált ... Megmosdván ... vagy praedicator vagy arra tanított pohárnok inas az asztaláldást szép halkal elmondotta [MetTr 333, 335]. 1747 : midőn állo délben a Tordaiak között némelyek ebédelte(ne)k volna, némelyek pedig nyugotto-(na)k volna, elsoben edgj Tordai. ember(ne)k egy posztomentejit a' vágás szélből alattomb(an) s, hirmélkül el lopták [Torda; TJK III. 165]. 1765 : alig ebédele őis el lodula onnét [Maros-bogát TA; Mk V. V. 97]. 1775 nem láttam ... hogj valakivel ebédlett, vagj vásárlott volna [Kvh; HSzjP]. 1788 hogy elé jöttem Udvarfal-varol tsak ebédeltem. .. estvére kellett mennem Régenbe [Kisilye MT; IB. Rosnyai János lev.]. 1812 : mikor a Legények a' Palotán ebédlettek volna [Héderfája KK; IB].

2. ? ts ebédeltet; a da cuiva prinz; jm Mittagessen geben. 1721 Az Szent Pali Rectorrolis tudosicson édes Öcsem Uram kigyed ha valamit erthet, mint vagjon, s mint böjtölhet, elhiszem gjakran ebedlik tekenős békával [Királyhalmá NK; Ks 96 Petki Dávid lev.].

ebédelhet ebédet ehetik; a putea prinzi; zu Mittag essen können. 1849 : meghagyta ... hogy templom után siessek haza, hogy terithessenek asztalt, s ebédelhessünk [Kv; Végr. Vall. 37].

ebéd-elkészítés ebédőzés; gătirea/pregătirea prinzului; das Kochen/Zubereiten des Mittagessens. 1842 : midőn az ebéd el készítés körül for-golodnám a' tűzön lévő dinsztelt forro ris kását hus lével fel eresztetni akartam, az Aszszony nagy mérgesen egy kalán forro kását ugy csapot a' szemem közé, hogy ha tenyereimmel nemüleg szemeimet nem védem a' szemem ki is égett volna [Dés; DLT 1452a. 3].

ebédidő délidő; timpul prinzului; Mittagszeit. 1593 az dolog zinte Ebed wdeokor vala, azomba ket ora nem telek hogy ra jeouenek az dwlok az Byrora [Uoszt]. 1600 Az vtan mikor mynt egy ebed Jdeokor volna iúta Balas Pal Antal oda masod magauál [i.h. 15/15 „Fozto Imre Fwlej” (50) vall.].

ebédlő I. mn ebédelés helyeül szolgáló; de prinz; Eß-. 1769/1802 : azon Bezdédi Irotvány Kaszálo mely ütkezik a Hoszszumezei határban az hol 12ma praesentis volt az ebédlő hely [BSz; JHb LXVII/3. 52].

Hn. 1761/1808 : Az Ebédlő hely előtt a Med-gyesben (k) [A.jára TA; EHA]. 1797 Ebédlő málnál [Tarcasfva U; EHA].

II. fn ebédlőszoba; sufragerie, prinzitor; Eß-zimmer. 1837 Az ebédlőbe nyillo gyöngy szinre festett vésett ajtó ... A Nappali Ház gyöngy szinre festett vésett ajtója ... A' háló házba nyillo gyöngy Szinre festett vésett ajtó [A.szöcs SzD; Bet. 5].

ebédlőasztal masă de (servit) mincare; Eßtisch, Tafel. 1679 : Ebédő Palota ... Egibe járo rakott, festett, három darabba(n) lévő, Ebédő hosszú asztal lábastol nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt.]. 1801 : Edgy ebédő asztal hat sze-mélyre [Mv; MvLev. Tobiás Antal hagy. 1]. 1813 : Ebédő festett Asztal 1 Trantsirozo Fejer asztal 1 [Veresegyháza AF; Told. 18 Toldalgi Kata lelt.]. 1816 : Kihuzos festett Ebédő Asztal 2 fiokos ... 11 Rf 52 xr [Kv; Born. IV. 41]. 1835 : Egy kihuzo ebédő Asztal ... Egy bontzolo vagyis tran'sirozo Asztal [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1837 : a Déési két felé nyilo 3. ebédő asztal [Szentbenedek SzD; Ks 88 Osz. 27].

ebédő-esengettyű ebéd-jelentő harangocska; clo-potel de anunțat prinzul; Tafelglöckchen (zum Anzeigen des Mittagessens). 1835 A' Tornázt felett egy ebédő Csengettyű [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

ebédő-ház ebédő; sufragerie, prinzitor; Eß-zimmer/saal. 1605 : Az Vr ebédő hazaban ket padzek, egy kar szek, egy, aztal egy Pohar zek, az falon 4 tablas kepek, egy vy kemencze mazos, az weg ablakok eppek. Az Palota eleót ualo Tor-nacban, egy Padszek [Gyalu K; Sennyei 11/47. fej-i inv.]. 1609 : az vrunk Ebelleo hazaba(n) ... czinaltak megh az kemenczeket [Kv; Szám. 126/IV. 363]. 1623 : Az ebédő haz menyezet y le

zakadot [Fog.; Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1647: egy festekes padlasu ebledo haz [Drassó AF; BK 48F. 16] | Az Ebédő házban fel menven, Gradicza jo, hejazzattja rosz. Ajtaja festet, bellet, zaros, ablakjai az Tar hazban vadnak [Marosillye H; Vlt 55/5415]. 1650: az Castelyba .. az Böregh ebédő ház [Folt H; BK sub 117]. 1690: Ebédő Ház ... belől fűtő zöld mazos Kemencze nro 1 .. Foghas nro 3. Iratos vaszon karpith nr 8 [BK. Kentelki left. 8]. 1694: à Palota avagi ebédő ház [Borberek AF; BfR]. 1773 Alkuttam meg Arapatakán B. Josika Maria Aszszanyal ... hogy az Régi házak(na)k Fundamentomán szűkeséges Hazakat, az Delineatio szerint el készíttem, Ugy mint egy ebédő Házát, egy Nappali Házát, egy Háló Házát, egy Leányak Házát, annak az végiben egy botatt, a batnak (!) a végiben egy Vendég Házát, egy Palatát mely légyen Stukaturával, az többi Házak és bot légyen tiszteséges bothajtással [BLt II. 11]. 1840: Alkudtam ide valo Asztalos Kallai Mihállyal hogy. ... meg kívánom ... ebédő házunkat bé gerendázni azutan ki párkanyozni, es alol felyül bé padimentomozni becsületesen [M. köblös SzD; RLt Retegi S. jk 40].

ebédő-palota ebédőterem; sală de mese; Eßsaal. 1647 Az Ebédő Palotabol az Ur fi az mely Palotaban most vagjon az előt valo haznak ajtaja zaros festett [Marosillye H; Vlt 55/5415]. 1652: az ebédő Palotának padlása jo gerendás, gyalult fenyő deszkás, padimentoma néhol meg bomlott [Görgény MT; Törzs]. 1663: Lazarfaluaba(n)* Petkj Istua(n) uru(n)k eő keglime udvarhazanal az ebledo Palotaba(n) [Bál. 53. — *Lázárfa Cs]. 1679 Ebédő Palota Ajto fél fak es szemöldök fák is festékes deszkaval burittattak [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János left. 15]. 1681: Vajda Hunyad Vára ... Ebédő nagy Palota; Az allya öntött, feli gerendás, Zölden festet Tablas, partazatos deszka menyezetes; A menyezeti allya mind körül; hasonlo keppen ajtok ablakok körül is a kő fal szép formára megh vagy(n) festve. Különb külömb fele festekkel [Vh; VhU 543]. 1692 2 Haz ... öreg ebédő Palotának hivatik [Görgénysztimre MT; JHb inv.]. 1699: Ezen Ur házából .. mennek ki az ebédő palotara ... Zaldok fábol csinalt, es felbe szerbi (!) bilet iratos ajton [Szentdemeter U; LLt Inv. 13]. 1701/1756 bé menek az ebédő Palotáb(a) s hát Gyerőfiné Aszszonyom egy Nehány tizes aranyat forgat vala az asztalnal [Pusztakamarás K; Born. II. 34]. 1732: njilik egj ... ajto az Ebédő palotába, meljneki padlása, es pavimentuma fenjo deszkából való, huvalott cserefa gerendaj vannak [Kóród KK; Ks 12. I]. 1736: Mikor az fejedelem ebédő palotájához értek, ott az grádicnál leszálott az lóról*, gyalog úgy ment fel az étekgóggal [MetTr 334. — *Az asztalnok]. 1748: Az ebédő palatan egy fias pohar Szék [Mezősályi TA; Ks 7. 17. 12]. 1774: Vagyan a' Nagy ebédő ház vagyis Palata [T; CU]. 1785: A Felső Tractuson vagyis Contignation nagyobb és kisebb ház

Nyöltz vagyon ezek között kettő a Piatzra néző, egy Nappali Palota elől, más ebédő Palata hátul a több házak kisebbek [Kv; Born. XXIXb. 20. 47 Kornis Krisztina conscr.]. 1797 a pitvarból bal kézre nyilik az ebédő palotára egy két vas sarkakon forgo, vas reteszes alkalmas fenyő Dészka ajto ... találattik még ezen Házba ... két régi modi festetlen Almarium [Ajton K; CU IX. 210b]. — L. még MetTr 376, MetTrCs 444–5.

ebédő-szoba ebédő; sufragerie; Speisezimmer. 1820 k.: egy más nagyobb ebédő szoba, az uttára nyillo két duplós évegű ablakaival [Dés; RLt].

ebéd-véka 1. ebédváltságként adott gabonajárandóság; felderä/mierță de mincat (retribuție în cereale dată pentru răscumpărarea prinzuului); für Mittagessen-Ablöse (ab)gegebenes Kornbezüge. 1647 Az Vamia Tiz vekabol egy; Ennek negyed resze az Molnare. Ezen kwl az molnarnak minden hetre egy egy véka buzaja jar, Ebed veakanak hyak [M. királyfa KK; BK 48. F. 16]. 1724 En magam altal megyek Sz: Lelekre, de en ha lehet nem szoratok, hanem ha leszen az gabonás házban az ebed vekat ki adatom ket hetre | Ket köből prebenda buzat ki attam Sz: Leleken s egy köből ebed vekat de annak az atkozott cseplőknek (így!) ketteit soha rea nem vehetni, hogj csepljenek [Nyujtód Hsz; Ap. 2 Apor Péter feleségéhez]. 1725: a' Kolosvári határonn termett 216 kalangya majorságh buzátt, kilenczedén és ebed vékára el csipeltetve(n) ... percipáltam Metr. 388 [Kv; Szám. 54/IV. 2]. 1732: Szólgálttjok 'a Jobbágjok(na)k ez előtt edj héten három nap volt, mikor tsépettetnek, ebédvékát adtanak nékiek belőlle, s egyéb dologra az alatt nem kényszerítetttek [Jára MT; Told. 11/67]. 1736: az it valo buzara holnapra igirkeztek csipőlök nyolczadan kilenczedin ebid vikara ha ugy parancsoja Ngod [Kv; TKI Mihály deák Teleki Ádámhoz]. 1742: mindgyárt kimérik magok(na)k az 16 ebed véka buzátis, holott ezen ebed vékának akkor kéne kiméretni mikor á' malombéli hámbár szünlitig telik, akkor á Malom mesternek is ebed vékájában 8 véka jár, de jo ha égszer meg kaphattya [Méra K; Aggm. C. 12]. 1778 16 kalangya Alakort fel mérettem ... lett tseplő resz és ebed vekán kívül 34 Metr [Nagyida K; Told. 9]. 1784: minden kalangya eresztésire limitaltunk más fél véka buzát, s ki vévén abbol az tizedik tséplő resz vékat, s ugyan azok számára minden harmintzbol egyet ebed vékára [Buzd AF; Eszt-Mk]. 1792 Az idei Major asztag(na)k ... ebed vékájába tsépettetvén lett Eleje 200 véka. Masodja 16 [Kályán K; JF 36 LevK 92].

2. ebédhordó cseberfele; un fel de ciubăr pentru transportat prinzuul; Art Zuberchen zum Essen-holen. 1640 Szigyárto Gergelyné ... így vall, hogy látta, mikoron Cizmazia István szöllejébe kivitte az ebédvékát, hogy az ifjú legények köpönyeg alá vötték Asztalos Mihálynét, és az szölő-

ből elvitték, odajártak vele estig [Mv; MvLt 291. 233a—51a átrásban!].

ebeg rebesget; a arunca o vorbă; munkeln. 1838—1845 belleget; mondogat, megpendit valamit, nem elég bizonyosat, tartózkodva. Rokontelmű nálunk ezzel az *ebeg* is [MNYTK 107].

A jel-re nézve l. MTsz *ebesget* al.

ebelkedik gonoszskodik; a se purta cinos; boshaft sein. 1661: azt gondolo(m) azért ebelkednek a' katonai hogi Maros szeket ... vonhassak el hogi fel nem ülhessenek Ngd melle [Küküllővár KK; KJ Balasfi Zsigmond a fej-hez].

ébenfa-pálea a Diospyros ebenum fájából készült bot; baston de abanos; Stock aus Ebenholz. 1805 Egy hosszú fekete Heben-fa udvari pálcza, elefánt csont gombal állol felyül [Mv; TGsz 52].

ebenum-fa ébenfa; Diospyros ebenum; lemn de abanos; Ebenholz. 1628: ket kep Hebenum faba, ewstos, arannias [Gyalu/Kv; JHbK XII. 44, 9—10]. 1634 hattam eo kegmének az en kis hebenum fabol chinalt, Romabol hozott Reliquaimat [Wass. Vass János végr.]. 1673 hébenum faból paraszton csinált agyú* [Fog; UtI. — *Ti. pisztoly]. 1714: Hebenus fából hosszas Páltza EREkLt II. Apafi Mihály hagy. 6]. 1732: egy manko hebenu(m) fából valo [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 6].

ebes ? mocsaras; mlăstinos; sumpiig. Hn. 1723: Ebes vápája nevű helyben [Bibarcfa U; EHA]. 1737 Ebes (irt. sz). Ebes fűben (ua.) [Erdőcsinád MT; EHA]. 1754 Az ébes főb(en) (sz). Az Ebesfőben (sz). Az Ebes kútnál (sz). Az Ebes kutjánál (k) [uo.; EHA]. 1761: Ebes nevű helyben [E] [Ikland MT; EHA]. 1826: Az Ebesben (sz). Az Ebes oldalán (sz) [Kál MT; EHA].

ebesfalvi az Ebesfalva (később: Erzsébetváros KK) tn -i képzős szárm.; din Ebesfalva/Ibafalau (azi Dumbrăveni); mit -i Ableitungssuffix gebildete Form des ON Ebesfalva (später: Erzsébetváros/Elisabethopol): Ebesfalvaer. 1687: Száva Péter ebesfalvi számtartónk adminisztrált berkegyapjából csinált posztót [Ebesfva; AUT 577]. 1749: Ebesfalvi Krátson Gergely protestal, ugyan Ebesfalvi Örmény Jakab Márton ellen, hogy az mostan ellene orialodott causáját folytassa Ebesfalván, mint ott residealo Házás tűzes ember [Torda; TJK III. 251].

Szk: ~ *posztónadrág*. 1692 Az Gondviselő Fizetése per Annum ... Két esztendőre Ebesfalvi posztó Nadrága egy no I [Almakerék NK; UtI].

ebez ebnek szid/mond; a face/numi ciine pe cineva; für Hund nennen. 1644: hallotta(m) hogi Nagi Ianos ebeknek szitta volna eokett ugi dörgeolódik vala magaba(n) Nagi Janos, hogi aha ebek nam ugian ream vattok ugi mond ... Szina Gjörgj ... monda hogi ne ebez te senkit [Mv; MvLt 291. 410a].

ebfő kutyafej; cap de ciine; Hundskopf. 1574: ky astak egi fazakat az feoldbél, es meg rugtak labal egi eb feo es egy chont es három darab wy tegla es valamy geokerek hwlotak ky beleole [Kv; TJK III/3. 369b].

ebház-fia alk, becsm kb. kutyaházi; porc de ciine, om de nimic; Hundskerl/Hundsfott. 1717: én akkor Egyház fi volta(m) nékem is azt mon-dotta*, kutya atta ebház fia [M. köblös SzD; RLt Bereczki Miklós (36) ns vall. — *Becski Miklós].

eb-henger becsm kutyapecér/ütő; hingher; Hundeschläger. 1570: hallotta Zeoch Peterne azt Mongya volt Te chyan eb henger Beste kwrwaffya, Myert vered az Ebeth | Latta hogy Zygarto Gorgh azon Megien volt alah az vchan, Es zeoch peterne kyalt volt vtanna vay eb henger kwrwaffya Te az rezbe sem volnal Mello (így!), ezt vgian sokzor kyaltwa Monta vtanna [Kv; TJK III/2. 74].

A címszóbeli összetételnek a régiségben lehetett az itteni szövegrészbeli becamérlő jel-től eltérő, közömbös hangulatú 'hőhér, sinter' jel-e is; ezt az összetételt azonban a szerk. — ez adalékon kívül — sem saját céduláin, sem a tört-i és leíró szótárakban nem leli.

ebkölyök kutyakölyök; cățel; junger Hund. 1574: egi leanka az hwl Mutatta az kert mellet meg astak es egi fazakat talaltak, kyt hogi ky weottek volt az feoldbeol, felywl feold volt, Borbel Ianos Ely tazította az fazakat, Es hogi Ely Romlot az feold keozet egi Eb keolyek feienek chiontiaik (!) latta keozte [Kv; TJK III/3. 370].

eblelkű kutyalelkű; ciner, cu suflet ciinos; Hundlings-. 1672: (Stephanus Szoboszlai alias Kis) Isten ellen valo szitkokkal, ördögh lelkű, eb lelkű, hamis hitűjevel és ezekhez hasonló dolgokkal és szitkokkal szitkozodot [Kv; TJK VIII/11. 250]. 1673: Várga Simon ... Trombitas Ilonát ... és Sajtos Janosnét eb lelkű lelek bestye lelek kurvak(na)k szidalmazta [Kv; i.h. 230]. 1682: szidalmazottis kutya, s eb lelkűnek [SzJK 163—4]. 1698: (Az asszony) Urát éktelenül rut szitkokkal egész házasságokba(n) szidalmazta, átkozta, bős-telenítette, sokszor sok izben ördögh szülötté(ne)k, kutya lelkűnek beleadnak (?)*, eb lelkűnek [i.h. 310. — *Az ószövegségi Beleál?].

eb-pecér kutyagondozó/pecér; îngrijitor de ciini; Hundschüte/junge. 1591: Bathory B. Eb peczer-ritth vitte Segeswary Matthias Vywarban ... 2 louo(n) [Kv; Szám. 5/X. 48]. 1596: Az Ebpetzer-ek egyetmasokat, 6 saak zab liszt, 2 saak kenyer, zabot, tekenőt, vitte 2 loual Barathi Imre Thor-daig f l | minden nap sakkal hordotta az kopok-nak az eb peczer, mind faggiat, kinieret, koprat, varos zabiatis haro(m) keobleot eorlettwnk nekik [Kv; i.h. 6/XXI. 14, 6/XXIX. 137]. 1625 az eb peczjereknek ... Atta(m) Hust lib: 8 [Kv; i.h. 16/XXXIV. 163].

ébred a se trezi/deştepta; aufwachen. 1728 Ebregy meny el kutya fia, mert ihol jön amaz hév kő az Urát értvén inkább hiszem rajta [MNY XXXVI, 269].

ébrekedik átv ébredez; a se trezi incet/dezmetici; langsam erwachen. 1781: irtason elő Ngais mivel most aki tsak valaki Nével Possessor Falujokb(an) mind irtassa és irtja érdeket nehaj Grófunkis úgy kezdet Ebrekedni úgy osztan fogta és irtotta ezen helyseget [Balavására KK; Ks 19/IV. 8].

ébren treaz; wach. 1584: Igiarto Thamasne vallia egkor gyermek Agiamba lewen megh Niomnak vala, de ez Sos Janosne Bant velem es erre gianakottam, egkor vgia(n) ebren valek, hogy egy fias dizno kepeben Ieowenek ream es a malaczokal zoptatak teyemet ky [Kv; TjK IV/1. 244]. 1653 Éjjel jött vala meg, s a tanács is éjjel gyűlt vala össze. De semminek látszott nállok az a dolog, úgy elveszett volt az eszek. Nem is mondták a város népének a dolgot, hogy akár csak értés és ébren légyen; hanem csak hajnalban reánk jövének — nagy sereg vala — voltak négy százan válogatott emberek [ETA I, 69 NSz. — *Az ellenség hollétének hírével a tudakozódó ember].

ébreszt átv élesztget; a invia/anima; wiederbeleben. 1847: azon hit lelkesite, hogy azon jó fejedelm, kinek atyai kormányja alatti több tartományokban nemzeti museumok ébresztik az ipart, terjesztik a' természettani ismereteket, 's lelkesítik a' hon szerelmét, nem lehet, hogy hiv Erdélytől is megtagadja a' nemzeti museum alapítását tárgyzó országgyűlési törvényczikk megerősítését [Méhés 6].

ebseg gazság; nemernicie; Gemeinheit. 1592: Mondek nekj legien neked, mert ez elebbj ebsege mellettis partiat fogad az fia halalakor, es Gratiat hozal nekj [Kv; TjK V/1. 211 „Kadas Menihartne Orsolia Azzoni” vall.]. 1632: Timar Janasnenak az leania monda az Annianak, Ania bizoni el vagdaltak az beóróknak az kóteleit (:az bóróknak penig csak el odoztak uala az kóteleit:) erre monda Timar Janosne Mihali Mester ebsege az, ne(m) az ageb attiatol maradot ez az malo(m), töbös uolt itt molnar de ótetis el törli az Jste(n) innét [Mv; MvLt 290. 108a].

ebszar kutyagané/szar; excrement de ciine; Hundedreck. 1574: Thot Ianos Azt vallia... Adam Mongia volt hogi thormat teor orra ala, Mert az tyzedessegetis arron veotte volna, ha az vyat zayaba tenne sem Mernek meg harapny, Mond agoston Eleoszer hogieo Nem harapia az vtan Mond hogi hozd ide Mind az altal lassan ha meg haraphato(m) Mond adam hogi ebhart haraphat, Ezfele zep Bezedek teobis volt de eo Rea Nem Emlkezik mynd my volt [K; TjK III/3.345].

Szk: ~ az orrába. 1633: monda Szabo Jacobne az legininek bankodik Abrugi Istua(n)*, arra monda az Borbeli Lukacz vra(m) fia bizoni bankodik mert ige(n) szegienli, arra ismet mo(n)da Szabo Jakabne, ebszar az orrába akkor ne(m) e(m)ber, az mikor kellene, en egi Azzoni ember uagiok, es en megis ne(m) felek [Mv; MvLt 290. 125a. — *A szeretője].

ebszülte ebadta, eb kölyke; neam/fápturá/zámislt de ciine; Lausbub. 1705: mindenütt, kivált a város piaczá(n) és a városon kívül szerte széllyel ördög attával, teremtetével, ebszületével szidalmazta bestelenitette Déés várossa hivatalos magjar Papját Tiszteletes Almási István Uramat [Dés; Jk]. 1753: ha nem megy ebszülte fogjatok le [Marossztyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1763 ússétek az eb szülötte Tetvessét és öljétek meg [Nagyida K; Told. 9]. 1838—1845 Ebugatta, ebszülte; szitoknem. Ebugatta, rossz fia! = ördögadta [MNYTK 107 ebugatta al.].

ebteremtette ebadta, ebszülte, eb kölyke; neam/fápturá/zámislt de ciine; Lausbub. 1714: Bajor Ferencz Uram... be méne az Malomban, ben találván az Nyisztor Miklos nagy kötő fejszójét ki jöve az Malombol, az mint Nyisztor Miklos kün áll volt üres kézzel, ütni véni kezdé, maga az fejszével az fia Bajori Sámuel Uram egy lapitovál, igj szolván, ki eresztette meg az malmot, az eb teremtette [Berekző H; Szer. Marián Danila (26) jb vall.]. 1737 eb adtanak, Teremttenek is szida [HSzjP]. 1739 ördög és Ebattával s teremtetével káromkodott légjen [Dés; Jk]. 1751: ússed s.v. baszom a' lelke eb teremtette Tolvaj t halálra [Torda; CsS].

ebugatás kutyaugatás; látrat de ciine; Hundegbell. 1591: Egikor hog el alvtunk volna, eb vgatást kezdenk hallani, az gyermek... kezdte mondani, kel fel hamar, mert bizoni el vittek az louat, az oruot vgattia az mi ebunk [Kv; TjK V/1. 143] | az eb vga<ta>sra zolgam fel vgrik [UszT 13/67].

ebugatta haszontalan, mihaszna; netrebnic; unnätz, nichtsnutz. 1780: Eb ugatta kedves Barátom ugyan réam taszítátok a nagj igát Örökös njomoruságot [Betlensztniklós KK; BK. Bodó Zsigmond gazdatiszt lev.]. 1838—1845: Ebugatta, ebszülte; szitoknem. Ebugatta, rossz fia! = ördögadta [MNYTK 107].

ebül 1. aljas módon, becstelenül; in mod infam/josnic; niederträchtig. 1573: It kwn az Thanach haznal hallotak zaygast Ianos deak es Zeoch Pal keozet az keozbe Mond Ianos deak ezt hallia kegetek Im azt Mongia hogi hazwdok ebwl Bestiewl benne Monta pal ne(m) azt Mondom, hanem hogi valaky engem Rezegnek Mond hazwd benne ha te Mondodis Mert rezeg Ne(m) vagiok [Kv; TjK III/3. 142] 1590: ebwl oztottatok az en ket eoreoksege(m) keozettis falwiet hatarlottatok megh [Bögöz U; UszT]. 1640: Dianna még

itt vagjo(n) keozottunk, megh banta az mint hallo(m) ebül valo czelekedetit [Barcsa H; Gram-Tr V. 360]. 1655 : Csepregi Mihály azt kívánja, hogy a' mitt mondtam, mind vissza mondgyam s ugy kövessem megh, hogy ebül mondtam, de azt nem mondom [CartTr II. 896 Petrus Lázár al(ia)s Örmény de Dios (45) ns lev.]. 1755 : elég ebül tseleküdte, hogy nem tudositotta Ngdot szándékáról [Nsz; Ks 96 Bíró Antal lev.].

2. kutyául, nyomorultul; ciineşte, mizerabil; (hunds)miserabil. 1724 : Hallottam bizonyosan, hogy ha Feleségét Viszszaagyák is, de bizony ebül lesz ő kglm(éne)k dolga, m(ert) olyan korbátsot tsináltak, h(ogy) örökké meg emleget [M. királyfa KK; BK. Kotsis Mihályné (39) jb vall.].

3. hitványul, hitvány módon; ordinar, indolent; gemein, niederträchtig. 1567 : Magdalena dixisset Ez e a io leany a' ky el rantottha a laytrat az en Anyam alol eleg ebol thanítottad hogy el ranchia öreg ember alol a laytrath [Kv; Tjk III/1. 94]. 1708 : ebül atták számb(an) itt a' marhakat [Fog.; KJMiss]. 1786 : Haszontalan korhel két Legényei jövének bé előre Ngd(na)k a' Bágásiás szekéren, ezeket igyekeztem egy egy kevés munkára fogni, de nem fogadták szómot, ebül 's kutyául szoktak [Gernyeszeg MT; TL Málnási László ref. főkonz-i pap lev.].

◇ Szk : ~ jön ki ebül jár. 1838–1845 : „Ha itt nem lesz a parancsolt napra, velem kurtán (ebül:) jösz ki” azaz: nem járok Pálról Péterre, hanem röviden eligazítom hibádat. Erdélyi szólás [MNyTK 107 kurtán jö ki al.].

Sz. 1737 Buda István ... Egy kisdéd ládáját az arnyek szekben tartotta lancoz le bocsatva edgyik atyafi a masikot beszédre félre hitta, az alatt az szolgáljával az ladat el lopatta. Igazan itt tellyesedet be hogy ebül gyűlt szerdek, ebül veszet ell [Kilyén Hsz; Ap. 4 Székely Elek Apor Péterhez]. — L. SzE 168–9.

ebvásár ? kb álnok alku/egyezség; invoială/înțelegera perfidă; falsches Handeln. 1653 : Egy Nagy Albert vala fő ember Küldte vala Móses* ezt Lengyelország felé, hogy hadat gyűjtson. Elmenvén, nem tudom mennyit gyűjtött is volt ugyan, de azalatt hát megesett Bécsbe az ebvásár. Hallotta, hogy suspust vallott volna az ura Székely Moses, és nem foghatott egyebüve, hanem aláfogott Tömösvár felé — Vaskapunál akart kimenni [ETA I, 83 NSz. — *Az 1603-ra keltezett feljegyzés a fejedelemségre törő, szerencsétlen végű Székely Mózesre von.].

obverés kutyaölés/ütés; omorire de ciine; Hundeschlägerei. 1593 : fiztetem az Ciganioknak 32 Eb veresett f — d 64 [Kv; Szám. 5/XXIII. 28 Casp. Schemel sp kezével].

ecet ojet; Essig. 1570 : Weget lagítani Vegy zaruas vert Echetet, főzd meg benne az Iueget [Nsz; MKsz 1896. 366]. 1582 : Vachyorara veotte(m) Bott font Retket d. 15 Egy Eytel Eczetet d. 4 [Kv; Szám. 3/IV. 3]. 1584 : Ez elmúlt hetbe

Ieowe hozzank* hogy a' legent meg kennyé, Es chak eczetet hoza [Kv; Tjk IV/1. 219. — *Ti. a boszorkánysággal vádolt Szabó Kató]. 1585 Harmadfel eytel Eczet kolt az czhyukahoz es suffahoz d. 10 [Kv; Szám. 3/XXII. 53]. 1589 Hattanak ó Keglmek Ket Kiched eczetes altalogot kibén akkor eczet ne(m) uolt de most vagion [Kv; i.h. 4/XI. 9]. 1653 : Házamtól is vittem el sok élést, kivel sokadmagammal jövet-menet mind megértük: ugymint bort, mézet, vaját, eczetet, cipót, kalácsot, fűszerszámot — a mi kellett mindent [ETA I, 146 NSz]. 1679 : Eczetes Ház Vagyo(n) itt Első hordoban bor köre vet eczet, agyastol Urn. 13 ... 4 Hordob(an) Fekete szolovel foglalt eczet, agjastol Urn. 14 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 68]. 1741 Egi hórdotska éczét [M.nádas K; RLt]. 1747 Uj etzet egy általagban Ur 8 [Borsa K; Told. 24]. 1793 : 6 1/2 kupa ótzett* a xr. 9 Rf — xr. 58 1/2 [H; Ks LVII/53. — *Igy a specificatio egy hiányos más-ában is; egy másikban azonban: 6 1/2 Kupa etzet]. 1832 : A' Moso Ház Ebben tanáltattak ... Egy nagy állás, melyen a' Grofné Asszony ó Nsga Etzetjei állanak [Sáromberke MT; TSb 26].

ecetágy strat de ojet; Essiglager. 1669 Eczet agynak valo aszalt seprő Ur 2// [Fog.; UtI]. 1681 Eczetes korso, melyekb(en) ez iden csinált eczet ági vagyo(n) (: circiter haro(m) 3 ejteljes :) Nro 8 [Vh; VhU 528]. 1685 e. : Egy desában eczet ágy [Gyf; MvRK Urb. 22, 24]. 1747 egi kisdéd általagotskában etzet ágy cir. oce (!) 4. Uj etzet egy általagban Ur 8 [Borsa K; Told. 24]. 1748 Egy kis atalag Igen jo eczet agyat küldök [Buzd AF; Ks 96 Mikó Ferenc feleségéhez]. 1765 Etzetes korso etzet ágyal együtt 1 [Ispánlaka AF; JHb XXVIII/49. 8]. 1795 A' veress bor tsinálása iránt méltoztatott Nsgod parantsolni, melynek készítése e szerint vagyon: A' fekete járdován szőlőt meg kell szemeltetni mint etzetágyak is szokták [Bósháza Sz; IB. Bátori Gábor lev.]. 1831 öt üveg etzet ágy [Kv; Pk 4].

ecetbor ecetes bor, vin ojetit, vin acru; Essigwein. 1585 : Mas talra boryuhus Suffaual ... Saffrany ment rea d. 12 Bors ment rea d. 7 Gyöngyber ment rea d. 3 Eczet bor me(n)t rea d. 2 [Kv; Szám. 3/XXII. 56]. 1723 : hallottam másoktól, hogy Marosán Gligor Marikának eczét bort vitt volna innya [Szásznyfres SzD; Ks 27. XVI].

ecetes I. mn 1. ecettel savanyított, (meg)ecetezett; (acrit) cu ojet; mit Essig gesäuert. 1586 : Echietes Cziberę [Kv; Szám. 3/XXIV. 29]. 1719 : Etzetes Fokhagymas Meses (!) Etelek hasznosabbak az Pestis idejen ugymint Dios asa (!), Sufas, kaszás Lev, Czitromos Etelek [Ks 54. 84 Medicina instructio]. 1849 : Mig a' szem borongatás ... folytatándatik ... az alatt etzetes étel, édes tej, turo, bor, pálinka s küllég telyességel el távolittandok [Etéd U; Pf].

2. ecetben eltett; (puşi) în oțet; in Essig eingelegt. 1591: veottem Ecetes es Sos wgorkatt [Kv; Szám 5/X. 31].

3. megecetesedett; oțetit; Essig, säuerlich. 1623: Búddós Niariott, Eczetes Nyülos borokot kj ne vetesse(n) [Fog.; Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1837: Eczetes aszszu szőlő bor 5 veder [Szentbenedek SzD; Ks 88. 29].

4. ? savanyú bort/ ecetete termő; care produce vin acru/oțetit; sauerlichen Wein bringend/fruchtend. Hn. 1791: Az Etzetes Szőlő. Eczetes nevű hegy (gyű, sző) [Ludvég K; EHA].

5. ecettartó; in care se ține oțet; Essig enthaltend. Szk: ~ *altalag*. 1585: Egy echetes altalagh [Kv; Tjk IV/1.]. 1589 Hattanak ó Keglmek Ket Kichid eczetes altalogot [Kv; Szám. 4/XI Isp. reg. 8–9]. 1591: Eczetes Altalogh III [Kv; Aggm. A. 53]. 1594: A Kraznai Maior haznal... Echjetes altalagh kibin kichin vagjon No 1 [Kraszna Sz; UC 78/7. 19]. 1603 Az Echjetes Altalaghy mellett wleok vala [Kv; Tjk VI/1. 666]. 1647: Egy Eczetes altalagh [Nagyteremi KK; BK 48. F. 10]. 1675: eczetes altalogh [Mezőmadaras MT; Borb. II]. 1677 egy kis hitván üres Eczetes altalog [Dés; i.h.]. 1696: Üres eczetes atalag nó 2 [Bethlen SzD; BK]. 1724 Azon Házban az eczetes Széken két jó nagy eczetes átalag [Koronka MT; Told. 29/12]. 1728: Ött vidres etzetes Atolag [Ludvég K; i.h. 29/19]. 1729 Eczetes átalag [Petek U; TKI Petki Nagy cs. szám. 80b]. 1734: vagjon egj átalag alma eczet, vagjon más egj üres eczetes altalagis [Datk NK; JHbK Fasc. D. 1]. 1741 Egj hordotska eczét... 1 Egj etzetes Atalag 1 Egj kisdéd étzetes átalag 1 [M. nádas K; RLt]. 1756: Szebenből márinka Aszszonj küldött ki két uttal apro Eczetes átalagot Nro 8 [Kiskend KK; Ks 71. 52 szám.]. 1761: Kússebb etzetes átalag [Vessződ NK; JHb XXIII/31. 24]. 1840: Eczetes atalog [Nagykapus K; KszRLt]. * ~ *altalogocska*. 1692: Eczetes altalogocska [Mezőbodon TA; BK 6–7]. 1699 Eczetes Atalogocskak Nro 4. nemelljik felig bor eczettel. Üress Eczetes Atalogocska 1 [O. csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.]. 1726 az Tűz hely alatt két eczetes átalagocska, mind kettőben bor eczet [Görgény MT; Born. G. 7. 23]. 1742: Lattom... egy ött vedres ecsetes (!) átalagatskát [Buza SzD; LLt 109] * ~ *ászok*. 1717: egy eczetes ászok [Abafája MT; JHbK XXXIV/20.4]. * ~ *berbence*. 1836: Egy Etzetes Berbentze... 3 vedres és 3. Gelétes Berbentzék [Dés; DLt]. 1837 Egy etzetes berbentze tele etzettel [Dés; DLt] * ~ *bodonka*. 1669 Ezen pinczebe vagyon... Egy cziknak való üres hordoczka..., három desa, egj eczetes dobonka [Királyhalm NK; Ks 67. 46. 24a] * ~ *csobolyó*. 1744: Eczetes Csobolyo 1 [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1745 Eczetes csobolyó nrő 2 [uo.; i.h.]. 1746: Eczetes csobolyó 2 Egy Mézes Csobolyó, kib(en) is vagyon kevés méz [uo.; i.h.]. 1778 Talaltam... Tejes Désat egyet etzetes Csobojot egyet [Agárd MT; i.h. 8] * ~ *dézsá*. 1773: Etzetes

Desa 1 [Kozmás Cs; Ks] * ~ *edény*. 1688: Edgy Etzetes földből való edény [Hsz; HSzj edény al.]. 1754: Borsáról vízsek... Maros Sz: királyra... Etzetes edényt Tsoboloyot nro 1 [Told. 53] * ~ *ház* ecettartó kamra/rekesz. 1594: Az Eczetes hazban [Somlyó Sz; UC 78/1. 22]. 1679: Eczetes Ház... Vagyo(n) itt Eczetes hordo tarto fa ráma nro 1 [Uzdisztpéter K; TL Bajomi János lelt. 67]. 1680: Ezen Pitvarbol nyilik az Eczetes Hazra... béléet ajto [A. porumbák F; Ált. Inv. 17]. 1690: Ezen Sütő Ház oldalaba(n) vagyon el rekesztve Fenyű Deszkabol való Kis Eczetes Haz [Kentelke SzD; BK Kentelki lelt. 5]. XVIII. sz. eleje: a' Számtartó, vagy Eczetes ház [Gernyeszeg MT; TGSz 42] * ~ *hely*, ecettartó rekesz/rekeszték. 1679: Deszka rekeszhez való fenyő deszka, mellyel ez előtt eczetes helyet rekesztettek volt el darab nro 11 [Uzdisztpéter K; TL Bajomi János inv. 11] * ~ *hordó*. 1679 Eczetes Ház Vagyo(n) itt Eczetes hordo tarto fa ráma nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 67]. 1692 Eczetes hordo no 2 [Mezőbodon TA; BK Inv. 13]. 1758 egy etzetes hordo [Sár] * ~ *hordócska*. 1693 Viriczkes Kad den. 30. edgy eczetes hordoczka den. 30 [Tarcsafva Usz; Pf]. 1741: egj etzetes hordotskában bor etzet [Mezőbánd MT; LLt 146. B.]. 1744: egj kis eczetes hordotska [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67] * ~ *karafina*. 1744 Eczetes Sorofos Csorba Karafina [Buza SzD; LLt Fasc. 181. B] * ~ *korso*. 1681: Eczetes korso mellyekb(en) ez iden csinált eczet ági vagyo(n) (: circiter haro(m) 3 ejteljes: Nro 8 [Vh; VhU 528]. 1765: Etzetes korso etzet ágyal együtt 1 [Ispánlaka AF; JHb XXVIII/49. 8] * ~ *szék* 1724: Azon Házban az eczetes Széken két jo nagy eczetes átalag [Koronka MT; Told. 29/12] * ~ *tartó deszkafa*. 1681 Kulcsár Haza... Vagyon ezen házban... Eczetes tarto Lábas ászok fa Par 1 [Vh; VhU 527] * ~ *üveg*. 1830: Kupás Etzetes Üvegek... Nro 6 [Nagyikland TA; TLt Köz. 1748]. 1848 6 Etzetes üveg tele 30 kupa boreztettel [HSzj bor-ecet al.] * ~ *veder*. 1594: Ecetes vjder No. 1 [Somlyó Sz; UC 7/22. 25–6].

6. ecetszívásra való; pentru tras oțet; zum Essigheben (dienend). 1797 Két Tők Lopo. egyik Boros, a más etzetes [Náznánfva MT; Berz. 4. 22. 22].

II. *fn* 1. ecetes állvány/szék; poliță de ținut oțet; Essigstuhl/ständer. 1669 Egy eczetes. Az ecetesen vagjon ött altalogh bor eczet; harom altalog alma eczet [Királyhalm NK; Ks 67. 46. 24a].

2. ecetkészítő és -tartó rekesz(ték); despărțitură pentru prepararea și ținerea oțetului; Verschlag zum Essigmachen und -halten. 1692 Tisztarto Háza Ezen haznak Eszak felől-valo Szegéleti vagyon Fűrész Deszkából Eczetesnek el-rekesztve [Mezőbodon TA; BK 6–7].

ecetesedik ecetessé kezd válni; a începe să se oțetească; zu Essig werden. 1715: Kedves italu

vékony ... gyengén ecetesesedni kezdett^a, más-kint tiszta ízű | Erneyi Majorság ő Borok ... ecetességre hajlott ecetesesedni kezdett [Uti. *Ti. a bor].

ecetesség 1. ecetesesedés; ötetire; Essigwerden. 1715 Erneyi Majorság ő Borok ecetességre hajlott [Uti]. 1751 'a Csakine pintzeib(en) kaptom egy bort a ki etzeteségre collinal az többi jók [Szentdemeter U; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.]. 1837: etzetességre hajlando Szásznyiresi aszszu Szőlő bor [Szentbenedek SzD; Ks 88. 29].

2. (vmilyen italnemű) ecetes volta; stare ötetitā (a unei băuturi); essigstichtiger Zustand eines Getränks. 1756 k.: Kis Mihály Vramis .. Vraság korcsmárossa lévén korcsmárosságában negyven veder Ser etzetessége mián rajta maradván ... Adott volt az udvarba maga borát egy hordóval [Déva; Ks 94. 24. 3].

ecetesül eceteseedik; a se öteteti; zu Essig werden, ein Essigstich bekommen. 1715: Erneyi Majorság ő Borok .. ecetességre hajlott ecetetesülmi kezdett [Uti].

eceteszívó ecetlopás/szívásra használt; folosit pentru tras ötet; zum Essigheben gebraucht. 1747: Etzet szívó Tők lopó [Borsa K; Told. 24].

ecettartó I. mn ecet tartására használt; folosit pentru ötet; zum Essighalten gebraucht. 1692: Eczet tarto allasok, mely allasokon vadnak bor eczetek vasa nro 24// [Görgénysztimre MT; JHb Inv.].

II. fn 1. ecettartó állás/szék; şopron/scaun de ţinut ötet; Stand/Stuhl zum Essigbehalten. 1685 Ezen házak híján vad(na)k Eczet tarto Nro 1 Medgy szárasztó Nro 1 [Borberek AF; MvRK Urb. 8–9]. 1697 az Utza felől valo gerendás Kő házban ... Egj deszkás eczett tarto [uo.; MK Alvinczi Péter lelt. 1].

2. (asztali) ecetes üveg; sticlă de ötet; Essigflasche. 1853 ecet és olaj tartó 25 garas ... második ecet tartó 25 garas [KCsI 3 útiköltség-jegyzék-tétel berlini vásárlásról].

ecset ecsettel végigfésűli a felkötött kenderföket; a dărăci, a pieptăna cînepa cu daracul; mit Pinsel hecheln. 1769/1778 Fejér Cselédeinket is hajtották, vagy Rostálni, vagy Etselni, vagy Kender tsinálni, vagy Sertés bél tsinálni, a' melly Soha következendő napi rabotába nem imputaltatott, mindazonáltal néha meg esett az is, hogy midőn Fejér Cselédeink etsetlettenek, rostáltak, vagy Kendert tsináltak, olyankor minket férfiakat Uraság szolgálatyára nem hajtottanak | Hétfün akkor mindjárt a' Fejér Cselédeinket mindenükünknek hajtották Nagyalura Etselleni [Nagyalu/Bagos Sz; BfN DDD/4].

A címszó jelzette művelet körültekintőbb meghatározási lehetőségre nézve Nagy Jenőnek a kézzel kendermunkára von. leírása tájékoztató (Dolgd 1. 19–20 és az adattár; i.h. a

művelet eszközeinek, az ecsetnek képe). — Noha a fenti, egyetlen szilágysági pontról és egy forrásból származó két adalék alapján nem ajánlatos elismert általánosított következtetést levonni, Nagy leírásának tekintetbe vételével lehetséges, hogy legalább az erdélyi régiségben a kender- és a lenfinomításnak közös befejező művelete volt: a *gerebélés*: *gerebenesítés* és az *ecsellés* [L. Nagy i.h. 17–20. — A finomító eljárások elkülönítésére nézve l. alább *ecsellés* al.]. Ezen továbbmenően a kétféle művelet országos elkülönülésére mutathat az is, hogy összefoglaló leírásában Bátky Zaigmond is megkülönbözteti a kétféle finomító eljárást [MNR^a I, 304]. Az itt előadottak tekintetbe vételével is csak közelebbi vizsgálódás elvégzése után döntendő el, hogy vajon ilyen értelemben módosítandó-e a — nyilván a MTs nyomán induló — TESz-nek 'gerebenes' jelentésmeghatározása.

ecsellés kenderecsetelés/fésülés; pieptănat; Hecheln mit Pinsel. 1830: etsellésre 15 xr [Kv; Pk 5].

ecsellő az Ecsellő (SzB) tn -i képzős szárm.; din Ecsellő/Aciliu; mit -i Ableitungssuffix gebildet Form des ON Ecsellő: Ecsellőer. 1759: Etsellei Onya Molcs (?) [Hosszútelke AF; Kath.]. 1784: Már három hete s némelly ecsellői jobbágyimnak négy is vagyon, a miolta az dominalis bírárn szüntelen vágattya a szolgálatra ..., de tellyességgel mai napig is ide nem vehettem^a Ottan találtam elébbecske az ecsellői ... cigányomat [Vizakna AF; Halmágyi, Nlr 671 Botághy János lev. — *Ti. öket]. 1823: az Etsellei határon [DLt nyomt. kl].

Szn. 1765 Johannes Etsellei judex possessionis [Gerend TA; KS].

ecsell (meg)ecsetelt, fésült; pieptănat; mit Pinsel gehechelt. 1697: A középső pinczeben ... Az rudon vagyon hehellett kender gell. 22/12 Ecselett len gell. 2//. [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter lelt.]. 1708: Kender etselett 39 fő [Hsz; HSzj *ecseletlen* al.]. 1794 Etselt virágos Kender [Zentelke K; CU].

ecselet kendert ecsettel finomított; a pune să fie pieptănat; mit Pinsel hecheln lassen. 1816: ha meg nem hehellette a' kendert egy Kalangyát heheletlen küldje bé (így!) heheltesse etsettesse a szöszit Gerebeneltesse meg a' Felesége mustrát adjon osza ki had fonyák meg most jó modal Jó Idejin hogy Husvétig Vászson legyen [Kv; BfRB gr. Korda Anna lev.].

ecsepecs csipkebogyóz/lekvár; marmeladă de măceş/cacadir; Hagebuttenmus, Hetscherimus. 1746: Egy üvegben kevés sült mellé v(aló) barack ... Egy üvegben csinált meggy. Egy üvegben félig egész barack. Egy üvegben félig ecsepecs^a Egy üvegben félig sóska [Vargyas U; DanielAd. 256. — *Jegyzetben: Heccsenpecs = rozsagyümölcsz].

ecset 1. pensulă; Pinsel. 1841: Egy etset a' kőmives keze alá 1 f. [Mv; BfR].

Szk: *meszelő* ~ *meszelő*. 1595: Vöt 1. Mezelő Eczetet az mezelesre p(er) d 14 Boba Kathotol kert 1. Mezelő Eczetet, mellyet el zagattak ... d 8 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 242 ifj. Heltai Gáspár sp. kezével].

2. ? kefe; perie; Bürste. 1733: Edgj borosztá, al(ias) Ecset [Marossztkirály AF; Told. 2].

ecsetelés ecselés; pieptánat; Hecheln mit Pinsel. 1797 minden Gazda két Kalongya Kendert tsap 1 Napra; minden Gazdátol egy héhellőnek ki kell telni; 1 Napi etsetelis az Aszszony ó Nagysága számára minden Esztendőn, el nem marad, 2 font kender fonás; minden Gazdaszszonytól meg kívántatik [Csege SzD; Vass. Conscr. 681].

A jel-re nézve 1. *ecsel* al. a jegyzetet.

edál világra hoz, szül; a naște, a da viață; gebären. 1597: az Incta betegseget allegallya ki miat inmatúrús partust edalt volna [Kv; Tjk V/1. 134].

eddegél eszeget; a ciuguli, a minca încet; (langsam) essen. 1831 Hat kend a' Lovakat keresi? ... No mennyen Kend Akna vegire..., most láttam ott eddegelni az ut mellett mind a két Lovakat [Dés; DLt 332. 13]. 1853: Trési néni a' napokba vett egy kis disznót 50 forintan s abból eddegelünk | (Anyám) maga erején a napokban be tipegett a' kistsi Lajosomhoz, jó ízűn eddegel [Kv; Pk Pákei Krisztina férjéhez].

eddig 1. mostanig, ez ideig; pînă acuma, pînă în prezent; bis jetzt. 1567: nem mer en velem perleny mynt az eb merth ha merth volna edig ele fogoth volna [Kv; Tjk III/1. 95]. 1568: Tholdalagy Andras valamitt az perre Eddyg keolteott. Neky Meg Engedj, Ennek vtannaes valamig weghez Megyen az per, gongyatt wyselj [Gyf; BFN 54/6]. 1570 Minden vetthkeket ky Edddegh volt Megh engettek egy Masnak [Kv; Tjk III/2. 147]. 1573 az Bóczyem haborított engemis meg az en atyamtól marattaban (!) mely ennekem edig elado nem wolt arossa sem teóttm [Kv; Tjk III/3. 198a]. 1576 Myerthogi az Magiar wcay Kis Ayto tawol vagion, Azert Annak kolczartoyat Az ky eddeg volt helien hogiak [Kv; TanJk V/3. 135a]. 1586 Most azert Abban Maraggon Amint edegh volt | Postasag es zekeresseg tesze(n) eddeg az mint en meg vetette(m) f. 293/74 [Kv; i.h. I/1. 25, Szám. 3/XXIV 66]. 1600 varakoggianak megis, ha eddegh varakottak [UszT 15/16]. 1630 seőt ha mit eddegh az Teőreők eleött mouealtunk volna is aual ne(m) akarunk elni [Törzs]. 1634 Teglas Ferenczyne panazolkodat, hogy eddeghis meg gyugult volna de az eo szolgálója vgy tazította, hogy az mia fekut ennyet [Mv; MvLt 291.6b]. 1638 adtunk Egi sarga Tehenet . az mégh fwre két haitani, addegh tarczia szynáual, mint Edddegh [Kv; RDL I. 114]. 1649 Kölest Edegh percipialtunk az Malomból Cub 1 Metr [Kv; Szám. 26/VI. 501]. 1673 Az Szőlő őrksegeknek dolga felől lön az osztazo felek között edgy kis controversia, akarvan az idei termését el venni mindenik Szőlőnek közönségesen az két reszesz (!), az harmados penigh contralvan, mint hogy ő farodott es illjen erőtlenségébennis ő gondoskodott volna eddegh velle [Kv; RDL I. 154]. 1681 Olasz Szaho Istva(n) Edddegh fizetet Taxat f 4 [Vh; VhU 31—2].

1721 A Repartitiokbannis olly proportiot keres*, mellyel a Hellysegeknek, nem csak tehetsége, hanem eddeg Viselt Terheis aequilibráltassék. [Kv; Ks 18/XCIII. gub. — *Ti. a gub.]. 1746 a Feketéné Aszszonyom Gáttya fel nyomja a' vizet a M. Aszszony malmának a kerekéi alá és eddeg is már jó darab ideje nem foroghat a kerek [Ádamos KK; JHb XIX/7]. 1782 Mi még eddig ollyos felettébb való ujjtást nem tudunk [Torockó; Thor. XX/4]. 1817 eddig Szűkőn tsak volt, de már telyességgel egy Szem Gabonám Sints, sem tehetségem hogy vehessek [Szász-zsombor SzD; IB. Szentmiklósi István ref. pap lev.].

Szk: ~ az ideig ezideig, mostanág. 1740 Nem tudom nem hallottam hogy eddig az ideig a sinfalviak az Rákosi Csordát hajtogatták volna se együnnét se másünnét az magok nyomás hatarokból [Kövend TA; Borb.]. * ~ az óráig. 1795: nem is hallattuk eddeg az óráig [Mezősámsond MT; Berz. 5. 43. S. 2] * ~ való eddigi. 1599 Restal meg kit ezen eztendeoben be kel zolgalatni eddeg walo adossagra [Kv; Szám. 8/XII. 5. J. Chanadj mb kezével]. 1605 az Oszto Byraknak eddig valo exequútiokba(n) ket aúagy haro(m) Cikkellyekbe(n) Akadalyok Volt [Kv; TanJk I/1. 499]. 1657 Lött pedig Születésem in anno 1607, az akkori idő járás szerént karácson előtt két héttel péntek napon*, és az mint fogantatásom, születésem, egy egész eddig való életemnek is rendi, folyása csak nyomorúságos és nyughatatlanságos volt [KemÖn. 16. — *Azaz dec. 14]. 1666 Ezeken kjül, minden nemw Inconvenjentiak az Jozságh dolgabol, Eő kgmek kezdül ki szallanak Es Annyihálódnak, mindenek az Edddegh Valok [Torja Hsz; Borb. I]. 1694 (A szőlőnek) eddig való minde(n) műve, karozasa, hajtasa, kapálása, homolítása meg adatott jól [Sebesel AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb.]. 1717 (A kancellistáknak) eddig valo Pénzbéli fizetéseket az Anticipatio alkalmatosságával cum fl. Rhb(u)s 250// augealtuk [Nsz; Ks 83 gub.]. 1739: az eddeg valo Condescensorok Quietantiáját egyben summálván tsalhatatlanul ment eddig valo expensánk ad florenos Rss 5342 [Pálos NK; Ks 99]. 1760 az Falub(an) pedig mindennémü Possessiok régi és ujjabb Curialis Fundusak, nyilas és nyillatlan Házhelyek maradván eddig valo Possessoraiknal, bonificalván a Veres résznek .. darab közönséges földel, melyis az Tseréig fel mégyen [Szava K; RLt O. 4. hiv.]. 1782 az eddig valo, 's ez után téendő kölcségeket is magunkra veszük [Dés; Ks 21. XV. 33].

2. e pontig; pînă aici, pînă la acest punct; bis zu diesem Punkt. 1574 az eő feldebol kjt asta az hatar keowet es az en feoldemre vitte Es az felet az Zantokat meg Zidogatta hogi bestiek vgmond ha eddeg nem zantyatok egi penzt sem adok [Kv; Tjk III/8. 375]. 1753 menjen az hatara* az elre az Damian keresztigh, onnet Kapus patakba, fel esmet az Hölgyen eddeg vagyon az hatara [Gyertyános/Torockó TA; Bosla. — *Az átadott erdőnek]. 1772: e

felett a' Mikes Malomtól fogva le eddig a helyi is teresebb, Rév is kettő vagj három vagjon [Sövényfva KK; JHb LXVII/283].

3. ~ (van) itt végződik, eddig tart; tñe pinä aici; bishér. 1585: Az Bachy Peter vra(m) költese edeg wagio(n) az mint Chedúlat Rolla Adot [Kv; Szám. 3/XVIII. 22b–3a]. 1653: Eddig a levél mássa | Eddig a magam írása. Kezdek esmét a Borsos Sebestyén szüle-apám frásához itt, melyet elhagytam vala [ETA I, 31, 34 NSz]. 1700: Discantistaknak fl 15 Az Déákoknak fl 15 Eddigh az Temetesi alkalmatossággal valo erogatio [Abrudbánya; Pk 6].

4. e mozzanatig; pinä la acrest moment; bis zu diesem Moment. 1588: wgyan Azon bottlasaban megh eöklele Erdeótheleki Marthon chyan Janost, es azon eöklelesseben el eyte Az kopiat, eggik vizha (!) jeöwe Az kathonaknak, es kiri wala az kopiat, de nem ada chyan Janos. En eddigh tudó(m) [Perecsen Sz; WLt „Chyoma Myhaly, perecheny, Bathory Sigmond Jobagia” vall.].

Ha. 1838–1845: eddég [MNYTK 107].

eddigelé, eddigelő ez ideig, mostanáig; pinä acuma, pinä in prezent; bis jetzt. 1706: (A város köfalán) eddég elé erőnk felett is munkálkodtunk, de mivel már, ugjan el állottunk a mindennapi szolgálattban; alázatosan instálunk ezen is, hogj segítettünk másunnét is ez munkában [Kv; KvLt I. 193 kv városa a gub-hoz]. 1710 k.: annyi mentsegünk vágyon hogy eddig elé az egy szekér szérré ne(m) méntünk, de ha ide hátréb kívántattik valami victuálet a Faluból el szállítani akkor tudom nekünk kél elménnúnk [Vacsárcsi Cs; BCs]. 1741 az fogados Kinda Ferencz... Boka Bumbult es Blenke Jeromost eddig elé háromszor megh verte [M. fráta K; BLt Gócsza Szimion (36) zs vall.]. 1768: Drágus Márkully jámbor, jo Erköltűe?... Törvényeztetetté még eddig elé erköltstelen tselekedetiért? [Mezőmadaras MT; Bk vk]. 1786: A szamár vemhétől együtt életbe vagnak (így!), eddig elé jól ment dolgok [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1798: A' Boldvai részen lévő Curia ki terjedése dolgában eddig elé is sokat fáradoztam [Torda; Borb. II]. 1815: Sáárdan résidiáló Szilágyi Ádám ó klmenek, hogy a' Sáárdi Curiális lako Telke épületei mind eddig elé a birtokába Szabadon vagnak... bizonyittyuk [Sárd AF; KmULev. 3]. 1816: voltam eddig elé itten az udvarba konyha szolgáló [Gyéressztkirály TA; TLt 1215]. 1820: a telkeknek eddigelő, semmi bizonyos Constitutumok nem volt [Báld K; BLt 6]. 1824: tudunkra eddig elé hazánk ilyet* nem termett [Torda; TVLt Közig. ir. 114. – *Fekete farkast]. 1832: A Márkosfalvi Jobbágyoknak szolgálattok nem volt meg allitva eddig elő hanem az Udvarnak a mi gazdaságbéli baja volt vitték [Márkosfa Hsz; Bet. 1] 1836: A Szöllő nem fedődött még egészszen el, azt most is fedik, ha több ho 's nagyobb fagyás nem leszsz, még nem ártott eddig elő a' fájának [Zsibó Sz; Wass. Nagy Lázár lev.].

1844: jonak láttuk, — hogy dészkból kitsiny Boltak légyenek... a' piatzon azok talpahoz elkészítettén... tsak annyi nagyságuakra tsináltatnak — a' mennyire az eddig elő már ki mutatott árulo helylünk mekkorasága vagyon [Dés; DLt 1366]. 1846: én eddig elé Imre Mihályt. betsülletes embernek esmertem [Kakasd MT; DE 2]. 1849: vallomásaim rendén edigelő emliteni meg feledtem [Kv; Végr. Vall. 30]. 1850 Bencsik János... remekje eddig elé... hol egy hol más segédjei által készültek [Kv; AsztCLEv. Hat. Prot. 30].

eddigl I. mn de pinä acuma; bishérig. 1848: (A podságaiak) magak és a többi nevébe Nyilván ki rukkolának; Hogy ök sem Juhat semmi eddigi praestatiokat többet nem adnak, szolgálatot sem tesznek mind addig mig új törvény nem hozodik [Podsága TA; TLt Praes. ir. 536 Kontz Ádám Pápai Lajos szb-hoz]. 1858 az eddigi Elöl járok számadasai meg visgáltassanak [Kv; FésúsCJk 102].

II. fn-i jell-ű haszn-ban: din cele de pinä acuma; Bisherige. 1847 Az idő 4-én és 5-én is tiszta szép: de éjjel kemény derek vannak: 5-én az eddigiek közt legerősebb dér volt [KCsL 13].

eddiglen eddig; pinä; bishérig. 1590: az Pharcadi Albert Gergely, Chenker Istwan meg fogtak az gylkost, eddiglen iolis chelekettek [UszT]. 1643: eddiglen valo io akarattak keoztünk megh maradasara, ennel iob eszkeozt fel nem talaltam [Gyalakuta MT; Bál. 1.]. 1718/1781 Eddiglen fizetett debitumokat... eo Nagysága az atyafiakon nem praetendallya [Nagyrapolt H; JHb LXXI/3. 485]. 1853: a' gyermeknek mi baja sem volt eddiglen [Kv; Pk 7].

edény 1. vas; Gefäß. 1558: (A keveréket) ved el az twzrol es had meg lassan lassan hidegwlny es mikoron hideg volna ted Nagiob edenbe [Nsz; MKsz 1896. 286]. 1593: az zomokott kiwel borett mente(m) vala adam az leannak... Megh kerem az leant hogy vgy tegie az zomokott hogy nem ollia(n) mint az egieb fele Edeny hamar elis deoll [UszT]. 1675: Egy Zold medencze forma vinczi edény [Uti]. 1784: Szász vramis hibázott volt annyib(an) hogy a tuonak és sajtnak nem adott egy edényt vagy Sákot [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1792: Vagyon egy nagy két felé nyilo üveg ajtaju cserefa Theca, melyben rész szerént a' Sukon tanálatott portzellán edények és poharak, rész szerént pedig az itten volt hasonló edények vadnak bé zárva [Kv; SLt 17]. 1837: Pesti Ordinare Edények 1. Ordinare regál, kettő hosszú kettő gömbölyű 4 darabb 2. 5 tangyer egy barna, és egy fekete pesti csupor 7 darabb 3. Egy tejnek valo és egy kenyérnek valo kis edény 2 darabb [Szentbenedek SzD; Ks 88 Oszt. 9].

Szk ~ éjjeli ~ fn éjjeli. 1833: egy zöld mázu éjjeli edény [Katona K; Ks 73. 55]. 1862 k. 3 éjjeli Edény... 2 ft. 10 kr [Kv; SLt vegyes perir.].

2. edényemű; veselő, vásárie; Gefäße, Küchengeschirr. 1588 : Seres Istwan Vram adott kezemhez az waros Edenyeben keet Talatt, Negy on kannat, Egy Rez boritotth, Egy was Nyast Keet pincze Palazkot [Kv; Szám. 4/I. 64]. 1595 : Azzonyunk ő fge(ne)k be hozasakort, es Wendeglesekorth Biro W. czjnaltatot az kochnyakra, enny Edent, Bor hütenj, Jeghez Tizta vizhez, Apro és örög Czöbröket, es Saitart, Mellyeket mind meg jegyzettem vala varos peczetüel [Kv; i.h. 6/XVIIa. 134 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1622 : Kadbol, hordobol, altalagbhol, boczkabol, es affele edenieghből intot az két Aruaknak ... f. 2 d. 83 [Kv; RDL I. 119]. 1745 : egy katona kardot ránt azomb(an) az egész vásár Szerte Szélyel szalad ugy hogy az mi el adni valo eledelt vittek volt mint Sokadalomb(an) az aszonyok mind fel gázoliák edenyeket őszve tapodnak [Uzdisztpéter K; Ks 5. X. 6. Moldován Gligor (28) zs vall.]. 1834 : Festet kendőszegzet Rakva edényvely [HSzj festett kendőszeg al.].

3. hordó; bute, butoi; Faß. 1754 : Vetetett egy edény Muskotály Bort ... Még más két edényeske is volt jotska [Sárpatak MT, TGsz]. 1784 : találtom három edényen tzedula szerint 88 veder bort [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1795 : Felhegybeli színbor ... el romolván, mivel szilvás Edényben volt, aslogra vétetődött [Koronka MT; Told. 41/20]. 1796 : a Borokat pedig le huztam a Seprjekről és a 7 Edényben mégyen 239 veder a pálinka pedig 21 veder Seprövel elegy Gabona pálinka, innét pedig jól meg kötve és meg töltve mennek az Edények [Szilágycséh; IB. Fogarasi István lev.].

4. egy hordónyi, egy hordóra való; de un butoi; ein Faß. 1754 : Vetetett egy edény Muskotály Bort [Sárpatak MT; TGsz].

edénybéljegző vas faedény-bélyegző; fier de marcat vase de lemn; [Eisen-Gefäßstempel. 1780 : Edény béjegző vas 2 [Bethlen SzD; BK].

edényeserép agyagedénydarabocska; ciob (din vas de lut); Tonscherbe. 1764 : a Jegenyei határ a Körösfői Határral ezen Hármos Dombnál conterminálódott volna régentén, melynek édjikét látom megis hánták és sok régi modi edény Cserepeket hantak ki belőle [Körösfő K; KHn 66 Antal Ferenc (69) vall.].

edényecske 1. edényke; vascior, vas mic; Töpfchen. 1760 : kinek Légejje, kinek penig egyéb edényetskéje volt [Szászörményes KK; Ks 92].

2. hordócska; butoiás, bute mică; Fäßchen. 1754 : Vetetett egy edény Muskotály Bort ... Még más két edényeske is volt jocska [Sárpatak MT; TGsz]. 1797 : ki adott hét edényecske Bor-nak árát ... incassaltam [Lunka H; Ks 108 Vegyes ir.].

edényke edényecske; vascior, vas mic; Töpfchen. 1738 : két mázos edényke herbatének való [M. bikal K; Mohai lev.]. 1759/1779 : Pálinka 3 Edénykébe [Zaránd m.; CU].

edény-konzervatórium edénytartó szin; sopron de finut vase; Scheune für Topfware. XIX. sz. eleje : egy nagy pintze, a rajta találtato hordo conservatoriummal ... Ezek felett egy más edény conservatorium kö lábakon Szin formálag fél fedélre [Déva; Ks 90. XCVII. 7].

edénymosó cseber mosogatócseber; ciubăr de spălat vase; Abwaschzuber. 1732 : két edény mosó széles cseber [Kóród KK; Ks 12. I/].

edénytartó edénytartásra szolgáló; care serveşte pentru/de finut vase; Geschirr-, zum Halten des Geschirrs dienend. Szk : ~ polc. 1849 : Egy edény tarto poltz egy fiokjával [Somkerék SzD; Ks 73. 55] * ~ szék. 1679 Vagyo(n) ezen Kamoraban : 8 szál deszkabul valo Edény tarto szék földb(e) vert fa lábakon [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János leit. 58].

édes I. mn 1. dít is dulce; süß. 1592 : weöttem 50. vedres Edes bort es 10 vedres wrmeos bort [Kv; Szám. 5/XIV. 166] | Catus, Peterdi Balas leania vallia : Lattam hofi Meggiesj Boldisarne az leginniel chokoltak egimast : Es az legini ezt mondogta, oh edes zep aiaam vay ha el zakazt-hatnalak [Kv; Tjk V/1. 270]. 1597 (Vettem) Giulai Jstwanneteol (!) Egy eitell edes bort f — d 4 [Kv; Szám 7/XII. 4]. 1829 : 13om termő Almafa, mellyek közül hét édes, a többi Savanyo [Csekelaka AF; KCsl 6].

Hn. 1604 Edes Kökinben valo zanto földbe [Újszékely U; EHA]. 1729 Az édes körtvélfánál [Bonyha KK; EHA]. 1746 az édes Vatzkor nevezetű helyben [Bós MT; EHA].

2. kb. szeretett, drága; iubit, drag; lieb. 1582 : Az haz ablakan lata(m) Katalint, es meg zolitam mondwan : Jay edes Catalinom : Nam minde(n) ember azt mongia hog' vramę Nireo Kalmanę az giermek | monda eze(n) Iygarto Gorgh im ides Gergel ura(m) az istenirt kerlek hogy enne-ke(m) hagy beket az orat se(m) tudom melyen megh hal az en felesige(m) [Kv; Tjk IV/1. 39, 58d]. 1586 : El Ieowe Albert es igy szola be, Ianos Vram En be Mennek, Monda Iller Ianosne, De edes Albert Vram Ne Ieoj most Mert az Vramis Rezeg enis Rezeg vagiok [Kv; i.h. 540]. 1590 : monda nagy Balasne vaj ne Edes Georgy vram mert Egy penzt sem ad mi nekeonk rea [UszT]. 1592 Catalin Zekel Ianos zolgaloia vallia ... el vene az Azzoni teolle(m) az giermeket es az leginhez viue es meg chokolgatta, es mondia edes kis bagitam*, igen zeretne(m) ez illien kis bagitat ... Monda erre az legini, ha en megh giogiul-hatnek ugi hofi fel haghathatnak az agira, chinalnek en eggiat neked ... Lattam hofi valtig eolettek chokoltak egimast, es az legini az Azzont Edes tarsanak hitta minden zouauai, az Azzonys azon keppen az legint [Kv; Tjk V/1. 270. — *A Bagita kv-i női becenév (L. Nyelvt Ért. 59. 33)]. 1593 : Istuan kouachne ... azt mongia vala Caspar kouachnak, Edes Lelkem Caspar kouach-ne(m) tagadhatod hofi rezed nem volna ez gier-

mekben, mert mind zeme zaia orra mosoliodasa ollian mint neked [Kv; i.h. 379]. 1600 engemet naszal vitt uala abba az hazba az edes Vram, Es az Alperes abba az hazba ram zalla [UszT]. 1602: Ktek penigh edes Bjro vram az en Jozagomat egyebeknek kj ne aggya, hanem chak ezeknek az zemellyeknek* [Kv; RDL I. 73].

Köv. a fels]. 1606 monda Dymjen Boldisar hogi Edes Peter vr(am) Ezt en masnak egj forint alol ne(m) adna(m) [UszT 20/125–6]. 1612/1613 Bizoni edes Boldisar Vram Czereny Gaspar czinalta [Fellak SzD; KJ. — *A gyermeket szolgálojának]. 1622 monda Beczj Imrehnek Edes Vram az magam reze(m) eöreökseget czjatozegibe(n) kgnek adom, de az ket eocze(m) rezet ne(m) adhatom [BLt 3 „Steph. f.wstéós de Chia-tozegh pix.” (70) vall.]. 1626 Ha penig valami okbol arra viseltetnek az en edes tarsom, hogi az en meg neuezett gyermekimteol el menne innel lakni, igi legien közeotteok az osztozas* [Kv; RDL I. 129. — *Köv. a nyil.]. 1630 az Azzonj monda nekem: Ö edes Azzoniom, czjak az szegenj gyermekemet szanom [Kv; i.h. 19].

1631 ez mostani edes hazanknak zörzauar vezedelmező állapotyanak ideyen kinek kinek az Ur I(ste)n az mi keues javait engette keze közöt lenni, czak Isten tudgya kiki hova batorsagos helyre vitette [Radnót KK; Ks O. 37] | mondgya vala ezt az Aszony hogj ne vigjete el edes fiajm, soha nem elek többször ebben az uetekben [Mv; MvLt 290. 239b]. 1632 megie(n) uala ot az uton ele az Vizi Georgne fia Georg az katona jnasok szollitak oda s mondanak neki edes rokono(m) minekvnk egy nehani el ado beörönk uolna uenned meg | Pattantiusne mindenkor csak Farkas Gasparnet kialtotta hog' ne hadg' edes gyermeke(m) ne Vnniatok megh mert ha megh untok az niveukis megh ezek engemet [Mv; i.h. 104a, 106b]. 1633 Hallam eyel agia(m)ba, hogi mo(n)gia vala Somosdi Mihalj, meg ne vagi edes baratom Cziaszar Istua(n), azonba(n) cziattanast hallek, de en ne(m) tudom mellik vagta masikat [Mv; i.h. 134b]. 1637 monda az leani bizonyj szemerem edes Aszonio(m) hogj valamely emberseges ember gjermekei kegd aval gjalaza [Mv; i.h. 291. 80a]. 1638 edes io akaro Vram en nem felelhetek feleöle [Mv; i.h. 159]. 1640 Hallottam magától is Kovács Istvántól, hogj szajhájának hitta, szeretőjének, feleségének, és azt is mondotta neki jere, edes szajhám, az klnzó helyre [Mv; i.h. 233a–51 átrásban!] | Ismerem utolsó oramat hozzam közelgetni nem akarom edes haszám nepet ez hamar elmulo világban bizsontalan bizsontalan (!)* állapotban hadni keves Jozsagom es ioavam felöl teszek illyen Testamentomat [Msz; Törzs. — *Így kétszer!]. 1641 monda Nagj Andras de ides Gereó Ferencz Ura(m) ciak semmi az [Kentelke SzD; BfR]. 1644 bussulással igen tötem idődömmet edes sziuem [Szentbenedek SzD; Ks 101 Wesselényi Kata férjéhez, gyermeteg irással]. XVII. sz. köz.: en ides aszszonyom... jntem ököi es meg mondom nekik az mennel jobban megh tudom

mondani [Ajton K; Thor. X/48 Ebeni László lev.]. 1651 mondotta Borbely Gergeline Barla Miklos(na)k az eöreöksegh feleöl bizony nem adom edes eotsem mind hane(m) tsak felét [Ara-nyosrákos TA; Borb. I]. 1655 megh bocssáson Kgd Edes Csepreghi Uram, a' mitt mondtam s cselekettem [Kv; CartTr II, 986]. 1659 az en edes Uram egy nihany időtol fogván valo sullios betegsegemben bócziulettel gondomot viselte [Altörja Hsz; Borb. I]. 1663/1681: megh tekéntvén Palotai Kallai Janos Ur(am)nak regi jambor szolgalttyat, melyet mind hozzám, mind Méltóságos Praedecessorimhoz edes Szüleimhez.. el követet adok ö kgnek egy házat [Vh; VhU 297]. 1669/1681 Karan Sebesbül és Lugosbul ki bujdozot s mostan Haczoj Varosaban lako Nemessi es paraszti rendeknek alazatos könyör-gesekbbül erthyük, hogy midön edes hazajoktul megh foztatvan, es el vétetvén az hatalmas Nem-zettül* fejeket nem tudták nyavalyasok hova hajtani olyan bujdoso allapatyokban [VhU 353 fej. — *A töröktől]. 1678 Ez az Zalog a mint én intezém edes Komam Ur(am), meg ér négy szaz tallért [Küküllővár KK; Wass. Bánfi Ágnes lev., csak az aláírás skj]. 1679 nem tudo(m) edes Ura(m) ha oda la (!) volté olyan nagy Dér [Ajton K; EMLt Ebeni Éva lev.]. 1687 Edes feleségem .. külgy ket ejtel czitrom Leuet. Negj ejtel finom mehsert Anis vizet [Ap. 6 Kálnoki Sámuel lev.]. 1695 Edes kedves Hugom Aszszony én eginehany rendb(en) irtam Kgd(ne)k Levelet, nem tudom hovä tevelyedtenek el [Ap. 6 Apor István Kálnoki Sámuelné Lázár Erzsébethez]. 1699 Kglmdet kérem edes Aszszonyom amire az én boldogtalan árvaságomat eligesegesnek itéli lenni parancsollyon [Karkó AF; Ks 96 Árva Weér Judit* Gyerőfi Borbárahoz. — *Teleki Mihály kancellár özv.]. 1701: Balasi Boldisar Relic-tája Paniti Kata az Nehai edes vra Apjától nagjob Balasi Boldisártól megh akarua külöñözni s osztozodni.. , kervén minket arra edgjező akaratbol hogj közöttök törvény szerént el itel-nök [Kissolymos U; BLv]. 1705: az* is egy aránt maradgyon azon^b edes Onokaimra [Altörja Hsz; Borb. II. — *Ti. az előzőkben említett kert. ^bA végrendelkező Mihálcz Miklós fiági unokáira]. 1714/1781: (A dekrétum) edes vra eo Nagyságának fáradhatatlan munkáját mutatta az Felséges udvarnál [Gerendlóna TA; JHb LXXI/3. 467]. 1715/1761: hagyom, 's adom, Testálom ... említett Zaladsi jóságot ... kedves edes Feleségemnek Teleki Christinának nevem viseléséig [Nsz; Berz. 17a]. 1716 e. Bár csak tü, ha kik még éltek, tanulnátok ezeken* és énrajtam, kíváltképen te edes fiam József [BethlenÖné]. 127. — *Ti. a felsorolt részesekedő elődök példáján]. 1718 (Jósika Sigmund) szidni kezd s aszt mon-gya hogj te igen prokatoros vagy de az fejedet szellel vere(m) evel az nad palczaval .. mondek az Urnak Josika Sigmund Uram(a)k vaj ne edes Uram, mert en az Urnak ne(m) vagyok semmi kötelessége(en) sem szolgaja ne(m) vagyok égy ember nehezen ver meg engemet [Branyicska H;

JHb Fülel Csak Ferencz gondv. nyil.]. 1730 azon eo Rxja Varosunk ellen valo processusat iedes Hazank Törvényével meg edgyező proces-susnak Seumikeppen nem agnoscallyuk [Dés; Ks 25/IV 23. M]. 1736 Bezzeg régen, mivelhogy nem valának ezek az éktelen, Istent méltó haragra indító káromkodások. édes hazánkon is vala az Isten áldása [MetTr 414]. 1747 Egészséggel édes Szivem! [AF; Ks 96 Mikó Ferenc feleségéhez]. 1762 az I(nct)a.. masokat ördög, hohér, Diszno kutya teremttével, nem gondolvan I(s)-tejével s' maga édes Teremtőjével, Hazánk, és Istennek Törvénye ellen káromlott [Torda; Tjk V. 139]. 1776 én Edes Szivem Anikom Istenemmel bizonyitom, hogy az Léányát soha meg sem kértem sohanem is kérem [Nsz; GyL gr. Lázár János lev.]. 1790 Edes Aszony Anyám! | Edes Uram Atyám [Mv; JHb Jósika János anyjához, apjához]. 1797 Édes kedves Feleségem!... kívánom igaz indulattal hogy az Ur Isten rövid időn adja meg előbbeni jó Egességét [Héderfája KK; IB id. gr. I. Bethlen Sámuel lev.] 1812 ujra mondja a Groff Ur eo Nsga: Édes Tiszteletes Uram! mennyen bé ismét a Nagy Aszszonyhoz és a Tegnep estvéli le kötelezésem szerint ujra kérjen engedelmet [uo.; IB. Molnár György (58) ref. esperes vall.]. 1843: Bár minő pitzin tisztelettel ezen nihány ronda levelem rengyei minyájan édes Batsiéket egésségbe találja [Bözödűfalu U; Pf]. 1852 Edes Etsem [Kadács U; Pf Pálfi Dávid levélbéli megszólítása Pálfi Lajoshoz].

3. vér szerinti ↔ drága, szeretett; de singe bun ↔ drag, iubit; blutsverwandt ↔ lieb, teuer. 1685: eo kkg emlékeztetik seot admonealtattyak. Győröfi György Ur(am)at arra hogj eo kglme jól megh gondolkodgyek, es előtte Visellye aszt a Contractust, melly az eo kkg cdes elejek Nehai Győröfi Janos Ur(am) es Tholdalaghi Barbara Aszony között. lótt volt [Désfva KK; Ks 4. 1]. 1693: Gyaluban megh vizsgálván az Faluban levő Nemes es Paraszt haz helyeket, az mint in Anno 1674 ezen Atyafiak es ezeknek edes elejek megh osztotak volt azokat kinek kinek, kezinel hajják [Gyalu K; SLt AH 17]. 1691/1781: Badensis Hertzeg eo Felsége ez hazában érkezvén Hadakkal, holmi külső belső Jovok édes elejektől Maradt volt, Marhájak es egyéb keresmények, azoktól tellyességgel exhauriattak volt, ugy hogy semmiék többire nem maradt volt [Branyicska H; JHb LXXI/3. 456–7]. 1759 En Petki Nagy Boldisár, ki vagyok édes fia Nehai Mlts Petki Nagy Sigmond ur(amna)k Feleségétől Nehai Kováts Judith édes Aszszony Anyámtól adom értékre az kiknek illik [Moha NK; TSb 32. — "Köv. az ügy előadása]. 1797 Méltóságos L. Baronissa Bánffi Kristina Asszony ö Nagysága Nehai Méltóságos Groff Czegei Wass Farkas Urfinak édes Aszszony-annya [Pujon SzD; Wass. Conscr. 484].

Szk: ~ húsu. 1642 Kapusi István azt mon-dotta volt, hogy az városon nincsen edesebb húsu asszony Szöcs Miklósnénál. Hacsak ötven vagy

hatvan pénze vagyon is, mindjárt odaadja neki Kapusi István [Mv; MvLt 291. 349b–351a átí-rásban!] * ~ kedvű édes ízű. 1844 uj színbór ... Alkalmas tiszta, édes kedvű, szamatlan. lágy-űzü [Csekelaka AF; KCsl 6]. 1847: Június 19-én C 73 számú virágbört mely must korában le tisztálva, s nemrégiben még édeskedvű s igen szép szamatu vólt le palackoztattam. Most már nem olyan édes, se nem olyan szamatos de még eléggé péseg [KCsl 13 Kemény Dénes lev.] * ~ lé. 1633 en meniek el eo hozzajok Vacsorára mert eo igen szép harcsat feozet edes level [Mv; MvLt 290. 118b]. 1777 a' nyáron udvari Bironak té-tettvén Flora Kosztán, mondottam: No már szomszéd meg látod mi az udvari élet; mert mások-tak mind hamisnak árulónak tartottál; melyre ő monda; hogy ő jól lakott az Udvarral; mivel tsak sos vizes édes lével tartják [Sajóudvarhely SzD; Ks] * ~ pecsű. 1584 Vaida Anna Lowas Tamasne vallia hallotta(m) Leorinczteol hogy vicey Andrast Edes pechiwnek Newezgette, es monta hogy chak perel velle, es el kel miatta gyermeky melleolis budosny | Barbara Keomiwes Ambrusne vallia, zo Iarasaba monta Edes pecheo Andrasnak vicey Andrast Danch Leorincz | Kuthi Marton vallia, Mene Vicey Andrasnak egy thiuka Danch Leorinczhező Altal, egy Inast kwlde Andras oda Monda Danch Leorinch, Mit keresz te Essez Curwa fy Andras meg zolita erreol, Monda Leorincz, No chak te Edes pecheo Peter, Monda Andras, Ne(m) az volna Neke(m) Neve(m) hane(m) Andrasnak hinak engem [Kv; Tjk IV/1. 359, 361]. * ~ picza. 1631 soha nem gjakot eo edeseb piczat annal mint az uarga Mennyhart-neje [Mv; i.h. 290. 56b] * ~ reménység. 1795 bátorit és biztat azon édes reménység, hogy egy édes jozanon gondolkodo jó szívű Anya egyetlen egyének mind világi mind pedig jövődő boldogságát . munkálodni tellyes tehetsége sz-e-rint legfőbb kötelességének tartja a' világi köte-lességei között [Mv IB ifj. gr. Bethlen Sámuel anyjához]. * ~ ürmös. 1718 én tegnep meg-kostolám az édes ürmöst [Ks 96 Apor Péter lev.].

Hn. 1658 édes mezőben (sz) [M.gyerőmonos-tor K; KHn 77 kk]. 1686 Edes patak mellet [Bikfva Hsz; EHA]. 1706 az édes ágban a közép lábban (sz) [Mezősámsond MT; EHA]. 1759 Az Édes mező Kuttyánál a Bika Retinél [M. gyerőmonostor K; KHn 79].

4. gúny drágalátos; drágálas; allerliebste. 1585 Monda Zep Miklosne zep bezeddel Hagy beket Hagione. Nem fizetek nem Regennis hat frtot bitangba, Monda hagione. Ha fizettel keozeond a' the edes kis Nielvednek [Kv; Tjk IV/1. 499].

II. fn Csak birt. szr-gal. 1. szerető; ibovnic, iubit; Geliebte. 1631 az elmúlt nyárban hallám, hogy sírnak-rínak vala az Kálmány Gergely házánál, és hallám, hogy Börvei Istvánné mondja vala nagy felszóval az maga édesének Aha, fer-telmes kurva, jó lők addig, míg az hasamon fet-rengél, de immár megunál. Ezt hallván Börvei István monda: Ím ezt halljátok? Tüzet kiált

az esse lélek kurva leánya az maga fejére [Mv; MvLt 290. 44b–48a].

2. Megszóltásként birt. szr-os alakban: drágám, kedvesem; dragul meu, draga mea; mein Liebling/Lieber, meine Liebe. 1635 Az boérónak Kovács Péter helyett rendeltess édesem más gazdát [Bonchida K; RLev. 7 I. Rákóczi György feleségéhez]. 1812: a Groffne Édesem kiáltásában zengett a palota, a Groffis mikor az Asztaltól felkölt az Aszszonyt meg tsokolta [Héderfája KK; IB Molnár György (58) ref. esperes vall.].

édesalma mere dulce; Süßapfel. 1779: edes alma [Orbó SzD; GyL]. 1796: Apro édes Alma. Nyári édes alma. Téli nyers alma [Visa K; MkG].

Hn. 1591 k. volt edes almanal Zabo Iánosnak egy darab Irtasa [Vágás U; UszT]. 1600: Tacz Antal atta. Simon Dombianal az edes Almanal való feöldet [Betlenfva U; EHA].

?Sz. 1779 Nemes Kővár vidékiről Frincsen^a nevű faluból egy Vaszília nevű nemes ember jött Hóróga Makaria Fiaihoz... és hitta őket haza Frinkfalvara^b hogy menyenkek haza nemes örökségekre mert egyszer meg keseredik az teren való edes alma haza jönének de nem jöhetnek [Orbó SzD; GyL. Berincze Dumitru (59) jb vall. — ^a–^bFrinkfva SzD].

A címszóra von. szövegbeli rész román szólás v. alkalmi nyil. fordítása?

édesalma-érés coptul merelor dulci; Süßapfel-reife. 1800: Most nyáron Éppen Édes Alma Éréskor léssen két Esztendeje [Dés; DLt].

Szk. ~táján. 1800: A közelebb jövő nyáronn édes Alma érés tájánú lésszen két Esztendeje [Dés; DLt].

édesalmafa pom de mere dulci; Süßapfelbaum. 1622: van az ekkléziásában 3 almafa... egyik... telelő édes almafa [Málom; SzDMon. V, 120]. 1796: Találtunk... Horom (l) bokor aproság termő édes almafákat [Doboka; Bet. 2]. 1805: Nyári édes Alma fa [Buza SzD; LjLt Csáky-per 124. L. 31]. 1819 édesalmafa | borizü almafa [M. köblös SzD; Berz. 22]. 1823: Négy körtvefa Tiz édes Almafa [Csekelaka AF; KCsl 16]. 1875 k. egy nyári édes alma fa [Szucság K; RAK].

Hn. 1764 Az édes Almafánál [Páncélcseh SzD; DHn 57]. 1791 Az édes alma fánál (sz) [Holtmaros MT; EHA]. 1830: Az edés (l) almafákon felyül [Néma SzD; EHA].

édesanya 1. szülőanya; mamă dulce/bună; (leibliche) Mutter. 1573 Eottwes Imrenenek, orsollya azzonnak az Annya egy volt, Eottwes Leorinczel, es az hazis Eosteol maratt rea Édes annyától es edes attyától olaz Janostol [Kv; TjK III/3. 254]. 1582: Boregeteo Peterne... Igrithe volna hog edes Annia helyet lezen [Kv; TjK IV/1. 93]. 1583: hoki az ü ides anniat mint uerte andras Kato en nem tudom aszt [Kv; i.h. 194b]. 1585: Borbely Marton... vallia, ... ez el mult halalkor bant Az Atthiam Az Nyreó

Istwan edes Annianal [Kv; i.h. 407]. 1590 az eo edes annjok en neke(m) mostoha aniam volth [UszT]. 1595 Az my megh hólt edes Aniank elteben esse nala lewen testamentomot tett | ket ezvst gyrwje maratt volt az edes Annnyatol [i.h. 9/50, 10/49] | az my mostoha atthiank es edes aniank wet volt egy hazat az war Sarampoia eleöth [Szu; i.h. 9/43]. 1598: az en edes giermeke(m) resze en ream minth edes anyara zallottak (így!) [i.h. 12/99] | Ezedbe nem ueotted, hogy... az te Edes anyad Pazaros Myklosne [BfN]. 1602: Vitez Mihalinak az edes Annia, Gall Georginek a' iob attia eggiek voltak [Kv; TjK VI/1. 659]. 1604: az peres haz marada... peres azonjnak az edes aniara [UszT 17/43]. 1620: (A) Jozsagnak fele Aszu Judith aszont Jure consa(n)guinit(a)is Concernallya mely Ioszagh Aszu Judithnak eösiteöl az meg mondott peres aszonnak az eo edes Annnyara kellet uólna szállani [Kovácsna Hsz; Borb. I]. 1623: az eo Attjanak az eo edes Annjat... meg ne haborithassak [Kv; RDL I. 120]. 1625: peres öröksegi penigh Antal Balintnak az edes Aniaie Katalin azzonie volt ki nekem masik aniam uolt [UszT 93a] | ez az eöreokseg... az edes aniam uolt silester annose [Tarcsafva U; i.h. 68]. 1628: az en edes Anjamtol maradot egy eoregh ezvst serleg pohar [Bonyha KK; Eszt-Mk Bánffy Mária végr.]. 1630: Czegei Vass Janos apia az felesige Erdelj Kata Aszonj edess ania Gerendi Martha Aszonj utan birta e resz ioszagokatt leanj aga ugi mint leanj negeted [Szentegyed SzD; Wass. Nic. Ratonj (65) ns vall.]. 1637: Rosa alias Czizmadia Jánosnak az Edes an(n)ia Jt nozaljban az Ura(m) feölden holt megh [Noszoly SzD; Ks]. 1650: magam kertem... minden res mobiliseket, miuel Az edes anniok néhai Nagi Lukacze marta nekem hatta uolt Tutorsagom ala [Üjszékely U; UszT 8/64, 71a]. 1651 Barla Miklos hozot uolt ki egi failandis szoknyát Tordarol..., az mely szoknia uolt Borbely Samuel(ne)k az edes Annnyaié [Aranyorákos TA; Borb. I „Rakoson lako Farkas András Veres Draba(n)t” (32) vall.] | Az Kis Arva Beüs Kis Anna reszere jutot jokat, az edes Annjanak Kannagjarto Ferenczne Aszszonjonnak attuk Tutellaja ala [Kv; RDL I. 28]. 1665: egy resz portio Maros Nemetty joszagh Keresztesi Ferencz Uram edes Annny Nemes Dorko joszaga volt [Oncsokfva H; JHb XXXVI. 9]. 1680: protestal az I, az masodik vallot hogy be itiltek, holot edes Annny volt az Actor(na)k [Szárhegy Cs; LjLt Fasc. 151]. 1691 az en edes Anyam hagyot volt nekem Testamentumb(an) két fő aly haját [Dés; Jk]. 1703: Szegény nyavallyás Serédi Susanna Eöcsém is Gyermeké volt az szegény édes Anyámnak, mint akar mellyik közülünk; azért része neki is van [Kv; Eszt. Serédi Szófia Serédi Gáspárhoz]. 1736: ezen üdösbik Bothos Gaál uramnak első Feleségéről Nehaj Nzts Vajaj Anna Aszszonnyrol, mint Szüle Anyakrol, az édes Anyokra* [Msz; Vk. — *Ti. szállott javak] | Az öreg Petki István édesanyja Lázár Erzsébet, és Apor Lázár nagyatyám anyja Lázár Borbála, egytestvérek voltak

[MetTr 420]. 1742/1792: Etzken János Uram qua Plenipotentiarissa édes Anyjának és édes Bátyjának, minden ő kegyelmeket illethető Bonumokot bé bortsáta, és adá ... száz ötven Magyar forintokba [Albis Hsz; BLev. 39]. 1767 Edes Anyjakrol Buzás Orsolyarol reájak maradt [Nyárádmagyarós MT; Told. 76]. 1771/1817 Allodialis erdő, melyet az édes Anyyak Orbán Ágnes asszony ell adott volt [Jedd MT; Mk]. 1774: Hogy Mihály és János ő kegyelmek édes Attyokot és Anyyokot ... verték, sebhették vagy káromlották volna nem tudom [Sepsizoltán Hsz; HSzjP]. 1776 az ő Kegyelemk edes Anyyok meg halalazat [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1777 édes Anyyakat mind holtig tisztellyék [Cintos AF; KGy]. 1779 Édes Attyakot hívták Surs Togvernek, édes Anyyakot pedig Sztán Mariának [Omonostor K; GyL. Surs Gavrilla (56) j b vall.]. 1788: ő kegyelmek(ne)k édes Anyyak Fülep Mária Asszonj [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1791 a Néhai édes Anyámtól hordott Bor, és pálinka arrát ... nekem meg fizette Musik Sigmund mp [Torockó; Bosla]. 1794: egyéb Házi portékákat pedig, minthogy azok veszendők voltak, meg fizetni nem tartoznak az édes An(n)yaknak [Asz; Borb. I]. 1801 a három Léányim, Néhai első Feleségemtől maradt belső portékáikban, úgy mint Néhai Édes Anyjakéban . meg osztotának szép Atyafisággal [M.köblös SzD; RLt O. 2]. 1802 Baló Klára és Testvérei Édes Anyyak és Attyak [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1804: az Édes Anyyak Fülep Istvánne [uo; i.h.]. 1826 Edés (l) Anyjakrol reájak Maradtott Jok [Várfa TA; i.h.]. 1829 ugyan köszöni Édes Anyám Anyamnak 's néked a' vélem valo jo dajkálkodást [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. 1832: még irtam volt egy Levelet nem tudom kapta é Edes Anyám vagy nem [Zsibó Sz; ErekyeMúz. Szigeti Miklós lev. Bod Kata édesanyjához]. 1867: tisztelem s csokolom édes Apámtól edes Anyámtól ... szerető fiok Pálffy György [Kv/Tarcsafva U; Pf]. — L. még ETA I, 21 Nsz.

Szk: ~m asszony. 1653/1681: VHunyadi varosomb(an) lako szakacsom Gergely mester, immar regtül fogva melto(sa)gos elein(kne)k jambor s hű szolgáljak volt, sőt ugjan ... kézzel kézre költ szolgálattya, vgy hogy idvezült boldogh emlékezetű edes Anyam Asszonyrul, nehaj Teken(tete)s es ngos Iktari Groff Bethlen Kata Asszonyrul az többi uta(n) en reamis szalva(n) szolgálattya, kit mind eddighis dicsiretesse(n) continuált [VhU Nic. Zolyomi Nagykerekiben kelt adománylev.]. 1701: Jsten minden jokkal aldgya meg kegyelmedet edes Anyam Asszony ele(te)nek minden idejeben kivanom szivem szerint [Ne; BLt 9 Toth Istvan édesanyjához Angyalosra (Hsz)].

2. Nőhöz kedveskedő megszólításban; adresare amabilä cäre o femeie; in liebllicher Anrede zu einer Frau: mamä dragä; liebe Mutter. 1583: Egkor beteg vala ez Rengeo Annanak az Vra Racz Gergel panazolkodni kezdeh ennekem Mondwan: Latom edes Anyam es tudomis hog' ez e(n) felesége(m) Rengeo Anna Nilwa(n) valo Curwa |

Theolcheres Vinczet egkor feddem vala ... Monda Vincze, No edes Anyam eörcömet el veszy a' Notelen legeny amit Neky Adnak [Kv; Tjk IV/1. 187 „Ersebet Dabo Thamasne” vall.].

3. átv melegágy, táptalaj; rásadnítá; Brutstátte. 1732 Mikor ideje jár s a földeket jól mivellik, gabonát jót terem, tsak hogy forrásos lévén határok, a Tövissnek édes Anya ha gyakorta pusztan hadja, bár tsak két Esztendeig edj más után, irtás nélkül fel nem rontja [Szászsztjakab SzD; TSb 51].

édesapa 1. édesatya; tatä (bun); (leiblicher) Vater. 1591 k.: Ez az föld Edes apame sypos antale ualla ..., Ezt az földet byrtam s ganeztamys my(n)t Jdes attyamtól maratatt meg kenano(m) Eszt az földet tölled ha törüeny my(n)den hasznauál ha tagadod hogj ez Jdes attyame ne(m) uolt es En ne(m) byrtam uolna byzonyttok az myt byzonythattok [UszT]. 1613/1631 en annak az fiaual, Pal Mihalyal, annak az Daidnak az edes apiaual edgjt szolgáltam Czegeben Uass Geörgi Uramat [Kv; Wass. Magiari Antal Szent Gothardi (60) j b. vall.]. 1640 Ez megh irt jouaczakat ... hagiok ... Vigh Laszlonal, vgi mint edes Apiok kezenel [Kv; RDL I. 123]. 1674/1676 Hát tudgyatoké hogy ezen Törvénytelen foglalas előtt mind az Job Apám Kamuthi Farkas, mind az édes Apám Kamuthi Miklos, edes Anyámmal Cserényi Ersebettel bekeségesen bírták ... Eoruényest? [Kv; JHbK XX. 21 vk]. 1701: Balasi Boldisár Relictája Paniti Kata az Nehai edes vra Apjától nagjób Balasi Boldisártól megh akarva különözni s osztozodni (mivelhogj az Ura megh holt:) azonban Balasi Peter, Balasi Miklos és Fülöp Gjörgjue Balasi Annok, hogy edes Apjok nekikis részeket minden féle acquisitumokból .. egészen ki nem adta volna ..., kervén minket arra edgjező akarattól hogj közötök törvény szerent el itelnök [Kissolyos U; BLev.]. 1728 az ifju Czege Janos es Jakab ides Apjok(na)k az hütös felesége it nalunk Seljeben* özvegjen marada [Bet. 7 Balogh István senior (79) nb vall. — *MT]. 1729 Vaklas alias Turkuly Juvon(na)k ki volt az Nagy Apja edes Apja 's édes Apjának testvér atya fiai? [KSz; BK vk]. 1818: Azon is instálom Edes Apámékat hogy irántam ne nyukhatatlankodgyanak [Kv; Pk 3]. 1859: mire édes apám szülő apámtól kérte belé egyezését nem adta [Szu; Pf]. 1867 arra kérem még édes apámtól hogy mikor levelet irt nekem titulája ily formán A Kolosvári unitarium Gymnáziumban tanulo Pálffy György fiamnak szeretettel | tisztelem s csokolom édes Apámtól édes Anyámtól szerető fiok Pálffy György [Kv/Tarcsafva U; Pf].

? Sz. 1574: Zeochy martony egy reofuid Nyelw Zekerchet rant ky eowe megwl, es fel alwan Mond Nagy Simonnak hogy the simon ez lezen meg edes apad theneked [Kv; Tjk III/3. 387].

2. apósra von.: tatä socru; in bezug auf den Schwiegervater. 1859 maradok Edes Apámmal összeinte vője Révai [Szu; Pf].

3. kb. atyai gyámol; sprijinitor párintesc; väterliche Stütze. 1678 : ha az Erdély országa az hatalmas császárt szolgálja, Görcsi Mehmet pasa az édesapja, de ha nem igazán szolgálja, nálamnál nagyobb ellenségeknek niúcsen [BTN 125].

édesatya édesapa (vér szerinti apa); tatá (bun); (leiblicher) Vater. 1568 az mely hazba most lakyk Veres Antalne, Edes attyától marath hazon Czyereltek Ez azonnak [Kv; Tjk III/1. 173]. 1573 Eottwes Imrenenek, orsollya azzonnak az Anyya volt, Eottwes Leorinczel, es az hazis Eosteol maratt rea Edes annyától es edes attyától olaz Janostol [Kv; Tjk III/3. 254]. 1590 : maradot az my edes Atianktol vgj minth haro(m) zaz forinth penz [Uszt]. 1593 : az my meg holt Edes Atthianktol Orozhegy Albertol marat wolt my reank egy haz es eőreőkseg minden hozza tartozokal Egjetemben Jt vduarhelt [Szu; i.h. 9/43]. 1597 Nyreo Gergelinek edes attia wala Kutos Benedek [Kv; Tjk V/1. 109]. 1602 Frathay Andrasnak az Job Anyya, es hozzwtelky Barbaranak az edes Attya egyek voltak [Kv; Tjk VI/1. 583]. 1606 az mj edes attiank waga gergely wolt waga Balint fia mi annak wagiunk leianj es onokaj [Uszt 20/23]. 1619 Maczko Sándornak, es Maczko Dawidnak, edess Attyok Nemetth nemzett wolt [Abrudbánya; RDL I. 108]. 1625 Az meg newezet eoreokseg edes Agyankke (!) wolt Az my Attyank hogy megh holt my Arwayne (!) marattwnk vgy occupalta el teolwnk az al peoreos [Uszt 91a]. 1633 Zah Peter eőreg földetis nekj atta az edes attia rezeben [Mv; MvLt 290. 139b/2]. 1640 : az A edes Attia [Mv; DLev. 5]. 1643 nehaj I(sten)nb(en) el nyugut h(o)szu Istua(n) vr(am) az hoszu Tha(ma)s es ho(zu) Sophia asz(ony) edes attioi [Kv; Törzs]. 1649/1681 Iktari Bethlen Kata Albessy Zolyomi David Ur(am)na)k hazas tarsa en ... az nagy emlekezetű Felseges Bethlen Gabor fejedelemnek üdvezült edes Atyám egy Testvér Batyam Ur(am)nak eő Flsg(é)nek holta után Vajda Hunyadi Varamnak ... birasara igaz successiom szerint jutottam [VhU 311]. 1650 az megh irtam edes Attya(m) es szüle Attyam, s őssom, Vduarhely szekben laktak [Uszt 10]. 1658 En Kamarásó(n) lako Kodori Peternek az edes attyatis Kodori Mihályt jól ismertem [Vajdakamarás K; Slut G. 16 Dombi Andras (75) jb vall.]. 1669 : Midőn volnánk . Branyicskán* . . Nehai . Idősbik Josika Gábor Ur(am) edes fiai . . edes Nehai Attyok Testamentumanak alkalmatosságával oriatatott nemű nemű Difficultasok(na)k dirimálásában, Jőue mi előnkben Josika István Ur(am) [JHb XXXV/11. — *H]. 1671 Tudom bizonyoso(n) hogy ... Győrfi Anna edes Anyya, es Enyedi Martonnak az edes Attia egy Anyatul valo Attiafiak voltak, egy edes Anyyok volt [Borb. I]. 1673/1682 az edes Atyám mondotta nekem [Tótháza K; Slut Q. 12 Nagy alias Szekerczés János (60) jb vall.]. 1680/XIX. sz. eleje Tudom azt, hogy az papoknak az edes Atyok Pap volt, az szülő Atyok

is hasonló képpen [Persány F; Szád.]. 1682 : Tudhassa iduözült edes Annianak micsoda bonomi marattak . . Edes attia kezinel [Fog.; Borb. II]. 1688 énn Üdvezült edes Atjám Nehai Nemzetes Boér Sig(mon)d Uram jósággha [Fog.; Szád.]. 1700 edes Attyánk Tótt Cseréjét mikis fell nem bontyuk [Pókafva AF; JHb XXV/I. 39]. 1707/1711 Ha pedigh ... edes Attyokat az Isten ... az arnyek vilagbol ki venne, Hadgya az Gyermekeket eő kegyelme az kolosvari Jesuitak kezekben [Kv; JHbK LVII. 43]. 1714 ezek(ne)k az Szüle Attyak, es az edes Attyak itt lettenek az világra [Kalocsa SzD; Wass]. 1724 Az edes Attyokrol Nehai Tar Mihály Uramrol maratt ház [Asz; Borb. II]. 1740/1778 Fejérvári Istvány . . nem Obedialt edes Attya Dispositiojnak [Pókafva AF; JHb XXV/57]. 1742/1760 Az mostani Czegei Vass Urak(na)k edes Attya volt Nehai Vass Daniel uram Nagy Attyok Nehai Vass János Uram [Pujon SzD; Wass. St. Thordai (70) zs vall.]. 1750 edes Attyakrol Nehai Fülep András vramrol es edes Annakrol Pálffi Kata Asszanyrol ő Kegyelmeke maradtanak holmi Külső es belső bonumok [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1750/1797 : ezen szánto földnek egy darabját a' Szőlő Lábjaéhoz bé kertelte wolt az Edes Atyám [Nagydoba Sz; i.h. II „Ns idősb Vigh István” (73) vall.]. 1753 Az Exp(onen)sek(ne)k edes Attyakat Borbély Istvánt jól ismérttem [Borb. I Andreas Balla de Várfalva (70) vall.]. 1766 az A. eő Kegyelme nemző edes Attya mais rajta lakván a' Jozságon, a' köz Vdvarnak minden nap hasznát veszszúik [Torda; Tjk V. 312]. 1779 kinek hvtak Ipját ezenn Emberek edes Attyoknak ? [GyL] ! Edes Attyákat hvták Surs Togyernek, edes Annakot pedig Sztán Marjának [O.gyermónostor K; GyL. Surs Gavrilla (56) jb. vall.]. 1802 Nehai edes Attyok es edes Annak (!) edgyütt laktakban szerzettenek é valamelj Ingo es Ingatlan Jokat ? [Aranyosrákos TA; Borb. vkj.]. 1809 : az Exponenseknek edes Attyak birta [uo.; i.h.]. 1814 edes attyok idősb Dési Makai Mihálj [Dés; i.h. I]. 1814/1837 ma is életben lévő edes attyak Tktes Kováts Antal [A.szöcs SzD; EMLt.]. 1846 Haller Ferentz Remek esztendőre rendeltetett Edes attyához Haller Ignátzhoz [Kv; AsztCLev.].

Szk : edes atyja ura. 1729 Déll után három orakkor mult ki ez vilagbol Az én kedves edes Atyám Uram P. Nagy Sigmond [TL. Petki Nagy cs. szám. 5a]. 1773/1778 : Kendői Balogh Ferentz Balogh Joseff es Balogh Sigmond vagyunk mind harman edes Fiai Nehai Nemzetes Kendői Balogh Laszlo edes Atyank Vrunk(na)k [Mv; DLev. 6]. 1776 : Groff Gyalakuti Lázár János Urfi eő Nga Nehai edes Attya Ura ... Szóbéli igirettel maga szándékát ... ki jelentette, hogy Urfiának nem mást, hanem a Kis-Aszszony ő Ngát Venné jóvendőbéli Házastársul [Nsz; GyL. hiv.].

Ha. 1755 edes Attyakatt [Mezőbánd MT; MbK]. 1757 edes Attyokot [Kebelesztiván MT; CsS]. 1758/1792 : Edes Attyak [Fejér m.; KGy].

1788 Nehai edés Attyak [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1798 edes Attjak [uo.; i.h.].

édesatyafi vérokon; rudá de singe; Blutsverwandte. 1592 Zentmiklosi Gergeli vallia: Zaiabol hallottam Nagi Balasnenak, hoga ez Molnar Ambrusne mikor be Jwtt vala, azt monta, hoga eo neki edes Attiafia, kit chak halala eleottis meg emlite [Kv; Tjk V/1. 284].

édesatyai édesapai; de tatá (bun), pärintesc; väterlich. 1814 A' kereszteltetés alkalmatosságával egész edes Attyai örömet mutatott, 's maga is a' Czéremoniánn egész végig jelen volt [Mv; Tsb 51].

édesatyaság atyai érület; sentiment patern; väterliche Gesinnung. 1703: mind a mi kglmes Urunk édes Atyaságának, mind a mi a Szegénységhez valo indulatunknak czéllya, ebben nem a terehnek névelése, hanem inkább az igasságos repartitio által valo kissebbitése [UszLt IX, 77. 61 gub].

édesbátya idősebb fiútestvér; frate mai mare; älterer Bruder. 1697: Kolosváratt Iako Ns Görög Politzán György Ur(am) testvér Huga Politzán Görög Judith Asz(szo)ny neve alat külde el engemet eo Kglme illyen L(ite)ralis Instructioval Ns Politzáni Görög Judith kénáltattya .. ns Gombkötő Lőrincz Ur(ama)t azon 44 forintokkal, az mellyen Kglid vérségem(ne)k Praejudiciumára akaratom ellen vásárolta vér szerént valo édes Bátyám ns Viczej Szöts Istvántól belső Monostor Uczáb(an) .. lévő engemet mint közelebb valo vért concernalo égés miatt el pusztult fundust [Kv; KvLt Fasc. I. 186]. 1742/1792 Etzken János Uram qua Plenipotentiarius édes Anyjának és édes Bátyjának, minden ő kegyelmeket illethető Bonumokat bē botsátta, és adá .. száz ötven Magyar forintokba [Albis Hsz; BLev. Transs. 39].

édescsipős csipősbe hajlón édes, karcos; dulce pispător; beißend süß. 1736 Mihelyen az új bor annyira forrott, hogy egy kis csipőssége volt, mindjárt új bort ittanak, dicsekedvén, mely finom s édes csipős; az ő-bort kocsis, lovász itta, még az asztali szolga is neheztelte, ha ő bort adtanak innya | Ha olyankor volt az lakodalom, mikor az bor édes csipős volt, új bort ittanak többire [MetTr 326, 384].

édesdeden kb. önfeledten és boldogan; uitat de sine și fericit; selbstvergessen und glücklich. 1632 eggwth öttek ittak^a nagy edesdeden [Mv; MvLt 290, 96a — ^aAz asszony és György deák].

édesedik kedvet kap; a prinde drag (de ceva); Lust bekommen. 1717 Hogy annál is jobban az Iffiúság a Tanuláshoz édesedgyek, s Capacitaltatthassék, rendeltünk az itt valo Accessisták Intertentiojokra ex Impositione extraordinaria

Tritici Cubulus 50 Avenae 75" Foeni Currus 50 [Nsz; Ks 83 gub.]. 1851 Anyosom épül, hová tovább jobban édesedik az új élethez [Kv; Pk 7].

édeseget 1. édestestvér; frate/soră dulce; rechte Geschwister. 1606 Az en anjam Kaniadi Vigh Antalné Vernilla (!) edes egy uolt Bartalius Lukaczal, Bartalius Görgj germeki voltak [UszT 20/257]. 1630 Kenieres Istuannak az szüle Annia Kovacz Ersebet edes egy volt Melegh Andrasneval Kovacz Anna Aszonial [Mv; MvLt 290. 219b]. 1638/1683 édes edgy az a' Goja János Goja Petérrel [Héjjasfva NK; Bál. 44]. 1641 it Enieden Varadi Gaspar deak leaniat az eőregh Jonas deak elveue az meli leanj Varadi Miklossal edes egy volt [Ne; RLt]. 1651: Az megh irt szemelyek edes Eggyek leven volt Egy batjokkal egwt harman <ke>ozeos Evreoksegek [Csiksztmárton; Bál. 49]. 1666 Ennekem mostoha Apam Takacz Peter, edes egy volt Mathe Páppál [Csávás KK; Bál. 1]. 1671 Tudom aztis Hogy Bartokné edes egy volt Kelemen Peterrel [A.csernátón Hsz; HSzjP]. 1716 édes edgyek voltak a kérdésben fel tett személyek Atyával és Anyával [Nagyida K; Told. 22]. 1721 Attyokkal Száva Juonnak az Attya edes égy volt [Radna BN; Ks 25. V]. 1736 maradt egy más kis fia 8. vagy 9. esztendő, mellyis édes egy volt azokkal a Fugitivusokkal [Beresztelke MT; Told. 25]. 1738 az Barthos Uraimék edes Anyok edes egy volt Bartok Mihálné Aszszonyommal [Albis Hsz; BLev.]. 1749 Bodoni Gergely az en Attyammal edes egy volt [Bos MT; Told. 8]. 1756 Török Ersebet az én Nagy Apámmal édesegyek voltak [Vaja MT; VH.] Néhai Tusnádi Miklosné Simon Klara Simon Györgjel édes egy volt [Kökös Hsz; Kp I. 199]. 1769 ezen Copiasné a' mű praedecessorinkal edes egy volt [Szárhegy Cs; LLt]. 1781 Etzken Janos edes egy volt Etzken Péterrel [Hsz; BLev.]. 1785 a Nagy Attyok edes edgyek voltak [Albis Hsz; MvLev. 8 Hsz-i anyag. — Uo. más vall-ban: az ő Nagy Attya, és a Bak Imre nagy Attya edes egy Testvérek lettek volna | a Nagy Attyok edgyütt osztozott és egy testvérek voltak]. 1802 Balo Jánosné és a' Biro Sigmund Feleséginek az Attya Edes edgyiek voltak [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1831 Gál János Gál Sigmund Apjával Gál Péterrel édes egy volt [Szenterzsébet U; i.h. II]. 1838—1845 Édes egy, édesegyek = testvér, testvérek. „Ugy élnek, mintha édesegyek volnának = testvérek” [MNyTK 107] — L. még hsz-i adalékokat: EM. LII, 110.

2. féltestvér; frate uterin; Halbbruder/Schwester. 1768 tudgyae a Tanu hogy Orbán Lászlone Aszszonyom edes egy volt uzoni Beretzlk László Urammal Anyával ? [Hsz; Kp IV. 250 vk].

édeseget-testvér édestestvér; frate/soră dulce; rechte Geschwister. 1637 Simon Mihály neui, nőtelen napszámos ember az feleségeivel^a Annyarol Attyarol edes egy testver volt [Kv; RDL I. 25. — ^aTi. a végrendelkezőével]. 1742:

Boldisár Mihály Vram ... édes egy testvér volt az Tordai Boldisár Vram édes Anyjával, Boldisár Ersebet Asszszonnyal [Mv; Told. 15/24]. 1743: Vitályus István ... Nagy Apja édes egy Testvér lett volna Nehai Vitályus György Unitarius Praedicatorral [Kál MT; Berz. 12, 92/206]. 1785: azt is hallottam Bak Sofiától hogy az ő Nagy Attya, és a Bak Imre Nagy Attya édes egy Testvérek lettek volna* [Albis Hsz; MvLev. 8 Hsz-i anyag 8. — *Ugyanerre von. i.h.-en más vall-ban ez olvasható: a Nagy Attyok édes edgyek voltak | a Nagy Attyok edgyütt osztozott és egy testvérek voltak]. 1797 Székely Maria, Anna, és Judith édes egy Testvérek voltak, és természet szerint való édes Gyermekei Székely Lászlónak [Várfva TA; Borb. II]. 1803: Az Exponensnek Néhai édes Anyok (!) és kigyelmed nem különben Fazakas Getse János édes egy Testvérek lévén, mind hármon gyermekei Néhai Getse Josefnek [Dés; DLt 17/1809-hez]. 1804: Csekelaki Etsedi Janos Uram . osztoztalan édes egy testvér lévén N Etsedi Maria Retsei Samuelne Asz(sz)anyanyal [Csekelaka AF; KCsl 16]. 1826: Szöllősi János ... édes egy testvér volt ... Szöllősi Borbárával [Szék SzD; Vajda lev.]. Kivel volt az Exponens Nagy Attya édes egy Testvér, Aztatis hogy hivatás és hol lakot? [Dob.; RLt vk]. 1837 Iffibb Filep Menyhárt és Filep Julliana ... Edes Egy Testvérek [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1842: Nemes Vljak Lup kivel volt édes egy Testvér? ... ezt a Tanu honnan tudja? [Kv; RLt gub. vk]. 1843 édes Atyám már néhai Halmágyi Mihály édes egy Testvér volt az el adok ... Nagy Anyok, Halmágyi Károlinával [Kv; Bet. 5].

Szk: ~ atyafi édestestvér. 1770: Füleki Györgyről azt tudom mondani hogy ... az édes Anyámmal édes egy Testvér atyafi [Szásznyfres SzD; Ks 30, 28].

édesegytetvé-öcs testvéröcs; frate mai mic; jüngerer Bruder. 1686: Tudode ... hogy Gott Szöcs Davidne Kovács Ersebeth Asszszony Nehai Kovacs Ferenczne Borbely Anna Asszszony halála utá(n) édes edgy testvér Eöcsével Nemzetes Kováts Istvá(n) Urammal ... mindennemű jokból Attyafiságossa(n) egymás között meg osztoztak volna? [Msz; MbK].

édesen édeseden; drágastos, afectuos; süß, lieblich. 1819 Dehogy nem szereti a patvarba, hiszem bizan ha nem szeretné nem is játszódna vélle éppen olyan édesen [Kv; Pk 2].

édeslú. Csak birt. szr-gal: 1. vér szerinti fiúgyermek; báiatul lui/ei; (sein, ihr) Sohn. 1579–1581 Bakj Ferencne eot edes fiával, az mostoha kywl [Kajántó K; GyU 1]. 1610 Az mi zwle Attianknak, Nagy Demeter Janosnak, Edes fia volt, Demeter Janos, Mi annak az Demeter Janosnak, edes leani vagiunk [Pálfa U; UszT 39]. 1642: az mint tudgyak megh mondgyak az mit Ficzs Ersebeth birth volna, es ez may Napigh Meszaros Istvan Uramra mint édes Fiara

haeredalt volna [Nagymeregnyó K; JHbK XVIII/20]. 1646: vgy tartiak s beöczwllik* mint Edes fiat es Leaniat [Búrjánosóbuda K; JHbK XXII/29. — *Ti. a fogadott fiút és feleségét]. 1666: Szutsakban* lako Matskási Ferentz Felesége edes Fiával Szekelly Gyurkával [MbK. — *K]. 1669 Midőn volnánk ... Branyicskán* ... Nehai ... Idősbik Josika Gábor Ur(am) edes fiai ... edes Nehai Attyok Testamentumanak alkalmatosságával oriatatott nemű nemű Difficultasok(na)k dirimálásában, ... Jóue mi előnkben ... Josika István (Uram) [JHb XXXV/11. — *H]. 1683: En N. Solymosi Koncz Boldisar ... Mihelyen .. edes fiamot Boldisart, es leanyomat kis Annát el hagyom az halal mia, azonnal, az en Istenem utan, legyenek Arva gyermekeim tutori e földön* [Kv; Jakab, KvTört. Okl. II, 422. — *Köv. a nevek fels.]. 1687 Palkul Janos felesége Bukura es az edes Fia Damaszin [Fog.; Szád.]. 1701 Nagj Solymosb(an) ... Balási Boldisár vramot az maga házánál találván, holottis eo kglevel szemben lévén az eo kgle maga edes Fiai Balasi Peter, es nagjob Balasi Miklós, es ... edes Léánya kisebb Fülöp Gjorgjne Balasi Annok Veres Darabonti személy ... nagy solymosb(an) lakok [Nagysolymos U; BLev.]. 1728: Csegeze Jakabtól hallottam hogj mondotta sok rendben hogj ő Janosál egy testver volt Peter Mesternek edes fiai voltak [Selye MT; Bet. 7]. 1736: Tudgyaé hogj ... Gjörgj nem edes fia hanem mostaha fia volt Kifor Juonnak ? | Gjörgj Kifor Juonnak Nem edes fia hanem mostohája volt ? [Kővár vid.; TL 42 vk]. 1741 Oltyán Pavelnek édes fia ... Pavel Juon [Szabéd MT; Ks 8. XXI. 12]. 1752: János Istvanak ... négy édes Fiai maradtanak, András, János, György és Joseff [Desháza Sz; Ks 101]. 1762: Nagy Bőjte Juditnak edes Fia lévén az A. mint major natu, nékie kellett volna per defectum matris mindenekrol disponalni [Torda; TJK V. 75]. 1767: László alias Deák Antal édes fia volt nevezet László István Deáknak [Csíksztimre; Hr 5/38]. 1777 a Neveztem Etkzen Miklosnak Törvény szerint való édes Fia volt deutrált Etkzen Bénéámin [Albis Hsz; BLev. Vall. 4]. 1778: Nehai Etkzen Miklos Papnak természet szerint való édes Fija volt Nehai Etkzen Beniamin [Kisbudak*; BLev. — *Később: A.budak BN]. 1807: Valának ottan mű előttünk ... Székely Mihály Uram, és Felesége Galfalvi Maria Asszszonj, és peniglen ő kegjelmek(ne)k édes Fiaik nemes Székely Márton [Aranyosrákos TA; Borb. II].

2. barátságos, bizalmas megszólításban rokon kapcsolat híján is; in formule familiare de adresare și cind nu există legătură de rudenie: fiul meu; in freundlicher Anrede: mein Sohn. 1735 az magjari közbeszedben meg vagjon, hogy valaki valakit édes Fianak, Leányának szokott mondani nem következik hogj édes Fia vagj Léánya lenne [Dés, Jk].

édesget 1. kedvét keresi, kedvében jár, kedveskedik; a-i face (cuiva) pe plac, a-i umbla (cuiva) in voie; jm gefällig sein. 1632: az mint az szaiabol

ki fert ugi megh Zidogatta az Aszony ezt az Gőrgi Deakot de belesel miül addigh edesgette hogi ismegh megh bekellett [Mv; MvLt 290. 95b]. 1737 Komlosi Samuel ... Banyai Katatt tsokolta, szopta, edesgette szolgálói fizetésin fejül valo discretiot felesen adott; ugy mint tallért, szoknyát, mentett, roka torkos melyre valot, fűzött, ezüst lánczat, ezüst tőjével, külömb külömb fele uj tszmákatt minden Sátoros Jnnepekre [Kv; Tjk XV/13. 9].

2. kedveskedve késztetget; a indemna drágas-tos; liebkosend antreiben/zu etwas bewegen. 1842: Vincze Márton ifju legény özvegy Török Katát tiltot szerelemre edesgetvén és Csábítgatván ... az el ámitott könnyelmű asszony hitt a legény biztató szavainak, s ennek következtébe meg terhesegett [Nagykapus K; RAK 21].

3. csábítgat, csalogat; a ademeni; (ver)locken. 1712 az Veselenyi Istvan Ur(am) o Nga Szólnak Var(me)gyei Tisztei hitegettek es edesgeték mind az Utrumb(an) forgo Ur Eo Nsga* s mind az masokat is (igy l) ... Sibon kialtatták az Veselenyi Vr(am) Tisztej a Sokadalomb(an), hogj akár kj jobbágya menyen kezek alá Közep Szol(no)k Va(rme)gyében felel(ne)k felölle [Balázsháza Sz; Born. VIII. 2 Kornya Demján (40) jb vall. — *Ti. Gr. Csáki István jobbágyait]. 1808: (A) Kontárkodok ... majd Minden Legényeinket magokhoz edesgetik [Kv; AsztCLev.].

édesgetés kedveskedés; drágáláse; Liebkosung. 1812: a Groffné eő Nsga a Groff ur eo nsgát edesgetései köztis nem szenvedhetette [Héderfája KK; IB].

édesgető kecsegtető; dezmiérdátor, alintátor; verheißungsvoll. 1618: Mikor sok ezféle édesgető beszédekkel tartottam volna*, kibem tölt két egész óra, végre mondtam neki: Én nagyságodnak mindent titkolatlan megmondok mint az uramnak egy édesapjának (igy l); én is hát nagyságodtól egy kérdést kérdek [BTN 138. — *Görcsi Mehemet pasát].

édesgyermek. Csak birt. szr-gal: vér szerinti gyermek; copil propriu; leibliches/leibhaftiges Kind. 1595 Az my megh hólt edes Aniank testamentomot tett ..., megh gondolua(n) hogy my kette(n) eo neki edes gyermekj uagyunk ... valamit az en nene(m)nek ... az felperesnek akart hadni, neki hatta [Szu; UszT 9/50]. 1602: vasarhelt lako Viragh Istwanne edes gyermeke Affra Antalnak, de Margit Azzoni Gal Georgine, leania-nak gyermeke, az egy izzel ennel towab valo [Kv; Tjk VI/1. 659]. 1617: vramnak ezek edes gyermeky uoltak ennekem chiak mústohaim [Folyfva MT; BfN Martha relicta nob. Benedicti File (50) vall.]. 1622: Az mj az Keozep vtzaj hazat illetj ... Diuisor Vraimal egyenleő consensusbol böczultek vgj mint Ania 's edes gyermekj között f. 600 [Kv; RDL I. 119]. 1633: vgy Tartotta Zabo Andras ezt az Zabo Janost mint sayatt edes gyermekett [Góc SzD; Wass]. 1639: Székely Boldisar, ... Pauaj

Gal Miklosne Susanna aszony, Czintalan Istuanne Dorotthia azony es Konabi Martonne Judit aszony ... minnyaja(n) nehai Szekel Peternek Kristoczki Sophia aszonnak edes gyermeki [Hsz; KaLt Apor István ir.]. 1641 Szalanczi Görgynenek Kemeny Magdolnanak Szalanczi (Istvan) Ur(am) edes gyermeke [JHb XX/49]. 1654: szegyenj Kis Pal Balint Uram el nehezede erőltete az menjem hogy az leanjat Kelemen peternet semmisze ne hadgya mert azis edes gyermeke [Uzon Hsz; Kp I. 76]. 1678: ha Iste(n) gyermekinek es hűtös feleséghe(ne)k életetek megh maraszttya, tehát az edes Annya a feleséghevel semmibennis ne oztozodhassek, hane(m) édes neveletlen árva gyermekt mint naturalis Tutrix javaczkaboll tarcza s nevellye Iste(n) diczöseghere [Kv; RDL I. 156]. 1706: Sárdi Gáspár Ur(am) eő Kglme minde-néből (!) tellyesseggel exhaurlalodott, minden accquisitum es aviticum bonümi Tüz által meg emesztettek, ugy annyira hogj mind magának, cseledgyi(ne)k, edes gyermekinek sustentatiojara tellyesseggel alkalmatlanná tetetet [Ne; DobLev. I. 60 Debreczeni Istvan ns keze írása]. 1731: mikor Tutora vala a Nehai Nagy Ur Groff Teleki Paal ur eo Nga Mlgs Groff és Generalis Teleki Samuel urnak, ugy tartották és Curálták eő Ngok mint a magok tulajdon édes gyermekeket [Szentpál K; TKI]. 1746: édes gyermekem* ... maga erejével és hatalmával ... Vr(am)nak Jozságából ... engemet mint Tutrix nagy káromra ki kergetett [Torda; Tjk III. 33. — *Leányra von.]. 1764/1765: Feleségem Geréb Susanna . Szerető társam volt ..., és a' tölle Született edes Gyermekeimet ismerjétek az én ágyékombol Született igaz Vereimnek lenni ugy tartsatok átok alatt hagyom [Kóród KK; Ks 14. XLIIII Kornis Ferenc végr.]. 1779: (A) Protestatio tételre kik indították fel Néhai Kemény Gergely Ur eő Ngát ... és kik voltanak munkások, hogy edes gyermekeit eő Nagyságával meg tagadtassák, és a Kemény Jozságból exhaeredaltassák? [Dob.; KS vk]. 1783: Czerjék Ferencz vr(am) mind két ágon ... Lévo edes Gyermekei [Zoltán Hsz; Borb. II]. 1791 Székely Maria, Anna, és Judith edes egy Testvérek voltanak, és természet szerént valo edes Gyermekei Székely Lászlónak [Várfva TA; i.h.]. 1849: egész ünnepélyességgel kijelenté nekem Kelemen ... égszysrminde kinyilatkoztatta, hogy azon gyermek, kit ezelőtti években a' menyetske szült, tulajdon édes gyermeke [Kv; Végr. Vall. 61].

édesgyökér Glycyrrhiza glabra; lemn-dulce; Süßwurz. 1683: Egy Sacskob(an) Edes Gyúker [Utl]. 1711 3/4 Font Edes Gyúker —/173. [Ap. 5 Apor Péter lelt.].

édesít edesget; a ademeni; (an)locken. 1639/1804 senkit az ő Nagysága hívségétől nem idegenitek, sőt arra édesíteni igyekszem [Fog.; BLt].

édeskapor Anethum graveolens L.; márar; gemeiner Dill. 1849: 4 Loth Hánytato Borkő

2 f 8x 10 Loth Szalamia 23 x 6 Loth Piskoltz
6. 8 Loth Edes kapor 8 x. 8 Kalmus 8 [Dés; Bet. 3].

Csekélyebb valószínűséggel a címszóbeli gyógyszernev
mögött az *édeshörmény* 'Poeniculum vulgare Mill.; molurá;
Gemeiner Fenchel' rejtekezhetik.

édes-kedves *gúny* kb. gyönyörűséges, szépséges;
drágálas; sauber. 1851 nem ijesztik szegény fejét
mindegyre ez vagy amaz bajban létével, 's nem
sápitnak annyit a' fülébe, mint édes kedves drága-
látos leánya szokott [Kv; Pk 7].

édeskevény nagyon kevés; foarte puțin; blut-
wenig. 1743: A Rücsi^a Határnak Nagj részét
Sub illo titulo et praetexta mintha a' Temp-
lom számára rendeltetett es excindáltatott volna,
azon egj néhány paraszt Nyakas emberek bitan-
gollyák adják a' kinek szeretik a' templom pedig
igen édes keveset participalodott azokból [Ks 14.
XXXII. 4. — *Mezőrűcs MT]. 1780 u. igen édes
kevés szántó, kaszálo földeket nekünk sem elég-
ségeket birván, Zabot nemis vetvén mint más
Bányászok Havasi helyeken . hadd adhasuk,
fizethessük*, 's többre ne szorittassunk [Torockó;
TLev. 14/2. — *Ti. az adót].

A között egyik adalékban a címszóbeli szó -f ragos alakban
hsz-szerű haszn-ban 'kevessé' jel-sel jelentkezik.

édesskova édességfajta; un fel de dulciuri; Art
Süßigkeit. 1851 Sárga Cukor Édes kova
[Dés; DLt 1749].

édeskörtvély édeskörtefa; păr care face pere
dulci; Süßbirnbaum. 1632 a jóságon vagyon
egy körtvély fa, melyet édes körtvélynek hínak
a meddig a fa el nem vész, addig a Sándor
János és Mihály bírodalmába legyen békességesen,
hogy ha a körtvély el vész: a földihez ne
tarcának számot [Szentmihály Cs; SándorO 73].
Az egyetlen adalék valószínűleg muskotálykörtefára von.

édeskörtvélyfa édeskörtefa; păr care face pere
dulci; Süßbirnbaum. Hn. 1729 Az édes körtvé-
fánál (k) [Bonyha KK; EHA].

édesleány 1. vér szerinti leány; fată (proprie);
Tochter. 1584 Catalin papfalwy Jllies Ianosnak
a' fogolnak edes leania vallia Legh elseoben miko-
ron megh esmertem Az en Atthiamnak gonoz
Jstentelen voltat, Ieowe a korchomarol Az
Apam, az Aniam hon nem leteben, Es engemet
Az Agyba vete es ot kenzozt fertelmeskedet
vele(in) [Kv; Tjk IV/1. 305]. 1598 Az gazdam
azzony Korsos Palnak edes leánya wolt [Kv;
Tjk V/1. 192]. 1604: az fel peres azonj Fodor
Lukaczine Anna Baricz mihaljnak edes leania,
az pedig az peres haz marada peres azonjnak
az edes aniara [UstT 17/43]. 1610 Az mi zwle
Attianknak, Nagy Demeter Janosnak, Edes fia
volt, Demeter Janos, Mi annak az Demeter Janos-
nak, edes leani vagiunk [Pálfa U; i.h. 39]. 1641 :
az eöreg Jonás Deak el veue ennek az Varadi
Gaspar deak(na)k az edes leaniat [Ne; RLt].
1678: Bakonyai Mihály Papne Czako Judit Asz-

szony Czako Domokosnak edes leanya [BLt].
1690/1799: Hajdu Bálintnak edes Leánya volt
Bartha Mártonné [Torockó; TLev. 5/16 Transm.
279]. 1692 az specificat bonumok cum aperti-
mentys voltak az en Szülé Atyámé nehaj Bógh
Miklosé annak edes leánya Borbára Tot
Mihalyné [Kovácsna Hsz; HszjP]. 1701: Balási
Boldisár edes Leánja kisebb Fülöp Gjorgjne
Balási Annok veres Drabanti személy [Nagysoly-
mos U; BLev.]. 1739 En Ns Nagy Rosnyai
Rosnyai István Vr(am) házas Társa Szabo Sára,
Ns Tordai Szabo Mihály Vr(am) edés Leánya ...,
és egy testvér neveletlen atyámfiat Szabo Mihok
és hajadon leány Szabo Kisanna [Torda; Tjk I.
153]. 1745 az J edes Leányátis kitsinségéből
fel neveltem, jó gondgyát viselvén ruháztam [uo.;
Tjk II. 77]. 1791 Aztis ugy hallottam hogy az
utrizalt Székely Anna Asz(on)y is edes Leánya
volt Székely Laszlo Ur(na)k [Várfia TA; Borb.
II Mich. Székely (74) nob. vall.].

2. barátságos, bizalmas megszólításban rokoni
kapcsolat híján is; in formule familiare de adresare
și în lipsa unei legături de înrudire: fiica/fata
mea; in freundlicher Anrede: meine Tochter I
1735 az magjari közbeszedben meg vagjon, hogj
valaki valakit edes Fianak, Leányának szokott
mondani nem következik hogj edes Pia vagj
Leánya lenne [Dés; Jk].

édessmandula-olaj a papírhéjú mandula 'Amyg-
dalus communis L. var. dulcis DC/sativa L.' edes
magvából készült gyógyolaj; ulei de migdale dulce;
süßes Mandelöl. 1684: Megyesi Uramtol küldöttünk
Szebenben Orvosságokra Edes Mandola Olajra
f 1 Torokra valo fiastromra f //51. Alma syrupusra
f //75 [UtI].

édessnéne (a nyilatkozat tevőnél) idősebb nő-
testvér; soră mai mare; ältere Schwester. 1738:
Fintaházi Szalánczi István .. Edes Nénje Néhaj
Szalánczi Ersebeth Azzony [Torda; Tjk I. 151].
1741 A Tőstvér edes nénim Eözvegységbe maratt
vala [Szárhegy Cs; Told. 37/21]. 1745 edes Nénem
Haller Borbara Aszszony [Kv; JHbK XLVI/28
Cath. Haller (47) vall.].

édessős (a nyilatkozat tevőnél) fiatalabb fiú-
testvér; frate mai mic; jüngerer Bruder. 1703:
Istenben el nyugutt Néhaj edes Ötsém Petki
János Ur [Marossztyörgy MT; Ks 14/XLIIIb
özv. Torma Jánosné Petki Anna végr.].

édessajt ? edes, túrószerű tejtermék; caș ne-
sărat; Zieger. 1788: ő általa küldettem konyhára
valot egy bárányt, egy tsmo edes sajtot,
egj désa sotalan fris vaját [Bencenc H; BK.
Bara Ferenc lev.].

édesség dulciuri; Süßigkeit. 1815 a' Groffnak
hordottunk haza Tortátát, édességeket,
italokat [Mv; Told. 45].

édesszópátya edes-dédapa; străbunic; (leibli-
cher) Urgroßvater. 1672: Korda György ... hűtes

társa Széki Teleki Susánna Aszszony ő Excelentiaja A M. Groff Teleki Adám Ur ő nga Feleségétől Veselenyi Istvan Ur őng(ana)k volt edes Atya Veselenyi Páll őnga*, De már ezeknek az Ŋgos urak(na) edes szep Attyok ki volt nem emlékezem rea [Perecsen Sz; IB Reg. IV. 76 St Kulcsár (64) j b vall. — *Ilyen zavaros fog. l].

A mai szóhasználatban a *szépapa* 'a dédapa (nagyapa apjának az) apja' jelentéssel él [ÉrtSz], a fenti kijegyzésnek kissé zavaros szövegéből kivehetően itt azonban a dédapára vonatkozik.

édesszülő. Csak tbsz-ban: vér szerinti szülők; párinti buni; Eltern. 1644: de ha I(ste)n posteritással ne(m) szeretne eötetis, ha sine semine deficial*, visza szallianak pure et simpliciter, i(m)mediateq(ue) edes szuleimre, egy testver atia(m)fiaira [Kv; JHb III/6. — *Ti. a feleség]. 1734: Nms Komornyik János, magát Attya és Attyafiai akarattyok ellen katonaságra adván, a katonasághoz való kötelesség álol ötet harmincz magyar forintokkal és husz pénzkezel váltották meg edes szülei [Szécs Sz; Borb. II]. 1741: Néhai edes Szüleimről Nemzetes Dobai Péter Uramról és Tarsoly Judit Aszszonyról reám devenialt Portiok iránt két Atyától Született gyermekeim között csak már is Sok Controversiak, atyafiságtalan gyűlölségek és vissza vonások kezdöttek [Dob.; RLt]. 1757: Toth Antal kitsiny tsetsemő körában maradván el edes Szüleitől (: Kik hasanlo képpen ez Hazában Idegen és Jövevény emberek voltak:) [Koronka MT; Told. 27].

édes-szülőanya édesanya; mamă dulce/bună; (leibliche) Mutter. 1746: az J* . Panithi Szabó Sára Aszszont edes szülő Annját, maga ferjével, mellyről protestalok, keménnyen meg verte, vérit kiontotta, gunjáját le szagata ..., meg kívánom a jure hogy elsőbben kezei vágattassanak el, annak utánna feje vétessék [Torda; TJk III. 15. — *„Maria Nemethi nob. Pauli Sebestyén de Thorda consors”]. 1747 az J. a' Kolosvari uttzáb(an) az edes szülő annyát . kapával, más versben darab fával meg támadta, hozzá vert, megis utötte, e' mellett igen rutul szidta leányi kötelessége ellen [uo; i.h. 144].

Az összetétel utótagja, a *szülő*, ill. *szülőanya* az erdélyi régiségben általánosan 'nagyanya' jel-ben volt használatos, itt azonban a peres eset körülményeinek ismeretében csak a megadott jel-sel értelmezhető.

édesszülő-atty édes nagyapa (vér szerinti nagyapa); bunic; (leiblicher) Großvater. 1714: Popa Ioan fia Adam ez utan ezen Avram Bercsutul maradot faluban lévő fundust békességesen birhassa fiurol fiura maradekiról (l) maradekira Posteritassira mint hogy ő neki is az edes Anyarol edes szülő Attya [Szaráta F; Borb. II].

édestej lapte dulce; Süßmilch. 1600 veottem Edes Teyet d 10 [Kv; Szám. 9/III. 10]. 1625 az eo marhaokis mikor azon helire ment megh holt volna, ha edes teyet nem vertek volna

torkaba [Almás U; UszT 47a]. 1669 Sos Téj Ur, 18 Edes Téj 11/14 [Fog.; UtI]. 1723 Téj fel edes Téj [K; TKI]. 1762 Marika Péter találta volna meg a pénzt és a Felesége edes téjb(en) meg mosvan Szarogatta [Gyeke K; Ks]. 1763: Kettseg kívül van az is, hogy Urat eger kövel készült pogatsával intoxicalni az offeralt pogatsának más részit egy cséplőnek adván az Cséplő annyera inficialtatott, hogi ha edes tejjel, s' fekete retekekkel nem orvasáltak volna, halált okozott volna, de ezen orvosság által egész nap mint (l) hánt [Torda; TJk V. 178]. 1765 ebéd után edes tejet kellett néki szereznünk [Kisened AF; Eszt-Mk Vall. 283]. 1797 Nagy Váradon, és Onnat Perecsen felé jövet az uton, ugy a Zoványi Pteredón, és Ujlakon* Költéségek(ne)k rendi Edes téj Dr 4 Alutt téj Dr. 8 [Sz; IB III. CXLV. 22. — *Mindhárom település Sz]. 1813 Egy kupa jó edes tejj jó pénzbe 4 xr. [Hsz; HSzj tej al.]. 1832 Egy kupa Edes Tej Dr 12 Vert tej Egy kupa Dr. 6 [Hsz; BLév.]. 1849 Mig a' szem borongatás len ruha által ezen szem vízzel folytatándatik a' ruha a' szemem egyszer se száradjon meg 's az alatt etzetes étel, edes téj, turo, bor, pálinka s küllég telyességgel el távolittandok [ETéd U; Pf].

édestej-főzés édestej-forralás; fierberea laptelui dulce; Kochen der Süßmilch. 1771 alkalmasint masfel ejteles edes Téj főzésre valo ezüst Fazék [Kendilóna SzD; TL].

édes-testvérbátya vér szerinti, idősebb fiútestvér; frate bun mai mare; (leiblicher) älterer Bruder. 1831 Tamás János Uramnak edes Testvér Batyát Demeter (l) hallottam beszélleni [A.kosály SzD/Dés; Eszt-Mk].

édes-testvérocs vér szerinti, fiatalabb fiútestvér; frate mai mic; (leiblicher) jüngerer Bruder. 1790: a Fel kelhetőmet valamik a Segesvári Szallasomon vagynak Zár alatt mindazokat hagyom Edes Testvér Etsémnek Groff Kornis Gáspárnak [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24c végr.].

édesvackor édeskés vadkörte; pár pădureț cu pere dulci; süßlicher Waldbirne. Hn. 1746 az edes Vatzkor nevezetű helyben [Bós MT; EHA].

edificium épület; edificiu, clădire; Bau, Gebäude. 1578 az aedificiomat (l) penegh ha felesegenek holta teortennek My reank Attya fiakra zal Mert Az epwlet aedificaltatot, az my Attiank fiawal Egjwjt letedben [JHb XXV. 6].

edifikáltatik építtetik; a se clădi; gebaut werden. 1578: Az Jozagnak fatealasat Inuigorosonak Mondom az aedificiomat penegh ha felesegenek holta teortennek es semmi herese ne(m) Lenne My reank Attya fiakra zal Mert Az epwlet aedificaltatot, az my Attiank fiawal Egjwjt letedben [JHb XXV/6].

ediktum 1. rendelet; edict; Verordnung, Edikt. 1646: Az Varostol kj adatot Edictumra chjnaltattunk egy Ramat [Kv; SzCLev.]. 1814: én fél szot se szollottam Csipkés Albert Urhaz még is az Uttzán majd minden tiz lépesnyire meg állott és mintha valamely Edictumot publicalt volna teli torokkal úgy annyira kiábálta: Fodor Mihály Schelma Huncfut demonstrált Szamár hogy az egész uttza tsudájára gyült [Torda; TLt Praes. Lev. ad 136 Fodor Mihály ügyvéd panasza Csipkés Albert ügyvéd ellen].

2. rendelkezés; dispoziție; Anordnung, Disposition. 1672: Feleki Vanka Simon az két Innep szegésért, az Nemes orzágh teörvényes Edictuma szerint ... f. 8. convincaltatik [Kv; Tjk VIII/11. 243]. 1845: 6* Balog Istvánnak Gazdaszszonya nem volt ... Gazdaszszonyának őt soha meg nem fogadta 's ő is hozzája be nem szegődött; minél fogva az Appr: Const V. R. 83ik Edictumát^b reá nemis alkalmazhatja [Dés; DLt 591. — *Székely Anikó. ^bA hivatkozott edictum a szolgák csalárdsága és erkölcstelensége miatti károsodásra von. így intézkedik: (A szolga) ha Urat böcstelenül annál inkább meg-károsítva hatta-el cum poena homagiali readjudicaltassék].

edilis egyházfi; paracisier; Küster. 1742: tartozik az Eccl(esi)a Megyebirája az Aedilisekkel együtt fel szedni* [Árapataka Hsz; SVjk. — *Ti. a pénzt].

edoeal bizonyít; a dovedi; beweisen. 1625: ezt peng ha az peres tagadna hogi enym nem volna, ki fogok s erreol edoealok [UszT 74]. 1733: concludaltatot volt hogy ez jelen valo Tavaszig, rá készülvén ki ki p(rae)tensiojára, veris Documentis edoealja [Kiskerek AF; JHb XXVII/44]. 1735: Az Actor eő kegjelme maga Actioját satis super(que) edoeallja [Szentbenedek SzD; Ks 27. XVI]. 1736: Ugy latom Competentiajat egy Contractussal akarja edoealni az A o Kglme, de ... én ez Aval soha sem contrahaltam [Torda; Tjk I. 104]. 1738: Minthogy én ártatlan-ságomat edoeáltam, azért meg kívánom ... convincáltassanak az Ik [uo.; i.h. 149]. 1745: Bartha Anna edoeálta sufficienter, hogy ... az I(ncta)k bestelenítették [Kv; Tjk XVI/5. 29]. 1748: a Sállyiak sok Fatensekkel edoeallyak, hogy Colaltak eleitől fogva Dézmába* [T; Ks 7. XV. 31. — *Ti. a földet]. 1760: Edoeálja Expo-nens o kgylme ... igaz jussát és proprietassat [Kv; PolgK. 135].

edoealhat bizonyíthat; a putea dovedi; beweisen können. 1766: Az I. ő kegjelme ... Cserét forgat; mellyet Semmiképpen nem edoealhat [Torda; Tjk V. 316].

edoealtatik bizonyossá tétetik; a fi dovedit; vergewissern. 1753: A mellyről* ... előttünk az említett Expensak edoealtattak az Instans eő klme által Fideliter Attestalunk [Kraszna Sz; Borb. II. — *Ti. a szóban forgó perbeli mo-zzanatról].

eduelláció italmérés, korcsmárolás; desfacerea băuturilor; Ausschank. 1681 Bizonjos korczoma ház nincze(n), hanem az ki a bor arulast fel val-lallya, annak hazanal lészen az Educillatiois [VhU 50].

edukáció nevelés; educatie; Erziehung. 1759: a Kgmd gondviselése alatt lévő atyai Jozságnak proventusa mit importálható, és ha elégséges az Árvák(na)k tiszteséges Intertentiojára, és educatiojára [JHb LXVI gub.]. 1794: ezen hasonfele rész esztendeig használjon a' kissebb Atyafinak, Aronnak educatiojára, fél esztendő pedig Josefnek Házosságára [Asz; Borb. I].

edukál nevel; a educa; erziehen. 1653: Báthori Sigmondnak, mivel gyermek volt, az ország ren-delte vala gubernatorának Gécz Jánost ... A jesuviták educálták és tanították [ETA I, 40 NSz]. 1724: provideállyon kglmetek edgy olyan Curatorrol ... a ki ... az Árvákat Isteni félelem-ben, jo erkölcsben educállya [Ap. 1 gub.]. 1726: Az Kendeffi két árva Léányokat kötöm Lelkekre az Feleségemnek és két Fiaimnak ... visellyek gondgját magok(na)k és Ioszágo(na)k, educalvan őket Isteni félelemben és szent életben [JHb XXXV/21 Jósika Imre végr.]. 1746: ha peniglen a neveletlen árvát tartani nem akarja az In(e)k mint Testvér nénnyének resignalvan tartozik az I. educalni és tartani [Torda; Tjk III. 36]. 1753/1781: Azon Tutor ur az Árvákat miképpen educalta, tartotta, és ruházta ? [H; JHb LXXI/3. 190 vk].

edukáltatott neveltetett; educat; erzogen. 1657: meghalván Báthori István, a gyermek fejedelem* is nevedévn, s melléje ros tanácsadók férkezvén az ifiu elme könnyen megvesztegettetett, és így az megvesztegetett gyermek elmét az roszul educáltatott ifjuság követte, s azt viszont az hazának és magának is veszedelmező állapotja [KemOn. 16–7. — *Báthory Zsigmond].

edz a cáli; abhärten, stählern. 1573: az Nemet-orzagj kaszat Meg haytotta ettzette Beleget Rea wteotte, Es vgy atta ely mynt kyt eomaga cinalt (!) | Eomaga Mwtatta Mate Kowach vgmond az Nemetth orzagy kasat Minth chinaltam (!) Mint ha It walo Myw volna, belyeget Rea wteotte haytotta Ettzette, Azon aron atta Mynt az kyt Eo maga chinalt [Kv; Tjk III/3. 178]. XVIII. sz. v.: az jáger hozta az maga flintáját az mellynek egy kis szeget csináltam és jukában srofor és nagy rugojatis ezettem (!) [K; BK. Gyarmati Sámuel lakatos kezével].

efelett ezenkívül, ezenfelül; in afară de aceasta; außerdem. 1588 Ez Erdeőthelky marthon Az en fiam jobagyat, chyan Janos neweótt Az Atthyawal fegyweres kezzel Reya menwen ... halalos sebbel illette, kopyayawal által eőklele, holt eleweneól hatta ... mellyet Az potencionan kyweól, Az my Jobagyonk karaert es Nyomorw-sagaertt negywen forintert fel nem veótt volna,

Ez felet Az potencianakis terhetis Decretum tartassa zerentt megh warywk [Somlyó Sz; Wlt]. 1590 : Effelett eszel (!) sem Elegedek hanem esmet louara wle [UszT]. 1590 k. : Jobbagiomnak penigh Anni Ideigh valo Nyomorusagat fogsagat, dolga mulasat Nem akartam volna zaz forintert, Ez feoleot az Eot Jobbagiomnak diokat keoweteo(m) si Jur(is) [i.h.]. 1592 : hordatta(m) Bort eo kemeknek Notarius ura(m)tol f 2 d. 4. E felet eggiwnetis masunatis hordatta(m) 25 eitel bort ... f 2 d 20 [Kv; Szám. 5/XIV. 123 Bppei Péter sp kezével]. 1706 : e felett ezen építésre ment es menendő kölcségunket meg mutogatván, annak idejében, a ns országtól refundáltassék [Kv; KvLt I. 193 Kv városa a gub-hoz]. 1710 : Effelett ... az Rátz Kattonak ellen igen sok az panasza [Kv; i.h. 198 gub.]. 1761 : a mely Kormány fák voltanak a Tutajokon mind maga usussára Fordította, e felet mikor a tutajfakat ... a szekelyek a vizen MVásárhelyig Le szállítottak ő kegyelme minde-nikben gantsot talalt [Harangláb MT; Ks CII. 20]. 1765 : E felett lévén nekem is ottan Mgod Mgos Praesidiuma alatt holmi Causajim assumálva és assumálándok is, azok(na)k lehető elő mozdi-tásában Ngod Gratosium Patrociniumát alázatos engedelemmel exoralom [Torda; Borb. II]. 1792 : E felett egy háládatlan rosz Testvér Öcsém vagyon Péter nevezetű [F.lapugy H; Ks XLVIII/7b Popa Jozsiv disunitus parochus kérv.]. 1812 : a Groffné ... meg ragadta a Groffnak titkos Tagját és azt fatsargatván azt mondotta, hogy leszakasztja ... hallottam efelett még aztis beszélni, hogy a Groffné a vaskalánnyal megakartá sútni a Groff Ur eo nsza már mondott és elkénzött szemérem Testét [Héderfája KK; IB. Bali Borbála (22) grófi konyha-szolgálo vall.].

efelől 1. erről; despre aceasta; davon, darüber. 1586 : En hozza Menek, fizetést Ighirek neky alattomba, megh zerzeodem tizen egy vagy 13 frtba velle es megh tiltak hogy soha ez feleol Ne zolliak, ... es ekeppe(n) fizetést zabaditak megh Iglarto Georgy Sala Imrehel az Azzont aky foghwa vala [Kv; Tjk IV/1. 586]. 1594 : Az eghesz tanach es sok Nep eleoth valla es Egiyenesen Zemebe Monda Mondra peter, Az David fianak, es Demeter Peternek hogy, meegh ez el mult tauazon Indítottak eotet ez ket ember a' Thimar Janos megh eolesere Es Demeter Peter tractalt ez feleol David fiawal [Kv; Tjk V/1. 451]. 1612/1723 : Effeol az Eklésia ily deliberál* [Hagymásbodoni ekl. könyve. — *Köv. a határozat].

2. erre; de/despre aceasta; daran. 1585 : Atta Bíró vram, eo kgniek eleibe az Idegen legeniekek be Irasat a' varos keonywebe. Akik ez varosban meg hazasottanak telepetteken volna, mi(n)th kellene abba(n) procedalny. De ez feleol emlekezen eo kgniek hogy iol es megh maradando keppen vegeztenek, Azt Akariak megh tartany minde(n) wdeoben Aky azert magát be Akaria Iratny legien kezen vgy, Amint az vegezes tarthia az kezesekell es Nemzetsegereol valo lewelewl bizonsagaial [Kv; Tanjk I/1. 14].

3. emellett; pe lingă aceasta; außerdem. 1670/1740 : Birák, Esküttek, kert Birák Választásrol

Valakit igaz szer szerint választ, közönségesen az falu, és fel nem akarna Venni, mingyarást a falu meg Zalogolhassa egy forintra és ugyan ez felől azert Birosagot, vagy Esküttseget viselni kell [Homoródsztpál U; Wlt].

4. emiatt; pentru aceasta; deswegen. 1606 : Azt mondtak az Karacsonffaluiaik eo neki hogy, az tizt ne(m) haboritt mynkett effeleol megh vgy mo(n)d, mert ennek eleotteys effele marhanak az harmadat vettwk, mostis az veszkw, eddig sem haborított, most sem haboritt [UszT 20/321].

efendi. Megszólítás- és hivatkozásban török értelmiségekre von.: úr, uram; titlu de politețe la adresa intelectualilor turci: efendi; In Anrede oder Bezugnahme für türkische Gebildete: Herr, mein Herr. 1625 : Musztapha Effendj Erkezwen sokad magawal gazdalkottam mind maghanak, mind penigh az velle valo Teőreőkeőknak* ... Az Effendjvel Leweő Teőreőkeőknak ez szerint gazdalkottam^b [Kv; Szám. 16/XXXIV. 165–6. — *^bKöv. a fels.].

effektíve ténylegesen, valóságosan; efectiv, real; tatsächlich, wirklich. 1756 : Resolutio. Valamint más D(omi)nalis Falukban meg parancsoltatott, és már némelyekb(en) effectivé vegbenis ment az örökségeknek fel rudaltatása, ugy ezen falubanis szükségesnek ítiltetik az közönséges Igasságis azt hozván magával, hogy a ki mint a terhet hordozza, az hasznotis a szerint vegye [Bukuresd H; Ks 62/4]. 1798 : ezen Holnapnak 17dik napján adott MVásárhellyi ... Molnár Andrásné ... Szombotfalvi Rebeka Aszszonj, három Száz Német Forintat, melyet hogy effective percipáltam légyen az Ifju Aszszonjtól arról adam ezen tulajdan kezem írását [Mv; MbK 116]. 1802 : eo Nagyságak azon időtől fogva, a' miolta ... Ilyés György és az Asztalos Tzējba bé állott kontőrsire, lábbelire a' mennyit költött azon Summát a mostani Gazdájának ... az eo Nagyságok Jurium Inspector a ... be fizesse, melyet effective előtűnk kész pénzbe leis fizetett [Ne; Incz. XII. 1a]. 1807 : Pataki István Uram Tordai Magyarosi György Uramat ... effective ki fizette 262 Mf 24 pénzél [Szu; UszLt ComGub. 1753 u.]. 1827 : az Nehai edes Anyám halála után ... 415 Rforintokat effective kiis fizettem [K; Végr.]. 1841 : most ezen igazán ki mért, 's az Bátyám ... Alodiális Tábla Földjiből ki vágott, hasított, oly Minéműségű ... rész Föld, effective az én Tábla Földem-hez Csatoltatván, ... a midőn tehát továbbat (!) a Bátyám, vagy akár mely maradékától, csak mint Zállagos birtokosoktól ... kezemhez akarom venni ... csak is ezen Csere földhez lehet örökös Jogunk [M.zsombor K; Somb. II].

Az 1798, 1807 és 1827. évi adalék esetében a 'készpénzben' jel-sel is számolhatni.

effektuál véghezvisz, teljesít; a efectua; erfüllen, vollbringen. 1643 : ennel iob eszkeozt fel nem

talaltam, melyet igen nagy keouetkezendeo karommalis effectualni akarok [Gyalakuta MT; Bál, 1]. 1653/1655 Ozdi Thamas Uramnál a Satis factio-nak terminussa tegnapi volt, eő kglme igiréit ez előttis akarta effectuálni, sőt mostanis kész volna le tenni az pénzt s producálájs egy sakban [Kv; CartTr II. 877]. 1674: a fen declaralt szemelyekkel ezen megh irt dologrol valo Contractust, mindenek(en) az Vr Banffi Sigmond vram megh allya, es ezen Contractust edgyik reszről magá-nak agnoscállja ő kglme egjszersmind is effectuallja [Havadtő MT; BLt II]. 1675: Keresztési János Ur(am) és Felesége authoralanak engemet hogy valaminémű obligatoriat kívánna Vas János Ur(am) olyat irnék, melyetis én effectualván, bé vittem Kereszturi Jánosné Teleki Anna Aszszony-nak ő kglme egjszersmind is effectual- de viszsza valot ne(m) effectualtak* [Kv; T]jk VIII/12. 122. — *Ti. a megfogadott szekeresek]. 1708 Az ökrök arant valo kgd parancsolattyát alazátossa(n) ertem vra(m) és effectualni munkalodom [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1730 Kglmetek azon conditiokot Semmibenis nem effectualta, meg nem tartotta, Sőt még malmát gáttával edgyütt fellyeb vétette, és emeltette [Ks 25. IV. 22M Kornis Zsigmond lev.]. 1752/1781 Josika Imre ur ... a mostoháit arra inducallya hogy az utrizalt Portiokot nekíe adnak, mivel ő azt Bécében a Császár eő Felsége előt effectuallja, hogy az a sullyos adó a Jóságokon meg konnyeb-bítettnek [Máda H; JHb LXXI/3. 260–1]. 1765 mi annak utánna eleget is igyekeztünk ezen Parantsolatott effectualni kéntelen lévén véle de azon Legenyeket meg nem kerithettük [Gerend TA; KS]. 1769: a Mlgős K Gubernium-nak ezen rendeléseit is hiba nélkül effectuallják [UszT XIII/97]. 1789 a többit annak tartása szerént effectualja, ami tudni illik investigalni valo lesz investigálja, ami publicalni publicalya, ami igazítani igazitsa [T; Thor. XX. 10].

effektuálás véghezvitel, teljesítés; effectuare; Ausführung. Vollbringung. 1657/1667 ez levél tenorának meg allására, praestálására és effectuál-sára magokat és successorokat kötelezék [Gyalakuta MT; Ks NN. 25]. 1663 nem halljuk hogj igen serénjen faradozná(na)k annak effectualásáb(an) [UszLt IX, 75. 53 fej.]. 1678 parancsoltyák, hogy .. hat száz Szekér Liszt és árpa éléseket Szállitassunk Mellyeknek is rendesire és effectuálására parancsoltyuk Kgdnek hogy a megh irt napon és helye(n) meg-jeleni semmi-képpe(n) el ne mulassa [Wass fej.]. 1749 immar ideje volna hogj a tőkéletes valóság bé telnék, és amaz mindeneket bérekesztő felix Clausula az amen hallatnék az melynek effectuálására az holnap bé állandó hetet designáltuk volt [Hsz; Kp I. 170]. 1750 k. A' Mlgos Ur levelét vettem, és készenis lettem volna effectuálására az Ur Kévánságának, De az Ur Praefectus Uram jelen nintsen [SLt XLIV. 13-hoz]. 1793: kentelenitettek

eo Nságok az irt Ns v(arme)gye Tiszti által pana-szok(na)k valóságát s a nevezett hidnak orvoslando hibáját oculaltatni s annak effectualása (!) Titeket a Contractus szerint adurgealtatni s szorittatni [Ádámos KK; JHb XIX/46].

effektuálhat véghezvihat, teljesíthet; a putea efectua; vollbringen/durchführen können. 1695 enneke(m) itt már Ngos ura(m) üdött kel Töltő-nem, mig effectualhatom Ngod parancsolattyát [Gyf; KaLt Apor István ir. Recsey István lev.]. 1723 ha ott hon lettem volna végben vinni igye-keztem volna, de a Szegeny batyám halála (: kit is tegnap temetenk az ujj templom criptájában:) itt tartoztatván nem effectualhattam [Kv; Ap. I gr. Haller János br Apor Péterhez]. 1747: (Az alperes) ezen gonosz tselekedetit meg valóságosi-totta azzalis, hogy a' kár vallott Szemelyeket békességgel kénálta ... melyet nem effectualhat-ván, magát a' katonak közzi ugj applicalta [Torda; T]jk III. 188]. 1765 Én is a többi kozott itten az Faluban Polgár lévén, az Falusi Biróval, más Polgár Társaimmal edgyütt sokat jártunk, fára-doztunk, ez reánk repartialt Tyronak ki állította iránt, de azt Semmi képpen nem effectuálhattuk [Szépenyerűsztmárton SzD; Eszt-Mk Vall. 14]. 1792: vállalánk kezességet Báboni Bodis Márto-nért ; hogy valamikor a' Mltsgs Vdvar Proviso-ratussa parantsolni Méltoztatik Törvényre Sistol-juk ... Melyet ha nem effectualhatnánk Vinculu-mat Subealjuk és fejenként Satis facialunk (!) a' Törvénynek mely kezes Levelüket Nevünk után tett + Vonásunkal Corroboralunk (igy!) [Nagyalmás K; Somb. I].

effektuálódik végrehajtdódik, teljesítdódik; a se efectua; ausgeführt werden. 1676 Ezen dologrolis az juramentu(m) depositioja napról napra halad-vá(n), és mind kettő, egyik az másik juramentu-manak depositiojarol protestalva(n), ez mái napigis ne(m) effectualodott, es dolgok in suspenso mara-dott [Kv; RDL I. 155a]. 1681 a Contractus Szerent a' Kendj Vr(am) intentuma ugja(n) csak effectualodott [Bál. I].

effektuáltat 1. véghezvitet; a dispune sá se efectueze; durchführen lassen. 1675: meltoztas-sék ... az illien unionkal ellenkező, és gyűlölseghet neuelő kissirtetet contemnaluan kegls resolutiojat effectualtatni [JHbK XVIII/28 Mikola Zsigmond a fej-hez].

2. elő/kiállítat; a prezenta; vorführen lassen, stellig machen lassen. 1676 Az Hunyad varm(e)-gyebéli Algyogyi jóságbolis most mingyárást, de praesenti, az hat ház jobbágyokat igereti szerint effectualtattya az Aszo(n) ő kglme, kiik(ne)k is fele marhás, fele gyalogh szeres légyen [Sv; Törzs].

effektuáltatás véghezvitel, végrehajtatás; efec-tuare; Durchführung. 1676 Kötelezik magokat .. akar mely legitimus Executorok által valo effectualtatásával, a megh ne(m) álló féle(n), a' ki violalni fogna Contractussát [Sv; Törzs].

1678 : parancsollyuk kglmetek(ne)k ... igen serio hogy se orát se napot sem penigh több parancsollatunkat rolla nem várván hova hamaréb mindezek(ne)k effectuáltatásába(n) az hól illik szorgalmatoskodgyek hogy kötelessegek(ne)k felelhessen megh foganatossan [UszLt IX. 76. 8 fejj.]. 1832 : ezenn hivatalas requisitionknak effectuáltatásarol szollo tudositást illendőül kérven egész tisztelettel vagyunk köteles szolgálai [Torda; TLt Praes. ir. 1158].

effektuáltathat véghezvitethet, teljesíttethet; a putea dispune să fie efectuat; durchführen lassen können. 1708 kemény parancsolat mellet ki adtam kgd dispo(siti)ojat ..., de soha meg eddig nem effectuáltathatta(m) vellek [Fog.; K]Miss.].

effektuáltathatik véghezvitethetik; a putea fi efectuat; vollgebracht werden können. 1740 : az Militia körül valo dolgok ugy a mint kellenék nem effectuáltathatnak, és így ismét mi Tisztekiül fogunk Causaltatni [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1752 : az eo Excellentiája kegyelmes porontsolattya in praefixo termino nem effectuáltathatik [Sáros KK; Ks 83].

effektuáltatik véghezvitetik; a se efectua; ausgeführt werden. 1655 el osztatván arra deputálado jo lelki ismeretű böcsületes emberek által in duas rectas et Coequales partes ... melly ekképen valo osztás ... effectuáltassék hová hamarébb [Brassó; BLt 3]. 1670 (Készek vagyunk) az penzt fel venni, ugy hogy az Contractusnak más punctumais effectuáltassék [JHb XLVII/13 fejj.]. 1756 Három szék s Miklos vár szék között fel allitádo Cordonrol, mellyis akkor mingiárt effectuáltatott [UszLt XIII. 95. — "Ti. rendelet].

effektum 1. véghezvitel, teljesítés; ducere la bun sfârșit, indeplinire; Durchführung. 1673 : Ezen dolog(na)k effectumaba(n) penig plenā autoritate, et eviderter assecuratatnak Divisor Vr(am)ek az Nemes varostol es evincaltatnak mindenekben [Kv; KvLt Vegyes ir. III. 143]. 1733 En mind váram kgd maga igiretinek effectumat, ha vagy egy vagy más uton kgd pénzemet meg szerezhetné [Borberek AF; Berz. 17. XII]. 1758 p(rae)sentiajokban elsőbenis az Certificatoria Relatoriát, utánna Nemes Székre dirigált említet Tar Gergely Ur(am) Instantiáját, és arra meg irt Nms Szék indorsatioját exmissionkal edgyüt fel olvastuk, végre az Ammonitoriátis, mellyeket ell végezvén eo kegyelm(e)ktől bé kéredzettünk az említet Divisionak effectumban valo vételére [Asz; Borb. I].

Szk : ~ba mégyen elvégeztetik. 1790 (Senki) Pusztá Szöllő Fölgyét miveletlen ne tartsa, mellyet ha nem observálna és azon Esztendőben Szomszédgya kárára miveletlen hagyná az ollyatén Személy a Szöllő Biró által három M forintig irremissibiliter meg büntetessék mind addig ekeppen observáltassék míg azon Pusztájának mivelese s miveltetése effectumba mégyen [Nyáradkarácson-

iva MT; Told. 76] * ~ba mehet végrehajthatik, végbemeget. 1776 Petsi Simonnak sem Gáspár Jánossal, sem Borsos Tamással inéált cserei perfectiora vagyis effectumba nem mehettek volt [Msz; Wass vk] * ~ba vesz végbevisz, végrehajt. 1701 : ezen parancsolatinkat minél nagjobra ... terjed ez a gonosz, annál szorossabban vegje effectumba(n) [UszLt IX. 77. 30 gub.]. 1757 Dévai Tiszt Uraim effectumba vegjek [Déva; Ks 92. I. 23]. 1808 mi ez Itéletet meg tettük, és a' mennyiben modunk volt effectumba is vettük [Asz; Borb. II]. 1813: Hogy Dobolyi Mihaly Uram intette Baratsai Jozseffné Asszonyt . . . ez nem Törvénytelen Intés volt, ha nem tsak a' Nemes Czéhnek rendelését kivanta effectumban venni | A' melly Határozásokat a Nemes Timár Czéh tett, és téssen azokat a' Feő Czéh Mester tartazik effectumban venni [Dés; DLt 56. 8, 26] * ~ba vétet végrehajtat, végbevitet. 1813 : A' melly Határozásokat a' Nemes Timár Czéh tett, és téssen azokat ki tartazik Effectumban vétetni ? [Dés; DLt 56 Vall. 2 vk] * ~ba vétetik véghezvitetik. 1721 sok rendbeli Istantiank Fő Hadnagjunk s eczersmind Fő Chemesterunketis talaltuk meg de sem eczer sem maszszor effectumba nem vetetett [Dés; SzCLEv.] * ~ba vételődhetik végbevitetődhetik. 1747 : propter injuriam temporum mind eddigis effectumba nem vétetődhetet ezen helyek fel nyilaztatása [Balavásár KK; Ks 17].

2. eredmény, rezultat; Ergebnis. XVIII. sz. v. a Nagy Grofné maga már Ngtokkal megbékélet, hanem gondolkozzék az Ifiu Grofnés a' Békesség-ről. Ez a Gyujto ural valo titkos Conclusumunk effectuma [GyL N. Solymosi Kontz József lev.]. 1803 Napot le menteről kell meg ditsérni, szolgálatomat pedig effectumáról [Széplak KK; Ks 94 Vegyes lev.].

Az utolsó adalék szólásszerű.

3. foganat; efect; Erfolg, Wirkung. 1701 külbmben az Tisztek negligentiája vagj lágsjága miatt, nem lézen semmi effectuma parancsolatunknak [UszLt IX. 77. 30 gub.].

efféle I. nm jelzői haszn-ban ilyen(féle/szerű); astfel de, asemenea; solcher, solche, solches, derartig. 1568 meg Kőmyes Lőrincys ky akarya vala az hazbol hanni effele haborusagert, zabo Janost [Kv; Tjk III/1. 171]. 1570 Mykor ez fele dolgayt Latta volna, Eo Bwchut adot nekyk^a hazatwl [Kv; Tjk III/2. 26. — "Ti. zabo Janos-nenak es Trombitas Demeternek]. 1571 Ez fele zemely valogatással az Egenleo akaratal valo vegezes Megh Neh Bantassek [Kv; Tjk V/3. 44a]. 1572 : hogy ha zynte egy penzt sem atta(m) volnays, az orzag teorwenye zerint hogy effele el zeokeot zolganak nem tartozna(m) fyezteny [Kv; Tjk III/3. 262a]. 1573 Mert Neke(m) ez fele zolga Nem kel ky semmyre gondot Nem visel | Azert lassa meg az teorweny hogy ha tartozome effele zolganak [Kv; i.h. 110, 262a]. 1574 : Mytwl fogwa ez fele Magyar orzagy Arwlok Eretnék kurwa fiay Ide zallanak aztwl fogwa szok karba vagiok myattok [Kv; i.h. 328]. 1580 :

Eo Naganak nam io helie vagion Monostoronis a hun effele Scholat Epythet [Kv; TanJk V/3. 217a]. 1582: Miwel hog minden feleól be theolty eo kegmek fileyth az sok eyely kialtas Rezegeskedes harcizlas es chintalansag feleol valo panazolkodas ... Biro vram vigiaztasson rea ez felekre ... Es mindenek valakik ez ffele vetkekben talaltathnak Zemely Valogatas nelkwl eo kgme illendeo bwntetessel bwntesse [Kv; TanJk V/3. 269a] | Lattam hog Igiartho Georgy Eleoben (!) veotte az Nag beteg felesetet es az Twzheoz Vitte, ott melegette, Ez ffele lonal egiebet semmith Ne(m) lattam Igiarto Georgehoz [Kv; TjK IV/1. 75]. 1583: te leani ez fele zokat hallok te feleolled, miert mondas az Iambor Azzonira effeleket | kerik eo kgmet Biro vramat hog ... meg feniche Az zolgakat ez fele sacczoltatastol, Az zegenesget es a' varosbely keosseget se merezelliek tiszteletle(n) es ektelen zidalommal illetny, rutolny, amint Immar effele zidalmazasokban vgian el merewitenek [Kv; i.h. 157, TanJk V/3. 274b]. 1584: Azert holot kerezien emberheoz ez fele Bew Baiossagh Nem illendeo, seot Az vristen ez fele emberekre kik ilyen eletben elnek bwntetést es tilalmat vetet, Tecczik a' teorwennek hogy elseoben meg kenoztassék ez Zabo Cato, Es Annak vtanna halalt Zenweggyen [Kv; i.h. 222]. 1585: Ezen kiwul zantas, Aratas, kazallas, zena Gywtes, es mind effele zolgalatt, a' myre a' varosnak zwksegh | Nem veszik be a' szam weuö wraim ez fele szokatlansagot | Az Capitanok walaki feleól paraznasagot, orsagot es effele Zarvas Wetket megh ertenek ... Azokat a' Zemellieket tartozzanak hwteok alat az Ortalj Mondoknak, wagy a Waros Procaratoranak be mondani, hogy az bewn meg bewntettetwen az Nagy Istent tizta iambor eletbe zolgalhassuk [Kv; Szám. 3/XVI. 48, 3/XVIII. 40b. PolgK 18]. 1586: Ez fele zeo (!)* es kerdezkedes Bosegessen leon keozotwnk [Kv; TjK IV/1. 615 Melchior Nemet vall. — *Ertsd: szó]. 1590: falu elöl ki ne hozhassanak effele dolgokath [UszT]. 1593: Mondro Peter ... zanzandekkal vrara tamadot, es teob lator tarsaual megh eolte, seot ennek eleotteis effele gilkosagokban tapasztaltatot [Kv; TjK V/1. 449–50]. 1597: effele dologban az az zokas volt, hogy ahol marhat ne(m) talalnak az Jozaghoz Nyúlnak [Vesszód NK; JHb XXIII/3]. 1608: Hogy azert my keozotwnkis ez Utanis ez fele haborusagos Igyenetiensig az perleodesbeol ne legyen Indulank ilyen attyafiusagos alkuasba(n) es uegezesben* [Kv; JHb XXVI. 49. — *Köv. az egyezség szövé]. 1614/1615: az ... effele teoruintelen el neot ioszagokrol vegezet az orszagh [T; Törzs]. 1618: Erről mikor igen sokat consultatunk volna egymás között, az pasa ezt igen nagy jó neven vevé és kére igen, hogy ha mi ezféle hireket hallok adjam értékre [BTN 137]. 1644: ha többszer effele vetekbe ... impingalna ez az Horuat Mihaly ... az elebbi Sententja legien az fejen [Cege SzD; Wass]. 1647: Hüseghtek masokot is effele czelekedetektől* arceallyon [BesztLt 130 fej. — *Ertsd: latorkodástól]. 1675:

efféle dolgok ne agitaltassanak [Kv; TjK VIII/12. 120]. 1681 (A telekiek) A Csonakosiaktól felette ighen Injuriatlat(na)k, mert marhajokat hatalmas ezek(ne)k hataroko(n) legeltetik ... Effele hatalmaskodásra rea kellene lenni; marhajokat bé hajtani [VhU 161]. 1688: ha többé e fele enormitasokba* elegyitené magát a' sz: Társaságtól rejecialtassék [SzJk 223. — *Ti. részegeskedésbe és vagdalkozásokba]. 1733: A Nagj Aszszony halála vtan ... voltak effele villongások [Hévíz NK; JHbT]. 1736: gyűltek minden felől elé az sok szolgák, elig fértek el az ebédő-palotában, noha oda kocsisok, fellajtárok, lovászok, szakácsok, szakács inasok, hajduk, darabontok s több efféle alávaló szolgák bé nem jöttek [MetTr 320]. 1755: mind efféle ismételten emberekkel társalkodot [K; Told. 3a]. 1759: a' mellett injugáltatik az I Páké Falunak, hogy e féle erőszakos foglalásokat többször ne próbállyanak [Hsz; SzentkGy törvényes széki hat.]. 1796: Turoseknak természetek az efféle (!) verekedés [Bács K; RKA]. 1731 a miolta talám megis büntettetett az efféle illetlen maga viseletiert, ritkábban hallom motskolni, megszünt [Torda; TVLt Közgy. ir.]. — L. még SzO II, 329.

Sz. 1788: Az Aratás bé következett, ma kezdik ittis* Árpásonis Ngd részéről a' Sorlót vetni rá Buzára és Rosra: Nagyon megdűledeztek; de akkor kél fel a' Gyernek (: a' közmondás szer(int):) mikor az efféle Gabona megdül [TL. Málnási László főkonz-i pap gr. Teleki Józsefhez. — *Kercsesora F].

II. nm fn-i jell-ű haszn-ban: 1. ilyen/ilyes (féle) dolog; aszfél de lucrú; derartiges Ding. 1582: monda(m) Neky, hogy Nem io Azzoni allatnak effelet nala hordozni [Kv; TjK IV/1. 106]. 1583: miert mondas az Iambor Azzonira effeleket, ha megh ne(m) tudod bizonyítani [Kv; TjK IV/1. 157]. 1585: Kozma Balint vallia ... tudom hogy parducz Beór Medwe Beor, Sisak Panczel, es fegywer Derek effele valanak Az Azzoniomnal [Kv; i.h. 526]. 1589: Boldis Jakab vgian Horuat Mihalyal valokat vitte 4 louon ... Kouacz Janos vgian ez feleket vitte 4 louon Huniadigh [Kv; Szám. 4/X. 73]. 1600: igassagomat effelewl megh akaria tartani [UszT 15/247]. 1621 Azert kerik eo kglmek Biro vramat Tanacziaval eggiwt, hogj az eleobbi vegezes szerint eo kglmeknek effelekre legie(n) zorgalmatos gondgia [Kv; TanJk II/1. 311]. 1633: az város szolgája szolgálójától hallottam, hogy mondá, hogy Szabó Jakabné és Gyarmati Márton odamentek volt az ő házokhoz, meg az asszonya reájok vetette az reteszt és azok odabe voltak, azonban hazament ... bement reájok, és ottan ismét mindjárt kijött, és azt monodta az feleségének: Annók, ellehetnél ám te efféle nélkül [Mv; MvLt 290. 120a–8b átirásban!]. 1672: Jelenti ő kgme hogj executorokat hoz kdgre az orszagnak effelebe(n) szokot törvenje es rend tartassa szerint, hatvan negj magyar forintokigh [Torda; Törzs]. 1681 ennek utánna effélewl nemis kell Urbariumot oneralni | a jobbgiokból álló Taxasok akár mely közönseges Contr-

butio alol ... nem immunitaltatnak, hanem ha Taxa leveleken valo resolutiob(an) signanter effe-lerölis emlékezet lészen* [Vh; VhU 44, 199. — *A majorságfölddē tett ingatlanoktól fizetett taksa eltörölésével kapcsolatos hat.]. 1688/1782: gát kötés és egyéb efféle [Szamosfva K; JHbK XXVIII. 36]. 1733 azon haz és fundus iránt, mellyen ingyen valo joakarathol s engedelemből lakik, senkivel semmi conventiot, vásárt, vagy tserét ne attentallyon, külömben ha effélében Comperialtatik eő facto turbaltatik simpliciter [Torda; TjK I. 100]. 1752: effekekkel papirossat tentat, pennát nem kellett volna veztegetni [Kv; Szám. 69/XXVII. 7]. 1763: Hallattam pedig azt ..., hogj akkor szekerekkel vitt volna gabonát s egyebet ... Mányika Iuon Gálfalvára ..., de erről s több effélékről azok tudnak, s tudhattak bizonyast mondani a' Kik ott az Udvarba nálla forgottak [Záh TA; Mk V. VII/1. 16 Sarmasán Gabrilla jb vall.]. 1780: Ök efféléket beszélle-nek [Ne; Borb. II]. 1797: meg maradtatt széna, el melegedett gabana s egyéb effélék iránt parant-solt a' Néhai Groff Ur [Mv; Told. 42/1]. 1828: efféléket tselekedni nem átolotta [Dés; DLt 87/1829].

2. ilyen/ilyes(féle) lény; astfel de fiintá; derar-tiges Wesen. 1578: wegeztek hogj mykor affe-le zóket Jobbagy ide Jeo Az tyzedes tartozzek mingyart capitannyanak meg mondany az Capitan penig Byro vramnak tegie hyrre, hogj Annak vtanna eo kegme Byro vram tuggo(n) gondot vysselnj effelekre | Az varos procuratori Jelen-tettek hogj sok gonozsagh volna az varosson es Eyel Iaro es parazna Azzony Allatok megis elegen volnanak, ... Veztetet hogj Walahol effeleket tudhatnak, Jarianak el teorwenj zerent dolgokba(n) es Aky mith erdemel, vgy bewntessek [Kv; TanJk V/3. 175b, 286a]. 1584: Zabo Martonne terhes lewen meg vnnia az feredeot, es Monda Bakos Andrasne nekem miert nem teorled meg az illien terhes Azzony allotot Neheze(n) varhattia effele [Kv; TjK IV/1. 233]. 1585: Az Chigan Waidanak 8 szing karasiat ... Az Giurkonak az ky fót wezen hagiak Tanaczul hogj Annakis 8 szing karasiat Adatnek Egieb kor Azert efelenek eztendore Chak f. 4 Adtak [Kv; Szám. 3/XVIII. 40b]. 1593: vadnak Jsten ellen chelekedeoek Es az varosnak reghy io Veghezesej ellenre (!) rugho-dozo iffiak, kik, noha keserwsegnek idejere es poenitentia tartasnak Napiayra lutatot volna az vristen Eyel vgmint tilalmas orakban virat-tik (!) tormezlanj zoktanak, es izoniw ochyma(n) bezedekel zitok kialtany ..., kerik varosul Biro vramat hogj aky Wdeo vtan eyel ezen kepe(n) tormezol bar vglá(n) hazabannis ektelenwl kialt-wa(n) azonkepen bwntessek, es birianak effelewl [Kv; TanJk I/1. 224]. 1640: Bányai Gergelyné Brzsébet asszony fassa est: Az sok étel-ital, dorbézlást láttam s hallottam. Az szabólegény s több effélék eleget vendégeskedtek. Bíró Pálné s Beörveiné, többek effélék odajöttek Molnár Istvánnéhoz, de én egyebet nem láttam hozzájuk [Mv; MvLt 291. 233a–51a átrásban].

efficiál 1. dolgozik; a lucra; arbeiten. 1672: Asztalos Tothazj Jstua(n) és Kirchner Jstua(n) W(ra)mek az mit az koe (!) fal mellet efficialtak Meritten Philipp hazanal egy paitat böcsültek p(ro) f 1 d 40 Egy varga czeres Muhelyet p(ro) f 12 d — ... Egy Arnyek szeket ... d 50 Szeüffner Györgyne Timarne Az Mühelynek az Örrat le zalicza Az Sóúent bellyeb Steppen Hösch timar mühelyet el kel hannj [Kv. PLPr 1612–15. I/3].

2. elintéz/rendez; a aranja; erledigen, beilegen. 1742: az Vr Fő Posta mester vr(am) meghis paran-csolta Sombori Posta mester Német András Vr(am)nak hogj dolgait componalja ..., mellyet akkor fogadottis, de semmit nem efficialt [Zsombor K; Somb I]. 1753/1781 o maga fogna Bétsben efficiálni, hogj a Gyógy vizén lévő Jóságaiakon a kapu szám után való adózás diminualodnek [Máda H; JHb LXXI/3. 2].

3. végbe/véghezvisz; a duce la indeplinire; durchführen, fertigbringen. 1722: Hét óles Fenyő Gerendák küldésiről ir Ur(am) kgd ... De hogj efficiálja ez a Jóság azo(n) fák(na)k el szállí-tását, és ittis az hid dolga kíváltképpen veghez menyé(n) Ne(m) Capialhato(m) [Fog.; KJ. Rétyi Péter lev.].

efficiálhat elérhet; a putea obține; erreichen können. 1744: mindenfele ratiokal akarvan eo-ke-t ad saniozem senum inducalni, ... de semmit sem efficiálhatván, tsak azt kívánták, adgyák okát, mi okon nem conscribáltattyák magokot [HSz; INyR]. 1753: ha lehetséges a régi szabadságnak el éresit allaborállják, hogj ha pedig aztot nem efficiál-hatnák, tehát az rajtunk lévő sullyos Contribu-tionak alleviatiojat meg nyerni igyekezzék [Gi-dófa Hsz; Törzs. Nic. Ferentz (60) pp vall.].

effigies képmás; imagine; Abbild. 1737 Ezen Templomnak az Sanctuariuma bolthajtásos, a' más része penig fenyő deszkából valo Mennyezeti vagjon, mellyre is egy néhány Szentek(ne)k effi-giesse depingáltatott [Csákgörbő SzD; JHbK XXVI/13. 9].

effikácia foganat; eficacitate; Wirkung. 1709: Magat ő kglme resolvalta, Reversalist nem ad, a' Conventioval sem Contentus, pedig bizony enis azt mondom edgj szava sem lehetne ahoz kepest mennyi efficitiaja vagjon most ő k(glm)e szol-galattjának [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.].

effortuáltatik végbevitetik, teljesedésbe véte-lik; a fi dus la indeplinire; durchgeführt werden. 1641: az soofalui Aknank ighen megh kezdett bontakozni es tisztitas nekeul szukeölkeodni. Minek okaert, im ez Széknek irattunk egy Leue-lett, kitt kegielték kezebe dirigtunk; Azert ... az Szek(ne)kis hasznára lúé(n) azon dologh, effortualtassek ebbeli kivansaghunk [UszLt IX. 75. 8 fej.].

effugiál elkerül; a evita; vermeiden. 1764: ha Circumstantiak ilyen világosok, s' az karos is

réa esküszik kárára nem effugiálhattya akar a' fel akasztásnak, akar a Homagium(na)k poenajat, de ha mind effugiálnais a poenát, az kárnak meg fizetésit nem declinálhattya [Torda; Tjk V. 204].

effugiálhat elkerülhet; a putea evita; vermeiden können. 1763 eökegjelme a kárnak refusiojat nem effugiálhattya [Torda; Tjk V. 155]. 1764 ha . az karos is réa esküszik kárára nem effugiálhattya akar a' fel akasztásnak, akar a Homagium(na)k poenajat [uo.; i.h. 204. — A teljesebb szöve. *effugiál* al.].

ég ige 1. lángol, tűzben emésztődik; a arde; brennen. 1568 Ezt en zememel lattam hogy az keosz fal Az kowach balase meg Gywlt vala, Razmane felöl es Jge(n) erossen Egy (!) vala [Kv; Tjk III/1. 221]. 1573 Stamp Iános azt vallia hogi Nagi fwsteot latot az Darochy Maioraba, Be futamot oda tahat Immar harmada egh az kazal zenanak [Kv; Tjk III/3. 190]. 1629 Hogy penigh hallam az Nagy Mihaly kialtasat ki futek latam hogy egh az haz, nem felette nagyon, ha ember leszen vala nem egh vala anny haz el [Kv; Tjk VII/3. 103]. 1644: latam azt hogj Egh vala az Nagj Miklos haza, de honnat giult megh en azt ne(m) tudom de hala az Istennek hogj Mas haza Nem ege el rola [Mv; MvLt 291. 432b]. 1653 a hajduk a vajdához való biztokban, a németen semmit nem adnak vala, sőt böcstelenül bántak vala vélek; szidalmazván, a süveget kiragadták a német fejéből és belé fúttak, és a földhöz puffantották; és esmét egynek a nyalábot a hátán é, vagy a lova hátán felgyújtották, és azt nevelték mint égett [ETA I. 61 NSz]. 1718: az fen forgo major ház efel tájb(an) éget él én az mikor meg latta(m) az maros felöl valo szegeleti eget | éppen az közepin gyult meg az haszijan (!) eget őt szalonna minden aprolekjaval edgyüt [Branyicska H; JHb]. 1779 lássuk, hogy az erdő füstölögni és égni kezd, melyet mihelyt észrevett Szántó István Uram elfutamodott töstént és csengettetett [Egerpatak Hsz; HSzjP].

Szk: hőrmére ~ a gyertya csonkjáig/végig ég a gyertya. 1763 az kőrnire egett az gjertya, s' ugj vetette el [Torda; Tjk V. 154].

A *hőrmére ég* a dolog szólas eredetibb, elsődleges jel-ű formája [erre nézve I. Kertész, Szok. 255–6, O. Nagy 194].

2. tűzben elpusztul, halálra ég; a se mistui in foc, a pierii n foc; verbrennen, im Feuer untergehen. 1570 az Mynemw haza Markos Ambrwznak volt megh egeth volt, ket lowais eget volt benne [Kv; Tjk III/2. 138].

3. lángokban áll; a fi in flăcări; in Flammen stehen. 1653 azonnal lőn hírlük benne, hogy tehát Medgyesfalva igen ég, és a kurtánokat kergetik és vágják [ETA I, 64 NSz].

4. égőben van; a fi in curs de ardere; sich im Brennen befinden. 1792 A folti erdőn éppen most ég két mész kementze [Bencenc H; BK].

5. világít, világol; a lumina; leuchten. 1606: Akkor ot uolta(m) mikor aztalhoz witek, az varos uegeröl hozatot uala Zolta(n) Pal gyórtíat, Dienes Georgy mind el wti uala hogy ne eghyen [UszT 20/111]. 1736 (A temetésen) hat feketében való ifiu az test mellett hat szevendéket tartottanak, az fejinél és lábánál nagy gyertják égtének [MetTr 408].

ég fn *tsz-ban is* égbolt; cer; Himmel. 1580 Anno D 1580 eztendőbe lattunk chodakat az egeben keetcher Muzkoua orzaga felöl [Nsz; MKsz 1896. 373]. 1593: Zaiabol hallottam Kalmar Tamasenak hogi illien izoniu atkot kialtott Jsten Jsten, agi oli vizet, oly twzet az egebol, hogi az varos el swllieggien [Kv; Tjk V/1. 333]. 1653 Mikor a várat vínák, egykor látták az egen török ország felé, mintha valami tűz lobbanás lött volna, melyet úgy magyaráztanak, hogy egy csuda volna az egen, és hogy az győzedőlemnek jele volna Ezek a törökök azt is megmondák ..., micsoda tűz volt volna a kit Tömösvárhoz láttak az ég alatt; mert hát a császár poros szekerei gyutak volt fel a táboron, és ezt látták a kik táborban Tömösvár alatt voltanak | Ezen esztendőben nagy villámlás lobbanás lőn az égen felhő nélkül [ETA I, 48, 103 NSz].

égbekiáltó felháborító, szörnyű; revoltátor, ingroizitor; himmelschreind. 1681 éghbe kiálto utket cselekedet [Bál. 1].

égbeli égi; ceresc; himmlisch. 1653 Ekkortájban Bocskai hogy a németre támada őszszel, sok égbéli jelek és csudák lesznek vala; napnyugot felé láttam éjjeli időben, mert én a Mezősügen jártam lovam hátán [ETA I, 100 NSz].

égedelem 1. gyöttelelem; chin; Qual. 2. baj; necaz; Übel. 1838–1845 égedelem 1. lélekgyöttelelem; 2. baj, nyomor [MNYTK 107].

A mai erdélyi, főként székelyföldi szóhasználatban a pajkos, eleven gyermekre mondják: égedelem ez a gyermek! — Gáspárnak fennebb adott kettős jel-e közül az első mögött alighanem ez a jel. rejtőzködik, viszont a 2. jel-t a szerk. sem a régiségből, sem a mai, ill. a maihoz közeli erdélyi szóhasználatból nem ismeri. — Ilyenféle és más jel-eire 1. MTsz.

éger 1. soarece; Maus. 1597 az buzaban mind éger miat s mind eseo miat nagi kar wala [Kv; Tjk V/1. 140]. 1661 Az Lampast kellett ket uttal megh borittatnunk, miuel Egéré (!)* uagi madar el tepte szaggata az boritasatt [Kv; SzCLev. — *Olv.: éger-é]. 1679 Vagyon ezen pinczében Majors(ági) nyári sajt NB. Nemeilyket az Eger valoba(n) el vesztegette [Uzdiszt-péter K; TL. Bajomi János inv. 102]. 1684: Ebben az esztendőben az éger és több injuriak miatt igen kevés búza volt, oly hamar úgy megdrágodott az búza, hogy most 80, 81, 84 pénzen jár vékája [Torda; TT 1889. 258 SzZsN]. 1708 Most vr(am) a' Zab aratáson vagyunk, de eztis az eger ige(n) el vesztegette . . sok helyeken nagj karokat Töttek az egerek és Tesznek mostis [Fog; KJ. Fogarasi János lev.]. 1710: küldöttém

volt egy kis turocskat kicsodas volt nem tudom most is küldötte(m) együtt, még isméri az Ur eő kglme mért a nyákánál es küs lyukat csinált volt az eger [Vacsárcsi Cs; BCs]. 1722 Ezen Nállam álott pénz egy fertálljos csiporb(an) volt, de az sem volt teli, hanem szőszel; es bojtörjánal töltöttem meg hogy az Eger hozzá ne terjen [Borzás SzD; Ks 5. X. 28]. 1728 Az o Török-buzának egj részét az Egér el vesztegette [Aranykút K; Ks 55. 73 Petky Dávid inv.]. 1810 A Malomháznak az egerek Juggatása miatt sorvadni kezdett szalma fedele [Rákos Sz; Ks 76 Consr. 264–5].

2. daganat, gumó (a ló v. szarvasmarha torkán); umfläturá, tumoare (in gitul calului sau al vitei); Flechsenegalle am Hals, hinter den Ohren oder im Rachen des Pferdes oder des Viehs. 1587: Az lonak az torkan valo Egereteol meg giogitottak [Kv; Szám. 3/XXXIII. 21–2]. 1599 Az Louaknak egeret uetettem megh es szayokat tiztitattam megh [Kv; i.h. 8/XII. 4].

E jel-re l. CzF, MTsz, SzamSz, EtSz, TESz. — Némelyik forrás 'kelés' értelmezést is ad.

3. '2' 1823 Négy oldalas csontjával együtt Négy egere négy szálkás petsenye [Koronka MT; TGsz 16].

A TESz ilyenféle jel-re hivatkozik: 'a disznó faránál kétfelől lévő két izomnyaláb; die zwei kleinen Fleischwülste beiderseits beim Hintere des Schweines'.

éger égerfás/égeres berek; ariniş; Erlenhain/wäldchen. 1684: az Egret és az szent Martoni berket egészen eladta [Wlt, MNy XXXVIII, 57]. 1729 A kis mezőn a tó felett egj oldal szena fű, a bokor fel vette, vici(nusa) belol az eger [Árapatak Hsz].

Hn. 1623 Eger Pataka [Bodola Hsz]. 1624: az mogioros eger [Zágon Hsz]. 1633 az egerben (k) [Kézdipolyán Hsz]. 1637/1778 Eger nevű Széna rét [Erdősztygyörgy MT]. 1643/XVIII. sz. köz.: Kis Eger. Belső Eger [Somkerék SzD]. 1646 Az Budos Eger kuttianal [Szentiván-Laborfva Hsz]. 1650 Nagy Egér (l) nevű helyen [Csomafva Cs] | Eger paloban (k) [Bikfva Hsz]. 1660 az Magyar Egerben (sz) [Sárd AF]. 1676 Egher szegh uttya veghenel [Bikfva Hsz]. 1680: a Tanko egrinel [Szentimre Cs]. 1689 Eger kozott [Szemerja Hsz]. 1693 Csúz eger mellet [Karácsonfva U] | Az Eger alatt [Kökös Hsz]. 1696 az Kökösi Egren fellyel (k) [Szotyor Hsz]. 1697 Az éger (l) előtt a szabad fű (k). A Felső eger előtt (k) [Illyefva Hsz] | az Egren belől [Csók-fva MT]. 1702 eger Széki nevű helyben (e) [Kadács U] | az nagy Egerre menő szena fű [Kilyén Hsz]. 1711 az Igeni Szőlők felől magyar Egerben (sz) [Sárd AF]. 1712: Az falu fűvénel kerek egerben [Gelence Hsz]. 1715 Eger főben [Magyarókeréke K; KHn 91]. 1720 Eger alatt (sz) [Tusnád Cs] | Erdő alatt . Kovács Egrib(en). Farkas vész Egrinel (sz) [Szentsimon Cs]. 1722 A' Vajda Egrib(en). A' Tokan belljül, az Eger uttján felljül [Feldoboly Hsz] | A' Bod Eger előt. Közép Eger farkáb(an). A' Magjaros

Eger uttja mellet [Zágon Hsz] | A Kerek Egerre megjen véggel [Kovácsna Hsz]. 1728 Az eger alatt valo az Eger labban (sz) [Kökös Hsz] | az ket eger között [Illyefva Hsz]. 1729: (Egy föld) vi(cinusa) belől az eger [Árapataka Hsz]. 1734 eger (l) kút fön [Vajdasztván MT] | Ilka-Patakán tul az Egrek közül [Nyén; később Keresztvár Hsz]. 1735 Kerek eger nevű helyben [Bere MT]. 1737: Kerek egerben [Zentelke K] | Jakocs egrrib(en) (k) [Illyefva Hsz]. 1743: eger [Csók-fva MT]. 1750: Az Éger (l) nevű hely(en) [Barátos Hsz]. 1753 a Miklos janos egere melet [Csató-szeg Cs]. 1754 az Eger-pataka mellett [Kispetri K; KHn 290]. 1756 a Nagy egerben. a Pál Egriben [Tapolca Cs]. 1757: A Nagy Egérben (l) [uo.]. 1761 Gergélj Mihály egre mellet. Kut egrre menő(be)n [Verebes Cs]. 1764 Szálas egerben egj darab egres [Bencéd U]. 1772 Erbány Egeriben [Kozmás Cs] | 1773 A Kurta Egerben a kiss eger n.h.-ben [Újfalu Gysz] | Egerszeg [Szárhégy Cs]. 1781: Eger megett [Bencéd U] | Eger Szék előtt (sz) [Kecsetkislalud U]. 1791/1796 k. Az Eger Kert [Szotyor Hsz]. 1797: Szekes eger alat (k). Tós eger Dombja allyán (k) [Csehétfva U]. 1798 Eger Főben [Korond U]. 1798/1812 Nagy Egerben (k) [Buzaháza MT]. 1811 Janko vagyis eger nevezetű helyen (k) [Köpec Hsz]. 1812: az Egrek mellett (k) [Oklánd U]. 1815/1817 A Sebe egribe (sz) [Márféva U]. 1818 Az Eger Lábján (k) [Lisznó Hsz] | az Eger előtt (k) a' Két Eger között (k) [Kökös Hsz]. 1821: Az Egerben [Mikóújfalu Hsz]. 1825: az eger eleje nevű helyen (sz, k) [Csomakörös Hsz] | A Kerek Eger nevű helyen [Papolt Hsz] | az Eger eleje nevű helyen [Páké Hsz]. 1826: Az Éger, vagy Árinny nevű helyben [Somkerék SzD]. 1832 a' kopatz föld egre nevű helyen (k) [Korond U]. 1835: Az Eger alatt (sz) [Bodola Hsz]. 1838: Eger ágon (sz) [Kissolymos U]. 1862 Kerekas Egriben (sz) [Bölön Hsz]. 1864 Eger szeg [M. fenes K]. 1874 k./1906: Veres eger [Deményháza MT]. 1878 Eger és árok köze Síllo porongyába [Bölön Hsz].

A címszó jelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

égeres, egres I. mn égerfás; cu arini; Erlen-. 1680 Vagyon egy darab Szántó föld vici-nussa Fellyöl az Felső Porumbaki hataron valo egeres bokrok [F. porumbák F; Ált Urb. 57–8]. 1688 égeres bokrok [uo. i.h. 15]. XVII. sz.v. Zines tóuin egj daraboczjka Egeres helj vic(inusa) az Benesd Patak [Menáság Cs]. 1720: Tudok . egy darab szántó földet Szenafűvivel s egres helyivel együtt [Parajd U; LLt]. 1761 Kő ház Kert nevű helyen egy darab Keszáló tanorokja azon belől lévő Nádas egeres halas tó és csikász helyekkel együtt [Szentsimon Cs].

Hn. 1549: in Egres patak fwben [Bh; KHn 6]. 1604: Eghres aszoba [Abásfva U]. 1623: Egres Patak [Bodola Hsz]. 1635 az Egres Patakban [A. jára TA]. 1640 Kis egréstő [Egrestő KK]. 1643: Kús Egristó [uo.]. 1644/1757: Egres patakban [Gyalu K]. 1648: Nagi Egréstő [Egrestő

KK]. 1690 az Egres rétben (r) [Sülelmed Sz]. 1693 Egres Patak [Vargyas U]. 1699: egeres Patakban [Bh]. XVIII. sz. eleje Egrés Aszó Patakon átol [Bánkíva Cs]. 1717: Egres völgyben [M. gyerőmonostor K]. 1738: Egres kútb(an) [Ketesd K]. 1740: Az Egres Völgyben (sz) [M. gyerőmonostor K]. 1754: az Egres patak [Bábony K]. 1763: Az Egrespatak Hegyén [Jákótelke K]. 1768: Az Egres rétben [Sarmaság Sz]. 1783: Az Egres Ut Padján [Fiátfva U]. 1787 Egeres Gát n.h. Fojása mellé (k) [Tasnád Sz]. 1816: Egres toba (sz) [Nyárádremente MT]. 1818: A Farkas kapunál vagyis Egres Patakba [Illyefva Hsz].

II. fn égerberek, égeres/égerfás berek; ariní, pádure de arini; Erlenhain. 1735: az executor Nimettel járo Hollomezei Nemes ember, az Kővárvidéki meg nevezet embert, az Némettel edgjütt meg fogta, és ki huzván az Égeresbül ... az öklivel fenyegette s merengetet hozzá [Csicsógyörgyfa SzD; TKI]. 1737: a midőn mi oda az helyyre érkezünk már akkor az Reketyesben vagy Egresben szaladott s bujt volt a Szakaturi ember [Gáncs/Retteg SzD; TKI Rusz Szimeon (32) jb vall.]. 1764: Szálas egerben egj darab egres [Bencéd U; EHA]. 1801: azon ház helye Duda Gliorinak sok időig pusztájában álván, az apro Egeres, és Nyires Valamennyire bé Nőtte [F. szöcs SzD; TKI Rusz Stéfán (70) col. vall.]. 1818: Sibisel Ohabai Mitu Sion Juon Pestyillával Controversiaban jöven egy Darab egres határa felett az hely színére ki menván ... az határ ki mutattatott [H; JHb 36 Prot. 10].

Hn. 1623: Egres [Bodola Hsz]. 1680/1825: Az Egresen tul [Vajdasztiván MT]. 1687: az Egres pataka mellett [Homoródsztpéter U]. 1690: Az Biro Egresse mellet (sz) [Sülelmed Sz]. 1698: Benedek Mezein egresben [Sepsiztkirály Hsz]. 1703: Egresben [Bardóc U]. 1713: Egresben [Kásonújfalú]. 1718: Biro egresiben. A nagy Egres mellett [Sülelmed/Monó Sz]. 1718/XVIII. sz.: a Rét mellett valo Too vagj Egres [Naprád Sz; Berz. 7. 68. 1]. 1723: Egres dombja [Bibarcíva U]. 1726: az Egres patakja, az Egres vize [Vajdasztiván MT]. 1727: Egres Pataka [Somkerék SzD]. 1750: A Sz: Iványi Réten az Egres alatt [Szentiván-Laboríva Hsz]. XVIII. sz. köz.: Az Egres nevű helyben [Berekeresztúr MT]. 1756: az Egres kutyta [M. bikal K]. 1768: Az Egeresen a' Kraszna mellett [Sarmaság Sz]. 1806: az egres utján [F. rákos U]. 1809: Az egres elöt [Nyén* Hsz. — *Később: Keresztvár]. 1817: A Tatártó egresse Nyírésibe [Vágás U]. 1818: az Egeres farka mellett [Szacsva Hsz]. 1835: Az egresben [Márkos Hsz]. 1835 k.: az Egres torkába [M. fodorháza K].

A címszó jelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

égereses égerbokros/fás; cu arini; Erlen-. 1680: vagon eo Ngok(na)k egy darab szep Egeresses Erdöcskeje ..., ha kevantatik, lecz(ne)k szaru-fának valo fakot vághatni belőlle [A. porumbák F; Ált Inv. 34].

egerestáne régi erdélyi (főúri) tánc; vechi dans ardelenesesc (aristocratic); alter siebenbürgischer (hochadeliger) Tanz. 1736: volt az lengyel változó, ... a lapoczkás táncz; ezeken kívül a régi magyaroknál, nem az köz, hanem az úri és főrendeknél, nem csak a lakodalmokban, hanem vendégségekben is, kedves tánczok tudniillik az egerestáncz* és gyertyás táncz, mindenik tánczhoz szokott nota, melyet a (!) akkori muzsikások jól tudtanak [MetTr 331. — *Leírását l. i.h.]. 1835: unser alter egeres tántz [Borszék Cs; JHb br. Jósika Jánosné Csáky Rozália Jósika Samuhoz].

egerésző egérfogó; care prinde șoareci; mausend. 1756: Jo egerészű fejer matska l [Branyicska H; JHb XXXV/35].

egérette egérrágtá; ros de șoareci; mausgefressen. 1586: Jeowe oda Masas Peterne, es ez leany vendelet fel Nita, Es ot egy Egher eotte Sahos ruhat talala megh [Kv; TJK IV/1. 571]. 1628: Egy egher eotte uy Paplan közönseges [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 2]. 1814: alig jött ki belőlle Nyoltzvan Véka Kőltés, eger ette, Gergeritzés Gabona szemüll [Banyica K; BfR 117. 1 Ladislaus Barta (48) col. vall.].

égerfa Alnus glutinosa; arin; Erle(nbaum). 1505: de inde ad eandem partem transgrediens* prope ipsum fluuium Strygh vbi antique littere metales dicti Capituli ecclesie Albensis Transiluanie sub vna arbore ligni Egerfa appellati vnam metam terream ostendissent [Baththaneum III. doboz 170. Lett. sz.: 922 a km-i konv. okl. (Vekov Károly kijegyzése). — *Ti. meta]. 1753: egy darab szántó föld ... véggel a' Sebes vizére jár az eger fa kezdette fel nőni [Szováta MT; EHA]. 1762: elébb menván ... az ottan el folyo Patak Marton lévő Cser, alias Eger fáig *[Szászfenes K; JHb XXXIV/1. — *Más valló is így!]. 1782: Városunk határán régtől fogván Verőink, gáttyaink oltalmára, és egyéb szükséges dolgokra nevelt nagy Eger fáinknak nagy(gy)át, és szépit ... le vágatta [Torockó; Thor. XX/4]. 1801: az Aszszony ő Nga maga Egerfás Berkiből Eger fákat adott [A. jára TA; Blt]. 1810 k.: A láb földeket közel az Udvarhoz kell tsinálni a' rétet jo moddal ki Sántzolni a' közepén is széles Santzot es kereken fuz fával bé ültetni a' közepen pappel (!) és egerfával [Banyica K; IB gr. I. Bethlen Sámuel ut.]. 1822: Tűzre valok: Gyertyán, Nyír, Nyár és Egerfákis [Gyerővásárhely K; EHA]. 1840: a K Monostori Papiros Malomnal Csőnek valo Egerfa [Km; KmULev. 2]. 1846: adjon ... két egy forma Divánt négy párnával, melybe jár két karikás ágy fa is, eger fából két ágy fát [Kv; Végr.].

Hn. 1743: Eger fa n.h.-ben (k) [Balavásár KK; EHA]. 1766 k.: A' Tamásfalvi Erdő alatt az Éger fáknál [Középlak K; KHn 297]. 1768: Az Eger faknál (sz) [Somkerék SzD; EHA]. 1778: A Kert alatt az Egerfa nevű helyben (k) [Balavásár KK; EHA]. 1834: az egerfáknál a Tonorkba [M. gombás AF; EHA].

égerfa-asztal masă din lemn de arin; Erlentisch. 1806: egy kisdég egerfa asztal [Bodola Hsz; BLt].

égerfa-berek égeres; ariniş, pădurice de arini; Erlenhain/wäldchen. 1764/1786: Vagyon Borbánd felől egy nagy Egerfa Berek [Sárd AF; EHA].

égerfa-bokros égerbokros; cu tufe de arini; mit Erlengebüsch. 1688: Vagion az Liszkoa (l) patak mellet egy egerfa bokros réth [F. porumbák F; Ált Urb. 16].

égerfa-borona égergerenda; grindă din lemn de arin; Erlenbalken. 1752: az Udvarhaz... jo vastag tölgy fa talpakon Sas fakban rott dirib darab egerfa baranakbol épült Sendely egy Fedel (így l) alatt lévő négy jo tagas Házok, melyek jo tapasztasok és meszessek [Pókafva AF; JHb XXV/73].

égerfa-deszka scindură de arin; Erlenbrett. 1786: Tölgyfa Deszka nro 87 Szilfa Deszka 10. Egerfa Deszka 4. Fenyő Deszka 5 [Nagyalmás K; JHbK XXIX/36]. 1813: A' Koronkai Fel dugott uj Tón vagynak két uj zugok... a másik zúgó... még félben áll készíttetlen, mely uj eger fa deszkakkal van meg padolva [Koronka MT; Told. 18].

égerfa-erdő éger/égeres berek; pădurice/pădure de arini; Erlenhain. 1821: Nyir Nyár, magyaró, gyertyán, eger, tölgy es búk fa erdő, vesszőnek, karonak, bornának... használható [Ködmönös SzD; LLt].

égerfa-pálea égerbot; baston de arin; Erlenstock. 1736: Tisztarto ur(am) Szimion Mizgátt azért ütette eger fa Paczával, hogy... a parancsolatra nem akart Comparialni [Récse F; JHbT].

égerfarkfű cickafarkfű; Achillea millefolium; coada şoricelului; gemeine Schafgarbe. 1719: Kerti Fülemile Sarga Virágot... három lotot meg Szedven Szepen az virágát... Egerfark fű Levelet virágával edgyűt (:ennek Deakul neve Millefolium:)... tegyek ezeket edgy üvegben, melyre Toltsenek jo erőss égetbort edgy ejtelt... ebből kell edgy edgy kalannal adni az Cselednek innya Reggel [Ks 54. 84 Medicina instructio].

égerfás égeres; cu arini; Erlen-. 1801 az Aszszony ő Nga maga Egerfás Berkiből Eger fákat adott [A. jára TA; BLt 12].

égerfogó I. mn de prins şoareci; Mäuse fangend/Mäuse-. Szk: ~ kaptány égerfogó csapda. 1748: Egér fogo kaptány Nro 2 [Mezősályi TA; Ks 7. XVII. 12]. 1829: Egy kis éger fogó kaptány [Mv; MvLev] * ~ láda. 1746: Egér fogó Láda [Borsa K; Told. 49]. 1747: Egér fogó láda... mely ez előtt volt a Vendég házba [uo.; i.h. 24].

II. fn egércsapda; cursă pentru şoareci; Mäusefalle. 1597: Kis Imreh az eger fogot akarta az giermek feie felet az polczra fel tenni [Kv; TJk VI/1. 41]. 1679: Belső Gabonás Ház... Eger fogo, Ladás [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt.]. 1853: a potz egereket irod hogy el pusztitanak holmiket, egyet meg kel fogni egér fogoval, és azt meg pergelni s ott el rakni bűdösen a pintzébe és szüntelen kergetni így el vész [Kv; Pk 6].

egerházi egy Egerháza hn -i képzős szárm.; din Egerháza; mit -i Ableitungssuffix gebildet Form des ON Egerháza: Egerházaer. Sz. 1608: Egerhazy Balas [Mezőbánd MT; MbK].

A szerk. az erdélyi régiségből nem ismer Egerháza tn-et.

egérkő arzén; Arsenicum; arsen; Arsen. 1735: Citatoria Relatoriambol vilagoson Constal, hogy engemet micsoda hallatlan mérges meg étetésre valo materiakkal, ugy mint Fejer mázzal, egér kövel eleitől fogva kívánt el veszteni és meg olni [Dés; Jk]. 1763: Kettseg kívül van az is, hogy Urat eger kövel készült pogatsával intoxicalni... az offeralt pogatsának más részit egy cséplőnek adván az Cséplő annyera inficialtott, hogj ha édes tejjel, s' fekete retekkel nem orvassaltak volna, halált okozott volna, de ezen orvosság által egész nap mint (!) hánt [Torda; TJk V. 178]. 1777: az Incta Firjét ezzel fenyegette: Várj meg kutya teremtetted Toklija mert ha egér követ kaphatok de meg itatlak | maga az Incta meg vallotta, hogy egy iznyi darab Egér követ adott bé az Férjének még sem lett semmi haszna [Kv; TJk XVIII/6. 91, 93]. Horváth Farkas Urnak vajba kevert egér követ küldött, hogy meg vegye [Pálfa Hsz; HSzJP]. 1807: Egy papirosba két darab egérkö [Körtvélyfája MT; LLt]. 1812: Szigyártó Gligorné egér követ akart a' Patikából vétetni, a' melyel az urát meg étesse [K; KLev].

egérköves arzénos; cu arsen; arsenig. 1763: az Ia... ezen gonoszóságát, hogj inkább tetézhesse, arrais vetemedet hogy egér köves pogatsát készíten uranak küldette, hogj életét fogjatván maga latráhaz inkább ferhez mehetne [Torda; TJk V. 180]. 1792/XIX. sz. kőz.: Bőndi András... egérköves vizet iván holt-meg [Bh; RHak].

egérmaszlag vmilyen egérről méreg; otravă pentru şoareci; Art Mausegift. 1770: egér maszlagot hozatott Károly várról, melyet Tésztában gyurva sindelyekre kenette ő kegyelme s ugy raktak az Asztagba az egér ellen [Balázsfa; UtI].

egérszín barnásszürke; brun-cenuşiu; mausgrau. 1793: Egérszín teve szór ma(ter)ia mente, juh premmel [TL, Conscr.]. 1801: Jacob Schmaltz-ruth... visel egér-szín kaputot [DLt nyomt. kl].

egérször-színű barnásszürke; brun-cenuşiu; mausgrau. 1788: egy Egér-szor szinu kaput [Nsz; DLt].

egérszörű barnásszürke szörű; cu pár brun-cenuşiu; mausfarbig. 1627 Eger szeorw fako szabasu negjed fw kancza [Mezőrűcs MT; BLt]. 1648 talalua(n) it Colosuarat megh egy fako egér szeorw kancza louat meg teórúeniezue(n) az orszagh teórúenie zerent eskwzik ra [Kv; TjK VIII/4. 302]. 1679 Eöreggh Kancza . Szü hatu fako, farka serénye elegyes Szü hatu, egér szörű fako, elegyes serénye [Fog.; Utl]. 1680 egy fejer nőstenj agar eger szörű kölykeivel [A. porumbák F; ÁLt Inv. 25] | Egy egér szörű eorógh fako kancza [Radnót KK; Utl]. 1684: Eöreg Kanczak Eger szörű szürke nro 1 | Eöreg Meddó Kanczak Eger szörű fako fekete serényu farku no 2 | Egér szörű barna, hatul szár labu, Csoka szemű hatodfu lo no 1 [Utl]. 1699 Más rendbeli egér szörű hinto eleben valo fakok nró 6 [Gáldtő AF; LLt Gyulafi László lelt.]. 1735 Csitkok egérszörű Fakó 1 [Királyhalmá NK; Ks 23. XXIb] | egj egér szörű lova el vezett . meg kívánom hogy az Specificalt egér szörű paripamat fizesse meg [Dés; Jk]. 1753: Idei Egér szörű Paripa csitko [Mezőzáh TA; Told. 8]. 1764: a' Lo olyan egér szörű vala [Héderfája KK; BfR VI. 125/18]. 1774: vett Magának két Metzett Lovat edgyik fekete, Más Egér szörű [Vécke U; LLt Vall. 204]. 1793 de tsak világosabban el lehet hinni, hogy egér szörű volt, hogy sem barna [Hsz; HSzj *mocskos* al.]. 1804 A' csitko 3. Esztendőš Egér szörű [DLt nyomt. kl]. 1807 egy valamennyire sárgás, vagy egér szörű . Kantzta [DLt 856]. 1808 Rákosi Csipkés Sán(dor) adott cseréb(en) egy egér szörű Kantzát 10 vf [Torda; TVLt Közíg. ir. Vásári jk]. 1833 (adott el) Moldovai Kuturján Gligor Vidrai Gombos D(umi)trunak 1 Egér Szörű csitkos lovat Rf. 55 [uo.; i.h. 833]. 1838: Nyerges Pintye Cserelt 1 Kantzát ... Eger szörű Barnával [uo.; i.h. 838]. 1845 egér szörű lo kamfaru [DLt 814 nyomt. kl].

egérszörű-forma barnásszürke-szerű; un fel de brun-cenuşiu; mausgrauartig. 1768 a Nagyobb volt egy ket Esztendos Setet vagy barna pej gyermek Lo, a másik olyan Egér szörű forma pej [Páké Hsz; SzentkGy Ioan. Kelemen (40) jb vall. Jos. Szörtsei kézír-ban].

egérszörgetés egérszörgés; zgomot fácut de şoa-reci; Mäusegeräusch/gerassel. 1591 Mikor reggel fel keoltwnk kerdette teollem, ha hallottam valami eger zeorgetest [Kv; TjK V/1. 84].

égés 1. tűz(eset); foc, incendiu; Brandfall, Feuersbrunst. 1570 azoknak* attá volt Antal az my Az Egestwl Megh lovat volt [Kv; TjK III/2. 138. — *Ti. leányainak és vejeinek]. 1591 Iffiu zigiarto Balintne, Anna azzoni vallia, Mikoron valami zayt hallottunk volna vrrammal, azt tuduk egi hirtelen valami eges vagion [Kv; TjK V/1. 80]. 1697 Kglđ vérségem(ne)k Praejudiciumára akaratom ellen vásárlotta vér szerént valo édes Bátyám ns Viczej Szóts Istvántól ... engemet

mint közelebb valo vért concernalo égés miatt el pusztult fundust [Kv; KvLt I. 186]. 1724 Laczikais nézte az egest: Anniskaek csak az ablak-bol [Nyujtód Hsz; Ap. 2 Apor Péter feleségéhez]. 1817 énis az égés körül forgolodtam [EMLt].

Szk: derék ~ben van javában ég. 1717 mikor meg láttuk, akkor derék égésben volt* [Perecsen Sz; MNy XXXVIII. 56. — *Ti. a ház] * ~re *dobol* dobszóval tüzet jelez. 1805 egyszer dobolni kezdenek égésre, a mint azután meg tudtuk a Sóós Doctor Ur Fejérfőjének a fedele el égett [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 114] * *nagy* ~ tűzvész. 1794: az Ház a' Nagy égéskor el éget volt [Torda; JHb XV/41]. 1800 Jol emlékezem azonn nagy égésre [uo.; KvAKt Mss 363]. 1817 Ház, az 1778b(an) törtent Nagy Égés által földig el égett, más sokakéval edgyütt | (a) Nagy Égés Musnai Háztól eredett volt [uo.; i.h.].

2. tűzvész; incendiu; Feuerbrand. 1574 eztys wallya olto tamas hog mykor az mostany Jghys elöt meg Jghet wala teke* akkor az tekeyek . . kyrtek az erkedyektlw abba(n) az erdőben [Erked K; LLt FF. 29. — *Teke K]. 1585: Keoniorgéot-tenek az Merayak, hogy eges miat leót Niomorusagokat meg tekintwen vgmint harom ezten-deigh valo zabadsagal latogatnak megh [Kv; TanJk I/1. 17]. 1636 latam azt hogy megh ege az házok mindeniknek, de ki tuzitol eset az eges azt en ne(m) tudom [Mv; MvLt 291. 62b]. 1655 5 apr. szombat nap Kolosvár megége tornyával, szentegyházával egyetemben; az Óvár és onnat felől vagy két utca maradt meg. Egy hitván fazakast, kinek házánál indult az égés, és egy hitván deákat megfogván, igen gyenge bizony-ságokra megégetének érette [ETA I, 160 NSz]. 1817: ezen égés többet száz házaknál Csü-rekkel edgyütt Hamuvá változtatott [Torda; KvAKt 363].

3. égetés, tüzes bélyeg; semn fácut cu fier roşu; Brandzeichen. 1604: vgj uagion hogj az eleott fogta uala megh az J. az A. Jobbagiat de ezten nap ada az teórúenj kezebe, akkor ne(m) vala éghş en ugj tudom raita [UszT 18/164].

◇ **Hn. 1731**: az Esztelnekb(en) az Égés nevű helyben [Kézdiszászfalu Hsz; EHA]. 1737 A föld égésben [Bh; EHA]. 1772: Égésben . . vicin(usa) Északrol az Égés Pataka [Tusnád Cs; EHA]. 1773: a Pál égésinél [Ditró Cs; EHA]. 1788 In Loco Égés (sz) [Dés; EHA]. 1796 Égés árka nevezetű helyen [Cskverebes; EHA]. 1798 a Nagy Mező háta megett az Egésnek az innetső résziben egy Darab Irotvány mely Cserépiá-numnak hivattatott [Dés; EHA]. 1825 Egésre járo Ut. Igésre járo ut [Dés; EHA].

egész 1. *mn* 1. teljes; intreg; ganz. 1582 Az Malomra es Gatra walo czeówekekre, Epithme-niekre, Jegzesekre . . keolteót eg' Summaba ez egez eztendeobe f. 94/69 [Kv; Szám. 3/VI. 13]. 1586 (Kocsis György) Mierthogi . . két eges hetig Eoriszte* . . etelre es zolgalattiara fiztettem f 4/80 [Kv; i.h. 3/XXIV. 59. — *A szénát]. 1587:

19 Septemb. Kezdettenek az keomiesek az keo-
szep kapu padimontomoszasahoz Eőt egész nap
dolgoztak raita [Kv; i.h. 3/XXX. 27]. 1588 :
Azon Zena Eorzeonek ... Myndenesteol fogva
Mas fel Egez holnapig teolt fizettesse f. 8 [Kv;
i.h. 4/I. 60—1]. 1590 : Hogi penigh az Malombol
be nem zolgaltatot ez az oka hogi az Viz el
zakadoth vala, es kilencz egez hetigh egi cheppeth
sem jart Annak vtanna esmet Zenth Geörgi nap
vtan az epp feöldet elzakasztotta vala, es ...
akkoris egi egez holnapigh nem iarth [Kv; i.h.
4/XIX. 1]. 1590 k. Jobbagimnak penigh Anni
Jdeigh valo Niomorusagat fogsagat dolga mulasat
Nem akartam volna zaz forintert es myert
az Zcgeny Embeoreokeot ... tartotta vgy
mint ket egez hetygh [UszT]. 1600 Tizen
harom egez extendeiht laktam Farkas laka(n)
[Söfva U; i.h. 15/108]. 1618 Mikor sok
ezféle edesgető beszédekkel tartottam volna^a,
kiben tölt két egész óra, végre mondtam neki^b
[BTN 138. — ^aGörcsi Mehemet pasát. ^bKöv. a
nyíl.] 1667 Azon Reven en voltam magam három
egisz esztendeigh Révész [Komána F; Ks 67.
46. 26a]. XVIII. sz. eleje csak fél fizetést ad-
janak, nem egészet [Kv; PosztCLev.]. 1729
Wass Daniel Ur(am) eő Kigyelmeis adá és
köte Gerébb István uram(na)k Semesnyén
egész rész portióját, minden mostanis rajta lévő
jobbagyakkal egybe [Császári SzD; Wass]. 1737 :
a Teke felől le folyo Patakon vagyon fellyül
csapo, két Kerekre lisztelő egész készségű Malom
[Nagyida K; EHA]. 1747 : az Exponens Asz(o)nt
illető. egész rész portióját cum univrsis appar-
tinentiis abalienalta Törvénytelenül [BSz; Ks
14. XXXVII. 17]. 1756 egész Suspicionk vagyon
az Inctus Mátyás Ignára is [Vályebrád H; Ks
62. 22]. 1758 : (A tizedek) a falut mind utzánkint,
mind küljel is egész éjjel szorgalmason stra-
sálják [HSzj tized al.]. 1761 (A szekérszín) alatt
jo Srofos egész appartinentiaju trébej Sajtó
vagon [JHbK LXVIII/1. 207]. 1765 : Egy pár
rezes hám a tszáz Lovakra egész készület [Kóród
KK; Ks 19/I. 6-hoz]. 1797 addig a magok akar
miféle földekre menni jártatni, meg nem engedik
valameddig az egész Tábla vagy Láb föld Birtó-
kosok edgyezésekből fel nem méretik [Kük.;
JHb XIX/57]. 1832 egyszer s mind ezenn hiva-
tals requisitionknak effectuáltatásáról szollo tu-
dosítást illendőül kérvén egész tisztelettel vagyunk
köteles szolgálai [Torda; TLt Praes. ir. 1158].
Szk : ~ *becsülettel* becsületesen, derekasan.
1834 : a munkát egész betsülettel mennél hamarébb
elkezdeni s bevégezni betsülettel el nem mulat-
juk [SL].

2. teljes terjedelmű; întreg; ganz (im Umfang).
1629 Agy szerszambol Katanak Jutot Egy io
derekalj, es Egy fualai aestimaltuk tt f. 3 d. —
Ilkonak, Ket Derekali Egyk Egesz, az masik fel
tt f. 3 d. — [Kv; RDL I. 146]. 1810 k. : Bá-
nyitza minthogy egész falu tehát az egész határt
Insinérel fel kell méretni [Banyica K; IB].

3. (hiánytalan) közösségnek vett/tekintett; in-
treg, tot; ganz, gesamt. 1568 : az borth my monos-

toron wottwk meg, egez Czyehwl, es az arrat,
my Jgazan meg attuk, az che mester kezehöz
[Kv; Tjk III/1. 189]. 1572 : egyz waros kypybén
paranchiolattal hywanak mynket Nemynye-
mew Bizonios Thanuk wallasoknak be wytylyre
[Dés; DLt 184]. 1578 eghyz dees warossa eleoth
[Dés; DLt 202] | Az Mezarossok dolgarol eo
kegmek voxot kerdwe(n) . egez warossul wegez-
tek^a [Kv; TanJk V/3. 162a. — ^aKöv. a végzés].
| Az Egez falw chyodalkozott Rayta Mennye
Sok Egygetmast hozott az Annyatwl [Torda/Hidas
TA; Thor. V/14]. 1579 Teczet eo kegmeknek
egz warossul hogy semmy wevast^a ne(m) kellene
chyelekedny, az walaszt dolgaból hane(m) .
az Regy rend tartas zere(n)t [Kv TanJk V/3.
189b — ^aOlv. újétást] | myg mynd az egiz
nima az patociak es poliakék rizire fel ozlana
[Néma SzD; Told. 31/1]. 1589 Hozak minekwnk
az Ngd paranczolatit Deesi Biro es egiz tanacz
kipiben [Dés; DLt 226 vallatóparancs bev.].
1594 Teghlas Janosnak az dinye feold zantastol
Biro vram es az Egezh Thanacz akarattial
attam f 4 [Kv; Szám. VI/6. 16]. 1597 Torok
Istüan wram w Naga irt wala az Egisz Tanachnak
1 Rab Mellet [Kv; i.h. 7/XIV. 7]. XVII. sz.
eleje mind az egiz deesy Nemessegh [Dés; DLt
362]. 1602 Megh ertettek eo kgmek egész varosul
biro vramtol be gyeolesnek okat [Kv; TanJk
I/1. 404]. 1640 mikor az egiz falu kj ment az
testhez^a enis ot volta(m) [Sajókeresztur SzD;
BfR. — ^aA holttesthez]. 1769 az egez Falu
ökreit bé hajtottak s midőn kerdettük volna a
Határ pasztoroktól hogy ha kárból hajtották
volté bé vagy honnan, azt mondták hogy nem
voltak kárban [Bögöz U; IB. Csont János (34)
szabad szem. vall.]. 1814 Csipkés Albert Ur
mintha valamely Edictumot publicalt volna, teli
torokkal ugy annyira kiabálta: Fodor Mihály
Schelma Huncfut demonstrált Szamar hogy az
egész uttza tsudájára gyült [Torda; TLt Praes.
ir. 136 Fodor Mihály ügyvédnek Csipkés Albert
ügyvédtársa elleni panasza].

Ha. 1578 eghyz dees warossa [Dés; DLt
202]. 1585 egisz waros kypibe [Dés; DLt 215].
4. teljes egészében való; cu totul, in întregime;
voll und ganz. 1736 : én bizanyas és Ell kerül-
hetetlen szükségéimről viseltetvén vetettem
volt Zalogban ... Kis Keréki egész portiomat
... ötven formalis Aranyakban [Pókafva AF;
JHb XXVI/45]. 1754 ezen egész földet amelljen
állak egészszén Vladék birtak [Erdőalja KK;
Ks 39. XI. 11]. 1789 Sáhos Tót munka, virágos,
körül a' Széle rojtos, egész Szélyből való^a [Kál-
nok Hsz; Palotay 18—9. ^aTi. abrosz].

5. egészben lévő; întreg; ganz. 1685 e. : Egész
Szalonna Nrő 6. Kezdet szalonna Nrő 1 ..
Egesz orja fejestől Nrő 4. Fel orja Nrő 1 [Gyf;
MvRK Urb. 26]. 1687 : Vagion jelen széna, az
mezőben és Csüres kertben egész, és felben levő
kaszalokb(an) öil. 40 [A. porumbák F; UtI].
1797 : nem egész földet keresünk hanem tsak
barozdát mellyet el foritskáltak Mikolaianusok
földünkéből [Kük.; JHb XIX/57]. 1822 : Az Átsok

Dézska kajibáján Dézskát találtunk 75 egész szálat[Dés; DLt az 1821. évi iratok közt].

6. összes; toji, toate; gesamt, alle. 1569: Toth Janos byrya volt mynd az egyz totok Jozagat [Kr; Bál. 78]. 1621 Hallam Pocj Jstuantul nagy szoual kyaltia vala, hogy ... hamis az Deesi Biro, mind az egez tanaczial es polgarial Egetemben [Dés; DLt 345]. 1623: Az Egez Jstallokott zekerzentt vgy Czinaltassa hogy mind Egy vegb(en) legyen [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1639/1650: nem vgy mint annak előtte, hanem ruttyab gyalazatos szokkal, az egez Iffiu Mestereket illetuen [Kv; OCJk]. 1671 mindnyaja(n) az egez Atyafiak kepekb(en) azon Testamentu(m)nak minden reszeiben contradicalnak [Kv; Tjk VIII/11. 112]. 1681: az Szüretre hinak oda alá mind az egész Atyafiak [Körtvélyfája MT; Bál 1]. 1687: Ezek szena Retekett nyil szerént birnak az egész falubeliakkal edgyütt [Damos K; WH]. 1694: az Gerebenesi Falus biro Moldovai Jeremiás . hites polgaraival edgyütt, egész Gerebenes Falva lakosi kepekben kenszerittek hogy ... Band falva hataran az meg mutogatott jelekig azon hatartol melyhez p(rae)tensiojokat tartják ... Mező Band Falva egez lakosit tiltana(m) es ellenzenem [MbK 75a]. 1714: harmad idén az egész Füzesiek vitték el az Mohalyiak(na)k az szenajokat [Szépkényerüsztmárton SzD; Wass]. 1730: ittenis azon nyavalya annyira el hatalmazott, hogy tsak nem egez Városi Embe-reink Cselédestől abban fetrengenek [Kv; Ks]. 1733: az egész véreket legitime meg kínál-tatta <h>ogy vegyék meg, mert ... közelebb akar magának venni* [Ap. 4 Apor Péter lev. — *Ti. birtokot], 1736: Ha az erdélyi főgenerális elesett, az erdélyi egész vármegyéket az fejérvári főispán igazgatta harczon [MetTr 411]. 1746 Kereszturi Krisztina Kis Asszony vevé maga részére az mostani Curia(na)k Nap nyugot felől valo részét Egész rajta lévő épületekkel [Náznán-fva MT; Berz. 13. IV/1]. 1748: az egész réten szent Benedek felől [Désakna; DLt]. 1756: Ezen eddig describált egész épületek az Ur Házán ... és a két Boltokon kívül ... alnak készülendő fél-ben vakolatlan in Ruderibus [Branyicska H; JHb LXX/2. 23]. 1765: az egész Borbándi contribuenseket ... vexállya eő kegyelme [Borbánd AF; EsztMk Vall. 322]. 1767: az egész Tihói Lakosak vagták le [Tihó Sz; JHbK XXX/1 Bold Lup (65) vall.] | bé jóvének ... az Egészsz Falusi Magyar Legények Hegedűssel [Betlensztmiklós KK; BK]. 1782: azon Instantiat ... felolvastak é az egez Toroczkaí Lakosok előtt [Torockó; Thor. XX/4] | Csáki István ... Nemes Erdély Országában az egez Csáki Jozágokat egyedül bírta [Salamon SzD; JHbK VIII/18 Ungurás Vazilié (80) jb vall.]. 1783 Eő Excel-lentia(j)a az arrol költ Contractusunkat nekünk ki nem adja vagy tsak fel nem olvastatya egész Lakosaink hallottakra [Mezőszokol K; IB. Bota Péter (62) jb vall.]. 1729: fogattam meg Drassai Béres Bironak Gligor Jakobot tartozik minden szekerekre és Ékékre vagy az egész Ókrókra jo

gondat viselni, és viseltetni [Drassó AF; TSb 24]. 1847: Kászoni András ... meg részgedvén (!) ... Szolga Biránkat Kapitányt és az egész Hivatalbélieket rutul le motskolta [Kv; AsztCLev.].

7. teljes terjedelmében vett; întreg; ganz (im Umfang). 1591 k. Egyz orzagul vagyion az Rom-las az zantalan vizes Idee myat ky miat az zegyn varosnakis zeoleo hegienek Nagiob es haznosb rize el vezet [Dés; DLt 233]. 1598: az egiz orzag-ban [Bál. 51]. 1741 hallattam hogj azon egisz oldaltis az Falutol erőszakasan vettek volna el [Velkér TA; Ks].

8. ? tele; plin; voll. 1685: Czitromlév két általagocska egész [Uti 6].

II. *hsz* 1. egészen; in întregime, cu totul; ganz, in seiner Gänze. 1635: az en buzamat mind egez uegigh az borózdaja(n) el arattuk [Mv; MvLt 290. 46b]. 1736: Nem árulták akkor az leányo-kot csecsek mutogatásával, hanem ugyan az fele varrott vagy rakott gyolcs volt mint az kis ing sipján, az kivel gallér helyett az mellyit befedte egész az torkáig [MetTr 342]. 1772: Ha egész tőkélletes állapatra fel állíttathatik ez a Malom ... 900 véka eleges Gabonát be hajt [Szászfenes K; BethKt Mikes conscr.]. 1820: Barát szin nem egész fekete kurta Köppenyege [Kv; DLt]. 1848: Harminczhat egész ujj női ing, fel csip-kézve és csinálással együtt 165 rft 36 xr [Gör-génysztimre MT; Born. G. XXIVd].

2. időhatározó nyomósítására: (el) egészen; chiar până la; ganz bis. 1580: az aratástól fogva nem volt oly eső, ki csak három ujjnyira is meg-hatotta volna a földet; hanem szent Bertalan napban lón, de azután semmi nem volt egész szent Márton napig [ETA I, 35 BS]. 1585 Bor-bely Janos ezt valia hogy latot sokat a ky oda mezaros marton hoz (!) be ment, mint zolgalo nepek, mint jt ualok, al orchiasok, hegedűel lanttal el efele korig öt Zöktek tanczoltak egez efely korig [Kv; Tjk IV/1. 491]. 1653: egész télíg mind tarta a pestis [ETA I, 146 NSz]. 1655: Az oda fel való állapot csendességben volt egész juliusig [i.h. 158]. 1656: Májusban és juniusban ő nagyságához lengyel, svéczia és kozák követek igen solemnis legatioval jöttek, és egész kará-csonig continuáltatik a sok követek járása [i.h. 161]. 1697: Szakmári Ferenczék Nyarat szaka egész őszigh Mind Vágás mind egyéb Céhbéli Segitczégét el kerülvén büntetődtenek 4, 4 forintal [Kv; MészCLev.]. 1761: Bontz Rádutz .. ide szolgált kötelessége szerint egész Tavalyig [Gyeke K; Ks 5. XII. 22]. 1783: Fattyu Thodor ... a Mgs Vr(a)ságtól nyert egy Telekre házot epitet ... mas idegen Jobbágyokkal egyenlőképpen és melleleg Szolgált minden legkisebb controverzia nélkült egész addig mig ez előtt mint egy három esztendőkkel az Fattyuságnak szine alatt, Job-bágyági kötelessége ellen rugodazni kezdett [M. fodorháza K; EsztMk]. 1789: egész nap esztiv a' Hajosok tsak nem el állanak a' sok Magazi-nalis Vectorok által szállíttásában [Déva; Ks 74. VII. 67]. 1812: Mi helyt egybe költenek egész elmenetele ideig tapasztaltam hogy a Groffné

hiudeggséggel viseltetett a Groffhoz [Héderfája KK; IB „János Ersebeth Takáts Joseffné (28) gr. I. Bethlen Sámuel tisztnéje” vall.]. 1814: A kereszttetetés alkalmatosságával ... Groff Teleki Adám egész édes Atyai örömet mutatott, 's maga is a' Czéremoniánn egész végig jelen volt [Mv; TSb 51]. 1831: seholtis a Gujabéli Marhák ki tsapángásairól, hogy azoknak vissza térítettésekre nézve, kértél volna Lovat Virag Laszlotól egész mostanig seholl se tevé emlékezetet, Ne tetovázz, mongy igazat! [Dés; DLt 332. 18]. 1840: itt már bőjtönis egész viradtig ... folyának az éjtzakázások, tivornyázások [Dés; DLt].

egész-adó '??' 1589: Tudom hogy az adott vgy vezezek hogy az kik egez adott attak ez eleottis tehat mostanis azok 50 penzt adgianak | Az adott tuggia hogy vgy vezezek hogy az kik elebb(en) egez adott attanak tehat mostannis 50 penzt adgianak [Szu; UstT].

Alkalmasint az egész telek (integra sessio) birtokában lévő lakosok fizette adóra von. nyelvi megjelölés.

egészben egészen, teljesen; in intregime, cu totul; ganz, in seiner Gänze. 1736: A levélírásban is semmi ceremoniát nem tartottanak mint most, ... az régi emberek akármely nagy embernek irt valaki levelet, egy arkosnak a negyedit egészben beirta, alig maradtott egy kis tiszta papiros, mikor az levelet egybe fogták, az hová titulust írjanak [MetTr 360]. 1755: Romlásban vagyon egészben a kis ekléziáscskában a templom, ex fundamento újat akarnak építeni, némi nemű képpen hozzá is fogtak, segítse Isten a maga dicsőségére. Ámen [Unoka MT; ETF 107. 24].

egészbeni teljes; in intregime, total; vollständig. 1874: Kiadás ... Templom egészbeni levakolása és harangláb frt. 68 kr. — [Cege SzD; ETF 107. 28].

egész-bér egész-papibér; prestatie integrală pentru retribuția preotului; voller Priesterlohn. 1683 k.: Az melly özvegy Asszony(na)k szanto Fia vagyon egez bért ad. Kinek penigh olyan Fia nincsen, de haza es öröksége vago(n) tartozik Felbéért Fizetni [SzVJk 50]. 1873: minden egész bérfizető örökségnek 2 szálfa osztassék ki, az 1 vékásoknak 1 szálfa [M. bikal K; RAK 304].

A réiségben az egy valláson lévő lakosságú falvakban a közigazgatási és az egyházközség tagjainak azonos volta miatt az erdöbéli részesedés mértéke a papnak fizetett járandóság nagyságától függött: az egész-bér-fizetőknak éppen ezért kétszer akkora volt a fajajándékuk, mint a félbérrel adózóknak.

egész-bér-fizető egész-papibérrel adózó; care plătește prestatie integrală preotului; vollen Priesterlohn zahlend. 1873: Kebli tanácsunk ez ügyet ajánlattal terjeszti az ekleziiai gyűlés elé, miként-jére nézve a régi szokást tartván meg, hogy minden egész bérfizető örökségnek 2 szálfa osztassék ki, az 1 vékásoknak 1 szálfa [M. bikal K; RAK 304].

egész-céh 1570: Byro Myhal az Silvester fiat varga Mwre akarya volt tanitatny Takach

Janos Nem Akarta hane(m) hogy eo Takach Mwreh Tanytatia, Mert az Anyanak egez chehe vagion Nem kely oda fizetny [Kv; TJk III/2. 162d].

A nagyon zavaros szöveg ide vonható részlete alkalmasint a szóban forgó személynek a takács céhben való teljes céh-jogosultságára von.

egész-élés egész élelembeli szolgáltatás; prestatie integrală în alimente; volle Nahrungsabgabe. 1632: Adaiokat, ... az szerent administraliak mint eöreghe es egez falu*, noha Portio, de egez elesel tartozik sicuti Felseő Uczia [Lesza F; UC 14/38 Fog. Urb. 79. — "Ennek fogalmára nézve 1. alább e címszót].

egészen 1. mindenestül, teljesen; cu totul, in intregime; ganz. 1659: ha megh indulnak az Hadak, bizony keseo lészen, mert egészen 's, nem csak resz szerent veszünk el [Borb. II Konstantinápolyi követjel.]. 1749: Az Korodi kádárnál ... Egiszen fábol valo Gyalu Agy nu: 1[Kóród KK; Ks 18. XCII. 20]. 1801: A Mlgoz Aszszony D: Szt Mártamb(ól) egészen bé költezet Vásárhelyré [F. zsuk K; SLt 17 K. Margitai János lev.].

2. teljesen; in intregime, complet; ganz, vollkommen. 1682: ha penig nem tselekedne egészen meg vehessük rajta az tizen harmadfel forintot [SzJk 171]. 1698: Csik Sz. Mihaly Sandor Mihaly Ur(am) ... engemet egészsze(n) a nyolcz szaz forintokrol contentalt [Zabola Hsz; Borb. II]. 1716: a sok essőzések miat ... a dinnyét egészen ell lepte a viz [O. csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.]. 1722: azt is mondotta egynehányszor hogy mind egészen papista az Falu a huva valo ö [Köbölkút K; Bet. 6 „Clara nobilis Georgii Kolosvarj conc.” (53) vall.]. 1729: (A megköltözöttek) ugj bögtene az kin miat mint a' Marhák, és el hallot a' kiáltások az egész faluba, Feleségek a' Falu utzáján sikoltottanak az Vrak(na)k böge-seket halván, hogy ugjan a' Falu egészen el irtozott beleje [Sövényfva KK; TSb 51]. 1734: itt némely-lyek egészszen dézmalatlan vittek bé gabonájokat, némelylyek pedig Csak egy részit hozták bé, ha az illyenek büntetetlen maradnak, ususba veszik [Szamosfva K; Ks 99]. 1762: ugy hirdetik, hogy talám az Marokházi erdők egészszen le vágattatván, el adonának [Dés; Ks 5. IX. 8 Haller Pál lev.]. 1764: egészszen excusalta Veniczai Vram a Novizánst, hogy Mandatariussa nem volt [Torda; TJk V. 210]. 1780: még annak sem lett egészszen talám vége: a' Tzéh mesterek kezdettenek szollani [Ne; Borb II]. 1798: az Aszszony övig egez(s)zen kék volt, és karján kemeny vak ütesek láttzattak [Árpás F; TL „Maria conjunx prov. Michaelis Gosztáje” (45) vall.]. 1802: Egy egészen fekete tsupán tsak a' hátán fejéreslő ... 5. esztendő Bika [DLt nyomt. kl]. 1806: A Prussus egészszen semmivé tétetvén a Frantziával az el mult honapb(an) fegyver nyugvást tsináltak, hogy a Békesseget tractálják [Dés; Ks Kornis Mihály naplója 212]. 1810: Jelentem alazatosagal a Ttes. Prefectus Urnak, hogy mik it egészen és minden

felől körül vagyunk véve Marha dőgel [Mezőőrucs MT; Borb. II Bukur Juon lev.]. 1814 (Testvérem) a részegeskedése idején egészszen bolond [M. gyérőmonostor K; GyLMiss]. 1820 Egy Fekete medvével premezett egészszen roka másas matéria Bunda [Félör SzD; Bet. 5 Fráter Theresia kel.]. 1820 k. a kertnek hátulso részében vagynak ... egy néhány nem egészszen meg fogant ültetett szilvafa Csemeték [Dés; RLt]. 1829: Rdes Anyámat meg lehetösen sok bajai között (így!) de a' kezit egészen el vette a' hideg — egészen el van dagadva [Kv; Pk 6]. 1836 A Szöllő nem fedődött még egészszen el, azt most is fedik [Zsibó Sz; Wass. Nagy Lázár lev.]. 1858 A Napali Szoba Zárját, egészen kijavítottam ahoz új Diót, Rorht, Studli, és Rugót tetem [Kv; SLt Vegyes perir. Veres György Lakatos mester kezével].

3. teljes egészszen; cu totul, integral; voll und ganz, gänzlich. 1688 Ezen kapu közöt bal kéz felöl van edgy darabant haz fábol rakot, ennek ajtaya egészszen minden szerszámával edgyüt fábol valo [Komlód K; BLt]. 1701 Balasi Peter allattya hogj néki Apja az Szekerből és holmi házbeli eszközből részét egészszen ki nem adta [Kissolymos U; BLv.]. 1718 Hogy ha penig törtennek valamely olly lakós és számos bősületes Emberek maga házi népe, vagy Cseléd-en contagia^a, az olly Házat vagj egészszen vagy azon részét mellyben történnék az Casus Separalni kell és bé zární [Kv; KvLt I. 225 gub. — ^aPestises fertőzés]. 1742 itt valo Udvarbiro azon földről a Runkán Gabor Buzajat egészszen el vitéte [Bányabükk TA; JHb XIII/16]. 1746 A' Birák eo kglmek törvénye egészszen helyben marad, melly mind két félt á bekességhez szorittya [Torockó; Bosla]. 1753 máigis bírja az onokája .. egészenne vagj nem nem tudom [JHb XXX/9]. 1755: Arkosi Pal más adosságból eliberalván azon retet egészszen altal adta [Asz; Borb. I]. 1761 egj régen építet, de egészszen desolálodot temetségre építetett Kápolna [Branyicska H; JHb XXXV/41]. 1800 tanorakjat ezen patak egészszen majd nem haszan vehetetlené tette [Maros-sztkirály MT; Berz. 5. 45. s. 85]. | Hers Jacob (42) a Melgos Grof Exponens Aszszony o Nga

Palinka Főző Conventiosa (vallja) attam egy atalog egethort Danyílanak mind e mai napiglan Se fizette ki egészszen azt [Somkerék SzD; JF]. 1804 Az Eperjes oldalon a' Vájó rét egészszen kaszáló [Somlyó Sz; EHA]. 1814 Barabás Mihály Uram a pap az Udvart egészszen körül bé Kerítettette erős Cserefa Kertel [Banyica K; BfR 117/1]. 1831—1832 A' Temp-lomot egészszen renovalo Kőmivesnek adtam^a [Nyárádsztanna MT; MvRLt. — ^aKöv. a fels.]. 4. teljességében; in totalitate; in seiner/ihrer Vollständigkeit, gänzlich. XVII. sz.v.: Nemes Des Varossat egészszen illető Levelek(ne)k számok ekkipen vadnak^a [Dés; DLt 509. — ^aKöv. a fels.].

5. egészszen, egyben; intreg; in einem. 1653: ez a kő, nagy hegy egykor meggyült ..., s kisebb-nagyobb darabokban a tengerből kivetődött,

... de esmétlen ott a hova esett — nem maradt egészszen, hanem egynéhány ezer darabra szakadozott [ETA I, 153—4 NSz].

6. hiánytalanul; färrä lipsä, complet; vollzählig, komplett. 1682 az orszag gyülesere avagy tiszt uramek, vagy v(a)r(me)gye követi Le vigyek az Levelekett egészszen [Félör SzD; Ks 21. XVII. 12].

7. nagyon; foarte; sehr. 1803 két széljből, a' közepin ugy nevezett bolha szökés varrással egyben foglalt, és egészen széles Tóth Tsipkével környül vétettetett szép nagy Abrosz [Dombó KK; UnVjk 56].

8. végig; in intregime; ganz bis. 1713 az dominus Exponens(ne)k fellyeb meg' nevezet erdejének nap kelet felöl valo határát az mint emlekeztenek az el pusztult határ fákra, azok(na)k tőkéjeket, helyeket fel keresvén . ki mutogaták, es tsovákkal ki határozzák az allyátol fogva egészszen az tetejeig [JHb XVI/42]. 1799 A föld széle régebben bé nyult le egészen a' kaszáló rétig [Gyéressztkirály TA; Ks 89].

Szk: elesik ~ (a földön) elterül. 1799 Székely István hát jagtat fel is kele vagy másza Négy kéz-lább hogy Kováts Istvánnéni az Pitvarba beverődök, ott el esék egészszen [Kézdialmás Hsz; Bogáts 5].

Ila. 1597 egizen [Kv; Tjk VI/1. 13].

egész-falu egyetlen földesúr birtokában lévő falu; integra possessio; sat care se află în posesia unui singur moşier; im Besitz eines einzigen Guts-herrn befindliches Dorf. 1614/1615: parancziola Nagd mi nekwnk teob hieui keozetot hogy el men-nenk, es meg keresneok az Vitezleo Teorók Istuant es Moczioni Gergelt, ez Thorda varme-gyebe(n) Kakucz newu egez falunak hatalmasul valo birasaert, hinok az breuis szerent ok adni [T; Törzs]. 1632 mint eöreg h es egesz falu, noha Portio, de egez elesel tartozik [Lésza F; UC 14/38 Urb. 79]. 1753 Gorbo nevü egész Falu, es ehhez tartozo Salamon nevü egesz falu igaz valóságos Csáki jóságoko mind egészszen, vagj ezekbennis volt valami kevés más reszis, ha volt mi volt, és azt mellyik Csáki miével, mi formában tette volna magajenak, és kitől apprehendálta volna? | Hát Kolosvármegyében Vármező, és Pusztá Sz: Mihály nevü egész Falu mind egészszen es eleitől fogva valóságos Csáki Jóságok voltake? [K; JHb XXX/9 vk]. 1810: k. Bányitza minthogy egész falu tehát az egész határt Insinérel fel kell méretni [Banyica H; IB].

egész-fundus egész-telek (belsősgbeli egész házhely); integra sessio; lot intreg; ganzes Bauern-gut. 1760: Mósa László Ur(am) vett ... egy darab Nobilitaria fundust, mellyis nem egész Fundus, de azt nem tudam fél-é vagy hányad rész [Dés; BK].

egész-gazda egésztelkes gazdaember; agricultor cu lot intreg; Landwirt mit ganzem Bauerngut, Vollbauer. 1700 k.: Egész Gazda Somlyon ád

// 36ª fél gazda // 18 [Somlyó Sz; SzVKk 67.

*Ti. papírbért].

egész-gránát finom kelmefajta; un fel de stofă fină; Art feiner Stoff. 1592: feierwarat laktunkba, hofi Eothues Matias Inassa vala Ideie ki telue veot volt egi Granat mentet, egez granatot, vram megh Inte rolla, hofi nem hozza Illendeo ruha volna az neki Inas voltara [Kv; T]k V/1. 244–5]. 1620 Posztorul. Egy Vegh egez Granattul f. 4./ Egy Vegh fel granattul f. 3./ Egy Vegh Egezz Skarlattul f 5./ Egy Vegh fel Skarlattul f 2/50 ... Egy Vegh egezz Saiatul f 2./ Egy Vegh fel Saiatul f 1/. [KvLt VectTr].

egészlen 1. teljesen; in intregime; ganz, völlig. 1662 Vagion Egy haz ..., mely haz noha egészen nem mind eötet illeti, hanem nemely resze Olaios Istvane, mind azon altal az eo része ki vagion Excindalvan [Kv; RDL I. 146]. 1688 a Majorját egészlén el pusztították [Kv; UtI]. 1696: mind a Secessus(na)k mind az Polyosonak Sindelyezesi egesszen mind oda vadnak [Kővár; JHb]. 1698 emlékezhetik kegyelmed réa mennyészer töttem ígéretet felőle hogy ez nyavalyás szolgámat Majlát Mártont manumittálom fel szabaditom holtom után azért mostan az élet és halál között teszek ilyen dispositiot mivel az Attya is nem volt egészen örökösöm . ezt egyedül fel szabaditom Több jobbágyim közzül fiural fiura [SLt AI. 50 Ebeni Judit nyil.]. 1700 Adtunk egy irotvannak valo Gazt hogy egészen ki irtsa [Dés; JK]. 1715 sövényből font Ló Istálló vagyon . tapaszos, egészen dőlőleg ujjtást kíván [Pálos NK; LLt Fasc. 140]. 1717 Az malom vagyon építve egészen borona Fából [Pálos NK; LLt Fasc. 140]. 1723 k.: Anno 1723 I(ste)n ditsösségéhez buzgo indulatjából adott az Eneklő Székre egészen bé borítani 10 — sing zöld musulyt, és — 34 — Réz feles szegeket, Néhai Sáfár Péterné [Hagymásbodon MT; Ekl. könyve]. 1736 nem bocsátották úgy zsbvásárra az csecseket szemtelenül, mint az mostani asszonyok és leányok, hogy csaknem egészen, többire félig nyakok csecsek meztelenül úgy áll, mintha éppen az férfiakot kénálnák csecsekkel [MetTr 342]. 1752 egy kisdek Hazatska ... nemelly falai egészen ki dőltenek [Pókafva AF; JHb XXV/73. 13]. 1758: Ezen Virág ház ... ha .. bé nem fedik, félő hogy egészen ruinalodik [Déva; Ks 76. IX. 8]. 1761 A Csen-gői Szőlő az előbbeni esztendőbeli kemény tél mián annyira meg romlot volt, hogy kellett az után egészen el homlitani, ujra meg építeni, meg trágyázni [Déva; Ks 94. 24. 4]. 1779 ragada égy vas villát és verte tépte és egészen verbe keverte [Bh; BfN] | A Deszka Fűrés egészen el romlott ha tsak egybe vetett erővel ujra Nem Epittik [Bogártelke K; Born. III. 11]. 1804 egy Ember három Lovaival együtt egészen mindenestül bele veszett^a [Sárd AF; TSb 51. — *Ti. a folyóvízbe]. 1810 Rosali egészen oda vagyon, éjjel nappal a gyermek mellől el

nem mozdul [Buza SzD; JHb Jósika János lev.]. 1829 tzélja ezen joltévo Intezetnek, eszt^a egészen el törölni [Kv; BLt 12 dologház nyomt. szám. — *Ti. a koldulást]. — L. még MNy XXXVIII, 57].

2. teljes egészében; cu totul, in intregime; im ganzen, vollständig. 1643 az acquisitumot felesigenek . hadtuk egizlen [Dés; Hr 8/7]. 1659: Igen méltónak itéljük, az Nagyságod propositioja szerént, hogy az portuson való kereskedés és jövedelem az porta contentatiojára fordíttassék egészen, nem gratificálkodván abból másuva akármely hívének is [EOE XII, 224 egy-i végzés]. 1662 Percipialt volt eő Kegleme . a Szász sebesb(en) fel vetet eőt forintos adobol fl. 185 Melylyet egészen eő keglmétől percipialtam [Medgyes; Törzs. Cserej Miklós aláírásával]. 1667 az Jövedelmet egizzen ket fele osztottak [Komána F; Ks 67. 46. 24a]. 1674 Az Juhoknak egészen valo summája teszen Haro(m) Szaz Negyven Nyolcz [Fog; UtI]. 1680 Tove le egészen mi előttünk az sum(m)a penzt [Ne; DE 2]. 1681 Mint hofi a Rubricaban valo Titulusok két s három bötükkal irattak; hofi azért meg tudat-hassék mit kellessék érteni azokon, im itt egészen ki iratik | Hetedczakai vásár vamis szokot exigaltatni minden csötörtökön; Ezt noha per abusum az Váras Biraja approprialta volt; mind azo(n) altal . migh az D. Terrestris különbe(n) nem disponallya, es nekiek nem conferralja, egészen az szám ado Tiszt kezehez kell administralatni | Pisztrangos Tócska — Negi szegre valo oldalai, faragott barona fabol rott, mind a' földig, vagi a Tocska fenekeigh, felljül is egészen temerdek fa rostellyal vagyon bé csinálva [Vh; VhU 2, 51, 574]. 1699: Ezen erdő pedig nincs külön szakaszatva a kastélyhoz hanem a falu egészen [LLt]. 1723/1770 k.: A' praenotalt hat Punctumokb(an) ha mi fogyatkozást tenne az Ur ő Nga, tehát ezen Concambialis permuta(t)io egészen fel-bomoljon [Vajdakamarás K; SzConscr. 144]. 1765 Szent Mihály nap előtt fel költ a Contributio ..., de mikor az Kornis ur(am) sok Executorai jártanak, edgyik Esztendőben sem költ fel Esztendő vége előtt egészen az mü Falunknak Contributioja [Karkó AF; Eszt-Mk Vall. 247–8]. 1774 Az Tavasz Buzat, Arpat egészen ugy el verte a' jég hogy Semmi Sem jöt belőle a mezőről | Henter Janos Urra deriválódvan azon Ház egészen el foglalta a meg irt Pusztas Sessiot [Mocs K; Ks Conscr. 16, 31].

3. egészben; intr-o bucată, in intregime; in seiner Gänze. 1736 (Lakodalomban) az ökröt egészen megsütötték, megsülvén, abban egy falka kést ütöttek, az sarvát megaranyázták, az bor csatornán kádakban folyt, kenyer tekenyőkben ott állott, ott az kinek kellett, ivott, evett, vigan volt, senki nem tilalmazta [MetTr 386].

4. jól; bine; wohl. 1700: Tudjuk azt minnja-jo(n) egészen mind Falustol [Disznajó MT; Bál. 85].

egészleni teljes; integral; vollkommen. 1835 Énekes könyvünk ujbol ki nyomtatását, példányai-

nak egészeni el fogyása tette szükségessé [Nagykapus K; RAK 11].

egész-sálya finom vastag posztófajta; un fel de postav gros și fin; Art dickes, feines Tuch. 1620 Egy vegh egész Saiatul f 2 ./. Egy Vegh fel Saiatul f 1/. [Kv; KvLt II. 69 Vectr 5. — A teljesebb szöv. *egész-grándt* al.].

egészség sánátate; Gesundheit. 1507 Ezt <az> testame<n>tomot en Eletebme egessegembe Irtam [Kv körny.; NyIrK VI, 187 Cheh István végr.]. 1552: Azerth atta ez may nap en kezembe az en atyam fiath gasparth, egessegebe, epen, mynden nyawalya nélkül [Beresztelke MT; JHb XVI/31]. 1567 (Az Isten) io zerincbeben es egisegeben tarchon [Kisszöllös KK; EMLt]. 1580: Isten Iltesse es Tarchya megh Nagysagodatth Io Egissighben sok Esztendeighlen [Palatka K; SLt S. 25]. 1584: az felesged yffiw atyafya ... yo egessegen wago(n) [Komlód K; WLt]. 1586: Az ur Isten Iltesse kdet sok esztendeyg Jo egissighben mind az Haza nyppuel egyetemben [Erked K; KGy]. 1592/1593: Jsten eltesse kegyemeteket, sok io ezteideigh, Jo egissighben [Szilágytő SzD; Ks]. 1593: Tarchia meg Jsten kegyemeteket Jo egissighben sok Ezteideigh [M.fráta K; SLt S. 39] | En Kemeny Lazlo, Geréomonostory, iollehet testemben betegh vagiok, de elmémbe es ezemben egessege vagon [KP, a fej-i kanc. átirásában]. 1602 En Sarkeozi Janos az en io Eggessegeben es ezeme(n) Leuen Ayanlom az en lelketem az en kegielmes Jstenemnek az en Bwneos Testemet az feoldnek Gionmanak [Kv; TJk VI/1. 626a]. 1607 Nagysagodnak hozzv Iletet io Egiessseget (!) kevanunk [Dés; DLt 288]. 1608: Annak okaiert mosta(n) még az vr Jsten egissiget adot, s iob ennekem iozan Elmiuel gondolkodn(om) az En utolso dolgaimnak io moggiaual ualo re(n)delise felöl [Kv; RDL I. 84 Tölcséres Ádám kezével]. 1609: Tarchia meg Isten felgedet io Egissighben [Csapó KK; BLt 1]. 1626: En Baricz Balasne Anna: Jo Eggessegeben leuen es io ezemen ... Tezek Jlljen Testamentomot [Kásonjakabfva; BCs]. 1638: be mene az Malom hazba(n) s keöszöne az monarnak, mondua(n) hagi egessegele apa [Mv; MvLt 291. 167a]. 1641/1642: en velem, sem egessegeben sem mostani halalos betegsegebe(en), semini nemü Attjam fiaj jött ne(m) tettek [Gyalu K; JHbK XXV/4]. 1642: Kezdé kérdezni az asszony az leánt*, hogy no, mint vagy te, Kata? s az leány mondá, hogy egészegeben vagyok [Mv; MvLt 291. 349b—51a átirásban ! — *A szolgálot]. 1649 Tisztelendeö Beczülettes vrain Istentöl eö Felsegeteöl jo egesseget, es Bodogh zerenczes állapotot kuanok kegyelmeteknek megh adatni mind fejenkent [Kv; Szám. 26/VII. 547]. 1651 mindennap lattuk, az kik ma jo egesseghben vadnak, masnap az szomorü halál el hiruasztja eokeot [Doboka; JHb III/8]. 1653: akaram ... gyermekek egessege feleolis tudositani ... az el mult kedden ieottem el Cziczabol* Jstennek hálá akkor szenuedheteö egesseghben ualanak eö

kegyelmek mind fejenkent [Szárhegy Cs; Törzs. Lázár István apósához Petki Istvánhoz. — *Csicsó Cs]. 1656 Istentul kuanunk Nagk(nak)* es Ketek(ne)k boldog szerencses hozu eletet io egessegele megh adatny* Isten tarca es eltesse Nagk(na)k* (!) es keteket sok ezteideig io egesseghben [Légen K; Borb. I. — *Olv.: Nagyságtoknak. *Kezdőformula. *Záradékbán Nagtokat h.]. 1670 h.: ros egissigem vagon mostis [Kv; AsztCJk 13a]. 1676 u.: Kedues es szerenczes io egissighben tarczia megh Isten Ura(m) kgd(e)t [Kozárvár SzD; GramTr XVIII, 646]. 1686/1696: Adja az Ur I(ste)n talalyam jo egessegebe(n) Kket [Harasztos TA; JHbK XXXII/30 Felvinczi Zsigmond lev.]. 1697: ha egessegelem volna örömetest Cselekedném* [Császári SzD; BK. Czegei Ifjabbik Vas György kezével. — *Ti. a gub. egy-re hívó parancsolatát]. 1701: edes Anyam Aszszony ... nem akaram el mulatni ho<gy> kegyelmedet állapotom s egessegelem felöl velem által ne Tudosittam mert neke<m> mind állapotom s egessegelem Istennek hálá jo van mellyhez kegyelmednek is <Ne>nem Aszszonyekkel edgyüt hasonlot kivanok [Ne; BLt 9 Toth István lev.]. 1703: Nekem most Istennek hálá testem meg vekany egessegebe(en) nyugszik, de mint az társsátol meg fosztatott Gerlicze galamb egyedül nyög es szomorkodik, így énekekis egyesegyedül lévén Szivem bánkodik [Ne; MvRK Alvinczi Mihály lev.]. 1717: bizony igen vekony egesseghben hattam lég főkepén Josephet [Altörja; Ap. 2 Apor Péterné férjéhez]. 1736: Már most másod napján* nem nevezték tovább völegénynek és menyasszonynak őket, hanem ujházasoknak, ugy is ittanak egessegeikért [MetTr 389. — *A lakodalom másnapján, a tyúkverőn]. 1740: a' Leanyom meg I(ste)nnek hálá fen csikorog de bizony csak gyenge egessegelel vagon eszik is de eppen nem fog rajta [Hada Sz; WLt árva Gálfi Susanna Wesselényi Ferenchez, csak az aláírás sk]. 1747 Egessegelel edes Szivem ! [Alamor AF; Ks 96 Mikó Ferenc feleségéhez]. 1786: Már rég ideje hogy Semmi hirted nem hallotta(m) talám a buba bánatba igen erősen el merültél, tsendesítsd magadat nehogy valami nyavalya találjon banatodba mert egessegedet félttem [Bolya NK; IB gr. Toldi Zsigmond gr. I. Bethlen Sámuelhez]. 1801 A Csonka Héten ha Isten egessegeket meg tartya ... a Tktes Ur(na)k 'Somboron bizonyoson Udvarlok [Kendilóna SzD; Újf. 6]. 1812: annak színe alatt, hogy ide haza a papnéra bizott Léankája egessegeben gyengéledik, ki jött és meg érkezett [Héderfája KK; IB] | Istennek Hálá légyen Szenvedhető egessegeünk vagon [RLt O. 1 D. Teleki József lev. ismeretlenhez].

egészséges 1. sánatos; gesund. 1572: (Bothos Andras) het Jwhot hayt volt ely ... Az Iwhnak ketty agh volt es chorba Az Eöte Iok voltak germekdyd es egesseges Iwhok kyk Baraniasok leottek volna ky keletre [Kv; TJk III/3. 47]. 1586: az Egesseges test mikor az deogteol inficialtatik, Ottan az Myrigy az eo hathato voltawal

rothasztia az testet, es az rothadas Altal mingiarast a' lelek a' testeól meg valwa(n), deoghé valik a test [Kv; TanJk I/1. 31–2]. 1599: Jöue mj Elönkbe Zauaban ... Az vitezlo Almadj Gaspar ... es zabad Akarattia zerent mind Testeben es mind Elmeiben, Ep Es Egesseges leuen, ... Az w Jauairul Igj twm Testamentomot giermeki kozot my Elóttwnk [Szava K; JHbK XXI/2]. 1620: Kevanunk Istenteól kgtek(nek) lelkj es testi sok iokat io egesseges hoszu eletet megh adatni* [Algyógy H; RDL I. 109. — *Vallatólevélbeli kezdőformula]. 1629: akkoris nem egesseges volt*, mert mikor az Menesben jartis akkoris csak ment egi fele mint egi kergeteges [Mv; MvLt 290. 163b. — *Ti. a kölcsön-lő]. 1630: Latta(m) hogj egesseges volt az az Philep Pal lova, mert egiszer ugja(n) Nagj terhet raktunk vala rea de jol el vonta ... mikeppen holt megis azt sem tudom [Mv; i.h. 217a]. 1646: az Istenertis azon kerem kegtek, hogy most ep es egesseges állapottiaban tegyen oly io rendelest es igazitast keoztunk, hogy ... lehessünk mys háladok kegtekhez [Bádok K; JHb III/72 kézdipolyáni Veres István atyjához]. 1703: külgion annyi számú Lovasokat megint a mennyi szamut ugjan előszer parantsoltunk volt ..., de azokat a Tehető-sibul es fejveresibul conscribaltossa es rendeltesse nemis erőtlen gyenge gyermekeket, vagj el esett örög Embereket, hanem erős es egesseges, az Csatazasra es Haza oltalmára alkalmas Embereket [ÚszLt IX. 77. 77 gub.].

2. átv ép; normal; normal. 1817: Igy lévén egy Kolósvári Papnak, kivált a' melyiknek Papi fizetésén kívül sohunna succursusa nem-is volt, 's nimsen-is, az élet terhe által való el-nyomattatása; ... tsuda, ha egy egességes, eleven gondolat jöhet elméjére, mely a' Publicumnak tessék; nem tsuda, ha Hívatála méltóságán(ak) kevésse felelhet-meg [EFkLt ad nr. 32.811].

egészségesen jó egészségben; sánatos; gesund. 1608: keua(n)nyuk hogy eo kegne sokaig byrhassa io szerenchesen es io Egissigesen* [Kv; JHb XXVI/49. — *Ti. a jószágot]. 1778: Pestis alkalmatosságával ... olly helyt pro Qvarantana be zárva, elégséges étel es italbeli s meleg béli gondviselés alatt ... el töltvén egességesen*, ... az után fákllyakkal vagj egjéb Tűz csinálással be menven tiztitsak ki az hazat es meszellyik meg is, az meg lévén ugj Számlaltthatik annak utanna ... nem Infectusok közé [Kv; KvLt I. 225 gub. — *Ti. a megfigyelés alatt álló a vesztegár idejét]. 1810: Az Aernek a' Hegyek fekvése es Erdők által eső fris járása es tisztasága s ennél fogva a lélegzésre alkalmasabb volta, mely szerént ... itt frissen es egészségesenn lehet lakni, mulatni [Dob.; Ks 76 Conscr. 197].

egészségtelen 1. egészségre ártalmas; dāunātor sánātāji; schädlich, ungesund. 1620: egis kezdzwleők, egessegtelen, rosz, es hitua(n) Sert ne feőzzeőn, se ne arullio(n) [Kv; TanJk II/1. 291]. 1735: Az Mlgs Aszszony o Excellentiája is magára

vigyázzon ha illyen egességtelen idő jár [Nsz; JHb]. 1760: Az Incolák pedig élnek Forrasokból, melyekis pro illorum potu alkalmasok, de ki hozzá nem szokott egességtelenek [Novoly K; BLt]. 1798: A Tzékfánál ... ez nagy hely ... egességtelen Fü terem rajta, ugy hogy semmi féle marha se szereti, a' Juh el vész tőlle, a' Szarvas Marha pedig meg tetvesedik [Bálványosvárálja SzD; EHA]. 1822: el-türtem Hadnagy Titt Ferenczi Károly Urnak azon rémittő egességtelen undok tetteit, hogy a' Ló vizellet az uttza ösvényibe folyt [Dés; DLt 633].

2. beteges; bolnāvicios; kränklich. 1700: Kove-tem alkalmatlan irasomrol mivel ige(n) egesse-tele(n) vagjok [Dés; RLt]. 1750: születésétől fogvást tudom hogy egességtelen volt a Léánka [Bulzest H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1757: Tavalyi de igen későn bornyuzott kitsin ökör Bornyucskák egességtelenek lévén döglött meg Nro 2. [Kiskend KK; Ks 71. 52 Szám.].

egészségtelenkedik betegeskedik; a boli; kränkeln. 1752: Várczán Páskuj ... mindetig egességtelenkedet, nem hogj nyavajás Lopásban egjelitette volna magát [Bikáca Sz; BfR Márkos Sándor (72) jb vall.].

egészségtelenség 1. betegeskedés; bolire; Kranksein. 1701 En azon voltam minden Szándékammal hogy Viczében mennyek ..., de az egességtelenség nem engedi már negyed naptól fogva igen roszul vagyok [Kv; Wass]. 1719 az egességtelenség nem engette hogy az uta(n) járhasak eddig [O.csesztve AF; Ks 96]. 1727: a mennyire vékony erőm s egességtelenségem engedte [Görgénysztimre MT; Told. 4]. 1756: mind magának, mind kedves gyermekének egességtelenségeiket, Szivesen fajlalom [Bonyha KK; JHbK XXIV/10]. 1806: magam nem mehetek egességtelenségem mián [Mv; Ks 101]. 1822: egességtelenségem miá itt kelle tartoztatnom az embert [Mv; BfR].

2. betegség; boalä; Krankheit. 1735: Nagy Penteken indulunk meg ... Ng(na)k udvarolunk ha csak Isten egességtelenséggel megh nem látogat [Görgény MT; Ks 99 Bornemisza Ignác lev.].

egész-skárlát finom kelmefajta; un fel de stofä finä; Art feiner Stoff. 1620: Egy Vegh Egesz Skarlattul f 5 /. Egy Vegh fel Skarlattul f 2./50 [Kv; KvLt II. 69 Vectr 5. — A teljesebb szö. egész-gránát al.].

egészszemű bors szemesbors; piper-boabe; ganzer Pfeffer, Pfefferkörner. 1595 vöttem ... Egez szemű borsott [Kv; Szám. XVIIa/20 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

egész-telek belsőségbeli egész házhely; integra sessio; sesie întreagă, loc întreg; ganzes Bauerngut, ganzer Bauernhof. 1632: az ki egez telkett bir, az ollian Eotven penzt ad, a ki pedig fel udvart bir, az ollian 25 penzt ad, az meli penigh harmad

reszt bir egy Telekben, az ollian semmit nem ad [Fog.; UC 14/38. 109].

egész-udvar egész-telek; integra sessio; sesie intreagă, loc întreg; ganzes Bauerngut, ganzer Bauernhof. 1597 meg kerdeze az kaptalan, ver-sendi Sara azzonnak hany Jobbagy vadnak vezzeodeon, es ki hún lakik, ki Egez vdvaro(n), es ki fel vdúaron laknak [Vessződ NK; JHb XXIII/3].

egész-üveg táblaüveg; geam întreg; Tafelglas. 1761 Szolgálnak ki belölle* három ablakok ., kilentz kilentz tzikkelűek, tizen két közülök négy szegletű egész üvegből, a többi pedig onb(an) foglalt üvegtányérokból valok [Siménfva U; JHbK LXVIII/1. 42. — *Ti. „az úr házá”-ból].

egész-vágás. Csak jelzői jell-ű haszn-ban: 1. széles tengelyű/nyomtávolságú; cu osie mai lungă, cu roțile mai distanțate; breitspurig. **Szk:** 1797 Az Új Béres Szekereket az igaz hogy a Várztai Molnár el készítette de nem Erdei* modon egész vágásra hanem fél vágásra mint a Szilágyi Szekereket Szokták készíteni [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev. — *Értsd: erdélyi].

2. ~ *szekér* széles tengelyű/nyomtávolságú szekér; car cu osie mai lungă/cu roțile mai distanțate; breitspuriger Wagen. 1790 Mind két Szöllő Hegyekben lévő közenséges Utakból Senkiis tsak leg kissebbetis elne foglaljon ., úgy hogy mindenűt az egész vágás Székér kár nélkül el jár hassan [Nyárádkarácsonfva MT; Told. 76]. 1797 vagyon az árva Kováts Sándornak egy egész vágás Szekere [Körispatak U; Pf]. 1818 Egy egész Vágás Fako Székér [Mv; KvLev.].

Haáz Ferenc Rudolf — a nyomtávolság, ill. a tengelyszélesség tekintetbevételével — az usz-i székelységben ötféle szekérformát különböztet meg. Közülök az *egész-vágásos szekér* tengelye két méter, a félvágásosé 178 cm széles [MNépr.* II, 217]. — A régiségben a címszóbeli minősítést — az *egész-vágású* al. között első adalék tanúsága szerint — nemcsak szekérre, hintóra is alkalmazták.

egész-vágású széles tengelyű/nyomtávolságú; cu osie mai lungă, cu roțile mai distanțate; breitspurig. **Szk:** ~ *hintó*. 1681 Hinto szín Vagyon ezen színben Hinto Nro. 3. Egyike le eresztős fedelű; másik oszlopos, mindenik fel fel vagasu. harmadik szász csinalta, egész vagasu; oszlopos hinto [Vh; VhU 505] * ~ *szekér*. XVIII. sz. eleje Három Eöreg egész Vagasu, Vasas kerekű, allyű, Füles, nyelves vas fogantyús rudas egész készülétű Szekerek [Erdőcsinád MT; TGsz 42]. 1732 Vagjon edj egész vágású fako-Szekér [Szentjakab SzD; Told. 11/67]. 1827 Egy erős készülétű egész vágású új Lo Tár Székér viseltes ernyőjével [Koronka MT; i.h. 34]. 1836 Egy egész vágású vasas Székér hozzá valoival Rh fl 70 Egy félvágású, vasas otska Loszekér [Kv; Pk 3]. 1838: egész vágású Székér oszoljék két felé igyenlőleg [Malomfva U; Ben.].

éget 1. tűzre rak, (el)tűzel; a pune la foc; verbrennen. 1745: (A híd) padlását hol utazok s

mezőn háló szántó emberek egették rontották s rontják [Tordátfva U EHA].

2. gyújtogat, perzsel; a incendia, a pirjoli; in Brand stecken. 1562 Végezetre a törökök elmenének haza nagy békével Szakmár aloll, senki nem bántá őket, hanem rabolva és égetve haza menének [ETA I, 18 BS]. 1653 de a tatár nem ült veszteg, hanem az országban a hol hozzája fért, rablott és égetett [i.h. 80—1 NSz]. 1658 (A vajda) nagy égetéssel égeti, rontja a kastélyokat, szablyára hanyatja a népet mind [i.h. 168].

3. tűzzel megsemmisít; a distruge prin foc; verbrennen. 1780 hallodé Kati, senkinek meg ne mond hogj töllem vagj viselős, tsak egj gyermeektől is meg ne halljam, mert ha meghallom, átkozot légjek az ajtótod ki kötöm, s meg gjujtom a házadot, s benne égetlek [Rákos Cs; Pf].

Szk: *házában* ~ *vkít* rágyújtja vkire a házat. 1600 azt mo(n)dotta ha teörweniel meghe ne(m) wehetemis, egy oly kor rea megyek, be teze(m) az aitaia, hazaban egetem [UstT 15/246]. 1631: tűzzel is fenyegette az edesapját, hogy az házában égeti [Mv; MvLt 290. 54a—6b átrásban!]. 1632 atis halla(m) hogy az egik katona mondgja vala hogj ne ki alczon (!) mert az hazba(n) egeti [Mv; i.h. 79b] * *toronyban* ~ *vkít* rágyújtja a tornyot. 1653 Azok pedig igen rut veszedelemmel veszének, mert a toronyba égetik őket — abban senki el nem ment, a török s hajdu mind rajta voltak [ETA I, 109 NSz].

4. *tűzel* ~ *tűzel*; a face foc; Feuer machen. 1734: tűzeles pedig hány Háznál lött légjen, én nem investigaltam, de mind a Collegiumbéli Camaraban, mind az szállasan lévő ebédlő házban tüzet egették [Kv; RKI Steph. Enyedi (41) ns vall.].

5. kb. égetéssel (erdőből) irtásföldet tisztít; a defrişa un loc (din pădure) prin ardere; schwenden. 1714 a tanító kalugyer indittásából a monaszteria mellyéke szaporítására és tágosítására kezdettk ezt a darab kaszálot, amelyen állunk erős bükk erdőből kivenni, a fákat kerétteni, szántani, égetni, az allyát tisztittani [Déda MT; BfMúz 16 r. tanú vall.].

6. tűzzel/égetéssel készít vmit; a arde cu scopul de a face/prepara ceva; brennen. **Szk:** *cserepet* ~. 1822: Cserepet nem lehetvén égetni Tegla nélkül a' miért ezer Téglát a' Cserép Csűrhez visznek szoktak fizetni 30 xr. [Torda; TVLt Közig. ir. 631] * *égetlbort* ~ borpárlatot/pálinkát főz. 1582 latam hog eg Rez fazek vala aminemeoben az eget bort egetik chak hog az cheoye Ne(m) vala rajta [Kv; TjK IV/1. 116] * *fazekat* ~. 1805: Olár Györgyné a' katlanért mellyben fazakat éget 15 x [Déva; Ks 109 Vegyes ir.] * *hamut* ~ hamuzsirt készít. 1609 Hamút egessenek maszor és adgyak az szapanosoknak szapanert, es faggyúert Az Jobbagyokkal* [Kv; Szám. 126/IV. 51. — *Elenőri megjegyzés a malomszám-hoz] * *meszet* ~. 1692: Esztenakat is csinaltanak s mind magok Juhait s mind másokét fizetésert ott tartották, és Mész vermetek csinálta(na)k, meszet égette(ne)k [Kük.; Ks 67. 46. 21 vk.] * *szenet* ~ 1604: Az

maczka vereon aloli az szekeres fejebe az keözen eghette(m) zenet az Abasfaluiak adomanjokból [UszT 18/107 Michael Kouachj de Zent Marto(n) (60) lib. vall.]. 1607 Meg értettwk mi feleöl perlenek Giörgi kouacz(cz)al, egi Darab feől feleöl, meli heliet hinak Közepseo Bwknnek hol Giorgi kouaczi egetett uolt szentet [i.h. 19/103]. 1625 Kenosi Orban Peter szabaditot engem Heös bwkibe(n) ... egj nehaniszor szentet . . . egettem benne [Kénos U; UszT 181c] * *tégla* ~ *ni*. 1836 Sem a regi sem az idén vágando Nádát eladni vagy el traficálni nem szabad — mivel a Tégla egetni van szánva [Csapó KK; Berz. 21]. 1840 Kásova* öll fát hoztak téglá égetni a Marhá-sok^b [Born. G. XXIVb. — *MT. *Ti. az igában dolgozó jb-ok].

7. *gyertyát* ~ *gyertyával* világít; a lumina cu luminarea; mit Kerze leuchten. 1589: Mi azzonionmmal giortyat igettwnk [Dés; DLt 226]. 1599: Hogi eiel egi arant gyerttiat egetenek zenek nem lewen attúnk egy eyelre d 3 [Kv; Szám. 8/XVI. 38].

8. 1597 23 Novembris. Mikoron Pal deakot az wywary zamtartot az Kls Templumban az boltha temetek, vettunk 2 zewendeket kiwel be mentenek es ot alat egetek hogy az dohat ki haicha [Kv; Szám. 7/III. 36].

9. süt, megéget; a se arde/frige cu ceva; verbrennen. 1812: a sok mérges hernyo ha az embernek a' testire esik mint ha a tűz égetné a helyit ugy fáj s utánna fel hogazzik [M.egregy Sz; JF. V. Baczó László lev.].

Sz. 1634 hallam hogy Borsai mihaly hazanal loves lon, aztis hallam hogy Pragai Thamas monda, Uraim ne lónöldözzetek mert egette egyszer nekwnk az kasa az szajunkot [Mv; MvLt 291. 18a].

égetés 1. eltüzelés; ardere; Verbrennen. 1582 Indultanak Byro vramek feierwarra... Attam az Gazdanak mynd menett Jeovwett valo Gazdasagaertt es faianak egetesseiertt [Kv; Szám. 3/VIII. 29, 32].

2. tüzeléssel való készítés; facere/pregătire prin ardere; Brennen. 1765 A Tégla Vetőknek az Téglak egetése alkalmatasságával érogáltam Cub 01 [Nagybarcsa H; Ks 71. 52 Szám.]. 1822 a' Cserép és Tégla készítésekre meg kívántato költségeket ezekben találtam . . . a) Az égetéskor egy katlanban 10 ezeret rakván abból az ajjában égetetlen szokott maradni ezer, és így elvész egy ezertől száz Tégla melynek árra 51 xr. [Torda; TVLt köziz. ir. 631].

3. megégetés, máglyahalál; ardere pe rug; Scheiterhaufen/Feuertod. 1586 Ismert vgan eze(n) híftben Eskwttem Igartho geógrre, hogy meg mo(n)giam Miért Irdemelne meg az Igetést [Kv; Tjk IV/1. 584c]. 1650: vagi egetesre, vagi vizbe vetesre iteltessenek az boszorkansagert, es bubaiosagert [UszT 8/64. 34b]. 1653: l(ste)n engemet ugy segillye(n) nem temetést, hane(m) égetést érdemlene*, ne(m) szannék magam egy szekér

tóuisset hozni, es a' testetis megh egetni az Lélek kuruafianak [Ne; KemLev. 1394. — *Ti. Mészáros Péter, Fejér m. akkor nemrégiben meghalt viceispánja]. 1711: szép szerént vallja meg Ungvari, velle kik, és ő is kikkel paraznalkodot s mi indította, erre az gonosz munkára . . . , melljet ha ne(m) cselekeszik hogj minden gonosszagi nap fenjre jöjjenek hoher által meg torturaztatik, meg csepeggetik, annakutanna az egetesnek helljire ki vitetv(en), meg egettetik gunjaival edgjütt [Kv; Tjk XV/1. 69].

4. gyújtogatás; incendiere; Brandstiftung. 1562: (A csapatok) Erdélységben, a Nyírségben, a Szamosmentiben és a Szilágyságban nagy dúlásokat és égetéseket tőnek és úgy térenék hazájokba [ETA I, 17 BS]. 1584: semmith (Nem) hallot az Igetes feleöl, hanem az giuladas az eó hazabol amelybe lakot tamadoth azt tuggya [Kv; Tjk IV/1. 206]. 1610: az fen denotalt edcze Eghetessel fenjegetett [UszT 30]. 1644: Egetessel valo feniegeteset nem hallottam [Mv; MvLt 291. 419a]. 1658: (A vajda) nagy égetéssel égeti, rontja a kastélyokat, szabýára hányatja a népet mind [ETA I, 168 NSz]. 1679: Hoher Dani fenyegetőzött annak elötte is égetéssel [Dés; Jk]. 1748 (Az alperes) itt a' Városon, és egjebüttis sok gonosszágokb(an) gjakorolván magat, égetéssel és egjéb kár tételekkel meg károsított [Torda; Tjk III. 216]. 1749 a' detentus az Szilágyi János házához bé menvén, és onnat nagj tüzes szentet akarván pipájáb(a) ki vinni, hogj azt tselekedni nem engedték, ezért irtozatos l(ste)n ellen valo karomkodás (!) fokadott attával teremtetével szitkozodott, és az meg irt Gazdát égetéssel fenyegette, hogj az ajtot rá zárván a házát rá égeti [uo.; i.h. 258]. 1764: masoktol hallottam hogy égetéssel fenyegetőzött volna Lukáts Bukur [Oltszem Hsz; Mk II. 2. 65].

Szk: ~ *t tesz* gyújtogat. 1653 Móses Kolosvárnál dolgát elvégezvén, kerüli szélyel az országot, és a tatár téssen szörnűy rablást, égetést és öldöklést [ETA I, 79 NSz]. 1761 közönségesen a' Falu réá gyanakszik, hogy a' Molnár János élete körül, ő tette volna az utrizált időkben az egetést [Szászsztván KK; BK].

Hn. 1831 Egetés pataka [M.valkó K; KHn 110].

égetetlen I. *mn* 1. kiégetetlen; nears; nicht ausgebrannt. Szk: ~ (*föld*)*tégla* vályogtégla. 1694: (A ház) négj felől vala falai, egett s egetetle(n) teglákbol . . . valók | (A) kapu felett lévő ház . . . Kivül fűjtő kemenceje(ne)k tsak elpusztult hellje: mellj(ne)k egetetlen teglákbol valo kéménneje dőlőleg álló [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kuriája leír.]. 1715: neholt az derekais köből neholt pedigh egetetlen Föld Teghlából fel rakot épen pusztulásra jutot, romladozot, el ebedet, köve teghlája le hullot veszet, küldömb féle rekeszre csinált és nevezetet Paloták s Házak [Pálos NK; Llt Fasc. 140]. 1792: az egész épület égetetlen téglából vagy on építve [Bencenc H; BK].

2. ? beolvasztatlan, netopit; uneingeschmolzen. 1798 Poszomántból fejtett (: tzuftkált:) égetetlen ezüst [Kv; DLt nyomt. kl.]. 1824: az ezüst portékáknak hasonfele része ... Egy tsomocska égetetlen paszománt [Dés; Újf. Újfalvi Samu hagy. 1].

3. pörköletlen; nears, nepräjít; ungeröstet. 1677: Vas verő ház ... Felső vas futato kemen-czék .. Vagyon itt most jelen égetet vas kő 4 futatásra való, égetetlen vas kő circiter hetven futatásra való [Madaras Cs; CsVh 51]. 1847: Égetetlen Béka so 400. mázsa ... Torott égetett Bekáso 34 véka [F.árpás F; TSb 46 üveghuta lelt.].

4. '?' 1713: Nagy öreg fejű arany Gyűrű, kék Túrke (l) a közepin, körül tiz gyémánt. Nagy öreg fejű arany gyűrű égetetlen, Safir fen benne körül hat gyémánt [Wass id. Vass Györgyné Nemes Mária hagy.].

II. hat kiégetetlenül; nears; unausgebrannt. 1822 (A vályogtégglából) égetéskor egy katlanban 10 ezeret rakván abból az ajjában égetetlen szokott maradni ezer [Torda; TVLt Köz. ir. 631].

égetett 1. kiégetett; ars; ausgebrannt. 1694: vagyon a' Konjha ház, Vagyon ebb(en) tapaszos sóვნյн kéménj alatt égetett téglakból es egieb kővekből rakott Tűz-hely Pavimentuma egett Tégglából rakott: menyezeti penig bőlthajtásos [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúria-leír.]. 1746: Róth István Téglá vető instalván a Tanáts(na)k, hogy ... itt dolgozhassék, tehát az Taxát, mellyis maga igireti szerint áll hat száz jó égetett téglából, meg fizeti ... megis engedtetett olly conditionnal: hogy ... a' berekből egy újni vesszőtis, nem hogy egyéb féle fát le vágni mérészellyen [Torda; Tjk III. 23]. 1756: Vagyon ujj égetett Téglá Cir. 20 000 [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35]. — L. még égetetlen 1. és égett al.

2. (be)olvasztott; topit; (ein)geschmolzen. 1824: Harmintzkét és fél lot dirib darab ezüst, 1 1/2 könting égetett ezüstel [Dés; Újf. Újfalvi Samu hagy. 1].

3. pörkölt; ars, präjít; geröstet. 1677: Vas verő ház ... vagyon itt most jelen égetett vas kő 4 futatásra való [Madaras Cs; CsVh 51]. XVIII. sz. v.: Valahol marhadögi hallatik Sükség hogy minden nap a' Marháknak, égetett so adassék [UszLt X. 80]. 1847: Törött égetett Bekáso 34 véka [F.árpás F; TSb 46 üveghuta lelt.].

4. ? megégett/pörköldött; ars; (aus)gebrannt. 1679: Paraszt, égetet abarlo [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt.].

égetettbor 1. borpárlat | pálinka; vinars | rachiu; Weinbrand | Brantwein. 1570: Myhal deak Mindenkor azt Montha hogy penze Ninchen, hane(m) Egethet Bort ad ely es megh aggya* [Kv; Tjk III/2. 95. — *Ti. házbértartozását]. 1587 19 Septembr: Kezdettenek ez keomicsek az keoszep kapu padimontomoszasahoz Eöt

eges nap dolgoztak raita Naponkent miert hogi keorwleok forgottam egetet borra kala-chira —/50 [Kv; Szám. 3/XXX. 27]. 1588: veottem ... Egetett bort [Kv; i.h. 4/III. 3]. 1590: Niers es egetet borra a komiweknek keoltetunk f. — d. 27 [Kv; i.h. 1/XIV. 10—1]. 1591: az Czyganyoknak egedtet Bora f — d 8 [Kv; i.h. 5/I. 28]. 1593: Hozattam ... Igettett (l) bortt [Kv; i.h. 5/XXIV. 7]. 1597: Olah Deme-ternek ... Egetet bort p(er) f —/6 [Kv; i.h. 7/XIII. 3]. 1603: Erdely Balint vallia ez Fajdosy Benedek leowe ele tehát igen rezezh mert Nagy Esaias adot volt Egetet bort Innysa } egetet bort Jjwth [Kv; Tjk VI/1. 663, 667]. 1625: az Achoknak hozatta(m) Egetet bort [Kv; Szám. 16/XXX. 23].

2. pálinka; rachiu; Brantwein. 1658: Az mely gyömlöczöt ez iden szettünk, az kertekben, azt hagyo(m) mind az en feleségemnek, Czinallya Egetet Borra s ellyen velle [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.]. 1674: Egetet borról . első uttal Menyhár Ur(am) hozatot kilencz ueder ött eytel eget bort ~ nr 9/5 | Az Aquavitához adtam Tizen hat ejtel egetet bort [UT].

Az 1. jel. alá tartozó adalékokban nem dönthető el, hogy borból párolt konyakról vagy gyümölcsből főzött pálinka-féle-ségről van-e szó. A 2. jel. alá besorolt két utolsó adalék ilyen értelmezése is kétes. — L. még égettbor al.

égetettbor-főző pálinkafőző; de fiert rachiu; zum Brantweinbrennen. Szk: ~ fazék. 1629: Vagion egj egetet bor főző fazak* minden szerzamaul [Szentdemeter U; LLt. — *Uo. alább fazék alakban is].

égetlen I. mn 1. égetetlen; nears, unausgebrannt. 1614: Egetlen fazakak vadnak nro hatodfelzaz [Kv; RDL I. 95 Somliay Fazakas Mihaly osztozó lelt.].

2. tűzkártól (meg)menekedett/mentes; scäpat de pagube prin incendiu; brandfrei. 1700: Kakasdi Mihály Székely eggett ... Erdödi István égetlen [Kv; Szám. 40/II. 27].

II. hsz felgyújtatlanul; neincendiat; unange-zündet. 1777: Az Bigamus Popa Juon Felesége szajából halottam .. hogy vigyazak magamra, mert minden órán eleg az Házam és Szenam Petre is akar mivel fedgye meg az Házát, de égetlen el nem marad [Ludvég K; KLev. Popa Nan (30) parochus vall.].

égető I. mn 1. pörkölő; care arde, arzător; röstend. 1673 Mihály István rostoló, vas követ égető [Dánfa Cs; CsVh 45]. 1705: A büdöskövet égető németh [Hsz; HSz] haszavas al.].

2. sürgető, követelő; arzător, stringent; drin-gend, brennend. 1854: most vagyon égető szük-sége múltunk emlékezetét az utókor számára fenntartani [ÚjFE 4]. 1862: Egy élő pénztárt teremteni Anya-szentegyházunkban égető szükség [Gyalu K; RAK 75].

II. fn gyújtogató; incendiator; Brandstifter. 1592: Gilkossagot, Orsagot, latorsagot, Egheteoket a' Biro Ne egiedwl, hanem tanachawal egiembe

ittíliek [Kv; DiósyInd.]. 1600 : Replicat I. hogy semmi hatalmat nem chelekedet, hanem azert zallot az hazba hogy megh ne egeszek az egeteők [UszT 15/128]. 1679 : vonattassanak torturara es annak utanna égetessenek még mint olyan nyílván való egetők [Dés; Jk].

◇ Hn. 1666 : Az Egeteo revnel (sz) [Illyefva Hsz; EHA]. 1698 : Az Egető szőlőhegy(en) (szó) [Dés; EHA]. 1728 : Egető revinél (sz) [Dés; EHA]. 1831 : a' Kis Egető mellett lévő Gyertyános szőlibe [Dés; DLt 332. 9]. 1857 Egető (sz) [Szamosfva K; EHA].

égető-űveg gyújtólencse; lentilā convergentā; Brennlínse. 1774 : Két égető Űveg, fab(an) foglaltatott, egjike nagjog egj felől egjenes s mas felül emelt; a masika kissebb mind két felől egjenes 1,80 [REKlt II. Apafi Mihály hagy. 36].

égető-vas csizm sűtővas, vaspuff; fier de călcat; Vornherum, Fummel. 1839 : Egy égető vas [M.lápos SzD; DLt 1846. évi iratok közt].

A jel-ekre nézve l. Freckay 59, 446.

égett I. mn 1. tűz-pusztította/emésztette; destruit/mistuit de foc, ars; abgebrannt, versengt. 1579 az Erdeonek Jawat penig aggyak niolcz Rudgiawal az zeslesgere es tyzen hat Ruggiawal az hozzara, A my penig Ritkasb es eget lenne Azt aggyak zakasztwa(n), a mint jobba(n) Adhattyak [Kv; TjK V/3. 182b]. 1592 mikor az Attianak Toot Janosnak Eorbe^a haza megh Iget volt ez Toot Mihaly az fya ment oda segiteny, es az ighet hazat eppitenj [Kozárvár/Dés; DLt 235. — *Alór (SzD), Déssel tőszomszédos település]. 1598 Az Feleky Egeth Erdeonek megh latogatasara valasztottak eo kgmek egyenleo Akaratbol^a [Kv; TanJk I/1. 312. — *Köv. a fels.]. 1620 az őczye az eget ház helyre hazat czynala, es mighlen ele abbul az hazbul jobbagiul szolgalt [Szásznyfres SzD; Ks]. 1638 k. Pusztá eghet haz Peter birone biria [Szászfenes K; GyU 37].

Hn. 1679 az égett Erdőben (e) [Nagylak AF]. 1686 : Eget malom vápaiában (sz) [Bikfva Hsz]. Az Égett Erdő alatt (sz) [Hétúr KK]. 1720 : éget Tónál [Tusnád Cs]. 1757 : Egett Malomnál (sz) [Oroszfalu MT]. 1758 Az égett Réten [Bh; KHn 14]. 1764 : Égett to [Szamosfva K]. 1798 égett erdő (e) [Ákosfva MT]. 1804 : Eget oldalan Cserefiatalos jo erdo [Magyaros MT]. 1817 Az Ugynevezett Égett erdőben (e) [Györgyfva K]. 1822/1823 az Egett Erdőből hoztanak száraz fát [Dés]. 1832 : az égett Uttzában [Száldobos U]. 1897 Égett gaz [M.bikal K; KHn 72]. — A jelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók. l. még GyU 37, KHn Mut.

2. tűzkárosult; sinistrat de foc; feuer/brand-beschädigt. 1570 Az hydelwy Egeth Nepeknek eo k. Ez eztendeobely adayokat megh Engettek eo kegek (így l) Deh Nem Annak az ky valamely eget embernek hazat Megh veotte volna es annak Newe alat akarna zabadzagba lenny [Kv; TanJk V/3. 8a]. 1578 : senky zabados ez contributiobol

vgy mint ostor adobol ne legie(n) egieb biro vramnal Tanachyawal egietembe, esmeg az eget emberek [Kv; i.h. 167b]. 1591 Az Egött Embereknek Dessyeknek, Adattott Biro vram ... Segitsegul f 25 d 0 [Kv; Szám. 5/I. 48]. 1598 : Az hidelui eget embereknek segitsegw f 70 [Kv; i.h. 7/XVI 86]. 1601 az égett faluk adayabol az my restal teze(n) f. 103/57 [Lécíva Hsz; Törzs]. 1725 : Mihaly Kovacs egett ember [Kv; Szám. 54/I. 12]. 1802 : Nap nyugoti Galitiaban eszen (!) nevezetü eget varos [Énlaka U; Borb. II].

3. égetett; ars; gebrannt. 1597 : Andras kowachis mikor megh hala eget zene anny wala hogi megh ert volna 50 ftot [Kv; TjK VI/1. 43].

4. kiégetett; ars; (aus)gebrannt. Szk : ~ réglá 1694 : falai, egett s egetetle(n) teglákbol valok | Az előbb említett Pitvar(na)k Pavimentuma egett teglákbol meg rakott, de megbomladozott [Borberek AF; BfR].

5. megégett/perzselődött; ars, pirjolit; angebrannt. 1870 : látom diribb darabb égett Leveleket [Torda; KvAKt Mss 363].

II. fn tűzkárosult; sinistrat de foc; Feuerbeschädigte. 1585 Zeghenyeknek Niomorultaknak, Bennaknak, es vgmint illien Draga Wdeoben Zewkeolkeodeoknek, Egetteknak ez tellies eztendej Adozasban f 33/49 [Kv; Szám. 3/XXIII. 8]. 1591 k. : Az igittek (!) dolga [Dés; DLt 233]. 1700 : Kakasdi Mihály Székely egett [Kv; Szám. 40/II. 27]. 1826 Az égettek el eget Jovaik(na)k Conscribáltásakor a Conscriptor Urak Intentionjokra 48 xfr [Szk; Borb. I]. 1836 Gallitziában Brody — Cseh or(szá)gban Hochstadt nevű város égetteinek alamisna gyűjtés rendeltetik [Nagykapus K; RAK 11]. 1872 : Egyháztanácsunk

24 szál fát fog ajánlani az ekklesiai gyűlésnek az égettek fölsegelésére [M.bikal K; RAK 297].

égettbor 1. borpárlat | seprőpálinka; vinars; Weinbrand. 1676/1681 minden hordo utan valo szin bornak ugi seprejenekis veder számát Ra(tio)-jáb(a) írja be; az seprejet penigh eghettesse ki, es ez eget borát arultassa ki [Vh; VhU 658]. 1734 A Deesi jo eget bornak ejtelit tartoznak eo kgmek be venni Cum Dnr. 48 Az jo Palinkat 34 penzb(en) [Dés; Jk].

2. borpárlat; vinars; Weinbrand | pálinka; rachiu; Branntwein. 1570 : (Az adósságot) Eo egy nehanzor kerte de semyt Nem vehetet Rayta Eccher azzal halasztota ely hogy eget Bort veot azt hogy ky arwlya megh aggya [Kv; TjK III/2. 95]. 1573 : az eget Bort twgia kes volt pinkeost eleot, kenalta vele agoston mynd az felesége hogi el vige Mihál deak de nem vitte [Kv; TjK III/3. 163]. 1574 : harom legel eget Borat zabadon atta [Kv; i.h. 362b]. 1582 : eg Rez fazek vala aminemeoben az eget bort egetik [Kv; TjK IV/1. 116]. 1584 : Wosarnapon vagy egieb Nagy Innep Napokon, Bolthiat senky Nyilwan, es Arwlasnak okaiert ne nyissa megh, Az Kalmaroknak se legien zabad, semmyth Azon az Napokon arwlly se boltokat megh Nythany, Egeth bort se arullianak [Kv; PolgK 6]. 1589 : Iget boris vala egi általa-

goczkawal [Dés; DLt 226]. 1594: Az ceheket biro vra(m) be hiwassa es megh inche, hogi minden ember az zitoktol atoktol meg tartoztassa magat ... Biro vra(m) megh kialtassa publice az zitkot, meh seren, eget boron valo rezegeskedest: Menieckeoben valo hegedwlest, tanczolast, es minden ejeli vigasagot, chintalansagot [Kv; TanJk I/1. 240]. 1635: az Leanyod kert arra, hogy hozas eget bort Anya [Mv; MvLt 291. 50b]. 1676: Eget borokról való Administratio ... Edgyik atalagban volt ket vider hat ejtel 2/6. Masikban volt ket vider negyed fel ejtel ... Harmadikban volt egy veder eot ejtel ... Negyedikben egy vider egy ejtel Egy Csobolyoban Meser eget bor hatod-fel ejtel [Uti]. 1679: Eghet bornak valo, szoros száju, lapos üveghe egyik el törött nro 3 | Szin Eget bor, Berbenczével [Uzdisztpéter K; TL III. B. 27 Bajomi János lelt.]. 1689: két eget bornak valo korsocsa [HSzj *korsó* al.]. 1702 h.: Abrud-bányán nem csak hordo bort, hanem berbencze bort is, égett bort, méhsert, Szalath sert is arulnak s arulnak [Born. XXXIX. 6]. 1724: Én magam itt a faluba eget bort ittam [Náznániva MT; BK Roska Nyisztor (45) j b vall.]. 1733: 18 penz arra egedbor* [Kvh; Bogáts 7. — *Még többször így]. 1736 Egett bornak valo Csobojo [Várhegy MT; CU]. 1737 Bort, eget bort Sert, mésert, egjeb akármiféle italt szabad leszen árulni [Ákosfva MT; Told. 8]. 1749: Az I ugi declarallja magát, hogi az nálla lévő obsitos Katona előbször eget bort den. 6, bort pedig 5 Cupat ivutt légjen, és pénze nem lévén ugy kételenítettett a' controversiab(an) forgo dolmánt el venni tölle a' bor és égett bor árában [Torda; TJk III. 255]. 1755: Eged bor 10 veder [Kiskend KK. Ks 71. 52]. 1757: kínálá őket fél fertáj eged boral de nem acceptálák [Pagocsa TA; Ks 8. XXI. 13]. 1758: maga beszéllette az Ember mind bokájjal itatta véle az eget bort [O.kocsárd KK; Ks 8 P. ad f. XXIV]. 1769: egedbort ... Gyardak Peterni vettek volna [Szentlászló MT; Sár.]. 1773: az Aszszony engem azzal vádolt a Papnitt s másutt is hogy már a Faluba is elterjedett a hire, hogj én egj szalonnát, és egj hordo egetbort el loptam [Selye/Magyaros MT; Bet. 7].

3. pálinka; rachiu, Brantwein. 1580: Az bor egeteoket hywassa be eo kegme es feyere iozagara paranchiollya megh mindeniknek hogy idege(n) sepröt ne merezelie(n) venny se az hatarba be hozni. Idegennek is penig senkinek ky ado fyzeteo Nem (így l) ne engegyen eget bort Arulny, hane(m) a ki be hozza vegyek el twlle ezt penigh kialtassa megh eo kegme hogy senki mentseget ne vehessen [Kv; TanJk V/3. 210a]. 1683 Főzettem edgy Atalag Eget Borbul Aquavitát Aszunyunk (!) számára [Uti]. 1697: Gyöngy virágos egettbort [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter lelt. 3]. 1719: Kerti Fülemlé Sarga Virágot három lotot meg Szveden Szezen az virágát ... Egerfark fű Levelet virágával edgyűt ... tegyek ezeket edgy üvegbenn, melyre Toltsenek jo erőss egetbort edgy ejtelt ... ebből kell edgy edgy kalannal

adni az Cselednek innya Reggel [Ks 54. 84 Medicina instructio]. 1722: Semmi kenyér(ne)k valo gabonából szabad ne légyen eget bort vagy palyinkát főzni [Ks 83 gub.]. 1730: a regi asztagbol a buza fereg mind meg ötte a buzáját ... Egy Sido ket ket polturán vekáját mind el viszi vala égett bornak de én nem adtam [Noszoly SzD; Ap. 4 Só János deák Apor Péternéhez]. 1736 Brassóban főzték az fahéj-vizet, azon kívül az reggeli italt hívták aquavitának, vagy tiszta égettort ittanak | égettort töltvén tálba, azt megmészelték, egy vagy két fügét vagy egynehány szem malosaszóllót tettek köziben, meggyújtották az égettort s ugy keverték az tálban kalánnal, azután megoltván az tüzet, azt itták, az fügét utána ették [MetTr 321. — I. még i.h. 449]. 1737 Kama Antalné Aszonjom Labat Egyebel nem orvoslottak, hanem tiszta Eget borral meg mostak az után Aprosoval jo vastagon be hintettek Annak utanna ismet Eget borral kimostak [Somlyó Cs; Ap. 2 Lestyán János Apor Péternéhez]. 1743/1747 Popiommal nem kenegetnek, hanem tudok olyas Embert az kit szapanys Eget boral mosogatnak minden Nap, mert nem tudom kitsága (!) ugyan erőssen öszve rontotta [Szentegyed SzD; Wass. Paulus Szabó de Zilah (55) ns vall.]. 1745: eget bornak valo Csenkész metr. 15 [Szászkerd K; LLt]. 1748: eget bortis főzött, de mitsoda gabonából, nem tudom [Torda; Borb.]. 1766: Tot Mihály hoz a' Malomba(n) két véka Egetbornak valo gabonat [Koronka MT; Told. 3a]. 1774: a' Szilvát mind eget bornak főzték [Szentdemeter U; LLt Vall. 118]. 1797 Égett-boris pedig el-kél, közép-szerűleg véve, 5. Veder kerek esztendőn ... és el-kortsomároltathatik az ilyen Pálinkának fertállya 2. garassával [Szentgothárd SzD; Wass. Conscr. 366].

4. 1585: Akik vosarnap praedicatio Alath reszegeskednek az egeth Boron valamel haznal, ezeketis eo kegme illendeo bewntetessel bewntesse [Kv; TanJk I/1. 2]. 1591 az Bonczidai biro az eget boron megh rezegwle [Kv; TJk V/1. 88]. 1730: hozzánk jövének Donát János Ur(am) Szabó Thamás Ur(am) Thamás Jstván, hoztak vala öt polturát, s — azt az Eggett boron megh ivák [Altörja Hsz; Borb. I]. 1745 az Gyekei ember ... az mint ivut volna az egetboron egy katona bele botlot vgy vágta meg fül tön [Tuson K; Ks 5. X. 6] | az embernek semmi vétke nem volt hanem az mint ivut volna az eget boron az katona az lábába botlot vgy rántot kardot s meg vágta [Domb K; Ks 5. X. 6]. 1751 az Jobbágyok a mint vissza térvén bé jöttek hazzám az egéthorra nékem beszellik vala [O. kocsárd KK; Ks 8. XXV. 10].

Mínthogy csak az 1. és 3. jel esetében lehet meglehetősen bizonyossággal eldönteni, hogy a szövegekben borpárlatról, ill. pálinkáról van-e szó, a mindkét jelentést egyaránt sugalló idézeteket a szerk. kénytelen volt a vaglyagos értelmezés lehetőségével számolva külön 2. jel. alá sorolni. A 4. alá jel. nélkül besorolt adalékokban a címszóbeli szónak a szerk. valamelyes valószínűséggel 'borpárlat- v. pálinka-italozás/ivás' jel-t vél tulajdoníthatni.

égettbor-alja . kb. a pálinka utója; posírcá (vinars slab); schwacher Brantwein. 1697: kerti kőmeny Víz. Citrom lév. Gyöngy virágos égettbor. Eget bor allya [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter lelt. 3]. 1790 Egy égettbor ajnak valo Hordotska öt vedres [Mv; MvLev. Cimbalmos Ferencné hagy. 2].

Pálinkafőzéskor a főzet eleje a *rezes, réselő v. rézeleje*, utána válik ki a tulajdonképpeni jó pálinka; a főzés vége felé kicsapódó, emennél jóval gyengébb utópárlatra vonatkozhatik a címszóbeli nyelvi megjelölés.

égettbor-árlhatás égettbor-árlási lehetőség; posibilitate de desfacere a vinarsului; Verkaufsmöglichkeiten des Weinbrands. 1843: ha ... az égett bor főzhetés vagy nem főzhetésről, és árlhatás, vagy nem árlhatásról szóló törvényeink nincsenekis, vagyon általános törvény 1 d 9, mely a földös Ur jogait, hová a korszomárlhatási (!) tartozik, minden idegen bevágás ellen biztosította [Km; KmUlev. 2].

égettbor-árló pálinkával kereskedő, pálinka-árus; care vinde rachiu; (die) Brantwein verkaufend(e) Person. 1774 Az Egettbor árló kufarneknakis némellyeknek egy egy Susták Taxájokat el szokták engedni [Mocs K; KS. Conscr. 52 Varro János (26) udvari kulcsár vall.].

égettbor-főzés 1. borpárlat-készítés; distilarea vinarsului; Weinbrandbrennerei | pálinkafőzés; distilarea rachiuului; Brantweinbrennerei. 1638: Serfeozeo Janos szekeli feoldreol jeott veres drabant volt ide jeott ante annos 20 zolgallia eghetbor es Zalad ser feozessel [Km; GyU 28]. 1679: Eget bor főzéshez valo őregh katlan nro 2 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 15]. 1727 Vagyon ... égett bor főzésre destinaltatott ... Kis Ház [Gyalu K; GyU 248]. 1774: égettbor főzésre fel fogott Venitze vagyis égett bor főző ház [Szászpéntek K; Mk].

A vagyagos jel-re nézve 1. égettbor 4. után a jegyzetet.

2. pálinkafőzés; distilarea rachiuului; Brantweinbrennerei. 1722 Sok rosz Circumstantiákat, és Consequentiaikat tapasztalván a Gubernium, a minden felé ki terjed (!) gabonából valo eget bor főzés(en) [Ks 83 gub.].

égettbor-főzhetés égettbor-főzési lehetőség/jog; posibilitate/drept de distilare a rachiuului; Möglicheit/Recht zu Weinbrand/Brantweinbrennerei. 1843 ha ... az égett bor főzhetés vagy nem főzhetésről ... szóló törvényeink nincsenekis, vagyon általános törvény [Km; KmUlev. 2. — A teljesebb szöveg. égettbor-árlhatás al.].

égettbor-főző I. mn 1. borpárlat- v. pálinka-főzésre való; pentru distilat vinars sau rachiu; für Weinbrand/Brantweinbrennerei geeignet/dienend. Szk: ~ (rés)főzők. 1629 az eget bor feőző fazakat ... Torda Martonnenak haggja [Mv; MvLt 290. 177b]. 1632: Uduar biro háza Egi Egettbor feőző fazek Czebreuel es Czeőjeuel

edgiemben [F.porumbák F; UC 14/38. 177]. 1647 Egy Egettbor feozeo fazek fedelesteol [M. királyfva KK; BK 48 F. 16] | Harom eget bor főző fazek [Marosillye H; Vlt 55/5415]. 1653: Eget bor fozo fazek [Fog.; Törzs]. 1656: Ket Eget borfeozező Rez fazek Czivostiu (!) sisakostul [Dob.; Mk Inv. 3]. 1658 Az mely gydmölczt ez iden szettünk, ... azt hagyom(m) mind az en feleségemnek, Czinallya Egetet Borra az ket Eget bor feozeo fazakatis neki hagyom [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.]. 1677 Van egy három vedres égett bor főző fazék sisakostul mind(en) eszközzel [Kv; RDL I. 155b] | egy Eget bor főző fazék; csőstől; és egy Szivárvány [Mezőmadaras MT; Borb. II]. 1679 Eget bor főzéshez valo őregh katlan nro 2. Ehez eghet bor főző réz fazék, egyik nagyub, másik kisebb, sisakostul, csűsz (!) Desastol nro 2 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 15]. 1692 Egy Egettbor főző ő Fazek, hozzávalo ket csőjével [Mezőbodon TA; BK]. 1699 Egett bor főző fazék Sisakjával Csőjével és Csős desajával edgyütt jó Nro 1 [O. csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.]. 1708 Spaczai Janos fateallya a Szék Szine előtt hogy az Eget bor főző fazokat maga rontotta őszve [Kv; TjK XV/l. 34]. 1715 edgy Sisak nélkül valo eget bor főző fazék [Wass]. 1732 az Szamos-ujvári üst Gyartonak edgy eget bor főző fazék csinálásaért Flor 10 [Szentbenedek SzD; Ks 70 Szám. 51]. 1735 Egettbor főző fazakamat el rontotta [Dés; Jk]. 1739 meg kell tiltani a gabona pálinka főzést és az ilyent főzőktől, incolatól, idegentől s zsidótól is az égett borfőző fazakakat be kell szedni, ne szűkütsék meg ezzel is a gabonát [SzO VII, 401—2 gub.]. 1744: pálinka főző katlan, benne lévő egetbor főző réz fazakával Sisakjával, csőjével csebrivel és keverő kádgyával együtt [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. 1752 Az Eget bor főző fazakat Tisztarto vram Udvar számára pénzen vette meg [Gardánfva Sz; BK. — L. még ~ kattan] * ~ ház. 1774 égett bor főzésre fel fogott Venitze vagyis égettbor főző ház [Szászpéntek K; Mk]. 1777 különös sütő, konyha, égettbor főző házak nem tudom hogy lettenek volna azon Telken [Dés; Ks 79. 29. 272] * ~ kattan. 1694: eze(n) pitvarba(n) egy Kemeny alat tüzelő kis Konyhacsakaja, mely mellett, egj Egettborfőző Katla(n) [Kóvár JHb Inv.]. 1727: egy nagy paraszt kemencze ; emellett egy eget bor főző Katlan; égett bor főző Réz fazék sisakjával és csűs csebrével edgyütt [Gyalu K; GyU 241]. 1790: vagyon . egy paraszt kályhából rakott Kementze fűttőstől, a' belső végibe égett bor főző katlan [Mv; MvLev. Cimbalmos Ferencné hagy. 1] * ~ üst. 1680 egy Egettbor főző Üst Sisakjával es csős csebrével edgyütt [A.porumbák F; Inv. 3]. 1692 Egy hitván eget bor főző üst [Szárhegy Cs; LLt]. 1729: Eget bor főző üst minden apparatussával [Petek K; TKl Petki Nagy cs. szám. 79]. 1732 találtunk ezen kemenczéhez ragasztott egy katlanban, edgj három vedres égett bor főző üstet csős cseberrel edgjütt [Kóród KK; Ks 12. 1]. 1737:

négy vedres Egét bor főző üst, ennek Sisakja és Csőjei Correctiot kívánnak [Széplak KK; CU Petrichevich Horváth Boldizsár conscr.]. 1747 a romladozott Sütő Házban találtunk: Három vedres Égetbor főző üstet [Spring AF; JHb XXV/88. 5]. 1752: az Eget bor főző üstyét ... pénzen vötte meg Tisztarto uram tőlle [Gardánfva Sz; BK]. 1753: magamnak pedig egy egetbor főző ustem akkor veszet el [Grohot H; Ks 80. 40. 5 Bota Juon (60) jb vall.]. 1756: Egett Bor főző üst 4. vedres [Piskinc H; JHb XXXV/35. 37]. 1758 Égetbor főző üst [Csegez TA; Borb. I]. 1764 az Aszszony Geréb Elekné Aszszonyom ... adott egy eget bor főző üstet is [Hidalmás K; RLt O. 2]. 1770: két égetbor főző üstek [Csekélaka AF; KCsl 6]. 1771: Szentpált (!) van igetbor főző régi réz üst [Kendilóna SzD; TL. Teleki Pál hagy. Cseh Benjámin de Miske vall.]. 1775 Eget bor főző üsthöz valo Csöv logoban 2 [Szentdemeter U; LLt Fasc. 153]. 1783/1834: Az eget bor főző üstet 15 forintal magához váltotta [Kövend TA; Komjátszegi lev.]. 1790: Egy ótd fél vedres egett bor főző üst a' Pitvarba lévő katlanba, a' Sisakja a' Hátulso Házba egy szegze fel akasztva [Mv; MvLev. Cimbalmos Ferencné hagy. 3]. 1801 Egy ujj égetbor főző üst [M.macsás K; RLt. — L. még GyU 245] * ~ *üstbéli*. 1720/1811: az Egedborfőző ust béli résziről le monda, Szabo Mihály Uramis [Szotyor Hsz; Borb. II]. * ~ *venice* pálinkafőző(ház). 1765 az eget bor főző Venyitzéjit is mind onnat az épülete valo Cserefákból tartya tűzzel [Náznánfva MT; Berz. 13. V/12].

2. pálinka- v. borpárlat-főző; de distilare a rachiuului sau a vinarsului; Brantwein od. Weinbrand brennend. Szk: ~ *mesterség*. 1752: János és Mihály innen ... Székének ell ... János Fellejtárságból, Mihály pedig ... az udvarból Eget bor főző Mesterségből [Gyeke K; Ks 5. XI. 9].

II. fn 1. borpárlat-főző (személy); persoană care distilează vinars, distilator de vinars; Weinbrandbrenner | pálinkafőző; distilator de rachiu; Brantweinbrenner. 1642: Czinder Antal ... Egetbor feozeo [Szászfenes K; GyU 91]. 1672: Eget bor: es Aquauite Pőzeok [Kv; Szám. 34/LI 1.]. 1708: vagyó(n) két hordo Seprünk, melyet nem Tudunk hova tenni, ha az Sarkanyi* eget bor főzők ne(m) assumallyak [Fog; KJ. Fogarasi János lev. — *Sárkány F].

2. égettborfőző üst; cazan pentru distilarea vinarsului; Kessel für Weinbrandbrennen. 1771: egy három tsőjű égetbor főző [Nyáradsztlászló MT; Sár.].

égettbor-korcsma 1. crișmă în care se vinde vinars; Weinbrandschenke. 1735 senki is az Falusiak között semminemű Bor, égetbor, ser, vagy Méser és Pálinka kortsomát akarmi szín és p(rae)textus alattis, titkon vagy nyilván Czégér alatt vagy Czégér nélkülis tartani némérészellyen [Mezőcsán TA; Born. X. 7]. 1755 Bor, és Egettbor kortsmám [Torockósztyörgy TA; Berz. 3.

1. 4]. 1756 Molduán Mikuláj ... az Udvarban égettbor kortsomát tartott [Galac BN; WLt].

2. égettbor-korcsmárlás/kimérés; vinzarea vinarsului; Weinbrandausschank. 1727: Mind bor, mind eget bor Méh és szalad Ser s pályinka Korcsoma; Kis Karácsonotl fogva szent Mihály napig az D(omi)nus Terrestrise; Szent Mihály naptol fogva Kis Karácsonig az Városé [Gyalu K; GyU 277]. 1759 azon Simény György Uram kortsoma házána az égettbor Kortsomais mindenkor meg szűnés nélkül volt | az égett bor korcsoma a korcsomáros Aszszonyé magájéé vagy az Urájé? [Msz; Sár].

égettboros I. mn 1. borpárlatos; de/pentru vinars; Weinbrand- | pálinkás, de/pentru rachiu; Brantwein-. 1728: a Pinczében ... vagyon Eget boros korso bokal [Aranykút K; Ks 55. 73]. 1733: Eget boros bokally korso 1 [Marossztkirály AF; Told. 2]. 1755: Egettboros cseber [Ludsd H; BK sub nr. 1020 Nalácz conscr.]. 1767 azon potentarius embertelenkedet, gazalkadatt az Egetboros Üvegeket, kantsokat az Asztalhoz ütven [Majos MT; Told. 26].

Szk: ~ *általag* égettboros hordócska. 1630 h.: s ereössen haraguek hogi az egetboros atalagnak nytua talalta az aknaját [Mv; MvLt 290. 44a]. 1745: egy egett boros Atalag [Mihálcfa AF; Bál. 71] 1747: Egett boros általag 2 [Borsa K; Told. 24]. 1790 Három darab kised égettboros általag [Mv; MvLev. Cimbalmos Ferencné hagy. 2] * ~ *berbence*. 1679 Szin eget bor, harom Atalaggal, egi berbenczevel Nro 4. Eget bor allya, egi berbenczevel nro 1 Eget boros, üres berbence nro. 3 [Uzdizstpéter K; TL].

2. égettbor-áruló; de/pentru vinzarea vinarsului; zum Weinbrandausschank dienend. 1699: Déési Fejervari Janosne az eő klme eget boros asztalat eldűjtötte mely miat el omlo 3 ejtel seprű eget bora [Dés; Jk]. 1745: egy kufárnénak az egetboros asztalát úgy döltötek el [Tuson K; Ks 5. X. 6].

3. égettbor-főző; care distilează vinars, distilator de vinars; Weinbrand brennend(e Person). 1592: Az eget boros azzonis ott vala az zeoleoben [Kv; TJk V/1. 305]. 1732: hallotta ... Soljomtelken lako egetboros Aszszonytul [Türe K; Told. 21]. 1745 egy Brassai égettboros embernél ittam [Mocs K; Ks 5. X. 6].

II. fn égettbor-főző; persoană care distilează vinars, distilator de vinars; Weinbrandbrenner. 1586: Amely Egettborosok penig hazoknal p(rae)dicatio Alat Rezegeseket tartnak, es bort adnak megh bwntesse erette [Kv; TanJk I/1. 34]. 1640: Olayos Dragumir ... Egettboros a' Varhoz [Fog; UC 14/48. Urb. 8]. 1645: az mely bort ... Kannagyarto Marton eo nekie el adott volt búdeos volt, ... eget borosoknak kellet adnj [Kv; TJk VIII/4. 2].

◇ Szn. 1735: Pap alias Egettboros Joseph [Dés; Jk].

égettboros-forma égettboros-szerű; ca pentru vinars; wie für Weinbrand bestimmt. 1730: Sza-

kács Mátyás az Valláig nyult vala bé az godórbe, onnan ki vón egy ejteles égett boros forma korsót, a' kiben Sárga forma Viz vala [Altörja Hsz; Borb. I Opra Istvánné Kata provida vall.].

égettboroz pálinkáztat; a face/a-i da să bea rachiu; schnapsen lassen. 1732: a Malomba a sákhöz támasztatták, a Molnár legény a bunda alá takarta, csokolta, csicsét kihuzta, hozzá járt éget borozta [Kv; Tjk XV/9. 72].

égettborozás pálinkázás; bāutul rachiu; Schnapstrinken. 1730: Keresztes Gal vram mar ... az eget borozasnak is beket kezdet haduj [Szentgyörgy Cs; Ap. 2 Bochkor János Apor Péternéhez].

égettborozik pálinkázik; a bea rachiu; schnapsen. 1778: Andras egy reggel hozzam juven egetborozni [Kv; Told. 2]. 1745: láttam egy Gyekei magas embert, hogy egy kufárnél éget borozot [Tuson K; Ks 5. X. 6]. 1763: akkor is elsőben éget boroztunk, és azután a' Regiusokis meg nem eskettenek [Mv; Told. 33/25].

égettbor-szer pálinka-sor (pálinkaárusító piacosor); partea pietii unde se vinde rachiu; Reihe der Branntweinverkäufer auf dem Markt. 1592: eggiwt ualanak az eget bor zerben [Kv; Tjk V/1. 145].

égettbor-vevés pálinkavásárlás/vétel; cumpăra-rea rachiu; Weinbrandankauf. 1774: (Az égettboros kofának közül) Horváthné nevezetűnek többnyire el engedték mind Taxáját, mind az Udvarból való Éget bor vévést [Mocs K; KS Conscr. 52 Varro János (26) udvari kulcsár vall.].

égettes kiégett; ars; ausgebrannt. 1789 Egy égetes (!) kementze [JHb XXXV/65].

égettet (mész)égetést végeztet; a pune să ardă (var); (Kalk) brennen lassen. 1594 Ispoli (!)* mester vramnak Nyreo Davidnak megh hattak, hagi egettessen eo kegne ket eoreg kemencze mezet [Kv; Tan Jk I/1. 232. — *Tollvétség *Ispotali* h.]. 1756: Meszet amenyi kívántattik lehet égettetni [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 29].

égiháború zivatar; furtună; Gewitter. 1724: itt két nap éjjel nappal volt az nagy égi haboru, megis I(ste)nn(e)k hálá az sulja ecezer sem jött erre, csattant edgy nehányat, de edgyen kívül nem közel ..., az estve penig oljan szél, es csapo esső villanlas volt itt regen oljant nem ertem [Nyujtód Hsz; Ap. 2 Apor Péter feleségéhez]. 1725: Meg valom bizony szomurán (!) ertem meg nagy felelemben voltatok az egi haburu (!) miatt Udvarheljszeken Betfalvanal oljan csatogas volt, soha oljat nem hallot [Ap. 2 ua. uahoz]. 1747: (A vádloznak) ollyas tselekeditis importallyák melyekkel az I(sten)t vilipendálni tsufolni, és tselekedeteb(en) magát Is(ten)-

hez hasonlová tenni comperialtatik, ugy mint égi háboru dörgés és villámás alkalmatosságával köveket hányván fel a' sendelyre, masok(na)k dítsekedett hogy őis tud ollyatén keppen tselekedni [Torda; Tjk III. 180]. 1853: Tűz, Viz Égi háboru elleni Kármentesítő intézet [M. bikal K; ÁLt].

égi-tűz mennykő, villámcsapás; trăsnet; Blitz-(schlag). 1818/1820: az égi tűztől, és gonosz ember gyujtogatása, vagy pedig a Falubelielnek vigyázatlansága miatt támadott, 's házrol házra el harapazatt égésből ... következő károkat ... az Árva tartozik szenvedni [Kv; Pk 4]. 1823: az Groff Bánffi Udvara folyasoján álván, az égi tűz által világi életétől meg fosztatott és el temetett [Gyalu K; Rak 198]. 1836: A Pawai Joseff Haza felet adom ki 35 Rfr Taxa mellett Pawai Mihály(na)k Egi Tűz és a' Szomszedből harapozo Tűz nem lesz hibajok [Dés; Törzs. Dési taxalisták 5].

égő 1. tüzes; incins; brennend, glühend. 1573 Kowach Istwan Azt vallia hogy . tawaly haytaskor talalt volt az vton az Maiorok keozet az porban egeo ganet kyt eomaga darochy hwllatot ely mykor az Mas Maioraba vynne, eo oltotta meg [Kv; Tjk III/3. 189]. 1783: Gyulás a miatt a löves miatt nem támadhatott volnae könyen a Faluban, ha masok azon égő foljtást el nem ottatták volna [Agárd MT; Told. 10].

2. világító; aprins; leuchtend. 1736 az násznagy az menyasszonyt az vőfély kezeire adta, az vőfély egyet került véle, azonban eleiben állottak rendszerint hat forgós ifjú legények, kinek-kinek egy nagy égő szövétnek az keziben [MetTr 387–8].

égreható égbekiáltó, szörnyű; ingrozitor; himmelschreiend. 1826: Muskátának égre ható káromkodásait száma nélkül hallottam, mely miatt a' tsugulyáján nem volna vétek a' nyelvét ki huzni [K*; KLev. — *A vall. M. légenben folyt, de máshonnan való volt a tanú].

égrekiáltó égbekiáltó, szörnyű; ingrozitor; himmelschreiend. 1709: az sok égre kiáltó vétek igen elhatalmazott [TT 1891. 269 SzZsN]. 1762 Pétsi Pált ... mindenféle Egere kiáltó külömb külömb féle Teremtettékkal káromolta s szidta volna László Ferenc [Geges MT; Bfr Joannes Molnár (60) jb vall.]. 1771 Tyiu Györgynek égre kiáltó káromkodásait nem hallottuk [Bukuresd H; Ks 114. 61. 140]. 1804: előnkbe szök-dösének Firtos Varollyai Jancsi Miklos Uram fiai, Egere kiálto káromlással Szidalmozni, káromolni, tolvajozni kérdének hogy miért praedaltotunk [Pálíva U; Pf Dömötör György (19) szabad székely vall.]. 1814: En pedig már többé felesége és tulajdon leánya égre kiálto káromkodással illető motskolodását nem szenvedhetvén, tovább a házomb(an) meg nem engedem lakását [M. gyerőmonostor K; GyLMiss.]. 1834: a Tiszt

egyebeket elhalgatva ilyen szokkal élt: ötöt egy Regius nem regulázza össze káromolván égre kiálto szokkal engemet nem néz többre mint egy Regiust [Bögöz U; IB. Bentzedi Sándor ref. pap vall.]. 1840: Ide valo Darabont István ... vala mely Dinnye vásárlás felett: össze veszvén feleségemmel, aztat Huntzfutnak, Kurvának, czafrangnak mondotta; külömben czafrangos Krisztussát, Szentyit, s minden égre kiálto Szitkokkal motkolta [Dés; DLt 1008]. 1841 több szomszédaim hallattára magamat, Apámat minden hozzam tartozo családmat égre kiálto káromkadásai között Kurvának hoher Fegyverre valonak kiáltvan [Dés; DLt 756].

egres¹ 1. éretlen szőlő; struguri necopti; unreife Traube. 1568 Anna famula Joanni Borbely fassa est, hogy Mikor eo nalla lakoth Andras Katonal, kwldy volt ez nyarba hogy Egrest hozon az Mas Ember szoleyeből de o ne(m) hozot [Kv; Tjk III/1. 235]. 1606: Az Hasongarti zöleőreöl semmit ne(m) zedtwink, mert mind le uezet uala rolla meg Egres koraban [Kv; Szám. 12a/I. 46]. 1639: az uczabanis megh szollította őket, es mondotta eő nekik hogy bizony banom aszonj-nepek hogj az szeőleőket kerestül kasul jartok (igy!) ..., es mindenik(ne)k egres vala az kezenejeben [Mv; MvLt 291. 182a]. 1790: Akkár kiis ezen Szőlő Hegyekből Se maga Se Tseledje egrest a Városba akár hovás, hordani és el adni Szabad ne legyen a ki p(ed)ig meg bizonyosodik hogy Egrest vagy akar szőlőt hordott és el adat .. olytatn Szemelly 3om Mforintig irremissibiliter meg büntettségék [Karácsonfva MT; Told. 76].

2. köszméte; agrişă; Stachelbeere. 1595 5. örög Tyukfiat Egressel ... d 17 1/2 Egrest hozza p(er) d 5 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 292 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1596: Estwere ... 3 padoczot d 6. pipe varose .. Chirke varose, Egrest Aproleiahoz f — d 3 [Kv; i.h. XXIX/6 73]. 1599: feőzettem . 6 Tik fiat egressel d 36 [Kv; i.h. XIII/8 24].

3. köszméte; agrişă; Stachelbeere | éretlen szőlő; struguri necopti, aguridă; unreife Traube. 1588 veottem ... Ugorkat d. 16 Egrest d. 2 [Kv; Szám. 4/I. 59]. 1594 Egressnek walo alta-lagh No. 2 [Somlyó Sz; UC 78/7. 22, 25–6]. 1637 Harom Bodonka Egresnek valo [Teremi KK; Ks 69. 50. 44]. 1680: Egres(ne)k valo üres lyukas putton nő 1 [A. porumbák F; ÁLt Inv. 16]. 1716 egy kevés egrest küldöttem [Szentdemeter U; Ks 96]. 1735: egressel, soscával etc. gyengén savanyított étkekből gondolom hogy ehetik Excellentiád [Nsz; Ks Borosnyai N. Márton lev.].

4. köszmétebokor; agriş; Stachelbeerstrauch. 1729: Vagyon ... egy oldalos helyben egy jo nagj tagos kert mesgyein soska, egres, és tengeri szőlő fak vad(nak) felesen(n) ültetve [Buza SzD; JHbK]. 1760: Vagyon ... a ... Curia contiguitásában egy jó extensioju Veteményes kert, mellyben Egres, veress szőlő, és Megy

fák vagynak, ez mellett Gyümölsős kert ... mely tsak szilva fakból áll [Novoly K; BLt]. 1821: A veteményező táblák körül lévő rosa egres és veross szőlő rendelkis perjével el lévően telve Szorgalmatos kertész munkát kívánnak [Koronka MT; Told.]. 1879: Vannak egres ágyások is [Szentbenedek SzD; Ks. 73.55].

egres² 1. égeres

egreságyás köszméteágyás/táblácska; strat de agriş; Stachelbeerbeet/schlagchen. 1849 A' Veteményes . abban sok osztályozott veteményes ágyások, virágokkalis ékesítve. Vannak egres ágyások is [Szentbenedek SzD; Ks 73. 55].

egreses I. mn ? egresbogyó-mintás; cu modele în formă de agriş; mit Stachelbeermustern. 1837 Vastag Egreses formájú* [Szentbenedek SzD; Ks 88 Oszt. 37. — *Ti. abrosz].

II. fn egres/köszmétemártás; sos de agriş; Stachelbeertunke. 1711/XVIII. sz. Tartazik .. ezekel az étkekel .. Hrskasas, velős kőnczal Citromos nyakal . Tehénj husal Egresest Majarságal [Kv; FésűsCjk 16].

Nem zárható ki a 'majorságaprólékos egresleves' értelmezés sem.

egresfa egres/köszmétebokor; tufă de agriş; Stachelbeerstrauch. 1699 első tablájában vagyon foghagyma, ennek egyik oldalát kerítik egres fak ... harmadikot sallyja, negyediket veres szőlő fak [Szentdemeter U; LLt Inv. 28]. 1729: Vagyon egy jo nagy tagos kert . mesgyein soska, egres és tengeri szőlő fak vadnak felesen ültetve Masodik kert vagyon . oldalos föld(en) . a táblák mesgyein, némely helyt, szép szőlő lugo-sok, nemely helyt egres fak vad(na)k [Buza SzD; JHbK V/2]. 1732: három rend egresfa [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc] | edgy rend Egres fais vagyon ültetve [Szászsztyakab SzD; TSb 51]. 1736 ezen Sárpataki Curiaiban van az Veteményes Gyümölsős kert . közbe, közbe Mesgyein Egres és Tengeri szőlő fak vadnak [Sárpatak MT; CU XIII/1. 71]. 1782: Köszméte azaz egres fa | Köszméte egres fa [Kisesküllő K; SL]. 1810 Vagyon ezen kertben hat Veteményes Táblák körül sorjába veres szőlő fak — ezeken kívül egres fákis [Dob.; Ks 76 Consgr. 47]. 1813: A' virág ház előtt lévő két alsó veteményező Táblák körül szép eleven Köszméte Egres fak (igy!) [Koronka MT; Told. 18]. 1819: A kert hosszába két sorjával apro veres szőlő fak, megént keresztbe az also részibe vizont veres szőlő két sorjával, e felett két tő Egres fa [M. köblös SzD; Torma]. 1826: Veres szőlő, és egres fak [M. bőlény MT; Born. G. XIII. 40]. 1837 a' Kertbe ... a' bé meneteltől szembe eső kert mellett végig félíg málna, félíg egres fákkal vagyon bé ültetve [A. szöcs SzD; Bet. 5]. 1839 alma, Cseresnye, Dio, Körtve, megy, szilva, egres, és Veres szőlő fak [Mezőszilvás K; TSb 2]. — L. még egres 4. al.

égresfa égerfa; arin; Erle. 1731/XVIII. sz. egy darabocsa egres fagbol allo Szabados erdőcske [M.nemegye BN; Berz. 7.68/1].

egreslé ? ecetes bor; vin ötetit; Wein mit Essigstich. 1632 Zöcz Mihálys ki jöue ... az pinczéből, s akkor dötteöttek volt el az egres leuett [Mv; MvLt 290. 82/a].

egreslevü ? ecetes ízü; cu gust de ötet; nach Essig schmeckend. 1598: Thawaly oh bor Vrn(a-rum) 290 de igen zegeni egereslew [Kv; Szám. 7/XVI 67].

egresrend egres/köszmétebokor-sor; şir de tufe de agriş; Reihe von Stachelbeersträuchen. 1821: A Veteményező táblák körül lévő rosa egres és veres szőlő rendekis perjével el lévén telve Szorgalmatos kertész munkát kívánnak [Koronka MT; Told.].

egresszárazító-deszka egres/köszméteaszaló tábla; plansă pentru uscat agrişe; Brett zur Abdörnung der Stachelbeeren. 1698: ket Egres szarazszo deszka [Kóród KK; LLt 72].

egri Egerből való; din Eger; Erlauer, aus Eger. Szk: ~ bor. 1732: Tokaji asszszu szőlő bora Cub: 5 ... Budai bor Vr. 16 Ugyan Budaj Veresbor Vr. 6 Medgyes bor Vr. 12. Egri fejer bor Vr. 8 ... Egri veres bor vjj Ur 14 [Kv; Ks 40 XXVIIIc néhai gr. Kornis Zsigmond lelt.]. 1755: (Vettem) Egri Veres ő bort [TL. Teleki Ádám költségnaplója 25a].

egri-hal halfajta; un fel de peşte; Art Fisch. 1680: Vagyon ez Falunak, pisztrangos, semljüges, kövi és kophalos patakja; ezenkívül vagyon egy Liszkor nevű patak is melyben egri halok és Rakok teremnek azis tilalmas [F. porumbák F; Urb. 58].

égszakadás felhőszakadás; rupere de nori; Wolkenbruch. 1653: Oly nagy égszakadás lőtt vala*, hogy a pap házát és az Hajdu Márton házát csaknem elvitte vala az árviz; a piaczon megúsztá volna a vizet a ló [ETA I, 51 NSz. — *Mv-en 1598-ban].

égszín égszínkék; albastru deschis; himmelblau. 1672: Egzin habos keskenj kanavacz soknja egi rend aranj Galon az allyan az val-lais affele [SLt A. 52 Suky Krisztina lelt.]. 1682: Ket aranyas Gyólcas lepedő nro. 2. Egyik Szekfü szín, másik Eg szín [UtI]. 1686: Második Paplan veres aranyas bársony, Az kerületi Sima ég szín atlacz [BK. Bánfi Ferencné Bethlen Krisztina kel.]. 1688: Vétetett Aszszonyunk ... Gomb kötő Laczkó és Petér kezekb(e) egi nitra s hat löt ég szín sodratlan sellymet [Fog.; Törzs]. 1692: Egy ég szín allyába szót arany virágokkal valo szoknya, olyan materiabol valo elő ruhával [Bilak BN; JHbK L. 36]. 1695: Egh szín Kana-

vác Kanavác* Szoknya ... Egy Égh Szin Kanavácz Mente [Hsz; LLt. — *Igy kétszer!]. 1728: Egi eg szín selyemmel varrot kendő [Kisborosnyó Hsz; SVJk]. 1735: Vzioni Mihályné Aszszonyom is ada egy selyem ég szín keszkenyöt az Ur asztalára [Kálnok Hsz; i.h.]. 1746: Egy ég Szin hobos tafota velum, mellynek Szélin arany tsipke vagyon, a' prédikállo Székre való, mellyet Istenes jo indulatjából p(ro)curalt Nzetes Donát Ferencz vr(am) Kedves hités társával Kövér Judit Aszszonnyal együtt, a' közepin magok nevek arannyal vagyon felnyomtatva [Komolló Hsz; i.h.]. 1834: ajándékozta meg Sz. Ekl(ézi)-ánknak templomi szonoki székét Özvegy Török Jánosné Kalo Kata egy ég-szin selyem takaroval [Nagykapus K; RAK 41].

égszínkék élénkkék; albastru deschis; hellblau. 1683: Kis ing Eg szín kék atlacz szkofium aranyal Ezüstel merőn varva [UtI]. 1728: Egi eg szín kek sellyem kis keszkeno [Lisznyó Hsz; SVJk]. 1732: Egi ék (!) szín kék sima bársony szoknya őt rend egi egj tenerni szelességű arany Cipke az allyán [Hr]. 1761: (A szoba) oldalában bé vágva a Palotán levo köntös tartó Almáriumokhoz éppen hasonló új Almárium, discordálván ez éppen csak abb(an), hogy ez ég szín kék hobos festékekkel festetett [Szászvessződ NK; JHbK LXVIII/1. 206]. 1763: Edgy Egh szín kék drága szoknya ... 1 Satiros kék Tafota szoknya | 3 Sing égh Szin kék aranyos 8. Sing viola szín ezüstös pándlika [Nsz; Szer. Öz. Harsányi Sámuelné Tisza Ágnes lelt.]. 1793: Ég-szin kék selyem sinor öv skofiumos gombokkal [TL. Conscr.].

égszínű égszínkék, albastru deschis; himmelblau. 1658: Balpataki Uramnak Menteje ala vettem, hat singh Egh színű dupla Bagaziat, pro fl. 3 // — [Borberek AF; Wass. Perc. 49]. 1681: Egi színű sima Atlacz [UtI].

egy¹ I. számn. Jelzői haszn-ban; 1. numeral folosit ca atribut; Zahlwort in attributivem Gebrauch; un, o; ein, eine, ein. 1570: az hazbely Rezekert ... egy hordo Bort adot [Kv; TJk III/2. 133]. 1572 (Az asszony) varasawal elt Mynekeleote Eottues Janos ely veotte, egeb rhayhat sem twgia egi feketé zoknialnal egeb ewst mywet Nem latta egy horpadozot poharnal es egi partha Bonel | semmy egeb Nem volt az hazban ky oda valo volt volna egy aztal egi padzek egi fogas [Kv; TJk III/3.42, 47]. 1586: Arra kenzerit vala engemet hogy paraznasagot vallanek Rengeo Annara, egy zokniatis Ighir vala [Kv; TJk IV/1. 587]. 1597: egikor egy echaka vgmint egy orakor taiban hallot valamí vगतast az vdwaron [Kv; TJk VI/1. 5]. 1598: ada egy penzt az chyporent [Kv; TJk V/1. 269–70]. 1599: Az en battia(m) ..., weött wolt zoigalatiawal egy gyermek lowat [UszT 15/188]. 1602: vagion meg egygy keozelb valo Attiafia Hozzw-telky Borbaranak, Tholdalagy ferenczne [Kv;

TJk VI/1. 583]. 1603 : egy nagyobbik fiays vagyon Mihaly neúeo [UszT 17/15]. 1609 veottewnk egy Sym vasat zegnek d 8 [Kv; Szám. 126/IV. 33]. 1611 égi pusztá örökség . mégyen a borju kertre [Karácsonyfa MT; EHA]. 1615 Egj feyr zaros lada, es egy sokodolmos vassazatlan lada [Kv; RDL I. 97]. 1626 : Vagion eggi Eotsem ki Hideluen lakik [Kv; i.h. 129]. 1632 : Pattantius Lazlone edes Annia es Farkas Gasparnenak az szúle Annia egjek voltak, de Korlat Janosne egy izzell, hatrabb valo vnokaja az Pattantius Lazlone Annianak [Mv; MvLt 290. 108b]. 1637/1778 az Kalandosban egy darab új Szólló [Erdősztgyörgy MT; EHA]. 1644 Az solgalonak Hagiok igi on kannatt, s egi Eleő Ruhanak valo Giolczott [Kv; RDL I. 132]. 1676 : az Viz mellet az molnon alol egy Föld Tanorak [Szentlászló MT; Told. 8]. 1682/1687 Attam egi hatt forintos Szóniegett ... Attam tiz forintos egi Uy Paplant [Fog; Borb. II]. 1683 Edgy aranyamis marat volt [Kv; Sár.]. 1686 Edgy Ezüst kanna kívül belől Aranyas [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.]. 1705 egy Szilvás kertet ... vettem [Altörja Hsz; Borb. II]. 1713 : Más égi aranyas keszkenő [Zilah; SzVJk]. 1719 az urárol maradt volt réa egy fako lo [Kszeg; BFN Bh-i cs.]. 1720 : édyg túrkeses Lánáz bogláros öv [Kv; Pk 6]. 1722 A Minister tartozik a kaszasok(na)k edgy veder borral, edgy tál etekkel [Körtvélyfája MT; Görg-Jk 121]. 1735 égy szekér veszszőt el vün ezen erdőből [Mezőmadaras MT; Berz. 15. XXII. 10]. 1737 : A Nagy Rétben egy nyil [Nagyiklód SzD; EHA]. XVIII. sz. hdsz. : A Tsombordi réthez közel vagy on édyg tövisses rét [Ne; EHA]. 1754 : a kertek felett vagy on édyg Veteményes kert [Ördögkeresztúr K; BHN 159]. 1756 Egy hoszsz lábában láttam egy sziranyos szép Szerszámot [Mv; TSb 21]. 1762 : egj Ládátskánál, egy Derekajnál, kétt párnánál, egy Festekésnél egyebb nintsen az Háznál [Oltszem Hsz; Mk RN. IX/109] | édyg Pusztá Ház hely [Burjánosbuda K; BHN 48]. 1770 irtam Bako V(ramnak) hogy külgyen onon egy hal hordozo hordot [Lekence BN; Ks 47. 67. 29 Simon Pál tt lev.]. 1771 Igenpatakán vagy on igetbor főző egy Nagy s egy kisdet réz üst [Kendilóna SzD; TL]. 1775 Az Ördö(n)gös To alatt egy heverő Pallag [Oklánd, U; EHA]. 1783 : akkor éjel el veszett egy vég Czondra Posztója [Faragó K; GyL]. 1798/1821 : egy furu, egy Szekertze [Kv; Pk 5]. 1801 Hét évó Kalány. Édyg Leveses kalány. Édyg velő vájo Kalány [Mv; MvLev. Tóbiás Antal hagy. 4]. 1803 egy Darab Erdő [Désíva KK; EHA]. 1809 bé küldett hogy hozzak egy inget | édy Batalion katonaság [Dés; DLT]. 1812 Vett edj Brillantos reszkető Tőt [Héderfája KK; IB]. 1818 Égy Klávir, vagy Forte Piano 500 Rf [Kv; Pk 5]. 1830 Vas Fogu Borona édyg, használható állapotban Nro 1 [Nagyikland TA; TLt Közig. ir. 1748]. 1842 : Taláitatik az udvaron egy Gémes Kut | a' Csűrbe egy rongyos szél rosta [Oprakercisóra F; TSb 51]. 1864 : van

egy két és egy három kövű lisztelő malom [Türe K; KHN 263]. 1869 ígér egy inneplő szőruhát [Mv; Lokodi lev.].

Szk : ~ vagy két egy-két. 1598 hjzem az egiz országban talál kegđ, egy uagj ket igaz Istenfilő iambort, az kjre rea bizhattja dolgokat az zeginj aruaknak [Bál. 51 Kowachocz János lev.].

2. egyetlen; un singur; ein einzig. 1573 : (Az asszony) latia az lowakat zabadon Mond hogi Nem ez volna Io fiaim az ty dolgokat hogi Marhamra gondot Nem viseltek ha Ig akartok Zolgalny Bator Engem egy oraig seh zolgalyatok, ahwl az ayto [Kv; TJk III/3. 110]. 1578 az ket molnot egj malom hazban czenialljak [Hsz; Bál. I.]. 1585 : Kezdettk az le dőlt falnak keowet egy rakasban hordatny, es az meszet egy eowe (1) [Kv; Szám. 3/XIX. 34]. 1586 : forgach Die nesne sem tazita sem Wthe, hane(m) chak zepen megh fogha a' Molnarnet es el emele a' Sakrol egy wtest sem mywetlenek [Kv; TJk IV/1. 610]. 1589/XVII. sz. Edgi Heti beres Legeni se vált-hassa es hagihasa el Gazdaia semmi egieb wdeoben, hanem Kis Aszszoni napian | Edgy Mester se tarthasson nalla teőbbet harom Inasnal [Kv; KőmCART. 5—6, 20]. 1592 Mert azt akarnam hog' egi Nehanj eztende nek ennek eleđtte (Igy l) weztette volna el twwzel, mert poganok es Jsten-telenek laknak ebbe az varosba egi kereztenj ember nem lakik [Kv; TJk V/1. 300—1]. 1594 : en az utan ne(m) hallottam egj szotis, sem uram-twl sem penigh az haz nepitwl [Kv; i.h. 463]. 1598 Amiolta emlekezem azt az peres feoldet mindeltigh Coloswarhoz bekesegese(n) birtak ... soha monostorhoz chiak egi borozdat sem birtak benne [Kv; i.h. 192]. 1604 minden marhaiat ki hordata oda hogi mikor el meggien meg agia, de semit egi wiselő zoknialnal Egiebet meg nem ada [Korond U; UszT 18/167]. 1605 eo nekj egy penze sinch el keöltette [i.h. 20/133]. 1623 : (A ház hely) immar az eleőbeli Zalogos pinzel eggiwt, egi Summaban lezen zalogban huzon harom forjntban [Mihályfa NK; JHb XXII/25]. 1625 az mikor teőb dolgaink el igazodnak akkor ez is legitime azon az egj napo(n) finali(ter) igazodgiek el [UszT 130c]. 1635 az Leanyod kert arra, hogy hozas eget bort Anya, kire azt mondottak hogy egy penzedis ninczy [Mv; MvLt 291. 50b/]. 1653 Die 21 januar. Szabó István öcsém meghala ., egy gyermeke is nem marada [ETA I, 152 NSz]. 1666 Eszkűszöm azért az I(ste)nre hogy ez Tisztemben* semmi respectusra nem nevez en falutis az szedesben el nem kerülök [Uti. — *Ti. élésajtóságban]. 1673 : az sok hamis az egy Igazat el nyomhattya [Kv; MészCLev.] 1714/1781 Gerend Lónán kétszer kellett pásinton építeni, a mint most leg közelebb, tsak egy karó fark is az udvarház helyinn nem maradt, s ugy kellett eo Nagyságának építés-hez kezdeni [Gerendlóna TA; JHb LXXI/3. 469]. 1715 : derék dolgunk idején, néha két három hétigis nem tudtunk csak edgy lelketis ki hajtani az Ur dolgára [Fog; Uti]. 1723 En Mízti Eőtvös Pál ... erre az becsületes Városra

tsak egy Vres Turbával jöttem, meg gunyám is jó nem volt [Kv; KvRLt VII. 28]. 1727: Az bírságot el nem engedhettyük ha egy ellenkező leszen [Szotyor Hsz; SzékFt 35]. 1747 Gyakrabban ett, ivutt, vendégeskedett, és soha nem dolgozott, sok pénze volt, sőt ditsekedett véle hog más hát ökre után nem tud ugj élni, mint ő a kinek edgj marhája sintsen [Torda; Tjk III. 188]. 1759: Fattyat vetett, kettősse lett egy alkalmatossággal [Sár.]. 1763: nincs nagyobb kurva edgyis nállánál [Nyárádsztlásló MT; i.h.] | Soha pedig potentiose egy tojás erőnyijekeket el nem vettem [Nsz; Told. 44/6]. 1774: Csutak Uram az 1770dik beli Termést annyira el adta volt, hogy Csak egy asztag maradt volt csepletlen, mellynekis magját még Szalmájában el alkudta volt csepletlen [Mocs K; KS]. 1812: nékem edgj Barna Tehénnél egyebet nem hoztál | tsak edj Hetet sem töltöttek csendességben békeességben ugy annyira, hogy edj Hét sem tölt el a mellyen azt lehetett volna mondani, hogy ezen a Héten nem volt háborúság eő nsgok között [Héderfája KK; IB]. 1814 tsak azt mondom hogy én meg soha egy emberre se tettem kezemet [M. gyerőmonostor K; GyL. Varga Pál ub lev.]. 1823 ujra réám jött az ételembe .. belé pökdösöt, hammúval meg töltötte, egy falatot sem éhettem [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827-hez]. 1833: én bezzeg szigorgok busulok eleget ... mert egy xrom sints, sokat éjtszakázok a' Lelkem Anyám mellett [Kv; Pk 6].

3. egyetlenegy; un singur; ein enig. 1568 az bor egetó Matyas gyermekyt hozza fogya vala zgygyarto balint hogy Egy penz fizetes nekwl el tartya, es semyth tartasokra ne(m) tud [Kv; Tjk III/1. 175].

4. csupán/csak egy, egyetlenegy; numai unul singur, una singură; nur ein, eine. 1586 en senkinek egiebnem nem keozneóm, hanem az egy eleó Istennek ki az mennyet feoldet teremtette, A' ki ennekem minden vgiemeth vyselte [Kv; Tjk IV/1. 618–9]. 1653 Mint leszen és immár miben állapodnak meg, tudja csak az egy Isten [ETA I, 27 NSz]. 1692 Esküszöm az egy igaz Istenre [Bonchida K; Törzs]. 1780: A' Szivemet pedig tsak az egy élő Isten tudja [Ne; Borb. II Kováts József rekt.-prof. kezével.] 1813 egy Istene(m) s egy Lelkem, ennél többet nem tudok [Dés; DLt 162].

Szk: az/ez ~ a. az/ez az egyetlen

1582: Az mesterek megh hagiak hog senki egnel theobbet Ne leoyeon az zakalasokbol az egy Leowest(is) vgian az Mesterek teolteottek vala [Kv; Tjk IV/1. 51]. 1592: De Im latom hogi el chendesdek dolga es teoruenuel ne(m) keresek erette, de ha egiebert megh ne(m) bwntety Isten ez varost de chak ez egy emberert is ostorat bohattia reaia, hogi ezt igi el zenuedek [Kv; Tjk V/1. 211]. 1596: Az egy paplant megh vallja az egyik az harmadik bizonsagh hogy Andrase volt [UszT 11/41]. 1618 tüduan fogiatkozot allapatiokt ez egy mostani 1618 Eztendeöbelj minden keoztok es raitok leuo adaiokertt eő

Ngnak zolgaltassanak az gonduseleó kezeben Tizen eott Nestett [Kv; Törzs.]. 1635 az Warga Czeh igassagat eo felgnek declaraluan igen serio megh parancziolta, hogy az egy incorporalt uniojokban megh tartassanak [Kv; KvLt Céhir. I. 15]. 1636 Balo Georgynek ez egynek szabad-sagot adok szolgatio(n) szazlo alat de az teobbit jobbgiomnak tartom [Usz; KaLt Apor István ir.]. 1646 ez mostani Pestisben mind fia, s mind penigh az egy Leanya megh holtanak [Burjánosóbuda K; JHb K XXII/29]. 1782 Néhai Mikola László Ur számára dolgoztam, hanem holta után építettünk mindeneket, az egy Csüren ha nem dolgozhattam [Dombó KK; JHb XIX/22. 22]. —b. csak a/az 1641/1642: en velem, sem egesegegmben sem mostani halalos betegsegegmb(en), semmi nemü Attjam fiai jött ne(m) tettek, es mostanis az egy Anja(m) az mostoha apam(ma)al ő kgmevel forgodik mellettem [Gyalu K; JHbK XXV/4]. 1722: járjan rendre az edgy Postálkodás köztök a Faluban [Fog.; KJMiss.]. 1789 Ezen két Falunak* egy Protocolluma lévén . az egész accuratióval vitetett, éppen az egy Numerusoknak feltételiben tapasztaltatott fogyatkozás [UszLt XIII. 97. — *Szentpéter és Szentpál U]. 1848 ök sem Juhat sem semmi eddigi praestatiokat többet nem adnak, szolgálatot sem tesznek mind addig mig új törvény nem hozodik, az egy dézmát a' gabonából meg adgyák [Podsága TA; TLt Praes. ir. 536] * az ~ nél egyebet. 1775: nem tapasztaltani az egy Joságnál, Jámborságnál, Jozonságnál egyebet [Szentkatolna Hsz; HSzJP] * az ~ (en) kívül. 1585: Minden Marhaia Daroczy Ianosnak Akik voltak Az egy fél keohaz kiweól Daroczy Peter kezeheöz Jütanak [Kv; Tjk IV/1. 394]. 1629 mikor Czimbalmos István az lovat berben attá volt, es Zabo Istuan raita el nient, akkor az egy kapta tetemen kívül semmi nyavalyaia nem volt [Kv; Tjk VII/3. 60]. 1640 az ollian temerarius emberek czieledestol excludaltassanak, es az egy keresztelesen kiweól az Ministerek semmiben zolgálni ne tartozzanak, se temetesben, sem Copulalasba(n) [SzJk 48–9]. 1642 megh haluan feleségeuel egyetemben Vayda Marton, marat ez három meg neuzet leanya ez az Keo Banya..., ez három Atyafi mind vras-tol megh haluan, az egy Vaczi Benedeken kiüül, ez az Vaczi Benedek marat ez megh neuzet Banyanak Birasaban [Abrudbánya; Törzs.]. 1731 vágassák le a' Kertet, az egy Vdvar Ház körül erigalt kerten kívül, mellyet az Atyafiak czédáltak az Vdvarházzal edgyütt [Kv; JHb XLII]. 1765 s hijában panaszlottunk Regius Perceptor Uramnak, mivel eő kegyelmeis lábot adott alája, az edgy verekedésenn kívül mindenre facultálta a szegénység ellen [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 187]. 1817 Járásomba az egy Gorgenyen kívül Árpát egy Faluba Sem vetnek, ot is Keveset, és az is Szegény [Oroszfalu MT; TLt 1470] * az/ez ~ úttal akkor/most az egyszer. 1600 Mind az által adigh eskette(m) elötte mi(n)t hogy attiam-fiaes, az egy vtal ne(m) bantoth, hane(m) beke-

wel el bocsatot [Pálfa U; UszT 15/105]. 1628 (céhek) noha többet érdemlenének, de kegyelmesen akarván őket tractálni, többet ez egy úttal nem büntetjük [SzO VI/79 fej.] * *ez ~ eszlen-dőben* ebben az egyetlen évben. 1601 Az zéký Camaranak gondwileset myerthogy az város is semminemeo keolcheget az Akna eppeoletyre Thorday Matenak kezehez nem adott, nagy puztasagbol penigh megh epitette his itag(ue) respectibus még ez egy eztendeoben egyedeol eo kgmen hagyjak [Kv; TanJk I/1. 379] * *ez ~ idén*, ebben az évben. 1637 ez egy iden nem adgia berbe senkinek... hanem el bontattia az hazat [Mv; MvLt 291. 78a] * *~ darabban/ládban* egyben, egy táblában/tagban. 1740: Vagyon egy Darabba pusztá szőlő [Algyógy H; Ks 89 Inv. 63]. 1716: azon Buza erdő között levén vetve, és ne(m) égj lábba(n) va(n) hanem diribban darabb(an) [Pestes SzD; Ks 95] * *~ fillérig/pénzig*, az utolsó garasig/krajcárig. 1624: annak az három ablaknak megh Czinaltatasat ueghez uizem | az mit kgd io akarattiból küld en egy filleryig rea költöm [Mv; Törzs. „Tordaj Pal Deak” lev.]. 1626: Azert ha az az Eotsem az giermekimet es gazdam azzont, ez hazból ki akar-naia tenni, mint hogi ezt az en Edes tarsommal gazdam aszszonniál kezwnk munkaiaual nagi faratsagunkal eppitettwk; Azert ez haz epwlet meg betswltetuen az az Eotsem az arrat eggi penzig tegie le [Kv; RDL I. 129]. 1654: Ighen serio parantsollyuk hwseged(ne)k valamit az említett falubeli szegensegthől s biraioktól szokott adaiokon kiwul el uoött uagy uetetett praedaltatott, egy filleryig mind uissza adgya mindgyarast [EMLT fej.] * *~ pénzt sem* egy garast/krajcárt sem. 1570: Jo vraym en Thwdomant Tezek kegek Elewt hogy Engemet fwzessy peter penzert Nem fogadot, Egy penzet sem latta(m) sem veottem, hogy eo Mellette en azert vallotta(m) volna | az myt Nekem attal egy penzt sem fizetek vyzza abban neked [Kv; TjK III/2. 39, 136]. 1583 soha chak eg penzt sem kwldeot Jgiarto Georgy az orwosnak az feiebe hogy feleset valamý olj olalay meg Eolne [Kv; TjK IV/1. 142]. 1590 Egy penzt sem ad mi nekeonk rea [UszT]. 1592 Az az kgtók itiletibe(n) vagion, ha megh kelle venni az arrath raitok vagj nem, de ha az Zena Enim leóth volna, soha egy penzt sem veónnek Erte raitok, mert amint iram mind el rothat volt [Kv; Szám. 5/XII. 3]. 1604: En ne(m) tudom sem lattam egy pinzetis hogi el wóttek volna [UszT 18/147]. 1653 azt a kutat Borbély Lukács urammal a magunk költségén csináltattuk minden munkáját, senki abban egy pénzt is nem adott [ETA I, 147 NSz]. 1713: kglmed nékem soha egy pénzt is nem adott [JHb II/1 gr. Mikes Mihályné Bethlen Druzsiana gr. Csáky Istvánhoz]. 1740 Szabo György... examinaltatván ejuralta hogy ezen Kapitany(na)k functioja alat egy Pénztis nem adot [Torda; TjK I. 182]. 1763: én haszontalan herre tsak égj penzit sem költöttem Nstok(na)k [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.] * *mind ~*

batkáig/fillérig az utolsó garasig/krajcárig. 1623: (Az) Eottuen forintot es az pohartjs, kezpenzul mjnd egy fillierig megis ada Anna azzonj eo kemeknek vgia(n) mj eleottunk [Kv; RDL I. 120]. 1653 Szép companiával mentem oda és nagy menyegzőt szerzénk, és minden költségnek két részét megfizettem kolosvári módra. Csak borért adtam 66 forintot, flor 66; egyéb költségeket is megfizettem mind egy batkáig, a mely tett majd száz forintot [ETA I, 146 NSz] * *mind ~ cseppig* az utolsó darabig. 1637 megh az legeni a’ Tanierra akaria vala tenni a farkat Balogh Giörgyne el ragada a’ taniert eleőle s megh monda hogj ha rea teszi bizoni a fejében rontia mind egy czepege [Mv; MvLt 291. 117b]. 1656 Peczi Simon mind egy czepegh el vesztette vala az Joszagat, az Gyermekeinek semmi sem marada [Kóródsztrmárton KK; Bál. 1] * *mind ~ falatig* az utolsó falásig. 1721: alazatosan még szolgalm az Mlgos Urnak ha nekem is ég sértesecskét küld ézen meszt le vivő talyigan tavaj ném busitotam az Mlgos Urat mivel vot de most égyecskét öletem volt mind aprolkja mind szalonaja mind egy falatig el fogot (!) [Szentpál K; TL. Mihály deák Teleki Pálhoz] * *mind ~ pénzig*. 1617: Mivel hogy Felwi(nc)zj Martonnak modgya vagy(n) most az éppétésben, éppétesse megh, es valamit rayta éppétene, azt felregestalwan mind egy pénzigh meg téréczyék fizessék neki wdeőwel az Zikzaj Bor(bala) mostani ket arway [Gyf; Berz. 17]. 1627: az mit Testamentumaban legalt volt, Kanta Mihalj, tudnj Illik az templum Epuletire, az praedictoroknak (!) az ket Ispotalibely szegenieknék es az Scolabelj deakoknak azokatt mind Egj penzig az derek Jokból, kinek kinek kezekhez szolgáltattuk [Kv; RDL I. 134] * *mind ~ tőig*, az utolsó tőig. 1763: az sohais jo föld nem leszen valamedig mind egy tőjig el nem Rakantyak (!) [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.].

II. számn fn-i jell-ű haszn-ban. 1. egyetlenegy; un singur; einer, eine, eines. 1572: ollyok Megh Ewketh Egget se Bochasswnk el benneok [Bh; KP]. 1573: kerdette hogi ha latta az legenieket otth, Mond hogi ne(m) latott egetis [Kv; TjK III/3. 64–5]. 1574 Minden kapun Minden Nap egy egy tyzed Eoryzzen, Towaba senky keozzwlek keowetes nelkw ely Ne tawozzek az kapurol Es egyzer eginel teob ely Ne Mehessen, hane(m) az Meg Ieowen vgy Mennyen Mas [Kv; TanJk V/3. 103a]. 1582: Mondek en Sophia Azzony: Nem veolę (!) ki az Aranyban. Monda Nem veottem eggetis | Az mesterek megh hagiak hog senki eguel theobbet Ne leoyeon az zakalasokból [Kv; TjK IV/1. 48, 51]. 1604: Az sipos Janos diznayt be haytok wgian az En eletemrę: Az tizt tarto meg wttete Egiet benek felęt anak be kyuana [UszT 18/129]. 1614: Jobbagy egyis ninczen [UszLt VI/56. 199]. 1750 Az mi illeti az Molnár dolgát, ... nem tudok egjetis [Futás-fva Hsz; Ap. 3]. 1751 I(ste)nnek hála Semmi meg vető bort nem kaptam az kiről gyanakottunk hogy meg változhotná(na)k tsak egy sincs ... tsak

egyhez tért valami gyanum, de az is inkább hordo-
üz lehet az kitsid üze [Szentdemeter U, Ks 83
Borbándi Szabó György lev.]. 1763: Nevezet
szerént nem tudok egyet is most ujjabban kik-
erdőlték [Zágon Hsz; Szentk.] | nincs nagjob
kurva édgys nállánál [Nyárádszlázló MT; Sár.].
1792 Sajnoson kell mind azon által éreznünk,
hogy ezen Szokásnak ellenére a Só Árulhatásnak
Beneficiumával... Hazánk fiai között egy is nem
élhet [Zilah; Borb. II. hiv.]. 1844: a hordok
egygyen kívül bélyegesek és édgys ajtos | Még
egyszer meg instállam a' Ngs grofnét tángyér
törlőink nem léte iránt, .. mert most éppen egy
sincs [Széplak KK; SLt évr.].

Szk: *együl-egyig* egytől egyig, az elsőől az
utolsóig. 1566: my ezt az felseged hozzank walo
nagy kegyelmességeth lattwan, egygw egygyg az
halálnak keserwes woltatis kostolhasswk zeret-
tel meg az felseged hywsege mellett [SzO II, 191
a székely főemberek a fej-hez] * *ezeriben* ~ ezer-
ből egytelenegy. 1742 az kik meg Pestisednek,
az (így!) tiz tizen két ora alatt még hal, ezeriben
egy ha még él harmad napig [Ap. 2 Apor Péter
feleségéhez] * *mind* ~ig az utolsóig, mind
egy szálíg, egytől egyig. 1641: azután hogy kiment
az borral, úgy mondták ott kinn az több társai,
hogy ők mind egyig megcselekedték az asszonnak,
hanem ő is cselekedje meg, de ő nem cselekedte
[Mv; MvLt 291. 288a átirásban]. 1653 Ezt az
ország népe acceptálá, mind egyig hűtöket béirá-
ták a nevekkel együtt, és minden ember oda adá
hittevelét, és a ki beadta, tehát annak gratia-
levelet adtak helyette | Borsos Tamás ... azon
a napon Bástát újjabban megtalálja ... azután az
urakat is mind egyig [ETA I, 86, 88 NSz]. 1786
A Nsgtok féle jobbágyai (így!) még a Czigányokis
ki költöztek a Nsgtok földéről mind egyig, s más
vraság földére szállottak [Bencenc H; BK. Bara
Ferenc lev.].

2. belső tárgyként, ill. számhat-ként; unul, una;
einer, eine, eines/eins. 1574: Meg egyet kerwitek
Az Boronawal esmet ott voltak [Kv; Tjk III/3.
359]. 1582: Az Plebanos Molnays az Gerende-
lyeyg mynd be fagyot vala tellyességgel, hogy egyet
sem fordolhatot [Km; KvLt a km-i konvent
oklevele] | Az legenys azt monda hog az Isten
eotet Ne segillye, ha soha awal az fogol Azzon-
niál chak egyet(is) zollot [Kv; Tjk IV/1. 5].
1596: (Csordapásztorunkat) meg feniegette s meg
is zidogatta Illyen zokkal, keüetem az Kmetek
zemelyeth es zekith bestyie kurua fj te tot Janos,
ne öríz d a Janosj görgy teheneth mert ha örzeőd,
ha az falun talallak wagy az mezeön addig el
verlek az mig eggiet ruhacz [UszT 11/70]. 1639
Az rabokkal való mulatásokat láttam, hogy ettek
s ittak, táncoltak is — talán még én is fordultam
egyet vagy kettőt — de én semmi gonoszsgót
nem láttam hozzá [Mv; MvLt 291. 188a–91a
átírásban]. 1736: a násznagy az menyasszonyt
az vőfély kezire adta, az vőfély egyet került véle
[MetTr 387–8]. 1746: az I ... Tordai Borbely
György vr(ama)t etzakanak idején töb társaival
az o Tordai Kastélyban annak égyik bástyajaban

bé huzta es ott mind addig verte mig egyet szusz-
szant [Torda; Tjk III. 44].

Szk: ~et sem szól. a. meg sem mukkan. 1585:
Azert ezt valhatom hogy Paxy Lukachnal semmi
nemeó fegywer Ne(m) volt, Azert Az zuchakiak
teowek a' tamadast. paxy lukach eggiet sem Zolt,
hane(m) az ket zuchakiak Menenek reaiok [Kv;
Tjk IV/1. 449]. 1593 Juta ezembe hogy az en
fiam Ruhaya ott az Solymosi Matthiasne haza
hyan volna ..., ott talalam Baljntoth ..., egyet
sem zola, chak el holt vala, en az haz hyara hagok
ala vetem az gyermek chülayath [UszT]. 1760
monda Ágoston Mojses: Hallgass, hallgass. Ne
szolj egyet es [Illyefva Hsz; HSzjP]. — b. meg
sem nyekken. 1653: Die 7 januar(ii) a várban
bort vettek vala ki, s a borvető egyik vala egy
foldozó varga, Török István, ki ott leesék és hir-
telen halállal meghala, egyet is nem szollott —
és az nap eltemeték [ETA I, 152 NSz] * ~et
sem szólhat. a. nem képes szólni, eláll a szava.
1594: En az chattanastis halla(m) hogy vaghak;
kj Menek, oda futama(m), fel veom Az feoldreol
Nem zolhat vala elseoben eggietis, hane(m) Mutat
vala arra hogy tentat papirossat Adnanak Neky
hogy Irna, veghezetre megh leowe egy ora mulva
a' szova [Kv; Tjk V/1. 467]. — b. nincs joga
szólni. 1573 ha mely fely megh nem allana*,
addeg egyet seh zollasson hane(m) fl 10 legiem
leh az Byraie legen ket Reze harmada Az zerzeoke
[Kv; Tjk III/3. 73. — *Az egyezséget].

3. ugyanaz; același, aceeași; der, die, das glei-
che. Szk: ~ vkiel kb teljesen azonosul vkivel.
1798 Az Aszszonyis egy volt az vrával* ő is
nagyon körmölödzt [Déva; Ks 115 Vegyes ir. —
*Ti. a verekedésben] * ~vmivel teljesen azonos
helyzetben van vmivel. 1771 midőn az Erdő
Pásztor tudakazta kinek engedelmeiből hord-
gyák a fákat Az mondták mi gondjak véleik,
légyen gondja másakra, mert ők mind edgyek az
Dévai Dominium Jóságival [Nagymuncsel H;
JHb 93. XIX. 6] * *eggyé lesz vkiel össze-
mébél vkivel*. 1584: Danch Leiorincz váltigh habo-
got a' zomzedsaggal, de Esmeg latta(m) hogy
eggye leottenek [Kv; Tjk IV/1. 361].

Sz: *éjet-napot eggyé tesz*. 1758: Az Atyank(na)k
gyamaltalan állapattyában életiben szegicséggel
voltunk Ejjet, Napott edgye tettünk, szüntelen
dolgaztu(n)k [Asz; Borb. I].

III. névm. Jelzői haszn-ban: 1. ugyanazon,
egyzon, ugyanez; același, aceeași; derselbe,
dieselbe, dasselbe. 1568 St. Mogioro, Tomas
Jgyarto, Demetrius Chyzar .. fassi sunt in hunc
modum. Monostoron ok egy Aztalnal wlnek volt
| Marta Bwday ötues Janosne iur(ata) fassa e(st),
hogy o Tordan Egy szállason volt, Andras Kato-
ual [Kv; Tjk III/1. 214, 233]. 1570: Cathalin
byller Marthonne hity zerenet valya hogy az Zekel
peterne es Nagy Barlabasne Thwgia hogi egy
ember giermeky, Egy hazban vadnak es egi ke-
nyeren* ... Orsolya Erzen Jarto Jacobne Azt
valya hogi Twgiak hogi Egiek, egy hazban laknak
eggywt esnek yznak | Zenth Lazlay Gergel ezt
valya hogy mykor Sopronbol Eottwes Lwkach ez

varasba Jeot volt ..., volt eois az haznal vendegzebe egy aztalnal vele [Kv; TjK III/2. 16e, 85. — *A három utolsó szó kihúzva]. 1573: Inkább lakna(m) egi hazba egi ebel hogi ne(m) weled mert annalis alab valo vagi horgas kérmed vagion | Magdolna Kiral Matene Azt vallia hogi eo latta kykelleo varat* Bertalan es gergel egi tarsasagba voltak es egygw't eottek Itak es haltak [Kv; TjK III/3. 87, 282. — *Küküllővár KK]. 1583 Senky keth fele bort egy czeget alath eg' mas Wthan Ne merezellien ky korchomarany [Kv; KvLt Vegyes III/2]. 1590: Kerikis varosul eo kgmeket hogi egy ertelemmel egy zywel, zere-tettel fogoggyanak Vrunck it letekorban, es mostis, orankent, a' Biro mellet [Kv; TanJk I/1. 149.] | egi Alperessel en vgj uagio(n) hogj Atiaual egi uagiok, de Aniank kylen volt eók az mas eochenkel ketten eggi Anjatol valok [UszT]. 1592: Saswari Lukach egi aztalnal eot, Iut Niari Martonneuál Gaspar Katussal [Kv; TjK V/1. 197]. 1593 Lattam hogi Kis Georgi Vadalma Gergelneuel az eo maga hazanal eggiwt eottek ebadeket vachoraioakat es egi hazba haltak, hül az Azzoni hazanal, hul az Georgi hazanal [Kv; i.h. 353]. 1598 (Az öcsém) halallalis feniegetet engemet..., az okokert nem akarta(m) uele lakni egy hazban es egy kenieret nem akarta(m) uele enni [i.h. 13/117]. 1604: az Heasfalui Pal az en Attjammal Magyarosi Georgiel egi ozlason uolt az Lengiel-falui iozagban [i.h. 18/69]. 1623: Az Egez Jstall-okott zekerezntt vgy Czinaltassa hogi mind Egy vegb(en) legyen soholl azoknak heazattitt old(ala)-ytt megh ne zagassak Egy fodell alatt legyen mind [SzU/Fog; Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1632: lattam hog' eggiwt iartak öttek ittak giakorta egi tanyrrolis öttenek de gonossagokat en nem lattam [Mv; MvLt 290. 95a]. 1639: Borsaj Mihálnak noha egy napon uolt temetese az Ferencz Deaktol ualo kis gyermekkel Gecziuel, De egj nappal eleb holt meg Borsai [Kv; RDL I. 116]. 1640: Ez az fogoly Báthori Anna egy uton jött velünk, de ő más szekéren volt [Mv; MvLt 291. 233a—51a átrásban!]. 1641: Fwzesi Janos ... egj testuer Kamanczj Mihallyal Az Fogarasi Geörgj Deakne szwle Apiaual egyenleo s egj Izen ualo Attyafiak uoltak [Kv; RDL I. 125]. 1642: Én egy háznál laktam Szávánéval s egy tűzhelyen főztünk ... vigadott, eleget, s táncolt is — de én egyéb gonosságot soha nem láttam hozzá [Mv; MvLt 291. 352 átrásban!]. 1656 Szaruadj Janossal edgywt uolt Szauay Peterne, miuel cziak ketten haltak egy hazba(n), paraznasagért, az uta(n) kezesség ala uetettek Director ur(am)ék [Kv; CartTr II, 1017]. 1670 Gaszner Szabo Istvannet magha hazánál, maghaval egy sobába(n), awagy külön valo kis hazáczkabannis azon magha házánál ... el szenvedi, és ott eleteigh el tartya [Kv; TanJk II/1. 768]. 1684: egint eotek, itak, egj Asztalnal [Torockó; Pk 7]. 1730: mindeneket ugj tudok mint Bajko Sandor Uram mint hogj egj faluban laktunk es egj Üdösök vagjunk [Kurtapatak Hsz; HSzP]. 1734: Az uram Joszágát azt nem mon-

dom hogy valaki Pusztította volna, mert az nem volt, Se most nem Pusztább Se nem épeb mint akkor volt, hanem egy állapotban vagyon [Kő-várhosszúfalu Szt; TKhf]. 1746 Kereszturi Krisztina Kis Asszony vévé maga részére az mostani Curia(na)k Nap nyugot felől való részét az Egész rajta lévő épületekkel; ugy mint az egy fedél alatt levő öt házakkal [Náznánfva MT; Berz. IV. 11]. 1791: az Etfalvi Exponens Baktsi Famillia az Albisi Nemes Baktsi Familliaval egy Famillia [Borb. II]. 1798: az vdvári Nyerges azt mondá egyben káromolván Tolvajozván Deluciot velem ma nem iszol egy Házban s véllem egy Portán nem lészsz [Déva; Ks 115 Vegyes ir.]. 1869: egészen föl csigáztad eszemet lakadalmadba való hívásoddal de látom a násznépét s ebből meg tudtam, hogy a te lakadalmad is olyan mint az enyim; csak abban különbözhetik hogy meg lehet nem egy farsangba lesz a kettő [Kv; Pf].

Szk: ~ *aránt/iránt* egy/azonos szinten, egy színen. 1732: (A süttökemence) Kürtöje a ház fedelével edj iránt ki nyulo Kéményb(en) bocsatya a füstöt [Erdőszengely/Szentjakab SzD; Tsb 51]. 1770 két ízben vettette alább Groff Bethlen Susánna Aszszony eo Nsga a Királyfalvi Malmát ..., ugy hogy lehetetlennek tartom, hogy a vizet fel tolya ezen Ujj Malom eo Excllja Malmára, mivel már a silipnek also vége egy aránt van a Küküllővel [Királyfva KK; JHb LXVII/95—5]. * ~ *arányban* egy irányban. 1810: Vagyon ezen Malomnak a Vizen által a malommal egy Arányban lévő 35 öl Hoszsuságú 4 öl szélességű veszzőből font Gáttya [Rákos Sz; Ks 76 Conscr. 267]. * ~ *húron pendülő/pengő*. 1754: ezzel egy huron pengő Aniska nevű Leányukatis ismértem [Altörja Hsz; HSzjP]. 1820: Gán Iuonné és Székelly Rosiis mind egy huron pendülő kurvák voltanak s most is Szava bé vehetetlen Személyek; még Bása György is tsak Szohajto [Várfva TA; JHb 48 Vargyas Tamás (55) nemes armalista vall.] * ~ *kenyeren vagyon/van vkivel* egy asztalt tart. 1570: az Zekel peterne es Nagy Barlabasne Thwgia hogi egy ember giermeky. Egy hazban vadnak es egi kenyeren^a [Kv; TjK III/2. 16a. — *E három szó kihúzva]. 1579: ozlast kerenk Apor Myklos által Apor Ferencztolis kerok myert hogy egy kenyeren vadnak [Karatna Hsz; HSzjP]. 1600: mikor azt en megj veottem, tv akkoron Czoma Martonnal egwt es egy kenyere(n) voltattok az mit en erte attam eggyvt keoltottetek s haznat veottetek [UszT 15/21]. 1638 k. Fekete Peter az attia egi kenieren vagio(n) az fiaual ereotlen [Bogártelke k; GyU 41]. 1640: sok helieken az Hazassok az kik egy teleken laknak es egy kenieren vadnak az orzagh vezegese es Feiedelem Uru(n)k visitatoriajaba kiadatot parancziolattia ellen, az Ministereknek Capitatum az Bert nem akarjak megh adni [SzJk 48—9]. 1672: Hallottam, hogy mondotta Barrabás György uram, hogy .. az Annya mellet lakik, hogy edgy kenyeren vadnak [Kvh; HSzjP]. 1759: Istok Gergelyne a mostoha, es édes fiaival együtt egy kenyeren léteken váltottak szántó földeket [Be-

reck Hsz; i.h.]. 1767 : a' Kaján András fija László egy házban egy kenyéren vagyon az Atyával [Hatolyka Hsz; i.h.] * ~ *són*, ~ *kenyéren*.

1702 : idősbik Gyárfás Pállal edgjuitt laktak egy son egy kenyéren [Sszgy; i.h.] * ~ *són*, *kenyéren*.

1638 : Czillag Gjörgj megh teotté Uarga Miklos-nenak, s küleön kenierreis vetette volt Uarga Miklos akkor tajba(n) az feleségét, nem őt vele, az uta(n) ismet egy son keniere(n) volt vele, s eggjuitt lakot vele sok eztendeigh [Mv; MvLt 291. 146a]. 1776 : Már hatvan Esztendőket excedalt (!) Öreg ember Rádúj Nyikula nevu Széplaki Birám Vejét maga mellett tartotta, egy sön Kenyeren éltenek [Széplak KK; SLt 17 P. Horváth Ferenc lev.] * ~ *test és vér*. 1625 : nekwnk fel pereseknek az atianknak Barabas Jmrehek az attia Antal Barabas Antal Pallal es Antal Georgel az Alpereseknek attiokkal es Antal Thamaszal egy test es ver [Uszt 128]. 1646 : Az Aruak Annayaul Vida Judittal Egi test suer attyafia Vida Istuan [Kv; RDL I. 123] * ~ *vason*. 1598 : veghre onna(n) a' Zúchuaj teómleoczbeöl vinek Zeret Vasarra, ott tartottak vason, kettén egy uason voltunk [Uszt 13/37. — *Mindkét település Moldvában].

Sz : *nem eszik ő vele ~ tából*. 1638 : neha el űzte az Aztaltul az feleséget Uarga Miklos, s azt mondotta hogi nem eszik ő uale egy talbol [Mv; MvLt 291. 146b].

2. köz-, közös; comun, într-un, într-o; gemeinsam. Szk : ~ *akaratból közakarrattal, közös elhatározással*. 1593 : Hiuanak minket Rebeczej (!) Andras es Zaz Tamas egi akaratbol az eo hazokhoz, hogi az minemw seouent aza Tamas akarna fel chinalni, mi io lelki esmeretwnk zerent intezznwk el az seouennek heliet es hatarat [Kv; Tjk V/1. 368].

IV. *név*. Jelzői jell-ű haszn-ban : egyik; un, o; der, die, das eine. 1570 : az Demetery feoldeon szabad wtaban eg' Jobagiomath megh fogtak, kezett kett helyen keoteottek hattra, Jo falka feoldigh wg' wyttak [Nagysajó BN; BesztLt 72 Christ. Hag'mas de Beregszó a besz-ti bíróhoz]. 1580 : az hozzasagat penyg ez lab feoldnek azert hattuk Illyen hozzan hogy az Eggy wege ez Lab feoldnek keskonb es alab valo az Thob nyl Lab feoldeknel [Pókafva AF; JHb XXVI/8]. 1584 : Az Eozwezes penig ebbeöl tamada hogy Andrasnak egy thiunkia zaladot volt Danch Lorincz wdwarara Kiert erette kwldi egy giermeket Andras [Kv; Tjk IV/1. 361]. 1591 : ennek egi Tarsa Tiuaadar hat el meccette erzeniemet [Kv; Tjk V/1. 138]. 1592 : gianakodom vala benne, hogi az daikanak nem igaz marhaia volna az ewst, Azert egi fiachkamat oda futattam, hogi megh lassa alattomba mit chinalnak [Kv; Tjk VI/1. 457]. 1604 : az teorweny vgy jtelte volt, hogy az meg newezet Irtast eztendeonkent váltokoslag ellyek, Egy Eztendeoben Petenye Myhaly kazallya, masban Petenye Balas, melyet vgy is birtunk sok eztendeigh hogy ha egy eztendeoben az I. kazalta, masikban my kazaltuk [Uszt 18/3]. 1748 : edgi Bátyánk, kit Gáll Jánosnak hittak, Lakatos Mester

ember volt, és az Mesterségére nézve nevezetett Lakatos Jánosnak [Hadađ Sz; TKI Martinus Lakatos (31) jb vall.]. 1783 : maga othon nem lévén, hanem tsak egy Fiatskája [Faragó K; GyL. Marsinyán János (50) zs vall.]. 1793 : egy Esztendőb(en) a magáéval együtt az Exponens Ur részt is le kaszáltatta [Makfva MT; DLev. 3. XXXV. 2].

Szk : ~ *és más ilyen meg olyan*. 1677 : Nehay Nagy Tamas komanai^a Udvarbiro lévén ott Felső Venicén az el mult üdökb(e)n, egy es más uton Pusztán maradot bizonyos számú ház helyeket kin eleitől fogva Fiscalis Jobbagjok laktanak^b

házok helyeit cum pertinentys az fellyeb megh irt két ház helyek mellé applicálta [Szád. — *F. ^bKöv. a fels.] * ~ *eszével...*, *más eszével*, egyik szavával..., a másik szavával. 1586 : Mikor kerdesznek Orsoliat, egy eszewel azt valotta hogy eo Akarattialbol Irtak a' feleletet, es minde(n) dolgot az Attiara es Beregszazira bizta, Mas eszewel megh tagatta ezt Mert az porozlo, es a' feleségeis valahonnat Indultatua(n) kertek hogy tagaggya megh hogy Ne(m) eo hírewel Irtak legie(n) az feleletet [Kv; Tjk IV/1. 592] * ~ *helyt...*, *más helyt*. 1753 : Az egész Udvar Ház körül való kertek .. 92 szám rúd ... Consideratioban jöven a kertek(ne)k egy helyt job, más helyt gyengéb vólta exurgál ad flor, ung. (!) 9 || 20 [M. nádas K; RLt] * ~ *szavával...*, *más szavával egyik kijelentésével...*, a másik kijelentésével. 1648 : ne(m) mondgia egy altalliba(n) hogi eppen az adossagh megh fizeteadöt hane(m) ambigal feleölle, söt egy szauaua azt mondgia hogi az Atya, s ő megh fizettek, mas szauaua mentest utanna vallia, hogi ha mi fizetelle(n) volna is, az Attyak igazittasa [Kv; Tjk VIII/4. 322] * *hol ~, hol más*. 1850 : Bencsik János . . remekje eddig elé . . hol egy hol más segédjei által készültek [Kv; AsztCLEv. Hat. Prot. 30] * *hol ~, hol más helyen* hol itt, hol másutt. 1769 : kegyelmetek, kik ado Terhe alatt vannak hol égy, hól más helyen egybe Gyüldökeznek, különös Tanátskozásokat tartanának [Uszt XIII. 97] * *ki ~, ki más úton*. 1743 : eset értésére, az Protestans Asz(szony)nak ő Nsg(na)k, hogi mind az Mitgs Mikola Familiarol, mind . . Mitgs Kamuthi Jusrol, deveniált Jóságok, mind állók, mind ingok felesen distraháltatak, ki égy, ki más uton [JHb XLVII/24] * *sem ~, sem más sem ilyen, sem olyan*. 1669 : Enjedi Márto(n) Ur(am) sem egy sem más okokból gondolatoktul viseltetvén áruját megh nem másollja [Ne; Borb. I].

V. *név* fn-i jell-ű haszn-ban : 1. egyik; unul, una; einer, eine, eines. 1572 : En penygh Boldisar gergel, hogi ott Allok wala egy My keozwlwnk, az walkay Myklos wra(m) Gewyoth Nepe keozwl Megh peordete Az zekeorcheth Es kyalta de en Nem twdom Myth Mondoth | Es az Neomeos wraym, Az Monostoryak Egget keozwlók el kewl denek, hogj Megh mondana, Az keossegnek, hogj Azt Ne chelekeodnek [Bh; KP]. 1573 : Azvtan eo adot volt valamý keolcheget Etelekre, es vgi ozzlottak ely onnat az azzontwl egi puskarnehoz

Masik kalachsiteohez [Kv; TjK III/3. 110]. 1597 mikor egibe talalkoztunk volna, Monda egi keozwlléok Nagi Georginek* [Kv; TjK V/1. 162. — *Köv. a nyil.]. 1597 Chizar Peterne feleol azt mondhatom hogi lattam ezt hogi egi Chizar legeny kenegeti fogdossa wala giortia wilagnal, egieb legenyeketis elein lattam hogi hozza iartanak seot eggiel mellette fekwe es az hasannis lattam [Kv; TjK VI/1.]. 1630 Azt en szinte eszembe nem vehettem hogj miczoda szon veztenek egibe, czak hogj monda egj az masik(na)k ... hogj az uodat sem merned az szamba tenni [Mv; MvLt 290. 195a]. 1653*: a süveget kiragadták a német fejből és belé fűttak, és a földhöz puffantották; és esmét egynek a nyálábot a hátán é, vagy a lova hátán felgyújtották, és azt nevétték mint égett [ETA I, 61 NSz. — *Az 1601. évre von. közlés]. 1681 tegnap előt estuefele maid ecer-smind feiruarat költ ket rendbeli leuelit uőtem uram kgd(ne)k; egy kiben parancsol uram kgd az Török adaianak be szolgaltatasa felöl [Kozárvár SzD; GramTr XVIII, 644]. 1688 egj eo Felsege Vitézi között a puskáját hozza csapontotta [Kv; UtI]. 1729 Festekes kettő egj a catedran masik az Asztalon [Erősd Hsz; SVJk]. 1774: adott el két meddő Tehenet égyet kilentz, másikat pedig Tizenkét forinton [Mocs K; Ks Consr. 55 Varro János (26) udv. kulcsár és Soos Ferentz (30) jő vall.]. 1794: jollehet egyis közöttök azon Hid nélkül el nem élhet, mégis annak dolga segítségire ki nem hajthatom [Ádámos KK; JHb XIX/40]. 1849: az anya kantzák között égy el van békélve, a' másik betsültetett 100 P. Frt. [Héjjasfva NK; CsZ].

Szk: ~ is, más is egyik is, másik is. 1731: zugattak és rebesgettek egyis másis afféle híreket hogj Fagarasi ura(m) a mostoha leányát élné és eztis beszélték nemelyek hogj meg is terhesítette volna [Mezőbánd MT; Born. XXXIX/16] * *eggyel is, mással is* egyikkel is, másikkal is. 1787: méltotassék Nsgod valami üres desák iránt parantsolni, mert már az itt valokat eggyelis mássalis mind fel küldözgettem s mind oda maradnak [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1831 Székelly Parkasné ... igen szájos, és lármászo (!), eggyelis mássalis kotzodik [Torda, TVLt Közig. sztlan Metye Mária (30) vall.] * *eggyel-mással* egyre-másra. 1634: Marhakotys adott azon kyül edgiel massal [Récse F; Szád.] * *~ nek is, másnak is* egyiknek/ennek is, másiknak/ annak is. 1724: Hallottam az edes Atyam mikor élt hogj beszéltette, egjnekis mas(na)kis [O. lápos SzD; BK. Koszta Simeon (50) vall.]. 1760: Vinter Juvon egynek is másnak is panaszolván, meg hallotta Sárpataki Uram, az ő Nga Malmánál belé akadván erőssen meg pálcázottta [Bethlen SzD; BK. Emericus Ersek (35) jő vall.] * *~ től is, mástól is* ettől is, attól is. 1604: Byro Vramis kiraly biro Vrammal viseltessenek zorgalmatoson gondot rea, hogj lowokon es barmokon egytelis mastolis kapdosas ne essek [Kv; TanJk I/1. 471]. 1730: Hallottam az Faluban egjtul is mástulis [Mihálcíva AF; LLt Fasc. 127]. 1732: hallottam

egytil is mástulis, hogj Johot lopott volna, De Nyilván nem tudom [Szásznyfres SzD; Ks 27. XVI]. 1736: halatam a Falub(an) beszelleni egytőlis mástulis hogj beszelte volna az utrumb(an) forgo személy*, hogj Elteto Ferencz Ur(am) Csinalt volna nagj Hassat [Szentegyed SzD; TKI Köteles Illés (50) ub vall. — *Duka Ersok]. 1753/1781 Josikának egy talpalatniis nem volt ezen Vizen*; hanem hogj Gyógyra bé szállott, 's Tutor vőlt, ugy apprehendalt egytől is, mástól is a mit bir [Máda H; JHb LXXI/3. 268.

*A Gyógy vize völgyén]. 1761 Hallottam egytőlis mástolis hogj meg járta volna M: Baro Josika Imreh ur ő Nga az fel osztott két Udvarházakat [Branyicska H; JHb XXXV/46. 18] | hallottuk egytőlis mastulis [Karácsonfva MT; Told. 76]. 1779 Noha nem emlékezem arra hogj kitől, de sokszor hallottam edgytől, 's mástól is, hogj Székely Ferentz kérkedezett volna azzal, hogj Néhai Báro Kemény Miklos Ur az ő Gyermeké lett volna [Vécs MT; KS. „Maria Sutő providi Andreae Nagy rel. vidua” (50) vall.] * *se eggyel, se mással* se ezzel, se azzal. 1605: az meli kett Vraink valazatnának es el mennek azok eggiesek és egienleő ertelmwek legienek egyik az masik nelkwl se eggiel se massal ne tractalodgianak [Kv; TanJk I/1. 512] * *sem ~, sem más*. 1610: Hadgiuk es Parancziolliukis, hogi ez Leweolók latua ketek Azon Templomnak Aytaiatt zaroltasza be es my hireolók Nelkeol se egi se penigh mas Rendnek meg Ne Nyttassa [Gyf; JF 36 fej.].

2. szragozva: ~i, ~ink, ~itek, ~ik: egyik, egyikünk, egyiktek, egyikük; unul/una dintre (noi, voi, ei/e); der, die, das eine (von uns/euch/ihnen). 1570: Es fogatya megh zekely petert Buzanak es Zabnak Arrayert, vasba vertek es sokaygh tartotak Myglen eo ez vallo egyk veotte ky kezessen | Es annak vthana Ados lewelet adot Nely az Theobyreol, Mellyet az Ambrosius falth Ez bizonsagoknak egyk vallya hogj ew Jrta volna | Azonba Megen volt azon eleh az kwt asonak egyk hogi megh latthya oda zolyttia | Az Trombitas dolgat eo kegelmek az Zaz Vrain, Byro uramra es az Thanachra hattak, ha az zwksegh azt Mwtathya hogj kettew legien, Bator vgy legien, De ez Mostanyaknak az Eggyuk az olah Theobe Neh legien [Kv; TjK III/2. 13–4, 84a, 194, TanJk V/3. 4a]. 1571: mynden Themplumba ket predicator lewen ely viselhetyk annak terhet, Ezeknek egyk Zent peterbenis predicalhat [Kv; TanJk V/3. 34a]. 1572: latthya hogi az zenwcharol hajtottak Eleh es Caspart egi Meztelen zablia volt kezebe, Az kyk haytiak volt egyk Az kerekese fia az teoby Haydu legenek voltak [Kv; TjK III/3. 25]. 1579: ezt penig Toldalagy ferenc es Theke gaspar Vg Vigeztuik hog eskut embereket Vigenek reia kik egiuk Jobbagy se legenek azokat ozak fel keozteok Igazan ket fele [Néma SzD; Told. 31/1]. 1581 ket attiokfiat kwlgie(n) Altal az Thordayakhhoz es errol a' dologrol* transigallianak hogj effele kichin bozzusagbol, az io zomzedsag ne haboronggyek megh, es eggink az masinknak ne igyekezzwk (!) bozzwt

wzny hane(m) az Regy io zomzedsag maraggyon
megh koztwnk [Kv; Tjk V/3. 244b. — *Ti. a
vásárvámról]. 1582: Attam aztalos Janosnak
hog az firideo hazhoz eott ablak ramatt Chinaltt
eggikett p(er) d. 25 tt fl d 25 [Kv; Szám. 3/VIII.
62]. 1584: ily zowal ellenzette az Azzony, Mond-
wa(n) Kos Istwannak vagy Adod megh az Arrat
az haznak vagy Nem de mind teged s mind a'
Torday embert (: az az engemet:) ellenzelek
Adegh Amegh Vra(m) megh Ieó, mert egiteknek
sem haggiuk a' hazat [Kv; Tjk IV/1. 318–9].
1585: Monda a Katonaknak egik áky tauolb
vala: kinek mondod azt, S monda, ugia(n) Neked
Mondom, En az harom Katonának egikel bezellek
vala Akoris kit esmerék, mert Buday Zabo Ianos
Newe [Kv; Tjk IV/1. 524]. 1588: meg eöklele
Erdeótheleki Marthon chyan Janost, es azon
eöklelesében el eyte Az kópíat, egik vizha jeówe
Az kathonaknak, es kiri wala az kópíat, de nem
ada chyan Janos [Perecsen Sz; Wlt] | mikor
Jutottam volna az Galponyai feoldre Sombori
Lazlo Jozagaba ahol az nyomason meg vgarlottak
vala az feoldet kiben meg soholt semi vetes nem
vala egyk az zekerem kerekének hat beleol ha-
goth az vagason de azzal senkinek semi kart nem
teottem mert vetese meg benne nem volth [Zsák-
fva Sz; Wlt]. 1592: Nagi Janos vallia...
talala egik engemet az Mihali felesége, es monda
megh lad te Janos hogi egitek el veze, de bizoni
nekedis el kel vezned | Batiamnak is... ki aggia
vala rezit, de... egink sem viue el, hanem ott
hagiuk | Mikor Hozzu Jstuanann Innank Ieoue
oda Simon..., es garazdalkodni kezdé velwnk
... Azonba kapa fel a kannat kibeol izunk vala,
el akara vinni, egink meg kapa kezebe [Kv;
Tjk V/1. 215–6, 283, 367]. 1593: attam Ciehibe*
... Egy fell haz heliet... ket zanto földön kwól
melynek Egik vagion az^b newó Niomasba [Pe-
recsen Sz; Wlt. — *Somlyócséhi Sz. ^bUtólag
befrva: kölesös odalon]. 1597: az zewksegek
ideie(n) hol woltotak, mikor Vacey Thamas sok
adossagba hatta volna maradékit eggytek sem
wolt hane(m) en igazította(m) el Púlacher vram-
mal mindeneket [Kv; Tjk VI/1. 65–6]. 1598:
mellitkuel vagion az kes akiwel által vertek az
legint mert bizony addig egytekis ki nem megie(n)
migh ne(m) megh kerese(m) | kertem mj okon
verték az zegenj legenieket mert azok eggik sem
volt haborgo legenj [Kv; Tjk V/1. 159–60,
243] | Miel hol edgyink hol masink nemw nemw
szwksegeinkre hozzayok folyamodvan kedwnketh
nem szeghtek... [Kadicfva U; Törzs]. 1602:
ferfy ingh úgio(n) tiz eggik gíolcz niozch gíolcz
ingh aszony állatnak walo, kilencz felseo ingh
s annakis az eggik gíolcz es húz also ingh Aszony
allatnak walo [UszT 19/53]. 1604: Aztis megh
neúesze az az Istúan hogy az kettej az eökerne-
k eggit vagio(n), s megh az eggik eggitt [i.h. 18/164].
1610: Pal Geórgj Balint... eleó ueón ej dutkat,
s monda hogy Swkey vram, ezten oda ado(m)
ha pedig teób esik eggitekre ennel, aztis megh
adom [i.h. 37b]. 1629: ollian attiafiak vattok
hogy az eggitek Magyar Orzagba(n) szart az hegien,

az Masitok az hegy alatt volt Erdelyben es az
uiz edzue Mosta s arrol ualo szomocczak vattok
[Mv; MvLt 290. 32b]. 1633: az el mult kozelbik
vasarnap, jóúenek ki eöstue fele az vra(m) haza-
bol szantaj Janos vra(m) jmmar el haladot uala,
Sylagi Andras vra(m) az Vcza(n) leue(n) halla(m)
hogi azt monda, ugi edes Janos vra(m) ugi, az
egginket niuzzug (!) megh ugia(n) [Mv; i. h.
135b]. 1637: Egykor hallá(m) az tolvay kialtast
es az harangotis fejen verék es az Cziganioek edgyk
az masikat Biroval meg fogtatta [Noszolyi SzD;
Wass. Teótőri Janos jb (60) vall.]. 1667: eggytek
maradgyo(n) it lassatok min (!) adhattatok el
minel jobban [Jobbágyíva MT; Bál. 50]. 1764/
1765: Feleségem Geréb Susannais Soha edgyi-
teknek is Sem vétett... soha károtokra nem
volt igaz Lelkem úseretével (!) irhatom [Kóród
KK; Ks 14. XLIIIa Kornis Ferenc végr.]. 1820:
eggytek a' Püspöknével, a' másik Nagy Mihályné
Hugommal mind a' ketten el jühettek [Kv; Pk 7].

3. (egy)valaki; cineva; jemand. 1572: Mykoron
wgymond Assoth kaphat kezdenek kerny, leen
Az walkayak keozwl Egy ky kyalta Ellyen zowal
hw [Jákótelke K; KP].

4. egy darab; o bucata; ein Stück. 1570: az
Nagy Palne esthwefele egy Nap ez ely mwlt nyarba
Menth volt az kenyzerbe es ker volt egy filleren
egy penzes kalachyot az leanthwl es hogy Nem
akart adny, egyet az palazt ala Reyth benne
es ely Indul vele [Kv; Tjk III/2. 7]. 1759: a'
három mellé még egyet vett [Marosludas TA;
TKI Puja Thoador (40) jb vall.].

5. egy dolog; un lucrú; eine Sache. Szk: ~et
is, mást is. 1783: Nanya Makavéjnak egész éle-
től semmit sem tudok mondani egyebet hanem
égetis mástis halottam közönségesen beszélteni
felőlle [Faragó K; GyL. Padurán Záharia (45)
sz vall.] * ~re és másra. 1756: discretiob(an)
attam egyre s másra fl Rh 5 x 30 [TL. Teleki
Ádám költség-naplója 63b] * egyszer ~et, más-
szor mást. 1605: de azért, eó egyszer eggyet, ma-
szor mast mondott haragiaban [UszT 20/133] *
ki ~et s ki mást. 1593: ky eggyet s ky mast szol
feleollem [UszT] * sem ~ben, se másban. 1590:
Ho kgmek vegeztek Myerthogy Notarius vram
az eo fogyatkozassa miath a' teorweny dolgatis
megh fogyatkozattia hogy tarchyon zolgat olljat
a' ky Jlljen beteges wdeobe supportalhassa, es biro-
Vramath se egybe se masba megh ne fogyatkoz-
tassa [Kv; TanJk I/1. 132] * sem ~et, sem
mást. 1582: Krestel; Kelemen vallia, ot kor-
chomaltam de sem eggyet sem mast semmy zítok.
sem Borbely Tamasnak Ingerleo bezedet Eoth-
weos Andras ellen Nem hallottam [Kv; Tjk
IV/1. 56].

VI. hsz-i jell-ű haszn-ban: 1. egyedül; singur/
singurá; allein. 1584: ezen megh eskéggyek vas
Andras, egy eo maga, hogy eo nem a wegze ment
oda, es hogy Segitseggel nem volt Byro Gasparnak,
az el zeókesben, Sem marhayat nem haytotta
[Bonchida K; Ks 42. B. 21].

Szk: ~ egyedül egyes-egyedül. 1597: az súspi-
cioktól hitiwele egi egiedewl maga menche megh

magat hogy az Eötwes legennel semmi vetekbe(n) nem fertzet [Kv; Tjk V/1. 117].

2. pusztán, csupán; numai; lediglich, bloß. Szk: ~ *imegben/ingben, gatyában*. 1572: Zattmary Balas eyel egi Ingbe gatiaba Ment Satoraba ott Mwlato* [Kv; Tjk III/3. 30b. — *Ti. Anna asszonynál]. 1573 fely tekint hat az legeny egy Ingbe gatiaba akkor Megen ky [Kv; Tjk]. 1593 Niari Martonne monda it hintaztam vrad egi Imeghbe gatiaba nezte [Kv; Tjk V/1. 331] * ~ *ingaliban*. 1631 az város szolgálja, Gáspár, ott vala Kálmány Gergelynél, s az az Börvei Istvánné — estve vala immár — csak egy ingaliban vala, s az öleiben ül vala Gáspárnak [Mv; MvL 290. 44b–8a átirásban!]. 1641: Az asszont is látám hogy egy ingaliban jü elé az asszony s bejőve az házban, s mi kitaszigálók az házból [Mv; i.h. 291. 288a ua.] * ~ *ingben*. 1592: Mosok vala Io reggel az Zamoson, es latam hogy Kotro Mihál egi Ingben hazatol ele ballagh [Kv; Tjk V/1. 212–3]. 1770 (Előjött) egy Kapjoni Udvari Cselédgye eő Nga liberias Cseledi közöttül egy ingbe hajadonfúvel [Dés; JHbB 361] * ~ *ingben, lábravalóban*. 1673 Ac(tores) Director(es) C(ivi)t(at)is Colosvar c(on)tra Elisabetham Bogathi dicunt Itt Colosvárbán szolgálván az Colosvari nagy scholában eczakanak idejen talaltatva(n) egy deakkal ki edgy ingb(en) labra valoban, volt, velle cohabitálot, és paraznátkodott [Kv; Tjk VIII/11. 281]. 1872 annyira fel ingerelte a néhai nagy Groff eő nsgát a' Groffné és édes Anyja, hogy az Ifju Grofot estve késén levetkezése után Télnék idején edj ingbe, Lábravaloba, mezitellen Lábbal és hajadon fővel ki kergetvén oráig kellet kún kutzorongnia [Héderfája KK; IB] * ~ *kapcában*. 1653 mind gyalog szállának a vajda hajdui, csak egy kapcában, mert nagy sár vala a Móses tábora előtt [ETA I, 82 NSz] * ~ *lábravalóban*. 1748: Azon éjszaka ... Szöcs Andre hozzám jött, és azt mondja, a Szekere bé esett a hid alá, segiljek ki emelésibe(n), én egy lábra valób(an) ki menvén, ki emeltük a szekérét [Szentgyed SzD; Wass. Laboncz Gábor (40) zs vall.] * ~ *pendelyben*. 1671 Etzaka Egy pendeliben Iart az Vczan [Kvh; HSzjP].

3. mintegy, körülbelül, úgy; cam, aproximativ; etwa, so. 1578: Az pechyne keonyeorgesset peng es kewansagat is ertettek eo kegmek, Azert eo kegmek Nagiob dolognak es galibanak el tawoztatassaert wegeztek, hogy aggianak most egy 50 forintigh keoltseget neky hogy fwhassa fia dolgot ne kenzerlytessek mastul idegentwl penzt fel venni [Kv; TanJk V/3. 176a]. 1591: 9 Marty, Kadar Mihálj es az Harangeottheo, En magam, es zolgakis voltak, egy Nap estigh forgolottunk, az Tarazk Golyobis Eontesseben, akkor keoltteote(m) az vraymra Itekre Itokra f — d 32 [Kv; Szám. 5/X. 12]. 1597 egy etzaka vgimint egy tizen egy orakor tabya ment volt ki az udwar fele, latot valami feieres villamast [Kv; Tjk VI/1. 15]. 1600 Engemet az Almasiak pechettel hittak vala oda a' Mochar neüu heljre, ot leonk

egy ebedkorigh [UszT]. 1653 Végtére egy hajnal felé reájok találék nagy nehezen, és ott lón nyugovásunk azon éjjel [ETA I, 129 NSz]. 1735: a Tornátnál el mene, egy hat vagj hét lépésnig [Kézdikóvár Hsz; HSzjP].

4. kb. úgy; așa; so. Szk: ~ *előbb/előbb* úgy előbb, eleinte. 1837 Vas Mihály Fia Pista ... elő adgya: hogy egyelőbb magára vas Pistára akarta fogni a tolvajságot [Dés; DLt 338. 8]. 1849 ha a' szem viz tsak gyengén is tsipné a' szemet, egy előbb tiszta vízzel vegyítve lágyítando, a' nem tsipésig [EMLt] * ~ *hirtelen* (csak) úgy hirtelenjében/sebtiben, nagy hirtelen. 1591: Mikoron valami zayt hallottunk volna vrammal, azt tuduk egi hirtelen valami egas vagion [Kv; Tjk V/1. 80]. 1753/1781: Isten tudja hogy jöttek bé ezen Gyógy vizire a sok Possessor urak, azoknak számát egy hirtelen nehéz volna ki mondani [Máda H; JHb LXXXI/3. 261]. 1784: Parantsolja Ngod hogy minden pénzbeli Perceptumrol s erogatumrol demonstratiot készitvén küldjem fel de ezt én kívált egy hirtelen ha meg feszítnének se tudnám lelki sérelem nélkül [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1814: akkoron midőn a' Viz egy hirtelen meg nőtt, már késő volt [Km; KmULev. 3 Hintyován Stéfán (53) molnár vall.] * ~ *jókedűben*. 1570: Theob szok zo Bezedj keozbe az is vgian azont Montha Neky ez vallonak, Mert eo neky es az vra egy Jo kedweben Megh Bezellete volt az dolgoth [Kv; Tjk III/2. 148–9] * ~ *szerencsére*. 1789 Mihaila Morár . referálya..., hogy ... felment Gyalakutára a Mlgs Groff Arendátor Urhoz, és jelentvén magát, hogy egy szerentsére hozzá fogna ezen .. malom meg igazittásához, ő Nsga egy elsöbben azt mondotta néki, hogy őt Nsgát a Gyalakuti malom mestere annak meg igazittásáról le verte, s neki sem commendálya, hogy hozzá fogjan [Désfva KK; GyL] * ~ *vaktában*. 1805 ítéltetett, hogy fele rész légyen a' gazda kára azért, mivel nem kell vala tsak egy vaktáb(an) kitsapni, hanem ha ki hajtotta, a' maga tsordájához kell vala hajtani, fele kár pedig a pásztoré [Frákos U; Falujk 3–4].

5. olyanképpen, úgy; ástfel, in așa fel; in der Weise, so. 1646 Muel az foglyok nem tagadgyak hogy az Anak szallasan hazaba(n) eczakanak idejen együt nem leottek volna, az A. kewansaga szerént tartoznak magokat egy eoneon magok hwteokkal expurgalni hogy egymastol eok tisztak es nem volt gonossul egymassal keozoskódések [Kv; Tjk VIII/4. 141].

egy* *htlan névelő* 1. un, o; ein, eine, ein. 1570: lattha hogy zamosfalwa feleol Ieo volt zecho myhal egy kochin Es esmet ket Embert lathot egy lowon [Kv; Tjk III/2. 187]. 1572 be Ment Caspar az hazban, Azonba latta Massoris hogi Ieot kardiat ky vonta volt es hozzais vagot egy kekbelihez Bayra is hy volt egy gwbas legent, latta aztis hogy egi haydw legen az cegert kapta, es Caspar ely fwta mot eleote az kismester vchara [Kv; Tjk III/3. 25]. 1573: Az lean ely Megen

az Bolthoz, es<met> Igen hamar vyzza Ieo egy azzonemberel egembe [Kv; i.h. 153]. | Prathay Janosnak egy Zolgaya volt ky vagdalta volt egy Zolgamat [Frata K; SLt S. 15]. 1579 Irtak vala nekem egy leuelet hog az marhat az zekeresre ne byznam, ha nem eg hozot emberemre byznam [Kv; Szám. 1/XVIII. 23]. 1583: Az malombol be therek, Engem Mingiarast ez Gergel kowachne eg zekre le wltete Az thwz elejbe [Kv; TjK IV/1. 145–6]. 1584: Andrasnak egy thiukia zaladot volt Danch Lörincz vdwarara kiert erette kwldi egy giermeket Andras [Kv; i.h. 361]. 1592 egy giermek ... be mene a Tot Istuanne zeoleieiben, es zagatni kezdi az gerezdeket Egi barazk farolis mind le zede az barazkot [Kv; TjK V/1. 305]. 1597 de Keleme(n) egy villaual úgy wte Balintot hogy el teorek az villa raita [UzT 12/79]. 1667 edgyik mindgyart egy lantsaval hozzam öklele [F.köhér MT; Told. 1a]. 1688: Györgyfálván az Falu végén vagyon egy Malom az Urak számára valo egy Patakon [Csicsogyörgyfva SzD; BK]. 1752: Valamely mester Ember, egy Jnast mesterségre bé akarna fogadni, az az mester Ember ne mészelye azt egy Napnál toab az Házánál tartoni, Ché Atya hire nélkül [Kv; KCJk 16 ford. németből]. 1781 egy heljen által fog a Patakon, s ottan éj Hárs fára keresz vagattaték [Csóka MT; Ks 66. 44. 17f]. 1800: egy alkalmatossággal késő estve kerülő Társammal ... láttam egy Asszonyt egy Nagy atalaggal menni. kinek utanna eredvén utolis értük el ervén réa esmertünk [Somkerék SzD; JHb]. 1810: latak egy embert lo hátán [K; KLev. 7]. 1837: Képek . Egy aluvo léány egy madárral [Szentbenedek SzD; Ks 88. Osz. 13]. 1862 szívesen meg hívom a Tekintetes Asszonytis házi Családjával együtt Jan 11-én 10 orakorra egy Templomi Czérémoniankra [? Siménfva U; Pf Baka János pap lev.].

2. valami; ceva; irgendein. 1629: ott wte agiban egy bottal Varga Geörgy hogy mingyarth fel deöle minth egy eökeör [Kv; TjK VII/3. 101]. 1766 keffel Assz(onyom) s jere ki mert egy meg utenek egy embert mintha egy marhat ütöttek volna meg [Szilágycseh; BfR 104. 2].

3. egyik, valamelyik; intr-un, intr-o; einer, eine, eines. 1570: egy Nap mykor az o varbol Jeoue Latta hogy az Zabo Balint haza eleot szokan gywlekeztenek volt egybe [Kv; TjK III/2. 57]. 1576/1577: egy reggel Monta Ez vallonak, Az Mwstoha Annia Am megy hoztak vala az Jegrwhat de Nem veowe(m) el [Torda/Kv; Thor. VI/4]. 1584 Egy vosarnap Ieuwe hozza(m) Ez Zabo Cato, es Arwa chalant ker vala teölem [Kv; TjK IV/1. 215]. 1653 a temetes elöt valo héten, egy reggel el az Nagy Enyedi Keö hidon allunk vala egy nehányan [Ne; KemLev. 1394]. 1718 az a Gonosz Molnár még itthon létiben addig fársángolt Lakadalmazott Kálboron édgy éttzaka öszve fagyot a Malom [Fog.; KJMiss.]. 1729 egy éjjel 7 gyertyáját meg gyujtván egyszer s mind a Gazdá(na)k hazában ugj ivut egj pajtásával [Sövényfva KK; TSb 51]. 1793 egy Esztendő(en) a magáéval együt az Exponens

Ur részit is el kaszáltatta [Makfva MT; DLev. 3. XXXV. 2.]

4. egy bizonyos; un anumit, o anumită; ein gewisser, eine gewisse. 1584: vala egy Fazakas Istwanne ellenwnkbe, Es zeornew Niaualia vala raita [Kv; TjK IV/1. 272]. 1594 gywltéonk wolna uylakra* ... egy Ersebeth neweo Azzonyallat twdni illik Kelemen Istwanne es Zilagy Borbara Azzony keözt walo Nemynemeo egyenetlenségnek el igazitasara [Wlt. – *Újlak, később: Szamosújlak Sz]. 1597: Egi Georgi neww Chizar legenyis eginehanizor etzaka be ieot az hazba azzonyomhoz en arra ne(m) vigiazta(m) mit myelte [Kv; TjK VI/1. 72]. 1599 egj nagj Imre neweo mikola pal vram zolgaia, az vra es mikola Ianos vram kepeben kardot vonuan monda* [Pócsfva KK; JHbK XIV/37. – *Köv. az eltöltő nyil.]. 1606: eggikzer egj Czijk Peter neuý Keczetben lako ember vala az Paztor [UzT 20/68]. 1639 egy Miklós nevű legény tarta szállást nála ugyan sokáig [Mv; MvLt 291, 188a – 191a átirásban !]. 1648: egy Jonas neuó legin [Majszin Mm; BesztLt Miss. 82]. 1653 vala egy Borbély Kristóf, ki Radnóthon lakik vala, a húgomat, a Borsos Tamás leányát Ersebetet vette vala, csak a háborúság előtt [ETA I, 93 NSz]. 1672: azon az helyen egy Erdős Borbara nevű nemes Asz(on)nak vala nemes udvarháza [Méra K; EHA]. 1724: egy retceskét meg kaszáltatott volt edczer egy Vingárdi Uszkai János nevű Gondviselő [Gergelyfva AF; JHb XXVII/2]. 1737 Egygy Onodi Mihály nevű nemes ember ... sok Excessusokat ... szokot vala patráltni [Vh; Ks 83]. 1752: egy Serédi tartott egy Kamuti árva Léányt tutorság alatt [Aranyosgyeres TA; BLt 11]. 1762 edgy régi Boso nevű Szent Laszlai Ember [Hasadát TA; EHA]. 1764: egy Jegenei Fabjan István nevű öreg ember [Körösfő K; KHN 66]. 1824: Egy Gyurka Máris nevű szolgáalom meg fattyasodván ... töllem el szökött [A.csernátón Hsz; HSzjP]. 1843 Vagyon egy Préluka nevű hely [Kisfalud AF; EHA].

5. ? igazi, igazándi, valóságos; adevärat, veritabil; wahrhaftig, richtig. 1568: chaky vram elottis Meg monttam neky hog Ez egy hazug ne(m) Jambor lator [Kv; TjK III/1. 145]. 1570: Zabo Janos ky wzte hazabo (!) Mert az egy hyres kerytheo kwrwa volna [Kv; TjK III/2. 28]. 1573: (A trombitás) felesége egy gracios Bestie hires kwrwa Egybe keotettek eoket vgy vittek az Toromba | valamibe Mostan Veres Thamas vagion mynd Veres Sigmondrol Marat, Mert egy zegen legen volt Tamasnak az attya hogi oda zalott volt [Kv; TjK III/3. 74, 165]. 1592 miertthogi nekiek annak eleotte valami Igenetlensegek volt, tegdek egimast rutulni monda fabianne ... tuggiak hogi te egi fattias vagy | az legini Meggyiesine mellet zinte ugi Jart, mint egi teorueni felesége mellet [Kv; TjK V/1. 232, 268]. 1593: ez Azzoni igen failalta giomrat . monda erre az Maiorne, Am ott vagion ez hituan kuruaneo, nagi hasa vagion, mert ferenczi Istuan vgi eli mint egi feleséget ... ferenczi Jstuan zinte ugi

melleie fekszik az zolgalo azzoni embernek, mint egy felesegenek [Kv; i.h. 383]. 1595 az my kapunk előtt kezemet foga en nekem Varga Thamas, es monda hogy mond megh hugo(m) Angiodnak hogy eo egy hyres kura, en egy nehanzer ke-re(m) ne mo(n)dgia de ugyan azt monda [UszT 10/21]. 1625 az Attiam. fianak maradot uolt en Tutorsaghnak neue allat Birtam Birom mostis ehez az arua hazahoz cziak megh keuanom az ket anni Nylatt mint egh lo Feo ember hazahoz [i.h. 94b]. 1629 (A ló) mikor az Menesben jartis akkoris Czak ment egy fele mint egj kergeteges [Mv; MvLt 290. 163b].

6. (szn előtt) egy olyasvalaki, egy olyan ember, mint ...; un/o asemenea, un/o astfel de (persoană); ein solcher, eine solche, ein solches. 1829: egy Pekriért — olyan jó embert mind Daniel nem kéne meg bántani [Kv; Pk 6].

◇ Szk: ~ cseppet sem. 1590 Hogi penigh az Malombol be nem zolgaltatot ez az oka hogi az el multt eztenedőbe az Zam adas vtan, az Viz el zakadoth vala, es kilencz egez hetigh egy cheppeth sem iarth [Kv; Szám. 4/XIX. 1]. 1751: az németek látván Vandornak rendetlen dolgaik kiáltozásait, szüntelen intették, bestelen szavairol feddették, de ezeknek intésekkel egj cseppet sem gondolván azt felelte, nem gondolok senkivel mert egj véka pénztis tudok elé adni ha kívántatik [Balázstelke KK; IB] * ~ darab idő múlva bizonyos idő múlva/múltával. 1737 Egj darab idő múlva jöttek két ezere, aztes glorioső visz(sz)a vertek [Abosfva KK; Ks 99 Bálintt György lev.] * ~ darabig. 1753 mű meg fogok el vívők az Ur(am) Udvaraban egj darabég az hajánál fogva [Marossztygyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1761 a' nevezett Rétet ... birta egy darabig egy Csula Ignát nevű ember [Illyésfva Sz; BfR 45/9]. 1779 idejére való Gyermekeket szült, elevenen, épen és egy darabig, élve lehetett el vinni [Km; KLev. 5] * ~ darabocskáig. 1783: Megnyugodni látszott egj darabotskáig az eo nyughatatlan elméjek [Torockó; Thor. XX/5. 42]. 1786 a' közelebb el-mult télen egy darabotskáig Szappany Utzában Rés Therésianál laktam [Kv; KLev.] * ~ falháig egy darab ideig. 1590: (A malom) akkoris egy egez holnapigh nem iarth, az vtan esmet egy falkaigh chak az eggik kerek iarth, egy ideigh esmeth chak kettej [Kv; Szám. 4/XIX. 1]. 1597 az Elek Ianos hazat vesseleny Gaspar zamara foglaltak volt, es ew birtokaban wolt egy falkaigh [Kv; TjK VI/1. 13]. 1606 Egj forintot attam(m) erette s egj kenjeret es egy darab zalanat, Jgj veteódenek egy falkaigh [UszT] * ~ falka ideiglen jó ideig. 1570: Jo zeoleye Maradot volt Zent Georh hegien Takach Siluesternek, es Byro Myhal Elte egy faka (!) Jdeiglen [Kv; TjK III/2. 163] * ~ ideig. a. egy darabig, egy darab ideig. 1590: (A malom) akkoris egy egez holnapigh nem iarth, az vtan esmet egy falkaigh chak az eggik kerek iarth, egy ideigh esmeth chak kettej [Kv; Szám. 4/XIX. 1]. 1640: Rácz Istvánna mentem vala egyszer oda Bíró Pálnéhoz, s ott mulatánk

egy ideig [Mv; MvLt 291. 233a—51a átirásban]. 1771: az juhok rühben, s himlőben erőssen holtak, igaz dolog, egy télen egy ideig Szalmát is ettek, Széna nem lévén, de azon telből ugyan csak kiteleltek, hanem tavasszal kezdettek erőssen halni [Buzásbesenyő KK; BfR IV. 30/26 Szöcs János (40) jb vall.]. 1731: ezen Rotár Togyernek

Fiai nékem Czimborásim Léven, velem egyút egy ideig Jobbágy képpen szolgálták a néhai ifiu Apaffi Mihályné Fejedelem Aszszont [Katona K; Born. XL. 79 Balog Juon (56) zs vall.]. 1766: Egy ideig nem tapasztaltam hogy Enyedi Anna Asszony ezen Jozságot kívánta volna szánt szándékkal pusztítani [Ákosfva MT; Told. 23]. — b. egy (bizonyos) időre. 1615 mentenek uolt az földés vrokhoz, hogy valamy segítséggel legye(n) nekik, mert zegeny allapattal uoltanak, s mond az vrok, en nem adhatok, hane(m) inkább egy ideigh hergyetek (!) ual ahol, az migh magatokat megh ualhattiatok, en el lesznek addigh zolgalatotok nélkül [Törzs]. 1641: az Varadi romlas vtan, jeoue egy ideigh ide Eniedre az en hazamhoz az haborw wdeoben Varadi Gaspar deak lakni [Ne; RLt] * ~ ideiglen egy időre. 1570 Mond esmet ez vallo neky, Jer haza chyak enis zolok neky Azt hyze(m) hogy megh ha fogsagba vonnalis, Az Jambortwl ky vehetnelek kezesezen Egy Ideiglen [Kv; TjK III/2. 16f] * ~ idén egy évben/esztendőben (egyszerre). 1570 palocky Janos ... Monta hogy Im az chinek gergelenek attam(m) ket hordo Bort ugi hogi enneke(m) zwretbbe Mast Teolchen Erette, ha penigh egy Iden ky Nem telyk Mas zwretennis teolchen [Kv; i.h. 166h] * ~ időben egyszer. 1570 Egy Jdeobe Mykor Zabo Janos Kyrál wchaba Lakyk volt, .. zalloth volt Kardos Myklos Zabo Janosnal [Kv; TjK III/2. 33] * ~ idő korban 'ua.' 1629 egy parteóuett (!) attam(m) vala zalogba(n) Asztalos Jauosnenak, es egy vdeókorba(n) mikoron uittem volna azt az penzt az kit rea adot vala, nem adhata eleő az eóuett [Mv; MvLt 290. 35b] * ~ idő múlva idő múltával. 1592 Egi wdeo mulua talala(m) Ambrust Bezterczen, tuduan gonozsagat akara(m) megh fogtattni, de el zeoktetek eleollem [Kv; TjK V/1. 226] * ~ időn egyszer. 1728 egy Üdön ennek előtte fel fogadá ez az vén Sorbán az Torjai Csordát s én kezes lék erette [Altörja Hsz; HSzjP] * ~ idő vártatva idő múltával. 1806 'a Sertések el zaklattatások után edgy Idő vártatva ... kallyiba helyhez jött edgy Aszszony [Dés; DLt 82/1810] * ~ ízben egyszer. 1586 egy Izbe el zalaztak ez fogoly olahot de esmegh megh ragadak es oztan en keotezem megh [Kv; TjK IV/1. 561] * ~ kevés némi, valamennyi. 1686: Imreh Jánostis láttam hogy a' hátán vún el edgy kevés lent [Madaras Cs; BK]. 1722 A Szkutárt én elő hivatám mingjárt examinalam az Mak(na)k dolgáról; ő aszt felelő bizony imit amot van ily kevés az széleken az erdő(ne)k [Fog.; KJ. Rétyi Péter lev.] * ~ keveset. a. egy kissé. 1766/1770 Malmának kerekéi ha egy kevesett bővül az Viz nem foroghatnak [Széplak K; SLt Transm. 281]. —

b. valamicskét. 1837: itten székezésünk lévén egy toppat sem mozdulhatok — tsak anyi Űres órám míg egy keveset alszom és eszem [Ó-torda; TLT Praes. ir. 380/1844]. — **c.** egy kis ideig. 1570 Zeoch Demeter az penthek kowachhoz Ment, es otth egy keweset Mwlátot, Esmet alah Thartot Az Mayor feleh [Kv; TjK III/2. 79–80]. 1638 mondá Csillagh György az asszonnak, Varga Miklósnénak: Feküdjünk le — s mondá az asszony: Vigadjunk csak még egy keveset [Mv; MvLt 291. 142a–3b átirásban]. — **d.** egy kis időre, egy cseppet. 1644: Czizar Andrasne zolita Georeogh Thamaset hogy Jezte te czifra egy keuest [Mv; i.h. 430b] * ~ *kevés ideig*. 1783: a' Vete-ményes kert még egy kevés ideig durálható támaszos és Lészás Sövény kertel rekesztetett-el [Mocs K; JHbK XXXI/1. 7] * ~ *kevés idő múlva/múlván*. 1599 Egy kewes ideő mulva ieő wolt egy ember egy lowu zano(n) [UszT 15/190]. 1613 egy keves idő mulvan eszemben veöm hogy az másik zolgalonakis azon képpen vagion dolga mint az elsőnek. [KJ] * ~ *kevés korig* egy kis ideig. 1631 Énnám lakik egy kevés korig Bácszi Kata s láttam, hogy jött oda, láttam, hozzája ez az Szalontai, de én gonoszsgát nem láttam hozzá [Mv; MvLt 290. 237a–40a átirásban] * ~ *kevesség/kevesség*. **a.** egy kis ideig, némi ideig. 1596 Enge(m) megh lata Benedekfi Janos, monda ki iagj estez (!) lelek, en el fútek, futa egy keuesse utanna(m), de ne(m) tũdhatta hoúa leók [UszT 11/53 „Lucas Damokos de Kaidichfalúa” jv vall.]. 1604 zola alard matene hog' uarna egj keueseg es meg agja mert hat őkrőchykey uagjon es ha azt el uezj nem elhet el [i.h. 20/207]. 1606: egj keuesse mennék az niomon, egikor megh alnak touab semmikeppen nem hihattiak eőket az Vy Szekeliek [i.h. 20/227]. 1638: látám, hogy Csillagh ezt az vargánét az tērdén táncoltatja vala, és mondá Csillagh György: Nosza lelkem, ha engem szeretsz, vess ágyat, feküdjünk le! De az asszon mondá: Nosza csak szerelmeskedjünk még egy kevésse [Mv; MvLt 291. 142a–3b átirásban]. 1642 lakek ithon egy keuessegh ismet ugy mene el innet Szolczuara ot holt oztan megh [Nagyoklos TA; Berz. 12. 92. 52]. 1670/1752: Had légjen tsak egj kevésse, el jú az üdő hogj meg tanitytyuk, szot fogadnak [Dedrád K; Llt] — **b.** egy kis időre. 1570 Mond Zeoch Demeter az leannak Borbara, Jer el velem egy keweseh az Majorba [Kv; TjK III/2. 79–80]. 1584: No Im en egj kewesse el megiek fiaym [Kv; TjK IV/1. 264]. 1599 iebzte ki Balas egy kewesse [UszT 15/196]. 1623 Vrkon Antal fia Istuan egy keuessegh az Drabontsagrays alatt uala [Csekefva Cs; BLt]. 1640 Úgy vagyon, hogy mintegy pinkőst tájban jöve oda házam eleibe Asztalos Márton s mondá, hogy jöszte ki, fráter, egy kevésse [Mv; MvLt 291. 349b–51a átirásban]. 1687 Az Felső Rhonai malom oly rossz hogy csak Pokol üdőben forog, mindenestől is Tizenket vagy Tize(n) három hetekett alig forgat, Tavasz elein mikor a ho meg indul akkor egy kevésse nyárban Szent Péter nap tajban harmad negyed napig, késő őszszel

esmet hogy az esők meg indultak [Máramaros-sziget; Törzs]. 1740: (Az alperes) meszsze lakik, ... jelen nem lehetet ezen dolognak defensiojára, azért ha lehet még éj kevésse dilatálozni ... meg engedni méltoztassék a szék [Torda; TjK I. 185]. 1756 egykor a' Váras Patikájába men-vén, egy kevésse én el fordúltam onnat, 's megint vissza mentem azon Patikába [Kv; Mk IX. Vall. 30–1]. 1805 Bonis Ur bé hívutt egy kevésse [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 99]. — **c.** egy kissé. 1591: Mikor eggiwt indultunk volna hazunk-hoz ..., en egj keuesebb (!) hatrab maradék teol-leok [Kv; TjK V/1. 163]. 1593 Mikoron masod-szor minket Andras oda hit volna az seoueni latni, latuk hogi ahul az hatar fat mi inteztwk vala, attol fogua egj keuesse vgmint harom vynira .. az karot nehul kwllieb verte fel [Kv; i.h. 368]. 1716 A Tavaszbuzza vetését ugj igjekezze vetettni ..., hogj ha a szükség kíványa annak a Tarlojában ősz buzát vetethesse(n), mihelyt a marha egj kevésse meg tapadgya [Szászkerked K; Llt Lázár Ferenc ut.]. 1738 Szamosfalván Feleségemis egy keueseg megh unta magát ottan [Gyeke K; Ks 99 Kornis Antal lev.]. 1745: én köszönék néki de semmft sem felele hanem Csak az kalapját emelitē egy kevésse [Bálványosvárálja SzD; Ks]. 1756: Ezen Bolt hajtásnak észak felol valo része egj kevésse meg repedezett [Branyicska H; JHb LXXI/2. 19–20]. 1772: a' silipnek also vége alá hal után bé jártunk, az holottis oly nagy üresség volt, hogj a' Silip alatt egj kevésse fejün-keket megh hajtván el fűtünk fenn álva [Ádamos KK; JHb LXVII/286]. 1826 ottan őszve talál-koztam ... Ballo Borbárával és egy kevésse Már palinkás lévén enyelegni kezdettem velle [Déva; Ks 116 Vegyes ir.] * ~ *kevésse* valamivel. 1796 (A meszet) egy keuessel oltsobban hoztak mint sem az elebbeni leveleben méltoztatot volt Ngod irni [Banyica K; IB] * ~ *kevés vártatva* nemso-kára, nem sokkal később. 1591 Egy keues vartatwa en teollem Jzene megh az biro eordeogh farkasnak hogy allatasso(n) teorwent á kiuel allatni akar [Szkr; UszT Berczikj (!) Mate fej. jv vall.] Egj keues vartatwa hat igen jw Kec-kemeti Georgi [Kv; TjK V/1. 116]. 1593 Mind az altal lefekűek egj keues vartattua ki menek, minthogi az zeorgetest hallam, es latam tahat egj leginniél bezel Safaritne [Kv; i.h. 362]. 1597 egj kewes wartatwa az leanka nagj tambalwa icowe hozza(m) monda hogi az azzonya egj ketre-czet keret [Kv; TjK VI/1. 94]. 1631: Mihaly kóvaczgy egj keves vartatwa be jove(n) ragada tariznyajat, el mene [Mv; MvLt 290. 241b]. 1644: Akkor el Mene ozta(n) Georeogne, Jsmet egj keues vartatua hat Georeogne Ereesse(n) Iw az Vraual [Mv; i.h. 291. 430a] * ~ *kicsiny* **a.** egy kissé/kevesség. 1603 az Nemet ... be mene vtan-nok s azonba zergest hallek oda be ... latom hogy ky toliak a' Nemetet onnon s latam hogy az keozepseo vya egj kichinegh veres vala [Kv; TjK VI/1. 707]. 1625 (A gyermeklő) fel kőlt egy hajtasnira eligh hozhatok cziak le erezkedek, es mindgiart ... megh hala az orszag utan [UszT

92a]. **b.** egy kevés ideig. 1776 Szöcs Péter Uram zörgetvén az ajtot én fel költém Szöcs Péternét és azt monda be ne ereszszem egy kicsinyég [Kovácsna Hsz; HSzJP] * ~ *kicsinyt/kicsit* egy keveset. 1633 (Az asszony) Eztis mongia uala hogi igiunk szíwuem egi kiczint mulassunk gióniórwsegesen [Mv; MvLt 291. 143a]. 1765 Most három Esztendeje a Lengyel Samuel Fia Pál nékem czimborám lévén egy kitsitt az also vegiben ezen földnek az vegiben szántottam velle [Kissolymos U; Márkos]. 1770 megis ismészik, hogi a Silip, és a Malomnak also szegeleti egy kicsint sülyyedett [Dombó K; JHb LXVII/114] | ha a viz egy kitsint aradt az utrizalt Adamosi malomnak also kereke hamar meg állott | mikor a viz egy kicsit áradatt mingyárt hibázat az Adamosi malomnak két also kereke [Süvényfva KK; JHb LXVII/112, 114/* ~ *kis* egy kevés. 1589 : egj kws penzeonk vagio(n) hozzád adom, vid el tarchiad el ne keoltse [Márfva U; UszT]. 1759 Az Aszonj eő Nga nem mért az Gyermekek Semmit bé adni, hanem az étzaka, egj kis nyavalya töres ellen walo port adott eo Nga álker-messel [M.csesztve AF; Ks Mikes Antal lev.]. 1827 egy kis ho némelykor hiszem hulldagal, de azis a Lotsba mind el olvad, sár, fagy, olvadás, elegy belegy változnak, hideg nem akar lenni [Kv; Pk 7] * ~ *kisded ideiglen* egy kevés ideig. 1590 : Az Zam weweo vrain . eg' kisded ideighlen Walo Warakodast veottenek eleő, Aky towab Nem Niult eztendeonel, megh Warwan a' gyermeknek Zerencheyet [Kv; TanJk I/1. 28–9] * ~ *kisség. a.* egy cseppet/kevés. 1750 előbb menvén egy kisség jobb kéz fele találtatott egj alkalmas konyhátska [Szamosfva K; JHbK LVIII/4.]. 1800 : Vaszi Halmáts... egy kisség görbe hátú, és lábú [DLt nyomt. kl.]. 1838 : e' biz egy kisség drága [Kv; Pk 7]. — **b.** egy kis időre. 1750/1778 el kéré töllem a Lo szekeremet, hogi egy kisség adjam oda [Hencfva MT; DLev. 6]. 1761 a nevezett Tiszt csak neki ugrék kezébeli egy vékonka ostorménfa pálczával, és egyszer a nyakát, mászszor a jobb karját, harmadszor a bal karját meg ütven, ekkor egy kisség a Veréstől cessala a Tiszt ő kegyelme [BSz; Ks 25. III. 69]. 1800 : Te gyere ide egy kisség gyere [M.fráta K; KLev.]. 1830 Edes Anyám szeredától fogva fekvő beteg, ma egy kisség fel költ, de anyira erőtelen hogi nem járhat [Kv; Pk 6] * ~ *nyomra sem* egy tapodtat sem. 1639 az en fiam, Gyurko igen fertelmes rútul meg szidogatta vala ezt az Kallainét s nem ere harmadnapot ugi megh teörseőlek az boszorkaniok hogi egj nyomra sem mehetet [Mv; MvLt 291. 189a] * ~ *szálat sem* egy cseppet sem. 1568 Antonius szöch uxor(que) eiusdem iur(ati) fassi sunt pariformiter*, Myth feltitek ty seres Annath, enis oth voltam az lesesbe akor Eyel bizon egy szalat sem aluttam akor eyel [Kv; TjK III/1. 226. — *Ti. mint a megelőző tanú]. * ~ *versen. a.* egy renden. 1753 egj ől Paczat elé hozata le vonata egj versen meg vereté [Marossztygyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. — **b.** egy ízben, egyszer. 1763 : Mányika

Iliától is hallattam egy versen veszekedvén az Öttsivel Mányika Iuonnal mondani [Gálfva KK; Mk V. VII/1. 51]. 1798 : mult szüreti alkalmatossággal egj versen velünk beszédbe eredvén azt Kérdé [Ádámos KK; JHb XIX. 58].

egy^a 1. testvér; sorá, frate; Geschwister. 1555: Few keppen hattam az wr Istenre az Ew gond wyselesek, Annak wtann (!) keeth Bathyamra kykel Eggy wagyok [JHbK XLIII/31 Mikola Ferencné Melyk Anna végr.]. 1568 Petr(us) Kaytar, iur(atus)*, en es Kaytar istuan egk voltunk [Kv; TjK III/1. 191. — *Értsd: fassus est]. 1570 Az kochys Myhal volt eo kochissa gyakorta hallotta hogi azt Montha hogi az Ew felesége es az Eothhwes Lwkache egyek volnanak, Es egy attyatul anyatul valok volnanak | Erlew Myhal es Nagy palnak az Annja egyek voltak | Aztis hallotta hogi Montak hogi az feleségek egyek volnana(k) [Kv; TjK III/2. 84i, 85, 133]. 1573: my harman Eggyek vagionk [Kv; TjK III/3. 257]. 1577 Nierete meg Kyralyne Aszontul az barabasy resznek felet ugy mint ver, Merth Kendy Antalneual Eggy uolth [Alparét SzD; Ks]. 1590: harma(n) voltanak akkor eggiek [UszT]. 1596 Pwnkest utan ualo vasarnap mentem uala Thibold Antalnenj, miert en egy uágiok ielle [UszT 11/53]. 1597: Viczey Andras neww attiafiats wala egj kiwel egj wolt [Kv; TjK VI/1. 57]. 1598: az en zerelmes ura(m) Batyam kedet io akaro attjafia-nak, es barattjanak tartot enis pedigh kedet, miolta esmerjük egj mast ugj tartottam mint ha eggiek lettvnk uolna [Bál. 51 Kowachocz János lev.]. 1600 Sima Marton ., es az en apam Masodik Sima Balas eggiek voltak ketten, egy atiatul aniatul valok [UszT 15/85] | Mi ez fellel megh newezet hazbol es eőreksigbol, az mi rezeőnket kewaniwk megh, miertogy negye(n) wagyunk mi eggiek, kik... Nagy Imreh leany wagyunk [i.h. 85]. 1602 Vitez Mihalnak az edes Annia, Gall Georginek a' iob attia eggiek voltak [Kv; TjK VI/1. 659]. 1604 : az al peres azonnak Vra Gergelj kouacz en velem egj vala, en velem Andras kouaczal [UszT 20/175]. 1610 : Czyakany Balasne ... Zelemery Juditt . . egy volth Kendy Juditnak az Annjaual Zelemery Borbaraua [Szúv; Bál. 42]. 1617 Nagy Menyhartnak is az Annja egy volt Lazar Imrehneual [Karácsonfva MT; BfN]. 1620 Kópczes Andrasnak az Apia az en apa(mm)al mind eggiek voltanak [Algyógy H; RDL. I. 109]. 1625 : Mark es Ambaris egyek voltak [Telekfva U; UszT 4] | ha penzt adott, enis penzt adok. mert nem tagodhattia az en batiam, hogi nem egi uolnek uelle [i.h. 93c]. 1629 Paxi Lukaczi Annja, Keouer Marton es Keouer Janos egyek [Kv; TjK 25]. 1631 Bradj Janosne es More Sigmondne egyek voltak [Abrudbánya; Törzs]. 1637 : Vitalius Bernald es Vitalius Balint egyek voltak, minor natu Balint volt [Madéfva Cs; Eszt-Mk]. 1638/1683 Bethlen János Uram Buni Tisztartaja monta nékem akkor hogi edes egy eő avval az Goja Péterrel . . . magam

is tudom hogy egy véle bizonyoson [Bál. 44]. 1651 Esmertem Santa Istvant ki egy volt Mathe Geörgyvel, Santa Janossal ... Totörben lakot [Eszmény SzD; Ks 90]. 1657: Ez Ivan vajda pedig egy vala Gavrilas vajdával [KemÖn. 214]. 1671 Daurert Giorgy az Daurert Istvan Attya egy volt Posert Istvanneval [Kv; AsztC]k 6b]. 1675 Banffi György egy volt Nehai Banffi Dienessel [Nagykapus K; Born. II. 13]. 1688 Gáspár Gyeörgjnével egj volt az edes anyám [Kökös Hsz; BLt]. 1692: az Filep Menyhart Anya Banyai Janos(na)k leanya vala s Banyai Miklossal egy volt [Kercsed TA; Borb.]. 1700: Pap Istva(n) Pap Mihaly es Janos Egyek valanak [Hsz; LLt]. 1701 Buga Dávid es Buga Gergely ketten egyek leven Moldvából ide Gyergyoba(n) iövenek mind ketten s magokat adák ... Lázár Istva(n) Ur(am) keze alá Jobbágyul [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 69]. 1713 Bozoka Máthé. az Feleségem Apjaval edgy volt [Cege SzD; Wass. Oltyán Sztojka (40) vall.]. 1726 mondám ő kg(ne)k mit cselekszik kglđ, miért akarja a két urat össze vesztetni holot majd csak nem edgyek [Mezőbánd MT; Berz. XV/4. 4]. 1753/1781 Togyer Tolomé édes Attya egy volt Togyer Szimionnal [Nagyaranyos* TA; JHb LII/4. 53. — *Vmelyik Felső-Aranyos menti település, de a szerk. nem tudja azonosítani]. — L. még MNy XXXVIII, 57.

Szk: *anydval* ~ (anyáról) féltestvér. 1585: Zentkiraly Andrasnak az elseo feleségewel egy volta(m) Aniawal [Kv; T]k IV/1. 427]. 1623: Neb Marton cziak Anyawal egy Anna Aszszoninial [Kv; RDL I. 96b]. 1631: Kadár Istuanis egj volt Aniaval az leaniat Judittal, mi peniglen apaval [Mv; MvLt 290. 56b]. 1680: (Bernard deák) Anyaval volt egy Conradus Istvannal az eo keme job Attjaval [Kv; RDL I. 158]. 1735: Budoni Giraszin ... ezen Legeny nem egj Apától való Budoni Vasziáival, hanem csak Anyával egjek, hanem más ember Jobbágiatol való [Tóhát TA; JHb IX/9. 30–1] * *atyától-anyától/atyával-anyával* v. (mind) *atyul-anyul/(mind) atyával és anyával* ~ édestestvér; frate dulce; Geschwister. 1570 Az Klok vinche Anna es az Janos pap egyek voltak atthyawal Anyawal [Kv; T]k III/2. 133]. 1573 hallottak Zaybol (!) eottwes Leorinznek hogy montha hogy egy volt eottwes Balintal es teoreok Lazlonewal, es wweges Albertnewal eottwes Imrenenek az Annyawal, mind attyatul es Anyatul | egy volt Aztalos Imrehne Anyawal Es az ket Arwanak az Annyokalis egy volt Anyawal atthyawal kywleon [Kv; T]k III/3. 71, 241]. 1592: Tudom ezt hagi eoteon Apauat Aniaual eggiek Zep Balint, Zep Istuan, Zep Gaspar, Zep Ilona, es zep Catus [Kv; T]k V/1. 281]. 1597 en Kozarwary Lazlo felesigivel nemai Mar-taaszsonnial egy woltham mynd attyawal es annya-wal [Dés/Néma SzD; SLt BC. 7]. 1604 az en feleségem Galfy Mihaly Iiania, Galfy Peterrel mind atiaual aniaúal egy [UszT 20/127]. 1629: Frataj Janosue, Suki Borbara Aszony ... en magammal egy vala, mind Apaval Anyaval, az Apank Suki

Benedek vala, az Anyank Bogathi Katha vala, Bogathi Boldisarval egy vala [Zsuk K (melyik?); SLt A. 44]. 1639 Váárfalvi Istuan, es Váárfalvi Daniel, mind Apaval Anyaval eggiek valanak [Fületekke KK; Berz. LXVI/22]. 1641 Sükösd Margit Sükösd Gasparral mind atyul anyul egy volt [Gyf; JHb XX. 49] * *atyával* ~ (apáról) féltestvér. 1572: Hadriai Ferencz vram Sapfar (!) pallal atiaual egyek voltak [Gerend TA; BK]. 1590: ez Alperessel en vgj uagio(n) hogy Atiaúal egy uagiok, de Aniank kylen volt eök az mas echenkel ketten eggy Anjatol valok [UszT]. 1618: Vzdj Istuan. Vzdj Georgy vrammal Atyaual egy uolt [Kv; RDL I. 104].

egyáltalában 1. általában; in general; im allgemeinen. 1634: Marhakotys adott azon kyül edgiel massal, annyra egy altallyaban hagi min-denekről contentalta Coman Raukat [Récse F; Szád.]. 1792 A Közöséges Adorol egy áttalyáb(an) Szó fordulván elő az Ország Gyűlésen, Követeink kötelesek lesznek az Ország előtt ki nyilatkoztatni* [Zilah; Borb. II. — *Köv. az ut.]. 1815 a' Falusi Examinált Bábák azon tanult Mesterségeket, egy áttalyában minden Aszszonyok-nak szabad lévén bábáskodni, nem gyakorolhaty-ták [Kv; TVLt rtlen gub-i rend. 1393]. 1816: Itt az egész Határon az ősz Gabonák egy áttallyá-ban gyarlok [Somkerék SzD; Berz. 11. 75]. 1821: A Zápor tarto előtt valo strása fák egy áttallyában hitványok [Koronka MT; Told.]. 1827 öltöztettyek egy áttalyába durva, és piszkos volt [DLt 1261 nyomt. kl]. 1852 a' lelkem Anyám egy áttallyában gyenge ugyan, mind az által lábai eréjét mégis vissza kapta [Kv; Pk 7].

2. határozottan; hotárit; bestimmt, entschieden. 1648 ne(m) mondgia egy altalliaba(n) hagi eppen az adossagh megh fizeteodót, hane(m) ambigal feleölle, Söt egy szauauat azt mondgia hagi az Atya, s eo megh fizettek, mas szauauat mentest utanna vallia, hagi ha mi fizetile(n) volna is, az Attyak igazittasa [Kv; T]k VIII/4. 322]. 1823 egy áttallyában hibázott a' Nemes Magistratus [Dés; DLt].

3. kereken; categoric; glatt, rund. 1818 Petru Magár .. egy ataljában tagadta, hogy nemis látta [Petrilla H; JF 36 Prot. 18]. 1826 Azt egy atalyáb(an) tagadom, nem igaz [Déva; Ks 126 Vegyes ir.]. 1838 mindeneket tagad egy áttalyába [Dés; DLt 8].

4. teljességgel, teljesen; cu totul; völlig, ganz. 1708 ha meg ne(m) orvosoltatik edgj altallyáb(an) az ő Herczegsege, itt valo Korszomainak nyaka szakad es hejjaba szállitatott ur(am) kgd ide annyi jo borokat, Eo kglmē* nem hogj a' Katonakat ki bocsatana söt inkább annál nagyobb dologbanis opponallya magát [Fog.; KJ. Fogarasi János lev. — *A kapitány]. XIX. sz. eleje: a' Juhoknak Határunkon való tartások (igy!) egy áttallyába meg nem engedtetni határozották közönségesen [Kv; Pk 1]. 1802 szükségesnek látta ezen királyi Fő-Igazgato Tanács a' Gabanabéli Pálinka-Főzést annyivalis inkább egyáta-

lyában el-tiltani, mivel a' Pálinka-Főzés által a' Gabona egy felől felette igen meg-szokott drágodni, más felől pedig nevezetesen Gabona szükít szokott szülni [Borb. II gub-i nyomt.].

5. éppenséggel; pur şi simplu; schlechthin, geradezu. 1645 Kamuthi Mikloszen es Joszagan ne hatalmaskodgyek, .. mert egy altalyaban az hatalmaskodast senkinekis megh ne(m) engedhettyük birodalmunkban [JHbK XXI/8. fej.]. 1683 semmi némű respectusra Szombati szolgálás(na)k színe alatt magát senkys ne absentállyá, mert egy átllyab(an) magok se(m) gondolnák meg mi követi az ollyanokat [UszLt IX. 76. 19 fej.]. 1730 Enmagamis Köblös Peter Vice Ispány Vramhoz mégyek holnap, azon Jobbágy-nak dolgában .. ha az Mlgs Vretr nem engedelmeskedik Köblos Peter Vram egy átllyab(an) fel akasztattya [TKI Mohai Mózes Teleki Ádám-hoz]. 1735 : ha az ház Gazdája hátul az Inek keziben lévő fejszét ki nem ragadta volna ... egy átllyaban valakit halálra Sebhetett volna [Szentbenedek SzD; Ks 27. XVI]. 1763 : (A) Jobbágyok oda jövének egy egy kapával, szándékok egy átllyában az lévén hogy belénk veszzenek [Udvarfva MT; Told. 44. 15]. 1820 : Ezen Határnak minéműségít egy átljában a' Loksághoz* hasonlítani nem lehet [Sándorfva U; MvÁlt Usz-i összeírások 352. 2. — *Vagy a bihari Lakság nevű tájegységre (vö. MNy XXVI, 258–60) vagy még inkább — a székely és százsz székkel szemben való elkülönítettségben az erdélyi régiségben a hét erdélyi vármegye összefoglaló megjelöléseként használt névalakulásra von. (Vö. Jakó: EM L, 105–6)]. 1843 : Egy átllyába semmit sem tudok vallani [Dés; DLt 586. 20]. 1849 réám egy átljába semmi ősi vagyon nem szálván a fenn érintett vagyont, kedves nőmmel, kettőztetett iparral, 's fáradsággal együtt szereztem [Km; Végr. Tamás Bogdán végr.].

egyáltalán okvetlen; neapărat, neconditionat; unbedingt, ganz gewiß. 1661 : csak legyen Csendes-seghbe, varja el holtomat az levelek mind megh Vadnak s olly emberre biszta(m) hogy egy altalya(n) ő kgme kezében akadnak [Sófva BN; Ks 41. K].

egyáltalában 1. egyáltalában

egyaránsú 1. egyarányosú

egyaránsúlag 1. egyenlőképpen; in mod egal; gleich. 1763 : a mi kéves Dézma jött ... aztot Mlgs Groff Lázár Antalné Aszony eö Nga Baro Josinczi Mihály ur eö Ngaval egy aránsúlag fel osztottak [Ruker AF; Born. XXIXa. 19 Néh. Hortobágyi Gergely György conscr. 76].

2. azonos módon; in acelaşi fel; auf gleiche Weise. 1825 : a Rabot ... megis őlte volna ha Kozmutza Danila engedte volna, akivel tsak ugyan egy aránsúlag (l) kinoztatott meg [Kötelesmező SzD; TSb 47].

egyaránt 1. egyformán; la fel; auf gleiche Weise. 1568 az fyauual egyöt eltenek, es mindent egy arant koltottenek | mind egy arant szigiak egmast [Kv; Tjk III/1. 189, 225]. 1570: Aztis latta hogy az kertnek Epitesen az harom attiafiak egy Aranth Munkalottanak [Kv; Tjk III/2. 44]. 1575 (Az kapuőrzők) fizetesek legien hora ket forint Mind egy arant [Kv; TanJk V/3. 109a]. 1577 Minket hittak volna az ket fel .. hogy az mely Jozagok Anniok wtha(n) wagh attjok wtha(n) wago(n) az aloll megh Irth falwokban ... az kyket wgy thallalnank, Theorweny zerinth hogy egy aranth Jlet mind fyw agat es leany agath, azt keozotthwk Igenessen megh ozwk, harom Rezre | az Wago Mihál kissebik fyawal, Miháljal es Wago borbara azzonnal ezeket teorweny zerinth WgJ Inteztwk hogj az hazak wtha(n) walló Jaro feoldeket, egj arant ozzak [Vajdasztiván MT; Bfn 71/19]. 1578 : mikor azok az keouek^a es vasak el vasólodnak, mind ketten^b eggiara(n)t epithik, es egiarant vezik haznat [Hsz; Bál. 1. — *Malomkövek. ^aA társulajdonosok]. 1589/XVII. sz. eleje : Az Varosnak edgik reghi Torniat ... , mind az két fele mesterek egész Cehul egj arant valo keolczeggel otalmazzák, epiczek, es hadi szer számokkal ... fel szerezzék [Kv; KómcArt. 3] | Ha ualamellykunk az Piaczon barmot venne es az arrat ualami keppen megh nem adhatna, Az masiknak ne allion aruiaban bozzusagbol, hanem inkab kegiessegre uigie magat es tartozzek neki anny penzt adni keolczieon Touabba ualamy azon az Eőkreon Jeőne niere-segul egyarant oztozzanak uele, hogy az Joert io legien [Kv; MészCLev.]. 1591 : En mind kett felnek egjarant segitettem az haz czinalasban [Szentkirály U; UszT]. 1592 mikoron Thamas Janos el bwdosot volt ... , akkor talalanak megh engemet az Thamas Janos attiafiay hogj valtanok meg ez Demeter Georgiotis kiuannek vala hogy egy arant fizessen (igy l) vellek s az eoreoksegetis egy arant birnok [i.h.] | Az az eoreksegh mynket egy Arant illet, Vas Boldisar fiay vagyunk [UszT 10/79]. 1598 : Ezeket az Arany es ewst marhakat igj hagiom, hogj az en giermekim egj Arant oztozzanak velle [Gerend TA; Törzs. Gerendj Pál végr.]. 1599 Ez kwwl mind Aranium, mind Apro penzem az mi lezen mind Egj arant ozollion [Szava K; JHbK XXI/7]. 1625 : erdeőt s mezeőt irtast az kett peres faluk egj arant keozwl birtak; mindeneket aequal(ite)r ozzanak es intezzenek el [UszT 137b]. 1630 : az szitkozadasokat hallotta(m) hogj mind egjarant szit-tak, hogy Makamenak azt mondotta Timar Janosne hogj rongjos valagu, az masik megh azt mondotta, hogj Aszu valagu bestie hires kurua [Mv; MvLt 290. 225a]. 1632 : eggiutt iartak laktak öttek ittak es az hazhoz mindenik egy arant vasarlott az mi szwkseges uolt [Mv; i.h. 95a]. 1641 it keoztwk az teoruenj, hogy az verek egy arant oztoznak [Ne; RLt]. 1643 : az haznak adaat fizessek ketten egj arant, konyhaiat, vduarat, kertit, kuttyat, haszheat, vduarat^a egj arant biriak, ha mi Epites penigh az hazon keuantatik,

es minden szedeo vedeotis ketten egj arant Epitsek fizessek [Kv; RDL I. 131. — *Így, másodszor is]. 1671: Istennek ajándeka nem egy arant lévén eő kglmek^a között, nemelyek kiknek bővön adatot Talentoma eo felségetül ex tempor(e) szep innsagokat szoktanak tenni [SzJk 118. — *Ti. az egyházi rendek]. 1696 A Nagy hegy beli Szőlők .. ősből állók lévén, Kovacs Istvan Ur(am) es Kovács Ersebet oztózzanak velle ketten, az Sajto helyetis ketten birjak egy aránt [Mv; MbK 80]. 1701 Mikor a Leányoknak mérnek, három vékát, akkor az Fiak(na)k mérjenek két vékát. Az Zaboth Árpát kölöst mérjék egy aránt [Polyán TA; JHb XVI/7]. 1716 azon Buza ... ne(m) egj lábba(n) va(n), hanem diribban darab(n) .., a mellyet is ne(m) remelhetünk ugj el osztani hogj mind a két részre egj aránt eshesék subdvidálása [Pestes SzD; Ks 95]. 1737 a Fiu ágon levő Onokái oszszak egy iránt [Szentlélek Hsz; HSzJP]. 1744 nem ugy léssen az Adozás, mint eddig, hogj csak az Erősse adgya az Adot, hanem füstre vettyuk fel egy aránt hogj a Szegénnyeis anynyit adgyon mint a Tehetosse [Bölon Hsz; INyR]. 1750: mi olta meg tibejedett mindenkor csak egj iránt viselte s viseli magát [Altörja Hsz; HSzJP]. 1760 ezen borozdakatis az többivel edjütt ez előtt 3. Esztendőkkel egy eránt usualtuk az Falusiakul(!) az Motsiakkal [Novoly K; BLt]. 1775 Nehai Nobilis Felső Csernatonai Kovats Péter Jakabbal egy testvér volt, nem külömb(en) a Leánjok Kovats Péterné es Jakabné egj testverek voltanak, es Orbai székből Barátoson feles jóságok jutván egj aránt fel osztották es mind ez mái napigis ugj birják [F.csernaton Hsz; Borb. II]. 1781 Szokásé az itt ebbe a Helységbe^a, hogj ha szintén Legény s Leány részéről egy háznál esik is meg a Lakadalmi vendégség de ugyan tsak mind a két részről egyaránt költenek [T; Bosla. — *Torockón]. 1822 az kün valo Szántó es Kaszáló helylyekett Czincus Vonás mellett egy aránt igassagason fel osztának [Lisznyó Hsz; BLt II. 11]. 1844 (Szakmári Ferenc) most Vasárnap is olyan gazlodást tett le, hogj a' mikor a' Templomból jöttünk a' nép csudájára állott, káronkado szok között kurvának szidta Cseresnyés Danielnét, de az ő gazlodásának nints ideje, mert örökké részeg éjjel nappal egy aránt el szenvedhetetlenül [A.sófva U DLt 1441]. — L. még GyU 123.

2. együttesen; impreunä; gemeinsam. 1568 Nicolaus Barbely . fass(us) e(st), hogj Eptöle wottek volt 3 hordo bort szöch Balas es fenésy Mihál, egyöt szakasztottak aruth vele(m), es egyarant wottek [Kv; TjK III/1. 240].

3. egyképpen, egyként; la fel; gleich. 1572: Nyarzojak kyk Az Hataryarasban woltanak ... Ezok^a Mynden dolgoth Eggyaranth wálnak [Nyárszó K; KP. *Olv. ezök; értsd: ezek] | zaz keet bizonysg vallia egjarant mind, hogj soha az Drwllia neuoe Erdeoben, Jacyzj vraknak, Semmi birodalmok nem volth [Sz; Wlt]. 1573 Zabo Istwan, Boldis Pal, Es Zabo peter Egy Arant valliak^a [Kv; TjK III/3. 78. — *Köv. a

vall.]. 1600: Ezis azonkeppen egy arant valy Adamosy Balintal [Kisgörgény MT; KvAKt Mss 343]. 1621 az Lelekkel valo szitkozodasnak is, noha tilalma vagion, mindazon altal megh nem szünik, hanem mindenfele rendek egjarant mondogiak az Lelekkel valo szitkozodast [Kv; TanJk II/1. 311]. 1630: az elseőb(en) vallofiál egierant (!) vall [Monor BN; Told. 17a Huszár lev.]. 1631 Miuel my ketten eggjütt voltunk Tarczai Andrassal egjarant lattuk s tudgiuk az dolgott [Mv; MvLt 290. 256b]. 1653 Végtére soha el nem állhatták a magyar lövését, hogj mind nyíl, mind golyobis egyaránt megyen vala reájok, hanem végre megfutamodának [ETA I, 81–2 NSz]. 1668: a szekelyek egyebetis az mit kaphattanak mindeneket egyaránt praedáltak [Novaj K; BfR 57/1 Paulus Sos (38) prov. vall.]. 1671: mind harman minden(n) megh külömbözesnelkül egy iránt tudgyák -s- vallyak [Ne; Borb. I]. 1750: egy aránt járták az ... béresék Faluba, Ferentz a Feleségihez Dani Fodor Mihályni [Kál MT; Berz. 12. 92. 61].

4. egyenletesen; uniform; gleichmäßig. 1560 A twzneq Mogyarol. Mindenha egy arant kel a twzneq eggny, es Ne legyen Igen Nagy, hogj az arany Meg ne oluagyon az cement porban, olyan legyen, hogj Mindenkoron az fazakak es az kemenche veressek es twzessek legyenek .. Ha Echer Meg alozik, zinte vyonnan kel Mindenth^a kezdeny vy cement porral [Ns; MKSz 1896. 351. — *Ti. az aranyfinomítást].

5. egyfolytában; intr-una, neintrerupt; in einem fort, ununterbrochen. 1599 Hogi eiel egy arant gyerttiat egetenek^a zenek nem lewen attúnk egy eyelre d 3 [Kv; Szám. 8/XVI. 39. — *Veszedelem idején a templom tornyán örködők].

6. ugyanúgy; la fel; genauso. 1634: hallotta(m) az Legenytol hogj kër<ke>dett vele, hogj egy ara(n)t eli,^a ezt az Azzont [Mv; MvLt 291. 32b. — *Ti. mint az ura]. 1768 ott által szölkven a' Határ a' szántó földekre ..., itt vadnak hánýások, de ha az el bomolék is Udvarfalva Benedekfalva között egy aránt vagion az Határ [Udvarfalva MT; EHA].

◇ Szk: ~ való a. egyenlő jogú. 1680 az Gaszner familia elucescala nyilva(n), hogj edgyarant valo osztzo Atyafiak, es vehetik el az ket resznek ket reszet [Kv; RDL I. 158]. — b. azonos, egyenlő. 1572 az Malomnak fel épitesere es gattia tewltesere egy arant ualo terhet viselnenk [Szászszombor SzD; Ks]. 1587 Vniowal az ket Nemzet^a eoowe keoteolezwen magat ez varosban egy Arant valo igassaggal eelt, es mostis Bel, seött azzal allot megh az ket Nemzetnek eggessege ez oraiglan [Kv; TanJk I/1. 57. — *A m. és a szász]. 1614 kivannuk hōgi ez vtan senki Jozaga semmi adozasbol Immunis ne legyen, hanem az mi Jozaginkal egjarant ualo terhet uisellienek [Ks 87 egy-i végzés]. — c. ugyanazon, egyazon, ugyanegy. 1574 Weres benedek Jlyes Kyral Reghenbe lakozok ezt wallak eg arant walo zowal^a [Erked K; LLt FF. 29. — *Köv. a vall.]. — d. egyforma/azonos minőségű. 1627: 6

bor Vagio(n) Vr. 140 ezt Kanta Mihaj es az ket Arua Soffika es Jstok kezoett nem ozthattuk meg miuel nem Egj Arant valo borok, hanem Igj deliberalunk az borok felol, hogj korcho-maltassak ki auuagj hordaiaba(n) Adgyiak el miuel nemellik Igen szegenj bor, es az arratt ozsak fel harman Egj mas kezoett [Kv; RDL I. 134].

egyarányosú 1. azonos nagyságú; de aceeasi märeime; von gleicher Größe. 1686 Harmadik nyakra valo, Negj rend közep szerü edgj aransu gjongjokból álló [BK. Bánfi Ferencné Bethlen Krisztina kel.]. 1692: Egy arany homlokra valo husz boglár rayta, melyben is vadnak husz egy arányosu gyémántok [Bilak BN; JHbK L. 36]. 1719 (Az erdőt) az Atyafiak ezen Nemes Varmegye Assessoraival oszszak négy egyenes egj aransu reszekre [Noszoly SzD; EMLt]. 1732: Szalonna majd egj aránsu [Buza SzD; LLt 244. B]. 1766 Mind szélességire s mind pedig Hoszszára egy aránsunak kél lenni a Diosi résznek a Fodoroczkiak részekkel edgyütt Tudniüllik a menyí Rud az Fodoroczkiaké, anyi az Dio-siakéis [M.köblös SzD; RLt]. 1775/1781 a más Méltóságos udvar is egy aránsu részt bír és nem többet vagy kévesebbet a másíknál [Algyógy H; JHb LXXI/3. 363]. 1782: Négy egy aránsu rakat kecske labu asztal | Más két egy aránsu rakatlan asztal kecskelábakra | Négy egy aránsu rakat köntösnek valo almarium [Nalác H; CsS].

2. egyforma; la fel; gleich. 1696 be jaro helyet azon Udvar(na)k hátulso resze szerént valo resz-ről csinallyon magá(na)k, mind hazra mind pin-czere Lejárattyát egyaránt tarcsák, kemennjereis egy aransu gondot visellyenek [Mv; MbK 80]. 1752: eő Excellentiája bóraihoz nem tészöm, de az eo Excellentiája bóraiis nem mind egy árán-suak ... ha meg kóstólóm Cedólája nélkülis alkalmásint meg tudóm mondani melyik észten-dóbéli [Gagy U; Ks 83]. 1802: két egy aránsu törpe Léanyok [DLt nyomt. kl.].

egyarányosúlag 1. egyaránsúlag

egyarányt egy irányban; in aceeasi direcție; in gleicher Richtung. 1790 az ott lévő Tó dugás-nál vagy gatnál egyaranyt esvén, viszi a' Báldi hatart a' gát közepére [Báld K; BLt].

egyarányú 1. azonos nagyságú; de aceeasi märeime; von gleicher Größe. 1588 Ket egy Aranyu lada. Iratos egik Masik zeold | Negy egy Araniu Eoregh vy zabasu on talak [Kv; KvLt Vegyes I/2. 24]. 1596: Ket egyaranyw Bechy kannachkak drettelesek [Kv; RDL I. 65]. 1602: Buzat merwe vegyenek eo kgmek kezekhez az Malom birak vraitmol melyet megh eoreltetue(n) egy aranyw Apro keniereket seottessenek beleolle [Kv; TanJk]. 1615: Kett egy aranyu uerreses negy nwsteös febüalj hajok [Kv; RDL I. 97]. 1637/1639 negj egj aranyú, magasab három dreteljes palazkok [Kv; i.h. 111]. 1676: Három

középszerü tálak egy arányuak [Kv; i.h. 155a]. 1694: a rét béli földet is mérjék harom egj arányu részekre [Gyula K; SLt AH. 1]. XVIII. sz. eleje két egy arányu on fedeles bokály [LLt Fasc. 71]. 1750: A cinteremben vagyon egy tisz-tesseges fábol épült fatorony, melyben vagyon két nagykorácska harang, mind kettő egy arányu [Marosvécs MT; ETF 107. 22]. 1755 vagyon két szépen fel nőtt egy arányu Megy fa [Ludesd H; BK sub 1020 Naláczi conscr.]. 1765/1770: Exponens Vr Földe egyenlő rész a Tit. Pálffi Mihályné Jármí Judit Aszszony Földével, és egy aranyajuaknak (!) is kell lenni [Széplak KK; SLt Transm. 343].

2. egyforma; la fel; gleich. 1677 Erreis szemben hiuattatua(n) eo kgket mindkett resz-reól pro et contra ruminalua(n) az dolgott, az expositio wresnek nem talatattott, nem leüen mind egy aranyu az emberek(ne)k elmejek [Dés; Borb. I egy-i biz. jel.].

3. egyenlő; egal; gleich. 1590 Miert hogj é fele Espanok kik eo kegmeok keozwl voltak walaztattak, hantak vetettek hwteoket es az zabadsagba(n) egy aranyw voltokat az fogiatko-zast de rigore Nem vehettek megh raytok Azert teczet varassul eo kegmeoknek, hogy Ennek vtanna zegeodet zolga legien egy, kinek It a warasson zalagya legie(n) [Kv; TanJk I/1. 133–4]. 1657: Ha kik oltalom(na)k es még maradának okáért jouokkal edgywt be jeőnek, my uelwnk edgywt eg araniu hwséggel szeretettel oltalmazsak ez uarost [Kv; PolgK 127]. 1711: Interestébli jus-sais mindenek(ne)k egy irányu (!) légyen [Dés; DLt 489]. 1723: Hát azt tudgyaé a Tanu hogj azon Nehai Egregyi János Hazhelye soraban Eszak felől lévő paraszt ház helyek mind egy arányu Szélességük, de azon haz hely ... jo darabbal Széleseb az több ház helyeknél [Dob.; RLt]. 1724: (Az osztatlan vagyontárgyakhoz) eo kgmek(ne)k edgy aranyu jussok legyen [Asz; Borb. I]. 1736: egy törpe, széle hossza egy aranyu Láda [Várhegy MT; CU XIII/1. 101]. 1769: mind edgyütt egy arányu széles föld [Mv; MvLev.]. 1775/1781: Alakort vettetnek eő Nagyságok kül-lön az egyik részen 30. 30 vékát ez éppen olyan eresztös mint a Zab, egy arányu árron kél a Zab-bal [Balsa H; JHb LXXI/3. 403]. 1788: Ezen Föld nem lévén a' közepin mindenüt egy aránnu sőt az Árak miatt Csorbaságok lévén az alsobb oldalán...; a Csorgonál valo Csorbasága 11 ~ tizenegy ölnyinek ... talatattott [Melegföldvár SzD; SLt XLI]. 1798: az ország böls Törvé-nyé(ne)k ... a' Négy bé vett Vallásra nézve egy arányu erejünek kelletik lenni [M.bikal K; RAK 26]. 1810: két ablakai . egy arányu szélességü és hosszúságú fenőfő fa rámakba foglalt négy Szegü üveg táblácskákból állnak [Pacal Sz; Ks 76 Consr. 383].

egyarányúlag egyenlőképpen; in mod egal; gleich. 1849: Szeretett Nőmnek Korbuly Anikó-nak ki multával hagyom 's rendelem hogj pénz-béli 's egyéb névvel nevezendő felkelhetőim egy

arányulag gyerekeim közt osztodjon (így!) [Km; Végr.].

egyáltalában 1. egyáltalában

egy-atyafi rokon; rudá; Verwandte. 1754 most is ezen Familia együt való Jóságot birnak (így!) szánto földgyök kaszálo Rétyek mindenüt egjüt vagyon, mint más egy-Atyafiaknak, és egj Telekről portioznak [Halmagy NK; Ks 101].

egybe 1. együvé; laoltatá; zusammen. 1736: Hát aszt Tudgya é vagj hallottaé az Tanu, Hogj az kire kialtott volt az meg nevezett szolgáló (:salva venia:) hogj eő csinálta az Gyermekeit annak az embernek az Felesége el hadta é akkor, ha el hadta és külön lakott, miért hadta el, és annak utánna s mi formán mentenek egjben lakni? [Dob.; TKI vk.].

Szk: ~ való *kapás* összeszólalkozás. 1762: az edgjk A szóval beleje támadott, rutul egjben kurvázza, mondván az I(nct)a hogj mind az lator légjen, az míg Törvényesen az Kurva nevet reája nem rakja, . ezen egjben való kapást halván a' más A házára menván az I(nct)a Aszsz(ony)-nak, minden ok nélkül egjben kurvázza [Torda; Tjk V. 139].

2. egyben, egyszeriben, rögtön, rögvest; imediat, numaidecít; sofort, im Nu. 1844: bé jöve Szakmári Ferentz és Sebe Rákhelel (!) hogy hogy (így!) bé jövének, egybe kurvának kezdék szidni* [A.sófa U; DLt 1441. — *Cseresnyés Dánielnét].

egybead kb. egybe/összeszámlál; a număra; zusammenzählen. 1763 Beczülletes ahoz értő embereket hivatvan es ő kegyelmekkel edgyüt az haznak minden szege lyukat el jarvan, es ultro citro(ue) jól meg ruminalvan annak mostani üdő szerent való arrat, o kegyelmekkel edgyben advan voxunkat aestimalok az meg irt hazat ad f. 300 [Kv; RDL I. 154].

egybeadhat összeadhat/eskethet; a putea cu-nuna; trauen können. 1682 Causa Buzaiensis* Fejer Mihaly agallya leanyia Fejer Annok dol-gat^b Keszi Nohaj Péter ellen. Mert az leanya nem szereti es nem szerette annak előtteis, erővel neki nem adhattya. Deliberatum. Mivel matkasag dolgok, erővel egyben nem adhattyiunk őket ha-ne(m) mind az ket felt absolvallyuk [SzJk 172. — *Buza SzD. ^bTi. a papiszek előtt].

egybeágaskodik kb. szembeszáll; a se împotrivi; sich widersetzen. 1736 Rozgoni Mihály ura(m) Veretett meg egy néhány embert ... Szimion Mizgát, ezért hogy ő kglmével nyelveskedni egybe ágoskodat [Réce F; JHbT].

egybeagyal agyba-főbe ver, összever; a bate már, a ciomăgi; jn windelweich schlagen. 1779: Gramma Todor .. fenyegetődző szokai ezt mondá az halászeknek hogy mingyárt égybe vagja az hálott ... az egész Udvari Sokaságot fel lármá-

zott (így!) az Exponens Ur eő Nga Halász embereire, azokat égybe vervén agyalván Urszuly és Vaszily halászeket égybe potyolvan ... úgy verték ütötték kitt miként érhettenek vala hogy rettenetes volt tsak nézniis [Záh TA; Mk V. VII/12].

egybeakad összeakaszodik/kap; a se încăiera; aneinandergeraten. 1756: a' meg holtnak Teste nem találtatott azon helyen hol Petikával egyben akadt, hanem azon innen egy darabbal [Bencenc H; BK Misc. 1143].

egybealkot összebékít, megbékéltet; a împăca; versöhnen. 1753 ez ely mwlt Napokban hytta volt Eotet, Aztalos Petert vitez ferenchet es Seres Martont hogi egibe alkwtanak az Mustoha Lea-nyawal, De veghez nem vihettek keoztek [Kv; Tjk III/3. 193–4].

egybealkudtat összebékít, megbékéltet; a împăca; versöhnen. 1753 Az mynt egbe alkwtat-tak eeket arrol lewelet attak pecetek alatt [Kv; Tjk III/3. 102].

egybeállít összeállít; a întocmi; zusammenstellen. 1845 Kolosvárat semmi nemű asztalos művet felvállolni megkésztíteni égybe állítani idegennek nem szabad nem lehet [Kv; AsztCLev.].

egybeállított összeállított/ácsolt; întocmit, in-jghebat; zusammengestellt/gezimmert. 1755 vé-kony négy tserefa lábokra bárdalatlan sokféle fákból egyben állított Szalmávalis roszzul fedett három Sertésnek való ól [Ludesd H; BK sub nr. 1020 Naláczi conscr.].

egybeaszalt (magvastul)aszalt; uscat (cu sim-buri, cu tot); (mit Kern) gedörft. 1841: visznek Zatskoba Nyomtatott aszalt Körtvét, egybe aszalt Medgyet, egybe aszalt Kőménymagos Szil-vát, egybe aszalt veres Szöllött [Hosszúaszó KK; Born. I. IIh].

egybebarátkozik összebarátkozik; a se împrie-teni; sich befreunden. 1820 Totóri Ur(am) az a' ki Papnéval 's Pappal hoszzas ideig versen-gésbe volt ..., miolta a' Bároné ellen folyo Es-kettetési tétetennek annyira egybe bárátkozták hogy az aszszonyságok Szint úgy egybe tsokolod-nak [Aranyosrákos TA; JHb F. 48].

egybebasz összeszid, lehord; a injura de; an-ranzen. 1771: az Apja igen rutul veszekedett Tyiu Györgyel. ., egyik a' másiknak annyokat Lelkeket egybe baszták [Bukuresd H; Ks 114. 61. 143].

egybebékél megbékélik, összebékül; a se împăca; sich mit jm versöhnen. 1597 Zekely Gergelne Frúsina wallia eginehany wttal ment el Sardine az vrától, mert ige(n) gonoszul tartotta giakorta halallais (!) feniegette, de esmet egibe

bekeltenek [Kv; Tjk VI/1. 96]. 1628: mivel semmi el valasra valo ok keözteók nincz: hat egiben bekelljenek es lakianak iol [Szjk 21]. 1769 Bodovinszki Uram meg haragudván veszedni kezdett velem, de ismét egybe békéltettük* [Déva; Ks 111 Vegyes ir. *Tollvétség lehet békéltettünk h.].

egybebékéltet összebékéltet; a împăca; ver-söhnen. 1570 Borbel Myhal es Aztalgarto Myhal Ezt vallyak hogy hytta volt eoket More Amb-
rus felesége Nagy szok zowal hogy egybe Bekel-
tetnek az vrawal [Kv; Tjk III/2. 148].

egybebékéltetés összebékéltetés; împăcare; Ver-söhnung. 1783 még kívánván békélleni Palfi Pista az Erdő Pásztorokkal, engemetis requiralt vala, hogj legjek Segéttséggel az egjben békél-tésekben [Kissáros KK; JHb XX/8. 18]. 1812 Domokos vagy Klára napjané bizonyosan nem emlékezem; mert mind a' két nevezetes napon egyben jövések volt a' tisztelt Feleknek . az edjik itt az udvarnál nevezetes név napon, édgy-
ben békéltetés alkalmatosságával [Héderfája KK; IB].

egybebeszélt összebeszélt; convenit; verabredet. 1618 hívata az kajmekám az maga házához . azmint ismerem* szava járásából, valóba egybe-
beszélt emberek Görcsi Mehmet pasával és az többivel is [BTN 129. — *Ez tollvétség, olvasási v. sajtóhiba lehet ismerém h.].

egybebonylódik egymásba akaszzkodik; a se încalera; aneinandergeraten. 1761 lattam, hogy egyben bonyolodottak volt Blidár Vaszali és Gligor, Krisán Von és Lupéj Vaszaliékkal [Illyésfa Sz; BfR 45. 9 Katona György (38) zs vall.] | az uttzn holmi emberek egyben bonyalattanak volna [Torda; Tjk V. 70]. 1763: asztán egyben banyalodván* mit csináltak tovább nem vettem észre [Nagyida K; Told. 9. — *Kétszer így!] | az udvaron egybe bonyalodván, à tépelődés közbe a' Both Andrásné inge a' nyakából ki szakadott [Mv; Told. 16/51]. 1765 azzal egyben bonyolod-
ván a Korodiak a ciganyokkal, ki melyik mi formáb(an) verte sebhette egy mást bizonyosan észre nem vehettem [Zágor KK; Ks 18. LXXXVIII. 8]. 1767: eők ketten a sok Magyar Legényektől el akarván venni az Hegedűst, ... ebből kezdték eők a verekedést, melynek mond-
hatam hogy minden kezdő oka Kis Vaszalia volt, kinek segítsége Léven Teleuczsa Juvonis ott egy-
ben bonyaladvan Isten tudgya ki ütette [Betlen-
sztmiklós KK; BK]. 1793 egyben banyalodtak és rutul téptek [Dés; DLt az 1797. évi ir. közt]. 1794: én Szabo Mária lattam Gligort a Pappal egyben bonyolodva, egy más haját huzván az én Udvaromon, de az nem volt Verés [Déva; Ks]. 1798: az udvari Nyerges, a Nyergesné ... s azután tsak hamar Másokis kik el választásokon munkalkodtanak, ugy egyben bonyolodtak hogy azt se lehetett nézni jól, ki hogy ütt egy máshoz

[uo.; Ks 115 Vegyes ir.]. 1805: lattam hogy égybe banyalodtak tépelődtek [Farnos K; KLev.].

egybecimboraál összetársít; a alătura, a pune împreună; paaren, verbinden. 1625 Attunk niolczj Lowatt, vgj mint Bakator Janos, es Szasz Simon Lowaitt Egib(en) cimboralvan Karoligh [Kv; Szám. 16. XXXIV. 211].

egybecimboraólódik összetársul; a se întovărăși; sich vergesellschaften. 1714 a meg nevezett Dia-
falvy belső öröksege után az Orban Elek Ur(am)
Attya Orban Pal Uram es az ő kglme Nagy Attya
mának idején maga tulajdon sertessit, ha
csak mással egyb(e) ne(m) szimboraólodott a hava-
sokon az Oroszhegyiek(ne)k szabadason jártatta
[Diafva U; Orb.].

egybecombolygat 1. egybecsombolygat

egybeesap összecsap; a se lua la bătaie, a se încăiera; zusammenstoßen. 1573 Zabo ferench . Azt vallia hogy ... Eois vtanna Indwl hogi Ne hadia egibe veznyek, De felesége es Lukach deakis meg zolitiak hogi Ne Menne, Azomba latta hogy egybe chiaptak Imre deak es Gergel, De eo towab Ne(m) Nezte hane(m) Beh tert hazaba [Kv; Tjk III/3. 232]. 1585: Eua Birtalan Deakne vallia, Az vra .. le vethe az valláról A kender Magot, es oda Rea Mene a' holt legenre Mikor egybe Akaranak chapny, eleob chapa mégis A legeny takach Kelemenheöz [Kv; Tjk IV/1. 471]. 1590: ketzer uagj haro(m)zor chiapanak Egybe, mingiarast ell futamek Iango Gaspar [Gyerő-
monostor K; KP.—L. még egybefutamik al.]. 1591 Haczoki Thamas zabliat ragada, az Bonczidai birois zabliat vona hozza, es mikor egibe czaptak volna az elseo czapas semmibe mene, masodszor hogi eoaze czapanak, vgi talala Haczoki Thamas az Biro kezét hogi csak az beo-
ren marada megh [Kv; Tjk V/1. 87].

egybeesapott egybehajtott/terelt, összecsapott; együvé csapott; impreunat, a pus impreună; zusammengetrieben. 1795 a Falu Turmájába egyben tsapott Iuh és Ketske Marhainknak az időtől fogva negy tejet el-vesztettünk [Bód SzD; RLt].

egybecsatolja magát összetársul; a se întovărăși; sich verbinden. 1743: a' Rűtsi Lakosok közül egj Néhány maga el hitt nyakas emberek magokat egyben tsatolván ... nem szegjenlették a' Possessorokat a' Falu közönséges határának ... usussától arcealni, excludálni [Ks 14. XXXII 4.].

egybecserélés elcserélés, csere; schimbare; Tausch. 1845: az Ujlaki és Ippi Jok egybe Cse-
relésekről irtam egy Contractust, ha tettzeni fog ott(an) Ujlakon meg egy exemplarba le lehet iratni dátálva és Coramitolva* subscribalva és meg petsételve méltóztasson elküldeni [Ipp Sz; Végr. — *Szokatlan alak coramisolva h.].

egybecserélődhetik kb. cserével egybe/összeke-rülhet; a putea sá ajungă prin schimb laolaltă; mit Tausch zusammengeraten können. 1701: eő kegyelmek(ne)k mint Condivisionalis Attyafiak-(na)k keves Jóságok imit amot Lévéen, majd Semmi hasznát sem vehetik, .. akarván kevés jóságocskajok egy Corpusban lenne es kinek kinek keze ügyiben valo hasznos jóságocská egyben cserélődhet(ne)k [Cege SzD; Wass].

Osztozáskor a különböző települések határában lévő családi egész- v. részjóságok mindenik település keretében megosztottak az osztó atyafiak között, és így egy-egy osztó birtokrészei sokféle elaprózódva nehezen és kevésé jövedelmezőn kezelthettek. Az elaprózódott részirtokokat éppen ezért cserével egy birtokközpontba, ill. ennek közelébe eső, olyan településekbe vonták össze, ahol a birtokosnak már más birtok-része is volt.

egybecsinál egybe/összeszerkeszt; a asambla; zusammenfügen/stellen. 1782: Ezen Áts Pallér ... az [Nagy Palota s más házak fáit egybe csinálja [Déva; Ks 107 Vegyes ir.]. 1840 vas lántzal egybefoglalt két részből álló kut Ostora ... a' gémmel és vas lántzal vagyon egybe tsinálva [HSzj kútgem al.]

egybecsinálás kb. (le)becstelenítés; ocară, hulă; Schmähung, Lästerung. 1756 Molduán Vonya Lelkét, és Annyát egyb(e) Csinálással, és menykő útessel káromolja az embert [Galac BN; WLt Kelemen alias Székely István (35) jb vall.].

egybeesőkolódik összeesőkolózik; a se sáruta; sich küssen. 1820 Totóri Ur(am) az a'ki Papnéval 's Pappal hosszas ideig versengésbe volt ... miolta a' Bároné ellen folyo Eskettetési tétetnek annyira egybe bárátkozták (!) hogy az aszszonyágok Szint úgy egybe tsokolodnak [Aranysrákos TA; JHb F. 48].

egybeesokorodik összeesoportosul/csoportozik; a se stringe in grup; zusammenscharen. 1600: tala-ma eleöl az vargiasiaiot* egibe chokorodanak, es halla(m) hogy azt ielentek [UzsT 15/17. — *Vargyas U].

egybecsombolygat egybebónyál; a infofoli; zusammenwickeln 1730 a' Keresztet egy Selyem keszkenőnek edgyik szegeletib(e) jól bé kötte ... a' Keresztet a' közepin egibe lehetett hajtani, és a' képekkel edgyütt egyben csombolygatván, úgy vitte Borbara Aszszony | Radics Borbára Aszszony ... a' Keszkenővel edgyütt által atta volna a Keresztet a Varro aszszonyinak egybe combolygatva [Torda; MvRK].

egybecsomalyodik össze/egybebonyolódik; a se încăiera; sich vermengen. 1758 a Béresek fejszékét, és feszített fát ragadozván, valami szitkozódás is volt, de ... mit tsináltak edgmás között egybe tsomalyodván, nem láthattam [Gál-fva KK; Ks 66. 44. 17f.]. — I., még egybecsompolyodik és egybecsompolyódik al.

egybecsompolyodik egybebonyolódik; a se lua la hartă; sich verwickeln. 1585: Monda Istua(n) kurwa lelek Curwaneó megh az Curwa Aniad sem vonna ky zambol Az koncot, Ezen eoazwe Mene-nek es egybe chompolodanak, valtigh vonak egy mast [Kv; Tjk IV/1. 536]. — I. még egybecsompolyódik al.

egybecsoportozhatik egybegyülekezhethik; a se putea aduna; sich versammeln können. 1734: oly kességel légyen comandoja alat levó Militiaja, hogy nyolcz orak alat egjb(e) csoportoszhassék [Gyeke K; Ks 99].

egybecsoportoz(ik) összeesoportosul/csoportozik; a se ingrämädi; sich zusammenscharen, sich (in Gruppen) ansammeln. 1573: latta hagi Zekel Antal ky fwtamot az lesbeol, Teremy peterne is Eleybe Ment es egybe kapot vele oth ketten Twssakottak, Antal ely tazította teremynel teolle, oztan az felesegere Indul Antal, Antalra esmet teremynel ott harman egybe chiportoznak az kon-tiais leh eset tereminenek hwztak vontak egimast [Kv; Tjk III/3. 292]. 1574: Es vegre meg keor-nyekszik az Inast ky leh esset volt, eok Nem Twgiak ha vertek vagi myt Myweltek Neky, chiak hagi lattak hagi egyben chiportoztak, Es egy Zorosra ala fwttanak [Kv; i.h. 350—1]. 1598 Mikoron az Kosa Miklos hazaba be lepe(m) lata(m) hagi harmannis chiportoztak wala egibe kik az zappanos legent wonnyak wala ewsteoke-nel fogwa, lata(m) hagi fel kele rut veres wala arczöl [Kv; Tjk V/1. 161]. 1750: ez Datzó Uram emberei egiben csoportozának [Szgy; HSzjP]. 1767 egj néhány embert láték távulról hogj egybe csoportozva egjütt valának [Kökös Hsz; Kp IV. 248 Nic. Györgj Biro (60) lovas katona vall.]. 1784: éczaka volt hallék nagy lármát a mi kapunknál s énis ki futék s látám hogy egy néhány ember ot egybe tsuportozot [Bita Hsz; IB]. 1790: egybe tsuportozva lévén az Balai* Lakosak mikor az Csordájakat bé tsapták volt ben az Rétbén enni [Msz; LLt 10.2. — *Bala MT].

egybecsoportozott összeesoportosult; adunat (laolaltă); versammelt. 1825: a Gornyikok ... jo előre meg érezvén és látván egyben tsuportozott praearicatorokat el szaladtak [Kötelesmező SzD; TSb 47].

egybecsompolyódik kb. egymásba akaszodik, összeakaszodik; a se încăiera; aneinandergeraten. 1586 Latam hogy harma(n) ket chizar legeny es Grusz leorincz eg'be cheompeoleottek vala, de Ne(m) latta(m) ky wteotte, wtest se(m) latta(m) egikteolis [Kv; Tjk IV/1. 547]. — I., még egybecsompolyódik al.

egybedarabol összedarabol/vagdal; a tăia în bucăți; zerhacken. 1804: ingét el vetted, kezedbe lévő fejszével egybe vagdaltad, azt mondván nékie, hogy úgy mennyen el ... hogy seholt ne találhasd ötett mert te Hegyi Tolvaj vagy és

ugy fogod egybe darabolni, mind az ingit [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

egybedől összedől, beomlik; a se surpa; zusammenstürzen. 1595: Foldoztattam ... az also kemenczet.. Lakatos Benedek csinált... kj főzite (!) rúdoczkat, mert egyben dőlt vala... Az főzite was egy örög sing vas [Kv; Szám. 6/XVIIa. 122 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

egybedőlendő összedőlendő; pe cale de a se dări-ma; im Zusammensturz befindlich. Szk: ~jében le-vő összedőlendőfélben levő. 1770: vagyon edgy régi romlondo sövény ház edgybe dőlendoib(en) lévő Csűr [Erdőalja KK Ks 66. 45 17d].

egybedugott összedugott; impreunat; zusammen-gesteckt. 1779: elől Talalván az Berest Ste-phánt melyis még egybe dugatt kézel menyen vala szembe vélek... minden ok nélkül aztis Földig le agyalták [Záh; Ta; Mk V. VI. 12 Szoporán Szimnjion (36) sz vall.].

egybeéget feléget; a incendia; niederbrennen. 1785 eddigis egy néhány rendbéli katanaság ott masirozván s meg szálván, mindent egybe égettek rontottak [Szászváros; BK. Bara Ferenc lev.].

egybeegyesenít egybehangol; a pune de acord; zusammenstimmen. 1570: Anak okaert.. akaratjokat egybe Igenesithwen, Megh gondollyak eo K. Ez Ideiglenis Menye karok es gonoz dolgok az Igenetlenségbeol haborgasbol leotthenek [Kv; TanJk V/3 21b].

egybeelegyedés összeelegyedés/keveredés; amestecare; Vermengung. 1676 ezen Tutrixtol eő klménekis egy Fiaczkája lévén, javaiba(n) dualis-tais javok(na)k egybe(n) egyeledése szerént per matrimoniale etia(m) nexu(m), s azok az jók ki mutatodvá(n) ..., az Arvák javainak dissi-palasa(na)k supplementumara ugy fordittatnanak [Kv; RDL I. 155a]. 1799: az Ado pénznek, a' falu szukseire beszédet pénzel... semmi egybe elegye-dése ne légyen [Kv; AszLt 207 gub-i nyomt.].

egybeelegyedik 1. egybebonyolódik; a se lua la bātaie; sich verwickeln. 1573: Bort Frontet zellel az hazban, es hagi reyaiok hwlot volna az Bor zydney kezdyk egimast, es felis vgranak az Aztaltol egibe elegednek Es valasztig verik egimast | peter Megh zitta kwrwazta Eoket es az Merteket Mind borostwl keozibe haitotta, Azok fel zeokelletek es egybe elegetek [Kv; TjK III/3. 202]. 1667 edgyik mindgyart egy lantsaval hoz-zam öklele, en ell vöm az lantsat tölle, maga el szalada, egybe(n) elegyedenk oszta(n) verekedtünk az Szalantsi Vr(am) jobbagyival [F.köhér MT; Told. 1a].

2. összeelegyedik/keveredik; a se amesteca; sich vermischen. 1649: it az Colosuari teorveni szer(en)t a' jók az Uraual mind egyb(e) elegied-(ne)k az Aszony harmados, az ferfi ket reszes

[Kv; TjK VIII/4. 368]. 1676: Mivel pedigle(n) az Al-Gyogy Vidéki jóságok ige(n) egybe ele-gyedve vannak, mind addigis migle(n) nem dis-tingválodnak, igerik az Atyafiakis köz akarattal, farátsággal, az vélek Közös Keresetekb(en) tehet-ségek szerint Költségekkel is subleválni a' Dota-lista Aszont, és egyenlő költségekkel oltalmazni is ő Kglm(é)t [Sv; Törzs]. 1759 jelenis voltunk az Erdő fájának fel osztásáb(an) bizonyoson egy-b(e) elegyedett a Grof Ur resze faja a Pünkösdi György Ur(am) fajával [Vaja MT; Ks 171. LXXXI. 16]. 1840 a' Somkerei termés, a Szer-zeménnyel egybe vagyon elegyedve [Kv; Ks 100 Nyilak könyve 25].

egybeelegyít 1. összeelegyít/kever; a amesteca; vermischen. 1808: a' Viz közt lévő földön termett Törökbuzával edgyütt azon 2 'Sák Török buzát-is egybe elegyítve a Tktes Keresztes János Ur Udvarába vitték [Felőr SzD; Bet. 6].

2. ~i magát vkivel összeáll vkivel; a se in-háita cu cineva; sich mit jm zusammentun. 1748: Olly nagy Tolvaj az a' Pap Mihály hogy ritka mássa és azonn igen csudálkoznám, hogy mégis egybe egyvelítette volna magát az Eőtsém" véle [Nsz; Ks 27. XVIIb. — "Pap Vonka].

egybeelegyített összeelegyített; amestecat; ver-mischt. 1776: Huszonhat sor jo féle, nagy sze-mekkel egybe elegyített gyöngy [M.köblös SzD; RLt Sombori Klára és Sándor lelt.].

egybeenyvez összeenyvez; a încleia; zusam-menleimen. 1625 Asz Aasztalos vrajm, harom eőregh szabasu Taltokhoz valo fat faraghva(n), es Enyvezven egibe(n) ... Attam f 2 d. 60 [Kv; Szám. 16/XXXIV. 272]. 1781: azon Gráditshoz valo Palusztér kövek közül három közebben (!) el törőt, de ismét egyb(e) vadnak enyvezve [Óral-jaboldogfva H; Kf].

egybeenyvezett (össze)enyvezett; încleiat; zu-sammengemeleimt. 1692 Vagyon ezen házban fűrészh deszkából-való egyben enyvezett negy szegeletű Asztal, hozzavalo labával egybe [Mezőbodon MT; BK Inv. 11].

egybeér összeér; a se lovi unul de altul; anein-anderstoßen. 1573 Rea Indwl gergel, otth hagi egbe Ernek Ezebe sem vehety Imre vgy vtyt Njakon gergely hagi ky essik az Sweg feiebeol [Kv; TjK III/3. 230—1].

egybeereszkedik kb. összeemelegedik/barátkozik; a se împrietenii; sich befreunden. 1805: egy Török Tamás nevű béresekkal egyben ereszkedvén... edgyütt elis szöktének [F.csernátion Hsz; HSzJP].

egybeeresztetlen egybe/össze nem rótt; nea-samblat; nicht zusammengefügt. 1788: Egy egybe eresztetlen rövid deszka lábu Tábla [Mv; TSb 47].

egybeeresztett összeeresztett, egybe/összerótt; asamblat; zusammengefügt. 1732: vagjon edgy

jó Sendelj fedél alatt négy szegre egybe eresztett talpokba rott cserefa labokon kötelezve álló Szin [Kóród KK; Ks 12].

egybeérkezik összetalálkozik; a se intilni; begnegen, sich treffen. 1653: És így hamarsággal táborba szállának Szebenhez. Mihály vajda is megtartóztatván, a székelyeket és egyéb hadait is várván-várja vala, de a székelység későn indult vala el. Végtére a két had egybe érkezik* [ETA I, 52, NSz. — *Mihály vajda és Báthory András fejedelem hadserege].

egybeesket összead/esket; a cununa; trauen. 1591 az éghazi szék adottte libertast az ferhöz valo menesre Chatalinnak ... Mert Janos pap holnap égben akarja esketny [Kv; KvLt I. 60]. 1792/1795: a' Marosszeki T. Esperest ... kérdőbe teszi, hogy mikor a' Hazasulandok különböz helysegből valok mellyik Pap eskesse egybe a' Vőlegény Papja, é vagy a' Meny Aszszonyé? [M.bikal K; RAK 112]. 1843 Miszti Danielt Budai Borbára Hajadonnal egyben eskettem [Bádok K; RAK 60].

egybeeskettetik összeadatit/eskettetik; a fi cununt; getraut werden. 1776: bátron, tisztán, meg érthető szókkal feleltek és egybeeskettettek [Mv; GyL]. 1792/XIX. sz. köz.: egybeeskettettek: Ötves Jósi Adám Sárival [Bh; REAK 3]. 1827: égybe eskettetett Tamas Gyurka Pentek Katival [Körösfő K; RAK 121].

egybeesküszik 1. esküvel elkötelezi magát; a se lega prin jurământ; mit Schwur sich verpflichten. 1591: Lattam hogi az en korczomamon Kis Thamas az ket olahal egy pohart hoztanak, borral megh teoltek, kinieret zeldelenek felliwl rea, es kezeket rea teuen egibe eskwuene [Kv; TJk V/1. 71].

2. megesküszik; a se cununa; sich trauen. 1805: elszökés után tám három, vagy négy hetekkel költenek és esküdtenek egybe [Ikafva Hsz; HSzjF].

egybefelel '2' 1636: Farkas Ferencz Ura(m) meg akaruan szabadittani Markosfalui Ur(am) jobbsagabol Egyben feleluen hogy kun lettenek uolna* enis ot ualek [Úsz; KaLt Apor István ir. — *Ti. a haddal].

egybefelelés kb. kihallgatás/kérdezés; interrogatoriu; Verhör. 1761: a' Falusiak egyben gyűltenek, s engemet minden Citatio nélkül oda hivatnak, s a' Ház ajtajában Strását alítottak, a' Házból addig ki nem bocsátottak, míg Rotyis Aléksának vádgyára minden egyben valo felelés nélkül hat Márvásig büntetöttem erőszakoson [Illyésfva Sz; Bír 45. 9 Katona György (38) zs vall.].

egybeférkőződik összefekszik, együttthal; a se culca cu cineva; beischlafen. 1797: Aztat pedig

hogy edgyben férkeződtek é azon ejtzaka a' Groffné Csernátóni Urral nem tudom, igaz hogy én edgy Ágyot láttam megvetve a' Ház Földén [Kolozs; Told. 42. 24].

egybefog 1. összefog; a prinde laolaltă; zusammenfassen. 1732: a' Keresztet kezében vevén meg hajta, és a' Keszkenő(ne)k szegeletiben jól össze kötötte, még a Keszkenő kötésen felljül a' Kereszt(ne)k ... Sinorjával meg tekerte, és égyben foga eő kgnél lévő töb egjetmásokkal [Kv; MvRK].

2. átfog; a cuprinde; umfassen. 1823: Csernátóni Samuel Uram réám is töb versekbe eljött, egyszer nevezetesen éppen a mikor dagasztottam kínált egy Csomó pénz, és kért hogy engedgyek néki, ... hogy láttá semmire velem nem méhet, tsak hirtelen kezeimet hátra kotsolta, és egybe fogta azon tisztáson, s le vert a földre [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/1827-hez Csorvási Györgyné Benedek Klára (26) ns vall.].

3. összehajtogat; a impături; zusammenfalten. 1736: A levélírásban is semmi ceremoniát nem tartottanak mint most, ... az régi embernek, akármely nagy embernek irt valaki levelet, egy arkosnak a negyedit egészen beirta, alig maradtott egy kis tiszta papiros, mikor az levelet egyben fogták, az hová titulust irjanak [MetTr 360].

4. összeáll/fog, társul; a se întovărăși; sich zusammengesellen. 1596 Harman fogtak egibe, kekessi Antalal, kik vrunk tarzekeret vizik Kekesj Antal 12 Eokron f—d 75 perechi (!)* Jmre 12. Eokreon f—d 75 Zabo Boldisar 10 Eokreon Baniabwigh f—d 62 1/2 [Kv; Szám. 6/XXIX. 49. — *Tollvétség perecheni (olv. perecseni) h. ?]

egybefoglaló összefoglaló; care prinde laolaltă (ceva); zusammenhaltend. 1730 k./1770 k. Tekintetes Hegyesi Mihálné Aszsz(ony)om Cserényi Kriska Aszszony Istenes indulatjából conferalt és adott a' Sárvári^a Ekl(ézi)ának az Urnak asztalára való abroszt, mely két szély közben a' szélyek(ne)k egybe foglalója tsipke [SzConscr. — *Sajósárvár SzD]. 1803: a' ... négy virágzat a' Pohár szárához a' virágokat felyül és aloll égyben foglaló tsótskéken áll [Nagyteremi KK; UnVJk 203].

egybefoglalt 1. összefoglalt/fogott; prins laolaltă; zusammengefaßt. 1789: Három Szély két rendbéli kötessel egy(en) foglalt két végén Tótt Csipkés gyapott gyóltas Abrosz [Bölön Hsz; Palotay 18]. 1803: Egy sáhos, két szélyből álló Tot kötessel égy(en) foglalt széles Toth tsipke szélyü és végü jó Len gyóltas Abrosz [Dicsősztmárton; i.h. 20] | két szélyből öszve varrással égy(en) foglalt Len gyóltas Abrosz [Ádamos KK; i.h.] | Sáhos kotzkáson szótt, két szélyből álló, a' közepin Toth kötessel égyben foglalt Abrosz Len gyóltasbol valo [Szőkefva KK; i.h.] | gyapott gyóltas, két szélyből, a' közepin szókés varrással égyben foglalt és egészen széles Tóth Tsipkével környül vétetett szép nagy Abrosz [Dombó KK; UnVJk

56]. 1816/1817 Vagyon egy 3 szélyből tót kötésekkkel egybe foglalt kotzkás kender Abrosz [Szentgerice MT; Palotay 21]. 1847: egy két szélyből álló Tót csipkével egybe foglalt és szélén és végén Tót csipkés lengyolts abrosz [Dicsősztmárton; i.h. 22].

2. egybe/összekötött; legat impreunä; zusammen/verbunden. 1840: vas lantzal egybefoglalt két részből álló kut Ostora .. a' gémmel és vas lantzal vagyon egybe tsínálva [HSzj *kút-gém* al.].

3. egybe/összeépített; clădit laolaltă/impreunä; zusammengebaut. 1814 a' Groff Ur ő Nagysága ... A' virág házan és azzal egyben foglalt épületekhez lévő fedeleket meg igazította [Banyica K; BfR 117/1 Andr. Csatt (58) nb vall.].

egybefoglaltatik egybevétetik; a lua impreunä; zusammengenommen werden. 1757: Vagjon a Csürös Kert a régi végiből ki szakasztatott Akoly kerttel, mely most a Csürös Kertel egiben foglaltatvan egj Contiguitásban vagjon, nem lévén semmi Kert közöttte [Nagyernye MT; LLt Fasc. 129].

egybefoglaltatott összefoglaltatott/foglalt; prins laolaltă; zusammengefaßt. 1789: Len gyoits két szélyből álló a' közepin Tóth kötéssel egy(en) foglaltatott Abrosz [Nagyajta Hsz; Palotay 19]. 1803 Harmad fél szélyből Agyon varrással egyben foglaltatott Házi vászon Abrosz [Désfva KK; UnVJk 187].

egybefolyik egybetalálkozik/rúg; a se întilni; angrenzen. 1724: a' meg irt betüröl meg tér ezen ő nagok erdeje széle, a délre fel menő erdőből úton fel felé, s mind addig megjen mig két ut vége egiben foly [Ménés MT; BK]. 1741 k. Gyeke nevű egész Falum és Légen* nevű falunak határai egyben folynak [Ks K. 79. — *Mindkét település: K]. 1751: A' Batzka Madarasi határt tudom, hogy a' Váztmány nevű Praediumnak Határával is egyben foly de hogy valaha Gyepű tartatott volna 's tartatnék ezen két határok között nem tudom [Koronka MT; EHA]. 1762: az Utrizált két helységbéli .. Határok ezen Aranyos Fő tetőn .. rugnak és folynak egyben [Szentlászló TA; EHA].

egybefolyó összeérő/rugó, egybetalálkozó; care se întilnesc; angrenzend. 1724: Minémű Commissioját vettem ä ... Gubernium(na)k ä ... Gyekei és Légéni egyben folyó Határok(na)k Métaí felett Suboriált Controversiák(na)k réviziojáról ex acclusa Commissionis Copia Nsgtok Kglmetek bővebben meg láthattya [Klementelke MT; Ks K. 66]. 1746: a' Küküllőből ki szakadott ér viz a' kétt Méltóságos urak ... széna füveinek egibe folyó köz hatarán foly le [Dombó KK.; JHb XIX. 6]. 1752: az Ákosfalvi Hátár, és Vatzmán nevű Praedium egyben folyó Territoriumok között erigalando határ Gyepük [Koronka MT; EHA]. 1766/1809: bizonyas állando, és meg esmertet-

hető halmokkal métáztassák ki, és distingvalják s distingváltassák is a két egyben folyó határt egymástól [BSz; JHb LXVII/3. 13]. 1815/1817: Az Egei és Dállyai egyben folyó Határok között .. egész Láb egyenetlen allasa miatt két figurába méretett meg [Ege U; EHA].

egybeforrad összeforrad; a se prinde; vernarben. 1753: menék Kósza Juonhoz s, látám hogy meg vala vagdalva az álla, és edgyik ujjá, úgj hogj csak a bőr tartatta ... már most látom hogy bogason egybe Forrat [Erdőalja KK; Ks 38. X. 9].

egybeforraszt ? be/kitölt; a umple; füllen. 1782 azon viz ... az gáton feljül a lisztelő Dévai Malmokra Szolgáló árkokot annyira bé iszopolta, s az árkotis egybe forrasztotta, hogy ... annyi vizet azon régi árok el nem Szenved [Déva; Ks 111 Vegyes ir.].

egybefutamik egymásba fut/ront; a se repezi unul la altul; aneinder rennen. 1590: mind az ketteo Egibe futamanak, chak glorson megh Esek az dologh, ketzer uagj haro(m)zor chiapanak Egybe [Gyerőmonostor K; KP].

egybefututál összebecstelenít/basz; a bruftului; anranzen, schmühen. 1774: azután hallottam, Lelkit é vagy Anyát, hogy oláh modon egybe Fututálta [Bábalma KK; Ks 19. VII. Moga Vasilia (20) jb vall.].

egybefügg összeér/függ; a se întilni/uni; angrenzen, sich berühren. 1852 Lisznyofalva Uzonfalvával csaknem egytestvér falu lévén, 's határai egybefügvén, ezen okból a' bé birtokossági jogot magunknak fentartyuk [Uzon Hsz; Kp V. 386].

egybefüggés összefüggés; coerentă; Zusammenhang. 1854 Hanyatló éveim, honom s nemzetem jelen buskomor helyhezete, lehetetlenné teszik soraimban azon rendet és egybefüggést, mit fiatal éveimben, kedvezőbb körülmények közt tán képesebb lehettem volna tenni [Újfe 5].

egybefüggőleg kb. egyértelműleg, vmivel megegyezően; în concordantă (cu); eindeutig, übereinstimmend. 1845 A Tekintetes Tanácsnak idei 478. Tanácsi számok alatt tisztelt határozása következtésül meg jelenvén egyben függőleg az idei 472 Tanácsi számmal; fojtatolag a Szelid vallatást és Szembesített az alább irtak szerént vittük véghez [Dés; DLt 845]. 1846 (A) ki rendelt nyomozó Biztosok a' nyomozást bé adják véleményekkel 's a panaszlo és bé panaszlottak felelettyeikkel együtt, egybenfüggőleg idei 968—976. és 1139 számokkal [Dés; DLt 530/1847.

*Köv. a nevek fels.].

egybefüllik össze/megfüllik; a se încinge; dumpfig werden. 1785: Meg érvén a Muskotaly körtvély ... ezen ferslagb(an) szároz széna közti rakván fel küldtettem, mert szálló levél között mind

egybe fűlt volna [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

egybefűz összefűz, egybefog; a prinde laolaltă; zusammenfassen, verketten. 1804: hét szem elastis veres gyöngy aranyba foglalva és arany lántzal egybe fűzbe (!) [Koronka MT; Told. 19].

egybefűzött 1. összefűzött; prins laolaltă; zusammengeknüpft. 1800: adot áltol .. Uj modi fejár gyongyel egybe fűzött Arany lántzot [O. fenes K; JHb LXVI/46].

2. egybeösszezagylvált; intocmit de-a-valmă; einen Stiefel zusammengeredet. 1814: Amint értettem ... Testvérem egy semmire való beszedeiből egyben fűzött instántiával alkalmatlankodik ngodnak [M.gyerőmonostor K; GyL.Miss.].

egybegázol legázol/mocskol; a ocări, a face cu ou și oțet; beschimpfen, anknallen. 1729: hallottam, hogj mondotta aszt hogj egiben gázolta Janko Ferentz uram Vajna Istvánné Aszszonyomat [Szotyor Hsz; HszjP].

egybegázol egybe/összetapod, összepocskél; a călca/strica; zusammenntreten, zerstampfen. 1771: találtuk az általa le aratott és kalangyákbais rakott zabját szélllyel hányva, és egybe gázolva [Grohot H; Ks 80. XL. 12]. 1821: a' Béres ökröktől a' mi meg maradtott fű, azt ugy egybe gázolva ... által adta [A.detrehem TA; Born. IX. 69 Csáklán Lup (58) ns vall.].

egybegomolyít kb. gomolyává/golyóvá gyúr; a face cocoloș; Knäuel formen. 1775: Rápolti Sándor Uram a' Désából a turot ki koppantotta egiben gomolyítván laptát tsinált belőlle [Kézdikóvár Hsz; HszjP].

egybegomolyodik egybebonyolódik; a se încurca/încăiera; sich verwickeln. 1740: Pap Janczi szüntelen karomkodott temettével..., azt ki akarván vetni Faluközi György nem engedte s így egybe gomolyodván az tűzhellyre esének s nagy tepelődéssel ugyan csak ki veték az házból (Faluközi György) temettettezt (!), mellyet nem szemvedhetvén ismét egyb(e) gomolyodának [Körtvélyfája MT; JHb Bálintitt lev.].

egybegörbed összegörnyed; a se aduna/încovoia; sich (zusammen)krümmen. 1779: oda futamodek egy Josi nevű Inaskája az mostani Tisztünknek az ki^a egy bottal ugy meg ütött hogy mingyárt egybe görbött [Záh TA; Mk VII. 12. ^aTollvétség az kit h.].

egybegyalulódhatk egybe/összezsizsolódhatk, összeszokhat; a se putea obișnui; sich aneinder gewöhnen können. 1797: Szilágy Csehi Ifju Székely András a mult télen meg házasedvén, mind maga, mind pedig Apja és egész ház tselédjek' rossz szokások és erköltstelenségek miatt Feleségével valo keresztyén házassági életre egybe nem

gyalulodhatott; a honnan Felesége részéről elő fordulható minden igaz ok nélkül szüntelen versengett, és már mintegy két hónapoktól fogva Felesége hitetlenül el is hagyta [IB. Dombi János szilágycsehi ref. pap kezével].

egybegyöngyörlött ?összegöngyöltett; inválátucit; zusammengerollt. 1628: Egy darab kek Vureczki karazia egibe gieöngöörleött [Gyalu/Kv; JHbK XII/44. 9].

egybegyűjt 1. összegyűjt; a aduna; sammeln. 1570: Byro vram Intezen egy Reowyd Alkolmas Napot az Leweleknék egybe hozasara, Es azkorra az zaz vraitat gywche egybe [Kv; TanJk V/3. 22a]. 1573: Nyreo Janos Azt vallia hogj Mond eo ... Im egbe gywtēm az Ides Mestereket, ha Eok Mongiak megh lezen az k. Marhaia [Kv; TjK III/3. 77]. 1583: Azert vezetek matul foghwa minde(n) wdeobe(n) obserualny hogj Biro vram, es keowetkezendeo Birakis minde(n) Negy hetben egszer az cedulat el iartassa es eo kmekeket varosul egybe gywche | Vezetuk, hogj akar Mester legien, akar legeni akar tanulo Inas legien Valaki az eo Vra hazat meg kissebitene Mingiarast az Ceh Mester az Cehet egibegiwyczie, Es ... a' Cehbol ki rekeztessék [Kv i.h. 275b, MészCLev.] 1588: 2. January Elseobe Byro Vram az Varast hogj egybe gywte attam Boldisarnak Cedula hordozasert d. 10 [Kv; Szám. 4/I. 15]. 1591: En az falut egybe gywtēm, az falw monda Mennyeonk rea, az Ferenczj Kouaczy nylayra lassuk ha teobbet bire egy Embernel vagy nem [UszT]. 1597: hiwa engemetis Marton deak az atiafiak keozze kiket egibe gyewteot wolt [Kv; TjK VI/1. 65]. 1639: menek Kolosuara; holot az Attiafiakot egyben gywtuen ki tetczik uala hogj igen sokkal maradtott uolna adossa [Kv; RDL I. 117]. 1653: Báthori Sigmond akarattjából Székely Móses Fejérvár tájatt a katonákat, valahol mi volt, kik azokban Báthához nem mentek vala, egybegyűjté [ETA I, 67 NSz]. 1745: amidőn minket aszszony emberekül egybe gyűjtettek volt .. akkor hallottam [Szentbenedek SzD; Ks]. 1829: Egy eskütnek a ki az Idegeny embereket az udvarb(a) egybe gyűjtette ... 30 xr [Hoszsúaszó KK; Born. F. Ia Bod László tt szám.].

2. begyűjt, összeszed; a stringe/aduna; ein-sammeln. 1723: edgy néhányszor hol az Maros-(na)k ki útése hol az Buni patak(na)k arádasa ugy eltöltette az egesz Folti mezőt, hogj az szőlök alatt valo utig csolnakokan jártunk, és midőn az viz szállott fel fasztazodva (!), székkett hordozván utánnunk ugy kellett aratnunk és egyben gyűjtenünk is az már le aratatt gabonát, [Folt H; BK ad nro 144].

3. összehord; a aduna laolaltă; zusammentragen. 1794: most kevéssel reparaltathatnék*, minden Naturálék meg hordva egybe gyűjtve vadnak [Ádamos KK; JHb XIX/40. — *A híd]. 1809: a mi Esztendei Vám gyűl bé belolle rá lehet vetni Circit. 250 vékára minden féle gabonából egybe

gyűjtve [Csicsógyörgyfa SzD; Ks 76/56 Conscr. 15].

4. egybe/összeterel; a mína laolaltá; zusam-mentreiben. 1821 az Uram eő Nga Vágott Erde-jeben meg tanálván a Mlgos Széplakiné Aszony eő Nga Tehén Csordáját . azonnal egyben gyűjtetem s a faluba béis hajtottam [Noszolyi SzD; Matskási. Noszolyi lev.]. 1831 egyszer se nyugadtam oly rosszul a Guja mellett mind az ejt-zaka, le se szenderedhettem, mivel valami Lovas Emberek a Guja körül járkáltak, s a miatt nem győztem egész éjszaka a Guját egybe gyűjteni [Dés; DLt 332. 14].

5. együvé gyűjt; a aduna; sammeln. 1595: Dizno barom hogi minden feleol egiben giwteotek wagon waros zamara harom [Kv; Szám. 6/XV. 108].

egybegyűjtet összegyűjtet; a dispune să fie adunat; sammeln lassen. 1765 Regius Perceptor Uram . minden Contributio alá valo Facultassainkat egybe gyűjtette, s deprehendáltais celatokat, mellyet mű észre vévén instálni kezdettük falustol a celansokert eő kegyelmének [Ompoica*; Eszt-Mk Vall. 14–5. — *Később: Kisompoly AF].

egybegyűjtethet 1. összegyűjtethet; a putea aduna; sammeln können. 1796: Ha az Bároné Aszszony le akar mondani a Kortsoma Límítá(tí)orol ugyan igen is egyben gyűjtetheti az ... Ádámosi Possessoratust egyezésre [Ádámos KK; JHb XIX/55].

2. összehordhat, begyűjtethet/takaríthat; a putea stringe/aduna; einsammeln können. 1840: édgý Szekeretskénél több Sarjut édgýbe nem gyűjt-hettem [Dés; DLt 983].

egybegyűjtött összegyűjtött, egybe/összehor-dott; adunat, stríns; (ein)gesammelt. 1804: meny-nyit érő lehetett azonn egybe gyűjtött ágbog? [Csapó KK; Bert. 17b vk].

egybegyűl 1. összegyűl; a se aduna; sich versammeln. 1561 mynden ezthendöben pynkesth Innepiben egimassal egybe gywiwin ... minde-neketh nygy Rizre Intizzenek es azokra Nilat hannyanak [Fráta K; SLt U. 28]. 1568: My koron my egybe gywltunk volna, Wethenek my Eleonkbe ... egy nehany rendbeli dolgokat [Gyf; JHbK XII/8]. 1583: profigalliatok egy bizonios rouid napoth, kire egybe giulwen, mennie-tek el es iariatok megh mind az harom falunak hatarath [Wass. fej.]. 1585: Amikor Az Varos egibe giwl fel leoyeón ez illien zemely eo kgmek eleibe [Kv; TanJk I/1. 14]. 1589/XVII. sz. eleje: Valamikor az esgez Ceh edgiben giwl tisztessges lakasnak okaert, szwksegh hogi minden zemely az szeretetnek es kegiessegnek lelketöl uiseltessék [Kv; KómcArt. 26–7]. 1590: Egyczer az falw egibe gyűlt vala hogy az Chywtor Benedek feold-et es Janchio Peteret fel Igazichak [UszT]. 1591 Az Erdely harom Nemzetnek bekese-g lewele melliet egibe giwlwen, Erdely Orzagnak

vgmint patriaioknak megh maradasara a' conuent eleot chinaltanak articulusokban Meggiesen [Kv; DiósyInd. 43] | mikor egy teorwen nap az biro hazanal egybe gyltek vala, enis ott valek [Szkr; UszT Ambrus Thamas jb vall.]. 1594: mi Cehwl egibe giwltwnk volna hogi Zent iuuani Tamas es Lakatos Istuan megh bekillienek [Kv; T]k V/1. 455]. 1643 senki Cziurben, avagi korczio-man egiben giulven ne tancziollianak (gyly) [H-Szj csúr al.] | Müdön a' B. Céh égyben gyűlt volna Lőrinczi Boldisár Tarsunknak illyen dolga vegett* [Kv; AsztC]k 16a. *Köv. az ügy ismertetése]. 1739 azt láttam mikor az Legé-njek egjbé gyűltek és Tanczoltanak, hogj Koztin Joanavalis tánczolt [Kóród KK; MvRK]. 1741 Szombáton gyűljünk egybe(n) 's frassunk Con-tractust [Torockó; Bosla. Mórén János (36) jb vall.]. 1744: mikor az Adózó Rend egyben gyűlt Kőpeczre azon Adozo Rend Gyűlesekben vetettek Pénzt fel felesetskén [Közéapjta Hsz; INyR 9]. 1761 a' Falusiak egyben gyűltenek s engemet minden Citatio nélkül oda hvtanak [Illyésfva Sz; BfR 45/9 Katona György (48) zs vall.]. 1769 Mivel az orszagba Isten kegyelmességéből már a Pestis annyira meg szűnt ., Kegyesen meg engedte a Mlgos K. Gubernium, hogy ... az osko-lákból el széllyedet Iffjusag tanulásának folyta-tására egybe gyűllyön [UszLt XIII/97a]. 1790 az a parantsolat adodot ki, hogy a Nemesség egybe gyűljön a jövő Hétfvén fegyveresen, hogy Loger formát tartsanak [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1819 ott egyben gyűlve minden a ki meg tudhatta a dolgot el ment . kevesen voltak hivatalosan Tisztek által citalva [Kővár vid.; Ks 67. 47. 28].

2. meggyűlik; a (se) coace, a colecta; sich vereitern. XVIII. sz. eleje: Az melly lovat a' folyó keh háborgat, az fen meg irt ... praxissal kell elejt venni, de ha a' torkan gyűlt egybe ... bellé kel az orrába tölteni, az orvossághot mind a' kett orra lyukába [JHb 17/10 lóart. ut.].

3. összeáll; a se întovărăși; sich zusammenunten. 1589/XVII. sz. eleje: Ha peniglen ualamely Farago, uagi Rako Mester ez tiztesseges Cehet el hadná uakmerősegebeol; auagy tudatlansag miat, ... mindenek az Cehen kwuwl leendeők eőszsze tarsolkoduan, semminemw miuet fel ne fogadhasanak, egibe giwluen, ne miuelhesse-nek, magokat egibe ne verhessék [Kv; KómcArt. 22].

egybegyűlekezik 1. összegyűlekezik; a se întruni/aduna; sich versammeln. 1769: kegyelmetek, kik ado Terhe alat vannak hol égy, hól más helyen égybe Gyűlőkeznek, különös Tanátskozá-sokat tartanának [UszLt XIII/97].

2. összecsdűl; a se îngrămădi/stringe; sich ansammeln. 1570 egy Nap mykor az o varboł Jeoue Latta hogy az Zabo Balint haza eleott szokan gywiekeztének volt egybe eoyz hogy oda ment volna. Latta hogy ez Kowach Kalara otth wl volt veztegh es Igen Jaygat volt | Mykor az Besterchey Zokadalomba Jar volt, Es egywt

Lattha hogy egybe gywlekeztek es zayganak ... hallotta azt hogy firtathatyak volt chigan esth wannet hogy Te hasitad megh az pap keonteset [Kv; Tjk III/a. 57, 59].

egybegyűlés 1. gyűlés; adunare; Versammlung. 1570: Az predicatorok dolga feleol eo kegek varoswl Mosthanis vgian Azont Mongyak, Mint Ennek eleotte valo egybe gywlesekben, hogy Minden Templumba ket predicator legien [Kv; TanJk V/3. 5a]. 1575 Az fazakasok dolgatis az Innepekben valo egybe gywlesre halazottak [Kv; i.h. 116b]. 1576: Towaba arrais kerik eo keget Biro vramat hogi Az Mynemw Igentelenség vagion Az varos penze feleol herceg gaspar Es hwzar ferencz keozet, Ince eoket hogi ez leowendeo Masik egibe gwlesig ely Igazicak dolgokat [Kv; i.h. 137a]. 1583 kerik azért erre is eo kgmet Biro vramat hogy ez leoweo zombatra Iartassa el esmegh Az czedulat az egbe gywlesre [Kv; i.h. 272a]. 1722 ezen választott embereknek^a egybe gyűlések [Hagymásbodon MT; RAK. — ^aA presbitereknek]. 1774: a' Tktes M(a)g(ist)-r(at)us es Electa Centum Viralis Communitas egyben gyűlésekor [Kv; MészCLEv.]. 1790: Ezen már meg irt Contractus és punctumak minden Tavasszon, a Szőlős Gazdák(na)k jelen létekb(en) egybe Gyűlésekb(en) fel olvastassanak egy versen leggalabb is [Karácsonfva MT; Told. 176].

2. összejövetel; intrunire; Zusammenkunft, Versammlung. 1587: sok feleol érték panazolkodasok eo kgmeket varosul, Mynemeo zertelen Izonyw Tormezlasok (!) kezdettenek megh Indulnj feokpepen az Iffiusagtol (így!) Zekeres leghenieknek es Zolgalo leanioknak egybe giwlesek Es Ektelen zabadsagok myath, kik sem Zolgalnj Nem Akarnak, sem egieb keozeonsegos varossy terhet Visselnj [Kv; TanJk I/1. 42].

egybegyűlt 1. be/összegyűlt; adunat, strins, incasat; (ein)gesammelt. 1820: A Sz. Ujjfalusi Határban páscualt Moldvai ökrök egyben gyűlt Taxája [Százújfalu NK; BfN].

2. összeverődött; adunat, strins; angesammelt, zusammengefunten. 1607 Neminemeo lezzegeó egjbe(n) gjwlt latrok ocultè Mentek louara es kaptak el [Mv; MvLt 290. 7b].

egybeháborodás összeveszés; ceartă; Entzweiung. 1755 miképpen esett más izbéli egyben háborodások nem tudom, mert mig mű elé érkezünk, addig vége szakadtott verekedéseknek [Ribice H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1759: Huitz Dumitru özvegye Fiát ... Faus Tomának Fiai, egyben lött háborodások alkalmával ... úgy meg sebhették, hogy 14 napok mulva halála történt [Vályebrád H; Ks LVII/5]. 1841: egybe háborodások okát nem tudom [Dés; DLt 109].

egybeháborodik összevés; a se certa; sich entzweien. 1570: Mykor az felesége ky Menth volna az házból Zabo Janos vtanna Menth, Es az feleségewel Egybe haborodot, vgy Annyera

hogy megis very az azzont | Balassy Lazlo ... azt vallya, hogy Mykor Eothwes Lwkacz be Jeot volna az varosra, Kadas Myhal hozta beh, Es ew Mellette valo hazat fogattak volt megh herbe, ... gyakorta egybe haborottak, az Kadas Myhal ely keolteozet Theole [Kv; Tjk III/2. 33, 85]. 1573: Eo ne(m) hallotta mynt Indwlt volt az haborw paxy Tamas es Tamas deak keozet chiak hogi az vduaron leteben hallota, hogi egybe haborotak volna | Ez elymwlt Zwretkor mykor Zabo lenart az Saytolas veget Egybe haborodot volt Barbel Janosal halotak hogi zytkozodik volt Zabo lenart Illien Zowal Hazwd esseh kwrwafiawl valaky azt Mongia hogi It ez feold varose volna [Kv; Tjk III/3. 300a]. 1574: Mykor egymass mellet leonek volt, Eok hallotak, valamj feddeodest keoztek vgy veotthek ezekbe hogi egybe haborotak [Kv; i.h. 345]. 1726: Egjebet nem tudok mondani ha nem egyben háborodván velem Molnár Mihályné illy bestelen szokat vetett szemre mondván te is olly két Istenü Papista kutya vagy mint Urad [Ne; Ks 90]. 1731 Foga-rasi ... Feleségével Fekete Ersebeth Asszanyal egyb(e) háborodot vala [Sövényfa KK; Born. XXXIX. 16]. 1744: Détsi Sigmond és Janos Uraimek Somlyon néha egjb(e) háborodván némely emberekkel mondták eo kgmek(ne)k, az N Atyátokat is ismertük .. Migs Lonyai Anna Asszony Jobagya volt nállunknál jobb emberek ti nem vagytok [Szécs Sz; TKI]. 1754: Láttam, hogy a' mig egybe nem háborodának betsülötte Feleségét [Altörja Hsz; HSzJP]. 1761: Oláh Rákosi Hudre Gligornak Lázár Juonnal egy bunda ködmen felett volt egy más közett valo koczkodások .. egyben haborodtanak, s az házból kotzkodva ki mentenek az udvaran lármáztak [Torda; Tjk V. 50]. 1765 az én Juhaim á Szabaszlai uram juhaival edgytt lévén, az tejiből többet praetendált, mintsem kellett volna, én hogy nem adtam, azért egyb(e) háborodtunk [Szépkényerüstmárton SzD; Eszt-Mk V/11. 44]. 1769: Embertelenebb emberek falunkban nintsenek az utrizált személyeknél, kik minden emberrel egyben háborodnak s verekednek-is [Bukuresd H; Ks]. 1777 mondata a' Feleségem, hogy mennénk haza, azal a' nálam lévő pénzt is el vette, mellyért véle egybe haborodván, az Ik mint Atyafiai mellete föl tamadtának engem anyira vertenek hogy holtom napjáig épp ember nem lézek, s kenyerem keresesire elégtelen [H; Ks 114 Vegyes ir.].

egybehajigál össze-visszahajigál; a arunca claipe peste grămadă; durcheinander werfen. 1572: Lattam hogy Az paraztsagh Egben hagygalth De En Nem Lattam hogy Senky az Mesteorth Ewtote Sem hagította volna sem Ewzte volna [Zentelke K; KP „Zegedy Caspar Bannfy Farkas wra(m) Zolgaya" vall.].

egybehajol összehajol; a se apleca una spre alta; sich zusammenneigen. 1671: eő vitte vezette oda azon házhoz azt a kar tevéő személy szolgálot

ismeretes volt véle ezen captiva őregh Aszs(zon)y mint hogy suttogottis ... véle egybe hajolván akkor mikor el szeokeót [Kv; T]k VIII/11. 153].

egybehajt 1. összehajt; a împături; zusammenfalten. 1570 Besterchey Gërgh es Kappa Antal Tylalmat Teznek^a az vrbéger fyay kepeben, Es azonnal az Notarius Egybe haytia az Leuelet^b es Ky Indul onnath [Kv; T]k III/2. 3. — ^aIktatás megkísérlésekor tett tilalomra von. ^bAz ítéletlevelet]. 1730 a' Keresztet a' közepin egybe lehetett hajtani, és a' képekkel edgyütt egyben csombolygatván, ugy vitte Borbara Aszszony [Torda; MvRk].

2. összeterel; a mina la un loc; zusammenreiben. 1831 a' Gyertyános szélbe . Guja béli marhák éjszakai hálásra voltak egybe hajtva | késő idő lévén, a' Guját hajtottam, és 9 oratájban éjszakára a' Gyertyanosra teritettem [Dés; DLt 332. 8. 10].

3. behajt/szed; a percepe/íncasa; einsammeln. 1769: Keményen porontsoltatik mind a Cont. Tablának hogy Regius Perceptor Atyánkfiainak assistentiával légyen az Adonak haladék nélkül valo fel szedésében s Regius Perceptor Atyánkfiainak is igen keményen porontsoltatik hogy minden igyekezeteket arra fordítsák, hogy az Adot hova hamaréb egybe hajtsák [UszLt XIII. 97 gub.].

egybeharapdos összeharapdál; a muşca; zerbeißen. 1842: A' Jobb keze és Jobb Lába fejét^a ujaival egytetemben egybe martzongolva 's harapdosva, Úgy a' bal Lába szarát a' Térdin aloll harapás által le szakadva annak héjjánozásával találtuk [Dés; DLt 85-höz. — ^aAz állítólag halva született, eltemetett, majd dísznók által kitűrt, összemarcangolt csecsemőét].

egybehasonlít összehasonlít/vet; a asemăna; vergleichen. 1570: az Meg holth Banffy Menyhar (!) Jozagy keozwl Mynden falwbol Newezetek Zemelyeket Be hyttwnk Azokat Ereos hytre Meg Eskettwk es azoknak vallasok wthan hasonlokath hasonlokkal gazdagot gazdagal Zegenth zeggennyel Eghbe hasonlythwan Nylath wetettwnk czedulankent [Bh; Eszt-Mk Mogyoró cs.].

egybehatórózódik határolódik; a se mărgini; sich (an)grenzen. 1777 Nem igen régen egyezett meg az Utrizált két Falu Udvari Tisztyekkel edjűtt hogy a Sztrinturába amint addig is volt határozodjék a két Falu Határa egybe [Ködmönös SzD; JHbK LVIII/28].

? egybeházasodás összeházasodás; căsătorie; Vermählung. 1769: amiképpen a Reformata, és Lutherana Valláson lévőek Negyedik, harmadik, és Második izen lévő Atyafiaknak eo Felsőge a Jegybe Házasodást (!)^a bizonyos taxát Le tévén dispensalni Méltoztatik, Ugy az Unitaria Religion Lévoőknekis azon moddal kegyelmesen meg engedí [UszLt XIII/97 gub. — ^aMerő tollvétség egybe Házasodást h. ?].

egybehítel megesküszik, házasságot köt; a se cununa; sich trauen. 1852: Gál György nőtelen 24 éves, 26 éves Kováts Kisoval egybe hűtöltek az Imaházba [Mákó K; Rak 32].

egybehív összehív; a convoca; zusammenrufen. 1594: Vgyan en hittam egybe az eskeotteket [Dés; DLt 246].

egybehívat összehívat; a dispune să fie convocaţi; zusammenrufen lassen. 1713: midőn Aranyra^a érkeztünk volna, és ottan a falut egyben hivatuk volna, kérdeztük hűtek szerint referállyák, hogy ki, mellyik résznek, hány sessioi lehetnének ezen faluban [JHb XXXI/5. — ^aH]. 1838 A Czéh Mester a Czéh Öregeit ezen hiba el látásáért ... egyben hívatta [Kv; AsztCLev. Hat. Prot. 8].

egybehívató összehívó; convocator; Einberufungs-. 1800/1801 Intő, Idéző, Egybehívato, Bizonyossá tévő, El, és meg tilto Eskető Pecsét, Mlgos Groff Kendeffi Elekné Aszszony eő Nga nevére [Erdősztygyörgy MT; Wlt].

egybehívott összehívott; convocat; einberufen. 1777 a' közelebb lévő Falukból egyben hívott Commetaneusoknak jelen létekben^a ki mentünk az említett Falunak^b also végin la Parou Szurdokuluj nevezetű helyre [Ks 89. — ^aKöv. a tanúk fels. ^bMagura TA].

egybehord átv összehord/szid/lehord; a mustra, a face cu ou şi cu oţet; heruntermachen. 1771: hallottam ... mint mi parasztokul Szoktunk valakire való indulatosságokból Szitkozodni lelkit, apját, annyát egybe hordani [Bukuresd H; Ks 114. 61. 132].

egybehordat össze/behordat; a dispune să fie adunat; eintragen lassen. 1690 Zabrol vallo Extr: Az csürfiában és két Asztagotskaban van zab jellen gelli No 588// — Itt az tattárok az mezőn el csipelvén az jóvában őszve szedegetvén lbe hordatván gell: No 215 [Almakerék NK; UtI]. 1816: itt s más meszsze lévő terhes Határokon feles jo Szénákot tsináltattam, és azon kitsiny erővel egybe hordattam és betsületesen mind be is kerteltettem [Hídalmás K; IB. Tanko Josef tt lev.].

egybehordhat összeszidhat, lehordhat; a putea mustra/ocări; heruntermachen können. 1777 a' mint mi Olahokul Szoktuk indulatosságból apját annyát egybe Szidni mások(na)k indulatosságából egybe hordhatta (így!)^a [Bukuresd H; Ks 114. 61. 129. — ^aLehet merő elírás is hordatta h.].

egybehorgódott horgas; încovoiat; krumm. 1765 Két négy esztendőre menendo Téhén . mind kettejeknek szarvak egyben horgodott, mint a vad ketskének [Szászsztyjakab SzD; Told. 8].

egybehozás összegyűjtés/szedés; adunare, stringere; Einsammlung. 1570: Byro vram Intezen

egy Reowyd Alkolmas Napot az Leweleeknek egybe hozasara, Es azkorra az zaz vraitat gywche egybe [Kv; TanJk V/3. 22a].

egybehuncutoz le/összegazemberez; a face (pe cineva) ştrengar; (jn) beschimpfen/Hundsfohn nennen. 1765: volté azért arra eo kgylmének^a oka, hogy egybe szidgya, kurvanyázza, Hunczfutozza Varga Györgyöt, és rossz Embernek mondgya? [Dob.; Eszt-Mk Vall. 8 vk. — ^aTi. a szb-nak].

egybehureol együvé hurcol; a căra laolaltă; zusammenschleppen/tragen. 1746: Étető Ferencz ur(am) foglalta el magának azon ... darab helyet, de oly hitvány és Semmire kellő kertelessel tartotta némely helyeire Tőkéket, némelyekre kevés agokat egyben hurczalván, hogy az hol az Falu márhája Sokszor Csordájais, kivánt belé menni őt mehetett belé [Szentegyed SzD; Wass. Kis Pavel (79) zs vall.].

egybellik összeillik; a se potri vi; zusammenpassen. 1776 hallottam midőn Gróff Kornis Ferentzné Aszszony ő Nga, nem külömbé(n) Annikó Kis Aszszony Szembe mondták B. Henternek: Hadgyon békét, mert nem az Annikó Kis Aszszony humorához való, se nem is illenek egybe [Szentdemeter U; GyL. br. Lud. Revai (40) vall.].

egybeinkorporáltatott egy testületbe tétetett; incorporat; inkorporiert. 1629: tarczaz az egy Cehbeli unio alatt eőkeöt, és mind magok Ceheknek szabadságának praeiudiciumára, s mind pediglen több hasonlő ilyen rendbeli egybenincorporáltatott mestereknek Ceheknek gonosz példaiára, hogy effele scissio és, szakadozás középtéők végbe mehessen, ennek utánais semmi úton megh ne engedgye [Kv; Céhir. I feji rend. ^aTi. a csizmadia- és varga-céhbelieket].

egybeintéz kb. egybevesz; a lua împreună; zusammennehmen. 1561 mynden ezthendőben pynekst Innepiben egimassal egybe gywlwin ky mennyenek, awagi Embereketh Bocsassanak az Zenafiweknek színekre, és az wolgieketh Igazan egibe Inthizwin, mindeneketh nygy Rizre Intizzenek és azokra Nilat hannyanak [Práta K; SLt U. 28].

egybeiszaposodott el/összeiszapolódott/iszaposodott; innämolit; verschlammt. 1821 ezenn rétnek... a' Sátés, és posványos részéből, adott ... fél-Szekérre való Sátés, és egybe iszaposodott füvet Továbbá Botos Ursznak ... adott ... egy darab iszapos Sátés Füvet [A.detrehem TA; Born. IX. 69 Csáklán Szimion (40) ns vall.].

egybejár bekalandoz, kalandozva bejár; a cu-treiera, a străbate în lung şi în lat; durchstreichen/streifen. 1736 után: mikor a szegény atyámhoz^a általjött Bölönből^b Kálnoki Farkas Űrmös-ről^c Maurer Mihály, itt ittanak, estve zekében,

harisnyában öltöztenek, csuklyát a nyakokban, botot a kezekben, számban tizenkét ókrót befogatnak, bele ültek, a cigány hegedűsökkel egjűtt, a szán közepin egy öreg cseber bor volt edényekkel egjűtt, megindultak s ivással egybenjárták a falut, általmentek Űrmösre, ott is ugy kalandoztak a falun szerteszéyél viradtig, onnan Bölönbe, ott is similiter cselekedtenek [MetTrCs 458. — ^aAz emlékiró Cserei Mihály atyja. ^bHsz. ^cNK].

egybejáró 1. egymásba rakható; care se poate băga unul într-altul; ineinander legbar. 1573 az twrbat fely vizez neky hagi megh Nythia Eomaga az Twrba lakatiat rak ky beleole, ket egybe Iaro ezwt pohart [Kv; T]k III/3. 93]. 1583: No Io Orban vram am lassa De my ezzel akít Acz meg Ne(m) elegzewnk seot amely kupat meg tartazzys azis keteós az az egbe Iaro vala, valahol vagion a' masíkia [Kv; T]k IV/1. 190]. 1595 Egy Nagy eoregh eozwe Jaro Aranas kwpa M. 7. p. 15. Mas kis Aranas Egybe Jaro kupa M 2 p. 38 [Zsombor K; SL. Sombory László reg.]. 1600 Öreg Egibe Jaro kuba (!) 2 [Gyalu K; Sennyei 11/47]. 1627 Egj bokor eozue iaro aran(n)ias kup(a)... Hat feier egiben iaro pohar [BLt 1 Béli Kelemen lelt.]. 1628 Hat Musketa. Het egybe iaro fa Poharok [Gyalu/Kv; JHbK XII/44. 13]. 1628/1635 Hat uiseleo egibe Jaro pohar, heft gjrat niomnak [Bodola Hsz; BLt 5 Béli Kelemen lelt.]. 1637/1639 3. csyerleueles kalan kett uillaul harom teoreok forma Egibe(n) Jaro kalan ket sodrott nyelű kalan [Kv; RDL I. 111]. 1645: harom egibe iaro czapa pohar uala, azon kyuul hat czapa pohart tudok egibe iarot [Gysz; Llt Fasc. 120] | egyben iaro kalanokot (!) ... hauas el földéből hozot uolt [Szárhegy Cs; i.h.]. 1652 Tiz egybe(j) járo közep on talak [Nsz; IB. X. 2 Bethlen István lelt.]. 1673: Az ezüst marhaban azert jutanak Betlen Drusianna aszszonjnak tizenket egiben jaro pohárokat (így!) egj mosdo korsó medenczestől [Marossztkirály AF; BfR]. 1679 Egiben járo sima uvegh pohar nro. 2 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 24] | Becsi egyben járo szelyes szelű onn Tál nro 4 [Szentmargita SzD; KGy]. 1681 Egiben jaro hoszszas réz csesze Nro 6 [Vh; VhU 541]. 1683 Két sima egybejáró aranyas Pohár [Utl]. 1685 Egybe jaro onas rez konder Nro 4 [Borberek AF; MvRK Urb. 5]. 1686 Tizenket egybe jaro ezüst pohar aranyas az szellyi czapas Három kűs edgybé járo czapa pohárok aranyas az szellyi [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina jegyaj.]. 1698 Ngy edgybe jaro Ezüst Pohar [M.légen K; Klobusitzky lev.]. 1728 Küldvé(n) hozzá(m) a Méltosag(os) Aszony Vas Danielné Asz(o)n ő kglme ... őt czapas pohárt, melyek quondam egybe járo pohárok voltak; de vérek között az előtt meg osztvá(n), meg oszlottak [Wass]. 1760 Három egyben járo Ezüst aranyas Czapas Pohár [Mv; TGsz]. 1776 micsoda nével nevezendő bonumokot ezüst Aranyas egybe járo Czapa, és Aranyas szellyű más ezüst aranyas Czapas pohárokat azokon ki neve volt fel írva ... tud a

Tanu? [Hr vk]. 1784: Szebenbe az Arany és Ezüst váltonak bé attam a Familia Ezüstyiből

Tizenkét egybe járo aranyas Ezüst Czapa munkás Poharak [Ks 38. V Clenodia fam.]. 1792: Egybe járo kerek kasztro 12 Darabb... Egybe járo hoszu kasztro fedelével együtt [TL, Conscr.].

2. összecsuksukható; pliant; zusammenklappbar. 1748 Egybe járo, s egy formaju tábori bőrös Székek [Ks XXVIII. 5]. 1752: (A) Házakban találtat(na)k ilyen egyébb aprolékosb portékák. Közöséges Asztal nro. 6. más kissebb tabori egybe járo asztal nro 1 [Pókafva AF; JHb XXV/73].

3. kihúzós; extensibil; Auszieh-, ausziehbar. 1679 Ebedlő Palota... Egiben járo rakott, festett, három darabba(n) lévő, Ebedlő hosszu asztal lábastol nro 1 [Uzdisztpéter K; TL, Bajomi János lelt. 16]. 1753 (A palotában) találtatatt ki vono vagy egybe járo nagy kerek asztal toldalekkel edgyütt nro 1 [Záh; TA; Told. 18 gr. Toldalagi Ferenc lelt.].

4. 'p' 1790: Kitsin egyben járo Diofa Almarium [Sv; Ks].

egybejő összefolyik; a se uni; zusammenfließen. 1701 a Sz. Anna felől alá jüvő vizis öszve ütközvén és egiben jüven mind az három ága az Maros vizének az Vámos hid mellyékére, az ártott, és az rontotta szaggatta ezen földet [Mv; Berz. 13. II/21].

egybejöhethő felmerülhető; care se poate ivi; was sich ereignen kann. 1681 a' Connumera(tio) és Inventálás alkalmatosságával a' sok féle egiben jöhethő dolgok ebben a' formab(an) nem Comportaltattak [Ált Fog. Urb. 2].

egybejött kb. felvetődött; ivit; aufgeworfen. 1800 Possessoratus O-Budaensis*, Colonistaikkal és fel fegyverkezett némelly Cselédjeikkel elé álltanak, holott öszve zördülvén, tsak ugyan az egyben jött sok féle atyafiságtalan szobéli versengések, s vetélkedéseik után, az két Inclytus Possessoratusnak^b végre az egyenes atyafiságra általunk biratattván, tőnek egy más között illeten Inviolabilis Compositiot [K; JHb LXVII/4. 15. — ^aBurjánosóbuda, később: Bodonkút (K). ^bTi. a diósinak és burjánosóbudainak].

egybejövés összekapás/különbözés/zördülés; ceartă, vrajbă; Entzweiung. 1812 Domokos vagy Klára napjáné bizonyosan nem emlékezem; mert mind a' két nevezetes napon egyben jövések volt a' tisztelt Feleknek [Héderfája KK; IB]. 1813: Ezen égybe jövés közben az Exponens és Baratosi Joseffné közűl mellyik ütött edgyik a' másikhoz elébb? és mellyiknek láttzott leg elsőbenis ott helybe mindgyárt a' színbe az Ortzáján a' szeme körül a' körmölések(ue)k véres helyei és az ütéseknak is? [Dés; DLt 56. 3 vk]. 1819 Kretsun Josziv... halála történt a' kérdésben elé fordulo pappiros legénnyel valo egybejövése után [Déva; Ks 116 Vegyes ir.]. 1820: Hallottam másoktól, hogy az Eskettető Báronénak valami

egyben jövése lett volna Dregán Juonnal és Feleségével [Várfva TA; JHb F. 48 ifj. Pálffy Tamás (39) ns vall.]. 1840: a' méltatlan gyanút Rosália Léányomra kiáltatták, melyért egyben jövés lévén ránkorossa házam népének [Dés; DLt 277].

egybekap 1. hajba kap, összekap/verekedik; a se bate, a se lua de păr, a se încăiera; in Streit geraten. 1573: Mond gergely^a Bestie kwrwa Meg Ittad az Arwaket de meg azt sem Emezted meg meg fordwl Imre deak, Mond hogi te gergel meg Emlekezel Erreol Mert az en felesége(m) Nem bestie kwrwa, erre meg rea kereslek, Azomba gergel vgj vtyy archwl hogi az Syweg ki Essik feyebeol otth egibe kapnak es az vchan leh vonzak egimast az feoldre hwztak vontak egimast | Zekel Antal ky fwtamot az lesbeol, Teremy peterne is Eleybe Ment es egybe kapot vele otth ketten Twssakottak, Antal ely tazította teremynet teolle [Kv; TJk III/3. 230, 292. — ^aTi. Imre deák feleségének]. 1582 Igen kialthia vala leorincz a' legennek hog: Ne Jeoy vthannam, De vgian vthan (!) Mene az Sebes legeny es keczeris kapanak egbe [Kv; TJk IV/1. 27]. 1598: az Zappanos legeny az hegedwssel egibe kapot wala lata(m) hogi az Czimbalmossal vonznak wala westeokeot, de ne(m) lattam ki verte bele az kest [Kv; TJk V/1. 161]. 1604: ot kwn kaptak wolt egibe wala mint latam hogi werős az sipos Janos keze, de nem tudom meliktól esött [UstT 18/129 „warga Andras nagj Solymosj” 1b vall.]. 1755 Az alatt látván én, hogy mind csak huzakodnak, ele halattam vala haza fele jöven..., kik az után újra egyben kapván, hallom előre, hogy rútul vereknek [Ribice H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1765: Imre György... maga valya, hogy az pitvar ajtóban állott midőu Murvai be jött a Tornáztban s még előlle a' Tornázt fája alatt butt el, hogy velle egyben ne találkozzék, s ketten kaptak egyben, mások az után supervenialtanak [Torda; TJk V. 260]. 1798 Feleségeis Segitvén férjének egyben kaptak bonyolodtak s... Deluciot rutul el körmölték [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

2. összeszólalkozik; a avea un schimb de vorbe; in Wortwechsel geraten. 1766: a Deutragt Esztendő(en) napnak Étzakáján az Utzán egybekapot Damokos Ferentz Székelly Janossal, de minthogy tavolatska voltam minvefelett (!) veszekedtek nem hallottam [Szilágycseh; Bfr 104. 2]. 1767: Latom hogy Csenteri Miháj meg úte egyszer Udvar Andrast azert hogy a Hegedűs felett egyben kaptak vol(t) [Betlensztmiklós KK; BK. Musnai Márton „Ersek András conventiós szolgája” (22) vall.]. 1794 Muntján Gligort jól esmérem éppen távol vagyon attól, hogy rosza valo hajlandóság volna ő benne, hanem minthogy Szomszédjai is Nyelveteskék, az Felesége pedig Annál nagyobb ördög, nem enged ő senkinek, akármí bakatellért kész mindennek egyben kapni, trágár és tsufos szokkal illetni [Déva; Ks].

egybekapcsol össze/egybeépít; a construi laoltă; zusammenbauen. 1857: Kisserü fatemplom

a fatoronnyal egybekapcsolva, ... Torony zsin-delyfedéllel [Völcsök Sz; ETF 107. 28].

egybekapcsolás összekapcsolás; unire, legare; Verbindung. 1816 Az ujjonnan Fából fel állitando Kardosfalvi^a Hidnak . . 146 darab Padlás Fák ... ezen Padlás fáknak két felől valo egybe kap-tolására 24 öl [KmULev. 2. — ^aKardosfalva ma Kv-nak egyik külvárosa].

egybekapcsolt összekapcsolt; unit, legat; ver-bunden. 1798 Az Uttzára ki járó Kapuja ezen Fundusnak tsak most ujjontában erigált három sas fákból és egy fejl egyben kapcsolt tölgy fa gerendából vagjon fell tsínálva [Vályebrád H; Ks 76. IX. 27].

egybekarcol összekarcol/karmol; a zgiria; zer-kratzen. 1802 az ifjú Deluciot is artzal egybe kartzolva láttam, de a' mikor esett nem tudom . . a' Nagy Udvari Szattlerné veszekedések közbe kartzolta egybe [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

egybekáromol összekáromol; a blestema; lästern. 1737: Egy Onodi Mihály nevű nemes ember . . meg értvén hogy a testvér bátyját is meg eskették ellene . . a bátyának Lelkét egybe(e) szidta, káromolta fenyegetven publicē [Vh; Ks 83]. 1769 Popa Danila beszélletette nekem, hogy ő nékie az Istenit egyben káromolta volna . Tyu György [Bukuresd H; Ks]. 1798: az vdvari Nyer-ges azt mondá egyben káromolván Tolvajozván Deluciot velem ma nem iszol egy Házban s véllem egy Portán nem lészesz [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

egybeke összeházasodik; a se cásatori; sich vermählen. 1757: Ifiu Legény korában Sípós János, néhai Székely Sámuel uramnál szolgálván a szolgálója mellé férkezett s meg nevelte a hasát . . s el szöktének volt együtt vandorlásokban egyben is költek, s egybe kelések után ide esmet vissza jöttek [M.bölkény MT; Ks 4. VII. 8]. 1758 halottam . hogj egj aranjott adtanak Ferencz(ne)k mejetis jegjbe adott az felesegenek midőn egjbe költe(ne)k [Asz; Borb. II Pető György (31) ns vall.]. 1805: elszökés után tám három vagy négy hetekkel költenek és esküdtenek egybe [Tkaíva Hsz; HSzjP]. 1812: Boszszus és panaszos szokra fokadott a Groff Ur eő Nsga . nekem edj Barna Tehénnél egyebet nem hoztál. Melly Tehenet tudom mihellyt egybe költek eő Nsgok tsak hamar visszais hajtattott volt . az Asz-szony eő Nsga édes Annnya [Héderfája KK; IB. Tordai Mihály (67) jb vall.]. Mi helylyt egybe költenek egész elmenetele ideéig tapasztaltam hogy a Groffné hidegséggel viseltetett a Groffhoz [uo.; IB]. 1820 Moga Dregán János a Feleségeis m olta egybe költek betsületesen viselik magakat [Áranyosrákos TA; JHb F. 48]. 1838 Midőn Tekintetes Hodor Károly Ur egybe akart kelni Tktetes Ferentzi Mária Aszonyal én . voltam meg kérve a mutuus consensus végre hajtására [Bet. I. Antonius Czicziri (72) vall.].

egybeke összeházasodás; cásatorire; Vermäh-lung/heiratung. 1582 (A kézfogón) monda az Eotweos Mihálj Az Abrahamnak es Jakobnak Istene Algia meg az thy hazassagtoakat es egbe keléseóket [Kv; Tjk IV/1. 66]. 1657 egybe kelesünk haszassagunk nem löt I(ste)nes uton modon, hanem körpiczeles, ördögh practicalas altal [SzJk 84—5]. 1757 egybe kelések után ide esmet vissza jöttek [M.bölkény MT; Ks 4. VII. 8. — A teljesebb szöve. egybeke al.] 1770 kéré-nek bennünket hogy kérnök . . Sombori Gá-bor Uramat arra, hogy a melly belső fel kelhető portékákat egyben kelésekkel Néhai Salanki Rachel Aszszony Tit Sombori Gábor Uramhaz hozott azokat . . adja ki conservatoria az Aszszonynak Salanki Josefne Makrai Susánna Aszszonynak [Kisestüllő K; RLt O. 4]. 1784 (A) fiú az egyben kelések epochajától számláltatva a rendes idő előtt á vilagra elő jöttek lenni pra-sumáltatván voltis bajaskadások [AF; BK. ad nr. 465]. 1812 Melly Tehenet egybe kelé-sek után eő Nsgoknak visszais hajtattott volt Kelemenelkére az Aszszony eő Nsga édes Annnya [Héderfája KK; IB. Tordai Mihály (67) jb vall.]. 1832 egybe kelésekbe magam jártam [Dés; DLt 38]. 1852 Kelemen István 24 éves, Both Kata 18 évessel ki kérdeztettek és semmi okok egybe keléseket nem gátolta [Mákó K; Rák 32]. 1856 (A) kihirdetés mind két részről megtör-tént, 's ezen idő folyta alatt semmi, egybekeleést gátolható akadály fel nem merült [Bádok K; Rák 68].

egybeke összeházasodási lehetőség; posi-bilitatea de a se cásatori; Möglichkeitt zur Ver-heiratung. 1843 Miszti Danielt Budai Borbára Hajadonnal, minek utánna egyben kelheté-sekre nézve semmi akadály magát nem adta elő egyben eskettem [Bádok K; Rák 60].

egybeke összeházasodó; care se cásătoresc; vermählend/heiratend. 1792 K. Vásárhelyen tartott Generalis Sz. Synodus végezte hogy a' Meny aszszony Papja eskesse meg az egybe ke-lő Személyeket [Hagynásbodon MT; Rák].

egybeke összekéregetés; adunare prin cersire; Zusammenbettelei. 1595 Biro Wramek és ő kmek Tanácsul faradúan, Azzonnyunk ő fge hazaj fel szerszesere egyben keregetesere Min-denfele hazy ezkeszt: És ő magok az Wraim min-de(n) az falra padra etc. szegeszuén (így!) [Kv; Szám. 6/XVIIa. 18 Ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

egybeke összekever; a amesteca; vermischen. XVIII. sz. eleje ha a torkan gyült egybe, ő hájat tyuk mony fejérel, eczettel, foghagymával egybe kell keverni . . s bellé kel az orrába tölteni^a [JHb 17/10 Lótart. ut. — ^aA kehes lónak].

egybeke keveredik egybeeelegyedik/kavarodik; a se amesteca; sich (ver)mengen. 1766: Kispál Ura-mék meg rugaszkodának Uzon felé, Pünköszt

Uraimék úzni kezdék s csak hamar el érik nagy riaszkodással, ekkor látam hogy Kispál Bálint Ur(am) Pistollyal vissza löve. ., azonban több Puska roppanások is esének hét vagy nyolctíz amint egybe keveredének . ., kard villogásis látt-zott [Kökös Hsz; Kp I. 234 Paulus Serester (46) miles equ. vall.].

egyekocódik *dtv* összekoccan; a se ciondāni; sich entzweien. 1583 hegedws Ianosne es Igiartha Georgnek ez Mostany felesége égbé kochiottanak en váltig zerzettem bekeseget keözteók [Kv; TjK IV/1. 137].

egyekocomputál összead/számol; a aduna laolaltá; zusammenrechnen. 1585: Az Tawaly esztendeobeli Summa Zalagul keesz penzwl es Restantiaul volt Az Egyház fiaknal in vniuersali Summa egieb fele Inuentarium kyweol ky teót igazan f 392/59 Mely tawaly Summat egyben c(om)putalwan az harmincz Negy forintal . . Lezen es vagionis Az egyház fiaknal f 427/43 [Kv; Szám. 3/XXIII. 20]. 1595 Az borokat az elmúlt údeohoz kepest a' mint iarassa volt el attam, Aroltam azokból egybe computalwan tezen egy Summaba f 100/— [Kv; i.h. 6/XV. 38]. 1596: Egibe computalwan mind ezeket az keoltsegeket tezen az exitus mindenestől f 38 d 79 [Kv; i.h. 6/XIX. 16]. 1599 Az eot Fertaliban egiben computaluan az Dicacat, egy Summaban tezen Vonast 1067 3/4 [Kv; Szám. 8/15. 6]. 1625: Szikszai Mathias vacziorarais megh maradva(n), attam . . egiben computalvan . . f 1 d 16 [Kv; i.h. 16/XXXIV. 47]. 1695 Szabo Janosnak etzeris mászor is rakodott Kováts István Ur(am)nak tartozó kész pénz adosságát Bor árrát egybe computálván tött . . tartozik és maga is vallja magát adosnak lenni florenos Hungaricales kilentzven negj magjar forintokkal és ötven pénzel [Mezőbánd MT; MbK 78]. 1767: Az öt Vonás forintot egyben komputálván a ben meg irt tizen egy Vonás forint-al e szerint Vagyon imar Birtalan ferentz Uram-nál azon két hold föld . . tizen hat Vonás forintokba [Polyán TA; JHb XVI. 32].

egyekocórmöl összekocórmöl/karmol; a zgiria; zerkratzen. 1820 még azt is kérdem tölle tréfából: hogy kivel verekedett egybe; mert nagyon egybe kocórmölve láttzott az ortzája [Vályebrád H; Ks 111 Vegyes ir. Genczy Aloysius krajnik vall.].

egyekocót 1. összekocót; a lega impreunā/unul de altul; zusammenbinden. 1573 twgiak eo kichoda mind feleségestwl . ., Az felesége egi gracios Bestie hires kwrwa Egybe keotettek eoek vgy vitték az Toromba [Kv; TjK III/3. 74]. 1586 A leweleket egybe keotem es egy tallerral egyetembe Gazda(m) Azzontol oda kwidem [Kv; TjK IV/1. 583]. 1621 Az Mezőre Lato vajmek penigh zwntelen az mezeön forgolodgjanak es vigiazzanak, es az Apro kewekben ketteótis egiben keössenek, hogj igj az keössége(n) feletteb valo Exactio megh zwnniek [Kv; TanJk II/1. 236–7].

1801: Egy Papirosban egybe kötve bizonyos Páltza kötők, Portupék, Ora kötők, egy darab Ezüst Poszamánt [Medgyes; CsS].

2. összeesket/ad; a cununa; trauen. 1670 a' rendes hitlesnek tellyes formáját el ne(m) mondotta . . . Azert kellessekké (!) ujjolagh valo hittel eo kglmeket egyben kötni [SzJk 107–8].

egyekocótelez egybe/összekapcsol; a lega/uni; verbinden, zusammenknüpfen. 1576 Az varosnak Minden leowedelmenek haznanak Byrodalmat es Beszedeszet Talalyak az vnioban, hogi Az ket Nemzetsegnek egenleo keppen engettek az feidelmek . . . Egenleo keppen Ez dologbanis Mikeppen Egieb keozeonseges dologban valo Byrodalomba az ket Nemzetseget egiben keotelezzik [Kv; TanJk V/3. 131b]. 1588 Vrunknak penigh exponalliak . Beregzazy Lukach, felesége es Vrberne Minemeo per foliassal vadnak egybe keotelezwe [Kv; i.h. I/1. 67].

egyekocótés kapcsolat; legatúra; Verbindung. Szk: *atyafiságos* ~ rokon kapcsolat. 1813 Az ezen ötödik kérdésbe felirt szeméjek minnyájon eszem iszomért örömet el adják Lelkeket, azomba Soros, Tolvaj, gyanus Emberek vagynak közöttök 's Atyafiságos egybe kötésel is vagy-nak Kozma Kosztánhoz [F.berekszó Sz; BfR III. 12/9 Borlán Nutz (48) col. vall.]. 1840 oly Investigátorok rendeltessenek a'kik az irt peres Társaimhoz és annak Attyafiaihoz és barátjaihoz Attyafiságos egybe kötések ne légyen [Dés; DLt 277].

egyekocótött 1. egybekötözött; legat laolaltá; zusammengebunden. 1736: Viselte^a kalapot is nyárban annak az elein csukrosron fennállólág egybenkötött fekete strucz tollakat [MetTr 349. — ^aA férfiak].

2. egybeeresztett/rótt; íncheiat, asamblat; zusammengefügt. 1732 a kertnek közepiben vagyon a Csűr, . . . Mely négy szál faragott egyben kötött, Csűr kapu láb fakra, és fel ázott, 6, vastag talp-nak köziben, földben eresztett ágasokra, hosszan bótátott koszoru fákban, kötött 6. pár nyárfa szarufákkal, elegyes lécczel szarvazott, s nád suppal fedett [Szászsztyakab SzD; TSb 51].

3. ? (kötéssel) egybefoglalt; prins laolaltá; zusammengestrickt. 1628/1635: Egi seljemma varrot es egibe-kotot gallos gjolcz lepedeo [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen inv.].

egyekocótöz a lega cu lesă; mit Leinen zusammengebunden. 1599: mikor az en hozzam tartozó negy zemly Alparetrol ki indultak volna Agaraimmal es kopoimmal, kyket annak modgia zerint egybe keoteoztek volt . . . Az Actrixnak megh holt Vra, es Vranak velle valo zolgai az en Alparethi hataronon szabadon Jarwan es Nyulazvan kopoymat, Agaraimath fel hoyzogattak, kyaltottak, es megh fogtak el akartak vinni [Dés; Eszt-Mk].

egybekötözés összekötés/kötözés; legare; Zusammenbindung. 1595 Az keoleos Aratasra zazarasra (!), es egibe keoteozessere keoltetem f — /96 [Kv; Szám. 6/XIII. 11].

egybekötöztet összeeresztet/rovat; a dispune să fie incheiat asamblat; zusammenfügen lassen. 1623 Az Istallo faytt foragtassa bordoltassa megh es keőteőztesse mi(n)d Egyb(e) az Aytokkal Ezen az telen igen zepen hogy tauazzall Rakhassak mind fell [Fog.; Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

egybekötöttetés kapcsolat, összefüggés; legătură; Verbindung. 1772: mit itil a' Tanu ezen hajlott állapottya a' Malom háznak okozta és okozhattaé az .. két alsó kerekék meg állását; vagy lassu forgását; vagy ennek aval nem lévén egyben kötöttése tellyességgel nem okozta? [Kük; JHb XX/27. 5 vk].

egybekötöttetik 1. összeeskettetik, egybe/összeadatik; a fi cununat; getraut werden. 1821: Az Házassági életre Hüttel egybe kötöttetek az 182lik Esztendőbe [Gyalu K; Rak 1].

2. vmi vmivel jár, vmihez vmi társul; a trage după sine; verbunden sein mit etw. 1803 ha a fenn forgo osztály a Tavaszon ujra ki mégyen, az sok kárral és ujj Confusiokkal lészen egybe kötöttetve [Mv; JHb XLVI/6 Cserei Farkas kezével].

egybekurvaanyáz le/összekurvaanyáz; a face (pe cineva) curvă; Hure nennen. 1765 volté azért arra eo kgylménék* oka, hogy egybe szidgya, kurvanyázza, Hunczfutozza Varga Györgyöt, és ros sz Embernek mondgya? [Dob.; Eszt-Mk Vall. 8 vk. *Ti. a szbnak].

egybekurváz le/összekurváz; a face (pe cineva) curvă; Hure nennen. 1762: az edgjk A ... semmi szava nem lévén az I(nct)ához szóval beléje támadott, rutul egiben kurvázta, mondván az I(nct)a hogj mind az lator légien, az mig Törvényesen az Kurva nevet reája nem rakja, ezen egiben valo kapást halván a' más A házára menvén az Ia Aszsz(ony)nak, minden ok nélkült egiben kurvázta ablakjat ajtaját be rontotta, két spárka dohányát egiben szaggatta [Torda; Tjk V. 139]. 1782 Mostoha Fiam Szilágyi Sándor Malomfalván Gróff Redainé (!) Aszszony ő Ngsát egybe Kurvázta [Mezőbánd MT; MbK XI. 67].

egybelelhet előkeríthet/teremthet; a putea găsi și aduna laolaltă; auffinden/treiben können. 1560 Azert ezek mynd Jgy leuen az mynt megy monttwk kyket myndeneket megy byzonytnwk leueleinkel es elew byzonsaginkal Chak ty kegyel (!) az vdenek es az dolognak myuoltahoz kepest aggyon alkalmas napot az byzonytasra Mert az byzonsagokban Sokan el ozolua vadnak es hamar Ewket egybe ne(m) lelhettywk [Kv; SLt ST. 6].

egybemarcangol összemarcangol/tépdés; a mușca/sfișia; zerbeißen, in Stücke reißen. 1842: A' Jobb keze és Jobb Lába fejét* ujjaiával egytettem-

ben égybe martzongolva 's harapdosva, Űgy a' bal Lába szarát a' Térdin aloll harapás által le szakadva annak héjjánózásával találtuk [Dés; DLt 85-höz. — *Az állítólag halva született, elásott és disznó által kitúrt, összeharapdált cse-csemőét].

egybemegy 1. egymásnak megy, összekap; a se încăiera; zusammengeraten. 1573 mykor ely bwchusnak Mate esmet hosza vteot Georgihez, De Meg fogtak kezét Nem hattak teobszer wtny es egibe Menny [Kv; Tjk III/3. 289]. 1583 Eshwe kesen ez Santa kowach zolgaia es Georg kowachie Treffaba dulakodnak vala Ki Ieowe Azonba Istwa(n) kowach, es monda, Mit zaio(n)g-tok esseh kurwafiak Mihaly kowach vizza Monda, es Egbe Menenek [Kv; Tjk IV/1. 133]. 1600 Amikor megh werekettenek zinte(n) akkor ott ne(m) wolta(m) de hogy oda menek hat esmegh egybe akarnak menni, en waltigh oltalmaztat eöket hogy eözwe ne mennienek [UszT 15/122 Mathe Ambrusne Barbara vall.].

2. egybekel, összeházasodik; a se căsători; sich verheiraten. 1591 Monda az nezeo, vgi vagion hogi egi zepleos azzoni, ellentis tart az Annia benne, hogi egibe ne mehessenek, sok ellenkezeoys vadnak, de soha el nem kerwlhetik, hanem egibe mennek [Kv; Tjk V/1. 133] | monda Anjam nekj hogy az azzony Jzoniodnek az Adossag feleol hogy az Borbely Martontol marath Jawajt oda Kellene Ieowendeoben fizetnj ha hozza menne Az vthan thwdom hogy egiben menenek es eggyeott eltek [Kv; i.h. 259].

3. összeér; a se întâlni; angrenzen, sich berühren. 1569 az gherebenesyeknek, Zabad volt, az gyalog uttol fogwa Zantanyok kazalnyok, mynd az chyereig Es az to gatig, Melyneel az bandi határ az feketewel egybe Megyen [Mezőbánd MT; VLt 7/692]. 1692 Kgldeit édes sogor ura(m) kérem az én boltaimot Kglde az maga kómvessivel rakassa és boltoztassa ugj hogy had köszónhessem meg Kglde(ne)k most menyen jól egybe az bolt [Kece TA; Ap. 6 Apor István Kálnoki Sámuelhez].

4. egybeömlik, egyesül; a se uni; zusammenfließen, sich vereinigen. 1777 attol fogva a mit a Patakba és a Patak(na)k egj Szigetetskéjébe bé menyen a határ szél azon Szigetetskének a Felső szélitől fogva mindenütt a Vále Kodminisuluj Választja két felé az Utrizált két Falu Határát addig a hol két Patak a Vále Kodminisuluj és a Vále Kretsun Vaszi egybe menyen [Kódmonös SzD; JHbK LVIII. 28].

egybemehet ? egészben maradhat; a putea rămine întreg; in einem Stück/zusammenbleiben können. 1782: az eddig valo, 's ez után téendő kölcségeket is magunkra veszük; de azon fellyül valamit még Superaddalunk-is csak a Joszág egybe mehessen [Dés; Ks 21. VI. 33 gr. Kornis Zsigmond gr. K. Istvánhoz].

egybemelő összeérő/futó; care se întâlnească; angrenzend. 1764: a' körtvélyfáji és V. Sz. Iványi

egybe menő Határokat mindenütt a' Maros vize régi árka választotta-el egy mástól [Vajdasztiván MT; JHb IX. 46].

egybemér együtt mér; a cintári laolaltá; zusammenmessen. 1589 : Ket giwredt egkibe Carniol, másikba czimar Keo egibe merwen Niom Araniat 2 1/2 Megh Eer Eðrøemest f 6 [Kv; KvLt Vegyes I/2. 46].

egybemered megmared/merevedik; a întepeni; erstarren. 1784 a legényemet úgy elvérték, .. hogy a teste mind egybemeredett [Vízakna AF; Halmágyi Nlr. 672 Bogáthy János lev.].

egybeméretés együvé méretés; măsurare laolaltá; Zusammenmessung. 1784 hogy eset egybe méretés ezen hely(n)ek, a' Vintzi nevezet alatt lévő Telekkel, nem tudom [Salamon SzD; JHbK LIX. 4. 64].

egybeamosolyog is rámosolyog; a-si zimbi unultuia; jn anläheln. 1574 : Darochy Thamas hity vtan semmyt Nem latot sem twd byzoniost hallotta hogy szok Iffiak Iartak hozza de eo Nem lattot egiebet hane(m) Darochy Balintot egybe Mosolgotta az ablakból [Kv; TjK III/3. 394a].

A megadott mai jelentés nem is, az eredeti is jelentés kb. 'megmosolyog vki', azaz 'rámosolyog vkire' lehetett. Az itt adott szövegösszefüggésben nem zárható azonban ki a 'folyton rámosolyog', ill. az 'összemosolyog' jelentés lehetősége sem.

egyben I. *hsz* I. egészen, teljesen, mindenestül; cu totul, complet; völlig. 1735 : A Szőlőkben esett és esendő károk aestimatioja iránt tett ilyen determinatio. Imo: egyben ki tört szőlőnek az arra denar(orum) 12. Karikáját le tört szőlőnek az arra denar(orum) 6. Egy oltovánnak két esztendő(n)k is fellyül valonak denar(orum) idest 100 [Torda; TjK I. 83].

2. nyomban, mindjárt, íziben; imediat, numaidetit; sofort. 1802 a' kotsist a' kapuba álva ittason hagyám, 's még meg mondtam hogy ne igyék többet, 's hazul el ne mennyen, mert egyben indulunk [Mv; Born. XXXIX/53. Ios. Bako de Siklod (30) táblai scriba vall.]. 1827 : egybe viszi és kifizeti kész a pénz [Aranyosrákos TA; Borb.].

3. egyszerre, egyidejűleg; deodatá, concomitent, in același timp; gleichzeitig, zur gleichen Zeit. 1585 Mikor ketzer Vonzak meg egibe az harangokat, Az Warosse legie(n) f. 1 Az Harangozoye legien ezen kiwól d. 40 [Kv; Szám. 3/XIX. 6]. 1653 A két had^a árpa-aratásig egybe ére a Szilágyban Cziginihoz, és Básta okosabb lévén a hadakozásban, megveré Sigmondot Czigáninál^b [ETA I, 60 NSz. — *1601-ben a Bástaé és a Báthory Zsigmondé. ^bZilah közelében].

4. együtt; laolaltá; zusammen. 1752 Anno 1752 Die 15 Novembr(is) egyben léven az betsulletes Ché, s discurlalvan az Articulusak felől hasznosaknak üsmertek^a [Kv; KádC]k 16a — ^aTi. az artikulusokat].

II. nu-szerűen; egyetemben, együtt; impreună, laolaltá; mitsamt. 1692 : Vagyon ezen házban

fűrészes deszkából-való egyben enyvezett negy szegelletű Asztal, hozzavalo labaval egybe nő 1 [Mezőbodon TA; BK Inv. 11]. 1729: adá és köte

Gerébb István uram(na)k Semesnyén egész rész portióját, minden mostanis rajta levő jobbakkal egybe [Császári SzD; Wass]. 1753/1781 Ezen kérdésben elő fordult Pojána és Nádistia nevű faluk, a több sok falukbéli portiókkal egyb(en) miképpen estenek ki a Mlgs Osólolai Kun familia kezéből nem hallottuk [Renget H; JHb LXXI/3. 233]. 1761 Alkalmas Deszkás szanocskakassával s Rudgyával egybe [Kéménd H; JHb XXXV/39. 34].

egybenyomott nyomott, alacsony; tesit, ingust; niedrig. 1807 : Fridrich Vilhelm Frantz . . . természetére nézve törpe izmos, gesztenye színű haja, szemöldöke 's szakálla, himlőhelyes, egybe nyomott a' két vak szeménél bé-esett homloka [Kv; DLt 66/1808 gub-i nyomt. kl].

egybeomlandó szétesőfélben levő; in desfacere; im Zustand des Zerfalls befindlich. 1784 : Két vízfordo nagy Csebrek, egyik egyb(e) omlando rosz [Rücs MT; Ks 21. XV. 22].

egybeöt összeönt; a vársa laolaltá; zusammengießen. 1580 vegy három peseta borköuet es 3 peseta feier soot, Törd tyztan egyben, es Mikor Meg főződ, ösd bele, es oluagion Meg, hogy vyzze lezen, Annak vtanna ösd egyben [Msz; MKsz 1896. 369 vasaranyozó receptből]. — L. még *egybetör* al.

egybe párosodik összepárosodik/rokonosodik; a se inrudi prin alianță, a deveni rude; sich (zusammen)paaren. 1818 : Első Kőteles Levelünk ez a' miolta a Gál Ház a Pákéi Házzal egyben párosodott s égygé lőtt [Kv; Pk 7].

egybe penészedik összepenészedik; a se mucegăi; verschimmeln. 1774 a szénat esos udőben hordotta az kalangyaban egyb(en) penyeszedvén őt szekernyt ha nem többet el kellett hannunk | Tisztarto Antal Miháj Uram a Szenát esős Udőben hordatta s annyi Szekérre valo^a egyben pényeszedett ha nem több [Mocs K; Ks Conscr. 78—9. — ^aTi. három szekér].

egybe penészesedik össze/elpenészesedik; a se mucegăi; verschimmeln. 1759 20. 22 Esztendő Törőkbuzais vólt, de azokat annyira meg emészette vólt a Buza Féreg, Egér, régiség és rothadt-ság hogj még feléje sem lehetett menni sok(na)k, egjbe penészesedett és pogátsásult vólt egészen Korpává és Liszté váltak vólt [M.orbó AF; TSb 2].

egybe pogácsásul megpogácsásodik, pogácsává áll össze; a se face turtă, a se presa; zum Plätzchen/zur Pogatsche werden. 1759 : 20. 22 Esztendő Törőkbuzais vólt, de . . . , egjbe penészesedett és pogátsásult vólt [M.orbó AF; TSb 2. — A teljesebb szöveg. *egybe penészesedik* al.].

egybepotyol megagyabugyál; a bate már; ver-prügel. 1779 Urszuly és Vaszily halászkodat egybe potyolvan meg is kötöztének, és rabulis vertenek [Záh TA; Mk V. VII. 12 Gramma Puj (60) jb vall.].

egyberagad összeragad; a se lipi laolaltá; zusammenkleben. 1817: (A) Csős Málét fel méret-tetvén Ugy hordottam bé a Csűrbe ..., olyan volt, hogy kapával is alig vágottam és huzattam ki a kasból tíz és tizen két Csők is meg rothadva egybe lévén ragadva [Szászszombor SzD; IB. Szentmiklósi István ref. pap lev.].

egyberagadhat összeragadhat; a putea lipi laolaltá; zusammenkleben können. XVIII. sz. eleje: A mikor pok indul a' lovon, így orvosold, egy diót hasítsd (!) kétt felé, feliül vedel ki (!) a bélét, ductilis viaszszal kend meg a' Dionak kerületit, hogy megint egybe ragadhasson [JHb 17/10 lótr. instr.].

egyberagaszt 1. egybe/hozáépít; a zidi lipit (de ceva); zusammenbauen. 1767 A régi harang-láb helyébe épített a nemes eklézsia egyberagasztva a templommal egy szép tornyot [Feldoboly Hsz; ETF 107. 7].

2. egybefoglal; a prinde laolaltá; zusammenfügen/legen. 1683: Majorsag Szőlő vagyó(n) a felyeb említet szőlővel egyb(e) ragasztva [Pre-száka AF; Incz. V. 25a].

egyberak összerak; a aduna, a face claie; zusammentragen. 1710 vagyon az Ur(na)k jo 30 széker szénaja melyet minden essőbeli kára nélkül még annak ideibé egybéraktuk (így!) bé is ker-teltük [Újfalu (Kászon-) Cs; BCs].

egyberakat összerakat; a pune să se adune (în stog); zusammenlegen lassen. 1717: 600 kalongja buzát hordattam bé magnak, a többit a mezőn rakatom egjb(e) [O.csesztve AF; Ks 96].

egyberakattatik összerakattatik; a fi adunat (în stog); zusammengelegt werden. 1758 90 ka-langja köles gondviseletlensége miá nyersen egybe rakattatvan el rothadott [Torda; Tjk III. 275].

egyberakhat összerakhat; a putea fi adunat (în clăi); zusammenlegen können. 1711: (A szénát) mind eddég elé is a marhaim séndesé (!)* és dog-leletessége mián egyb(e) nem rakhatak [Vacsárcsi Cs; BCs. — *Vö. *sindik* 'sinlődik'].

egyberakott összeállított; injghebat, alcătuít; zusammengestellt. 1736: Dib Dáb túzi fábol nem állandóképpen egybe rakott Diszno hízlalo Szal-mával fedett Lábos ol [A.idecs MT; CU XIII/1. 45].

egyberekeszt összezár; a închide împreună; zusammensperren. 1585: Zekely Georgy al(ia)s Ach Zememmel lattam hogy Markos Mihaly az

Mostany fogoly Azzony hasan volt es raita lipicz-kedett es erossen bánt velle Lukachne kinek az Vra kochis ez chelekedet (!) tudta, mert eó rekesztette egybe eoket, seót Nekwnkis eo jelentete meg [Kv; Tjk IV/1. 448].

egyberódalt egyberótt; încheiat/asamblat laolaltá; zusammengefügt. 1774 Egy Sertés olatska Vastag Cserefákból egybe rodalt Szalma fedél alatt [Hosszútelke AF; Kath.].

egyberódaltatik egybe/összerovatik; a se încheia/asambla; zusammengefügt sein. 1694 Sindelyezese, ezen Haznak . feledeb el Sorvadot, Oldalai ezen Haz heja(na)k faragot fakkal vad-(na)k egyben rodaltatva [Kővár; JHb Inv.].

egyberogy összeomlik; a se surpa; zusammen/einstürzen. 1840 épületek rognak egybe, bár mily erőssék [Kv; PkMiss.].

egyberohan összefut/szalad; a se aduna/stringe în fugă; zusammenlaufen. 1572 Nagy Marthon Banfy Pal vr(am) tyztartoya . azt walla hogy ott Allottam Mykoron az hatar hanast el kezdek Lupsa Megh Reazkodek . . Ezt Mond- van hozza wgymond ez essezeőkheöz Es ollyok Megh Ewket Egyet se Bochasswnk el benneok, Es Ezonben Az Paraztsag Egben Rohana, Lattam hogj Az Neomeos wraym forogtanak hogy hattra weryek Ewketh [Bh; KP]. 1802 mint-hogy a' lármára sokan rohantak egybe, a vere-kedő és veszekedő Személyeket nem láthattam [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

egyberomlik 1. összeroncsolódik/zúzódik; a fi zdrobit; zerquetschen. 1759: Soka Vonyiszima . . Puskájának Sutuja ki szakadván homlokát egybe rontotta el mentenek az 'Soka Vonyiszima Kalibájához és ottan vonyiszimát a' földre le borulva találtuk, és fel költven lattuk, hogy hom-loka egybe romolva volt [F.szászújfalu BN; BK].

2. elromlik; a se striga; verderben. 1755 B. Balintot ide hozzá a' Tatár, mikor asztalnál vagyon, nem nagy gyönyörűség, kivált az illyen szörü szegény Légénynek, mint énis ottan ülni, mivel anyit kutyalkodig (!), hogy a' katzagom már mind egybe romlott [Nsz; Ks 96 Baló Antal lev.].

egyberomlott elromladozott; stricat; verderben. 1823 'A Praetoriumnál lévő egyben romlott kupanak (!)* igazítására 60 Létz Szeg [Déva; Ks 106. 154. — *Nyilvánvaló tollvétség *kapu-nak* h.].

egyberont 1. összetör; a distruge; zerstören. 1571 Panazolkodanak vrain keozwl sokan hogy vadnak kyk Eyel fegweres kezzel doro(n)gokal Iarnak Ala s fel chebreket es egyeb vyzhez walo zermamokat Egbe Rontanak [Kv; TanJk V/3. 38a]. 1584: Agota Varga Leorinczne vallia, . . . mikor Eyel effely kortis ot dolgozna(m) hallek, egykor Nagy Ropogast mintha keowes vton Ieone

Zaguldwa egy zeker ..., ez Pitwarba be Ieowenek, de Nem Merem Nezny Mert ige(n) felek vala .. Ne(m) Mere(m) Nezny hogy michodak volnanak, hogy az pitwarba be Iuta (Igy!) Nagy zeorgesel ottis vgy zeorgeótték mintha minde(n) hordokat kadakat egbe rontottak volna* [Kv; Tjk IV/1. 264–5. — *Részlet boszorkányperben tett vallból]. 1724 Pataki Samuel Uram ... Dobai Peternek ... Magjar Köblösön lako Marosán Szávu nevü jobbágjának lako házára menvén, ajtóját bé rontotta valami egjetmassát házi eszközeit kaphatta egbe rontotta [Dob.; RLt]. 1802 ha verekedni akarnak, mennyenek ki onnét, mert Űvegeit egbe rontják [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

2. bezúz; a sparge; einschlagen. 1822 az Űveg Házhoz tartozo üvegablakokat a jég esső mind egbe rontota [Szászvevssződ NK; Told. 6].

3. összeroncól/zúz; a zdrobi; zerquetschen. 1759 Soka Vonyisima Puskájának Sutuja ki szakadván homlokát egbe rontotta [Soka Vonyisima. a' Kantzáról le esett és Abrazattát mind egbe rontotta [F.szászújfalú BN; BK]. 1772 Idősb Lőrintzi István ... Igen Beteges nyomorék ember, fél lábát az Fa egybe rontotta [Szászfenes K; BKt Mikes conscr.]. 1774 Serbán Davidot Thoma Györgj társaival egjűt üttőték, s taglaták míg a feit bétörték és az egyik kezének kisebbik úját egjben rontván, mely miá egj darab része el is szakadat [Nándorvállya H; EMLt Serbán Lászk (40) jb vall.]. 1820 Danyilla egy darabb fával az edgyik karomat is egbe rontotta [Déva; Ks 118 Vegyes ir.].

4. összever; a bate már; durchprügeln. 1754: Ezen folyó 1754dik esztendőben Husvéti Bőjt hagjason furullyával mulatni menvén Újbör Péter az fiaival egjűt reám támadott, véremet ki ontotta, testemet, csontaimat féjszékkal egybe rontotta [Vályebrád H; Ks 62. 22]. 1755 hallottam a' régiektől: hogy régénten egy szegény uton járo szász meg szálván azon forásnál, valami gonosz emberek réá találván erőssen egyben rontatták [Nagygyeke K; Ks K. 80]. 1767 ha opponaltuk volna magunkat, münketis egybe rontattak volna [Mocs K; JHbK XLVIII/1. 40]. 1798 egy Szász Rokontza vastagsagu darab fával utőtte és verte ... Vaszilia ezen Asszonyt; és mőnek utánna másnap ujabbanis mutagatta volna meg vert Testét magam is meg győződtem, hogy lehetetlen volna csupa ostor verésnek lenni hanem fával vagy páltzával kellett kezeit ugy egyben rontani [A.árpás H; TL. Bukurá conjunx Michaelis Gráma (45) vall.]. 1826 Mihály István Urat itten Lisznyoban az Eklésia házánál elsőbben egy mustyával az után kaptával egbe rontotta [Lisznyó Hsz; HSzjP].

egyberonthat agyba-főbe verhet; a putea bate már; durchprügeln können. 1798 az vdvari Nyerges Nagy indulatban volt, s erősebbis volt mindeniknél egyb(e) ronthatta volna mind Deluciot mind a Legényit ha mások nem tartották volna [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

egyberontott összerontott; strivit; zertrümmert. 1604: egy ezwt Vdúary modra valo pohar egyben rontott fedeleuel egygyt niom m, 3 p. 22 [Kv; RDL I. 77 Inv. Eccl.].

egyberoppan összecsap; a se ciocni; zusammenstoßen. 1653 Mikor azért már a Móses* hada meglátta volna Rácz György hadát, sereget rendele, a más fél is hasonlóképpen cselekedék, és a két had nagy vakmerőképpen egybe roppana, és oly erőss viadalt tőnek, hogy annak massát nem gyakor helyen láthatni [ETA I, 81 NSz. — *A fejedelmi székbe törekvő Székely Mózes].

egyberótatott egybe/összerótt; incheiat, asamblat; zusammengefügt. 1694: va(gyo)n . negy egyenlo paros So őrlő vagy Rosnicza Kő, Tolgy fabol egyben rottatott fa Talpa [Kővár; JHb Inv.].

egyberothad elrothad; a se putrezi; verfaulen. 1752 (A) régi Udvarház haszonra való fájai kárba ne' mennének, értene egyet az több Atyafiak részin lévő Birákkal, és szednék ki, s tennék jo hejre', hogy egybe ne rothadnának [Buzd AF; Ks 22. XXIIa].

egyberótt összerótt; incheiat, asamblat; zusammengefügt. 1771/1780: Vagyon ... egy Udvaron Sendelly fedelű egybe rott Barana fákból készült, kívül belül tapasztos oldalú alkalmas Statusban lévő Takáts Ház [Alparét SzD; JHbK LII/3. 26]. 1777/1780: Vagyon a Pálinka Főző, és egyszersmind Árendás Zsidonak, benn a Faluban egy nem régiben egybe rott Barana fákból készült Háza [Vád SzD; i.h. 279].

egyberűg összeütközik/ér; a se intilni; aneinanderstoßen/reichen. 1757 (A) declaralt Szánto föld az eő Nga részére tartozando föld és ez előtt circiter hat esztendőkkkel kezdették Kecestyek involalni egyb(e) rugván véggel egy szánto földgyek az declaralt földdel [Galgó Sz; JHbK LIV. 4.9] 1762 az Utrizált két helység-beli* Határok ezen Aranyos Fő tetőn, Verőfeny Árka Főben az Kerek Tonal lévő Sáros utban rugnak és folynak egyben [Szentlászló TA; EHA. — *A hesdái és szentlászló (TA)].

egyberűgő összeütköző/érő; care se intilnesc; zusammenstoßend, aneinanderreichend. XIX. sz. kőz.: A Bádoki és Poklos telki egyben rugo Határ szélek [Bádok K; BHn 32].

egyberűhösödik el/megrűhösödik; a deveni riios; rüdig werden. 1746 Szekeres Lovaim egjben rűhösödtenek el vesztenek [Nagyajta Hsz; Told. 18 Cserei Mihály lev.].

egybesereglett összesereglett; adunat, strins laoltá; sammengeschart. 1812 észre vettem azt is, hogy maga a Groffis az uttza közepén van edj néhány egyben sereglett ember közt [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esperes vall.].

egybesodrott (össze)sodort; rásucit; zusammen-gedreht. 1736 u. donatio formára in patente vagyon a levél . . . , az pecsétje a közepin a levélnek akkora mint egy három sustákos lengyel pénz, szintén úgy kétféle színű egybesodrott selyem vagyon két felől rácsinálva a pecsét alatt [MetTrCs 446].

egybesummál összead, összegez; a aduna/in-suma; zusammenrechnen, summieren. 1739 az eddig való Condescensorok Quietantiáját egyben summálván tsalhatatlanul ment eddig való expensánk ad florenos Rss 5342 [Pálos NK; Ks 99].

egybeszaggat 1. elszaggat; a rupe/distruge; zerreißen. 1746 Mint hogj a' viz egbe szaggatta a' Méltóságos Gróff Csáki Sigmondné Aszszonyom és a' Méltóságos Gróff Zabolai Mikes István ur széna füvek egbe folyó közhatárát, bizonyosan nem mondhatom, hogy azon ér viz egészen mostan jár a . . . Mikola rész széna füven [Dombó KK; JHb XIX. 6].

2. szétszaggat/tépdés; a sfisia; in Stücke reißen. 1762 a' más A házára menvén az Ia Aszsz(ony)nak, minden ok nélkül egben kurvazta ablakját ajtaját be rontotta, két spárga dohányát egben szaggatta [Torda; TJK V. 139].

egybeszakad 1. összeér, egyberúg/ütközik; a se itilni; zusammenstoßen, angrenzen. 1572 Iwthank oda Ahol az Somkwhthy hathar egybe zakad az pestesywel* bal kez feleol es Job kez feleol az Chatany hatarral^b [Dés; DLt 184. — *—^bCsatány és Somkút Déssel, Pestes az előbbi kettővel tőzomszédos település].

2. egybe/összefolyik, egyesül; a se uni, a se vársa unul in altul; zusammenfließen. 1623 az hul az kikelleo egybe szakad megyen fel az Maroszeki hauasnak az szele [Kibéd MT; JHb rtlen]. 1830 a meggyes pataka fenekébe ahol a falu patakával egybe szakadnak [Hídvég Hsz; EHA].

3. kb. egybehasad, eggyé szakad; a rupe; ineinander spalten. 1796 : a Rovásokat a kezembén vévén, mikor ujra vizsgálatra vétetődöt igaz az hogj a Buza Rovás a Házalattal nem edgjezett, mert két Rovázat egjb(en) szakadva találtattat Fodor Sigmond Uram egjnek olvastatta még is fenn maradtat egj véka Dificultásb(an) [Aranyosrákos TA; Borb.].

4. össze-visszaszakad; a se sfisia; zerreißen. 1783 : monda . . . meg verlek meg rugodlak, hogy seged valagod mind egybe szakad [Uzon Hsz; HsZjP].

egybeszakadás egybe/összefolyás, egyesülés; confluentă, unire; Zusammenfluß. 1801 a Nagy és Kitsi patak egybe szakadásán féljel a két patak között (sz) [A.üvegcsür Hsz; EHA]. 1811 Lízstelő Malmát is tudjuk lenni . . . a' Springi és Vingárdi kis Patakatskák egy be Szakadásokon [Spring AF; KvAKt Mss. hung. 6].

egybeszakadott ? egybe/összefutó; itilnit; zusammenlaufen. 1803 : Pap Erdeje nevezetű hely-

ben in vicin(itatibus) nap keletr(ől) a' Völtsre járó Ország uttya Eszakrol az egyb(e) szakadott két ut [Ádamos KK; EHA].

egybeszakaszt összeszakít; a sfisia/rupe; zerreißen. 1802 az Konyha Ajtajában tanáltam a' Nagy Udvari Szattlerné Főkötőjét, Másliját és Keszkenyőjét egybe szakasztva a' Földön [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

egybeszakasztatik egybevágattatik; a se uni; zusammengebaut werden. 1626 Vrunck eo felge . . . parancholvan keglsen hogj az Eotues Andras fel haza Samuel Deakéual egyben szakasztassék; . . . egy keoz falt le kellett rontani es fen az helyeben gerendákat kellett vonatni, Es miuel az Eotues András háza alachonnyob volt alat fellyeb kellett czinalni [Kv; Szám. 24/XXVII. 24].

egybeszámlál összeszámlál; a socoti laolaltá; zusammenrechnen. 1508 Az Zwky Isthwan az ew hwgayual egetembe, az Ew Mwsthoha annokot, az Bathory Annath ky wolt az Zwky Janos felesége meg elegytette, az fellywl meg mondoth Zwky Jsthwan mynd Ieg rwhayarwl, mynd kedglen egebektwl walamy wola, mynd rwhabol mynd egeb Jungo byngo morhayabol, es Atyanak penzebawl, vg myth, adda, Egbe zamlalwan, hetwen foryntoth, my eleutwk* [Kv; EM XXIX, 261, 263. — *Tollvétség, olvasási v. sajtóhiba eleutwnk h.; alább a közlés következő és azutáni sorában valóban így és eleutwnk alakban]. 1582 Mind az Eoth fertalban az vonasokath egbe Zamlalwan tezen egy Summaban [Kv; Szám. 3/VI. 6]. 1584 Az felíwl megh irt penzbeli summakat mind egybe vetwen es Zamlalua(n) teot ez eztendej Ado Summa zerent f 6566/50 [Kv; i.h. 3/XIV. 8]. 1588 Mind ez eott fertalyban az vonasokat egyben Zamlalwan egy eghez Summaban tezen vonast 1030 3/4 [Kv; i.h. 4/II. 6]. 1609 Tiukot zedtem be Nro 84 melliet zorgalmatosan igazan egbe zamlaluan kit mint vehettem megh Regestomo(m) tartasa zerenth tezen egy Computusban az arra f 9 d 46 [Kv; i.h. 126/IV. 327]. 1625 : Volt penig Ez a Lo eggjwtt egibe(n) szamlalva(n) Nro. 31 [Kv; i.h. 16/XXXIV. 132].

egybeszánt összeszánt (két v. több földet eggyé szánt össze); a ara laolaltá; zusammenpflügen. 1718 ugja(n) azon Lábban Kosa Máté folde féle mellyet az edes Attya zálogositott volt Szántottak öszve magok ős földökkel ennek az Kúlső része is ős földből áll, az p(e)d(ig)h két Láb föld lévén egbe Szántották az belso részének az felső fele ős föld az also Zállagos [Szentmihály Cs; Borb. II. Kosa Péter (65) pp vall.].

egybeszed összeszed; a aduna/stringe; zusammentragen/nehmen. 1574 : mykor vachoraltak volna, Az talat talnert fazakat Niassat egybe zettének (így!) ky hoztak meg Moztak Es Be vytték [Kv; TJK III/3. 329]. 1777 : Vévén ezen

levelemet ... Productionalis Causajáb(an) ... mind maga literaleit, mind pedig Gubernalis Commissio Copiait ... egyben szedvén ... a' közelebb jövő héten szerdán vagy inkább kedden virattkor tüstént Szt Ivánba nálam legyen [Szentiván Hsz; BLév.].

egybeszedet összeszedet; a pune să se adune/stringă; zusammentragen lassen. 1814: a' Groff Ur ő Nagysaga . a régi Istálonak senyvedő félben lévő fáit egybe szedette [Banyica K; BfR 117/1].

egybeszedettett egybeszedett, egybe/össze- gyűjtött; adunat, strins; (ein)gesammelt. 1678–1684 Mivel I(ste)n ke(gye)lmeből volt edgyűn- nen is masunnanis egybe szedettetett penz, de az Tsehi szep Templomnak sendelyeztetesere .. erogaltatot az penz [Szilágycseh; SzVJk 127].

egybeszerez 1. összebékített/hoz; a împăca; sich aussöhnen. 1570: Thakacz Antal ezt vallyá, hogy Egy korba hytak volt eothei sos Mathene hazához, hat otth vagion More Ambrus felesége- wel, Mondanak eo neky ez vallonak, hogy Im Azert hywatank, hogy Ezek sok Jdeie hogy egymastwl kywlén laknak, Jm vgy zerzettwk eoeket egybe hogy Minden vettikeket ky Bddegh volt Megh engettek egy Masnak es ez vthan Jamborwl es Thyztesegei Thartyak egy Mast [Kv; Tjk III/2. 147].

2. összeszerez/hoz; a stringe; zusammenbrin- gen, erwerben. 1595: Az Nemet fegyűeresek bö (!) Iőuenek Rosas Ianos tarsam szerzette egyben az ajandekot adatot Biro Wram, Az Co(m)- missarius Wramnak Elest es Abrakot kj, mind estwe mind penig regwell [Kv; Szám. 6/XVIIa. 185 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

egybeszerezhet összeszedhet; a putea aduna/stringe; zusammenbringen können. 1790: A mult napokb(an) fel indított Jantso ur Guraszádáról három úrmós átalag és holmi konyhára valokat. ... nagy bajja eddig el jöttek, most azért azok- kal egygyütt, melyeket én is egybe szerezhettem fel indítám [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

egybeszerkesztetik összeadatit/eskettetik; a fi cununati; getraut werden. 1673 mintha a' Fel- segés mindenható Istennék parancsolattya, és az Anyaszentegyháznak ez íránt be vett régi jó rend tartása szerént eo kglmek, az szent házasa- gának alkalmatosságával egyben szerkésztették megh tapasztalván eo kglme ... kedves urának eo kglmehez való affectusit adá fateala obligala, es legala azon Borzasi Portiojat Sol- nai Daniel Deák Ur(amna)k [Ks L. 4]. 1699: az en kedves Feleségem Kapi Anna, az üdőtől fogva, az mi ültá, az nagy Istennek bölts rende- léséből, a szent házasságál egybe szerkésztettünk, az en hozzam való eo kötelesség(ne)k ... meg felelt [Mk. Macskásy Boldizsár végr.].

egybeszid 1. le/összeszid, lehord; a face pe cineva cu ou și oțet; ausschimpfen. 1736 u.: szegény Teleki Mihály, úgy bánék vele, bizony fel nem vettem volna száz aranyért .. A végi- ben farkában egyben is szidá [MetTrCs 463]. 1765: volté azért arra eo kglménék^a oka, hogy egyben szidgya, kurvanyázza, Hunczfutozza Varga Györgyöt, és roszt Embernek mondgya? [Dob.; Eszt-Mk Vall. 8 vk. — *Ti. a szb-nak]. 1769: minek utánna egybe szidót, el hagyat, és el ment onnan [Bukuresd H; Ks]. 1771: Szentpáli László Ur(am) erőssen meg haragudván egybe Szitta rutul Gyenjenszkit, és Nád páltzájával útni verni kezdet feléje [Girbó AF; JHb György Czitzu (50) zs vall.]. 1796 Ros Mária az Istáloba volt Szenáról egy felé Metyéj Nutz más felé le szöktenek melyért mind az kettőt rutul egybe Szidtam az Feleségéhez bé mentem s meg mondtam hogy többbe azt az bestelen Szolga- lóját az marhákhöz ne küldje [Déva; Ks 101].

2. szid, gyaláz; a ocări; schimpfen, schmähen. 1736 Nagy csendesség volt asztalnál is, az szin- ben is .. az mig megittasodtanak, de azután elég zajgás volt és kiáltozás; eléggé csitolták hallgassanak, mert az császár-képe^a itt vagyon, semmi haszna nem volt, kivált az fenn udvarló szolgák megrészégülvén egybeszidták az császárt [MetTr 395. — *Gr. Rabutin, a császár személyes képviselője 1702-ben Gyaluban gr. Székely Ádám és gr. Bánffy Anna lakodalmán]. 1737: Egy Onodi Mihály nevű nemes ember .. meg értvén hogy a testvér bátyját is meg eskették ellene a bátyjának Lelkét egyb(e) szidta, káromolta fenye- getven publice hogy vagy le vágja vagy meg lövi, s leste is hogy ki jűjön az utzára, hogy meg löje [Vh; Ks 83]. 1744: Flora Lup .. egybe szidá a Lelkeket [Ks]. 1771 a' mint mi Olahokul Szoktuk indulatosságól apját annyát egybe Szidni mások(na)k indulatosságól egybe hord- hatta [Bukuresd H; Ks 114. 61. 129]. 1799: lelkét edgybe szidta, és milliomteremtettézte [Dés; DLt].

egybeszól összebeszél; a se înțelege, a cădea de acord; sich verabreden. 1636: Tudom azt hogy az Commissariusok elot mikor Farkas Ferencz Uram Markosfalui Urammal perelnek vala Balo Pal és fiaj ueget Farkas Ferencz Ur(am) meg akarua(n) szabadittani, Balo Palt es fiajt egybe szolua(n) hogy be jeottenek volna monda Markos- faluj Ur(am) az Farkas Ferencz Ura(m) szolgaját az eo kglme tekintetiert meg engedtem. Tudni illik Balo Georgiot de az teobbit soha bizo(n) meg nem engedem hanem mindenkor jobbagiom- nak tartom [Usz; KaLt Apór István ir. „Fran- (ciscus) L(ite)rati nobilis de Farczad” (80) vall.].

egybeszólalkodás összeszólalkozás; ciondrâneală; Wortwechsel. 1570: Eothwes Imreh hyty zerent ezt vallyá hogy ... Eoneky volt ez Eleot Zygarto- Gergel gyermekek myat valo haborgasok es egybe való zolalkodasok De ez azbol Bekessegese Teole: [Kv; Tjk III/2. 75].

egybeszólalkodik összeszólalkozik; a se ciorovái; in Wortwechsel geraten. 1573: Kowach Lwkach Azt vallia ... Eois teobekis Az kapw eleot arwnak volt kasat, Az kowachok ely veottek volt benne Es hogi az Birohoz Mentenek Erte, Az Biro ... Meg adatta velek, De hogi eo egybe zolalkodot volt az kowachokal mostis oda vagon eot kasaia [Kv; Tjk III/3. 178].

egybeszólalkozás összeszólalkozás; ciorováialá; Wortwechsel. 1843: láttam hogy volt Gazdám Pekárikkal egybe szollalkozásba vagynak [Dés; Dlt 586. 19]. 1845 Mi egybe szollalkozástok volt Madarasi Adámnéval vagy háza népével néked, leányadnak avagy nejednek? [Dés; Dlt 502. 2 vk].

egybeszólalkozik összeszólalkozik; a se ciorovái; in Wortwechsel geraten. 1570: mykor Bornemizzane hazanal korchoman volna, theob kayantaykal (!)* egetembe, hallotta hogy Mas aztalnal chyuka Lazlo Bakmyhalial (!) egybe zolalkoztanak, De myth zolt legien egyk Masiknak Nem erthette [Kv; Tjk III/2. 45. — *Értsd: kajántaiakkal, azaz a Kv-ral tőszomszédos Kajántóról valókkal]. 1572: az korchoma haznal hallota hogi ez Caspar azt Monta az Antal New haydw legennek teneked chiak egi penz Emberseged. Ez zon egybe zolalkoznak ... hwzny vonny kezdy gaspart [Kv; Tjk III/3. 25–6]. 1584: Osuald Gergelj vallia ot valem az korchoman, Ne(m) lattam Azt hogi kj wteotte Zabo Gal a' Syweget Danch Leorincz feiebeol de Azert halla(m) teob zo keozt megis hazuttatak egmast, Akkor egy keweisse meg chendeszenek, es esmeg hamar egbe zolalkozanak [Kv; Tjk IV/1. 200]. 1585: Horwat Miklos Drabant vallia ... Egybe zolalkozanak Monda Te tizedes ... Hazuch, Es Arulo, hamis es tizessegem Arulo bestie Curwayi vagy mind Adegh Amegh Ream nem bizonitod, Az tizedes kargiahoz Akara Menny, de en megh Intem hogi legie(n) veztegsegl [Kv; i.h. 463]. 1762: egyben szolalkazván derekasint össze kapának [A.kosály SzD; EMLt]. 1766 Domokos Ferentz ... Pataki Lászlóval .. egybe szolalkozvan holmi tréfa bolonságbol (!) a' Lábát meg löve Pataki Lászlónak |En minthogy tavulotska voltam hallám hogy egybe szolalkozta(na)k, Annak utanna ugyan tsak meg vallá(na)k egy mástól [Szilágycseh; BfR 104/2 Jos. Szabo (26) jb vall.]. 1767 a Hege-dűs felett egyben szolalkozok Udvar András, Csenteri Mihájjal [Betlensztmiklós KK; BK] | midőn a korcsomarol ki mentünk az utszán Udvar András egy felé akar vala vinni Liányos házhoz musikalni, Csenteri Mihály pedig más felé, mely mián egyben szolalkozván Csenteri egyszer megis útá Udvar Andrást [uo.; BK. Rádúj Gyurka (40) vall.]. 1782 Sáfányos Palko Gáborral valami marha bé hajtás iránt egybe szolalkozván Szörnyű részeg lévén s belém bojtorkodván Kénten-ségből két izbé rá üttem [Koronka MT; Told. 4]. 1838–1845: özvezándorul — zándorodik, egybeszólalkozik, egybevesz valakivel, leginkább házaselekről [MNYTK 107].

egybeszólalkozó veszekedős; certare; streitsüchtig. 1746 Szaszán David .. nem lopo, verengző vagi tüzzel fenyegető ember hanem szajjal csácsogo edgiel s massal, egib(en) szollalkozo [Brád H; Ks 112 Vegyes ir.].

egybeszorít 1. összeszorít; a stringe; zusammen-drücken. 1771: annan Le felé indulván a Küküllő vize mellett, tapasztaltuk, hogy a viz meg dugult, és semmi Sebessége nincsen a Silipen alol nagy darabig mely mián erőssen mind fene-két fel töltette, mind pedig Dél felől valo partyát porondal nagyon meg hánta, és a vizet egybe szorította [Kük.; JHb LXVII/27].

2. elszűkít; a ingusta; verengen. 1771 mitől fogva a Királyfalvi Malom épült a viznek állása és fel tajult volta mián mind meg töltette porondol az Partnak színég, és ugy egybe szarította az Árkát, hogy . Csak kentelenségből kell az viznek alább Nyamulni [Ádamos KK; JHb XX/26. 12].

egybeszorító összeszorító; cu care se stringe; verklammernd. 1784: Két Tésaja, ezeken két jo Sikatyu, karikával együt, egy kötő Lántz, más a Lajtorját egyb(e) szorito tekert szemű tsatlo Lántz [Rücs MT; Ks 21. XV. 22].

egybeszorul összeszorul; a se ingusta; zusammen-drängen. 1772 a' Küküllő árka keskenyebb ... folyása tekervényesebb ... melj szerént inkább egyben szorul a' Viz, és fel tojul, oly könnyen ki nem üthetvén magát [Désfva KK; JHb XX/27. 21].

egybeszűr. Csak e szk-ban: ~i a levelet össze-szűri a levelet vkivel, (tisztességtelen célból) össze-szejátszik vkivel; a se intelege cu cineva despre ceva; mit jm etw. abkarten. 1763: Nem tudja a' Groff Exp(onen)s Ászsz(on)y ő Nga a' te tselekedeteidet, de ha én ő Ngával beszélhetnék, s a' dolgot meg jelenthetném, meg tanítóna megnyit vendégeskedel és torbézolsz a' vendégfogadossal Táksa Mihájjal egyben szűrűvén véle a' Levét [Gálfva KK; Mk V. VII/1. 51 Antal Mihály (34) jb vall.].

egybetagol agyba-főbe ver, összever; a bate már; verprügeln. 1779 égy Gramuca Ursuly névű halászatt* ugy anyira le agyaltak s taglattak, ... és a testinek egyébb reszeitis ugy égybe taglották, hogy annak épség testében nem volt [Záh TA; Mk V. R. VII. 12 Senyile Pintyilia (40) jb vall. *Olv. halásztát].

egybetakar 1. egybetesz/köt; a pune/lega laolaltă; zusammenlegen/bindén. 1592: Layos Confirmallia a' Caroly Original lewelet mely Carol' akkori Hada Jdeien, Dichiri ez varosnak hywseget. Donalta ezzel, hogy Coloswart chak a' felseő feie-delem itilhesse megh ... Erreol teób kiraliok leweleys vadnak ezzel egibe takarva, ezen Nro alath [Kv; DiósyInd. 31].

2. betakargat; a acoperi/inveli; verhüllen, zu decken. 1787 (A) Leánynak Surtzában egybe takarva találtam mint egy három fontnyi Szalannát [Backamadaras MT; CsS].

egybetakarít begyűjt/takarít; a aduna/stringe; einsammeln. 1788: Borsonk s Lentsénk ittenis jo lett, ... mikor aztatis egybe takarittyuk, arrolis fogom Nsgtokat alázatosan tudositani [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

egybetakarítás begyűjtés/takarítás; adunare, stringere; Einbringung. 1756: tartoznak. Széna és Gabona egjbe takarittására midőn Krájnuk ur(am) kíványa concurrálni [Mihalyesd H; Ks 101].

egybetalál összetalálkozik; a se intilni; sich begegnen, zusammentreffen. 1655 Viszont az nimely nap itt az Kolosvari piaczon egyben találván velem, monda, nem tudom hol vagyon az, az én Sogorom [Kv; CartTr II. 888].

egybetalálkozik 1. összetalálkozik; a se intilni; sich begegnen. 1570: Zabo Ambrus hithy zerent vallya Aztis hallota ugyan zekely petertwl hogy az pyachon mykor egybe Talalkoztanak zabo vinchewel azt Monta nekj^a [Kv; TjK III/2. 15. *Köv. a nyil.]. 1574: Orsolia Iacab Swllerne azt vallia hogi ... ket Inas egyk kywl (!) Ieo Masik az varosbol Ieo volt egybe talalkoznak az hidon [Kv; TjK III/3. 355]. 1591: harman megíwnk vala Ceklas Mihallial es Nagi Georgiel, tékintwnk hat eoteon jwnek mas feleol eleonkbe mikor egibe talalkoztunk volna, Monda egi keozzwlleók Nagi Georginek, ha te ezekel nem volna, ezennel ezeket koncrol koncra hannuk [Kv; TjK V/1. 162]. 1765 Imre György maga vallya, hogy az pitvar ajtoban állott midőn Murvai be jött a Tornáztban s még előlle a' Tornázt fája alatt butt el, hogy velle egyben ne találkozzék, s ketten kaptak egyben, mások az után supervenialtanak [Torda; TjK V. 260]. 1766: egybe találkozáim Nagy Ajtai Henter Mihaly Urammal, és edgyütt jöddögeltünk le a Kokosi uton Kőkös^a fele [Kp I. 231. *Hsz]. 1769 midőn onnan viszá jöt volna, egybe tanálkozot Tyiu Györgyel, és egy Moczzal [Bukuresd H; Ks]. 1777 az .. Szurduki károssal egyb(e) tanálkozván monda Muntján Peternek miért tsonkitatad s tsufitatad meg a lovmat [Roskány H; Ks 113 Vegyes ír.]. 1846: én tudva már hogy az előtt Viraggal^a egybe veszek gondoltam hogy ha egybe találkoznak ujbol verekedés lesz [Dés; DLt 530/1847. 6–7. – *Darvas János Virág Lászlóval].

2. összefolyik/találkozik, egyesül; a se uni; zusammenfließen. 1772: Igazé az is; hogy a' hol ... a' silipről és Gátról lejvő Vizek egyben találkoznak; nagy darabig le olly sebeséggel ment és follyt a' Küküllő Vize, hogy nagy messzele egy darabig nagy Hálóval halászni nem lehetett? [Kük.; JHb LXVII. 277 vk.]. 1777 a Vale Kodminisuluj és a Vále Kretsun Vaszij Nevezetű

Patakok egybe találkoznak [Konkolyfva SzD; JHbK LVIII. 28].

3. összeér, egyberűg; a se intilni; zusammenstoßen, aneinanderreichen. 1805: a Fátze Tyjszilor nevezetű oldalon fel kapva a Vurvu Rétyitzielor nevezetű hegyre, az holott a Poltingáni, Vákai, és Válye Brádi határok egyben találkozáván a Ductust elvégeztetik [Brád H; Ks 116 Vegyes ír.].

egybetársalkodik összecimborál vkivel; a se intovărăşi; mit jm fraternisieren. 1570 Zekel Barlabas .. vallya hogy Eo akkor varos zol-gaya volt Es Thwgia hogy Zekely peter Zabo vinchewel egybe Tharsolkodot volt, es zekel peter Bwzat Zabot Zalonnat egiebetis az myt hozot Mindent Zabo vinche hazahoz Thakart [Kv; TjK III/2. 13–4b].

egybetépelődik hajba kap; a se lua de păr; sich in die Haare fahren. 1793 néhai Barátosi János Uram, és Öttse Barátosi Joseff irt Horváth Joseff Urammal egybe tépelődtenek [Dés; DLt az 1799. évi iratok közt]. 1794 ekkor nem tudom mi felett egyben kaptanak, és egyben tépelődtenek, meg fogván Gligor a Papnak szakállát, a Pap pedig Gligornak az Üstökít [Déva; Ks].

egybeteremtettéz összeteremt/teremtettéz; a face cu ou şi cu oţet; jn abkanzeln. 1794: az nálla Quartélyban volt Katona rutul össze szidalmazta, s egyben teremtettézte őket [Déva; Ks].

egybetérít összeterel; a stringe laolaltá; zusammenreiben. 1831: nem győztem az egész ejtzaka a Guját egybe téríteni [Dés; DLt 332. 15].

egybetoldatlk összetoldatik; a se alipi la, a se adăuga; angestoßen werden. 1779 egy régi Csűr a régiségnek miatta, a le szakadástol tartván, meg támogatattot, épület fái is alkalmatlanok, koszu fái is gussal toldatván egybe [Galambod MT; Told. 29].

egybetolvajoz letolvajoz; a face pe cineva hoj; jn Dieb nennen. 1798 az udvari Nyerges azt monda egyben káromolván Tolvajozván Deluciot velem ma nem iszol egy Házban s vélem egy Portán nem lészesz [Déva; Ks 115 Vegyes ír.].

? **egybetolyódó** összetorlódó; care se adună laolaltá; aufstauend, anlaufend. 1820: a hegyekről egyben tolyyodo árvizek szinte minden Eszten-dőben elborították Rétünket [Jegenye K; KmU-Lev. 2].

egybetöltöget összetöltöget; a turna laolaltá; nach und nach zusammenbießen. 1827: A hordok tsapja ki huzatalakor zavaroson szökvén ki a Bor minden hordobol az iljen zavart egyben töltetgettén lett 15 veder [Csapó KK; RLt].

egybetör összetör; a zdrobi; zerstoßen. 1580 Egy zep vizet Chinalny vas Aranyazny Wegy

harom lot vizet, 2 lot timsot, 1 peseta vitroliomot, 1 peseta aury pigmentomot, 1 peseta grispan, Azt törd iol egyben, az utan vegy harom peseta borköuet es 3 peseta feier soot, Törd tyztan egyben, es Mikor Meg főzöd, ösd bele, es oluagion Meg, hogy vyzze lezen | Az arany<n>ak zep zint adny vegy 1 lot zalamiakot, 1 lo<t> galichköuet, 1 lot grispan, 2 lot saletromot, Törd egyben. Jo lezen [Nsz; MKsz 1896. 369].

egybetud egybeszámít/vesz; a socoti/lua laolaltá; in einem nehmen. 1625 Ezen Teőreőkeőknek Ebedre, kinek kinek a' mint kewa(n)tattva(n), Attam mind egibe(n) tudva(n) Szaladsert Eytt: 23 [Kv; Szám. 16/XXXIV. 166].

egybetűrt egybegöngyölt, egymásba tűrt; fácut sul laolaltá; ineinanderrollen/ballen. 1799 Két égybe tűrt, s varrott Háj [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

egybeütközés 1. összeérés/találkozás; intilnire; Aneinanderreichen, Angrenzung. 1769/1802: egy Bükfában vagatott keresztet mutagattanak .. de a Convocalt Fatensek nem ott mondották az nevezett Határaknak egyben ütközését [BSz; JHb LXVII/3. 47]. 1843: (A határvonal) a' Preluka nevű helytől az élen jön le, Kisfalud, Sárd, és Totfalud Erdők (!) egybeütközésétől kezdve le fele la Curmature onnan le tsap la funtine Krejáske [Kisfalud AF; EHA].

2. egybe/összefolyás, találkozás; unire, confluentia; Zusammenfluß. 1772 a' silipről és Gátról le folyó Vizeknek égyben ütközésin állól; le jó darabig a' Küküllő Fenekén valami Nagy Kővek száraz időben jól láttzottak [Dombó KK; JHb XX. 27. 29].

egybeütközik 1. összeütközik; a se ciocni; sich zusammenstoßen. 1776: Providus Igna Ursz gondatlansághol más szekerekkel egybe ütközvén, a' Kanczájára hajtotta szekerét, s lábához érvén, a' Kancza meg jedet, lába közis akadván a' szekér által annyiba eszve rontatot hogy gyavulásához reménység nincsen [Déva; Ks 111 Vegyes ir.].

2. megütközik, összezsap; a se ciocni; zusammenstoßen. 1779 én azt bizonyoson nem tudom hogy ki mejik masikat ütötte mivel örög rend ember lévén s tavul eszet létem az verekedés heljétől nem szemléltém őket, hanem az Vér állott azan harom helyen az hol égybe ütkesztek mintha valami Barmaknak vették volna véreket [Záh TA; Mk V. VII. 12 Gramma Puj (60) jb vall.].

3. összeér, egyberúg; a se intilni; aneinanderreichen, angrenzen. 1720: vagyon ... azon helyben ket szanto föld veggel ütköznek egyben [Pósa Sz; Ks 15. XLVII. 1]. 1748 az N: Oklasi Also Szilvasi Csolnakosi és F: Nadosi hatáarak mind a meg irt négy falu(na)k Hatari ütköz(ne)k edgybe, és terminaltatnak la Kruca luJ Istok nevezetű helyben [H; JHb XXXII/29]. 1769/1802: In

Turku Perouluj holott Szakatura Burgyirol, és Fintina Nyikitirol deflualo árkok egyben ütköznek, egy udvas bükfában tanáltatott kereszt forma vágás | La Teu Csamán nevű prétendalt Erdő közepére praetendalván az Actorak az hogy ottan ütköznek egyben a Nagy Kristolczi, Zálkai, Hoszszumezei, és Bezdédi Hatáarak, de ott praetensiojakat nem stábilialhatták [BSz; JHb LXVII/3. 49]. 1801: az Uradalmi Határ mindenütt a Topánfalvi, és Vidrai Nemes Alsó Fejér Vármegeyében a' Nemes Zalathnai Fiscale Dominium Faluinak Határaiival egyben ütközik [Lunka H; Ks 80. XL. 26].

egybevág összevág; a tăia bucăți; zerschneiden. 1779 fenyegetődöz szokal ezt mondá az halaszoknak hogy mingyart égybe vagja az hálott [Záh TA; Mk V. VII/12 Gramma Puj (60) jb vall.].

egybevagdál 1. összevagdál/vagdos; a ciopirti, a tăia in bucăți; zerhauen, in Stücke schneiden. 1764 Vén Diszno teremtette s.v. az Házadnak ablakát bé vertem, mert a Fiadra haraguttam, es engem is ha hadgyák vala égybe vagdal vala [Oltszem Hsz; Mk II. 12. 65–6]. 1773 néhai Nagy Márton á mig élt, azon Csikászó Désa Sára nevű Tónak felibe Csikásztot Varsáit ottan tartotta midőn mások varsáit ott tanálta ki hánta onnan égybe is vagdalta [Szeztimon Cs; EHA]. 1804: az Alperes Rab .. egy ingit fejszéjével égybe vagdolta | Szimulyész Juon neked szembe mongya, hogy ingét el vettéd, kezédbe lévő fejszével égybe vagdaltad [Hs 115 Vegyes ir.].

2. megvagdós; a tăia; zerhacken, zerhauen. 1796: Gitzi Iósi nevezetű Czigány Abel Károly Ur(amna)k egy Magyar Kotsissát ugy egyb(e) vagdalta, hogy szinte meg hólt minden részét Fejszével egyb(e) vagdalta [Mocs K; Eszt-Mk].

egybevarrott összevarrt; cusut laolaltá; zusammengeñht. 1799 Két égybe tűrt, s varrott Háj [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

egybever 1. összeüt/ver; a bate/lovi unul de altul; zusammenschlagen. 1572 hallota hogi fatywnak Mondya volt lakatos Peterne leorincet, Megh az eoklet egbe very volt, Azt Mondwan Nem En Mondom az te Matthkad Mongia [Kv; TJk III/3. 26].

2. agyba-főbe ver, összever; a bate már; verprügeln, windelweich schlagen. 1779: az egesz Udvari Sokasagot fel lármázott (így!) ... az Exponens Ur eő Nga Halász embereire, azokat égybe vervén, agyalván [Záh TA; Mk V. VII/12 Gramma Puj (60) jb vall.].

3. egymáshoz csapkod; a se lovi unul pe altul; aufeinanderstoßen/schlagen. 1696 enis ugj látám hogy Kovács János, s az Pásztor keményen vernek vala egjben s az pásztor csak az vas villával dőfől [Mikháza MT; Berz. 17. XII].

egybeverekedik összeverekedik; a se bate; aneinandergeraten. 1765 az Kornis uram Béresei egyben verekedtenek az Erdő Pásztorokkal, s egynek a kezit úgy el rontották volt, hogy tavally nyáron a nyakához kötve hordozta [M.igen AF; Eszt-Mk Vall. 51]. 1807 Nagy Dániel gazdám-mal egyben verekedvén, ott 25 páltzával a Szék Bironál meg büntettek [Déva; Ks 116 Vegyes ir.]. 1820: még azt is kértem tőle tréfából: hogy kivel verekedett egybe; mert nagyon egybe kör-mölve láttzott az ortzája [Vályebrád H; Ks 111 Vegyes ir. Genczy Aloisius krajnik vall.].

egybeverhetli magát egybeverődhetik, összetár-sulhat; a se putea întovărăși; sich zusammen-gesellen können. 1589/XVII. sz. eleje: (A céhen kívül levők) előssze ne tarsolkodhassanak se ketten, se teőbben előssze tarsolkoduan, semmi-nemw miuet fel ne fogadhassanak, egibe giwluen, ne miuelhessenek, magokat egibe ne verhessék, hanem eggienkent minden társ nélkül és egiesegiedwl, saiat kezek munkaiuau keressek eleteket [Kv; KőmCart. 22].

egybevész összevész; a se certa; sich verzan-ken. 1572: Katalin Sala Imrehne hity vtan vallia hogy vduarara hallya volt hogi Az vchan vala-kyk egibe veztek es Igen zytkozodnak [Kv; TjK III/3. 30]. 1573: az Bor Iwok keozet Zeoch gergy, s fekete Matte Az kartya Iaczason Egbe veztek hallotta* hogi chigannak chalardnak hamisnak Monta Zeoch gergy Matet..., Az keozbe Archu-lis vty vsteokenis Ragadya az Aztalfeore vonta es Nyakon verte, ez keozbe Zytak egimast..., es Mateis hozza wt gergyhez, az Sywek ky essyk feyebeol [Kv; i.h. 224. — *Ti. a tanú]. 1574: Az Eottwes Myhal Inassa es az eotwes Andras Inassa... Mondanak eo neky hogi mi egibe veztwnk az zasokkal latta hogi valasztig dolgozt*, Eo Nem twgia Myert veztek egiben [Kv; i.h. 355, 362. — *Egy Borbara nevű leány]. 1582: Danchak Ianos es Dabo Leorincz a' Borne-miza fiawal Thamassal egbe vezwen keowel hai-gallia vala [Kv; TjK IV/1. 12]. 1590: Latam hogy az vczaban egibe veztenek wala egi Zurbeliwel..., tehát az Bernad Antal rea tamada vgj uteo (!) hogj mingiarth el weresedek az feie [Kv; TjK V/1. 37]. 1597 Vadalma Jakab vallia... chiak akkor wolt az zomzedsagnak nyugodalma teolleok mikoron eomagok egimas keozetot egibe veztenek [Kv; i.h. 108]. 1598 Giúlay Miklosne Margit Azzony wallya: Latam azt hogy...be Iúta az zapanios es veze ismet egibe az hegedwseokkal, Latam azt hogy az hegedwseok ereos-se(n) megh vonak, cziapdosak, húrcolak az feol-deon [Kv; i.h. 162]. 1630: Azt en szinte eszembe nem vehettem hogj miczoda szon veztenek egibe, csak hogj halla(m) azt hogj monda egj az masik-(na)k... hogj az uiodat sem merned az szamba tenni [Mv; MvLt 290. 195a]. 1654: az Tarsaim midőn egyb(en) vesztek, en is nem tudva(n) közzüllők el júni, azo(n) Kiraly Janos szolgálai-nak... megh öletesesebe(n) jele(n) volta(m) [Fog.;

KemLev. 1430]. 1752: Moritz István egykor egybe(n) veszvén Janos Istvannal... azt veté néki Móríc István: csak halgass te mivel te csak egy ros z... jobbágy vagy [Désháza Sz; Ks 101]. 1760: Bágyi Ferentz Uram... az Ura mellett egy kaszálo felett, amint hallatták, egybén vesz-vén egy Posta Mesterrel, a' kihez is hozzá lőtt, mely tselekedetitől meg ijedvén el bujdasott [Árpástó SzD; BK]. 1761: Ferentz Lörintz... Az el múlt esztendőben az Öcsivel Andrással tántz közben egyben veszvén, kést ragada rea, 's a hasába üte [Szászsztiván KK; BK]. 1762: az Vramis oda jöve, és egiben veszének [Kóród KK; Ks 17. XXXI]. 1774: hallottam... egykor hogy Jánosi Márton... Fülöp Demeterrel egyben veszet volna, és hánytak volna egymásnak szemekre tolvajságokat...; sok egyéb ocsmány-ságokat is [Szentdemeter U; Llt Vall. 51]. 1779: valami sertések felétt egybe veszvén... bé hozta maga udvarára és ott Lántza tette [Bh; BfN Bh-i cs.]. 1789: egybe veszvén bé mentek a ház-b(a) [Dés; DLT]. 1794: Juána felettből Nyel-ves lévén, mindennekkel kész egyben veszni, és az Urát is mindenekre ülteti, s hogy beléjek kap-jon, arra nagyon ingerli | Muntyán Gligor... szomszédival ottan ottan egyben vész, s tzivodás vagyon közöttök [Déva; Ks] | Muntyán Zaharia az Ipjával egyben veszet [uo.; Ks 79. XXVI. 10]. XIX. sz. eleje: Most pedig az Anyosommal egybe veszvén az házbol ki igazítottam hogy velem ha kenyeremet észí s ruházattára van tsak magának gondja ne veszekedjék, engem ne szidjon ne gazollyon [BfR 88. 18 O. Horváthi Süle Szimion kérése gr. I. Bethlen Sámuelhez]. 1819 Kretsun Josziv a' pappiros legénnyel Müller Jánossal egybe vesszett [H; Ks 116 Vegyes ir.]. 1838: hol egyik, hol a másik nyert s mégis solia égybe nem vesztiink [Dés; DLT]. 1846 én tudva már hogy az előtt Virággal* egybe vesztek... gondoltam hogy ha egybe találkoznak ujból verekedés lesz, visszais tértem s mentem Darvas után hogy lam mi fog történni [Dés; DLT 530/1847. 6—7. — *Darvas János Virág László-val].

egybeveszés összeveszés; ceartă; Zank. 1765 leg elsőbbenis Imre György veszett Murvaiban, és nem ez a másikon, mely ezenn egyben veszé-sek után esett a Verekedés [Torda; TjK V. 261].

egybevet 1. összead, egybeszámít; a aduna, a socoti laolaltă; zusammenzählen/rechnen. 1582: Az feliwl megh irt derek penz Summakath mind Egbe vethwen Theót ez eztendey Adonak Sum-maia f. 3743/— [Kv; Szám. 3/VI. 6]. 1584: Az feliwl megh irt penzbeli summakat mind egibe vetwen es Zamlalua(n) teot ez eztendey Ado Sum-ma Zerent f. 6566/50 [Kv; i.h. 3/XII. 8]. 1794 kívánák a Mlgs Testvérek, hogy ezen... sum-mákat, melyekkel edgyik a másikon tartozik, egybe vessük a végre, hogy ki mennyit tartozik fizetni meg álitván, mü előttünk a ki fizetés meg eshessék [Kv; JHb XX/40. 10].

2. összevet/hasonlított; a compara/aseamnă; vergleichen. 1701: egyb(en) vetvén az két eorekségen lévő epuleteket, ha az nagy Balasi Boldisar és Feleséghe része tob lészen annál, melyet az Relicta részén építettek refundallya az Relicta(na)k [Kis-solymos U; BLev.]. 1761 melljeket osztajra valok(na)k mondottak lenni a két Curiaban ..., azakat egybe vetvén, ugj tapasztaltam égj aránt kévántak fel osztani [Branyicska H; JHb XXXV/45. 9]. 1765: Melly ezenn Ratiokat fel vévén s az mostan producált Inquisitoriát az elébbeniekkal egybe vetvén ugj jó ki hogy Imre György és Pál Ferkő verték Murvait [Torda; TJk V. 260]. 1772: ha azért ezen factumát az I. Groffné-nak Malmom állapottjával egyben veti valaki, hogy mig Malmát az I. Groffné nem építette volt, mostan álló két also kerekeim forgattak jobban ..., ki jó ellene mondhatatlanul maga factumabol, hogj molmom veszedelme egjedül malmától vagjon [Kük. JHb LXVII. 228].

egybevetés összevetés/hasonlítás; comparare, a-semánare; Vergleich. 1791 (Egy bizonyos osztózást) az előnkbe adott Conscriptióknok értelme, meg vizsgálása, egyben vetése, meg edgyeztetése, és akadályok el igazítása után kedvezés nélkül vittünk Légyen végbe [Szászsztlászól*; JHbK XXVI/10. — *Később: Tordasztlászól TA]. 1799: a Quietantionalis Könyveknek edgibe vetése után azis meg valosítottat, hogj ... (a) Szász Régeni Communitás . 180 f. 33 1/2 xrokat superflue administralt [Kv; TLt 662].

egybevetett egyesült; unit; vereinigt. Szk: ~ erővel. 1799: A Deszka Fűrész ... egészen el romlott ha tsak egybe vetett erővel ujra Nem Épített [Bogártelke K; Born. III. 11].

egybevisz kb. megegyeztet; a face să se înțeleagă/ să cadă de acord; vereinbaren lassen. 1570 Es eo eleotekis azon keppen vallast Theottek, Annak felette kezeketis Beh attak hogy megh allyakes wgy Mentenek haza, Az vtan eok hozza keztek az Zerzedeshez es vgy vytték egybe a ket felt [Kv; TJk III/2. 173].

egybevon 1. összehúzó; a împreuna; zusammenziehen/schieben. 1595 Ezkor annyien valanak az Wr körül hogy hirem nélkül 2 Aztalt vontak vala egyben [Kv; Szám. 6/XVIIa. 163 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

2. (harangokat) összehúzó; a trage laolaltă (clo-potele); (Glocken) zusammen ertönen lassen. 1604: Mikor az nagy harangot az teob harangokkal ketczer vonzak eoze, akkor varose f. 1/— Az harangozoe f —/40. Mikor az eoregh harangh kyweol az teobbit egybe vonniak chak ket vtal fizessenek in toto f —/60 [Kv; RDL I. 77 Inv. Eccl.].

3. kihúzó/von; a scoate; ausziehen. XVIII. sz. eleje: A melly lo vagy Kancza fel borzadva vagyon, bágyatul viseli maghat, vony kégyő fő gyökeret a mellye hegyesibe annak minden részeiből egybe vonnya a rut genetséghez, és mind a Szugyin

folyik ki, de negyed napra a gyökeret ki kell vonni a Szugyiból [JHb 17/10 lótar. ut.].

egybezaajdul felzajdul; a se turbura; zu lärmen beginnen, aufbrausen. 1572: Mykoron wgymond Assoth kapath kezdenek kerny ..., egben, zaydu-lanak Es az walkay keossegoth* három fele zakaz-tak [Jákótelke K; KP. — *M. valkó (K) falut].

egybezándorodik összezezőrdül; a se ciorovăi; sich verzanken. 1812: mig az Exp(one)ns Groff ur eő nsga a' Groffnéjával lakott a Groffné Édesem kialtásában zengett a palota, a Groffis mikor az Asztaltot felkőlt az Aszszonyt meg tsokolta. Meg esett azis a mint hallottam néha, néha, hogy edgyben zándorodván a' Groffné a' Grofot idő közben motskos szokkal illette [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esperes vall.].

egybezavarodik összekeveredik/zavarodik; a se incurca; sich vermengen. 1769: Donatiok addig nem adatnak mig a praetensio nem decidaltatik, hogy a Jussok egybe ne Zavaradgianak [UszLt XIII. 97].

egybezavarodott összekeveredett/zavarodott; a-mestecat; vermengt. 1766: ez a' szollásnak formája* ..., olyane a' mely(ne)k Fundamentoma vagjon a' Törvényb(en), avagj penig a' Bábel Tornyanál egjbezavaradatt Nyelvek(ne)k gyümöltse [Torda; TJk V. 326. — *Köv. egy latin nyelvű jogi idézet].

egybezűr-zavar összekavar/zavar; a incurca; verwirren/mischen. 1763: egy átallyában a' teli éjtzakai Executio alkalmatosságával egybe zűrve zavarva találván Leveleim haza menetelemkor [Nsz; Told. 33/22].

egybezugsugorodik összezsugorodik; a se închirci; sich zusammenschrumpfen. 1776: Andris Iuon ... labai egybe sugorodtanak ugj hogy koldulásra is alkalmatlan [Bujtor H; Szer.].

egybezugsugorodott összezsugorodott; închircit; zusammengeschrumpft. 1776: Andris Iuon egybe sugorodott nyomorék [Bujtor H; Szer.].

egyéb névm I. mn-i haszn-ban: más; alt, ált; ander. 1508: Az Zwky Isthwan az ew hwgayual egetembe, az Ew Mwsthoha annokot, az Bathory Annath ... meg elegytette, az fellywl meg mon-doth Zwky Jsthwan mynd Ieg rwhayarwl, mynd kedeglen egebekrwl walamy wola, mynd rwhabol mynd egeb Jngo byngo marhayabol es Atyanak penzebowl [Kv; EM XXIX, 261, 263]. 1546: az Egyeb apro thehenekbeel, Banffy bernaldnak, agyanak, keeth thvlok thehent, Esmeg adyanak keeth yzee thehent es az thawaly boryvkbool adyanak neky hatoth [Radnót KK; JHbK XXXVIII. 19]. 1553: Az mynemy perek wolnanak Az Zent martony haz es Egyeb Eorókseg felől Azt Az dolgoth halazottak vyz kerezv vthan

valo vasarnapra wasarhelyre [Kv; BfN II. VI. 295. 1]. 1559: Mind az Notariusnak es az Egieb deakoknak Attam harminch Nyolch Jarasban f 4 [Kv; Szám. V/1. 182]. 1568: ez leanna(k) Annya nalam lakyk vala, tudny illik zanto lörincne, akkor az azyyonnak Egyeb marhayat ne(m) latta(m) hane(m) egy agyat, es egy zoknyat es egy palastot [Kv; TjK III/1. 159]. 1572: semy kazdagsagat Nem latta Bonchoknenak, Twgia hogi varrasawal elt Mynekeleote Fottues Janos ely veotte, egeb rwhayat sem twgia egi fekete zoknialan egeb ezwt mywet Nem latta egy horpadozot poharnal es egi partha Eonel azt sem twgia howa teotte [Kv; TjK III/3. 42]. 1578 hozak mynekwnk az Nagod parancholattyat . hogy my el Mennenk az wytezw Tholdalagy ferenczhez es Meg kernwk az Jklodrwł Panadrwl Peter falwarwl es Kundrwł ky Kykellw varmegyebe vagion azokrwl walo donatio Statutio es Egyeb ok leweleket myndeneket es Egieb p(er) foltha leweleket akar myrwł walokat [Póka MT; Thor. VII/4]. 1585 monda Neke(m) Danch Leorincz, hol Jaral Ianos vram, ez Meniegezoos Andorral ezt zot (Igy!) Andras feleol monda, De egieb gonoz zitkoth Nem hallottam, akkor [Kv; TjK IV/1. 515]. 1590: megh kel mondanod kiteol hallottad azt az szoth ha pedigle(n) az teoruenj ezt mutattya hogy az te feleletedre egieb Valazt kel tenne(m) ne legie(n) kesö [UszT]. 1591: a diofaknak haznatt, Es egeob (l) giömlöchöket, Birnik (l) nem Engette . harom eztendöttöl fogua, Egieb idegen Emberekkel Birtatta minde-nestöl fogua* [i.h. — *A telket]. 1594: Egeb aprolek Eggeth masra keoltheot Ennith [Kv; Szám. 6/IV. 95]. 1596: az drabantj eöreksegh drabantra ne(m) egieb emberre zallyon [UszT 11/79]. 1614 Hallottam ezt az fayedelem* zayabol, Jsten eötett vgy segellye senki egyeb felesége neki nem lezen Dengheleghine Azzoniomnál [Nsz; VI. 53/5267 Franciscus Rathoni vicemagister curiae (45) vall. — *Bathory Gábor]. 1615: minde(n) ember, vagj eoregh, vagj iffiu maga szemellie szerent el jeoleon, mert ha fizetesert, auagj egieb uton valakiket adomaniert, keduert, baratsagert hon hadni tapaztaltatik, Kegtek bwntetes nelkwl nem marad [Gyf; Törzs. — A fej. Usz-hez]. 1627 Egieb Dib, Dáb, Vgi mint Vas, Réz, fa, szerszám [Kv; RDL I. 133]. 1629 egieb aprolek Antiquitas elegi belegi pensz [Kv; PLPr 1612—1615. 150]. 1664: Vagyon egy kis vonos fedelű feier láda, az kiben az B. Czéhnek Armálissa, Articulussi és egyéb hasznos levelei vadnak [Kv; SzCLev.]. 1735: másoktól hallottam hogj az urffi Teleki Samuel Ur(am) sokszor hivutt Deák s egyéb vendégeket, vigadozott néha tanzolt is az urffi [Kendilóna SzD; TKI Ios. Cseh de Akna (40) nb vall.]. 1739 egyéb és nagyobb honorariummal nem lehattunk, Vármegyénk Territoriumáb(an) termett egy hordocská borral kívántunk Excellenciád Méltóságos asztalára kedveskednünk [KSz; Ks 99]. 1747 En egieb fenyegetődzesit nem hallottam [Aranyos-rákos TA; Borb. II]. 1765 az Executorokat egy, vagy más faluba bé szállítván, maga ... Samuka

a Falukra excurrált, s magát insinuálván hogy ha discretizállyák, az Executorokat oda nem vinné, a szegénység discretizálta pénz s egyéb naturálékkal [Vajasd AF; Eszt-Mk Vall. 202]. 1767 Szalonnák, 's egyéb afféle aproság Élések voltak s maradtak [Szentmargita SzD; Ks 19. I. 8]. 1777: eö Nga pénzének egyéb hasznát, és hasznos jo helyre valo elocatiojat tehette volna [JHb XXXV/58]. 1794: küldött ... egyéb ajándékot [Koronka MT; Told. 42/1]. 1796: a Buzat, Zabot és egjéb termést a Nagjságod Totházi Birája a mult Vasárnap megdézsmálta [IB. Szent Gerlitzei Nagy Sigmond mezőújlaki ref. pap lev.].

Szk: ~ teste teste más része. 1634 az karjan es egieb testen, nagy kekek voltanak . . , volt tiz, avagy 12 seb az leanzon az zava is ket uttal allot megh, azt tuttuk hogy ugia(n) megh hal [Mv; MvLt 291. 6b]. 1765: nem annyiban fáj néki a feje mint egyéb teste [Torda; TjK V. 260]. 1767 edgyik keze, es edgyik lába ketté törött, s egyéb testeis mind öszve van rontva, el annyira hogy soha ép ember belölle nem lészen [Majos MT; Told. 26].

II. fn-i haszn-ban: 1. más dolog; alt lucrú, altecva; anderer, andere, anderes. 1508: az Bathory Annath meg elegytette, Az fellywl meg mon-doth Zwky Jsthan mynd leg rwhayarwl, mynd kedeglen egebekrwl [Kv; EM XXIX, 261, 263]. 1568: Ezt szememel lattam Mikor szöch Carspar (l) Kadar Markosnak, 30 forintot adót volt . . , Egyebeth valamy akor az vegezesbe volt, Mynd meg atta Kadar Markosnak egyebeketh hallottam eleget de en bizonal semit ezen kwl ne(m) tudok [Kv; TjK III/1. 194, 200]. 1569: az ladabol vezet el, szasz hetuenoth penz, . . . de semit egyebet El nem vittek [Kv; i.h. 246]. 1570: egy kep volt az hatar keozéott az dombon, Mellyet hatar kepnek hyttak de azt nem tuggya, ha hatarnak chynaltake vagy egyebert [Gyalakuta MT; Bál. 1]. 1572: semmy egeb Nem volt az hazban ky oda valo volt volna egy aztal, egi padzek [Kv; TjK III/3. 47]. 1577 Mynd Ezeket es egyebeketyk kyk ez tyzt dolgat Nezyk Es az ew Nags. haznath hatta es byzta ew Nags az ew kegyelme hywsegere es gondwiselesere [Ks]. 1581 mindeneben Engedelmesseknak akarunk lennj mind adonk be zolgaltatasaban mind egyebben [Gyf; Törzs. Szentpáli Kornis Mihály a fej-hez]. 1584 Nem tartozik egiebel hane(m), Az vtolszori oztasrol kel zamot Adnj [Kv; Szám. 3/XIII. 11]. 1585 23 May Hozanak az Gubernator zamara Vradrol (l) egy Zeker keczyheget Egy altalagban esmet czhyereznyet egyebys vala rayta [Kv; i.h. 3/XXII. 7]. 1597: Lattam hogy Nagy Bodo Janos hazok népe által hagtak az Kis Bodo Gergely kertibe az mehet megh foghtak, de egyebet az dologhba ne(m) tudok [UszT 12/38 Elizabet cons. agilis Paulj Istúa(n) de S. Királj ppix. vall.]. 1601 Mostan penigh az hws Arranak Newelesere egyeb semmy Annysa nem vitte az varost, minth az hadaknak es zantalan sok Nepeknek az varoson léte [Kv; TanJk I/1. 383]. 1629: En semmit dolgokba(n) egyebet nem tudok hanem az sok

Czetet patett hallotta(m) [Mv; MvLt 290. 146a]. 1653 Mostan sok szükegeink vagynak, mert hadunkra sok pénz kell és mégyen. Egyébbel nem lehetek, hanem azt a dézmát usque ad beneplacitum néktek conferálok [ETA I, 95–6 NSz]. 1689 Tuttomra egjebbe(n) eő kigjelmeket megh ne(m) bántottam hane(m) edgykbe(n) (!), hogj az én földemre hire(m) nélkül építettet Malmot el hanyattam [Szökefva KK; Szád. Sárosi János lev.]. 1697 : Had vegyék jo valaszt Ngdtul Vajda Janos irant ..., egyebet nem kapok rajta csak az szőlőben valo ekeczeseleért [Apáti SzD; Wlt In<ze> (?) Ferenc lev.]. 1708 : Egyéb semmi nints, valami dib-dab fazeknal, s, petsenye tan-gyérnāl egyéb [Kv; KvRLt VII. 11 Zambó Mihály végr.]. 1723 bé méntem az Timofi házában s pirongattam ökök mit bolondoskodtok, kaczagtok olyan rutul de én egyébet sém edgyikhéz sém másikhöz gonosz végre valo dolgot ném láttam [Szásznyfres SzD; Ks 27. XVI] minemű nagy kölcséggel bajjal epitetünk volt az magam ős Földemre egy jo Malmat az Küküllő Vizen az Sövényfalvi határon Isten tudgya; mely Malmatis irig-ségből es nem egjebből az Sovenyfalván* biro Possessor Atyámfiai igyekeznének el rontani [MbK 163. — *KK]. 1748 Láttam az házban bokályokat, egyebeketis [Torda; Borb.]. 1767 : nem egyebért, hanem Garáználkodni valo szándékkol jött vala ada mert az Asztalt mind csak veri vala az Öklivel [Betlensztmklós KK; BK]. 1772 : Mivel hogj mi ide közel lakunk mint Molnarok ha nem egyebért de leg alább csak pajtassáért itten gjakor izben meg fordulni szoktunk | ha szintén valaki ilyen színű beszédet tölle hallottis, ezt kétség kívül nem egyébre, hanem arra mondotta, hogj ... a' két also kerekeket feljűl tenni javallatta [Ádámos KK; JHb LXVII/2. 289, 342]. 1779 az Hóróga név csak csufáságból ragadot reájok nem egjébül [Orbó SzD; GyL]. 1789: mint hogj tsak kofasággal kereste kenyerét, egyeben nem törté a fejit, szereti a jól lakást, és az italbéli liig áldazatot pereputtyostol egygyűt [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1793 Erre egyebet (!) mondani nem tudok [Koronka MT; Told.]. 1816 Finta Annának .. Férjétől Tövissi Gergelytől vagyon egy Léánykája Tövissi Juliska ez ha el halaloznékis és megis Senki Tövissi Gergelyt az Finta Anna édes Attyáról maradtott jobban Jozságokban szánto földekben s egyebekben, .. meg ne háborithassa [Asz; Borb. I]. 1833 h.: Férjem a Kezén levő jövaimat, Két borjus Tehenemet 7 darab Sertésemet ... s még egyebeket is ... Fizesse ki [Usz; i.h. II]. 1844 Miért állitattál előmbe érzed é, vagy gondolodé valami búnodott? Nem egyebet, hanem hogj Al: Sofalvi Cseresnyés Dánielnével valamely bizonyos oszve jövetelünk lévén abban el vagyok vádolva, hogj holmi Törvénytelenéseket követtém | Szakmári Ferentz a Cseresnyés Mihály kertyebe bé ment, a' Veteményező közül valamit hozogatott ki, de nem tudom, hogj hagy-mát é vagy egyebet szedett ki [A.sófva U; DLt 1441. — *Addig vk, utána a vallatott felete].

Szk : ~re való. 1681 Egi Bányáb(an) egy hetre adatik szén* ... 120 tereh ; hogi penig mostan többet enged(ne)k es usualnak ... ez nem egyebre valo, hanem a Lopásra [Vh; VhU 67. — *A kohó számára] * annál/ennél/uminél egyebet nem tud annál/ennél többet nem tud. 1570 egebet ennel Nem Twd* | egebet ennel Nem latot sem Thwd^b [Kv; Tjk III/2. 53, 105. — *^{a-b} A vall. befejező mondata]. 1588: Ennel egyebet nem tudok* [Percsen Sz; Wlt. — *Ua.]. 1593 Miholcz Janos vallia hogi az cherge lopasnal egiebet ne(m) tud [Kv; Tjk VI/1. 447]. 1596 : Mert en soha eleteben Kegd feleol . Jonal egebet nem tudtam mon-dany [Radnótfája MT; Bál. 1]. 1597 Takach Jstwan vgian azont vallia kit az mas felnek citatioiara wallot, most sem thud annal egiebet wallany [Kv; Tjk VI/1. 69]. 1606 Ennel egyebet az keresbe(n) ne(m) tudok, hane(m) Zolok-maban . ualamj Eöröksege(n) alkotunk uala | Foldzenj (!) Janos vagiok huz Eztendos az ker-desbe(n) ennel egyebet ne(m) tudok, hane(m) . . halla(m)* [UszT 20/125. — *Köv. a hallomásból mondott vall.]. 1639 Énvelem lakott azelőtt, majd közel két esztendeig, de akkor is semmi bújós-bájosságát nem láttam. Én ennél egyebet nem tudok mondani [Mv; MvLt 291. 182–91a átirásban!]. 1667 : ezeknél egyebet nem tudok* [Kv; RDL I. 148e. — *Vall. berekesztéseként].

2. szr-os alakban; cu suffix posesival; mit Possesivendung; a szóban forgón kívül más tulaj-don/holmi; alte bunuri pe lingá cele amintite; sonstiges von jm. 1702 : En Csicsó Kereszturi Torma Clára Moltátol fogva edgyűt vagyok én az én édes Vrammal eő kglme én töllem, és az én kevés Jozságomból, és egyebemből se költségit, se fártságát nem szánta, és másokis tudgyák aszt mennyi pénzt költötte el, az enyim és az én Gyemekeimé mellett [Hosszúaszó KK; MbK, 97]. 1747 : láttam Pap Mihály nevű Katonát Köntösinek szénit, mivel Loháton köppeneggel jól bétakarozva lévén Veres kalpagjánál egyebit nem láthattam [Csicsópoján SzD; Ks 27. XVII]. 1766 a kurutz világban ezen Falu közönséges kis helyyetskéjin Pásztor ház volt ... az holott az Pasztorok Szénájokat és egyebeket tartatták [Szentegyed SzD; EMLt öreg Pop Iuon (76) zs vall.].

3. más (személy); altá persoaná; jemand ander-er. 1568 : ez Kalara en nalla(m) lakik vala, es veze el hazamnal 18 ozpora, es io oh penz, en nekem bizon o rea volt gyanosagom, merth senky egyeb hazamnal ne(m) lakoht [Kv; Tjk III/1. 199]. 1570: Sofia Zita peterne Ezt vallya eweleis szok haborzaga volt, es egyebekelis otth az kyk az Satorokban arwlnak [Kv; Tjk III/2. 27]. 1571 vannak ollyakis kyket egyebek epitettek eo engedelmebeol hol soha az eleott molnok nem voltak [SzO II, 330 a székelység panasza az ogy-hez]. 1573 : Kereztwry Peter halala feleol eo semyt Nem hallot sem Kapa Myhaltwl sem felesagetwl sem szolgálaiwl Mint leot volna, Egiebek Bezelletek neky | Katalin deak Adamne azt vallia hogj eo fekete Katot az my

Ideotwl fogwa esmerte semy gonoz eletit Nem latta Egiebtwl elég zok zott hallot feleole [Kv; TjK III/3. 62, 86c]. 1574 Angalit Azzony Zeoch Martonne „, vallya hogy egiebet ne(m) twd Mondany, hanem Az fely meg vallot az eo Annya eo ciak Azt hallotta feleole vgian az Annya-twl egiebtwl Nem | halomast egiebtwl eleget hallot [Kv; i.h. 309, 362b]. 1575 Egiebeknekis kyktwl penzt veottek fely agiak meg* [Kv; TanJk V/3. 19b. — *A sáfárpolgárok]. 1585 a' leanyhoz varhely zekeres legeniek es egiebeket(is) lattam hogy Iartak [Kv; TjK IV/1. 503]. 1586: magara mwtata Igiarto Georgi azt se keozeónd egiebnek hanem nekem, En azt felelem reaia en senkinek egiebnek nem keozeóneom, hanem az egi eleó Istennek [Kv; i.h. 618–9]. 1590: vgy mongyak vala hogy senki egyeb e Janosnal ot ne(m) Volt [Kv; TjK V/1. 27]. 1593 Anna, wueges Andrasne zolgaloia valia Mikor en Caspar deak zolgaloia voltam, kwldeot oda kertiben es .. lattam hogi boriuk Iartanak benne mind Zabo Georgie s mind egiebeke [Kv; i.h. 435]. 1596 Pal Ferench ... mondotta egyebek keresere hogy Eö neki vagio(n) 75. esztendeje de azúlatúl fogúda oda az Georgifj Mateh hazához birtak azt az eórekseget [Sófa U; UszT 12/123]. 1598 egyebteolis hallottam hogy Borgyasne rwt zidalommal illette Gergely Antalnet, es az chyprott fejeben verte [Kv; TjK V/1. 269]. 1599: Pálffy Istha(n) Tarchafalui, nemes Zemely wallot (!) p(ro)katorul eleótte(m) Bogardfalui Mihalt, Antalffi Thamast, Zentkiraly Gyeörgiet, egyebeketis valakik mellettek Zolnak [UszT 15/185]. 1602: Mindeneknek eleotte penigh Keonyeorgeok ez orzagnak vranak Es feyedelmenek, hogy az en kjchin Januaymbol valaminemew testamentomot tezek Az Colosuariaknak, Mind penigh egyebeknek, hogy eo Naga meg confirmallia [Kv; RDL I. 73]. 1603: Jo fjaim az gonossagot ne(m) chyak Magatokban de egiebekbennjs vtljatok [Csapó KK; JHb XXV/23]. 1605 Zakacznetúl hallotta(m) mo(n)dotta hogy soha en nekem oly Atiamfia ne(m) lehet hogy en egiebnek hadnam az mj en neke(m) vgyo(n), hane(m) en az ket gyermekemnek hagio(m), Catanak s Borbaranak [UszT 20/134 „Sophia R(e)l(i)cta quonda(m) Ste(ph)ani chikj de Bethlenfalúa” vall.]. 1631: Asztis tudo(m) hogy Valaszutj Laszlo wteotte meg h itt az piaczon Abrugy Banya(n) Varga Mathet, Mely mia vgy montak egyebek hogy esett volna halala [Abrudbánya; Törzs. „Clara Vayda rel. vid. quondam Nicolai Vayda de Abrugy Banya” (80) vall.]. 1665 egiebeketis senkit nem itiltünk, hogy oda malmot epithetet volna [Hr I/14]. 1670: Dioszegi Istua(n) vétkes tselekedtiről Istenétis Tanitóját egyebeketis kövessen meg [SzJk 110]. 1767 Pál Samuel Uram in facie sedrae azt mondotta tudgyuk hogj jött ki kend Bihar Vármegyéből onnatís azért lapadálták ki hogy rosszúl viselte magát Papokkal, s egyebekkel [Kv; PolgK 46].

4. Tagadó mondatban: vkin kívül más(valaki), más, mint (akiről szó van). 1568: My es ala szallank

az var fokrol hozayok, es hogy senkith ne(m) lathatank az orizoknel egebet my haza menenk [Kv; TjK III/1. 228]. 1578: wegeztek ..., hogy senky zabados ez contributioból vgy mint ostaradoból ne legie(n) egieb bíro vramnal Tanachyawal egietembe, esneg az eget emberek es az kiknek feriek az bekes hadakor el weztek es kik meg vrok Neweket vysselyk [Kv; TanJk V/3. 167b]. 1600 Hogy walaki birta volna azth az eóreksegeth Bartha Mathiasnal es fiainal egyeb, soha nem emlekeze(m) [UszT 15/89].

Szk: *senki nem* ~ *senki más*. 1570: The veottek ely senky nem egeb | En Teged Igen zeretthlek teys engemet, azért Teged veszlek ely senkyt Nem vezek egebet | Eotet sem zodsedy (!) sem egieb senky onneth ely nem hytette, hane(m) zabad akaraton (!) hatta ely [Kv; TjK III/2. 59, 83, 128]. 1585: es vgia(n) Rea mutatot a' leany lazlorá hogy ez az a' essez Aky engem megh terhesített senky Nem egieb [Kv; TjK IV/1. 415].

egyébaránt 1. egyébként, különben; altfel, altminteri; sonst. 1597: azt veottem ezembe hogy az ew legenynt akit kedwelt keozzewleok az vranal inkább bechewlleotte mind etelbeol s mind egiebarant [Kv; TjK VI/1. 72]. 1599 Razman Istwan az fia az mezarlas dolgalobis es egyeb Arantis segitette az Ven Anyat [Kv; i.h. 381]. 1602: Ez Parkas Mihaly az eo tizedeben lakot ... lowawal zekerevel zolgalt az varosnak egyeb arantis Ado fizeteo ember [Kv; i.h. 622]. 1605 minden ember labas marhaynak paztort tarchion senky az kertek keozet zabadon ne Jartassa, mert valaky ott talalya megh leohessek es egyeb arantis el eolhessek affele kar teweo marhakat [Kv; TanJk I/1. 525]. 1653 1586 esztendőben volt igen nagy pestis, melyben sok ember holt meg. Egyébaránt nagy jó békesség volt | Zolyomi Dávid ... egyébaránt is igen kevés, felfuvalkodott, istentelen, magamegesmeretlen esztelenseggel való ember vala* [ETA I, 40, 145 NSz. — *Zólyominak 1633-ban történt elfogatásával es életfogytiglani fogságával kapcsolatos megjegyzés]. 1655 bizonyos légy benne ha a' szegenséget contentatiojokkal éppen helybe nem szállitod s nem szolgáltatod, a' Nemes embert nem bántattyyk ugyan, de egyeb arant a' szegenség meltatlan satztzoltatóján oly esik, másokis tanulhatnak rola [BfR fej-i parancs I. Bethlen Domokoshoz]. 1659: assecuruszok lehetnek abban, hogy hová hamareb az az nyolczvan ezer Adó Tallér supplealtatnek .. hogy megh csendesednenek, de egyeb arant ha megh indulnak az Hadak, bizony keseo lézen, mert egészen, s, nem csak resz szerent veszünk el [Borb. I Konstantinápolyi követjel.]. 1661: serio paraczollyuk, ugy keszülyön mindgyarast

hogy ... ellenk jöni el ne mulassa, egyeb arant hidgye bizonyossa(n) valaki elmarad s kopiaia nem leze(n) fel akasztatik erette [UszL IX. 75. 37 fej.]. 1666: neki megh kegjelmeztünk, ugj hogj ... Jeddi Pál szolgánkat es ket ágon levő maradakit ... örökös jobbágjúl szolgallya, el ne szökjék, bujdossék, egyebiránt ... azon elebbi

sententia maradjon fejen [Szád. fej.]. 1671: egyeb arant ha ki my irtouant; vagy szeőleó hegyett akar fel foghni, az magha szabadsaghaba(n) all [Dés; Borb. I egy-i bizottság jel.]. 1673/1681: Az régi Urbariomat rosul olvasta, mert az Vásár Vám az Várban szolgaltatot, egyebarant az Vartwl valo fizetését micsoda igassággal vették eddigh az Hunyadi Birák, mutassa megh arrol való igasságokat, ha tovab is venni akarjak az Tizenhat kalongya Buzat, es az Tiz forintot [VhU 449 Thökölyi Imre válasza a vh-i városbírónak]. 1676/1681 (A rabokra) oly gondot visellyenek mind ejjel nappal, hog vigiaztatlanságok miatt el ne szaladgia(na)k; egyebarant az Orszagnak arrol irat Törvenje szerint a büntetést el nem kerulik (VhU 663). 1680 Az en Gyermekem ... nem volt ollya(n) erőtlenséggel avagy ferfisagtalansággal annak előtte hogy meg hazasodot tagadam egyebarant meg sem hazasodot volna [SzJk 150]. 1682 Egyebarant esztendeje szolgaltam is Sinka Georgy Uramat, egyebarantis sokszor jarok ide alá [Kibéd MT; DLev. 5. 1]. 1694: (A szőlőnek) eddig való minde(n) műve, karozasa, hajtasa, kapalasa, homolitasa meg adatott jól: egyebarant is ezen szőlő szép, épp [Sebesel AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb.]. 1748 edgj Bányánk, kit Gáll Jánosnak hittak, Lakatos Mester ember volt, és az Mesterségére nézve nevezetett Lakatos Jánosnak, és az után ugy maradt rajtunk az Lakatos név, de egjébiránt az igaz Vezeték nevünk Gáll volna [Hadađ Sz; TKI Martinus Lakatos (31) jb vall.]. 1771 egyebarant, ha a' szénabéli kostat fa rüggyel nem potoltak volna, a Marhajoknak el kellett volna veszni [Redulesty H; Ks 93. XIX. 6]. 1800 Mig el nem öregedett es betegesedett egyéb aránt hogy marhával kereskedett volna nem tudom [Msz; DLev. 3. XXXV. 6]. 1807 beszédjét egyéjt, mint a' vastag nyelvűek . egyéb aránt folytában 's akadozás nélkül, bátron beszélő [DLt 674 nyomt. kl]. 1821 (A medve) homlokán is kitsi fejérség volt egyéb aránt Tiszta fekete de rettenetes Nagy állat volt [A.porumbák F; RLt Kállay János lev.]. 1825 minthogy az Emberi Nemzet el-annyéra meg-sokasult, és csoportosodatt, — hogy az egyéb aránt is keskeny Piatzunk, a Városunkban Országos Vásárokra jőni szokott Vásárosok(na)k illendő bé-fogadására tsak nem elégtelen, — gondoskodott városunk az aránt is — az egyébaránt nem szélesedett Piatzunk miként azokat magába bé-foglalhassa [Torda; TLt Közíg. ir. 252]. 1844 egyéb aránt irni fogok SzMfalvi Tisztémnek, hogy engem volta képpen tudósított [Kv; Bosla. Nagy Elek lev.]. a . bizonyítványbeli „Lovag” egyéb aránt elég tiszta Magyarságu ki fejezés alatt nem más mint „primipillus” rend értetik [UszLt XI. 85/1. 8]. 1867: A kukuk hegybe egy 16 vékás ez gypű — egyébaránt szántó [Marossztkirály AF; BHA].

2. másként, másképpen; altfel, altcum; anders, anderswie. 1580 Az idege(n) neotelennek peng senkinek zabad ne legien kereskedny vagy boltot nytny se egieb arant kereskedny [Kv; TanJk

V/3. 210a]. 1590 ha leheteşes penigh Ith valo fiat tarchon, ky ennek utannais zolgalhasson Ith hazajaban, Azt penigh megis elegyche vagy portio-bol vagy egyeb aranth, hogy megis maragyon a' zolga nalla [Kv; i.h. I/1. 132]. 1654 eő Kglme ne perellyen velle hanem egyeb arant Convenj-allyon [Komána F; Szád.]. 1769 Tobias Györgyön egyéb aránt boszszumot nem tölthettem, hanem azzal ki kaptam rajta hogy a feleségivel közösködtem mint egy tréfából láttatott mondani [Bukuresd H; Ks].

egyebekben 1. más vonatkozásban; in alte probleme; in anderer Beziehung. 1678/1681 Szent Kiralyon^a lako Novak Mihaly válasza ... megh engedtem esztendőnkint adgyon Taxat Husz forintot, egyebekbenis alkalmaztassa magát az tőb Hunyadi Taxas Jobbagyim rendihez [VhU 468 Thökölyi Imre vál. — *H].

2. egyébként, máskülönben; de altfel, altmin-teri; sonst. 1868: Egyebekben áltolános örökösöm-nek ki nevezem Ügyvéd Simon Elek öcsémet s fel-kérem végrendeletem végre hajtására [Kv; Végr.].

egyébfele I. mn-i haszn-ban: másféle; altfel de; andersartig. 1564: lepseny Mate Marhaya, Arania ezustj es egyeb fele Ingo marhaya felol, Indultatot volt per pathwar kozothok [SLt A. 35]. 1568 vg monda ötues orban hogy mas biraia vagion neky halotta(m) az protestalast ötues orbantul, de ne(m) tudo(m) bizonial miert, es hogy Egyeb fele vetkeyth mongyak vala ötues or-bannak, ezeket mind ozue tudua(n) vgy vetetek az birsagot rea [Kv; T Jk III/1. 179]. 1571: Ez elymwlt gywlesbenis vegeztek volt eo K. Dyzo hwnak Jwh hwznak es egieb fele hálnakis fontal valo Meresse feleol [Kv; TanJk V/3. 51a]. 1573 Biro vram az eleby Themetteo helieket Zaroltassa ereossen Be legen Bekessegel senky oda Neh Iarion seh drabant se egeb fele Ember [Kv; i.h. 79a]. 1578 mykor my az Ngod paranczolyattya tartasa Zerynth . Lazar Leorinczeth Alard Ferencz rez Iozagaban Bozzazegben, es ahoz Thartozokban, Myndenekben, Tudny Illik zanto feoldekbe(n) kazallo retekben, Irtwanyokban, Erdeokban, es egyeb fele hozza tartozo haznos Eoreoksegekben, bele akartuk volna Statualny^a [Jobbagyfa MT; Bál. 79. — *Köv. az iktatás lefolyásának részlete-zése]. 1584: Hoztanak esmegh be az Ado Zedeo vram amyt budoso es egieb fele lakosokon Selle-reen Zedtenek f. 23 [Kv; Szám. 3/XIV. 11]. 1586: az eo Zam Ado Regestumaban az Pasytt es egieb fele dezma disznok Introitussarol Irast Mutasson [Kv; KvLt Vegyes III. 20]. 1594 (Az) Ispotal Mester percipialt Ez estendonek forga-saban mind Borbol Buzabol es Egyeb fele Major-sagbol Tezen f 511 d 96 [Kv; Szám. V/13. 6]. 1596 Egieb fele hálnak zeret nem tehattwk, potikaknal es karazoknal [Kv; i.h. 6/XXIX. 127]. 1613: Ezen kivül szanto feoldet szena Retet, es egieb fele Eőreokseget ... Georfi Marthon megh engede Geőrfi Agothanak hogi biria mlgh Georfi Marthon megh valthattia [Lozsád H; Törzs.].

1621 hazam az twz miat ell eget telliessegesen, . egieb fele sok karomis leue(n), telliesseggel el fogiatkozta wgyannyra, hogy ez hazamnak megh epitese elegeten uagiók [Kv; RDL I. 112]. 1653 kérdi a fejedelem a körülle lévőket: „Ha kell-é félni valamit azoktól az árulóktól?” Mely szóra mondának némelyek: Kegyelmes fel-séges uram, semmit ne azoktól bátor, mert a ki szöcs; ki szabó, ki ötvész, ki pedig egyébféle mives emberek [ETA I, 32 NSz]. 1681 Egyeb féle adoval nem tartoznak, hanem . minden ember tartozik kaposzta füvel, per nro 25 [Lunkány H; VhU 114]. 1770 Vacsárcsib(an) felényire eximálta(m) a portiotól; egyéb fele szolgálattól egészen* [Ksz; BCs. — *Három kivételezett (exemptus) neve után írt megjegyzés]. 1746 megis engedtetett olly conditiona hogy à berekből egy újni vesszőtis, nem hogy egyéb féle fát le vágni mérészellyen [Torda; Tjk III. 23]. 1774 Sokadalmak alkalmatosságával Vereng-zésért, Tolvajságért, és egyéb féle Roszaságakért akiket el fogtanak a Tisztekkal vagy meg egyeszenek, vagy Erdemek Szerént meg büntetésk törvényesen [Szépkényerűstárn SzD; Ks Consr. 110]. 1778 eo Nsga Tisztartóját és udvari Bíróját, a Várad Moses Úr emberei kápákkal (!) és más egyébbb féle szármakkal meg támadták [Kéménd H; JHb XXXI/51. 77]. 1789 Buzat Rosot, és kevés Zabot szoktak vetni . . , egyéb féle Gabona pedig a Földnek soványsága miatt nem teremhet [Kénos U; UszLt XIII. 97]. 1793 az őszi vetésekben . az Buzák meg borsosodtak, de egyébbb féli gaz, és rózs nintsen anyira [Hadad Sz; JHb LevK 242 Vintze István lev.]. 1862 kész pénz, status és magány kötelezvények, egyéb féle drágaságok, házi butorok, ágy- és fehérműk halálam után egyenesen és kizárólag Wessely Maria . . . tulajdonává váljanak [Kv; Végr.]. II. fn-i jell-ű haszn-ban: másféle holmi; alt lucru, altceva; sonstiges. 1582 soha én Nekem ez ember Borsos Mihál semmy Marhat sem ezwsteot sem Araniast sem egiebfélet Nem Adot [Kv; Tjk IV/1. 29].

egyébforma másforma; de altā formā; anders-artig. 1653 Azok a választott szép ifjak mind jó lovan, aranyos számban s kamuka bársony és vont aranyban valának öltözve; de csak egy dolmányban valának, aranyos nyergek és kengyelek vala, nem patyolatjuk hanem egyéb-forma vala a fejkébéli süvegek [ETA I, 134 NSz].

egyébha máskor; altādatā; ein andermal. 1581: Megh ertettek eo kegmek varasul Az vrunk eo Naga paranchiolattiat es kewansagat Az drabantok felől Emlekezyk errol az wensegh hogy mykor egieb ha effele kewansagok volt az fayedelmeknek Tanachywl megh tanaltak vrainkat es a' mint időb moddal lehetet zalytottak az zamat . eo Naga ne kenzerychie Az varassy nepet ky kwideny Innet, Elegeggyiek megh fogadot neppel a kit zerezhetnek [Kv; TanJk V/3. 241b].

egyébhal régi; vechi; alt. 1571 mykor chyaky uram ky ada, az articulosokath, hath egyebhay zokasa zerynt mynth hogy egyebkoris az orzag wegezeseth maskepen formaltha, mostis egy hettel tewew towab* [BesztLt 42 „Paulus Banfi lossoschy de mogyoro” a besz-i tanácsnak — *Ti. a keltezést]. 1580 az egieb hay mod es rendtartas zerent az Capitanokat erezzek el eo kegmek tellyes hatalommal hogy a' hol bontany kel bonchyak . . az teremj ferencz suppal keotet heazattiat penig mingiart le bonchiak [Kv; TanJk V/3. 231b]. 1587 egieb hay Mod es Rendtartas zerent ez zamwetelebe vgj Jarianak el hogy az warasnak hazna semmibe el ne maragyon [Kv; i.h. I/1. 56]. 1595 Ezen Eztendeoben az egiebbhai mod zerint Az boltok es kamaraktol tellies prouentussa es iéowedelme teszen Uniúersal(ter) f 200 d — [Kv; Szám. 6/XIII. 29]. 1598 az Twzeleo helyeket iol megh lassak minden heljekne Az kapvkrais, es kis Aytokrais egyebhay zokas zerent zorgalmatos vigiazasok legyenek [Kv; TanJk I/1. 314]. 1599 az zamweweo Vraymnak az egiebbhai mod zerint gazdalkatunk Vettunk* [Kv; Szám. 8/XVI. 21—2. — *Köv. a fels.].

egyébíránt l. egyebaránt

egyébképpen 1. másként/képpen; altfel, altcum; anders. 1584 My el Menenk es meg Mutatwa(n) a' Regestumot Veres Thamasnak, Meg valla hogy a' Regestum Irassa eo kezeteól leót volna De Azt monda hogy lattia hogy egy nehany helie(n) meg valtoztattak az eo Irasat a' Cotakba(n) mert hol az ketteobeol Negiet chinaltak, hol egieb kepe(n) valtozgattak kith eo ne(m) chelekedet volna es ky hyrewelis Ne(m) volna [Kv; Tjk IV/1. 292]. 1585 Jm vgmond perelnek velem es egiebképpen Nem Akarnak velem Megh egienesedny [Kv; i.h. 395]. 1586 Hogy penig egieb keppennis eo kgmek varosul magokat es az eo Iffiayt chemeteyt otalmazhassak . . Vegesztek varosul hogy egy Eleoben Niolcz keozeonseg es emberek valasztassanak . es eok hordozzak a holt testeket [Kv; TanJk I/1. 33—4]. 1597 ertik ew kegmek hogy az felekies ige(n) el fogiatkoztanak mind halal miat s mind egiebképpen [Kv; i.h. 289]. 1598 Az minemei buzat, zabott, es egieb akarmyfele terheket Cykbol my zamunkra zoktak ky zallytani, miuelhogy Seghesuarzek Cyhktol tauol uagion, es egiebképpen sok kwleomb* kwleombfele tereh uiseles uagion giakorta raitok, megengedték keöniörgesekre, hogy affele terheknek kyzallytasara ne kenzerytessenek, holott annak eleötte sem volt zokasok [SzO IV, 133 fej. — *A nyilvánvaló sajtóhibát a szerk. javította]. 1598/XVII. sz. eleje Ha penigh vagy Mester, uagy Tars, vagy szolgai rend, szidalmazasau, vagy egiebképpen haborusagot inditana, az lakásnak* beöcziwien maradgion [Kv; KómcArt. 26—7. — *A lakomának]. 1653: A kiket osztán megfoghattak, kötözve bévítették székes helyekre, és ott ölték meg szegény ártatlanokban nagysokat, kit felakasztottak, kit felnyársaltanak, kit pedig egyébképpen kínoztanak

és vesztegettek, orrát-fülit elmetszették szegényeknek rútol, kit esmét fel piricskoltanak benne, úgy hogy megholtak [ETA I, 46 NSz. — A székely főembereknek a közzsékelység ellen 1596-ban elkövetett kegyetlensége leírásából]. 1693 Kérem Kgid(e)t ha egyebképpen nem adhatta ide kld .. transsummáltassa azon levelet [Küküllővár KK; Born. I. 10 II. Apafi Mihály Győröfi Györgyhöz]. 1783 en nem olly régen Serdülvén fel régi dolgaitt ezen kérdet Nanya Makavéjnak egyebképpen nem tudom hanem másoktól hallottam* [Faragó K; Llt Bats Pétre (30) jb vall. — *Köv. a vall. érdemi része].

2. (más)különben; de altfel; sonst. 1572 semmy egeb Nem volt az hazban ky oda valo volt volna egy aztal egi padzek egi fogas egeb keppen elegh zemetes volt [Kv; Tjk III/3. 47]. 1586 egygwttis masuttis hallam hogy buzamat Arulta, es beortis lopot egyebkepen bizonara hogy ighen gonoz Nielwas leany [Kv; Tjk IV/1. 569]. 1592: chak niolcz forint marada hatra Ezekielnel ... de egiebképpen az oztzas dolgaból mindenek veghez mentenek [Kv; Tjk V/1. 285]. 1653 Ide a mi városunkra három szekeret vetének*, melyet mikoron elkészitettek volna, a tanács engem rende le hogy elmenjek velle. Melyet hogy megjelentének — noha egyebképpen búsuitam rajta — de másképpen semmiképpen nem mentegtem magamat, mert szégyennek tartottam | Ez az esztendő^b telék el egyebképpen elég békeségben, de énnékem elég sok keserves búkkal volt özvegységemben [ETA I, 125, 153 NSz. — *1621-ben Bethlen Gábor rendeletére a töröknek küldendő élelmiszer vitele céljából. ^aAz 1621. év]. 1774 Ezen Ioszag mostis olyan állapotban, és statusb(an) vagyan egyéb képpen mint Néhai Groff Ejszterházi Daniel Ur eő Naga idejében volt [Mocs K; Ks Conscr. 44]. 1806 ^aa ménés pásztor ő maga vett ki édgj Sertést a kutyája szájából, mert egyebképpen meg ölte volna [Dés; Dlt 82/1810].

egyebkor máskor; cu altă ocazie, altă dată; ein anderes Mal. 1568 Ezt tudom hogy Egy wy szoneget adot vala ez Cristina azyony Vaczy Peterének es tudom hogy Egyebkoris adot hol szasz penzt s hul Myth, valamikor kert mindenkor adoth [Kv; Tjk III/1. 242]. 1570: Io Attiam fia Boremest adnek Minth Egebkor is hogy attam, De Im az haz Arraba kely fizetne(m) az my vagion [Kv; Tjk III/2. 203]. 1571: mykor chyaky wram* ky ada, az articuloso keth, hath egyebhay zokasa zerynt mynth hogy egyebkoris az orzag wegezeseth maskepen formaltha, mostis egy hettel tewe towab az az palmaramhoz^b [BesztLlt 42 „Paulus Banfi lossionchy de mogyoro” a beszt-i tanácshoz. — *Csáky Mihály gr., János Zsigmond nevelője, majd erdélyi kancellár, politikus. ^bTi. a keltezést virágvasárnapra]. 1573 hawzch Kolikas kwrwa lelek Mert Egebkort sem Etettem en senkty meg [Kv; Tjk III/3. 114]. 1585: Annak felette* tartoznak^b három chergewel kitt egiebkor az Ispanok wettenek el [Kv; Szám. 3/XVI. 26.

— *Ti. a Szent Márton adóján kívül. ^aA város három jb-falujának: A. és F.füle és Asszonyfva (TA) lakosai]. 1596 Mert en soha eletemben Kegd feleol sem Bor Italomban sem egiebkor Jonal egiebet nem tudtam mondany [Radnótfája MT; Bál. 1]. 1600 Egyebkoris sokzor latta(m) hogy a kapu anira nithwa wolt, hogy az dizno be mehetett volna [Hodgya U; UszT 15/122] | En birta(m) őt az zena fube(n), de mind oda niomaskor mind egiebkor paztor nalkül (!) volt zabadon birtak [i.h. 15/99]. 1632 Hamar Istok rutul megh szidogata Niuzo Giurkat s feniegeteis, amazis monda hogyi megh lad azt hogi bizonj el nem szenuedem egiebkor en nem hatta(m) el az oldalamlol a vaskot, de bizonj nem hajgom ez utan [Mv; MvLt 290. 71b]. 1640 Hasonlokeppen sokodolmoknak ideien s egiebkoris az Korchio-marlasban negiedes lezen az d(omi)nus A [Mv; DLev. 5]. 1688 vagyon egy malom .. mely-(ne)k mikor esős üdő vagy(o)n akkor vagyon haszna, egyéb kor inkább szárazon áll [Csicsógyörgy-fva SZD; BK]. 1697 ^aSokadalomkor es egyebkor indifferenter bejűnek az olyan bortol meg reszegűnek [Dés; Jk]. 1790 A Kik(ne)k ^anevezet Szőlő Hegyekben Szőlőjek vagyon, egyebkor Szőlő karot Házához vinni ne mérészellyen hanem tsak mikor Szőlőjét karozza [Karácsonfva MT Told. 76]. 1798 a Trágyának illendő arrát tartazzék a ki valto meg fizetni . egiebkor Se tartazzék ki botsátani hanem tsak mikor Ugarb(an) lészen^a [Asz; Borb. I. — *Ti. a zálogos föld].

egyébneű másféle; altfel de; andersartig. 1606 Az A. Zolitattia az Jt Az Actio pedig fl. 600 meg lo, es egyeb nemy ezüst nemy marha [UszT 20/131]. 1666/1793 Tölgy fán kívül szabad légyen egyéb némű le fekűvő holt fát az Falu tilalmas Erdeiből vinni tűzre [Széklt 20]. 1713 nehái Tekénts Nzts Sebessi Bénéjámín Uramhoz ki lött légjen közelyeb valo vér s Attyafi, és kire devenialt volna, minden nével nevezendő Bonumja; ugjmint! Ezüst, Aranyas Portéka, Fegjver, és egiejb némű kőntesei? [Ribice H; JHb XXXVII/4].

? egyebül ? egyébként; de altfel; sonst. 1570 Marthon Nyreo Josa zolgaya Ezt vallia hogi zolgalt Kys myhalt Ez eleot Minth három Ezten-deowel, Eztendeigh volt Zegeodwe, De Thowab Nem zolgalhatta fely Eztendénél Mert Jgen zytta egebeol (!) sem tartotta Mynth Jlet volna [Kv Tjk III/2. 128].

egyebünnen máshonnan/honnat; de altundeva; von anderswo. 1580 Az my az Coloswary ember Jwhat illety . meg engettek, hogy It maraggio(n) Az kayanto volgyebe de ily ok alatt hogy Idegen Jwhot se felekyt se egiebonne(n) valot keozte ne Iartassanak az Jwhnak elweztesse alat [Kv; TanJk V/3. 217b]. 1596 Ment ezen kywwl kezehez Zab arra, puska por ara es egiebennnen f 258/66 1/2 [Kv; Szám. 6/XIX. 11]. 1737: Igenis, tartozunk velle hogy ő kegyelmit ebben a Causajában Segittsük magunk költségunkel, sőt ha ebben

kárt vallanais, ő kegylmit egyebűnunen excon(n)-tallyuk [Kövend TA; Borb. I]. 1739 nem lévén egyebűnunen semmi fundussa szegény városunk-(na)k [Dés; Jk]. 1751 : egyebűnunen Marháimat nyomásból soha is bé nem hajtattatta eő Nga [Koronka MT; Told. 14/46. — L. még i.h. 78] | Réti Pável egyebűnunen gazdagodott én azt nem tudom [Szépkényerűsztmárton SzD; Ks]. 1754 : Temes Togyer egyebűnunen is Szénáját mindenkor ezen helyre rakta [M.goroszló Sz; Wlt Román János (38) jb vall.]. 1763 : onnan 's egyebűnunen ... Marhájakot bé hajtatta [Udvarfva MT; Told. 44. 15]. 1778 az Váradi Móses Ur Vormágai Kémendi és egyebűnen volo feles emberei ki jővén meg támadták ... eo Nsga Naddal meg rakott Jobbágy szekereit [Kéménd H; JHb XXXI/51. 71]. 1814 semmit nem tudok, Fizetéséből szerzette e a'mije van, vagy pedig egyebűnunen [BfR 117. 1 Andr. Csatt (58) nb vall.]. 1819 innen vágjuk a Gát agat nem erőltettyük egyebűnunen valo hozásra hanem a Szigetből vágunk [Kökös Hsz; Kp V. 323]. 1821 egyebűnunen hajtották bé a morhát [K; KLev.]. 1830 : sohunna egyebűnunen a Convictio Summáját ki nem tsinálhattya [Dob.; Mk III. XVIII. 308].

egyebűnnet máshonnan/honnat; de altunde va; anderswoher. 1555 k. Egyebewnnety Mynden felewl azt ıryak [LLt]. 1570 : Mywel ez Mostany Notariust zwkseghnek Jdeyen hyttak es Eztendőre keoteleztek, Azt akaryak hogy vgian azon Legien Notarius es eztendeyt ky Theolchye, Es az Notariussagot Nem egyebwnnet hane(m) az varostul kéwesse [Kv; TanJk V/3. 4b]. 1587 Kerik Biro vramoth hogy eo kgme az Q(u)artasokat Inche megh hogy az tarlot zabadichak megh ... feokpeppen Az lomb Alath Wreswiligon a tarlo, hogy az Iuh az Mostany zantast Boronalast Ne Iaria, mert a' feidelemnek is teob kara leze(n) ez Nio-mottatasbol, hogy Nem mint egiebwnneth, azonkeppe(n) az keosseghnekis nagy kara leze(n) [Kv; i.h. I/1. 55]. 1590 : meg keuaniuk hogy meg mongiad hogy mith hoztunk magunknak feiedelmwnkteol vagy egyebwnneth [Szu; UszT]. 1593 Az en vramnak az Malomba valo mestersegebe giakorta teortent ez, hagi hul az zuzekbol, hol egiebwnneth vezet el buza [Kv; TjK V/1. 326] | eo kegmek ... az Zam veueo vraitmol, es egiebwnnethis keolcheonezzenek [Kv; TanJk I/1. 208]. 1598 ezek feoleott, az minemeo zab feoldeket zerzamarul^a es egiebeonet idegen kezteol meg ualtogatot azon keozep falni hataron telliesigel Chiereni lazlo vrunknak ada es engede azon kipeen czierebe birni [Törzs. — *Szeszárma SzD] | Nemis c(on)stal az theorweny eleott sem az Tanuknak vallasabol se egiebeonet hogy effele feniegeteset valaha valakin veghez vitte volna [Kv; TjK V/1. 233–4]. 1620 : Vagion panazolkodás az kadar mesterekre, hogj az keözseghnek nagj karara Nem akarnak megh keőtnj az ollian hordokat, az mellieket egiebwnneth vagj Cehes helliekreol hoztanak [Kv; TanJk II/1. 300]. 1658 : Rákóczi fejedelem^a

méne Gyaluba, és a katonáit Vásárhelyről s egyebűnnet is oda quartélyoztatá [ETA I, 166 NSz. — *II. Rákóczi György]. 1733 a Kövesdiek egyebűnnet füvet nem hordottak [Erősd Hsz; BLt 7]. 1735 a Kövesdiek el jőttek negyen egyebűnnet meg nem jőttek [Ap. 4]. 1754 valami igen szép nagj széljes Sáhos Asztal Keszkenjoket szegtenek bé, meljekis bizonzoson Abroszbol vagy pedig egiebwnnét vágattanak ki [Felfalu MT; TGSz 33] | sok vasat vásároltatott mind Toroczkorol, mind pedig Hunjadrol, vgy egyebűnnétis [Gernyeszeg MT; i.h.]. 1829 ha itt nem találtatott oh bor Samsondrol Szabedrol s egyebűnnét hoztak [Mezőkölpény MT; TSb].

egyebűnt l. egyebűtt

egyebűtt máshol, másutt; in altā parte, altunde va; anderswo. 1560 : (A) hazat es egyeb ewreksegeket mynd yt mind egyebwt sok apellaciok vtan minekwk Itwlte az terueny [Kv; SLt ST. 6]. 1569 Az leweleknek Eleo Adasarwl Jgy Igyenesedenek, hogy Kwn ferench Ew maga Ezen megh Eskedgyek, hogy Minden leweleketh kik Iztrigj Janosth Jlethnek, kik Ew nala wolnanak, Awagy Egyebwth Ew birtokaban, megh Adna Jztrigj Janosnak [Mányik SzD; IB. VI. 225/13]. 1570 : conekey Almas Myhálnak az Atthya Montha hogy Neh feien egebwth hane(m) chyak az ew zereken az zomzedsagban [Kv; TjK III/2. 170]. 1573 : Ieot Leorinch Az Korchomara ott Bezellette eoneky hogy Molnar Marton Nem Eleg Ember volna sem kalandosba sem egebwth | az Kapura valo Drabantok ... Az Kapuban legienek Nem egebwth, Mint Ezeleot is ritkan talaltattak Mynnyayan az kapuban [Kv; TjK III/3. 261; TanJk V/3. 125b]. 1577 : a' my Eos Jozzagok vagyon ... azokatys myndeneketh myndenwtt kettő osztanak: de az megh holt Nemes Beldy Kelemen lelemése Ioszagh kywól a' kyk vadnak: mynd vzonban, Bykfalwan ... es egyebwtty myndenwtt [Uzon Hsz; BLt 7]. 1585 : Az Zekerések ... valamikor az Waros zolgalattiaba ninchienek, hanem Sokadalomba vagj egiebwth, wagy Ithon vadnak mindenki egienleo terhet visellienek mindenekben az teob keossegeel az megh irt bewtetes (!) alath [Kv; PolgK 16]. 1587 : hozattam ket szeker veszeot az kemenjhez es egiebwttis az hol szwkseg volt attam —/50 [Kv; Szám. 3/XXX. 23]. 1590 Zabad wolt mindennek az kj akart Jrtanj otth es egyebwttyis az hol az fele Irto helyek woltanak [Szu; UszT]. 1592 : En annak vtanna soha ne(m) lattam raita, sem egiebwtt az mentet [Kv; TjK V/1. 244–5]. 1594 : Az Pasitt disznott azon keppeen fizetik, mint egiebeott [Kárásztelek Sz; UC 113/5. 82] | Az keozteok ualo Papp az varhoz tartozik egi lasnakkal egiebeottis ahol az vaida tisztiben Papp uagion Mindenki egi lasnakkal tartozik [Kerestelek Sz; i.h. 60]. 1595 : En ne(m) tudo(m) egyebitt (!) ualo lakasokat Konthy Janosnak es az Attianak hanem chak ottogio(n) az hannagyék feoldeken | Tudom hogj megh ieott uala Geörgj De azt en ne(m) tudo(m) hol iart, egiebitt (!)

hane(m) en hozzam jeótt wala [Szu; UszT 10/8, 40]. 1598 valamiben kegdet megh talallja mind fejedelemmel, mind egebót, ahun kjuantatik [Bál. 51 Kowachocz János lev.]. 1600 : megh kőwettek egy mast, kezeketis nekem attak be hogy sem vton, sem mezeón sem egyebót ne(m) bantiak egy mast [UszT 15/130]. 1602: ezen küünülis valami-nemü ezüsteós Arannias zertzamim vadnak az kik geórginibe es eggiebüttis volnanak hagiom az en giermekemnek bogati katanak [Márkod MT; Bál. 93]. 1613 ennek útanna az mely kereskedő Emberekhez suspicio leszen, az régy usus szerent zazonk alatt s egebüttis az hún keuantatik, Marhaikat reuidealhassa és . mi szamunkra confiscalya [Kv; PLPr 35—6 fej.]. 1619: Ugy vagyon hogy birom azon resz eőreőkseget, mind Recze(n) s mind egiebwat [Fog.; Szád]. 1626/1681 : Hadgyuk azert es serio parancsolyok is hűsegeteknek ... szabadosink ... taxajakat bé szolgáltatra(n) őket sem hazokb(an), sem egyebüt magok személyekben, marhajokban ne haborgassák, háborgattassák, sarczoltassák [VhU 227 fej.]. 1631 : ne haly te egiebütt, hanem az hol agiad vagio(n) ott haly [Mv; MvLt 290. 48a]. 1646 : minden egyebütt léuó acquisitumi haro(m) gyermeki között egyenessen oszollyanak [Erdőszengyel MT; Told. 27]. 1650 k. : lehetetlen hogy valamiben vagy magam viseleseben vagy szomban is Tőruenyben es egyebütis gyarlóságom szerent megh ne tantorodtam volna, mert az el eses az embereke kegyelmes Uram [Ks 42. C. 5 Cseffei László kérése a fej-hez]. 1652 : Egyebüttis együtt masut van affele faragot kü müben valo az Várban [Görgény MT; Törzs.]. 1670. Fogarasi boérok székín s egyebütt esett bírságot*, fl. 48 [Fog.; AUt 13. — *Ti. szolgáltattott be]. 1678 egiebütt azt hallottam [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 120]. 1680 : egyebüt .. megh nem engedtetik* [Dés; Jk. — *Ti. az állatok kibocsátása] | Ertem hozza(m) valo feleletedet hogy nem aszony emberhez valo volnek mert az hazba(n) nem haltal, hanem hol pajtaba(n) s hol egyebüt [SzJk 151]. 1688 : sem az Varos Ucaiba(n), sem penigh egyebüt nem lövöldözők [Dés; Jk]. 1705 : Alsó Torján ..., Alsó Voláli határookban, Markos Falván Kézdi Székb(en) és egyebütt is akár hol; .. mind itt s mind másutt kitől mit vettem hagyom, és legálom holtom után az Fin Ágon lévő Onokaimnak [Altörja Hsz; Borb. II Mihály Miklos sen. végr. Nic. Márton pp kézfrásában]. 1715/1770 k. Tetzett ... Hogy a' Tempломhoz közelebb esnék a' Parochialis Ház, mint egyebütt-is közönségesen [Apanagyfalu SzD; Sz-Conscr. 76]. 1714/XVIII. sz. v. : Az Albisi és egyebüt valo határokon valo szántó Földek [Albis Hsz; BLev.]. 1718 Lattake Tartsafalvi Mihally kereste volna az hataron vagy egyebüt? [Szentmihály U; Pf]. 1724 hiszem vagyon Kgid(ne)k .. egyebüttis egy falka adosága [Altörja Hsz; Ap. 2 Apor Péterné férjéhez]. 1726 : sem a malaton* sem egyebütt ház helynek valo föld nem adatik [Dés; Jk. — *A Malató a városnak már régóta egyik beépített része]. 1740 : a két falu Csordája

ellen többé Csovát egyebüt nem téznek [Várfva TA; Borb.]. 1741 : azon Szekerekkel az Istrigji hidra és az egiebütt kívántato utak reparatiojára provisio tétettnék [H; Ks 101]. 1751 : egiebütt is a tagja mindenütt olyan volt mint a fekete szén a verés mia mind el meredett volt [Csehétfva U; Pf]. 1752 : egyebüttis a' hol kert volt rések voltanak noha mi bé csinálgtattuk; de éttzaka ismét ki hányták [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29]. 1754 : egyebüt nem tudom vicinussát [Alfalu Cs; LLt Csáky-per 537. L. 3]. 1757 Sohult egyebütt a Farkas Pál Uramébol el nem szántott [Nyárádsztbenedek MT; Told. 28] | az Ik banyajok(na)k Colalásatol egiebütt el nem fogattat(na)k, hanem azan hely az hol az viz van maradjan vesztéségbén [Torockó; Bosla]. 1770 : azon Fugitivus Liberias Utrizált Jobbágy Legényét eő Ngának Csatámba* ki duggatta, lappingtatta házánál vagy egyebütt akárholis [Dés; JHbB 361. — *Csatányban, Dés tőszomszédos jbfalujában]. 1766 : azon sziget Vicinussa ... Urszuly Janos szánto Földe, egyebütt pediglen a' Nyárad Vize fojamattya [Msz; SLt XLVIII. 16]. 1776 : Kis-Kenden* 's egyebütt is, akárholott [Hr. — *KK]. 1780 a nevezett sziget tsak a közepin kevés helyen volt tisztás, egyebütt berkes bokros [Gyalnár H; BK ad 450]. 1784 (A búza) most actu ott légyené vagy egyebütt nem tudom [Galgó Sz; JHbK IV/8. 10]. 1797 Malam hely egyebütt nintsen Csombordon [Csombord AF; CU III/2. 41]. 1803 : ha pedig perel perelyen Kolosvarat mert egyebüt Nem felelek meg [Makfva MT; DLev. 1. VIIIA. 20]. 1806 Sohultis egyebütt a' Szász Regeniek által nem járhatnak [Szászregén; Born. XV. 82 Kis Márton (98) vall.]. 1814 imitt amott lévén egy tő Buza ki kelve, egyebütt pedig tővis [Dés; DLt 174] | A Jozságnak olyan fekvése van hogy egyebütt rája bé járot nem lehet nyittani [Mezőbánd MT; Hr 3/40]. 1825 A Telek Gyümöltösse a Csűr háta megett vagyon inkább mint egyebütt [Körös Hsz; Szentk. Conscr. 317] | A Fejérvő Lokjában Szomszedja Eszakrol Kerekes Károly Ur egyebütt a Fejer ko pataka [Moha NK; EHA]. 1831 Jakabffi János meg háborodott elmével volt, ugy, hogy a Czigányok közti több izbe vitt szalonnát, 's egyebüttis ámbolygott [Szenterszébét U; Borb. II]. 1838 : Az Udvar, és kis kert között tölgyfa deszkából készült kert, egyebütt jo Sövény kert [M.bogáta SzD; Bet. 2]. 1851 : (Kiadtam) 2 kalangyat rozsát a jobbat hol t.i. nem volt annyira meg dölve és nem oly murkos mint egyebütt [i.h. 3]. — L. még MNY XXXVIII, 57.

Ha. 1799 egyebütt [Backamadaras MT; CsS].

egyebüvé másfelé/hova; in altá parte, in alt loc; anderswohin, anderweitig. 1575 Balogdy Farkas Be hywassek, Es meg Erchye Byro vram teolle kyk legienek az teoby (l) kyk Akarnak az feiedelem Melle Menny, Es otth zolgalattiokat meg Mwtatny, Az kyk azok leznek kenszerice eoket biro vram, hagi Mennyenek Ely, De vgi

Mennyenek hagi Nem Egiebwe hane(m) az feiedelem Melle [Kv; Tan Jk V/3. 123a]. 1582: Gyertyara mynd aztalra es egebwatta(m) f. — d. 10 [Kv; Szám. 3/VIII. 52]. 1585 Adank oza(n) harom zekkerrel^a es igen megh hagiok hagi Masuwa Ne vigiek, eokis mondanak hogy egiebwwe Nem vizik | mihelt Az vra el ment vagy sokadalomra vagy egyebwwe, ottan egygwoltak^b [Kv; T Jk IV/1. 458, 493. — *Ti. követ. ^aA legény és az asszony]. 1589 k. el ment . feier varra es egiebweis [Szu; uezT]. 1592 Sigmond^a lewele hogy senki Ne idezhesse az Coloswary Embert egiebwue elseoben semmy dologert, hanem csak a' Coloswary Biro eleibe [Kv; DiósyInd. 40. — *Zsigmond király]. 1593 Mondro Jacob hordot fat feiedelem zallasara es egiebweis ahowa kellett 96 zekkerel f l d 92 [Kv; Szám. 5/XXI. 44]. 1595 Hordottak zenat az Tanac hazhoz es egyebüve a howa Biro W. az zekeret az zenaual küldette [Kv; i.h. 6/XVIIa. 148 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1596 Cristof Deaknak, es egiebwwe ahowa kellett, veottem poma granatot f l d. — [Kv; i.h. 6/XXIX. 65 Bachi Tamás sp kezével] | Azzu szilwat veottem vrunk aztalra 1. vekat feözni es egyebüis f — d 35 [Kv; i.h. 127]. 1601 Chinaltattam ket ablak tokos ramat Zabo Jakab hazához, es egyebwie is az templomhoz [Kv; i.h. 9/XV. 17 Jer. Nekl sp kezével]. 1629 Aszonyom nem monta igyenesen hogy Bakos Istvan dolga leot volna, hane(m) gyanuwal monta mivel hogy oda volt az res egyebue nem volt [Kv T Jk 22]. 1633 Menten-ment a sok panaszló szegény ember Bástara panaszozni^a Kolosvárra es egyebüve is [EHA I, 86—7. — *A hajdúk 1603-i pusztításai, kegyetlenkedései miatt]. 1670 ketelensegből egyebüve nem leven, hova folyamodnunk igen solemniter protestalunk [JHb XLVII. 13 fej.]. 1671 Lésznek házainál lévő gondviselőimnél annyera valo bor^a és buza árra (így!) ... hogy temetésemre valo szükségemre vásárolhatnak velle, azon kívül kit Kornis Gaspar ötsém vramnak kellett(i)ste)n tisztesegére, es egjébüve ki osztani [Ks 14. XLIIb özv. gr. Csáki Istvánné Mindszenti Krisztina végr.]. 1676/1681: Porkolab ur(am) se hamorokra, se egyebüve az Jozságb(a) ki ne járjon, hanem á várat s á kaput őrizze [Vh; VhU 665]. 1701: minket .. Birákat szabad akarattokból es edgyezésekből minnjajan kezek be adásokkal megh birálának hogj valamint eo kglek között el itélljük s igazittjuk, tovább sem szekre Tisztek eleibe, sem egjébüve ne(m) hurczollyák hane(m) eorokós meg alloi lésznek, le kötvén magokot meg állásra 20 forint kötél alá [Kissolymos U; BLev.]. 1708 Erogal igaz szám vetes szerent a' mit a szőlőre es egyebüve költött f 22"46 [Kv; AsztCJk 73]. 1772 pokolba s egyebüve idézven Lelkemet ha többet nem vallok [Hada Sz; TSb 21]. 1776 Husz Magyar Forint Szilágyi, es egyebüve való utozásokra [Mv; Berz. 20]. 1781: fát egyebüve én a M. ur Commissioja nélkül sohova adni nem mérek [Eszény SzD; Told. 6]. 1788: Egyebüve ügyelvén nem tudom minémű szitkokkal es motskokkal illette [Dés;

DLT]. 1814: Barabas Mihaly Uram Költsönis elég pénzt adott ki Ujfaluba es egyebüve [Banyica K; BfR 117/1]. 1824 azokból sokat el hordatott Motsra s egyebüve is [Szentdemeter U; Told. 40].

Ha. 1748 egyebüve [Marossztkirály AF; Told. 56]. 1814 egyebüve [Buza SzD; LLt Csáki-per 131. l. 38]. 1826 egyebüve [Etéd U; NkF].

egyecske kicsinyke; mititel; winzig, sehr klein. 1721 alazatoson még szolgalom az Mlgos Urnak ha nekém is ég sérteseckét küld ézen meszt le vivő talyigan tavaj nem busitotam az Mlgos Urat mivel vot de most égyecskeket öletem vot mind aprolikja mind szalonaja mind egy falatig el fogot (!) [Szentpál K; TKI Mihály Deák Teleki Pálhoz].

egyedül 1. magánosan, társtalanul; singuratic; einsam. 1584 chak egiedwl fekze(m) vala a' hazban, Es egkor delbe haromzor Nagy ereossen rugak az Aytot, de senkit Ne(m) lattam [Kv; T Jk IV/1. 275]. 1703: testem meg vekany egesség-b(en) nyugszik, de mint az társátol meg fosztatott Gerlicze galamb egyedül nyög es szomorkodik, így énnkemis egyegyedül lévő Szivem bänkodik [Ne; MvRK Alvinczi Mihály lev.].

2. magára hagyottan; pársát, látat de capul lui; selbstüberlassen. 1820 a' Néhai Báro Ur még halála előtt egy kévéssel így szolla hozzám: töllem az idő el tőlt, Sajnálom a' Szegény Feleségemet azért a' Gyermekeért is, nem tudom mit tsinál, mert ő boldogtalan Fejér nép egyedül [Aranyosrákos TA; JHb 48 Gál Juliánna (24) főző vall.].

Szk: ~ maradt magára maradt. 1738 egy ember hirtelen meg holt, meg nem engettem hogy az Templom körül temessék, azon okon az falussiak is egy kis suspiciot vettek, s meg félemlettek, s azon házánál lévő, s egyedül maradt Aszony embert ... az faluból ki akarták tudni s az házat el tüviselni [Gyeke K; Ks 99 Kornis Antal lev.].

3. egymagában, társ nélkül; singur; allein. 1570: Teobeh egedwl eo oda Nem Megen polwaert [Kv; T Jk III/2. 82]. 1572 Im az Twdo (!) hires kwrwat Nem keolthetem fely hogy Inget vinnek vranak gyalwba ..., Be zegezte Az aytot Nem akarya megh Nytny En azt velem hogy Ninchen Egedwl [Kv; T Jk III/3. 9]. 1590 harom wtalis Menth fely az Toromba zabo Janosne hozzaia de nem egedwl, hanem teobed Magawal [Kv; i.h. 22]. 1592: Gilkossagot, Orsagot, latorsagot, Egheteoket a' Biro Ne egiedwl, hanem tanachawal egiebm ittiliek [Kv; DiósyInd. 42]. 1636: Gyuytesnek idejennis kett napon kel szolgálni, de masod magawal akkoron, Auagy ha egyedeöl szolgai Negy napott [Siméníva U; JHb Inv.]. 1763 nem lehet vala tsak nekem egyedül vetni az nyakamban ezen kárnak meg fizetését [Torda, T Jk V. 159]. 1779 Vintze Szabo Mihályt parancsolta ki menni, ezis egyedül nem bátorkodván menni hitt hogy véle mennyek el [BfN Bh-i cs.].

Szk: nem ~ van másállapotban/teherben van, terhes, várandós. 1597: egi nappal az eleot mikor

az leany el zeokek ieowe hozza(m) Chizar Peterne
egi kontiot ker wala teolle(m) hogi az leant be
kezkenedgie s el iktassa, mert nem egiedewl
wolna de en nem adek, azúta(n) en ne(m) tudom
hol teotte zeret [Kv; TjK VI/1. 72]. 1634 En
hozzam joue ez minapiban ez fogoly leanyso
es en mondek neki: Te leany nem egiedul vagy
te; kje monda az Leany; Jay Istenem mirol
ismered hogy nem egiedul uagyok; En mondek
neki; Arrol mert latod hogy nem er be az felseo
ingh, es elol reouidebb az felseo inged. Es mingiarast
rini kezde, es kerdem tolle te leany volte raytad
az haui kórsagh es monda; En raytam nem volt
ur napjaton foghua [Mv; MvLt 291. 31b–2a].
1705: Causa Szasz Nyiresiensis* Nagy Marto(n)
Prokatora Gellért Miklos altal felesége Kovacs
Ersik ellen igj proponal Mikor feleségül el vőtte
masod magaval volt azért valaszszon el a
sz. szék. Deliberatum. Kovacs Ersik magais meg
vallya hogy ő ne(m) egyedül volt mikor az Urahoz
ment, azért tőle mint paraznatol a sz. szék Nagy
Mártont divortiallya [SzJk 350. — *Szásznýres
SzD].

4. egymaga, segítő társ nélkül; de unúl singur,
fără ajutor; allein. 1586 vegezetre zechi Istuan
vgy monda hogy vgia(n) Megh veriek es eo majd
megh Mutatna Neki a' vezzeót Mert eo ezt vgia(n)
megh proballia, Egyedwlis vagy Akariatok vagy
Ne(m) [Kv; TjK IV/1. 555]. 1597 Kwmwess
aúgy dabo leorincz Mwelt Egiedwl az hid kapwn
Adam f — /50 [Kv; Szám. 7/XIV 106
Th. Masass sp kezével]. 1609 Az Ven Janos
papnak Thorday praedikathornak Mint hogy
egyedül vezeodeot az zeóleye el takartatassaba(n)
hogy el fedesse kuldeőtthem eo kegm(e)k
... f 2 [Kv; i.h. IV/126. 127]. 1792 látván az
Anya hogy egyedül a ház terhért nem viselheti,
egynéhánszor engemet kért, hogy mennék el
Krivinára és hinám haza Pétert [F.lapugy H; Ks
XLVIII/7. 18 Pogán Mikodin (134) vall.]. 1849:
Német Pista öszve rontott egy so őrlött, a' vasát
egyedül haza hozta [Héjjasfa NK; CsZ].

Szk: ~ való magára utalt. 1789 úgy lattya,
hogy eo nagysága inkább meg építhette, s conser-
válhatta volna az malmot, mint ezen mostani
egyedül való szegény árendátor; minthogy ennek
semmi Erdő mind a malom építésére, mind pedig
a Gát kérésére nem engedtetett, hanem mind azo-
kat pénze által kellett procurálni [Abosfa KK;
GyL. Toth Ferentz (45) árendátor vall.].

5. külön; separat, singur; allein, extra. 1698
emlékezhetik kgylmed réá édes Praedikátor Uram,
mennéyszer tőttem ígérte felőle hogy ez nyava-
lyás szolgámat Majlát Mártont manumittalom fel
szabadítom holtom után, .. azért mostan ..
ezt egyedül fel szabadítom Több jobbágyim közzül
fiurul, fiura [SLt A.J. 50 Ebeni Judit hagy.].
1832 Mikor .. a Tanu meg vallattatott egyedőle
vagy több Vallokkal együtt kérdezett meg?
[Asz; Borb. II. vk].

6. (csak) egymaga; el singur, numai el; allein.
1584: En azért Greger Veber egiedwl emlekezem
hogy az vtan egy Nehany Nappal, Kendy Ianost

Abba a Ianos deaktol el beochwileot hazba bele
Iktatak [Kv; TjK IV/1. 355]. 1590 Nagy Gergely
egyedül eskedgiek megis hogy en wagtam le az
eo yneyt [UszT]. 1640 az prédikációra indulék,
s gondolkodám, s még ismét visszajövék ..
egyedül az leány^a nem főzi meg az étket [Mv;
MvLt 291. 236b átirásban! — *Ti. a szolgáló-
leány]. 1658: (Kemény János) máig is még oda
vagyom ... És még mint lézen dolga, csak egyedül
az Isten ő szent felsége tudhatja [ETA I, 165 NSz].
1666/1701 De az mint kívánnák eo kglmek
az aránt láttatnak eo kgek az idők(ne)k s az
dolgok(na)k praescribálni, mellyek(ne)k egyedül
az mindenható I(ste)n parancsolhat [KvLt I.
188 fej.]. 1752 a' Leanyamat el adván, minthogy
tsak egyedül volt Léány, az édes Anyoktol
maradot arany, s gyöngy nemű portékákat, mind
oda adtam néki, hogy Visellye addig, míg a' Fiaim-is
anyira fel nőnek, hogy nékik-is kívántassék [Ks
Kornis Ferenc lett.]. 1782 Csáki István
Nemes Erdély Országában az egész Csáki Joszá-
gokat egyedül bírta [JHbK VIII/18]. 1788 az
édes Anyám, mint Özvegy Tisztné pensiot nem
nyerhetvén .. én egjedül tettem minden kőltést
[Branyicska H; JHb XXXI/26].

7. csupán; numai; lediglic. 1640 Én egyedül
láttam Nagy Miklóst az hasán Bíró Pálnénak,
s én úgy hozám el az süvegét, s az csákányát
[Mv; MvLt 291. 233a–51a átirásban!]. 1732
én arrol nem tehetek, hogy az M Ur nekem
egjedül nem patrocinal, van I(ste)n, és a nem hágy
el M: G(rof) Ur(am) [Kóród KK; Ks 99 Kornis
Ferenc lev.]. 1778 mind életünk táplálása, mind
ruházotunk meg szerzése, mind a Királyi adónak
fizetése egyedül tsak a' Falu közönséges erdejének
Fabéli hasznából tölt ki [Bányabükk TA; BLt
11 három r. tanú vall.]. 1819 az Aszszony utra
Számára a' Czökes Cipzot is sokkalta fejéreb-
ben süttette a' melyet mással soha sem mivel
egyedül Sylvester Urammal [Kv; Pk 2].

8. egyesegyedül, kizárólag; numai, exclusiv;
ausschließlich, einzig und allein. 1546 az also
thoo mynd molnawal Egyetembe thyztan Egyedyl
Bogathy Chasperee legyen, azt neky hathwk
[Panot*; Daniel O. 6. — *?Panád KK]. 1674: (A
nemes fundus) egyedül csak ál az Nagod Kglsgé-
b(en) az kinek akarja conferalni conferalhattya
[Törzs. Kállay Sámuel kérelem-levele Bornemisza
Annához]. 1778 Pestis alkalmatosságával ..
ha halála történnék az olly helyt való Embernek^a
azt ne Caeremoniával Czéhel, hanem az arra ren-
delendő Emberek által vitessek végbe (így!),
ne az közönséges temető helyben hanem tsak
egjedül arra destinált helyre [Kv; KvLt I. 225
gub. — *Ti. a körülzárt házban]. 1755: nemelj
becsületes Eötvös mester emberek egjedül csak
Arany munkát mivelnek, és verő munkát soha
nem exerceálnak [Kv; ÖCJk].

egyedülvaló kb. önálló; independent, de sine
stātātōr; selbständig. 1589/XVII. sz. eleje: Ez
illien mesterek* mindenkoron wressek legienek az
Ceh szabatsagatol, semmi nemw Jnast es Legent,

ne tarthassanak, hane(m) cziak saiat, egiedwl valo, tulaidon, eonneon maga keze munkaiaual eilienek [Kv; KóMCArt. 21. — *A mesterremek nélküliek].

egy-egy névm I. Jelzői jell-ű haszn-ban: 1. minden egyes esetben egy; cite un/o; je ein, eine, ein. 1568: ez elottis, adoth volt nekyk Egy Egy hordo borth [Kv; TjK III/1. 229]. 1584: Aggiak Eoregh karaznak ky Egy egy fontot Niom Awagy nagjobat Lib. p. d. III [Kv; KvLt Vegyes III. 7–8] | az haz hean Nagy Ropogas leon Azt tudok hogy Reank Zakod, ki Menenk az udwarra es hat, egy falkan (!) mint egy egy Machka egy Borza fan Jeonek ala*, ez Lakatosnet Az olta mind Bozorkannak tartottam es annakis zittam [Kv; TjK IV/1. 262. — *A boszorkányok]. 1585: Jlona Coloswary Mathene vallia voltam az a' fogadot ember ky az Anniaual banta(m) es az Annia Adot ennek(m) etemre minde(n) Nap egy egy penzt [Kv; i.h. 438]. 1589: A Prima die February vsq(ue) 20 diem Decembris attam a' Zegenieknek eg' heten, haro(m) napp tudniillik vasarnap, kedden es chörtörteokeon husra valo penzt eg' egi napra 16 hat penzt, Minden penteke(n) eg' eg' font olayra 7 het penzt [Kv; Szám. 4/XI. 40]. 1597: jutot ... azon kwl felesegwnknak, egi egi zokniara valo dupla tafota [Kv; TjK V/1. 93]. 1592: Az taligasnak Minden hetre Attam eg' eg' cub zabot [Kv; Szám. 5/XIV. 57]. 1599: keotetetünk tizen ket hordot egi altalogat. Ezekteol egielemassal keotesseteol fizetünk Steffen Grebeznek egi egi hordotol d 20 tezen fl 2 d 40 [Kv; i.h. 8/XVI. 49]. 1606: Veottem az Ispotalyhoz czinalatlan karo fat nro 133, egi egi penzen eggiket f 2 d 33 [Kv; I/12a. 30]. 1607: Nemzetes Perneszi Anna vér szerint való attyafiainak Sarmasaghi Sigmondnak es Istuannak. ., egi egi Eöreghe falra valo zeönieget megh adni Tartozzek [JHbK XII/6]. 1609: Attam az ket Porozlonak eg eg ködből buzat [Kv; Szám. 126/IV. 57]. 1647: Ezen kwl az molnarnak minden hetre egy egy veka buzaja jar, Ebed veakanak hyak [M.királyfalva KK; BK 48. 16]. 1670: az korcsmarlasert, az it valo törvény szerint minden Viderert Egy Egy penszt adok [Dés; Ks 41. C. 10]. 1680: Az Falusiak(na)k is az eléb meg említett patakon vagjon most egy egy kö padra epitetett lisztelo malmok, no 4 [A.porumbák F; ÁLt. Urb. 51]. 1694: Ablaki ennek is nro 2: kö melljekesek és mindenik(en) egj egj darab faragott kövek keresztül tétetve vannak [Borberek AF; BfR]. 1710: Hát aszt tudode azon fizetésben mikor az Falu egy másre (!) fel vettette, egy, egy szemeljre mi eset? [Aranyosrákos TA; Borb. I vk]. 1733: Egy ek szin kék Sima bársonj szoknya, ott rend egy egy tenerni Szelességű aranj Csipke az allyán [Sv; Hr]. 1766: Vagyon két felől egy egy Darabocska kaszálo [M.köblös SzD; RLt]. 1767: Egyéb Lopást nem tudok, hanem hogy az Emberek a nevezett Erdőből egy-egy szál vesszőt vittenek a kezekben az (!) Láttom [Betlensztmíklós KK; BK. Ccenteri Miklós (33) jb vall.]. 1799: Ket

atalagotska mellyek(ne)k egy egy Feneke nintsen [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1800: méltotasson egy-egy Intimatumat iratni, hogy békélnék meg, a' Causa ki-folyása előtt [Márkod MT; IB]. 1820 k.: A Veteményes Tábláknak mind also, mind felső végeiben van egy egy rend veres szőlő Fa [Dés; RLt]. 1846: mind a' bé panaszoltatott Virág László — mind panaszlo Darvas János kik .. az A. és B. betük alatt bé adott lát leletek szerint egyik a' másikán vért botsátottak .. — külön külön egy egy vér bírságot fizessenek [Dés; DLt 530/1847. 31].

2. időnként egy; uneori, din cind in cind; hie und da. 1786: Haszontalan korhel ket Legényei jövének bé előre Ngd(na)k a Bágásiás szekéren, ezeket igyekeztem egy egy kevés munkára fogni, de nem fogadták szómot [Gernyeszeg MT; TL. Málnási László ref. főkonz. pap lev.].

3. hol egy, hol más; cind unul, cind altul, cind una, cind alta; hie und da ein, eine, ein. 1767: egy egy darabot kaszalatlan hagyának a török buzában [Udvarfa MT; Told. 44. 36].

II. fn-i haszn-ban: egy-egy személy v. dolog; cite unu/una; je einer, eine, eines. 1581: minde(n) tyzedből egyyet egyet, valazzon Biro vram tanachawal akyt Alkwbnak Ityl eo kegmeK [Kv; TanJk V/3. 241b]. 1582: Az Igiartho Georgy tiztesseget czedulakba Iratom es valamely varosba vag faluba megiek, minden Eb farkara eggiet eggiet keoteók az czedulaba hog tuggiak minemeo tiztessege vagion Igiartho Georgnek es nyilwan legien [Kv; TjK IV/1. 70]. 1600: biszött volt kegteK kezembe eszer Niolchad fel zaz sótt ... Zazatt penigh Attunk hetennis hetedfelelennis, Egiet Eggyet az ki valogatva veotte kilenchenis, tizennis Attunk [Kv; Szám. 9/XIII. 4]. 1609: Veottewnk négy darab fát az hydaknak és paloknak földozására, Eggyet egyyet tizen eot penzen tt f — d 60 [Kv; i.h. 126/IV. 31]. 1611: vagio(n) negj Rubintos giörök egik egik nio(m) Ar(anniat) 1 egiet egiet bechwitek in f 5 [Kv; RDL I. 88]. 1749: Eosz tayban utoliara igen el apadua(n) az teje az Juhnak, három hetben, Napiaban Niomott saytott Eggiet Eggiet [Kv; Szám. VI/26. 479]. 1774: Harmintz darabbol állo Dézma Juhát adot el egyet egyet egy Nemet forinton [Mocs K; Ks Conscr. 60]. 1816: Az ujjonnan Fából fel állitando Kardosfalvi Hidnak 146 darab Padlás Fák edgynek edgynek hossza 3 öl 1 Sug 6 Czol [Km; KmULev. 2].

egyeleg 1. enyeleg

egyelít 1. elegyít

egyelőben 1. eleinte, kezdetben; la inceput; anfangs. 1570: kerdezny kezdyk ha latott egy leant otth valahwl ew egy eleobe Nem akartah megh Mondany, De vegre wgy Mongia nekyk hogy oda hattra Ment az chwrye [Kv; TjK III/2. 88]. 1585: Mikoron az hayduk ot kardoskodnak vala, eg eleobe ingien sem latta(m) Egher Leorinczet, hane(m) az vtan latam hogy ot forgodik egy

Darab faúal [Kv; Tjk IV/1. 521]. 1593: Istwan megh zegeodek Az farsangh vegibe(n) Daniel deakhoz harmadfel f(orient)ba .. Megh ez Istwan kewesli vala a' fizetest egy eleobe mikor Zegeodnek vala [Kv; Tjk V/1. 361]. 1595: Teyet egy előben igen bőűen hordanak .. Annýera hogy maid 2. Czöberrel marada meg benne [Kv; Szám. 6/XVIIa. 213 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

2. egyelőre; deocamdatá; vorläufig. 1586: Hogy penig egieb keppennis eo kgmek varosul magokat es az eo Iffiayt chemeteyt otalmazhassak, az Cehekben valo Iffiu Mestereket, kiket kenszerite-nek mind az Syr Asasokra s mind az Dohos tes-teknek viselésere, Melybeől feokeppen hogy Iffiak hamareb megh Nyomorodnak, Inficialtatnak Ennek es effeleknek el tawoztatasaert Vegesztek varosul hogy egy Eleoben Niolcz keozeonseges emberek valasztassanak, kik Io Reggel az temeto helyen keszen lewen zerzamokal, talaltassanak, Ez Niolcz emberek ... Assanak Syrt, es eok hordozzak az holt testeket mind Bodoghok mind zegheniek hazabol [Kv; TanJk I/1. 33-4]. 1588: az foghaznak Epwletlen es ereotlenseghe miath Vegeztenek eo kgmek hogy a' foghaz keobeól epitessenek megh feokeppen a' keritese egy eleoben, ha lehet a' hazayes [Kv; i.h. 75]. 1589 Megh ertettek Vrunck Missilis leweleth, Mellynek semmy-wel eleyt varosul Nem vehetik, egy Eleöbe, hanem keonyeoregessel Azert Biro vram eo Kgme Munkal-koggiek Vrunckhoz Kerie keonyeoreggyen Mennel iob moddal tudgia eo kgme [Kv; i.h. 105].

3. kb. sebtében, hirtelenében; in pripä; eilends, kurzhin. 1585 Biro Mihaly vallya, Egy eleoben csak igr szolita megh takach Kelemen az Kepironę fiath, Myerth vgmond hogy Tolwaylotok az Uczan hog Nem adod megh A siweget Az Embernek [Kv; Tjk IV/1. 475].

egyelőre első ízben; de primä datä, la prima ocazie; zuerst. 1734: A gjanus személyek penig ez egy előre admonealtatnak hogj ifjakot magokhoz ne jártassa(na)k, maskent ha abb(an) mennek elő Kemeny büntetésit vészik [SVJk].

egyelőszeren eleinte; la inceput; anfangs. 1573 Ihol az kwich Menny el hoz penzt neke(m) Az egieleoszeren ne(m) akar ely Menny ... oztan ely ment az kwichal vgi hozot [Kv; Tjk III/3. 282].

egyelőször 1. eleinte, kezdetben; la inceput; anfänglich. 1570 ez vallo egy Eleoszer Nem akarja volt az zeoleyert adny az eokreket vegre aztan 20 flert aggyak neky az zeolet [Kv; Tjk III/2. 137b]. 1573: Egykor Palochy kery volt Teole hogy Massat Irassa az regestumnak, Eo egy eleosser Nem akarta adny Palochy haragzik volt es fennegette erte hogi karba egyt myert ky Nem atta, vegre oztan ky attak neky az Massat [Kv; Tjk III/3. 84]. 1592 Mikor kerdeznwk teolle az ewzsteot tagadast teon egi eleoezor, de vegre megh valla, hogi az daika eo hozza vitte volna [Kv; Tjk V/1. 244]. 1593: egi eleoezor

tagadast tezen az legini hogi ne(m) vetkezet az feleségeuel, de annak utana ki zalad az legini, azt hallam hogi mongia vala ... te Kis Mihali esse kuruafia, mindenha feltet a felesegedet teollem, de immar tegi rolla hogi megh teottem neki [Kv; i.h. 370]. 1644 En Égj Eleoezor mind tagada(m) de Zwch birtane Addig Zolla hogj en megh mo(n)da(m) kjtul hallotta(m) [Mv; MvLt 291. 423a]. 1764: tagadott ugyan egy először de .. azután magais meg vallotta volna [Buza SzD; JHb IV/13]. 1812: mig az Exp(onen)s Groff ur eo nsga a' Groffnéjával edgyütt lakott .. láttattak edjmas szeretetében élni edj először elannyira, hogy a Groffne Édesem kiáltásában Zengett a palota [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esperes vall.].

2. előbb, először; mai intii, prima datä; zuerst. 1783 Bocska Gligort .. Szamosfalváról az Iklodi Tiszt reducalván egy előszer Újfalub(a) bé-szálli-totta, onuan Bocska Gligor választása Szerént ide Fodorházára által telepedvén mind holtáiglan Jobbágyképpen Szolgálta eo nagysága Mlgs Praedecessorait [M.fodorháza K; Eszt-Mk].

egyelsőbbed eleinte; la inceput; anfangs. 1607: egy elsebed gondot Ne(m) Viselt rea, hane(m) amaz erte eleb s eo Zantotta [Mv; MvLt 290. 15a].

egyelsőben 1. előbb, először; mai intii, prima datä; zuerst. 1639 En is felugram csak egy meztelen kardot kapék az hónom alá s utána, s hát elfutott. Utána menék üztem mindenütt: egyelsőben egy nyulat találék, ugyan reám néze; az elmene, azután meg egy nagy sas leszálta előmbbe [Mv; MvLt 291. 188a átrásban !]. 1644 Kerem .. az keopenieget, Tetouazny kezdenek Egi Elseobe(n) vegre megh Monda Bekesine hogj eo Nem Adhattja [Mv; i.h. 426b]. 1761 B. Daniel Vrffi ó Nga azt monda nekem: Vonjnjon Krakka Uram nekem Nyilat, de én recusáltam egi elsőb-benn, mind azonáltal rá vévém magamat és von-tam ó Ngának [Branyicska H; JHb XXXV/46. 15]. 1770: Itt(en) ugjan egy elsőb(en) láttam s tudom hogj volt Nagyobb tolyulásais a' viz(ne)k mint most vagjon [Berekeresztúr MT; Bet. 7].

2. mindjárt, nyomban; imediat, numaidecít; sofort. 1653 Bogáti János alájöve és minden hadakat kezde öszszegyűteni, Újvárból öreg ágyukat hozatni, hogy Medgyest megszállja és megvegye. Mi is bezzeg immár megbízakodánk ezt hallván és látván. A medgyesi hadak pedig bévonák az orrokat egyelsőben [ETA I, 99 NSz]. 1789 Mihaila Morár .. felment Gyalakutára a Mlgs Groff Arendator Urhoz, és jelentvén magát, hogy egy szerentsére hozzá fogna ezen malom meg igazittásához, ó Nsga egy elsőben ezt mon-dotta néki, hogy ó Nsgát a Gyalakuti malom mes-tere annak meg igazittásáról le verte, s néki sem commendálya, hogy hozzá fogjan; mindazáltal ha ugyan tsak bátorodik hozzá fogni, ó Nga meg engedi [Désfva KK; GyL].

egyem (ügy) ám, (ügy) bizony; așa, chiar așa; wohl, nun. 1589 Hallottam Az Azzonnak Syras-sath, Az esperest monda hogi ne syryon mert nem veyyk Az penzt el hanem ugyan neki hadgyak nem az vegre pechietlik el hogi teolled el tulaydonichak. Az Azzonj monda hogi Jol nem vezitek egyem el ha en teollem el fogyatok es el pechietlitek [Szu; UszT]. 1597 en kerdem ez leant hogi mint wolt dolga azt monda hogi az labomat egiem ket fele nyoma, en ne(m) thudom michioda veresset duga belem [Kv; TjK VI/1. 70].

egyemben egyetemben, együtt; impreună; (mit)-samt, zusammen. 1566 My . az Jozagit Meg oztok keozotteok kynek kynek Mynd Igazan Az mynth My Igyenesben Twdok Rezet ky Adwan czedulayawal Egyembe, Eokys Teonek eot zaz forynt keotelet My Eleottewnk hogy valamelly Azmy (!) oztasswnkat fel Bontanna Ez fellyewl Meg Irt Eot zaz forynton El Maradgyon [Gyerómonostor K; KP]. 1570: Gerat Mathe . vallya, hogy Az chywrt kertet chywrtstwl eo egyk (!) ez vally Theobekel egembe oztota volt ketfele Biro Kelemen es biro Myhal keozet|Eothetis Mind az vrawal Istwan vaydawal egembe sokaygh zyttak| Azonba Jwttnak az waras zolgay, Marthon es Demeter veleik egembe Kelemen Es kerdezny kezdyk ha latot egy leant otth valahwl| Az My Marhachkayak Antalnak vagion mostan Eomaga az fiaywal egembe kereste Nem attyatwl Maradot [Kv; TjK III/2. 44, 49, 88, 136b]. 1573: hywassak Be lewelewl egembe, Lassak meg lewelenek tartasat Medeg vagion zabadsaga rea [Kv; TanJk V/3. 78a]| az zabo Aznap deltwl fogwa Mind Iwt volt teob Tarsaywal egyembe| Kerekes Istwan, azt vallya hogi Nemel Nap Megen volt egygywt az zeoleobe harangozowal, Mond neky azt hallom hogy ely hagiót felesged my dolog az, Mond az harangozo, Az dolog hogi Ream Ieottek vala mynd Annaywal egembe Igen akarnak vala korpazny En egi zekercet ragadek mynd ketteot ky verem az ayton|myert Hoszw Jacob Eoregb az attiafiak keozet Eok az teobiwel egembe Eotet byztak volt (így!) hogi Jelen lenne az feoldek ozlasaban|hywatta volt Eoket teob Emberekkel egembe Eottues leorinch hazahoz Betegsegeben [Kv; TjK III/3. 91, 107, 198, 276]. 1582 ez Tot mihal eoewe hayla Zekel Ianossal, s monda Minem Kalmanchehy legeny ez, hane(m) Bachi ember Iol esmerywk, my ennek Nem Aggiuk a' leant, Es en mind Boros Benedekel egembe ig Zabadulek meg az Nireo Kalman Zolgalo leanianak megh kereseteol [Kv; TjK IV/1. 34]. 1590: Biro vram tanachawal egembe ... Nem zynte eleghe-dendeokeppen extendalhattiak gondwisseleseketh ez karo vigiazasban [Kv; TanJk I/1. 126]. 1593 az varosnak reghy io Vegezesy ellene (!) rughodozo iffiak ... Eyel vgimint tilalmas orakban virattik tormezlany zoktanak, es izoniw ochyma(n) bezedekel zitokal kialtany, ki keozzwl ne(m) vtolsonak mongiak eo kgmek Jonas deakot es Darabos Janost, kerik varosul Biro vramat hogy tanachawal egembe(n) Ne haggya bwnetlen ezt a' Jonas

deakot [Kv; i.h. 224]. 1612: Az Bwchuletnek idein peniglen Jelen ualanak Jljen Jambor zemeljek mint mihalj Jstuan Istuan mihalj (így!) Nagj Janos az feleségiuel egembe mely Buczu marha tezen in summa 37 d 9 [Ksz; BCs].

egy-ember-kapálatnyi egy ember egy napi kapálására való, annyi (szőlő), amennyit egy kapás egy nap megkapál; atita (vie) cit poate prăsi un om într-o zi; ein Stück (Weingarten), das ein Hauer einen Tag behacken kann. 1797 egy ember kapálatnyi Szőlőn hány veder Bor szokott termeni . ? [Dob.; Wass. Conscr. 13 vk]| egy Emberkapálatnyi szőlőn közép termékeny Esztendőben 3 három veder meg-terem [Pujon SzD; i.h. 535].

egyén személy; person; Person. 1844 a Deesi Csizmadia Czéh remek készítésre (!) hat Egyénekét botsátott [Dés; DLt 855]| Ut levél, Déési származásu .. Szakmári Ferencz nevű egyén, mint koborgó, s erkölcselen életével másokat botrányoztató személj, illő bűnhődés végett saját törvényhatóságához nemes belső Szolnok vármegye tks Tisztségéhez által kísérendő lévén a' mindjárt leirandó helységek ötét illő őrizet alatt szokott módon falurol falura tovább kísérni hivatalosan fel szollíttatnak [Szu; BLv. 1441]. 1846: az első Czéh-Mesterség a' Tiszt. Unitaria-vallás hit sorsosait illetvén, három egyén candidáltatott [Kv; ÖCLv.]. 1848 a' hadnagy Ur rendelt Város szolgákat, és a' flaszterezőkől néhány egyénekét [Dés; DLt]. 1863 Czelder Márton a' missioba menetele előtt is az irodalomban ki tüntetett egyén volt [Gyalu K; RAK 80].

egyen-egyen egyenként; cite unul/ună; einzeln. 1640 Melynek* nagjób ereösségére és bizioniságára adgiuk kezünk írását egien egien szokot peczié-tünkél megh ereössitue, fide nostra mediante [Kv; RDL I. 122. — *Ti. az osztozólevélbe foglalt osztozás megtörténtének]. 1720/1723 Ezen punctumoknak mindenkori meg állására és tartására, mind két részről nekünk edgyen edgyen kezeket bé adván, obligalák magokat [Berz. 14. XVIII. 30]. 1806: az elunkben hivattatott Tanukot rendes hitlések után a' kérdések szerént meg kérdezők egyen egyen [A.várca Sz; BfR 130/1].

egyenes 1. drept; gerade. 1592: 22 february hogy Az derek Jeg meg Indolt Akoro(n) wezze 5 Chyaklia Az wyzbe Chynaltattam Mindiarast' harom Chyakliat ket egyenest egy Torozkay wasbol f — d 32 Egy horgos Chyakliat egy Apro wasbol f — d 8 [Kv; Szám. 5/XIV. 39 Eppel Péter sp kezével]. 1594 Chinaltatam, ket Chyakliat egy horgost egy egyenest veottem a'hoz ket Apro wassat [Kv; i.h. 6/VII. 3]. 1598 azon kertet egez varoswl, az varos zenas kerthy mellet valo alo vizet ollian hatarawal attak, hogy az minth az viznek allasa, es horgassaga vagion igenes seowent, egyyk vegeteol fogwa masikhoz fonat-hasson [Kv; TanJk I/1. 325]. 1618: Szamos

Uyuari hazunknak eppittetése feleol nem akaruan el feletkezni. Inthiwk kegdet, hogy az Zent Benedekj erdeobzol engedgien két szaz igen szep igyenes temerdek hoszu szál palank fát vagatni arra rendeltetet Emberrwnknek [Ks 38. I. 31 a fej. özv. Kornis Boldizsárné Keresztúry Katához]. 1628 (Az) igyenes ut megien le Bangartrol az Szaszok uttiara [Andrásháza K; KHN 182]. 1674 Vagyon egy kard mely az Uram éleijé volt aranyas szeles horgas kard. Vagyon más egy Viseltes egyenes kard, mely az szegény atyámé volt [Beszt.; Wass 72/6]. 1742: Jármos okrók 4. Mellyeknekis ketteje világos kék, egyenes fel álló szarvuak ketteje penig Sötetes kek villa szarvuak [Kisborszó SzD; TL 42]. 1756: Borozdája nem egyenes hanem horgas [Nyárádsztzlászló MF; Sir.]. 1772 a' Mikes Malomtól fogva eddig a' Küküllőnek árka szélesebb, Martya alacsanobb teresebb, folyamattja egjenesebb [Ádamos KK; JHb LXVII/2. 316 Andonia Gligor (50) jb vall.]. 1798 (Vegyen) egyenes Szál fakot, mely alkalmasok légjenek az állas deszkek ala [uo.; JHb XIX/58]. 1805 Egy Sima egyenes szaru puska-pór tartó [Mv; TGsz 52]. 1826: egyenes lineára vétetvén az ezen patak és ennek árka, nagy záporok idejében mind az Ország utjába mind pedig az én láb földembe is káros és veszedelmes szakadásokat, s mély gödröket csinálhatna, egyenes lineán nagy zuhajjal esendő lejövésebe [Msz; GyLj].

Szk: ~ *hézvonó*. 1749 Kádlár miv Szerszámok Egyenes kéz vono nu 2 Horgas kéz vono nu: 2 [Kóród KK; Ks 18. XCII. 20] * ~ *termetű* nyulánk alakú. XVIII. sz. eleje A kanczák .. legyenek egyenes természetűk, buta fejűek, és lámpás orrujak ne legyenek [JHb 17/10 lőtat. ut.].

Un. 1767 Az Egyenes ut mellett [Toldalag MT; EHA]. 1891 Igyenesut [Dámos K; KHN 46].

2. sík; neted; eben. 1714 Két égető Üveg, fab(an) foglaltatott, egjike nagjeb egj felöl egyenes s mas felül fel emelt; a masika kissebb mind ket felöl egyenes 1,80 [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 36]. 1761 Vagyon egy Udvarház hely. Simma, igyenes, és teres helyen [Bolya NK; JHbK LXVIII/1. 302]. 1767: A Déllőben egyenes jó kövér helyen [Dányán KK; EHA] | a Szász Patakra jároba egyenes jo gabona termő helyenn [Nagyernye MT; EHA] | a két gát között, egyenes ugyan de igen vizes, és tós helyen [Bó MT; EHA]. 1769 Az Utnak felső színén a mely dombok tanáltatnak azokat el hínnyán tétessék igyenessé [Uszt XIII. 97]. 1800 Ezen Parou Hidsuluj el fogy fenn a' tetőn és egyenes Bértzé válik a' Doszu Hidsuluj felé [Benedekfva Sz; BfR II. 58/21]. 1815: A vizek között a Pusztá Malomnál, minden felől a Sajo vize körül folya, porondos Egyenes teres hely [Somkerék SzD; Ks 77. 19 Conscr. 215]. 1823 sem regibb sem ujabb Sir hely nem láttatott a' Fold egyenes sima lévén egészszen bé pásintozva gyepesedve [Dás; DLt]. 1833 más földeket térbe és egyenes,

jol használható Helyeken kapok [M.zsombor K; SL]. 1845 Az ugy nevezett Nagy rét . fekszik egészszen a középlaki határig kinyulolag a legszebb egyenes sima helyen [Nagyalmás K; EHA].

3. lapos; plan, neted; flach. 1570 Az Sala Imre felesége hytta eotet latny hogy Balasy Lazlo fely Bontatta volt az eo Igyenes gebelyet eo hyre nelkwl [Kv; TJk III/2. 60a]. 1600: ott az vth elegh syk vala, es igyenes, de Ahwn el deolenek nem igyenes vala [Kv; TJk VI/1.].

4. határozott; hotárit, cert; bestimmt, bindig. 1605 eo fel(se)ge keoweti igyenes valazt kewan az varostol [Kv; TanJk I/1. 516]. 1718 az mélságos regium guberniumi bölcsen méltotassék oly igyenes útát felkeresni, hogy az militia s annak tisztjei éréjk meg régi rendes mód szerint való intertentiojokkal [SzO VII, 240]. 1805 A régi Gát alapottya iránt Inzsiner jelenléte nélkül nem adhattuk egyenes vélekedésünket [Rusor H; Ks 92].

5. egyetértő; inlelegátor, care se inleleg; ein-trächtigt, gleichgestimmt. 1571 legenek eo k. Igyenessek egjmas keozet, Es halgassak Byro vramat [Kv; TanJk V/3. 40a].

6. közvetlen; direct; unmittelbar. 1862: minden bár hol is talátható ingo és ingatlan birtokunkban . egyenes örökösöm maradjon, az én kedves nőm Tamási Anna, oly moddal, hogy ő a meg maradtott vagyon birtoklatába senki által is ne háboríthatassék ., sem atyai sem anyai rész kiadására ne szoríthatassék [Kv; Végr.].

Szk: ~ *ágasság* közvetlen vérségi kapcsolat. 1799 az lévén a' Méltóságos Királyi Tábla Itélete' valóságos értelme, az egyenes Ágasság szerint a' Fel-Peres méltóságos Groffnék ahozis tartják magokat [Magyaróság TA; JHbK LX/6. 25] * ~ *bizonyság* szemtanú. 1587 lathwan Az Varosban az bwnnek el Aradasath Valasztottanak ket feo vramat Hog' ez ket feo vram az Istennek tiztesseget eorizek otalmazak, ha mely zemelyheoz Bizonios Sorok (igy!) ertetednek az bwnnek megh chelekedeseben, Azokat citalliak, seot meghis fogtathassak, Zemely valogatas nelkwl, mindenekel Jambor zomzedokal ellenek bizonichanak, Es Az priuilegium zerent ha het Egienes bizonisagh megie(n) valakire, azt az eo Erdeme zerent buntettessek [Kv; TanJk I/1. 48] * ~ *tanú* 'ua' 1593 Igyenes tanuk kik ez ket zemelnek gonoz chelekedetekreol nyuan testalanak, nem talatnatnak, hanem az ki volnais oli, homaliban vagion vallasa [Kv; TJk V/1. 355]. 1597 Constal az bizonysagokbol hogy Sardy Janosue diuersis temporib(us) et locis az vra feleol hirdette az gialazatot, melireol semmi egienes tanw ninche(n) hanem fúndaltatnak az bizonysagok chiak az azzony es leanka bezedere [Kv; TJk VI/1. 102]. 1598 az J(nak) három igyenes tanwi vadnak kjk directe megh valliak hogi az fwuon Tiz forintban arultanak volt megh [Kv; TJk V/1. 200].

7. ? igaz; drept, loial; wahr. 1673/1681 Hedri Ur(am) rendelt az verő disznok helyében fl. 5,

mely czelekedete mint edgyezhesen az egyenes régi io rendelt Conventioval, Ngd^a megh itélheti [Vh; VhU 465. — * Gr. Thökölyi Imre]. 1774/1781: Nagy Rápolti Tarnok Matskási Ratz Christina Aszszony eö Nagysága, ... az időnek változásához képest mélyebben gondolkozván eö Nga és előre magában a dolgot jól meg hányván vetvén, egyenes ép, és józon elmében magában el tőkéllett szabad jo akarattýából ... tön ilyen meg másolhatatlan fassiot [Gerendlóna TA; JHb LXXXI/3. 466]. 1782/1790: (Erről) kérésére adom ezen Testimonialisomat jó és egyenes lelki esmérettel [Kraszna/Menyő Sz; Borb. II]. 1800: Possessoratus O=Budaiensis, Colonistaikkal és fel fegyverkezett némelly Cselédjeikkel elé álattnak, holott öszve zördülván, tsak ugyan az egyben jött sok fele atyafiságtalan szobéli versengések, s vetélkedéseik után, az két Inclytus Possessoratusnak végre az egyenes atyafiságra általunk birattáván, tőnek egy más között illetén Inviolabilis Compositiot [K; JHb LXVII/4. 15].

8. ~ *lelkü* igaz/tiszta lelkü; onest, cinstit; ehrlich, redlich. 1689 Eczka inter 12. et 1. hala meg ez az én igyenes lelkü, igasságban gyönyörködő jóakaró uram [Szaniszló Zsigmond naplója TT 1889. 709–10].

9. egyenlő; egal; gleich. 1620: az megh irt falukban levő Uduarhazat, es portiokat, az megh neuezet Kouaczioczi Susanna azzony es Kouaczioczi (!) Istuan Uram keozót, ket egienes rezre akarnok oztani [Körtvélyfája MT; Bál. 51]. 1717: minket meg biralanak hogj az előnkben ado<tt> Inventariumban lévő Josságot három egyenes részekre osztanók [T; JHb XXXI/8. 3]. 1718 Az Gyertyanostol fogva kaszáld helyi lévén, igasságosan oszszák három egyenes részekre [M.nádas K; RLt]. 1719: Mind ezek ez szerint előttünk véghez menvén maradtott ... az Nemes Szanto, Kaszáld és ezen Nyoszolyi hataron tilalmasban lévő Erdok fel osztása, mellyetis ha az Atyafiak négy egyenes reszre fel oszthatnak bene quidem alioquin ezen Nemes Varmegye Assessoraival oszszák négy egyenes egj aransu reszekre [Noszoly SzD; IB VI. 225. 24]. 1726 Az mi kevés kölcsésem vagjon abból az Feleségemnek hagyok ezer aranyokat ., mindenik Fiamnakis ezer ezer aranyot az Szebeni Kalamáris Ládából, azokon fellyül ami kevés találattnék oszszák három egienes részre [JHb XXXV. 21 br. Jósika Imre végr.].

10. igazságos; drept; gerecht. 1718/1781 eö Nagyságok 's eö Kegyelmeik nekünk külön külön kezeket nyujták aüthorálván arra: hogy a' mi kezeink által, egyenes itiletünk szerint gyakorlando Divisio . celebratassek [K; JHb LXXI/3. 483]. 1746: miképpen osztották fel egyenlő igyenes részekre e? vagy nem? [Buza SzD; LLt Fasc. 177. B]. 1766: A Certificatoriáb(an) fel teszi ugjan az A. eökegjelme, hogj Certificaltattya Tordai Tordai Istvánt, de nem specificallya idősb vagy ifiabb, holott vagjon még más Tordai Tordai Istvánis ..., és igj a dologban ambiguitás lévén, miképpen tehet a Biro egienes itiletet [Torda;

Tjk V 349]. 1791 meg edgyezvén az néhai ... Pálfi Antal Urtol maradtott menetskének egy más között lejendő egyenes elosztásában [Pf].

11. ~ *szívü* igazságos; drept, corect; gerecht. 1794: bár melly egyenes szívü Birois könnyen által láthatya mely Károson viselte Mgos B. Náláti Joseff Ur Testvére árváinak tutorságát [Kv; CsS].

12. ? nyilvánvaló; evident; offenbar, klar. 1769/1802: éppen az egyenes igassággal ellenkezik, hogy oly helyeken distingvalodhatnék, az praetendált Határ [BSz; JHb LXVII/3. 55].

egyenesebben 1. egyenesebb irányban; mai drept; geradeliniger. 1655: miuel az Tatrangh uize folyasanak el arkolasa tekergösen es nem igyenesen lenne ... engedve eö Kegel az maga hatarabol bizonyos darab szegeletes feöldekett, azon Tatrangh uize arkanak igyenesben valo el اساسa [Hsz; BLt]. 1772: mindenütt szép tér lévén, árvizkor a' Viz magát inkább ki öntheti, s egienesebben is foljhat, szélesebbis lévén az árka [Kük. JHb LXVII/278 vk.].

2. nyílegyenest; direct, atá (la); schnurstracks/gerade. 1761: én Látja Isten Nemes ember után jártattam ki is egyenesebb(en) vihesse azon oláhok dolgáb(an) az Levelet de mivel it közél hozám ollyas Lovas ember nintsen, a dolog p(edig) siető vala Ugj iteltem hogy talám Excellen(tia)d szoporább(an) fogja venni; a Postán azért batorkodtam Postára tenni [Pata K; IB. Nábrády István lev.].

3. igazságosabban; mai drept/just; gerecht. 1566: My Azert Jde Ieowen az Jozagot Meg oztok keozotteok kynek kynek Mynd Igazan Az mynth My Jgyenesben Twdok Rezet ky Adwan czedulayawal Egyembe [Gyerőmonostor K; KP].

egyeneseedik megegyezik, egyezséget köt; a cădea de acord, a se învoi; sich vereinbaren, übereinkommen. 1569 Az my penegh Clara Azzonak az Iozagoth kezéből ky bochyatasath es Iztrigy Janosnak az Ew Annya Iegh Rwhaianak meg tekynteseth nezy Azokrwl az my Ew közteok walo thörekedeswnk withan My Elleottwnk Illyen keppen Igyenesedenek^a | Az leweleknek Eleo Adasarwl Jgy Jgyenesedenek, hogy Kwn ferench Ew maga Ezen megh Eskedgyek, hogy Minden leweleketh kik Iztrigy Janosth Jllethnek, kik Ew nala wolnanak, Awagy Egyebwth Ew birtokaban, megh Adna Jztrigy Janosnak [Mányik SzD; IB. 225. 13. — *Köv. az egyezés szövé].

egyenesen 1. egyenes irányban; drept, in linie dreaptă; gerade. 1572 az Arok fewre Igyenessen fel Menwyn [Dés; DLT 184]. 1574: zok Eottwes Inassok Erkeznek oda vgrandozva es zytkozodwa..., Es ket fele zakadnak egy Resze az espotal Molna fele Indwl benne, Mas Resze az vthon Igenesen fely [Kv; Tjk III/3. 355]. 1576: Az mely tehen del<eo> vagyon Az Mayay wtt mellett onnat Megyen Az hatara Igyenesse<n> a>z Mayay vton nap kelet fele [Jobbágyfa MT;

EHA]. 1580 ottan Egy halmot feol hanywan honna(n) Egyenesen ala Therwe(n) Job kezre mind ez patakig ala halmokat hanyattunk [Pókafva AF; JHb XXV/8]. 1587/1855 innét egy ösüeny Igienesen fel megien az Nyarlo utára az Bércze [Kisfalud AF; EHA]. 1614: azon riz haz helybeol az vy pinczet nekem engedte, Az keo haznak kit hynak, szegeleiteol fogua(n) Egyenessen altal az sziluas kertigh [Récse F; Szád.]. 1623 Az Palank hozza ala az olt felę igen Igienesse(n) 75. Böll legyen [Fog.; Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1629 (A határ) Egienessen megien az folio Gyepure s Egy borza bokorra [Jobbágyíva MT; EHA]. 1655 minel az Tatrangh uize folyasanak el arkolasa tekergösen es nem egyenesen lenne... engede eö Kegle az maga hatarabol bizonyos darab szegelest feöldeket, azon Tatrangh uize arkanak egyenesben valo el اساسa [Hsz; BLt.]. 1671/1795: Napkelet felé határozását, viték egyenesen az határát azon beszerikátul fogva fel egyenesen [Barátfva TA; LLt 61. 1686]. 1684: az To mellet eginessen megien fel az fold [Gyulatelke K; SLt AM. 24]. 1690/1745 eginessen ki fordulván a' Patakbol a' Lupsai kereszt felé, mellj kereszt tartassék határul | Onnat egyenesen alá érkezvén a' fára Keresztett Vágattunk [Hidegkút NK; Ks 67. 46. 21. — *Ti. a határvonal]. 1698 egyenesen edgy kis élen fel jö mindenütt .. az határa" [Csikíva MT; Bál. 50. *Ti. a földnek]. 1715: A határ ki mégien a hegjre igenessen, a Kalocsa felöl valo Csupra [Csákgorbo SzD JHb XXXIV/20]. 1725 (A) malom helyyre egyenesen menő régi malom arok [Türe K; Told. 28]. 1728 A Borkutról mégien és Szolgál ki a' két Erdő határa, eginessen a' Nagj-Havadra [Hidvég Hsz; Mk I. Fasc. I Nic. Mihály (71) jb vall.]. 1733 van egy kis Föld... az Keselly nevű völgy Törökclátyában (!) levő Szarata nevű helyig egyenesen [F.zsuk K; SLt F. 39 Sücs (!) Iuón (25) vall.]. 1746 az Istallyosok, és Dongosiak között legyen az köz határ, mellyelis egyarant egyenesen mind végig le mehet az bánya [Torockó; Bosla]. 1748: (A) Tanorok az közepin egyenesen körösztl lévén hasitva váltogoslagh birták [Tarcsafva U; Pf.]. 1752 azt kérdvén eö Kegyelmek: hogy egyik Halomról a' masikra ezen ut vágas egyenesen megyene? mellyre azt feleltem, hogy azt gondolnám hogy egyenesen mégien [Vice SzD; Ks 39. XXIII. 3. 29]. 1756: A kaputol fogva egyenesen által a Describálando Béres Házig vagjon ött öll interstitium | az le irt Udvarra bá járo kaputol egyenesen az Udvarházig találtaték 30 öll, és fél [Dranyicska H; JHb LXX/2. 11, 29] meg fordult a Viz Kudú felöl, s egyenesen ment a nagy szakadás(ua)k [Ömlásalja SzD; Ks 19. IX. 11]. 1767 azon hatar kötöl fogva ezen helynek a szeliben egyenesen ... megyen a határ [Tótszállás SzD; JHbK XXX/1]. 1777 a Vale kodminisuluj akár egyenesen s akár Görben mennyen tsak a Patak választya két felé a két Falu határát [Ködmönös SzD; i.h. LVIII/28]. 1796: (A) Halom

néz egyenesen a Baktsi Familia Erdeje szélin lévő Halomra [Albis Hsz; BLv. Vall.].

2. egyenletesen; nivelat, drept; gleich. 1585 Mikor a' templumokba temetnek, a' padimentumot a' harangozo chinallia zep Egyenesen be, melliet az Syr Asok fel bontottak volt [Kv; Szám. 3/XIX. 6]. 1604 az padimentumot az harangozo chinalta zep igenesen be [Kv; RDL I. 77 Inv. Eccl.]. 1623 (Az istállókat) sendeleztesse Igen zepen egyenesse(n) [Fog. Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

3. kitérő és késlekedés nélkül, egyenest; fără ocoluri și fără intirziere, direct; unverzüglich, direkt. 1687: egyenesen hozzák az lovakot noszoly felé [Ap. 6 Kálnoki Sámuel feleségéhez]. 1708: Polgári Gábor Botházán cseplvén az hová néki nem kellett volna menni, hanem egyenesen Botháza mellett Sármásra kelletett volna menni ... az ordinar(ius) halál büntetéssel nem aggrá váltatik. Mind azon által az maga késedelmes ségért, és el veszteglésért Vasba(n), és Lánczba(n) mind addig dolgozzék valamig elégséges Cautiot állit [Kv; KvLt I. 194]. 1723 ha pedig az Leanyom viszsza nem jött talám csak egyenesen megyek be [Kóródsztrmárton KK; Apor Péter feleségéhez]. 1776 fogassa be Lovait, és egyenesen mennyenek fel Sz. Deimterre [Kóród KK; GyL]. 1787: mikor osztán reggel a nyomot fel vettük (minthogy azon Lövés előtt porka ho esett volt:) egyenesen követtük a Nobilis László Uram eö kegylme jóságára [Cőfva Hsz; HSzjP]. 1793 Danit egyenesen haza küldtettem, nem engettem hogy Gyalakutára cékázzon [Drassó AF; GyL gr. Lázár János lev.].

4. tétovázás/habozás nélkül, egyenest; fără șovăială/ezitare, direct; rundweg, direkt. 1597 az teob vendegek semminemw okot az haboru-sagra nem attak, hanem azmint az tanuk eginessse(n) directe egy voxal be hozzak, chendezen, bekesssegesen nagi niaiaassgall es zeretettel lakoztak wigadoztak egimassal [Kv; Tjk VI/1. 32]. 1599 Nem akartunk volna az executiotul cesaln j miért hogj az eo felsege missilisse nekunk serio paranchiol vala hogj igenesen rea menuen el foglalliuuk [Pócsfva KK; JHbK XIV. 37]. 1659: az Vezér rettenetesen haragszák, ma holnap felünk (: az mint hallatik:) hogy az Tengerbe hannyanak bennünket, vagy Jediculaba vigyenek, es magok egyenesen csak menten mennyenek az szegeny Hazára [Borb. I konstantinápolyi követjel.]. 1744: az házba(a) egyenesen bé mentek [Déva; Ks 112 Vegyes ir.]. 1776: az Flintaknak Sárkányát fel huzták, s egyenesen tzelozták ... ö Nsga Préfectussát és Tisztartóját [Marossztygyörgy MT; MkG 36. 5/4]. 1780 egyenesen Rekittyán Drágujra fordították gyanojokat hogy ö Lopta, volna el mind az ökröt [Laszó H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1782 azzal meg szollalván a' Felső Suki Falus Biro Valaszutyán Todor hogy azt meg ne próbállya hogy valakit meg löjjen, feléje fordult a Pistollyal, és réájais fel fogta a Pistalyt s egyenesen néki tarta hogy meg löjje [F.zsuk K; SLt XLII/5. 9]. 1785: ha Porkuráról jőne valamit

aztat egyenesen fel küldem [Bencenc H; BK]. 1806 semmi Némű Törvény béli rémedium ellent ne-álhosan, ha-nem egyenesenn Desumnáltassék még-is ezenn örökös vásár in-vigore megmarad-gyan [Vaja MT; SLt 12. V. 20].

5. nyílegyenesen; direct, atá la; schnurgerade. 1774 lo háton erőssen nyargal egymás után két ember az Ugar Határ felé egyenesen arra felé az hol én szántottam, az első egyenesen hoz-zám hasitta [Zoltán Hsz; HSzjP].

6. nyomban, azonnal; imediat, numaidecit; sofort, auf der Stelle. 1801 Harai Josef az Czéh Articulusa ellen égszersmind nagyon rugo-dozva egyenesen az Czéhba bé akart lepni [Kv; AsztCLev.]. 1840 égy Susánna nevű Lányom az el enyészett 839k Évben Busetzko Antal-nál szolgált, ottani szolgálattját még tökéletesen ki sem tölthette, a' mikor ugyan tsak Deési keres-kező Kapitány Kristoff Ur tsalogatni kezdette, hogy Esztendőjét bé töltsen ne ályon máshoz, ha-nem egyenesen hozzája [Dés; DLt 1268]. 1843 : Haza érve a Szekereket a Csűr eleiben állítottuk, s az ökreket ki fogva egyenesen Mentem az Had-nagy Urhoz, a dolgot bé jelenteni a Hadnagy Ur a Dullo Urhoz igazított [Bágyon TA; KLev.].

7. közvetlenül; direct, de-a dreptul; direkt, unmittelbar. 1583/XVII. sz. eleje : De elseoben három forintigh ualo dologert, egyik az masikat Biro Vram eleybe ne Inthesse, hanem az Ceh eleiben Mert ha igyenesen Biro Vramat keresi meg elseoben Az birsaga Eötuen penz legien [Kv; MészCLev.]. 1668: üdvözült Sulyok Vram Ada-mosi Curiájához tartozo Sulyok rész Jozságokhoz legitima et immediata successioja nem másnak, hanem egjenessen eo keglnek vagjon [Szénaverős KK; JHbK XXXIV/23]. 1648 minden fa esz-keozok igyenesen az gjermekre maradgianak [HSzj fa-eszköz al.]. 1757 Ezen Kamará-nak közepette az Ajtaján belöl igyenesen va-gjon jo Buza verem [Nagyernye MT; LLt Fasc. 129]. 1763 ha ki jött az, hogy ő gnyjtotta fel azon epületet, egjenessen réája kel vala diri-galtatni az Sententianak azert ellene, s' nem ellenem kel vala dirigaltatni a Deliberatumnak [Torda; TJk V. 153]. 1776 A Dispensatiot lat-tam . . , egyenesen nekem volt dirigálva, vagy engedelmemből a' Kóródi Káplánnak [Egrestő KK; GyL. Jos. Székelly (28) parochus cath. vall.]. 1780/1789 : Nem mástol hanem egyenesen a meg irt szolgálotol hallottam [Koronka MT; Told. 3a]. 1846 Holtam történnén . minden felkelhető vagyonaim minden árva Biroi bé folyás vagy osztályos Vérei (!) belé elegyedése nélkül, egyenesen adassanak által és kezébe Kedves Léányomnak Katona Klárinak [Kv; Végr.].

8. éppenséggel, pontosan; tocmal, exact; ge-radezu. 1590 Eő kgmek semmikeppen ez mel-leől* sem egy fele sem Mas fele Nem thernek, hane(m) Egienessen hyw gondvisellessel akariak megh eoriztetnj [Kv; TanJk I/1. 125. — *Ti. határozatuk mellől]. 1600 noha penigh kywalt-keppe(n) egy tanu igyenesen azt vallya hogy Lazlonak keze miatt esett az sebhetes de minthogy

egy akarattal voltakak mind az ketteonek feye essek el [Kv; TJk VI/1. 457]. 1603 : minek utánna ő kmk Basta Wram ő Ngahoz ket Tanacz-beli Attyokfiat boczatottak volna, keüanta ő Nga, hogy az öreg Wramin közül szüessen kül-denek hozzája, tellyes tanúsagúal, okat meg értüen, miért attak volna meg az varast mod-nelkül . . , írúa okait ő Nganak Viüen. Ő Nagy-saga elegendőknek ne(m) tiltle lennie, hanem ő Nga igyenesen azt kerdetta, an Iustitiam vel misericordiam velimus, az az törüent keüanúnke magunknak, vagy könyerületesseget [Kv TanJk I/1. 453]. 1682 Arra nem emlekezem hogy ugy egyeztek volna meg egyenesen, hogy finalit(cr) igazodgyek azon jozsag dolga, hanem arra emle-kezem hogy mind a két fél le vigye a Leveleket s revidealtassa(na)k mellyik félt illelhetné a jo-zsagh a Levelekre nevezve [Sárvár SzD; Ks 21. XVI. 6]. 1729 : Az Citált Approbatabeli tör-vénys az egjszer legitime vegbe ment oculatio után, nem enged ujjab Oculatiot, hanem egjen-esen azt injungállya, az Controversiáról deliberál-lyanak az Szekek peremptorié [Ks 25. IV 17M]. 1773 (A) Cserefa fiatal . . egyenesen az hatar széllyén ál [Vaja MT; Told. 3a]. 1796 a Nságod Adámosi Udvari Tisztye azon Malamnak Gátja eleiben . . egy állo hidat szándékozik epittetni, s mellyel éppen egyenesen praejudicálni akar az Exponens Ur Aszszony ő Nagysága nagy Mun-kával és nagy költséggel készítettet Adám. Hidjának [Adámcs KK; JHb XIX/56].

9. határozottan; hotárit; entschieden, rundweg. 1594 : Az eghez tanach es sok Nep eleoth valla es Egienesen Zemebe Monda Mondra Peter, az David fianak, es Demeter Peternek hogy, meegh ez el mult tauazon Inditottak eotet ez ket ember a' Thimar Janos megh eolesere [Kv; TJk V/1. 451]. 1629 Aszonyom nem monta igyenesen hogy Bakos Istvan dolga leot volna, hane(m) monta hogy oda gyanakodik az eo hazahoz reaja, gyanu-wal monta, miuel hogy oda volt az res egyebue nem volt s magunkis ugyan oda gyanakodtunk [Kv; TJk 22]. 1765 igyenesen es bizonyosan megh mondani alig tudom [Náznánfva MT; Berz. 13. V. 12]. 1780 : a káros igyenesen gyani-totta hogy talán az ő ökrét adták volna Bánatusi Tolvajoknak az ket Lovakért [Fintoág H; Ks 113 Vegyes ir.].

10. becsületesen; cinstit, corect; ehrlich. 1724 az kikhez leg inkább biztunk . . . azok voltak nagyobb ellensegink az I(ste)n algya meg Pater Birot . . . az igyenesen viselte magát [Nsz; Ap. 1 Apor Péter feleségéhez]. 1792 : a Tanu mondgya elé igyenesen [Déva; Ks XLVIII/7 vk].

11. egyenlően, egyenlőképpen; in mod egal; gleich. 1575 (A jobbagyokat) igyenesen megh oztok [Omboztelke K; KGy]. 1577 : Az tholdallagj hazhoz walló Zenna fw es zantto feold, erdeo Zeolloo Igenessen ket felle oszollyon [Vajdasztiván MT; BfN 71/19] | Balla béllj Jozagot megh oztottwk chedullankenth Igennjessen, három Rezre | Minket hittak volna az ket fel Waida Zenth Iuanra . . . hogy az mely Jozagok Anniok wtha(n) wagh

attjok wtha(n) wago(n) ez allol megh Irth falwban azokrol My elleotthwnk lewelejh p(ro)ducalna, tholdalagy ferencz, es az kyket wgy thallalnank, Theorweny zerinth hogy egy aranth jllet mind fyw agat es leany agath, azt keozeotthwk Igenessen megh ozwk, három Rezre [Vajdasztiván MT; BfN 71/19]. 1633 (A szőlőt) osszák fel az ket Arvak igenese(n) ket fele | vagion Egj hold szeőleő

Ezt ugj Inteztwk hogj Igenesen merjek kett fele [Kv; RDL I. 103, 112]. 1646 minden egyebütt léuő acquisitumi haro(m) gyermeki között egyenessen oszollyanak fel [Erdőszengyel MT; Told. 27]. 1669/1752: igenesen eő keglmek között két felé osztottuk [Dedrád K; LLt]. 1769 Ezen fellyel megh irt Controversias határnak igenese(n) és igazságosson valo fel osztása [Szépkényerűst-márton SzD; Ks 39. XXIII. 16].

12. pontosan; exact, precis; genau. 1602 mezaros Mihaly .. ket bizonyisagal megh bizonyítja az eo marhaianak sayat voltat, Accedalian azis minek eleotte zemewel nem latta az marhakat igenesen zeorin megh newezgette eeket az ket birak vram es notarius eleott [Kv; Tjk VI/1. 609]. 1783 : hallottam mondani, hogy Apor Jánosné Kováts Sára leányomnak nem ment oly igenessen a része ki mint Kupány Ferentz papné leányomnak [Mártonfva Hsz; HSzjP]. 1802 : a fen Specificalt Summat méltoztassék hozzánk küldeni, hogy miis holnap után ... az assignatiohoz kezdhesünk s kinek kinek birtokat, az egyenesen ki dolgozott Sors szerint assignalhasuk [M.zsombor K; Somb. II].

13. '1775 (A) föld örökösön igenesen nézett a Máté Ferencz lakta Jozságra [Bodok Hsz; Eszt-Mk].

egyenesség 1. egyetértés; einlegere; Eintracht, Einverständnis. 1569 : hjwanak minketh oculj wasarnapra^a Manikra^b ..., hogy ha my Egyeb Jgyenettlenségek kozteők wolnanakis Ewn közteok Jsten zerinth el Jgyenesitenők, Annak okaert my Ewrwluen az bekeseknek Inteok Ewket az Igyenesekre [IB. VI. 225/13. — *Húsvét előtt a 4. vasárnapra; az évben: márc. 13. ^bMányik SzD]. 1570 : Az Jgenesegh feleol eo k. az zaz vram aztis Mongiak hogi eleget zoltak Mwnkalottak Bennek, De veghez nem vihetek | akaratyokat egibe Igenesithwen, Megh gondollyak eo K. Ez Ideiglenis Menye karok es gonoz dolgok az Igenetlenségbeol haborgasbol Ieottenek, Melynek ely Tauoztatasaert leh zallasaert, Es az Igenesegnek zeretnek Bekesegnek megh kereseseyert . eo K. az karos vramnak, Az varos Molnait, három falwit Negy eztendeigh engedyk Byrny eo kgmek [Kv; TanJk V/3. 20a, 21b].

2. megegyezés; inuolal; Übereinkommen, Einverständnis. 1570 : eo K. Byro vram Jnty az zaz vramait, Az három zemelyel walo Igenessegre, Mely Jgenessegket kewanniak zekeres Jacob es Thorozkay Jmre De Mywel hogj az harmadyk Jelen Nem volna, Annak Akaratyanelkwl Byzonioson ahoz nem zolhatnak, Azert eo k. varoswl az velek valo pert ely halaztyak addegian myglen

azis megh Jeoyen, es egymassal zollyanak [Kv; TanJk V/3. 19a]. 1598 Mind az kett fel Egienleő akaratbol minkett keoz byroknok fogua(n), es kezekett be aduan Indultatanak ny Eleotthwnk bekesege es egymas keőzeott valo Igyenessegre [A.jára TA; Berz. 7. LXV. 8].

Szk : ~be hoz egyezsége késztet. 1560 : Jeotunk .. ebesfaluara .. hog az Minemeo per Indulatot wolt, Petky Katalin azzon keozeot, ki Cheffej Benedek felesége volna es harinnaj farkas wra(m) keozeoth, hog Attiaffiusagkeppen, wala minemeo Jgenessegbe hozhatnok eeket, Isten keoztunk Lewen hozok Jlljen Jgenessegbe, es Bekessegbe Eeket, Eoreoke meg Maradando es meg hihatatlan^a [Ebesfva; Ks 101. — *Köv. az egyezség szöv.] *~be hozhat → ~be hoz *~et szerez egyezséget szerez, megegyeztet. 1563/1577 : híttak wala Mynket az my attyankfyay^a Coloswarat hogy, My eo keozteok indultatott perbe, Egyenessegot zerzenenk [Kv; Thor. VIII/2. — *Köv. a két fél neve] *~et tesz megállapodik/egyezik. 1545 k. En Sombori Janos Sombori mihalyal az en atyam fiawal tewtem illien igenesseget, hogy az mi rezem ennekem ozlasba jutot volna az wagy Jewendewbe Jutni kellene attam az en atyamffianak Sombori mihalnak eskewlewbeli^a rezeyerth ewrewke fiwrol fiwra megh hywathatatlanul [? M.zsombor K; Mny XL, 137–8.

*Vagy Kis-, v. Nagyesküllő K] *~re hoz egyezsége késztet. 1580/XVII. sz. az Predikator Hazanal illýén egyenessegre es alkaloinra hozok eokott [Köröspatak Hsz; HSzjP]. 1585 : eo kgme . teőrekeggiek az feyerdy patronusoknal, Ne haborgattatnek a' varos Igazsaga, hozna eo kgme Egyenessegre eeket a' varossal [Kv; TanJk I/1. 20] *~re jön megegyezésre/állapodásra jut. 1560 : ez malom felől való perpatúarokot mindesteól fogua hatra ffiguánn, Jlljen egyenessegre es bekesege ieottenek .. [Mv; JHbK XII/7]. 1564 : lepseny Mate Marhaya, Arania ezustj es egyeb fele Ingo marhaya felol, Indultatott volt per pathwar kozothok, Jowenek Illyen Jgyenessegre my elottunk Attya ffywy zeretbol, hogy lepseny Anna Azzonnak, valamý Marhaya Maradoth volna sukj benedeknel myndeneket sukj benedeknek meg engede [SLt A. 35]. 1574 Jeowenek my eleotthwnk Jlljen bekesege es egyenessegre^a [Somlyó Sz; WLt. — *Köv. az egyezség szöv.]. 1584 Frattaj Janos vram es Frattaj myklos gabor es gergelj az nehaj Frattaj gergely vram gyermekj egy feleol mas feleol penigy Tholdalagy Ferencz Felesege Frattaj Clarazzony Jeouenek Jlljen Egenessegre my Eleotthwnk^a [M.fráta K; SLt T. 18. — *Köv. az egyezség szöv.].

3. közmegegyezés; comun acord; allgemeine Vereinbarung. 1587 : az falu egyenessegéből választottunk tíz személt tudniillik az falu földinek megosztására [Zalán Hsz; Barabás, SzO 318]. 1612/XVIII. sz. köz. : mind mostani, mind ennekutánna valo lakoi a Városnak egyenessege szerint mindeneket meg adgyanak [Kvh; HSzjP].

4. ? egyeztetési lehetőség; posibilidadate de impăcare; Schlichtungsmöglichkeiten. 1585 : Theleký

Jstwan es Leorincz Deak valliak hogy Amynt Az ket fel keozt volt az villongas, egieb Egiennesget Nem laltenek benne, hane(m) Razman Pal ha azt meg bizonittia hog f 60 Adot, hat 12 firtal Marad Ados, ha penig megh Nem bizonithattia hog' Viczej Andrasnak 60 forintotis Adott volna hat Az Adossagh fr 72/90 lezen. My eeket bizon-sagra eresztetewk [Kv; Tjk IV/1. 446].

egyenességes igazságos; drept, corect; gerecht. 1579 my eo keozteok ez ket feel akarattialbol meg oztottwk a iozagott, kyre mind az ket feel rea engede, io egiennesges compositio zerent [Burjánosóbuda K; JHbK XXIII/40].

egyenest 1. egyenes vonalban, egyenesen; direct; geradelinig. 1583 Monda Thamas, Eregy hithwan lator az vton, Lator vag te, hamis hitheó vag, Ezen meg haragwek ez Balint es az Nag Saron Igienest Altal Mene a' Kis Tamas hazara [Kv; Tjk IV/1. 183]. 1598 (A határvonal) elé menvén az lengyelfalvi tilalmasra igyenest fel a tilalmas erdő szélén [Derzs U; Barabás, SzO 341]. 1843 gondoltam hogy tán arra vette uttyát s egyenest mentem a Henning Fogadojához [Bágyon TA; KLev. ifj. Battyán Mihály (38) vall.].

2. (aműgy) igazában, derekasan; cumsecade, straşnic; gehörig. 1736 : békért az gazda hol két, hol három ejteles fazakat, hol segesvári ejteles viaszas szép uj kupát, azokat másod-, harmad-, negyedmagával elköszönte, s ugy ittak mindaddig, mig mind az gyümölcsöt beadták, akkor egyenest kezdettenek innya vagy almási veres csuporból, vagy járai hólyagos csuporból, vagy segesvári fél ejteles, vagy kisebb szép uj viaszas kupából [MetTr 326].

egyenetlen 1. nem egyenes; strim̃b; ungleich, ungerade. 1732 : a patak ... egyenetlen decursussa miat vetetett ki a regi árkából [Nagyida K; EHA].

2. alakatlan, szabálytalan alakú; fără formă, diform; uneben, ungleich. 1747 : A Falunak felső végiben az Eszak felől valo Alldialis Rét, ... amenyire Cseglyes és egyenetlen voltához képest intesztethetett ... a Falu felől valo része juta az Vrnak [Nagyida K; Told. 9]. 1805 (A kaszálót) minden esztendőben a Kaszálás ideje alkalmatosságával szokták egymás között a Helynek egyenetlen volta, ugy szintén néhol hepe hupás tekintéből fel osztani [Gambuc AF; TGsz 48]. 1815/1817 : Az Egei és Dályai egyben folyó Határok között egész Láb, mely Fejedelem lábjának nevezetik, egyenetlen allasa miatt két figurába méretétt meg [Ege U; EHA].

3. egyenetlenkedő, civódó; arțăgos, certăreț; streitsüchtig, zwistig. 1747 : Pakurár Togjer ... meszszünnön kiáltotta, ne hajsd őkreidet őkreink közzi, mert te olly egyenetlen ember vagy, hogy marháidnak minden nyavalyáját nekünk tulajdonitod [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1771 : hallottuk a' Faluba, hogy midőn ketten szóbol veszekedtek volna a' Sok egyenetlen Szok között mondotta volna Tyiu György Popa Danilának ...,

Popa tudodé mi az Isten? [Bukuresd H; Ks 114. 61. 134].

4. vizálykodó, pártolkodó; dezbinat, invrăjbit; zwietrăchtig. 1672 : Érkezett be a pataki collegium Fejérvárra, mely exturbáltatott a persecutio miatt, melyre adtak okot az egyenetlen magyarok, a pedig semmit sem vétett, mégis ő lakolt [AMN 151].

5. békétlen, háborgó; nepaşnic, agitat; friedlos, unzufrieden. 1649 : constal hogy egyenetlen eletet eltenek egy massal Kerekes Thobias es Geongyeőssi Katha . mint egy boszusaghibol ment el az hadba [Kv; Tjk VIII/4. 418].

6. egyenlőtlen; inegal; ungleich. 1874 : a Fel-peres ... néhai nagy attya ... Egyenetlen Csere mellett idegenite el! [Mv; Somb. II tábl. — *Értsd : bizonyos javakat].

egyenetlenkedés vizálykodás; ciondăneală, ciorovăială; Streit, Zwistigkeit. 1758 Kotsis Ferenczné gyakor izben kívánván veszekedni Udvar Istvánnéval (kiis semmi féle okot sem egyszer, sem másszor nem szolgáltattott a' veszekedésre és egyenetlenkedésre :) [Betlensztmiklós KK; BK].

egyenetlenkedik vizálykodik; a se ciondăni, a se ciorovăi; streiten, zanken. 1577 Az az elebbi vallasat nem pergeallya, sem Igyenetlenkedik [KvAKt Mss 343]. 1578 en nem akartam sem nem akarok az warossal egyenetlenkedny, hanem myndenekben egygeth akarok ertheny [Dés; DLt 202]. 1592 Tudom hogi az Kotro Mihaly fia az zomzedsagal Igyenetlenkedet, es mikor kaphatta, megh leot az tykokban es fel akasztotta. Az zomzedsagis eolt megh az eo tykiaiban [Kv; Tjk VI/1. 209]. 1593 : Andras reank biza magat, hogi valamint mi el intezzwk, eo soha az ellen nem akar Tamassal vezekedni, igyenetlenkedni [Kv; i.h. 368]. 1600 : az mely peres helen most az kett falu igyenetlenkedik, az barommal iarta(m) oda, de minket senki ne(m) haborgatoth [Vágás U; UszT 15/105]. 1678 : (Erre)* magat obligala is in facie sedis ha ezt cselekeszi, hogy egyet vagy mast prodalna (!) masok elot vagy collegájával egyenetlenkednek [SzJk 133. — *Arra, hogy többé nem vizálykodik és más rossz cselekedetet is kerül]. 1732 Másként talám az Aszonj ő Nga a Sigo részire kíván így velem egyenetlenkedni, és nevez ő Nga predálonak [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.].

egyenetlenkedő vizálykodó; arțăgos, certăreț; streitsüchtig, zwistig. 1628 : mind az ket fél igyenetlenkedeo személyeknek. be adot igazsagit el oluastatuan(n) Értik eo keglmek mi mellet keresi Seres Janos igazsagit, és miuel all Kosa Miklosneis az ellen [Kv; RDL I. 18]. 1849 : a két egyenetlenkedő felek közül az egyik nős-parázsnaság bűnével, a másik tetemes lopás vétkeivel vádoltatik [Kv; Végr. Vall. 1].

egyenetlenség 1. vizálykodás; ceartă; Streitigkeit. 1560 : hywata minket hozzaia monda azt ...

Akarna testamentomat tenni az ew Jozagarol . hogy ha halala teortennek az ewey keozet valaminemw vyzawonas haborwsag es egenetlenség neh lenne [Fog.; SLt S. 10]. 1568 : Wethe nek my Eleonke Articulusokba egy nehany rendbely dolgokat, mely dolgok feleol, Ew kewz-tewk egyenetlenség wolt wolna [Gyf; JHbK XII/8]. 1577: Le tewen a gywleólseget, es Igyenetlenseget Illyen modon Bekellettek meg, es meg Igyenesettek [KvAKt Mss 343]. 1578 keryk eo kgmet Byro vramat hogy ... hozzu pernelkw igazetatna el keoztwnk es az Monostoryak kayan-taiak kózt az hatarrol valo Igyenetlenseget [Kv; TanJk V/3. 158a]. 1580 : Az mw (!) az Iesuitak epwletyt nezy ..., Biro vram eo kegme talallya megh vrunkat eo Ngat es keonyeórögye(n), hogy eo Naga ne zalytana keozwnkbe ide az warasba, mert Nagy egyenetlenséghtwl haborusagtul feleo a' dolog [Kv; i.h. 277a]. 1581 A my az Azzony-falvy hatar dolgat illety a' mint Iobba(n) lehet zalycha le eo kegme Az egyenetlenseget az ket fel falubelyek kózt [Kv; i.h. 245b]. 1581/1590 Kendi ferencz es Vas Georgi Czeghei eo magha kepeben à mynemw egyenetlensegek volt, valami rectificatio feleol ., így igyenesedek megh my eleottwnk [Méhes TA; Wass]. 1582 Aminemeo Egienetlenség indult volt Andras kowach es Mihál kowach keozet Annyera vegheöz vittwk vala Immar keozteok az bekességet hogy mind az ket felnek be weottwk kezeket [Kv; TjK IV/1. 89]. 1591 vagion mw köztwnk oli cziel czap Tókelletlen Arulo beste kiuruafia (!) ki az kóztónk valo egyenetlenseget es haborusagot eörwli [UszT]. 1593 : ezt meg Ertüen keözöttthink valo Igyenetlensegeth keözink zolanak hogy latnak ha meg alkothatnanak teörueninelkw, azban napot-is hagianak [Szu; i.h. 9/47] az megh holt plebanosnak halala vtan az plebanossagh vacalt, noha mind az ket Natio keozet sok vizzauonas igienetlensegh volt eddig, kiualtkeppen holot az zasz Nation valo vram az minemw zemelieket propo-naltanak, azokat bizionos okokert az magiar Nation valo vram nem akartak acceptalni [Kv; TanJk I/1. 222]. 1603 : Ezeknek wtanna megis zolnj kezdenk köziek hogj hadnak el az Egienetlenseget, alkodnanak kwlömben, Imar mas dolgotis wittwnk vala törekedes altal weghez [UszT 17/64]. 1608 : Hogy azert my keozeottwnk is ez Utanis ez fele haborusagos Igyenetlenség az perleodesbeol ne legyen hane(m) inkab az igaz attyafiusagos szeretett Maragyon keoztwnk ..., Jndulank illyen attyafiusagos alkuasba(n) es uegezesben* [Kv; JHb XXVI/49. — *Köv. az egyezség szövé.]. 1615 : Jöuenek mw előnkben egyfelől az Vitezlő Jlyefalvi Mihaly Deak, mas felől Taploczai Salamon Kata azzony ugyan ezen meg irt Mihaly Deakne, es az menemw egyenetlenség s' gywleóseg ez ket eztendőben közőttök orialtatot volt, melyből böchywltetes fő emberek ielen leuen intek ököth hogy özze bekellenenek, es uyonlag ugy mint egyeb iambor hazas emberek <sz>retetben laknanak; de semmiuton az Azzont arra nem birhatak hogy uizza mennyen az Vrahoz [Cszs;

BLt 4]. 1625 Az mynemw Controversia es egyenetlensegh, az Nemzetes Nehaj Kornis Ferenczné Aszszonim Kapolnaj Bornemiza Judith es Homorod szent marthoni uitezleő Nemes Biro Georgj keözeöt volt ... paronczíolt ő fge hogj el igazi-cziuk [UszT]. 1640 : az ket falu keöszetöt volt neminemő igienetlensegek (!) egi darab hatar ueghet [Retteg SzD; SLt 25. W. 1]. 1651 Hogy azert Ura(m) en az tova vala veszekedesre, es igyinetlenseghre, se Isten se emberek eleött okot ne adgyak ... [Uzon Hsz; BLt]. 1699 tartván az Cseledek közt ertetlenségből szarmozható egyenetlenségtől, ugy vagyon az ros Cseled hazugsága miat magunk közt is valami zenebona ne essek [Szentemeter U; Ks 96 árva Gyulai Zsófia Gyerőfi Borbárhoz]. 1700 kérének munket az Méltóságos Vrak* ... hogy mennénk el az Méltóságos Catholicus Vrakhoz, es az Erdélyi Reformata Religio nevével, kérnök Atjafiságoson es intenők ő Kglmeket es . az Catholica Religion lévő becsülletes Rendeket, hogj . . Gyula Fejérváratt azt az Reformata Oo Scholát oda nem adhattják ... az ő Kglk(ne)k adott Templommal légiének contentusok, es ne ugyekezzenek több Szerencsetlenséget es egyenetlenséget szerezni [Törzs. — *Köv. a ref. urak nevének fels.]. 1713 midőn a korcsomálás felett, az nagy Rápolti es Aranyi Possessorok ő Ngok, es ő kglmek köztött disceptatio s egyenetlenség következett volna, annak Sopiálására, es articulariter valo el igazítására ő Nga ... a Tiszteket ki hozattya H; JHb XXXI/5]. 1726 : El látvan az eddig efele egyenetlenségekbl következett Sok inconvenientiaott Authoralljak . . Csulai Pál Vramat ő Kglmet akar mellyik Atyafinak Joszagat (:ha refractariuskodnek :) foglalni [Kv; JHb XLII.123]. 1740 : Nagod maga jól tudgya mi csoda Lengyel természetü emberek legyenek köztünk kiáltozásb(an), egyenetlenség(en) töltik az üdött melly miá öszve szolalkazással macskalodasak következnek [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1750 : tudom hogy Nagyok köztött még most egyenetlenség vagyon [Eresztvény Hsz; HSzjP]. 1766 : Petrucz György nevezetű Jobbágyát Iffiab Petrucz János nevezetű Atyafinak egyenetlensége Sok ros hirbe, névbe keverte [Grohot H; Ks 40/9]. 1812 : a Groff ő moga . bé ment M. Vásárhellyre es a Groffnéjatis bé vitette azon reménységgel, hogy ott az Attyafiaival az edgy más köztött valo egyenetlenséget közölven, tám azoknak Tanáts adása es szemrehányásai után a Groffné magát meg jobbitja [Héderfája KK; IB. Bali Jánosné Kis Eresbeth (44) grófi mosóné vall.]. — L. még EOE XII, 207.

2. ellenségeskedés, háborúság; dűsmánie, vramásie; Feindseligkeit, Feindschaft. 1592 : Lonai Menihart vallia . . Mezaros fabianne ... találko-zek eo zue Bachi Peterneuel, mierzthogi nekiek annak eleotte valami Igenetlensegek volt, kezdek egimast rutulni [Kv; TjK V/1. 232]. 1593 : istwan vram kepebe aszt fogadak hogj amynemw dolga es egyenetlenségejk (!) voltak egi masal az Che előtt ahol egi massal meg bekeltek es egjmast

megj kowettek [Kv; i.h. 378a]. 1652 Mivel pedig le(n) most ő kglmek a mint lattuk egy mass kozöt felette nagy viszalkodasba(n) es egyenetle(n)segeben vagynak hogy minde(n) gyűlölség versenges ki szalljon köszülő, ugya(n) most mi elottunk adjak be kezeket mind nekunk, s mind egymásnak; hogy minde(n) egy mass ellen valo rankort gyűlölséget le tesznek az Jsten diczösegere [Kv; KvRLt X. A. 1]. 1693 lattuk egjmás közöt a' Nagy egyenetlenséget, egy mas elle(n) valo ellenkezeset [SzJk 268]. 1740: nem tudom hogy az Vtrumban Specificalt földeket hogy a két Atyafi közzül edjikis birta volna békével ... mert Kovács Györgi és Péter mind örökké tiltagatták egymást villangattak felettek fenyegették egymást még némelykor az egyenetlenség miatt műveletlen is maradt némelyik föld [Szásznyíres SzD; Ks 17. LXXXIV. 13]. 1853 Albisi Bartos Sándor és Ferentz testvérek panaszok következtében ki nevezettünk mint Dánok falva hités Elöljárói hogy a fen irt testverek által birtoklo egy földet* a Szomszéd földekkel mérjük egyenlő nagyságra és kövekkel annak szeleít jelejjük ki hogy az Szomszédokkali egyenetlenség az által hárintodják el [Albis Hsz; BLv. — *Köv. a föld határolása].

3. békétlenség; neintlegere; Unfrieden. 1597 eleiteol fogwan Sardi Janos nagi haboruban egyenetlenségbe(n) elt az feleségewel soha semmy bekesseges lakasok egimással nem volt [Kv; TjK VI/1. 93]. 1605: Meg ertettek ő kk Varossul Zöch Gaspar és Öttües Andras kjrally Biro wram közet valo egyenetlenséget és egymással valo perledeset Az kett felnek be Adot feleletiből Tetzet ő kmnek hogy az kett priuatús Ember közet à minemü egyenetlenség eredet Periclitaltatnj latatik az varosnak regy szabadsaga es titkos priuilegioma Vezettek hogy ezeknek az priuatüssoknak egymás ellen valo perek czendessegben legyen, megleen Öttües Andras w(ram) az Varosnak ebből valaszt tezen [Kv; TanJk I/1. 535]. 1711 minden eddig Etzken Andras Uram Felesége és Miklos Déák Uram között meg lett, és gyarlosagbol vagy szanszándokbol esett egyenetlenség ki szálla, igazvén ő kegyelmek magokat arra, hogy ennek utánna o kegyelmek egy mást nem injuriálják, hanem egy mással igyekeznek Istennek élni ember-séges Emberek szolgálattára s példájára [Albis Hsz; BLv. Transs. 33].

Szk: ~ct szit. 1880 ángyát Kovács Ersokot valami kosza hír következtében illetlenül megtámadta s a házások közt egyenetlenséget szított, mondván bátyjának, miért tart házánál olyan nőt? [M.bikal K; RAk 347].

4. nézeteltérés; deosebire de păreri; Meinungsunterschied, Mißverständnis. 1569 hjanak min-keth Manikra* hogy ha my Egyeb Jgye-netlenségek kozteők wolnanakis Ew közteok Jsten zerinth el Jgyenesitenők Melynek Mind az ket fel engede hatra hagywan Minden Jgyenetlenségeket, Es közteők walo per pattwar-kodasokat [IB VI. 225/13. — *Mányik SzD]. 1570: Az Igenetlenséget öremest leh zallytottak

volna eo K. az zaz vram, De Mywel hogy zekeres Jacob vram arra halaszt hogj Minniayan Ielen Ninchenek, hane(m) Mykor Byro vram Meg Ieo . azkor Minden Iot akarnak vegezny [Kv; TjK V/3. 19b].

5. meghasonlás; dezbinare, dezacord; Entzweigung, Zwietracht. 1773: itten az Iffjak az Oregektol nem halgatnak, edgy mast meg nem értik, edgy szoval Nagy egyenetlenség Uralkodik a M. Letaiak közt [M.léta TA; JHb II/3].

6. egyenlőtlenység; inegalitate; Ungleichkeit. 1581 Biro vram hywassa be az plebanost es Inchye megh hogy legie(n) gongya Rea hogy az zaz Nemzet p(rae)dicator nelkwl megh ne fogiatkozzek, zerezze(n) p(rae)dicatorokat eo kgmeknek is hogy ez igyenetlenség myat ne essek panaz [Kv; TanJk V/3. 248a]. 1828: Természetes igazság az is, hogy az osztálykor eshető Birtokbéli egyenetlenségeknek, ugyan olyan színű Jóságokat (!), nem pedig pénz kel potolodni [Cege SzD; Wass. Jk 36].

7. kb alaktalanság; diformitate; Unförmigkeit. 1777/1780: (Az) Erdők edj mástol nem distingválnak .. külön edgyik a másiktól nem szakasztott, hanem A mennyiben a helynek Tekervényes egyenetlensége engette mind a kettő egész accuratioval együvé méretetvén lett Napkeleti Szélessége M. Reg. 160 [Somkút SzD; JHbK LII/3. 162–3].

egyenetlenül egyenlőtlenül; (in mod) inegal; ungleichmäßig, ungleicherweise. 1802 Néhai Nagy Atyám .. Curiája Somboron* Nehai Edes Atyám Sombori Petern(e)k adatott, de szembe tűnő egyenetlenül és kitsiny Quantitasban, el szakasztván azon régi udvartol, gyümölsős veteményes kertnek nagyobb részit a' Csüres kertet egészen [Somb. II. — *M.zsombor K].

egyenget egyenesítget; a indrepta; gerademachen/richten. 1600: Az Ciganok hogi zeget vontak, Igengettenek, fizettwnk nekik d 24 [Kv; Szám. 9/IX. 40].

egyengetés egyenesítgetés; indreptare; Zurichtung. 1587 Naponkent az Cziganoknak zetek Egiengesereol fizettem —/88 [Kv; Szám. 3/XXX. 19]. 1795: Diku János Czigánynak 5000 zsendely Szegek egyenetlésekért százza per 1 xr [Déva; Ks 95].

egyengetett (ki)egyesített; indreptat; zugerichtet, geradegemacht. 1625 Az plebania haznak, adtunk sendelj szeget nro 12 ezert, Igengetet szeget nro 16 szazat [Kv; Szám 16/XXX. 37].

egyengettet egyenesített; a indrepta; gerademachen. 1598 O hiazo szeget egyengettetünk az Cziganokal nro 9700 tezen f. l. d. 94. [Kv; Szám. 7/XVI. 35].

egyenként 1. egyesével, külön-külön; unu cite unu; einzeln. 1585: El kulde minket leorincz

Mester hogy az keotelwereoket eggienkent hazonkent el Iarnok, meg kerdezny ha eo Akarattiokkal leotte az lada elvitel [Kv; TjK IV/1. 440]. 1592 Eleo hozattam ez varosnak minden priuilegiuminkath, mellicet eggienkent ... zorgalmatoson megh olwaswan, minden leweleknek continentiaiat értelmeth, summa Zerenth ky irtham, az lewelekent eggienkent Byzonios eoregh Cotawal megh iegyzettem [Kv; DiósyInd. 11]. 1599 (A vasból) kit olcsobban kit dragabban attunk eggienkent Nieha az roszszat olcobbannis kellet Adnunk hogi nem mint allot [Kv; Szám, 8/XI. 25]. 1687 eő kglme azt parancsolja vala, ha ez után akar Lovas, akar Gyalog az én hiremnélkül, az eő Ngok Joszágab(a) mégyen akar miért mindgyárt meg öllýtéek: Mellyet én halván mondek: Miért ad kgd Vr(am) kalácsot, az kezek(be), mert így edgyenként minket kgd, mind meg ölegethet [Szilágycséh; GramTr VIII. 4 Somogyi István (50), a csehi lovas sereg zászlótartója vall.]. 1804 Ennek előtte néhány Hetekkel el vészvén elsőben két pujka fíjajim, annak utánna edgyenként többek is, meg találtam azoknak kettejét . Almási Daniel Uramnál meg rekesztve [Torda; TLt Közig. ir. sztlan]. 1827 A Colonusak eggienként Esztendőtt által szakasztott szolgálatba vagy hetenként hány napi szolgálatot szoktak praestalni 's miféle egyéb Daciákat tartoznak adni ? [Dob.; Wass. Conscr. 5].

2. mindegyik külön-külön; ficare in parte; jeder einzelnweise. 1589/XVII. sz. eleje (A céhet elhagyók) eggienkent minden társ nélkül, es egiesegiedwl, saiat kezek munkaiual keressek eleteket [Kv KőmCArt. 22].

egyenlő 1. egyforma; egal; gleich. 1546 mykroun az tooth meg chenaltatyak, az wagy az thoon az molnoth meg eppythykh, thahath az my penzel walo fizethesse lezen annak azth egyenlee kelchegel esz fizeteszel fizesseek megh Egykes feleeth fizesse, az massyk feelesz feleeth fizesse [Panot*; DanielO 6. — *?Panád KK]. 1567 az éghaz hely nemesek kedig hwzon eot eot pynzt aggianak kikkel az zekelsegis egyenleo terhet veon magara [Törzs. fej.]. 1568: az Gereomonostory es Mirigioy Nemes vrain ... magokat Erre keoteotték, hogy Ewk Igenleo keolcheggel, fáratsaggal, es gondwysselessel az Nemynemew hawasok felewl gondot wysseinek, es teorwen zerynt Idegen kéztwl meg zabadijchiak [M.valkó K; KP]. 1578: En Zamossy Pether fayedelmeunk Ew Nagh zolgaya wywarban* az waros keozzwl azt az hazatth soha ky nem Akarom wenny, Megh nem Akarom Nemesitthetny Semmi okbul Sem en Sem Maradekym, hanem az varossal egyetemben egyenleo terhet Akarok wyselnem myndenekben es Egyget Erthenem az my az En Allapatomat Nezy Es mindenekben Egyenleo Theorwynt Akarok wyselnem [Dés; DLt 202. — *Szúv.]. 1584 Az Adossag be zedesse felől, Igyen alkuttak, Hogy Egyenlő kölczhyeggel zeggyek be [Kv; TjK IV/1. 324a] | mindeonben eggiat akarok kegelmeokkal Erteny, Es Igenleo terheott viselni [Dés; DLt 214].

594: Badachion Portio ... A Keresthelekiekkel egyenlő teóruenben elnek [UC 113/5. 90. — *Badacsony Sz]. 1612 Fged kerített kolczos Varosának nagy romlássala volna Hogy oly Nemes Ember közünkben lakóul szallana, ki az Varossi emberrel valo egyenlő terhe visselestől szabados legyen [Kv; PLPr 23]. 1622 Egyenlő az fizetes ebben a' faluba(n) a' Ministernek mindenben a' viz szilusiakkal [Dengeleg SzD; SzJk 6]. 1641 Fwzesi Janos egj testuer Kamanczj Mihallyal Az Fagarasi Geórgj Deakne szwle Apiaual egyenlő s egj Izen ualo Attyafiak uoltak [Füzes K; RDL I. 125]. 1792 a meg kárasittatnak része bonificáltassék hasanlo Joszaggal, addig is penig, egj mást tartozzanak egyenlő költséggel oltalmazni s perelni [Aranyosrákos TA; Borb. I]. 1865: ha kedves gyermekeim közül bár melyik maradék nélkül halna el, vagyónát egyenlő mértékben örököljék a' fenn maradók vagy illetőleg maradékaik [Kv; Végr. 6].

Szk: ~ *akarattal/akaratból* a. közakarattal, közös elhatározással. 1570: az ket fel peres egenlew akarathbol hyttak volt Ewtet Teobekel egytembe Az More Janosne hazához hogy az vratul Marat Marhat megh Inteznek es ely oztanak keoztek [Kv; TjK III/2. 69]. 1573 Aztalos Leorinch Azt vallia hogi ... keryk eoket aztalos Imre es Zeoch gérgy lenneek oth es latnak myt az hazba Be raknak hogi Be raktak oztan Egenleo akarattal attak az kwlat aztalos Leorinch kezéhez (!) [Kv; TjK III/3. 72]. 1588 Jöwenek my előnkben 1588 esztendeoben Igyenlo akarattal* [Szenttamás Cs; LLt Fasc. 49. A. — *Köv. a nevek fels. és az ügy érdemi előadása]. 1591 Miel hogy az bizonsagok vgj hozzak be hogy az hazat Egienleo akarathwl czinaltattak vgian azon Eoreksegen kit ennek eleotteis ferenczjnek hozott vólt az Nyl Andrasnak is egienleo Akarathwl czinallianak hasonlo hazat [UstT]. 1598 mind az kett fel Egienlő akarathbol minkett keoz byrok-nok fogua(n) Indultatanak my Eleóttwnk bekesegre es egymas keózeott valo Igyenessegré [A.jára TA; Berz. 7. LXV. 8]. 1606 akkik az leuelben fel úalanak irua be hivatok az Tanaczj-hazba azokat, es akkori ortaly mondoual Masas Thamassal, mondattuk megh egyenlő akarathbol, hogy Cziazar eő flge fogliai volnanak, mind addig, mig Bastatol mas tanusagunk nem lenne feleölleök [Kv; TjK 7. 81]. 1614: Hiuanak minket Egienlő Akarathbol Kiraly Uchaba Az mi Bizodalmas Vrunck, Chyszar Istuan Egi reszreöl, mas Reszreöl somliay fazekas Mihaly [Kv; RDL I. 95]. 1620 Ez kertet mikor Zeölősj Jstuanét Sopia Azzont kj hazasitotak, akor penzek nem leuen az Attyafiaknak egyenlő akarathbol zalagositotak Jacob Deaknak [Kv; RDL I. 97]. 1757 egyenlő akarathbol mindkét fél Oculatorokat kert az széktől kettőt kettőt egyenlő akarathbol fel is vittek es mind a' két banyában meg visgáltottak az Kőztök valo Difficultasakat [Torockó; Bslá]. — b. teljes egyetértésben. 1552: mó (!) azonyommal angyommal az nehay Bereztelky Banfy bernaldnewal, melyth annaazonyal, az my wegezesónk

zerinth egyenlő akarattal, ez zentgyörgynapjára gyóttóttók vala ide Bereztelkyre iambor nemes vraymath [Beresztele MT; JHbK XVI/31]. 1596: Az hazat ket aztallal es egy eoregh rakot ladawal az atyfiak (!) egyenleo akarattal engettek volt Barat Sebestiennek f 2000 [Kv; RDL I. 65]. 1603: Ha ... derek dologh erkezyk tehat az szaz vramis czedulat ne varianak, hanem az eoregh harangzot halúan mingyarast gywlyenek be es megh ertwen az dolgot egyenleo akarattal deliberalianak [Kv; TanJk I/1. 442]. 1635: 1623. esztendeoben, magok* egymasközeott megh alkuván es meg egyvezven, egyenleo egy akarattal az Birak es Tanaczi eleott Comparealwan, mutua fassiot teottek rolla hogy az egy Czehben incorpaltattak [Kv; Céhir. I. 15. — *A csizmadiák és a vargák]. 1759: Tkts Palatkai László Uram mint két Kezeivel az hajába is ragada ... Providus Marusan Gavrila(n)k, de Tkts Mósá László Uramis ... maga tulajdon két kezeivel hasonló keppen az hajába akada ... Marosán Gavrilanak, és egyenlő akarattal ő Kglmek téptek, szaggattak [Árpástó SzD; BK]. — e. egyhangúan. 1567 az erdei országbely hyweink ... ez mynapy réz zerint walo gyeolesekbe egyenleo akarattal végeznek hog' az nemesség az elebbely Rawas zerint Zaz Besnek epetesere minden Kapwtol hwzon eot eot pynzt, aggianak [Törzs. fej.]. 1569 Bernard Schüller Es Franz Werth, hwt zerent azt wallotak egyenlő akarattal* [Kv; TjK III/1. 104a. — *Köv. a vall.]. 1571 végeztek egyenleo karatal eo k. hogy Ennek vtanna senky Borat ciaplarral Ne arwittassa [Kv; TanJk V/3. 51b]. 1592: Birot conneon keozteok egyenleo akarattal chinallianak [Kv; DiósyInd. 42]. 1601: Igerik penigh eo kgmek zaz vram egyenleo akarattal magokat hogy mind az fel vetet Adott, s mind ezt indifferentert Ieowendo vasarnapra be administraliak [Kv; TanJk I/1. 378]. 1775 Léven az B C. Congregatioja és akkori alkalmatossággal végezé egyenlő akarattal aszt hogy ha valamely Betsülletes Mester legény Cehban akarna allani tartozik az Cehuak öszve Gjuláséért flor 1 id est egy forintokat le tenni az Tábla Járásért 12 pénz [Kv; PésúsCJk 51]. 1808: a Betsülletes Czeh egyenlő akarattal végezte ... Hogy mikor Czéli gyűlés van, és temetési kíséreskor tisztességesen jelennyenek meg [Kv; KCJk 21a] * ~ egyezésből közmegegyezéssel. 1777 mind a két Falu ki jövőn Udvari Tiszttyekkel edjűtt határozták meg egyenlő egyezésből a két Falu Határát a Szamos felé egy Dombocskai, a midönis egy követ felis ástak Métének [Konkolyfa SzD; JHbK LVIII/28] * ~ értelemmel/értelemből egyértelműen, egyetértve, teljes egyetértésben. 1578: végeztek voxot kerdwe(n) egyenleo értelemmel es akarattal, hogy ennek vtanna minde(n) zaz ember tiztessege(n) zollyon itben az gywleosbe egy masnak [Kv; TanJk V/3. 169b]. 1589/XVII. sz. eleje: az kömives mestereknek örökös Priuilegiumara, egienlo nyeluel es értelemmel ... illienkeppen ki attuk* örökeoswl s meg allandoul [Kv; KömCART 2. — *Ti. a céhlevelet].

1604: Capitanok es hadnagioknak eleottek Jarownak (!) valasztattak feo Capitanioknak az Vnyo Zerent Kadar Mihalt es Roger Martont mindenekben azert biro vramtol es az Tanachtol fwgyenek eo kgmekis es mindeneket egyenleo ertelembeol chelekedgyenek [Kv; TanJk I/1. 488] * ~ értelmű. 1605 az meli kett Vraink valasztatnak es el mennek azok eggissek es egienleo értelmwek legienek eggik az másik nelkw se eggiel se massal ne tractalodgianak [Kv; TanJk I/1. 512]. ~ kérés közös kérés. 1585 Orsolia Mezaros Miklosne Irasat Atta be kiben Zoryn (!) meg vadnak Az marhak Akik Nalla voltanak, es ky Atta Tarchiay Palnak es tarchiay Georgnek az eo Egienleo keresekre [Kv; TjK IV/1. 526] * ~ konszenzusból közmegegyezéssel. 1622: Az mj az Keozap vtzaj hazat iletj . . Diuisor Vrainal egyenleo consensusbol böczwltek vgj mint Ania s' edes gjermejk között f. 600 [Kv; RDL I. 119]. 1682: Hogy ezen meghirt Korsomalas jo rendben allittassek egyenlő consensusbul Bor birak(na)k rendeltük Szóts Ferencz es Borbely Mihaly vramekat [Dés; Jk] * ~ nyelvel egyhangúan. 1589/XVII. sz. eleje: Annakokaert mys az mi bizonyos egienes értelmwnkbeol, tanacziunkbol megh halgatvan es helyen hagian az megh neuzet mestereknek koniorgeset, az farago es Rako kömives mestereknek örökös Priuilegiumara, egienlő nyeluel es értelemmel törüeny szent megh itiluen, illienkeppen ki attuk örökeoswl, s meg allandoul [Kv; KömCART. 2] * ~ szóval egyhangúan. 1570: Ven Lakatos peter, Lakatos Balint, Zygarto Gërgh, Egenleo Zowal vallyak hytek zerent, hogy az mely Lewele eok pechetekeket vetetek, ... Minden keppen es Minden Rezeben Igaz volna [Kv; TjK III/2. 83]. 1571: Az Thannachnak Megh epitese feleol egienleo Zowal wgy zolnak eo k. hogi Mostan zwksegos voltat Nem Esmery lenny [Kv; TanJk V/3. 40a]. 1588 Jelen lewen ez tizteletes Zemelyek Gyarmathy Gaspar deak hiteos Notarius, es Erdely Istuan Eskwtt Tanachybely zemely ny keozteonk lakozok, egienleo zowal ilyen Jelentest es relatiot teonek ny eleotteonk* [Torda; Pk 2. — *Köv. a nyil.] * ~ szuffrágiummal egyhangúan. 1593 egienleo suffragiummal valasztottak Erasmus vramat az plebania tiztinek viselesire, annak moggia es rendi zerent [Kv; TanJk I/1. 222] * ~ tetszésből egy akarattal, közakarattal. 1600: egy ertelembeol es egienleo teczesbeol dirigaltuk [Torda; DLt 263] * ~ vé csinál egyenlővé tesz. 1696 bizonyos szükseggem esven az I idejeben is azon penzhez* kellett nyulni, ésmet be csinaltam be sikállottam, és az ház földével egyenlővé Csinaltam [Dés; Jk. — *Ti. a szobában elásott pénzhez] * ~ végzésből egyhangú határozat alapján. 1635: enis egygik Teörwentyewed voltam, es egyenleo vegezesbeol volt, hogy az Peresek megh bedwicziek az szekett [Abrudbánya; Törzs. Kalotan Zimul de Kédrpenies (54) vall.] * ~ vokssal egyhangúlag. 1590: Az Was dolgaban Eo kgmek egienleo voxal wegheztenek, hogy ... senky sohowa eleybe Ne Mennyen tiz forint bwntetes Alath [Kv; TanJk

I/1. 127–8]. 1595 : egienleo voxal vegeztek, hogni ez leowendeo hetteon Jspotali Mester vram kezzie el az zwretet [Kv; i.h. 263].

2. egyenlőképpen való, egyenlő mérvű; de egalá másurá; gleichförmig/wertig. 1717/1781 : Bernád János Uram a maga, és több Condisvorok képekben és nevek alatt ... az acquisitumoknak vagy is nevezetesebben a keresett Jóságoknak a Materno aviticumokkal együtt, hasonló és egyenlő oszlását efflagitálák [Bencenc H; JHb LXXI/3. 478].

3. egyféle; de acclasi fel, la fel; gleicher Art. 1733 bizonyos fatensek világosan importallak hogy az kezéhez vett gyoltsot nem akarta el lopni, hanem a maga vett gyolcsával akarván conferálni ha egyenlőe nemis mesze vitte [Torda; Tjk I. 15].

4. egyforma nagyságú/méretű; de aceeasi mărime/proportie; gleichgroß/mäßig. 1617 Czierniczb(en) egy Bulbuk New Retczke, mellet intiztunk ide ala az Iua(n) oldalán való retseggel egienlőnek (!) Sors szerent az Meztakin New Retsegett, . egy Fericzios (?) New rettseggel egienlőnek intiztük (!) Sors szerent [Abrudbánya; Törzs]. 1676/1681 : az hamoroko(n) való másája^a egyenlo légyen á vár belivel; mellyis igazan nyomja meg h száz fontott [Vh; VhU 659. — *A szám-tartónak]. 1724 : Az édes Attyokrol ... maratt ház helyet Elsőbennis négy egyenlő részekre hasitván, a két szelsőkben esett csorbákat ki potoltuk [Asz; Borb. I]. 1747 : Két egienlo részekre hasitatván az fundus, az a' része, mellyen a ház vagyon légjen az Actrixé [Torda; Tjk III. 125]. 1765 : az Exponens Vr Földe egyenlő rész a Tit. Pálfi Mihályné Jármí Judith Aszszony Földével [Széplak KK; SLt évr. Transm. 341]. 1776 : az Retek nem <e>gyellők (!) [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1771 : Beke Adviga es Beke Orsolya ... sorte Divisionis ad aequales duas partes fel osztottak volt az Al Csernatoní Jóságokat, melynek ma egyik részén Kegyelmed ... Krizbai Mozes Uram lakik ..., más meg félszegített Jóságot ad occiderter mi birjuk három Atyafiakul, de miénk ma sokkal kisebb a kégyelmetekénél, holot egyenlőknek kénék lenni a régi Divisio szerint [Hsz; BLév.]. 1781 : egy hold föld őszatlan (!) a kezeknél hagyatik addig, míg a' belső örökségbeli részek (:fel bomolván a csere:) kezekben vissza száll, akkor a' jóságokkal egygyűtt azis oszoljek három egyenlő részekre [Asz; Borb. I]. 1787 : két egyenlő foglato kapats [Mv; MvLev. Tolvaj alias Varga Mihály hagy. 5]. 1848 : a mikor az osztály történt ... Tiboldi és Ürmösi a Jóságot két egyenlő részre osztották [Tarcsafva U; Sf. Pálfi Lajos lev.].

egyenlőben 1. egyenlőben; in mod egal; gleich, egal. 1604 : Az örökséget Egienlőbe birtak [UszT 18/138].

2. kb. közös jellegűen; cu caracter comun; gemeinsam(er) Art. 1588 : talaltatik ... egienleobe az az Adossagh Mindenesteol az Azzonnak özvegysegeben f 63/50 Azert haromlik ebbeol Az

ket gyermekre divisio zerent f. 42/16 [Kv; KvLt Inv. II/2. 17].

egyenlően egyenlőképpen; in mod egal; gleich. 1862 : A' többi öszves vagyonom osztodjék fel egyenlően [Kv; Végr.].

egyenlőképpen 1. egyformán, egyenlő mértékben; deopotrivă, la fel, in egală măsură; gleichförmig. 1558 : Feyerites. Rp.^a Mercuriu(m) sublimatumoth, rusikat, saletromoth, salarmoniakumot egienlo kepen 4 lothot, sal alkali 1 lothot, es esged meg korniwl valo twzon [Nsz; MKsz 1896. 281–2. — *Recipe]. 1566 : Az my keues földünkön lakok hazához szanto földet szena feuet szakasztasson, mint az faluba ualo köz szekelynek eg'enlőkyppen [SzO II, 187 részben átfűt!]. 1568 : Ewkⁱ Igenleo keolcheggel, fáratsaggal es gondwysselessel az Nemynemew hawassok felewl gondot wysseinek, es teorwen zerynt Idegen kéztwl meg zabadijchiak, es mykor Istennek Segythsegewel meg Zabadythatthiak, Igenleo keppen mynd fiwrol fywra eelylek mynden haznalatyval, eo hozza tartozoywal egetembe [M.valkó K; KP. — *A gyerőmonostori és meregyői nemesek]. 1569 Az kys weolgyet penig, az harom falw Egienleokepen byrtak [Mezőbánd MT; VLT]. 1570 : My hwsweh wthan walo cheterteken Mogyorora es wghan otth az Banffy Menyhart Rez Jozagara Mennenk Mely Banffy Menyhart Magnalkywl Ez wylagbw ky Mwlth volna es az Meg Newezet Attyafyak keozeoth a(z) deficiens Attyafiwnak Jozagath ... Egienleo keppen Meg oztanok feleth Banffy Palnak feleth penig ... Banffy Myklos gyermekeynek Adnok [Bh; Eszt-Mk Mogyoró cs.]. 1588 : Ez Erdeőthelky marthon zentt Margit Azzony nap táyban nem twggywk michyoda lelky esmerettel ... Az Atthya chyan Lazlo Reteben mikor wolt volna, mely Eőweys wolt egienleo keppen Az en fiam jobagyat chyan Janos neweótt

Az Atthyawal fegyweres kezzel Reaya menwen ... halalos sebbel illette [Somlyó Sz; WLT]. 1596 : az mely vetesek az vezzeódi^a hataron vagyon ez idei haznok egyenleokeppe(n) ozollyon w kinek keozeott haro(m) rezre [Mihályfva NK; JHb. XXIII. 3. — *Szászvezződ NK]. 1599 : Ezer Arani forint, ket Ezer forint Apro penz, Haggia hog Egienlo keppen Igazan fel oztattassek [Szava K; JHbK XXI/7]. 1617 Az 4 kerekw Stompnak az also Temeliaia mint vagio(n) mostan, ennek vtanna is egienlokeppen tarchiak, es epichek, vgi hogi mindaz kett felnek kara ne legien ieóuendó(b)en [Abrudbánya; Törzs]. 1642/1782 : az mi kevés gyűmöltse wolt az pusztá Szőlő Hegyb(en) azt egyenlőképpen éltek [Szilágy-szeg; Borb. II]. 1661 : Nemzetes Váradí Balcgh Lászlone Aszonyom ... Az Varbeli házat hagyá az maga két attyafiának mihellyen Iste(n) az Országot le csendesitti, az meg nevezett attyafiakra szállyon es egyenlőkeppen birjak [Mv; MvK]. 1683 k. Az Scholat penigh ket Faluiul egyenlő keppen eppitik [Kis és Nagydoba Sz; SzVjk 148]. 1724 : a Bányára menő ösvenyen

fellyül lévő zöld buzát, kalongyába rakván, oszszák négy felé egyenlo képpen [Asz; Borb. I]. 1747: ha ... valami uton módon az Kapusiaktól* Praetensio(an) valo Részt ki nyernék ... egyenlőkeppen osztassék fel [Mezőbodon TA; JHb XI/31. 2. — *Mezőkapus (TA) lakosai]. 1775: ezen ... erdős és pusztas helyeket Bertzeket s Ligeteket Oltszeme Bodokkal egyenlőkeppen birta [Oltszem Hsz; Mk II. 2. 71]. 1787 Ide jó már az néhai Elek Ersebetről Vadadi Andrásnérol maradott passivum Debitum mely az arvait egyenlőkeppen illeti [Mv; MvLev. Vadadi hagy. 4]. 1807: N. Székellj Boldisaris maga adquisitumat ... mind Léányainak, mind pedig Fiainak egyenlőkeppen hagyta [Aranyosrákos TA; Borb. II]. — L. még SzO II, 183.

2. ugyanúgy, ugyanolyan módon; in acelasí mód, la fel; ebenso, auf gleiche Weise. 1572: Thoroszkoi ferencz Esmet Hiua my Eleónkbe harom paraszt Embert ... kiket my meg Esketwen Egienlő keppen aszt valliak mint az fellywl meg irt Bizonsagok [A.jára TA; Thor. IV/6]. 1642: Os Lazar Annorum 70 mindeneben egjenleo keppen val az elseo valloual [Abrudbánya; Törzs]. 1752 minden mester Ember az vásári Munkát, egjenlő képen csinálja tudni illik az fenyő Fa Edényt, égj köszönéséges Tsebrét hat Abrontsal, az többi Edényeket pedig az regi mód szerint [Kv KádCjk 20a ford. németből]. 1775/1802: nem praesumnaltathatik írántak hogy ez 50 Esztendő Tanu a 80. Esztendő Tanuval egy aránt egyenlőkeppen fateálhassan [BSz; JHb LXVII/3. 123].

3. éppen úgy, éppúgy, ugyanúgy, szintűgy chiar aša, chiara la fel, tocmái aša; genauso. 1598 Miwelhogy penigh az veresebben egyenleokeppen taglottak, valamyre erkezik az zappanos legenj, serelmejt, borbelynak fizetesert, keolchyeget, ezeket harman tartoznak megh fizetnj [Kv; TJk V/1. 163].

4. hasonlőkeppen, szintűgy; la fel, in acelasí mód; gleichfalls. 1590 Byro vram Akaratyabol fizettem hogy az Borsolo Janost vittek 4 Loual Zen Mihalra, Mezaros Andrasnak att(am) f. 1 d. 50^a. Vg:an ezeon Borsolo Janost vittek Iprara (!)^a 4 loual Attam egjenleo keppen f. 4 [Kv; Szám. 4/XV. 21. — *Az összeg ugyanazzal a tintával kihúzva. ^aIpp Sz].

5. egyként, egy akarattal; ca un singur om, unanim; einmütig, übereinstimmend. 1553 E-gyenlő kypen modak (!) Ezt hog az mynemy perek wolnanak Az zent marthony haz es Egyeb Eorókseg felől Azt Az dolgoth halaztothak vyz kereszt vthan valo vosarnapra wasarhelyre [Kv; Bfr VI. 295. 1]. 1569: Esmet Egeenlewkeppen Margyt azzony es Kerestely Balas Meg Engedek Buday Gergelnek Mynd zam adast, es Myndent walamyn Nekyk maradot volna Gergelj wram ellenek [Diós K; JHbK XLV/13]. 1570: Az varas feold Mereoje Igh vallya hogy Eothet Palochy es az chinek gergelne fya Egeenleo keppen hittak ki zent gérgh hegere zeolleo Merny, Eo ely me(n)t es ky Merte az myt Mwtatak, De chinek gergelne

otth Nem volt [Kv; TJk III/2. 166a]. 1586 Egy feleol Vitezleo Dobokai Imre Uram, mas feleol Kaszoni Ferencz Deak uram, az eo kegyme vey ..., szabad nyeluekkel, es szabad akarattyok szerint egyenleo keppen, Atyai, es fiui szeretetteol viseltetuen egymashoz, teonek my eleottunk ilyen vallast* [Dob.; JHb III/30. — *Köv. a nyíl.]. 1594: ezen megh irt restanttiaknak zam uetelnek es egieb megh irt czikkelinek keotek magokat egyenleo keppen mind az ket fel hat zaz arany forint keotel alat megh allani [Szászkerked K; LLt].

egyenlőleg 1. egyenlően; deopotrivă, la fel; gleich. 1682: mindenkor jól tudom hogy Abrán Georgy minden időkorban egyenlőleghe korcsomarlot akar falu szerint, s akar vrajén mind vranak, s mind magának [Makfva MT; DLev. 5]. 1742: Mindezen elő számlalt kaszálók ... Maxai Ferencz és Joseff Successori kősz, oszlo, és közös, edgyenlőleg (így!) [Kincsi KK; SLt 8. K. 15]. 1717/1781 Josika Imre Uram eő nagysága kéré a Condivisor Uraimékat, hogy eő kglmek ... a Materno Aviticum Joszágoknak osztozását ne praepediallyák, hanem ... ezt is egyenlőleg per sortem Divisionis ki ki amplectallya és végye magához [Beucenc H; JHb LXXI/3. 479]. 1760: azon resziben másnakis rug oda ki szánto földgye a' Groffeval edgyüt egyenlőleg [Náprád Sz; Ks 92]. 1782: belső Joszágok ... a' két Nevezett Testvér Atyafiak között egyenlőleg Vétetődnek [Magyaros MT; Told. 76]. 1797 mely szánto föld a' Falusi Lakosok között Esztendőnként nyilakra szokott osztatni egyenlőleg, és e' szerint használtatni [Pujon SzD; Wass]. 1838: az egész vágásu Szekér oszoljék két felé igyenlőleg [Malomfva U; Ben.].

2. azonosképpen, ugyanúgy; la fel, in acelasí mód; ebenso. 1772 mások azokkal edgyütt egjenlőleg vallanak, még most pedig ollyon kérdésekre, melyekben fassiock praescribaltattak elejekben [Kük.; JHb LXVII/234]. 1797 Sz Királyi Praediumbeli Colonussaik vallanak egyenlőleg a kérdésre [T; JHb Hesdái cs.]. 1798 mind ketten meghiteltetesk után ... a 2dikra^a egjenlőleg igj vallanak^b [Ádámos KK; JHb XIX/58. — ^aTi. kérdésre. ^bKöv. a vall.].

egyenlőség vmiknek/vkiknek egyenlő volta; egalitate; Gleichheit. 1592: Zylagy Mihaly lewele, Magiarnak es Szasznak ez varosban, egienleosege, vniola feleől, az szaz emberek es Biro tanacz valasztasrol [Kv; DiósyInd. 27].

egyenlővít (értékkülönbözetet) kiegyenlített/pótol; a întregi/completa diferența de valoare; Wertdifferenz gleichen/ersetzen. 1747 ezen vitzinált helyet Kontz János ifju Legény .. által adá Vas Jánosnak örökös Cserébe mellyért Vas János is ada egy Küs nyilatska Szöllöt ámbár ugyan ezen Vas János adta szöllő üti a Kontz János adta helyen lévő szöllöt de mint hogy még az uton belőlli pusztá is hozzá ment meg bonifikálá Vas János ... tizen öt M. forintokkal

és így a vásárt egyenlővitve az irt summát Kontz János Kész pénzüi előttünk lévőla [Bözöd U; Borb. II László István székely ns kezével]. 1841 Ezen vitzinált föld ... Kevesebet ér ámbár ha akkora vanis az Illyés András adta földnél még bonifikálá Vas János és felesége 12. az az tizenkét m. forintokkal és így a vásárt egyenlővitve által adák egyik a másiknak örökösön fiurol fiura maradvánrol maradvánra [uo.; i.h.].

egyenruhás katonaruhás; in uniformă militară; in Uniform, uniformiert. 1856 Serester Sándor Egyenruhás [Szkr; Pf].

egyetlen ellenlábás; adversar; Gegenpart. 1585: Greger Veber vallia, panaszolkodek A' takach Georgj felesége, hogy az vraial egyentelen volna az giermek miat En monda(m) zerezd zeoch Casparhoz, Monda Az Azzony amy (!) bekesegewnk-nek meg maradasaert hozza venne Zeoch Caspar a' giermeket, De Az eoreóksegehoz es semmiheöz egieb Iowaihoz Nem Akar Niulny [Kv; TjK IV/1. 442].

egyetlenkedik egyenetlenkedik, civódik; a se certa/ciorovăi; Zanken, uneinig sein. 1570 Kutas Jsthuian Ezt vallya .. Thwgya aztis hogy Eccher Zonkolios Matiasne kezdett volt Antallal oztzas feleol valamyt Jgentelenkedny, Thwgia azt hogy Antal adot valamyt neky, Es leh chendesitettek Iamborok eeket [Kv; III/2. 137].

egyetlenség egyenetlenség, viszály; neintelegere, ceartă; Uneinigkeit, Streit. 1570: Theremy Ferencz, Ezt Bezelly hogy ez elymwt Eztendeobe kwlte volt Ewtet es Lwkach deakot, az Balasy Lazlo es Sala Imre keozt valo Igentelenzeget valamj keoz feleol (így l) Agotha Zabo Casparne, Kappa Myhal, Zabo Caspar, Zabo Peter Zabo Caspar fyay, Es Keomyes Georgy hitek zerent vallyak Mykoron Eo kezettek Igenthelenzegg Thamadot volna az Zabo Gaspar haza feleol, Mellyet Megh zabo Gaspar Jdeieben 1400 flra Beochwlte volt, ... vetelkenek volt, Segeswary Damokos Jgh zolt neky, az Nekem Engeditek En 1800 flot Adok erthe | Dienes deak vallya hogy gruz peter ... Tablara hytta volna hozzw-telky Isthuian (!) Nemy dologban valo Igentelensegek Myat, Es kery eotet hog gongiat viselne | ha ket vagy három Emberrel keozwleak perlenek az Ellenek nem volna, ... Az zaz vrain azt Mongyak arra hogy Jgenis ellenek vagion az perles, Melybeol Naponket Nagiob haborzazgh Ezwestes es Jgentelenzegg Thamad [Kv; TjK III/2. 61, 131, 157; TanJk V/3. 3a. — *Tollban maradhatott vmi ilyenféle szó: eligazítani]. 1571 Eleoszer Ertky eo K. varoswl. Biro vram es az Thanach keozeot valo Igentelenseget keryk eo K. Byro vramat vgy Igazgassa es wgy Byria az Tanachybely vramatis hogy Neh legien Ez fele Rendtartatlansagh Es vyzza vonas eo k. keozeot [Kv; TanJk V/3. 39a]. 1575: Meg Ertettek eo K. Biro vram panazolkodását Az

keozteok valo haborgas feleol Ez fele Thanacz-bely Igentelenség Semmy Iot Nem hoz az keozzeg (!) keozyben [Kv; i.h. 415b]. 1576: Towaba' arrais kerik eo keget Biro vramat hogi Az Mynemw Igentelenség vagion Az varos penze feleol herceg gaspar Es hwzar ferencz keozet, Ince eeket hogi ez Ieowendeo Masik egibe gwlesig ely Igazicak dolgokat [Kv; i.h. 137a]. 1849: Kelemen Béni, és Krizsán Mária közzött valami egyetlenség ütötte ki magát, tehát követelésünkkel ha akarunk, most lépünk fel [Kv; Végr. Vall. 102].

egyeránt l. egyaránt

egyértékű azonos értékű; de aceeași valoare; gleichwertig. 1865: Vagyonomnak négy felé osztását és gyermekeim 's illetőleg unokáimnak való átadását végrendeletem végrehajtóira bízom, azon kéréssel hogy a' nyilak ki csinálásába — a' mellett hogy azok a' lehetőségig egy értékűek legyenek, gyermekeim, 's illetőleg unokáim kényelmére tekintettel legyenek [Kv; Végr. öz. br. Radák Istvánné gr. Rhedei Klára végr.].

egyes l. mn. 1. egyetlen, egyedüli; singur, unic; einzig. 1654: Hencz Janos Eöreögh Eöznegy ember egyes, meddű Tehene [Kétely SzD; Ks. Bánffy Anna urb.].

A kettős értelmű fogalmazás miatt az egyes az emberre is, a tehénre is vonatkozhatik; az előbbi esetben az adalék a 2., ill. 3. jel. alá tartozik.

2. egyedülálló; fără familie; alleinstehend, (Mensch) ohne Anhang. 1722 Stéfán Krisány az Urakhoz menvén panaszolkodot, egyes ember lévén, a szolgálatot nem győzi [Szacsál H; Born. XL/1]. 1769 hogy eddigis nem udvarolhattam az én Sok felé valo járasim miatt mint olj szegény edgyes Legény áki is sok bajoskodással éli világát arról alázatosan bocsánatot kérek [A. Ilosva SzD; Ks 94 Lev.].

3. magános; singuratic; einsam. 1646: Szabo Janos Vram, maga beteges es eggies állapotaiat elő zamlaluan, mikeppe(n) ez mostani Pestisben mind fia, s mind penigh az egy Leanya megh holtanak ő kgltól, es im(m)ar cziak maga egyedwl maradvan az feleségevel eggiwt, kenszeritetik gyamoltalan erőttlen állapottiaban gyamolt es fiat fogadni [Burjánosóbuda K; JHbK XXII/29]. 1653: Az ki szegény eggyes állapattal vagion penigh, az olyan igaz mentséggel s ne hazugsággal állassa dolgát, hogy körmén ne kapják az tökeletlenségét [Cege SzD; Wass]. 1670 k. az szegény feleségemetis hossas betegsege utan, mellollem el veve, az Ur Isten egyes alapothal vagyok [Kv; AsztCJk 13a]. 1676/1681: Hunyadon Csizmadia Peter valaszsa. Ertvén értéketlen egyes voltat, hogy Mesterségétis jobban úzhesse az Taxa helyet szolgállyon, Mesterségével, mely talam könnyeb az paraszti szolgálatnal [VhU 444 Thökölyi Imre vál.]. 1681: lattiák meg elememet es már vensegre hallatt edgyes állapottiakat es hogi Isten eo Felsége magzattyakatis kiket Isten nekik adat volt, töllek bölcs itéletiből el kívánta [Alvinc AF;

Inc.]. 1736 az Incta Aszony maga egygyes állapottához képest igyekezett a maga dolgainak folytatására [Dés; Jk]. 1741 instalog az Mlgs Grof Urnak Considerálván beteges es egyes voltomott is ha mod vagyon bene meltoztasek engemet már Venseghemre nyugodni hadni, es ilyen nehez es munkas hivatalban bele nem alítani [Zejkfva H; Ks 101 Zejk Miklós lev.].

4. nőtlen; necăsătorit; ledig. 1760: Eit egyes eletet 1738 esztendeig [Becski].

5. közös; comun; gemeinsam. 1843: egyes akarattal a' négy el bodorgott ketske gidok között az egyiket meg fogjuk [Dés; DLt 1492].

Szk: ~ *megye* iker-eklézsia, társcegyházközség. 1612/1723: a' Koronkaia azt kívánnák mi tölünk hogy egy Megyét tarcsunk ö vélek ..., holott kedvünk ellen hamis Tanítót fogadtanak, az egyes megyének pedig egyenlő akarattal kellene Papot fogadni; ök ezt nem tselekedték [A hagymásbodon (MT) ekl. könyve].

Az adalékban jelzett időpontban a két tőszomszédos község Hagymásbodon és Koronka egy társcegyházba tartozott, tehát egy lelkesze volt, és ezért az előbbi községbeli egyháztagnak méltán tiltakoztak azért, hogy a koronkaia az ő kedvük ellenére — szerintük — „hamis tanító”-t (lelkészt) fogadtak.

6. egységes; unit, unitar; einheitlich. 1605: Mostannis ertwen az Generalis giwlesnek mind napiatt, s mind heliet, es az Nagod hiwatalliat biztatto Leweleywel egietemben Nem akaruan azt swketseggel el mulatni, Varosunknak regli szokasa szerint kwleóttének ide, hogy ercziwk es halliuk mind az Nagod kewansagatt s mind penigh az orzagbeli rendeknek eggies allapatiat es ertelmet [Kv; TanJk I/1. 512 a város követeinek egy-i ut.]. 1653 Végre én reá rohanék a hídra az én népemmel, és elől magam puskát ránték — pallót ... Azonban a szekeret kiáltám, s neki tódulának azok is fegyvert ragadván. És így a törökök megtartózanak, látván, hogy más dolog leszén, és hogy egyesek vagyunk és egyszersmind akarjuk. És hátra állának, és mi mind általmenénk, és megszállánk, és a török is általtakarodék, de igen későn sötétben [ETA I. 137 NSz].

7. egyetértő; inleagător; einmütig, einträchtig. 1605: Mindeneknek eleótte kewantatik az hagi az meli kett Vraink valasztatnak es el mennek azok eggiesek es egienlő ertelmwek legienek egyik az másik nelkwl se eggiel se massal ne tractalodgianak [Kv; TanJk I/1. 512]. 1642: miuel az Haaznak olj tagassagatt lattuk lennj, hagi keet hazaz (!) Emberek is el lakhatnak benne, kialj kepen az kik egiesek .. aestimaltuk az Haazat f. 600 — [Kv; RDL I. 128]. 1683: eo Ngok gonosz akarojval soha, sem titkon sem nyilván semmi színek alatt nem tractalok sem edgyes nem lészek [Uti]. 1726: kérem kett Fiaimat, hogy az Istent igazán félyék, ... edgjmast szeressék, megbecsüllyék, edgjseks légjenek, mindenben edgjmast segittsék [JHb XXXV/21 br. Jósika Imre végr.] | En Háromszéken voltam es fülhegyjel hallottam hogy Ngok nem eppen egjes, de okait nem hallottam és eppen nem érttettem ... azért ... Ngok között való ellenkezéseken eleitől fogva

inkább szanakoztam mint Sem hallani kívantam [Kv; Ap. 2 Henter Dávid Apor Péternéhez]. 1764: a Biroval a Tisztarto nem volt egyes mivel a Biro sokszor mondotta S.V. futelas szarkája* ra mit hajtak Én mert Nékem ir eő Naga mit tselekedgyem Nem Nékia a Biro tudom hogy a Malam Mesterrel egygyes volt [Kóród KK; Ks 19/I. 6. — *Szarka József]. 1781: Nagy praejudiciuma lehetne továbbá az edgyik atyafinak ebből is ha az másik a' közös Jobbágyok(na)k gyermeki között többet venne bé Udvarába Tselédnek mintsem a' másik atyafi. Légyenek azért a' Testvérek ebben a' részbenis edgyesek, és hasonló Számmal végienek bé efféle Jobbágy gyermekeket maguknak [Told. 27]. 1795 Fejér Ferentz eöröкке egygyes volt az Édes Anyával, de Antal eöröкке külözöt [Osdola Hsz; HSzJP].

Szk: *példás* ~ *életet él* példás egyetértésben él. 1777: minekutánna Kedves Feleségemet ... Hites Társul el vettem, véle mindenkor példás edgyes életet éltem véle való edgyes házassági életben azakan kívül, kiket Isten magához szolított még két mostan elő fiu magzatokkal meg áldott [Cintos AF; KGy].

8. ~ *valamiben* részes vmiben; a fi pártasla ceva; (mit)beteilit sein an etw. 1602: bizonyitanak az arua Twtora es Semie(n) Peter Betlenfalua ellen hogj rezeq uagió(n) az falu hataraba(n), es hogj ennek eleotte is mind utes kertek, porgolatok, kapuk saroknak megh czinalasaba(n) edgiesek uoltak az eleik az falual [UszT 16/2].

9. egyszerű; simplu; einfach. 1736: A közönséges fő emberek egyes nusztos süveget viseltenek ... Olyat viselt Gyulaffi László fő bejáróságában [MetTr 347].

10. egyszemélyes; pentru o persoană; für eine Person. Szk: ~ *ágyacska*. 1675 Egy hársból kötöt edgyes rosz ágyacska [Dés; Borb. II] ✱ ~ *karosszék*/karszék. 1632: Uduarbiro háza Ket hozzu paraszt karos szék N 2. Eggies embernek ualo karszek N 1. [A.porumbák F; UC 14/38 Porumbáki Urb. 177]. 1673: Egi eggies Kár szék [Wass. Borsai István hagy.]. 1681 Udvar Birák Háza Vagyon ezen házban: Asztalos czinalta, fal mellé valo, eől partazatos hoszszu szék Nro 2 hoszszu kar szék csak fejéren Nro 1 Egyes karszek csak fejéren Nro 1 [Vh; VhU 516]. 1802: edgyes Karos szék [Dés; DLt 4]. 1833: Régi modi rongyos, karos égyes Székek hat [Katona K; Ks 73. 55] ✱ ~ *szék*. 1637 Az Eoregh palotaba(n) Negy giontaros karos szék, es egy kiczin eggies szék [Teremi KK; Ks 69. 50. 44]. 1660: önyveztem egy egyes szeket d 6 [Kv; AsztCJk 78a]. 1675 egi paraszt asztal labavalj edgiütt mellete ket paraszt pad szék edgik fias ket parast kar szék festet edgies szék [Mezőmadaras MT; Borb. II]. 1679: Zöld festekes eggyes Szék nro. 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 7]. 1681: Szám tarto Ház Szobája ... Eggyes szék — csak fejere(n) Nro 3 [Vh; VhU 521—2]. 1687 2 eggyes szék [Kál MT; Berz. 2. 41/95]. 1720: edj hitván egjes Szék [HSzj *félkés-szórólapát* al.]. 1736: Az Palotában

találtatott Töltött bőrös könyöklös edgyes Szék 1.. Virágos Matériájú töltöt könyöklös edgyes Szék 2 Gyontáros festett edgyes szék nro 11 [Várhegy MT; CU XIII/1. 100]. 1753 Karjas hosszú szék nro. 2. Egyes szék mellyek-(ne)k egyike gyarbo nro 4 [Mezőőr K; Told. 18 néhai br. Bánffli Zsigmond conscr.]. 1778: Bőrös karatlan egyes szék [Csapó KK; Berz. 4. 8. C. 18]. 1790: Két hitván paraszt egyes szék | Két karos tserefa kiseded egyes Szék [Mv; MvLev. Cimbalmos Ferenccné hagy.]. 1802 édgyes Karos szék [Dés; DLt 4]. 1833: Egy töltött jo diofa kanapé zöld csiku tarka kartonnal bé vonva, hozzá tartozó töltött, Diofa karos szék egy — és más hat töltött egyes Diofa Szekek ... a kanapéhoz hasonló kartonnal bé huzva [Katona K; Ks 73. 55]. 1851 A Hijuba el törődözött egy-gyes ülő Székek [Dés; DLt 1852. évi iratok közt].

11. ~ *gyertyatartó* 'p' 1596: Egy ohn gyortya tarto egyes [Kv; RDL I. 65]. 1615 Egj Egyes gyortya tarto f — d. 25 [Kv; i.h. 97]. 1625: Wagon ket rez gyortya tarto egyesek f. 1./ 20 [Kv; i.h. 126]. 1793 Ket gyertyatarto mely(ne)k kiüpjü kettős agu nyoltz edgyes gyertyatarto [TL Consr. 14].

Valószínűleg a többbárú karos gyertyatartóval szemben az egyágú/lángú gyertyatartóra vonatkozatható adalékok.

12. ~ *rúd* ?félkéz-rúd; präjină pentru o singură mină; Stange für eine Hand. 1804: Egy kétt kéz rud, egy egyes rud [HSzj kétkéz-rúd al.]

13. ~ *ajtó* ?levélajtó, egyszárnyú ajtó; ușă cu un singur canal; Tür mit einem Flügel. 1856 egy vasazat egyes ajtó [Mihálcfa AF; HG br. Gerliczy lev.].

14. ~ *kapucska* egyszárnyú kapucska; portitű cu o singură aripă; einflügeliges Törlein. 1842 A' Csűrös kert, melybe a' major kertből egy rongyos édgyes kaputska nyilik ..., az uttzárol a' bejárás egy két felé nyilo avaték kapun van [Oprakercisóra F; TSb 51].

15. egyetlen, egyszeri; singur, de o singură dată; einmalig, einzig. 1736: Az vadhoz, akkor stuczból, tersényiből, pulyhából, egyes golyó-bissal lönek vala, ha találta, ott maradt, ha nem találta ritkán ment el sebben, sőt mintegy törvénye vala abban az időben az vadászoknak, hogy ha vadhoz lőtt s nem lőtte, vagy vért vagy szőrt elé nem hozott, plága-lapoczkát hordozván magokkal, azt jól megcsapták, vagy fiatal fát vágtnak le alatta [MetTr 372].

16. ~ *szám* az egy egységet jelző szám; cifra unu; (Nummer) eins. 1834: a' kupa rubricában az egyes Szám nyoltzasanak van Corrigálva . diffcultásul ki tétetik 1 veder 4 1/2 kupa pálin-kának az ára [Somb. II].

17. együttes, közös; comun; gemeinsam. 1677 Nem egyei (!) * Eles György Nagy Sofitol, feleségetől, kinek causaja hogy fen forog el mult het esztendeje mivel ... separatiojok altal egyes életre ne(m) perfiacialhattuk^b es nagyobb engedel-messeget Eles György Partialisunkhoz mutatta hivata(m) hűti mellé feleségét ki tellyességgel

redealni nem akart: kívánván hogy Cohabitatioja férjével ne legyen ... Eles György második hazas-sagra által bocsattassék Felesege pediglen perpetuu(m) vinculu(m)ba(n) hagyattassék [SzJk 130. —! *M.nemegye BN. ^aA szétvált házasségeket].

◇ Szk: ~ *arany*. 1625 Wagon egy ketteos arany, megint egy egyes arany is [Kv; RDL I. 126]. 1656 Igaz ligában valo hetes, négyes kettős és egyes aranyak három száz hetven hét [Cege SzD; Wass]. 1705: kértem kölcsön ... ötven formális edgyes aranyakat [Nsz; Told. 2]. 1725 tanáltatott arany Tövisen Egj regi arany, melyis lehet ötvenes tizes arany hat ... kettős arany, egj .. egjes arany tizenharom [Ap. 5] * ~ *aranyforint*. 1637: Ittem Egj Ketteos arany forint. Ittem harom Egyes Arany forintok regiek [Kv; RDL I. 111] * ~ *cikiny-arany*. 1717: van Harom egyes Czikiny Arany [Ap. 5. — Az EtSz 'egy bizonyos arany pénzem; eine goldmünze', a TESz pedig '(régi velencei) aranypénz; (alte venezianische) Goldmünze' értelmezéssel él] * ~ *császár aranya*. 1781 Duplász Császár Aranya. Egyes Császár Aranya [MNY XXXVIII, 57].

11. *névm* egyik-másik, némelyik; unii; mancher, manche, manches. 1727: A Paraszt Fundusok után nincsen más örökös Széna fű hanem az Falunak levén közönséges bőv Széna füve, mikor abban osztanak, nemellyek a' Szegényebbek közzül, kettő, három áll egy rudra, a' Gazdagjabbak közzül penig edgyes két, harom rudatt kaszáll [Mezőcsán TA; Ks 15. XLIX. 5].

egyesedik egyesül; a se uni; zusammenfließen/laufen. 1772 Igazé az is, hogy . . az hol a' Gátról le menő Viz, a' silipről le menő Vizzel édgyesedik a' Kűküllő árkaiban nagy kövek láttzottak szá-raszság idejin ? [Kük.; JHb XX/27. 6 vk]. 1790 a határ mint egy által vágja, által vízi magát, az említett ország utonn, és ott is hasonló hajlásba egyesedik, megyen a' tő dugásra, vagy gátra [Báld K; BLt].

egyes-egyedül egészen/teljesen egyedül; singur-singurel, absolut singur; einzig und allein. 1589/ XVII. sz. *eleje*: Ha peniglen ezis teórténnek, hogy ualamey Farago, uagi Rako Mester ez tiztesseges Cehet el hadna ... semminemw miuet fel ne fogadhassanak, egibe giwluen, ne miuelhessenek, magokat egibe ne verhessék*, hanem eggienkent minden társ nélkül, es egiesegiedwl, saiat kezek munkaiual keressek eleteket [Kv; KőmCART. 22 *Azaz se volt cőtagokkal, se céhen kívüli kontárokkal társaságba egybe ne verődhessenek]. 1639: Ezt tudom, hogy az rabok éjjel-nappal ittak, dorbézlottak Kállainával, részegeskedtek. Egyes-egyedül hált osztán éjjel benn a házban az rabokkal [Mv; MvLt 291. 188a—191a átírás-ban !]. 1703: Nekem most Istennek hálá testem meg vekany egességb(en) nyugszik, de mint az társától meg fosztatott Gerlicze galamb egyedül nyög es szomorkodik, így énnkemis egyesegyedül lévén Szivem bánkodik [Ne; MvRk Alvinczi Mihály lev.].

egyesen 1. egyetértésben; in інтелеgere; im Einvernehmen miteinander. 1626 Elseoben mint hagi ezen szerelmes Atiamfia es hazas tarsom engemet mindenkben hiuen szolgalt, keduemet keresuen mindenkben meg ningotott, velem Istenesen es eggiesen lakott: Azert hagiom az leaniomnak es vömnek, hagi az meddig az en edes gazdam Azzony vellek itt akar lakni, bekeuel itt tartsak: az Atiaj ket reszet ne haborgassak [Kv; RDL I. 129]. 1715: mind a három Falubéliek birják égiesen az határokat s ne veszekedjenek [Lupsa TA; WH. Kriszta Mojszin (54) vall.]. 2. egyenlőképpen, egyformán; in același mod, la fel; gleichförmig. 1832 mindnyajon egyessen vallanak az 1ső 2dik 3dik 6dik 's a többi kérdő pontokra [HG].

egyesített unificat; vereinigt. 1832: Demeter és Éfraim edjesített Bányak [Abrudbánya; EHA].

egyesítettett egyesített; unificat; vereinigt. 1786 Nms Kúkküllő M. Székkel edjesítettett vármegyének edgyik érdemes és Ordinarius v. Ispánnya Agyagfalvi Titt. Nzts Sándor János Ur [Msz; LLt hiv.].

egyesítettik egyesít; a unifica; vereinigen. 1832 Az Barom Piatz az Also Porondhoz közelebből lett felfogással egyesítetttven, — disze-sebbé is tétetett [Dés; EHA].

egyeskedik '?' 1856 (A birtokot) pénzért áruba vetem öt ezer pengő forintért s ezen írásom által ígérem is, e szerint egyeskedni a bérleti idő ki teléséig [Gagy U; Pf Pálfi Mihály lev.].

egyeség 1. egyetértés; bună інтелеgere; Übereinkunft, Einvernehmen. 1571 azkor Twgiak Bekesegebe valo leteket Mykor eo K. keozet^a egyesseget es Io gondviselest latnak [Kv; TanJk V/3. 39a. — ^aA bñr meg a tanács]. 1575 Mindenkeppen Akaryak es Iowalliak, kerykis Azon eo kegket hagi keoweszek az egyeszeget es Bekeseget Minden Ideoben, Mert vgy lehet mynd az eo kegek gondviselese hasznos az keoszegnek Mind eomagoknak [Kv; TanJk V/3. 119a]. 1578 myert hogy sokan az warasbeliek kőzöt hazokat keottyk Nemes zemelyeknek es az varas priuilegiumanak e keppen ellene chyelekednek, hogy eo kgmek Byro vram tanachaua walazzon ketteot Az vrain keozzwl kik az tablan publice et Manifeste protestallianak hogy Miért Az varasnak zabadsaga es chyendez egyessege nem zenwedý hogy a Nemesseg keozwnkbe zallion, hagi eo kegmek is Az Nemes vrain vgy aggyak penzeket valamely varasbely embernek hazara hogy semmykeppe(n) hozza nem bochjattiuk [Kv; i.h. 176a]. 1608: az perleodes az Attyafiai keozeot ne(m) szerez egyessiget sem attyafiuy szeretetet Hane(n) inkab haborusagot gywleosisget es uisza onast hoz [Kv; JHb XXVI/49]. 1628: Istennek segitsige velwnk leue(n), az Diuisio keozteók Jsten szerent, es minden Ellenkezis nelkwl, Attiafiuy

zep szeretettel, Eginessiggel vighez menuen, mely eginessiget es Attiafiuy szeretetet Ennek vtannais tarczio(n) megh az vr Jsten keozteok. Mi ... Adtuk Ez Jnuentariumot az dolognak nagioib bizony-sagara, es Ereössegere [Kv; RDL I. 137]. 1716 mi Dobai Urammal Beszilgetvin az Joo Harmonijart s egjessigirt hadtuk kgldnél^a [Kv; Ks 33 Röd II. II. 40 Viski Pál lev. — ^aAz erdőt] Mindenek felett arra vigyázza(n) hogy a szegénység minden rendek között a három falub(an) igazságot és edgjesseget kövesse(n), a Tehetösebje a szegényit és jövevényit ne zaklassa ne oppimallya hadd legje(n) kinek kinek elegendő kaszalo és szántó földje [Szászkered K; LLt Lázár Ferenc kezével]. 1762: de az oczfalvi Lakosok az Ur hire nélkült semmit nem cselekedtek a közönséges osztásnak dolgában, hanem előre hirt tettek, és szép egyességet tartottak [Bögöz U; IB]. 1801: Ezen Nyil-vonás szerént valo osztály a leg szebb atyafiságos egyességgel végben menván, a három Mlgos Léány Testvérek magok részeket kezekhezis vették [Kv; Ks].

2. közösség; comunitate; Gemeinschaft, Gemeinsame. 1578: En Zamossy Pether, Feyedel-mewnk ew Nagha zolghaya wywarban^a az Nymethy^b Nehai Zeoch Istwannetwl Annazzontwl es gyermekyewl weotthem wala egy hazatth Ezt megh Erthwen az Deesy wrain waroswl, Tharthwan Attwl hogy En Ew keozteok azt az hazat megh Nemesithenem, es magamath az warossy eggysigbewl ky wonnam, waroswl Enghemet azon hazbwl kywetettenek es pynzemet le Theottek [Dés DLt 202. — ^aSzűv. ^bSzamos-úvjárnémeti SzD].

3. '?' 1617 el eget vala az az haz .. meegh enis ot valek az mégh feődesebe(n), en az teteien valek, s azonban engemet varos Edgiessege adni el hjuanok [Mv; MvLt 290. 26a].

egyeséges uniform, unitar; einheitlich. 1605: Mind az altal megis ha Vgian towab urgualtatnak az ennek eleötte raitunk essett sok Nyomorosagokatt meg mutogathattiak keőnyeőrges keppen amellich eddigh raitunk estenek az Communitasnak közönséges ertelmenek egiesseges nem lete miatt [Kv; TanJk I/1. 513].

egyest együtt; împreună; gemeinsam. 1736 mikor az uraknak jó kedvek érkezett, szintén ugy ivutt egyest vele^a, mert azok vagy fő vagy jó nemesembereknek gyermekei voltak [MetTr 361–2. — ^aTi. az asztali szolgákkal].

egyesül egybefolyik; a se uni; zusammenlaufen. 1772: az hol a' Gátrol és Silipről le folyo vizek egyesülnek, a' Küköllő fenekében valami nagy kövek száraz időben jól láttzattak [Ádámos KK; JHb LXVII/287–8].

egyesülés 1. egyeztetés; potrivire; Übereinstimmenlassen, Vergleichung. 1606 Eggik felöl az vitezleo Swkeósd Miklos vram ... Masik feleol ... Sebestien Janos es Sebest: Balint köpecziek

Jeleöntuen es kerue(n), hogy eo keglmek egmas közöt az mynemw közbe vetesök volna, annak Jsten zerent valo egieswlesebe lenne(n)k ieleön, es azt az my hwtwnk szerent megh iratnok [Köpec Hsz; Ks 90].

2. megállapodás/egyezés; інтелеgere, inuoiälä; Vereinbarung. 1606: Mely alkalmat es eggieswlest, my az my hwtwnk szerent megh irattúnk es peche-twnkkal megh erőssittetu(n)k es az ket felnek bizonsagunl attúk [uo.; i.h.].

3. egybefolyás; confluentă, unire; Zusammen-lauf. 1805 A' Nagy- és kis Szamos^a folyóinak Déés városa nyugati része felől utolsó egyesüléseken alól, mintegy kétszáz lépésnyire, az ugy nevezet hágók között [Dés; EHA. — "Nem a ma Nagy- és Kis-Szamosnak nevezett két folyóra, hanem a dési nagy Szamos-ágra és a városnak a múlt század végén megszüntetett malomárkára von.].

egyesület egylet; asociatie; Verein. 1829 maradt még 14000 fl. Melyből kivonván a' pénzhéli értéket 6749 fl. 11 2/4 xr Marad Tereh egyesü-leitinken 7250 fl. 48 2/4 xr. [Kv; BLt 12 Kv-i dologház nyomt. szám.].

egyesült egybeolvadt; unificat; vereinigt. 1787 ezen Marus székkel edgyesült Nemes Küküllő Vármegyében [Mv; MvLev. Mich. Máthé hagy. 1].

Szk: görög ~ görög katolikus; unit, greco-catholic; griechisch-katholisch. 1861 a gör(ög) edgyesült papilak és Cziinterem szomszédságában [Kv; SLt Végyes perir.] * ~ görög hitű görög-katolikus (vallású); de religie greco-catholică; griechisch-katholischen Glaubens. 1839 Torda Várossa Piatzi Fertályában lako edgyesült és nem edgyesült Görög hitű vagy Román családok [KLév.]. 1849: rendelést kérek tétetni hivatalosan a Zsibói református, és edgyesült görög hitű lelké-szekhez, hogy mind reformáltatásomról, mind férjhez menetelemről hiteles bizonyítványokat küldjenek ide át [Kv; Végr. Vall. 28] * nem ~ görög hitű görögkeleti/ortodox román vallású; de religie greco-orientală/ortodoxă; griechisch-orientalischer Religion. 1839 Torda Várossa Piatzi Fertályában lako edgyesült és nem edgye-sült Görög hitű vagy Román családok [KvLev.] * nem ~ görög vallás görögkeleti vallás; religie greco-orientală/ortodoxă; griechisch-orientalische Religion. 1799 Vaszi Halmás, Nemes Felső Fejér Vármegyei Sárpataki ... nem edgyesült Görög Valláson lévő Dászkél, beszél Oláhul, és tudja az Oláh írást, Magyarul-is egy keveset ért [EM XLIX, 541].

egyesztendő egyéves; de un an; einjährig. 1754: Iffiu Legénységiben vett és vétetett volt három ökör, és égj unő Tinokat, égj, égj esztendőseket [Gernyeszeg MT; TGsz].

egyetemben I. nu együtt; împreună; (mit)samt. 1507 Eleozor hagyom az En feleségem<nek> az Bozy* tot mynd az molomal egyetembe | Az En Aruaymnak hagyom go<ndv>yselesekre es

otalmakra gergel deakot Zent Egedyt Eucemet hog tekyncen az Istenre vyselye gongokat es otalmazza egyetembe fratay gergel Eucemel egye-tembe [Kv kör.; Nyírk VI, 186—7 és hm. Cheh István végr. — "Koloszbóson levő]. 1508 az Zwky Isthwan az ew hwgayual egetembe, az Ew Mwsthoha annokot meg elegytette [Kv; EM XXIX, 261, 263]. 1546 az Egy, Ezkoffya es az Egy, rohanakwalo, komoka (!) mynd az keeth, nest gereznawal, es az haath arany gryr, mynd az yzymakos (!) penzewel^a Egyethembe, az my wolth. Ezek mynd, Banffy Bernaldnak maradya-nak, es, Ewee Legyenek [Radnót KK; JHbK XXXVIII/19. — "Elírás *lysimachos* h.] | az also thoos mynd molnawal Egyetembe thyztan Egyedy! Bogathy Chasparee legyen azt neky hathwk [Panot^a; DanielO 6. — " ?Panád KK]. 1551 Pogan Soffya azzon nehaj barcziaj Palne, az ew gyermekewel egyetembe [Mezőszengyel TA; BfN 304/108]. 1554: sardon az szaz iswan (!) haza ky wala hat hold földiuel egetembe [Sárd K; Törzs]. 1556 Az bór arrabol keth forynth Marad meg Ez wel egyethembe holnapy napon Adok hwzon-keth forynthot [Mikefva KK; BfN VI. 283/2]. 1561 Thyzthelen(deo) es Byzoth vram, The k. Thuttara Aggywnk (!) Mynd Az Aknay Byrowal egetembe^a [Dés; BesztLt 6. — "Köv. a nyil.]. 1569 az Nagy weölgy torkat ... az kynchyes domb terywel egyetembe bernald balas kazal-tatta, s byrta [Mezőbánd MT; Vlt 7/682]. 1570 mykor zekely petert Buza Arrayert megh fogtak volt, Theobekely egetembe Ew veotte volt ky kezessen az Birotwl | Nagy Palne az zeoleobe Ment volt, egy Emberrel Egetembe kinek Arvilya volt [Kv; Tjk III/2. 15, 112] | az Bereztelky wdwarhazath Alch Mesterekel Meg Beochwltettwk kyk hoza lathwan wellonk Egetembe 600 forintra Beochywitek [Bh; Eszt-Mk Mogyoró cs.]. 1573 Mykoron Valkay georgy Vyzaknara Ment volt Eotet hatta volt Zeoch Balas hazanal ket Inassawal Andrassal es gywrkowal egetembe Teob Marhaia Mellet az my otth Marat volt [Kv; Tjk III/3. 94]. 1578 Een Gencsy Kata Azzoni . Attam egj Haz heliet minden hoza tartozoual egietembe(n) Szeccben ... zalagba flo VI Az vitezlo Zintaj (!)* Bodisarnak [Perecsen Sz; Wlt. — "Nyilván elírás *Zantaj*, olv.: Szántai h.] | egykor frwsinazzony mind wrawal Egyetembe zentgyeorgyre Ment wolt Anniahoz [Boldoc TA; Thor. V/14 Joh. Zekely (55) jb vall.]. 1579 (A) zinafu volna mynd zanto földiuel egetembe [Néma^a; Told. 31/1. — "Pusztafalu Mezőrűcs (MT) táján]. 1582 Biro V. es az tanachy Bochyatak Barát Peter Vramat feyerwarra keolteot oda, mind zeker berel egyetembe f. 5/5 [Kv; Szám. 3/V. 10]. 1585 hoza mynekonk az Nagd: paranchiolattyath az Desy Byro Eottweos Janos Eskwth Polgarywal eghyetembe [Dés; DLt 216] | Az Nagy templum-ban vagion az Aztalon eg' Eoregh veres Zwniegh 1 ... vagion otta(n) visselt zwniegh, hitwan dara-bokkal egietembe Nro 11 A Kis templumba az Aztalon vagyon egy eoregh feyer Zwniegh, 1 ... Vagion Viselt zewniegh, Zakadozotall Eozve 4

[Kv; Szám. 3/XIX. 5]. 1587: En farkas Ersebeth .. kenzerítetttem Eórmenzekesen* ... az en Wramnek egy Jobbagjat ... teobb puzta hazakkal eoze ... az en wramnakis zanto feoldejwel es zena retjwel egyetembe Jegy ruhamig adnom kire eó kegymetul Zalanczj Geórgj wramtul Tizen harom forintot weöttem fel [Pókafva AF; JHb XXVI/10. — *Örményszékes AF]. 1592: Felseő filej Zenth Marthon adoia, Abroz penzell, Tehen, dizno, es meh valtsaggal Egietőmben, tezen egj summaban f 12/42 [Kv; Szám. 5/XIII. 2]. 1597: eo kegme Biro vram es ieowendeo hetfeon Tanachawal egietőmben be gyewlwen hiwasson be az Jdes vramban [Kv; TanJk I/1. 301]. 1600 Ezeket mind el uittek es el tekozoltak teőb tarsokkal egyetembe [UszT 15/24]. 1603: Nagy Esaias Sophia Azzonjal egyetembe(n) [Kv; TjK VI/1. 684]. 1606: My Akaratunkbol ment Maté bele az Arúakkal egjgt mind az ket felé arúakkal = az Gere Andras es Gere Gergely Arúayokkal egietőmben [UszT 20/192]. 1617 Tundo(m) hogy az Tusnadj Marto(n) Geórgj Mind fiajual Egyetemben, Becz Pal es Becz Palne Jobagj voltak nem adomanyok [BLt 3]. 1653: Ez Uy esztendőb(en) I(sten)nek ujab ujab üdvösséges áldását kívánom bővségessen terjedni Nagdrá, minden hozzá tartozo szerelmesivel egyetembe(n) [Kv; CartTr II. 872 Casp. Veres Marti past. eccl. orth. kezével]. 1736: Az ... udvarrol ... vagyon aditus Csinosotskán faragott ... fenyő deszka kapun rajta lévő kis Csekély két vas Sorkokon forgo, vas retesszel zarlodo gyalog ajtotskával egyetemben [Várhegy MT; Conscr.]. 1782 (Todort) testvér Bátyám több Kezes társaival egyetemb(en) adták az Nemes Vármegye Tiszte kezéb(e) [M.fodorháza K; Eszt-Mk]. 1801 ki rendeltettek Fő Biro Báro Josintzi Sándor, V. Ispány Kabos Ferentz ... atyánkfiai, Processualis Szolga Biro Szarvadi János ő kigyelmével egyetemben [Kv; JHb LXVII/4. 11]. 1813 Továbbá egész éjtzaka motskolta a Mlgs Aszszony a Grofot, mindenféle motskokkal, a Mlgs Nagy aszszonnyal egyetembe [Kük.; IB]. 1842: A' Jobb keze es Jobb Lába fejét* ujjaiaval egyetemben egybe martzongolva 's harapdosva találtuk [Dés; DLt 85/1842-höz. — *A leányanya állítása szerint halva született, elásott és disznók által kitért, összeharapdált csecsemőét].

II. hsz 1. összesen; (in) total; zusammen, insgesamt. 1585: Mikor zamot vetenk Viczey Andras es Razma(n) Pal keozt, Zam vetes zarent marada Razma(n) Pal Ados elseobe f 46/75, Az vtan esmegh Marada Adossa f 26/20, Mely Egyetembe teot f 72/95 [Kv; TjK IV/1. 445] Mikor az eoregh harangh kiweol az teobit eozev vonzak, chak ketzer vonniak eozev, es Egyetembe fizessenek d. 60 [Kv; Szám. 3/XIX. 6].

2. valamennyien, együttesen, egyként; toti, impreună, ca un singur om; alle, gemeinsam. 1570: Thamas deak hithy zarent vallya, hogy Zekel Barlabas hitta volt Eothet Ebedre, voltak oth zekel peterne es az theob atthiafiak, Es egyetembe keryk volt Eotet azon hogy gongiat

viselne az zekel peterne perinek zabo vinche ellen, Es Jol megh fizetnek Munkayat [Kv; TjK III/2. 16a].

3. mindannyit, valamennyit; pe toti; alle. 1570: minden marhayat wehesek el egyetembe mindenüt valokat [Gyf; JHbK XLV/45 Bekes Gáspár lev.].

? egyetérez együtt érez; a simți împreună cu cineva; mitfühlen, mitempfinden. 1747: Más ... attyafiára Pop Mihálynak a Nagy Kajoni két Popákon kívül nem emlékezem, mely két Pop Battyai közül egyikel ugy mind Thodorral nagyon egyet érzett [Csicsópoján SzD; Ks 27. XVII].

Az idézetben a címszóbeli szóra von. adalék utótagja elírás is lehet értelt helyett.

egyetért 1. egy véleményen/állásponton van; a fi de aceeași părere; gleicher Meinung sein. 1578 En Zamossy Pether feyedelmewnkn Ew Nagha zolgaya wywarban* ... nem akartam sem nem akarok az varossal egyenetlenkny, hanem mindenekben egyeth akarok ertheny az varossal egyetemben egyenleo terhet Akarok wyselnem mydenekben es Eggyet Erthenem az my az En Allapatomat Nezy Es mindenekben Egyenleo Theorwynt Akarok wyselnem [Dés; DLt 202. — *Szűv.]. 1612: Ebben pedig az szomszed keresztve(n) feiedelmekis egyet fognak érteni velünk [Kv; PLPr 73 fej.]. 1676: Én felcsikszéki csicsai Budo Mihály mostan Felső-Csikszéknek hütüs vicekirálybiraja esküszöm az élő Istenre ... hogy én az méltóságos erdélyi fejedelem Apafi Mihály kegyelmes urunknak ő nagyságának igaz és hű szolgálja leszek, ... az mostani hazánkban fenforgó dolgokban is ő nagyságának és ő nagysága mellett ezen dologban egyetértő méltóságos rendekvel teljes életemig egyet értek [SzO VI, 360].

2. megegyezik/állapodik; a se înțelege, a cădea la învoială; sich vereinbaren, übereinkommen. 1588: eo kgmek varosul megh ertettek Minemeő Instructiot chinaltanak volna az valasztot vram hogy az Molnarok hiteoseok legienek, Plebanos Vramatis megh lellie Biro Vram, hogy egyet erchen a' varossal, az Molnar hitelteteseben [Kv; TanJk I/1. 65]. 1629: Keőteles Istuanis mondotta azt neki Gaspárnak, hagi ercen eggiat az felesgeuel, szallianak Bodonba(n) [Mv; MvLt 290. 188a]. 1653: Azután osztán harmadik uttal a feleségével Borbély Annával nagy titkon egyetértvén ugy szaporkodtak néki és cseréltek, és azt a ros z házat s hatszáz és huszonnyolc forintot adott néki; mely ellen a concambium mián nem állhaték semmi úton módon, hanem odaveszté szegény öcsém [ETA I, 17 NSz]. 1705 sok betsületes sellér Atyánkfiai nem akarnak velünk egyet érteni [Dés; Jk]. 1752: (A) régi Udvarház ... haszonra való fajai kárba ne' mennének, értene egyet az több Atyafiak részin lévő Birákkal, és szednék ki, s tennék jo hejre', hogy egybe ne rothadnának [Buzd AF; Ks 22. XXIIa]. 1782:

Arra is obligáljak magokat Nagyságtok, hogy diribba darabba, ezenn Adósságokat fel-szedegesse, egyik is az Atyafiak közül, nem fakultaltatik, hanem egyet tértvén (!) Nagyságtok szedjék fel [Kv; JHb V/7].

3. szót ért; a se in-telege; sich verstehen. 1591: Vegeztek eo kegmek eztis, hagi az keofal mellet teolteseket, viz ki vagasokat, az mint az niolc vrain megh lattak, mostannis az Birák uraim erczenek eggiet az vrainal, es ammi job eo kegmek az zeren chelekeggienek [Kv; TanJk I/1. 167]. 1653 Tudtuk azt, hogy Bethlen Gábor egyet-értett Brassóval és a szebeniekkal és a portával abban, hogy Báthori Gábort ha lehet a fejedelemségből kivessék, és helyette Bethlen Gábor légyen; és Szebent megígérte volt a szászoknak s a törököknek esmét Lippát és Jenőt ígérte volt Bethlen Gábor [ETA I, 112 NSz]. 1760 k. annak is végire járjon a Dékány hogy ha oljan Emberé az Marha hogy aki szokasos marháját kardaleszára hadni, és szászándékkal el hadja minden őrizetnél kül így az illjen Gazdát az Fő Inspectorral egyet értve be jelentse a Tekintetes Fő Hadnagy Urnak [L'orda; KW]. 1792 Hivatali kötelességek lészen

Egyet értvén követeink a több követekkel a Művek(ne)k Cselédek(ne)k és Napszámosok(na)k az azok(na)k Szer felett valo árrok mián Regulatiojokrol, azoknak Orvaslások modját és erejét ki munkalodni (így!) [Zilah; Borb. II egy-i követi ut.].

egyetértés 1. megállapodás/egyezés; in-telegere; Vereinbarung, Übereinkommen. 1595 Adta erte-niek eo kegmeknek varosul Biro vram eo kgme, hogy Rodolphus chiazarral eo felsegewel, es Biro-dalma alat valo vrakal, Az mi kgmes urunk feie-delmwnk Bathori Sigmond, mind az poghan ellen valo egyet ertesben otalomban, es egieb hazank-bely megh maradasunkat Nezeo dolgokban, bizio-nos transactiot, confederatiot teoth volna [Kv; TanJk I/1. 255].

2. kb. összeesküvés; conspiratie; Verschwörung. 1769: (A jövevény-emberekre) szükséges nagy vigyázással lenni ..., hogy valami gyanus tsele-kedetekben magokat nem elegyittike, a vagy valami alattomba valo Barátságot edgyet értéset a külső Országon Lévd idegen Népekkel nem forralnaké [UszLt XIII. 97].

3. összebeszélés; in-telegere; Verabredung. 1812 mikor ... Grantzki Mosessel a Groffné és édes anyja nétalám edgyet értésből a' Groff ur eo nsga meghurtzoltatott, ekkor a nagy Aszszony Josi nevű Legényét felküldötte Mlgos Simény Elek Urhoz, hogy Jozságát felköltvén jönné segejt-ségül, hogy a Grofot udvarából hányiak ki [Héder-fája KK; IB. Varró György (29) grófi kocsis vall.].

4. megértő magatartás/viselkedés; atitudine in-telegătoare; verständnisvolles Verhalten. 1669 Kapikia Bőer Sigmond Az Keresztien más országbéli ottbe(n) leuó Oratorokatis, tarsalkod-va(n) vélek, s betsületek megh adásával tegje io akarójnka ... Kiknek szolgálva ... egyet

értésivel társalkodásával s tisztességek megh adá-sával tegje kesz io akarójnka [Törzs. — A fej. követi ut.].

5. beleegyezés; consim'támint; Einverständnis, Bewilligung. 1819 Ezen Czéh Tagjai Közül égy Mester Embernek sem engedtetik meg a Czéh hire s egyet értése nélkül Inasokat fel venni [Kv; MészCLev.].

egyetértő 1. egy véleményen levő; care este de aceeași părere; gleichgestimmt. 1676 ezen dologban egyetértő méltóságos rendekkel teljes életemig egyet érték [SzO VI, 360. — A teljesebb szövv. egyetért 1. al.].

2. egyező; concordant, la unison; überein-stimmend. 1681 Zarandvarmegyeiben Bethle-nösön lako szegeny emberek egymasnak tecző, es edgyetertő akarattyokbol kuldek fel Nemes Keri Balas atyankfiat Maros szentkiralyra [BfR].

egyetértőleg egyetértésben; in in-telegere; im Einverständnis. 1803 a' Kolosvári Szöllo termését . a' Regius előtt fel-méretvén, azután a' Spotálly Kortsomain azon árron, a' mely a' Curátorral egyet értőleg megállittatik, köteles lészen különös Szamadolas mellett el-kortsomárol-tatni [Kv; Aggm. A. 117]. 1809 En Királyi fő Kormányozo, a Királyi Guberniummal egyet értőleg ... minden Armalistákat, Egyházi Nemes Embereket, Primipilusokat, és Pixidariusokat, arról bizonyossá tészem, hogy ... az adoza Tabel-lákból jövendőre nézve leendő kitoröltetések aránt a Rendelések meg fognak tétetni [Kv; Somb. II]. 1852: A' magas Belügy ministerium, a' Hadügy és köz oktatási ministeriummal egyet értőleg meghatározta* [M.bikal K; RAK 47. — "Köv. a rendelkezés". 1853 küldöttünk vala égy tudositást Uraságodhoz, hogy mint meg bizottya a több kül birtokos uraknak ... mentől hamarabb velünk edgyet értőleg, erdeink posztulását meg menthető modot ki gondolva égy ujj rendet (tör-vényt:) hozzunk [Pálfa U; Pf]. 1861: a' Köz Sz. Zsinaton egyet értőleg meg állított Praesbite-riális alap szabály [Gyalu K; RAK 63].

egyetlen 1. egyetlenegy I. al. a jegyzetet.

egyetlenben-egy egyetlenegy; unu singur; ein einzig. 1806: mi pedig tudjuk bizonyosan hogy akkor is meg mondtuk hogy mi egyetlenben egy pusztá Teleknél többet itten Vervölgyön az utrizált Részre tartozni nem tudunk [Vervölgy Sz; Bál. 68].

egyetlenegy I. számn egyetlenben-egy, csupán csak egy; numai unu singur; nur, ein einzig. 1583 Az Bachj Peter kertinél latek egietlen egy' kis darab karot Azt el hoztam [Kv; TJk IV/1. 162]. 1667: az meg nevezett édes Urától maradtott egygyetlen egy árva Agacska ugy mint Lázár Imreh Ur(am) [LLt 70/12]. 1788: midőn . Arany nevű faluban* érkezém, ... látám köze-líteni az ... parasztságnak nagy kiáltással jövő

Sokaságát, kiktől meg rémülvén, azonnal vissza tértem; hogy Rápolti^b Udvaromból edgyetlen egj fijasckámot a tűzből ki ragadhatnám [Branyicska H; JHb XXXI/26. — *H. ^bNagyrápolton (H) levő]. 1865 Alolirt Bodor Elek ezennel minden engem illető vagyont szegény egyetlen egy testvérem Bodor Annának hagyom [Kv; Végr.].

Feltűnő lehet, hogy az *egyetlen* címszóra gazdag cédulaanyagunkban nem lelünk adalékokat, csak a fenti és e címszóra sorakoztathatunk fel kijegyzéseket, sőt a TESz-nek az *egyetlen* címszó alá sorolt, JókK-szel kezdődő szótörténeti adalékai is az *egyetlen* és nem az *egyetlen* szóra bizonyságok. Minthogy a régi erdélyiségnek hiteles nyelvi kincstárában, a PP összes kiadásában csak az *egyetlen* szóra találunk adalékokat, ez azt bizonyíthatja, hogy Erdélyben az *egyetlen* szó valóban csak nagyon későn önállósulhatott az *egyetlenben-egy* és *egyetleneg* szkból, ill. származékszókból. Magára az *egyetlen* szóra a NySz-ban mindössze három, a XVI. század első feléből származó adalékra bukkantunk (ezek valamiképpen a TESz szerkesztőinek figyelmét elkerülték). Az OKlSz nemleges bizonyosságával együtt ez kétségtelen tanúságnak volna tekinthető a szónak régiségbeli ritka használatára nézve, ha szótörténeti gyűjtésünk szegényessége és válogatásra való hajlandósága az ilyenféle következtetés levonása tekintetében óvatosságra nem intene.

II. *fn* egyetlen gyermek, egyetlenke, egyke; unical copil; das Einzige. 1795 : Minthogy maga is tudja Ngod hogy az egész két familiáb(an) mind Atyám mind pedig Ngod részéről egyetlen egy vagyok, azért . . . felette szükségesnek 's elkerülhetetlennek tartják a' Házaságotat | bátorit és biztat azon édes reménség hogy egy édes jozanon . . . gondolkodo jo szívű Anya, akármennyit vétett volna is egyetlen egye de mégis . . . egyetlen egyének mind világi mind pedig jövendő boldogságát . . . munkálodni tellyes tehetsége szerint legfőbb kötelességnek tartya a' világi kötelességei között [Mv; IB ifj. gr. I. Bethlen Sámuel anyjához].

egyetmás I. *fn* 1. holmi, egy és más; lucruri, bunuri, unele și altele; Sachen, Habseligkeiten. 1568 Minket hittak vala az vízhordo Tamas hazához, es kerik vala az Testamentomot, de víz hordo Tamas azt monda hogy, nynchyen . . . Tiltak hogy egyet mas el ne ozolyon az haztul [Kv; TjK III/1. 190]. 1570 azt montha Zabo Janosne Trombitasnak, Attham Eottwen forint ara egyetmast neked [Kv; TjK III/2. 26]. 1578 mindenkor Az Annyahoz Ment Frwsinaszony . . . Az Egez falw chyodalkozott Rayta Mennye Sok Egyetmast hozott az Annyatwl [Torda/Hidas TA; Thor. V/14]. 1579 : az Taryany Andras Hoza ő Naga parancholatgyat kybe paranchola ő Naga hog Segytsegl egyet neky egyet mast vasarlanny [Kv; Szám. 1/XVIII. 9]. 1585 10 Nouem : . . . Varadrol hozanak Karasyat gezte-nyet egyeb egyetmast vrunknak | Az teob aprolekre egiet masra a mit keoltetem rend zerenet ezek . . . [Kv; 3/XVII. 13, 3/XXII. 23]. 1586 Az Malom mesternek minden egietmasit hoza be Baniarol Kaitor Laslo fizettem f. 4 d. — [Kv; i.h. 3/XXVII. 6a]. 1589 : oth rakokgatok (!) vala az zatyorba egietmast az Aztalnal [Dés; DLt 226]. 1590 : Nem is az vég(h)re veottem az hazat hogy en valami haznos Jeowedelmet varnek

beleolle, Hanem igyekeztem azon, ha mi félelmes Ideo tamadna, volna howa egyetmasomat be reponalno(m) [Kv; TanJk I/1. 131a]. 1596 : Az Ebpetzerek egyetmasokat, 6 saak Zab liszt, 2 saak kenyer, zabot, tekenőt, vitte 4 loúal Barathi Imre Thordaig f 1 [Kv; Szám. 6/XXI. 14]. 1602 Volt Molnos Janosnalis Farkas vczaba sok Aprolek egjet masom két zekrenbe [Kv; RDL I. 73]. 1605 : hallottam zegeny Andras deaktol hogy mondotta zegeny Colosine azzoniomnak 14 awagy 15 Arany gywreys vadnak nalla(m) teob haz ezkeoz egjet masinal kadgyawal egygywt [Kv; TjK VI/1. 709]. 1615 Egy feyr zekren lada az kiben az Bali egyet masa vagy(on) f — d 75 [Kv; RDL I. 97]. 1619 az oztoszakor egiet masra Mihaj vra(m) keoltöt vgj mind f. 1 d. 12 [Kv; i.h. 107]. 1620 az meg Jrt ket fel le hagyua(n) az meg neuezett Joszagh felelöl ualó pereket, az nehaj Tedreók Mihály egjet mássárol . . . az felliel meg Irt Joszagh beli részlet adá eőreók eőreókbe fiurol fiura meg hihatatlanul . . . Keouer Istua(n) vramnak [Kovászna Hsz; Borb. I]. 1624 el adnj valo Egietmas vagio(n) vgj mint kek fonal malos szeoleő, fige Teomlo Turo, az Aztalba(n) Egietmas szabonak valo Aprolek ket bechultunk ad f. 45 d. 27 [Kv; RDL I. 123]. 1629 az Beőczűseokkal enis ot valek s az mi hol mi egjet mas leőn el Beőczűleők [Mv; MvLt 290. 170a]. 1632 küldőztek egj masnak holmi egjet-mast [Mv; i.h. 82a]. 1636 : Vagyon egik szuszekben husz keőbből kolek Az teőbbi ki üres kiben holmi egjet mas konyhara valo eles, es szalad [Siménfva U; JHb Inv.]. 1646 cziuporra, giorttiara es egieb egjet-masra keőltőttwnk omnib(us) f 1 d. 40 [Kv; SzCLev.]. 1647 Egj hitvan Ladaczka holmi dib dab egyetmasnak valo [Marossillye H; Vlt 55/5415]. 1650 : Barta Gergeline horgia vala ki az kovacz Peter Vram Jobagia edgiet masat az Jmreh Janos arvai hazakbol [Keresztúrfva U; UszT 8/64a]. 1651 Barla Miklos egy Sakbol sok egietmast tölte ki, egi on palaczkis vala keőszte, egi onn kannais [Aranyosrákos TA; Borb. I]. 1660 : Ladamatis . . . fel nyttatvan ott is talaltak megh holmi Dib dab edgietmast [Kv; TjK VII/3. 258]. 1664 : Kolosvárat a' Becsülletes Tanats, mikor Divisorokat rendele mellénk, az szegini Nénem . . . egiet masinak, ugi mint Ingo bingo holmi jovaczkajnak fel osztasara az ide alab le irt leueleket Balogh Laszlo Batjam ur(am) el kapá előllem [Kv; RLt] | Ennek* az töbit költetem szok aprolelek Egjetmasra melyek szökszegeszek voltak [Uti. — *Ti. a pénznek]. 1671 Vasarlottam egy patko verött d 60 Annak utanna vasarlottam holmi egyetmast, pro f 2 [Kv; AsztCjk 54a]. 1673 : Eőrógh Redai Ferenczne aszszonyom egietmasi Registroma [Marossztkirály AF; IB]. 1674 : Egy veressel varrott paraszt kis párna sak, alá valo egyetmas benne [Szászváros H; Ref. egyh. lt. Halics Mihály lett.]. 1682 : monda az Nemes Aszszony nekünk egyetmasunkat, Gabonánkat be hozzák [Kv; RDL I. 162]. 1683 : Pő Innyadó Nemes János Ur(am) kezében adott Egyet mások

Tábori alkalmatosságra [UtI]. 1697 Jnnét egy kis edgetmás(na)k valo boltban nyilik edj záros ajto [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter lelt.]. 1699: Vagyon más edj kised fekete paraszt rekeszes Ládais, melyb(en) vadnak missilis és egjéb kevés hasznu Levelek, holmi dib dáb, haszon-talan, és fel írást Sem érdemlő kevés edgetmások-kal [Kv; Wass]. 1700 Egyeb Aprosag egyget-masokat rendeltünk ez szerint* [Csicsó Cs; Bál. 71. — *Köv. a fels.] | midőn az én első Feleségem Balogh Mária megh osztozott volna az Eötsével Rebekával az Eötsével közös edgetmásokat váltottam meg; melyek közül vagyon és háttam nállam egy Réz bor hűtöt ... és két on Palaczk [Mezőbánd MT; MbK 91]. 1708 Abban az üdőben en az Vanjalora feles egjet mást vittem vala, haza jövéen hát itt kuruczok vadnak [Velkér TA; Ks 101]. 1715/1761: kedves édes Feleségem ... szép egyetmást érettem el költeni nem Salynál-lotta, három ezer magyar forintokig el vesztegetni [Nsz; Berz. 17a]. 1728 Vagyon a Megjen(e)k* edget-más tarto ládája [Angyalos Hsz; SVJk. — *Értsd eklézsiának]. 1736: (Az urak) néme-lyike mikor egyik jószágából az másikban ment, nyolcz, kilencz sőt tíz társzekerei is mentenek el előtte, az kiken az egyetmást vitték | az hátulsó ládában volt az asszonynak olyan aprólékos portékája s egyetmása, az melyre ottan ottan szüksége volt, hogy mindenkor az ládában ne nyuljon [MetTr 362, 369]. 1742: vittének holmi ed-gejt mást az hátokon [Buza SzD; LLt Fasc. 109]. 1751 E szerint Vadnak a' Templóm Egy(gy)et-másj ... Kis particula mecző vas l. Breviarium l [Kóród KK; Ks 20. X]. 1754: Idvezült edes Anjatos feleske Edgetmásokkal Vitéz Ersébetnek adatott Ládák [Gernyeszeg MT; TGsz 33]. 1756 Regestraltattanaké, és ha igen kik által azonn ládákban rakatott Egyetmások? [Kv; i.h. 51 vk]. 1765 meg-is igyirte vala hogy bizony mind fizetesen meg adgya 's mind ... marhaimot, s edget másomat mindeneket visza ad [Csobotva Cs; KsMiss. I Bartalis János (81) lev.]. 1782: Háza, Kamarája, és pintzéje rakva voltanak Házi portékákkal, és kereskedésre valo egjetmásakkal [Mv; DLev. 4. XXXVI]. 1789 Ezen fel írot egyetmás 8 Nagy Ládákban vagynak el zárva és rakva [Meggyesfva MT; JHb XLVI/1 Torma lva kel.]. 1838–1845 egyetmás=apró butor, poggyász [MNYTK 107.] — L. még MNY XXXVIII, 57; HSzj meggyfa-fiatal al.

Szk: öltöző ~ ruhanemű. 1735: öltöző edget-mási irant azt mondom [Gálva MT; Sár.].

2. ez-az; una-alta; dies und das. 1589 Az Jesuitak kertinel az meli legeni volt, czinalgatot egietmast az gradiczon, kin az lugasba mennek, attam nekj d. 10. koltottunk Borra és egyet masra Magúnkra f. 4 d. 20 | Volt eg' emberem ki hordo-kat forrazott Mustot mit teolteogetet es ki egieb egiet masbais segitet [Kv; Szám. 4/X. 36, 4/XII. 19]. 1592 Veöttem fwrez dezkat allasnak es egiet masnak [Kv; i.h. 5/XIV. 152]. 1593 Az plebanos hazanal egietmast chinaltattam 21 May Az kertet hogi meg kapaltattam es a' gaszbol

kj tiztittattam Attam 2 embernek f — d 24 [Kv; i.h. 5/XX. 131]. 1603: Andras Deak varos hwtheos Zolgaya Zemetbiro vallia .. Engemet Kiraly biro vra(m) kewldeot vala oda hogy az paraztsag-nak egyet mast bort mith es egyebeket ne hadgiunk el tekozlany [Kv; TJk VI/1. 706b]. 1609: Achy ferenchnek Georgnek, es Balintnak Az trombeli (!) egyetmas chinalgatasaert Attu(n)k f — d 2 [Kv; Szám. 126/IV. 108]. 1656: Mikor mű dolgoztunk akkor en ot ne(m) latta(m) Csiszer Ferenczet, mjkor oda iőt akkoris reszeneg iőt oda, — s — igen fedődöt, mikor Sendelt csinala(n)k akkor oda iőt uala, s — ot lön migh ediet mast keszjtenk, — s — ozta(n) el iöue onnat [Szentgyörgy Cs; BLt 3 Giütő Jstuan (40) jb vall.].

3. ruha és útikésztség; haine și lucruri pentru drum; Kleider und Reisezubehör. 1692/1792 én másokkal edgjutt szüntelen Táborba vagyunk (így l), sem egyetmásom nem lévén, sem hadi készületem, kéntelenittem Etkzen András Bá-tyámtól, mint Vér Atyánkfiától kérni 200 ~ két száz Magyarforintokat ... Házamnak fel tartására [BLev.]. 1693: az verőfényen ... egy nagy kerek bokor vala a réth(en) s arra hánták az Balas haziak Ilosvaiak az egyetmassokot mikor kaszalni jöttek [Cege SzD; Wass]. 1806 ha úgy történik, hogy a' nyavallyának súlyossága mián a' barom lábaimrol (!) leesik, akkor Csuklyáját, Zekéit, vagy tarisnyáját rá téven, kiáltson kétszer, avagy háromszor, és ha a' környékben nem találattik a' kinek megmutathassa, ott hagyván a' Marhára tett egyetmassát, szaladjon haza a' Gazdához [F.rákos U; Falujk 11–2 Sebe János pap-not. kezével].

4. ruhanemű; obiecte de îmbrăcăminte; Klei-dungsstücke. 1658 Szebenben mentem be hogy az Balpataki Ur(am) Egyget massat, megh lato-gassam, ... hogy molitól kár ne legyen benne [Borberek AF; Wass Fasc. 51]. 1745: az I. ... Kerekes Márton névű betsületes embernél szállást tartván, jámbor Gazda aszszonját haládatlanul jó tetiért gonosszal fizetvén, feles edgetmassit vallát elő ruháját, fersingit, el lopta [Torda; TJk II. 94]. 1783 Sok izb(en) jó egyetmásait meg a' változóját is a Fogadokba bé itta [Mező-bánd MT; MbK].

Szk: fejér/fejrénemű ~ fehérenemű, alsóruha. 1735: az edgyikben* holmi recék és fejrénemű edgetmások vadnak [Gálva MT; Sár. — *Ti. ládában]. 1748 elég fejér nemű edgetmás van | Láttam hogy völt fejér egygetmás, és két ágy, de mik, meg nevezni nem tudom [Torda; Borb.]. 1766 ruházatokot, ... fejér egyetmásokat es paplanyokat, és egyéb ehhez tartozandokat [Szár-hegy Cs; LLt Fasc. 96] * haló ~ halotti ruha. 1777 tudom midőn Potsa Lázárné Aszszonyom azon őszszel meg halálozott mendszent napján és Rákosi Lászlóné Aszszonyom adott egész halo egyet más az Annjának [Márkosfva Hsz; HSzjP] * fejér ruhanemű ~. 1694: Az Fejér ruhanemű edgetmasok(na)k bötsüje ... melyek az öreg ládába(n) volta(na)k [Kilyén Hsz; BLt 4].

5. fehérmű, alsóruha; albituri, rufarie de corp, lenjerie; Unterwäsche. 1720/1811 Amely egyetmások meg vagynak tsinálva, azokból is tartozik két par inget adni, Szabo Pálné Aszszonyom, Szabo Mihálynak [Szotyör Hsz; Borb. II]. 1736: (A táncban) ha jól tanolt leány volt, úgy elfárasztotta az legényt, míg minden egyetmása a testitől megizzadt [MetTr 331–2].

II. Jelzői haszn-ban. 1. egy és más, némi; unele și alte, ceva; manches. 1588: 18 January ... az feyede(m) egyet mas Arolek Marhaiat ky itt marat volt vitte Zeky Balas Tordara hatt lowan attam neky f. 1 d. 50 | Ezeknek Kyweolle Költeot Gergely deak ... egyetmasz Arolekra f 1 d. 45 [Kv; Szám. 4/I. 3, 4/III. 10]. 1598 Zabo görgeje (l) uitte az aiton alloknak Egiemas Marhaiokat Tordara 6 louan attam neky f 1/50 [Kv; i.h. 8/V. 161]. 1599 az megh holt azzony egyetmas Arolekja az itt valo Talas Andrasnak hatta vala [Kv; T]k VI/1. 318]. 1600 Az J chak absoluta poten(tia) me(n)t az A. zallasara es eggiat mas marhaiat el hordotta [UszT 15/260]. 1625 egy zegenj azzonj meg halua(m) percipialtunk egietmas djb dab rongyakból f 6 [Kv; Szám. 16/XXXIII. 19]. 1628/1635: Azzoni ember óltózetjre ualo egietmas kessegh: Egi zkofiom arannal seljmmel uarrot uekonj patiolat eleo keoteő, fekete seljem az czipkeje [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen lelt.]. 1636: eggiat más Arolek kalmár marha [Kv; RDL I. 109]. 1637: mikor el adak azt az Czegledi Katat Fazakas Gaspárnak, akkor raktak vala ki eggiat mas fejer ruhat, de nem tudom, hogi az uczara ki keőteőttek volna [Mv; MvLt 291. 93b]. 1849: csak hamar Kelemen Béni egész Szekérrel küldött Számomra egyet más élelmi szereket [Kv; Végr. Vall. 14].

2. ilyen-olyan; diferite, anumite; dies und jenes. 1593: Valami egietmas fweket Vettem vala a' kerbe kit el witettem d 5 [Kv; Szám. 5/XX. 131]. 1600 sok eggiethmas bazi ezkeőz [UszT 15/31].

egyetmásocska 1. holmicska; măruntșuri, lucruri mărunte; kleiner Kram. 1711: Edes Annyától jutot egyetmasotskájából ... mi vagyom oda [Kv; Pk 6]. 1723: kértem Olosz Ferenczné Aszszonyomott vegye el töllem bár csak Esztendeig, próbállya micsodás az a Leányka, ugy vitte el eő kglme töllem egietmásocskaival edgjüt [Kv; KvRLt VII. 18 Miszti Eőtvös Pál végr.]. 1733: Még ha valami kevés egiet másocskaíni volnának, azokatis resignálni az vr Battyam vram ne terhelteessék [TKI Teleki Sámuel kezével]. 1748 Bizonyoson nem tudom hogy mit adtanak a Joszagért, de halottam hogy egyetmásotskát ökröt is adtanak érette [Uzon Hsz; Kp I „Eva Kispál Martini Dánér relicta vidua” (70) vall.]. 1754: oldal Deszka kamarabéli egietmásotskái kik és kik által Arestaltattak ? [Gernyeszeg MT; TGsz 33 vk]. 1766: (A szolgáló) holmi ringj rongj egietmasatskáiál egjebet az Udvarból szekeremen uem vitt [O.kocsárd KK; Ks 8. XXV. 18].

2. *fejérmű* ~ fehérműcske; albituri (rufarie de corp, lenjerie); Unterwäschchen. 1715/1761: Kevés ezüst marhám, köntösöm, Fejérmű egietmásotskám a' mi meg maradot volt Havasaltöldébenn, azokat is hagyom édes Feleségemnek [Nsz; Berz. 17a].

egyetmásos kb. holmis, kellékes; pentru diferite lucruri; für Sachen/Zubehör. 1688 Ol-tara (l) valo egyet masos lada [Beszt.; Ks S, Misc. 27].

egyetmás-tartó I. *mn* holmi-tartó; în care se țin diverse lucruri; zum Kramhalten. 1748 Zöld festékű Virágos Almárium . egy nagy edgyet más tarto hoszszu Almárium [Koronka MT; Told. 79].

II. *fn* holmi-tartó bútor; mobilă pentru păstrarea diferitelor lucruri; Möbel zum Kramhalten. 1816: Két avaték rekeszteskes egyetmás tarto a' (al mellett [Szamosfva K; Born. III. 33 néhai őzv. gr. Nemes Györgyné gr. Kornis Krisztina hagy.].

egyetvaló holmi; lucruri; Sachen, Kram. 1677 Vagyon egygyikben* fadgyú tartó egy üres szekrény és valami egygyetvalókat tartó üres láda [Madaras Cs; CsVh 49. — *Ti. kamarában].

egyévi egyéves, egy évet szolgáló; de un an, care servește un an; einjährig, ein Jahr dienend. Szk: ~ önkéntes. 1869 A kik egy évi önkéntesek, meg van engedve, hogy év végivel tisztj vizsgát tehessenek [Kv; Pf Pálffy Károly lev.].

egyezer o mie; tausend. 1822 (A katlan) ajjában égetetlen szokott maradni ezer, és így elvész egy ezertől száz Téglá [Torda; TVLt Közig. ir. 631]. 1840: Egy 1000 zsendely szeg [DLT 166]. 1845: 1000 ./ egy ezer Csap karó. Terüh helyett 125 ./ egy száz huszon öt jo Czirével terhelik az érdeket Taxa Tutajokat [Magyaró MT; HG gr. Kemény Sámuel hagy.].

egyezés 1. megállapodás/egyezés; înțelegere, învoială; Vereinbarung, Übereinkommen. 1711/1792: miis mind a' két felek alkalmokot, és egyezéseket meg irtuk az mi igaz hitünk szerint [Dálnok Hsz; BLev. Transs. 28]. 1733 kozon-séges Falu egyezéséből ki mentek, s — az Avarat (l) elégették az Arapatakiak [Hsz; BLt 7]. 1742: Én éppen jelen nem voltam a' mostani elé forgó egyezésben [Torockó; Bosla. Ekárt Gergellj (27) jb vall.]. 1760: Volt ilyen Egyezés mi ellottunk, három Czéh mester, és kétt Látó mesterek élött [Kv; KádC]k 723b]. 1769: (Az ökröket) ki hajtataak velü(n)k mint pasztorokal, de nem hatal-mason hanem együtt valo egyezésekből [Bögöz U; IB]. 1776: Tudtára nem volt Groff Lázárnak a' B. Henterrel való Mátkaságról valo tracta, és egyezés [Kóród KK; GyL]. 1777: mind a két Falu ki jövén Udvari Tiszttyekkel edjütt határoz-

ták meg egyenlő egyezésből a két Falu Határát a Szamos fele egy Dombotskáig, a midőnis egy követ felis ástak Mátának [Konkolyfa SzD; JHbK LVIII/28]. 1784: Mely ekkeppen vóit Egygyezésről adom ezen tulajdon kezem írásával, és szokott petsetemmel meg-erössített Levelemet* [Somlyó Sz; IB. — *Ti. vincellér-fogadó levelet]. 1798: tsak az a' hijja már, hogy az egyezés szerént ... a' Nagyságodat illető részeket mindenik Földből ki szakassza [Torda; Borb. II]. 1809: a' Felperes azon intézettel, és edgyezéssel hagyta őket a' meg rekedett Tutajnál, hogy éleséget és Segítséget vígyen [Görgény MT; Born. G. XVI. 2]. 1831: Mely dolog és edgyezések ezen két vásárló Feleknek hogy mindenekben mű előttünk az fen meg írtunk (így!) szerént igazak légyenek arról az mi jó Lelkünk isméréti szerént bizonyosságot tésszünk [Bözöd U; Borb. II]. 1854: a Feleségemmel tet edgyezés szerent halalunk után mind kettőnknek reszünkbe jutott jóvaink a vér atyankfiaira kelletik szállani ezen edgyezésünköt ezennel is meg erősitem [Uzon Hsz; Kp V. 398]. 1864: mitsoda egyezések lehetet azt nem tudom [Borsa K; Bet. 4].

Szk: ~re bocsátkozik egyezkedésbe kezd. 1795 a Mlgs Exponens Ur . az atyafiságos, vagy Barátságos Tractára, s' Computusra ujrais invitattatya, s' Törvényesenis inteti Nygtokat, hogy az atyafiságos edjezésre botsátkozni ne terheltesse nek [JHb LXVI/44] * ~re lép megegyezik/állapodik. 1781: az alkalmatlan perlekedést is eltávoztatni akarván; ... ilyen atyafiságos edgyezésre léptünk* [Nsz; Told. 3. — *Köv. a megegyezés szövé.]. 1798 egy felöl . Bornemissza Anna Maria Ur Aszszony ö Natsága személyesen, más felöl Zágoui Mlgsos L. Báro Szentkereszt György Ur ö Natsága . . benniünket kéz bé adással meg bírálván mi előttünk ilyen állandó meg másolhatottlan egyezésre cserére lépének* [Ádamos KK; JHb XIX/81. — *Köv. az egyezés szövé.]. 1801: Mi ... M. N. Sombori birtokosok a' M. N. Sombori köz földeknek fel-osztására az következendő s meg másolhatatlan edgyezésre léptünk Communi Consensu* [M.nagyzsombor K; Somb. I. — *Köv. a megegyezés szövé.]. 1824: Jövének mű előnkben Abraham Flass és Nyikolajj Tomponár nevezetü Berszányok, a' kikkel-is a' Pekete Hagymás nevezetü havasért ujjabban ilyen edgyezésre lépének, és lépénk Esztendeig* [Szárhegy Cs; LLt. — *Köv. a megegyezés szövé.] * ~re megy megegyezést/állapodást köt. 1840: Bosla Ferentz Uram; más részről pedig . . Fülep András ö klme ... egymás között mentenek légyen a következendő önkéntes állandó es meg másolhatatlan eg(g)yezésre* [A.sztmihályfa TA; Bosla. — *Köv. az egyezés szövé.].

2. egyezkedés; tocméalz; Abmachung, Verhandlung. 1742: Enis jelen voltam az bekellesnek egyezésnek alkalmatosságával ..., Contractus írásról beszélgettenek, léven ez Pentek nap, hogy Szombaton megh irassák [Torockó; Bosla]. 1796: Ha az Bároné Aszszony le akar mondani a Kortso-ma Limita(ti)orol úgy igen is egyben gyűjtheti

az ... Ádamosi Possessoratust egyezésre [Ádamos KK; JHb XIX/55]. 1801: ne hogy valami vetélkedés származék, és a miatt az egygyezés által meg álitat atyafiságos Egygyezés fel bomoljék [JHb XLVI/4 Jósika Miklós kezével]. 1848: a' Kolos Monostori Királyi Alapítványi Uradalomnak ... két szobából álló alkalmatosságot folyo 1848ki martius 18-án a' csödülok hiánya miatt egyezés uttyán haszonbérbe vettem [Kv; KmULev. 2].

3. egyezséglevél; inscrip/scrisoare de invoieal; Konventionsschreiben/brief. 1798: a' mely régi osztályok, és egyezések Ngod Prokátoránál vagynak, a' ki írásra velem valo közlés iránt méltotassék Ngod parantsolni [Torda; Borb. II].

4. egyetértés; intelegere; Einvernehmen/verständnis. 1761: Enis ujj tudom hogj eddig jo edgyezésben voltak a Melgos Baro Urak, de most látom viszontagságokat, de mi okból legjen nem tudom [Branyicska H; JHb XXXV/45. 16]. 1762: az Instans özvegy és két fiai 's leányi között igyekezze(ne)k atyafiságos egyezést munkálódni, hogy a Deliberatum szerént kinek kinek része az appella(ti)o meg látása előtt is kezéhez adatnék [Kvh; BLev.].

egyezzet megegyezés/állapodás; intelegere, acord; Übereinkommen/kunft. 1864: vala egyeztetünk, hogy egyik félnek a' más tudta nélkül nem fizet [Újszékely U; Pf].

Szk: ~re lép megállapodik/egyezik. 1867 Mult vásárnap T. Pálfi Lajos bátyám nállam vala, ... hogy Zári Simonné által birato Jóságok el adása felöl végső egyezetre lépjen [Bözödújfal U; Pf Kovács Sándor lev.].

egyezzett. Csak szk-ban: ~ akarattal/akaratból kozakarattal; in unanimitate, la unison; einstimmig. 1769: az irt Falusi Nyarádtői lakosok közül, kik, kik(ne)k indittásokból, kezdettenek panaszolkodni az Exponens Ur ellen, közönségesen Falu egyezett akarattyabol é vagy tsak némelyek különösen és kik indittatták a' panaszt? [Msz; SLt XLVIII. 15 vk]. 1784: egész Faiu költ fel és mentki azon helynyek el rontására, de egygyezet akarattal tselektették vagy hogy, nem tudom [Galgó Sz; JHbK IV. 8. 9]. 1819: mikor a' Cancellisták a' Királyi Adomány Levelet fell olvasták, s meg magyarázták akkor az egész nemesség fell zudult, és egyezett akarattal kiáltotta, hogy azon Statutionak ellene mondanak [Remete Szt; Ks 67. 47. 28].

egyezzhetik 1. megállapodhatik; a se putea intelege/invoi; übereinkommen können. 1740: azt írja vala, hogy az keresz néven nem egyezhetnek, ... meg irta(m) hogy az Nagy Aszszony és edes Anya Neveit rakják réá [O.csesztve AF; Ks 99]. 1774: Az ide valo Motsi Sokadalom mit hozna Esztenödöt átal bizonyosan nem tudgyuk ... az Palinkasok Taxát annyit fizetnek a mennyiben meg alkhatnak akik Hordoval szokták sokadalomra hozni a Pálkint, hasanló képpen kotzkásokis

mikor vadnak hol 5. hol 6. hol 7. marjastis (a mint Tiszt Uraimekkel egyezhetnek:) fizetnek [Szépkényerűsztmárton SzD/Mocs K; Ks Conscr. 102–3]. 1792: mig Torotzkai Ur disponált a jóságban, addig szomszédságosan egyezhet-tünk, de most a Veje Bartsai Sándor ur, tsak a botra támaszkodik mint erős Bajnok, maga gyenge! [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

2. vmi vmivel összeegyeztethető; care poate corespunde; vereinbar. 1673/1681: Hedri Ur(am) rendelt az verő disznok helyében fl. 5, mely czelekedete mint egyezhessen az egyenes régi io rendelt Conventioval, Ngd^a megh ítélteti [Vh; VhU 465. — *Gr. Thökölyi Imre, a várbirtok akkori ura].

egyezik(ik) 1. megfelel/egyezik; a corespunde; übereinstimmen, entsprechen. 1617 Az város hataran az Porgolad kapun belől az Birasagh rethi mellet, a meli Reteczke vagio(n) az falu hataran valo Reteczkeul eggieznek Sors szerent, melli az Porgoladon belől az arok mellet vagion [Abrudbánya; Törzs].

2. 1632: Censur et Prouentus. Adaiokatt kezzer administralliak, Dezmaiokat Eles be szolgáltatatast, es egjeb szedeő vedeőkett, azon usus szerent mint az felső falubeliak adni tartoznak ezekis hasonlo-keppen mindenben. Dezma adasbolis mindenben eggieznek az teőb falukkal [Kopacs F; UC 14/38] Mulctae. Birsagbolis az teőb falukkal eggieznek [Sebes F; i.h.].

3. egybevág, megegyezik; a corespunde; übereinstimmen, sich decken. 1673/1681: Leleszi Vojk Mihály és Successori levelének Confirmatioja a Szabadossagru; mely level edgyez mindenekben az Runki Tikulaék levelivel [Vh; VhU 401]. 1737 En Selymet ugyan vasarlattam s egyezis az Poszto szinivel Nyitrat 13 Marias alol meg nem vehettem [Nsz; Ap. 4 Kálnoki Mihály Apór Péterhez]. 1770 Midőn ez előtt ezen Materiáról Inquisitiót peragaltattak ..., akkor ezen Sessiók és Jobbágysok iránt tett kérdésekre a fatens mostani declaratioja szerint felelté, vagy ha nem egyez az akkori relatio szerint valo fassioja a' mostanival mi lehet az oka a differentia(na)k ? [Fejér m.; JHb vk]. 1796: a Rovásokat a kezemben vévén, mikor ujra vizgálatra vétetődöt igaz az hogj a Buza Rovás a Házalattal nem edgjezett, mert két Rovázat egjb(en) szakadva találatott Fodor Sigmond Uram egjne olvastatta még is fenn maradt egj véka Dificultás(an) [Aranyosrákos TA; Borb.].

4. talál, egyforma; a se potrivi; passen. 1595 Ő kmekek egez Tanaczul czinaltattak ohnbol egy eyttelt és fel eyttelt, az Wasar Birak kezekben, adúan, miert hogy az War megye Ispanok, innét varnak Eyttelt, vekat, innét vitttekis az vjdekre, lön nagy panaz hogy nem egyezzenek az Eytelek, Es azert czinaltata ő kmekek: Kanna gyarto Mattyas-sal f 1 d 40 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 120 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1810 Ezen nappali ház pavimentuma egyez a' több házakbeli pavimentumokkal [Doboka; Ks 76 Conscr.]

ezen fedél alatt egy hátulso ház; melynek mindene edgyez az első házéval [Pacal Sz; i.h. 384].

5. összhangban van; a fi in concordantia; im Einklang sein. 1644 Eőreghbik Nyreo Mihály es Adam Peter Colosuarat hűteos Diuisorok el menue(n) Istenben el nyugut Süteo Lőrincz szallasara Es Ez testamentumot szorgalmato-san megh oluasuan es Discutialuan, miuel maga sayat keresmenyebeolhatta az houa mit legalt, mely az varas teoruenyeuel Egyez: Annak okaert minden reszeben mys helyben hattuk [Kv; RDL I. 132]. 1736: Investigalvan penes appellationem az Parsoktol bé adott Literalekat az perben levő Atyafiak közt edes Attjoktol tett Testamentaria Divisio in omni parte az igazsággal egyezni, és per hoc helyyesnek lenni láttzik, ha szinte annak expeditiojaban holmi tsekély hibák pratendaltanakis [Torda; TJK I. 111].

6. meg/összefér; a se інтелеге; sich vertragen, auskommen. 1785 Szolgáltom mint kisebb Szolgálo Doctor Matyus Urat, és Feleségét Basa Maria Asszonyt ..., ugj tapasztaltom hogy egj más kozott jól éltenekek, jól edjeztenekek [Mv; DLev. 4. XXXVI].

7. egyezkedik; a se tocmi; ver/unterhandeln. 1776 Csizi Hadnagy-is fel jöve a Gróffal, és engemet kiküldte Csizi Hadnagy az Házbol, mondván: egy Kűs különös Beszélgetésünk vagyon, addig Fordullyon ki Tisztő Atyaságod. E volt igen jó reggel, ott azután mit beszéllettek, miről egygyeztek magok között, az házban ben nem lévén, nem tudom [Egrestő KK; GyL. Jos. Székely (28) parochus cath. vall.]. 1790 Ha ki pedig kenyeret vagy ételt nem adhat egyezzek a' Szőlő Pásztorral, az idő szerént a mint együt meg edgyezhetnek [Karácsonfva MT; Told. 176].

8. megállapodik/egyezik; a se інтелеге, a cădea de acord; übereinkommen. 1757 eő Nagyságok Udvari Tiszteivel mi formában egygyeztenek nem tudom, elég hogy a dolgot, mindenkoron ugy el tsinálták hogy máigis abban vagyon [Galgó Sz; JHbK LIV/6. 18]. 1769: arra egyezének az emberek minthogy sokán jüttek volt oda hogy ne büntessék meg [Bögöz U; IB]. 1782 más falubeliakkal kikkel mint edgjeztenekek ugj fizettek [Dombó K; JHb XIX, 22. 17]. 1789 hogy a Szőlők el ne darabolodjanak, mégis osztályok igazságosan mehessen, ugy edgyezének a Convidens Urak, hogy ... azon hijánosság most potlodik ki [Kük.; Kp II. 25/115]. 1823 Sz: Csanádiakkal* tennap így egyezének hogy a' közelebbi őszön esendő Szüretkor a' limitatio szerént a' Dézma széken tartoznak mustot adni [Veres-egyház AF; Told. 7. — *Szászcsanád (AF) lakosaival].

egyezkedik egyezsége lép; a cădea la învoială; übereinkommen. 1848 ha őn fizetni, vagy egyezkedni vonakodnék, azon esetben intető aszszony a' többször említett öszveg fel vételére mindent, mit a' törvény, és igazság meg engednek, el köve-tend [Kv; Végr.].

egyezmény megállapodás/egyezés; інтегере, інвоіалă; Übereinkommen. 1834 az Also Sinfalvi Határnak a' Felső Sinfalvi Birák gondviselése alá állítottag lett által adásáról költnék lenni hirtelt Egyezményt az Alperesek a' Felperesi többszöri sürgetésekre elő adni nem bátorkodtak [Asz; Borb. I]. 1843 Bözödön megjelenének mű előttünk egy részről Bözödi Agilis Bartha Mihály, más részről pedig ugyan Bözödi Agilis Wass János ő kegyelmek kik lépének mi előttünk ilyen örökös és felbonthatatlan egyezményre* [U; i.h. II. — *Köv. a egyezmény szövé.]. 1862 Péchy László ur is ezennel kötelezi magát arra, hogy .. ezen egyezményt és életjáradéki Szerződvenyt elfogadja, azt minden pontjaiban teljesíti [Kv; Végr.].

egyezmény-levél egyezséglevél; scrisoare de învoială; Konventionsschreiben/brief. 1865: Ha a' rovatban nem említett feltételek merülnek fel a' zsellérekkel kötött egyezmény levelekben, azt külön rovatba kell írni [Gyalu K; RAK 99].

egyező azonos; identic; gleich, identisch. 1663 tudván aztis ez haza keglteke, melinek meg tartasa nem külömben, hanem kegltek(ne)k velünk edgyező értelméből, es igiekezetiből téphetik ki, szükségésnek iteltük partialis Gyűlésben convocatassuk [UszLt IX. 75. 48 fej.]. 1764 evincalniis kész vagjok vivus fatensekkel, hogj az edgyik káros felesége lábában azon bőrhoz hasonló, és ezzel mindenekben edgjező botskor láttatott [Torda; TJk V 204]. 1803: két darabotska tsőtskekis vagy(na)k az alsó a' Pohár szárával egyező, a' felső p(e)d(ig) alsó végével tsőtörtős lévén [Nagyteremi KK; UnVJk 203]. 1856 az itteni birtokkal cserét nem reméllem hogy tehessünk mert a minémiség iránt ugy látom véleményeink nem öszhangzók vagy egyezők [Gagy U Pf Pálfi Mihály lev.].

Szk: ~ *akaratból/akaratall* közakarattal. 1701 Balasi Peter, Balasi Miklos es Balasi Annok, hogj edes Apjok nekikis részeket minden felé acquisitumokból egészszen ki nem adta volna, es egymás között meg nem edgjezhetne(ne)k kervén minket arra edgjező akaratból hogj közöttök törvény szerent el itelnök [Kissolymos U; BLev]. 1722 k.: tőnek az Kőbőlkuti becsületes emberek edgyező akaratall ilyen Testamentumot* [GörgJk 174. — *Köv. a végr. szövé.] * ~ *értelem-ből* egyetértve, egyetértőleg. 1640 Szent Andrason lako Deak Janos nevő legent Nagi Giörgyne Jobbagiat egy parazna Azzonnak matkasaganak kötelessege alol fel zabadította az Eccl(es)ia egiező értelem-ből [SzJk 48]. 1659 vegye kézhez Kegyelmetek az várát* és Boldai^b vramtól megértekezvén kik hazájokhoz hívek, és abban az derék helyben való szolgálatra is alkalmatosok, elsőben Ebeni István vramat installálván az vicekapitánságban, ő kegyelmével egyező értelem-ből állasson olyanokat porkoláboknak s hagynagyoknak az várban [EOE XII, 213 fej. — *Várad várát. ^bMartinus Boldai de Várad, a fej. helyi bizalmasa]. 1678:

Tanats Vr hiveinek bőlts itiletek, es egyező értelmekből, méltotassek keg(e)l(me)se(n) ezen Controversiamban olly dispositiot tenni, igassagomban ne bantodgyam meg [Törzs. Osdolai Kun István a fej-hez] * ~ *tetszésből* közös elhatározásból. 1634 mellettünk leueő Tanacs Ur hűeinknek edgyező tetcezesekből Jnuocauit Vosarnapra rendeltünk Orszagul hűsegheteknek generalis gyűlest Feiervari Varasunkban celebralni [Thor. X/1 fej.].

egyeződés szerződés; contract; Vertrag. 1822 Udvarhely Várossában némely Nemes Renden valok, az oda valo Polgári Rendel Unialodni kívánván, minek utanna a Flgs Kir Gubernium, ezeknek edgyeződésekről valo Contractussokat közölte volna Universitásunkal hogy arra Universitasunk Reflexióit és eszre vételeit tenne meg [Szu; UszLt VIII. 8/68]. 1840 A tull irt Eg(g)yeződésben kinevezett Javaiban Fülep András Uramnak Bosla Ferentz Uram A. Szt Mihályfalvi Falus Biro Kis János, Armálisták Hadnagyja id Komáromi István, Hitesek jelenlétekben általunk a maga modja és rendi szerént Introducáltatott — bé avatott — légyen — arrol ezennel ... tészünk Tanubizonyságot [A. szentmihályfa TA; Bosla].

egyeződik egyezkedik; a se tocmi; verhandeln. 1818: ha pedig mással akarna esztendő mulva a czéh egyeződni, tehát az elsőség Görög Jóseff Uré légyen [Mv; LakCLev.]. 1826: Ifjú Legény Ferentzi Josef, és Somosi Falus Biro Szász Sigmund egymás között egyeztettek békállítotték [Somodl MT; CsS].

egyező-levél egyezséglevél; scrisoare de învoială; Konventionsschreiben/brief. 1801 Melly edgyesség és Compositio hogy mindenek(en) a fellyebb irt modokon lett légyen a mint fellyebb meg-irattatott annak nagyobb el-hitelére jövőndő bizonyosságul adjuk ezen tulajdon kezünk áll frásával, és szokott petsétünkkel meg erősített edgyező levelünket [M.zsombor K; Somb. II]. 1819/1831: Hunyadi Sámuelnek Benke Ferentzel, és Annával kötött Edgyező Levele némelly Csegezbe* vásárlott fekvő Jok iránt 1762 [Aranyosrákos TA; Borb. II. — *TA]. 1828 Déési Hoszszu Istvan Urnak a Malaton lévő Házát ki vettem . Melly alkalomnak mivoltáról én nekem egyező levél adattatott a tulajdonos ur által [Dés; Törzs. Dési taxalisták]. 1834 midőn az Ekkl(ési)ák Csere vagy örökös vásárt akarnak tenni az egyező Levél megírása előtt kötelesek tzéljaikat inditto okaikkal az Előljárai Hivatalnak bé jelenteni [Vaja MT; a hagymásbodoni (MT) ekl. könyve].

egyezség megállapodás/egyezés; інтегере, інвоіалă; Übereinkunft, Vereinbarung. 1587: Niwoial az ket Nemzet eozve keoteolezwen magat ez varosban egy Arant valo igassaggal eelt, es mostis Eel, seött azzal allot megh az ket Nemzetnek eggiesege ez oraiglan [Kv; TanJk I/1. 57]. 1628:

Hites feleségem ... kezt fogva(n) hozzam ugi vedtem ky kezeből, ... protestaltam az ackori Eördeogh kereszturj predicator vramnak; hogi ha többször illien vagi ehhez hasonló kiszeb dolgokatt czielekednek prosequalhassam utamat, illien Conditional leöt velem valo eggiessege" [SzJk 32. — "Köv. a feltétel]. 1635 Minthogy mikor elseoben az varasban, az Csismasia mesterseg es csismasiak be szarmoztanak, ez varasnak eleol jaroi az Varga Czehben rendelteket eoeket, ez eggyesseget es incorporatiot, Jstenben el nyugut Bethlen Gabor Fejedelem eo felge ... jowá hágyuan serio committaltais, hogy megh ne engedtessek az keozteok valo szakadas es Scissio [Kv; Céhir. I. 12 tanácsi hat.]. 1829: jövénék mielőnkbe . Bözödi Agilis Osvát Pál egy részről más részről . Agilis Kádár Mihály s Holmi egyésegeket jelenték és anak meg írására kérenek job job kezek be adása ereje alatt [Bözöd U; Borb. II]. 1859 a' velek erele edgyezség az el maradt tartozásokra is kiterjed [Komolló Hsz; Bet. 4 Sylvester Dávid lev.]. — L. még *egyező-levél* al.

Szk: ~re hoz meggyeztet. 1666: A meniemő (!) Controursia Eő kegmek között oriatlatott volt melynek el igazítására Eő kgmek Conuocaltanak volt bennünket, műv Es teőb beczületes Emberekys jelen leuen, Eo kgmek kezdze Szoluan, hozók Eő kgmeket Illyen Eggiesseghre, Es beke-seghre" [Altörja Hsz; Borb. I. — "Köv. az egyez-ség szöv.]. * ~re lép megállapodik/egyezik. 1841: az alább Coramizáládo Regiusok előtt, léptünk egymással az alább irt eg(g)yességre, és tevünk (!) egy mással iyl fel bonthatatlan, megmásolhatatlan állando örökös Cserét [M.zsombor K; Somb. II]. 1868: Lajos bátyám okvetetlen menjen fel, mert ha fel nem megyen, igen könnyen meg eshetik, hogy mások fel mennek, 's olyan eggyességre lép-nek mindnyájunk nevében a bel birtokosokkal, a mi mindnyájunknak rövidségére leszen [Szu; Pf Gálffy Sándor lev.].

egyeztetik (ki)egyenlítettetik; a fi egalat; aus-gelichen werden. 1802: A' mi az osztály alatt forgo nova sessioakat illeti azok is Quantitasokban közöttünk egyeztesse(ne)k, a' falu mellett jutott Terenumbol potoltassék [M.zsombor K; Somb. II].

egyejű cu un singur cap; einköpfig. Szk: ~sasos. 1774: Egy fejű Sasos Márjás [Szászkerked K; LLt 110].

egyfelé 1. egyik irányba; intr-o direcție; in eine Richtung. 1639: az földreis eset vala Garczo Gergely otis czapdosak egy mást, en Istua(n) Deakot huztam egy fele, mas feleől megh albert kovacz vonta Garczo gergelt, igj nehezen vonuk el eoeket egy mastul [Mv; MvLt 291. 172a]. 1752: ő Kglme el-lőtt egy felé s akarattya ellen tanálta meglőni azon embert [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29]. 1756 az Jobbágyok az midőn ügyes bajos dolgokb(an) Balog Uramat requirálták, hatat fordított nékiek s egy felé el ment előllők vala [Nagysomkút Szt; TKI 3 r. jb vall.].

2. egy irányba; intr-o singură direcție; in einer Richtung. 1629: az meli louat Szebcz Mihaly Ura(m) adot volt Istua(n) kouacznak az utra akkoris nem egesseseg volt, mert mikor az Menesben jartis akkoris csak ment egy fele mint egy kergeteges [Mv; MvLt 290. 163b].

Szk: ~ ..., másfelé ... erre ... amarra. 1767: midőn a korcsomarol ki mentünk az utszán Udvar András egy felé akar vala vinni Liányos házhoz musikálni, Csenteri Mihály pedig más felé, mely mián egyben szololkozván Csenteri egyszer megis úté Udvar Andrást [Betlensztmiklós KK; BK.] * ~ is, másfelé is erre meg amarra, erre is, amarra is. 1780: én nekem meg mutogat-ván mindazokat az öreg Asszony, vettem észre annakutánna hogy bizony meg bánta az Öreg Asszony hogy meg mutatta nekem fő képpen az ezüst kalánt, mert egy felé is más felé is fatsargatta azok iránt valo beszédjít [Bethlen SzD; KB. Julianna Ersekujvári (24) conj. St. Butzi vall. — "A „nagy ezüst Leveses kalánt"] * egyik ~, másik más(ik)felé ki erre, ki amarra. 1763: egyik egy fele iszzsik másik felé [Esztény SzD; Told. 29] | A gfuladás alkalmatosságávalis tudván egy más vétkit, edgik egy felé, az másik másfelé futat [Torda; Tjk V. 154] * hol ~, hol másfelé hol erre, hol arra. 1804: magam is vala-hányszor a Ménes térítésére jártam, mindenkor lézengőben jární láttam a Basa Ur(am) Sertésseit a Sertés Csordán kívül hol egy fele hol más felé [Dés; DLt 82/1810] * ki ~, ki másfelé ki/ez erre, ki/az amarra. 1571 Es halgassanak az Byro vram parancholatyahoz vgy hogy ha mykor eo k. Izeny es hywatia vagi eyel vagi napal Neh varyanak harmadyk Negedyk hywatalt Azwagy ky egy fele ky Mas fele Megien benne [Kv; TanJk V/3. 39a]. 1585: Az Zekeret eg lo el ragada, Az zeker el teorek, a kerekek ki egy fele ky mas fele Mene [Kv; Tjk IV/1. 474] * sem ~, sem másfelé sem egyhelyütt, sem másutt. 1592/1593: mikor az deesi Malomba eorleot akkoris it itette barmat, de senki eötet azert nem haborgatta sem egy fele, sem masfele [Bálványosvávalja SzD; Ks]. 1730: hallottam, hogy ekkoron, sem egy felé sem más felé nem szolgált az Apám [Vármező Sz; TKI]. 3. ~ nyíló ajtó egyszárnyú ajtó, félszer-ajtó; ușă cu un singur canat; einflügelige Tür. 1679: Ezen kapu mellett egy fele nyíló fenyő deszka duplás ajtó No. 1 [Uzdisztpéter K; TL].

4. ~ nyíló kapu egyszárnyú kapu; poartă cu o singură aripă; einflügeliges Tor. 1753: vagyon az Curialis Sessiora be nyíló kétt Cserefa kapu fél fák között Sövényből fontt avatag egy felé nyíló kapu, egy Gyalog bé járo fa Sarkokon forgo Bikfa deszkákból készített ajtacskájával együtt [Sajókeresztúr SzD; JHbK XXIX/7].

5. bárhova; oriunde; wohin immer. 1776: az még ez a sok ésső még ál, és a vizék né(m) apadnak lehetet (!)* egy felé is vinni [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev. — "Tollvétség lehetelen h.].

6. Tagadó mondatban: sehova; nicăieri; nir-gendswohin. 1605: mostan Hauselfeoldibeöl bizo-

nios zamu uitezek érkeztek, kik az my kegmes Vrunknak, es ennek az megh romlot hazanak, az sok dulo foztó Toluaiok ellen oltalmazoy akar-nak lenni, kik mia anira iutott a' dologh, hogy egy Jambor feo embernekis, uagy zolganknak, sem mienknek sem penigh kegtelenek batorsagos uttia nem lehet egy feleys [Törzs. — A császári komisszáriusok rend. Cszs-, Gysz- és Ksz-hez]. 1794: Kedves Grofom írja Nagysád hogy láto-gassam meg, én asztot tudom hogy Kőtelességem is ugy hozná magával de mostan ha eresztenének is olyan gyenye vagyok hogy egy felé is ki nem mehetek mind ha Esztendeig sinlődtem volna ugy el romlottam [Kv; IB. Sándor István lev.]. 7. valamire; pentru ceva; für eine Sache. 1732 én az Aszony ó Nga dolgát soha nem ért-hetem mit akarjon ó Nga, és miért magát egj felé nem decidálja [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc Kornis Istvánhoz].

Az idézett szövegben a 'valamerre' jel-sel is számolhatni.

egyféle egy bizonyos, egy fajta; de un (anumit) fel; eine (besondere, gewisse) Art. 1593: Jeoue egikor hozza(m) Niari Simonne es monda hogi egi fele fw volna az en kertembe, es eoreomest latna, be bochato(m) az kertbe, ki hozza benne en kerdem mi hazna volna, monda akkinek teje el apad meg hozza [Kv; Tjk V/1. 339b].

egyfelől egyik felén/oldalán; intr-o parte; auf der einen Seite. 1570 Az byro . oda Menth es Borbelt hywatot oda es Be vyvette Sandor Myhal hazához otth keottetek be az Labat, eo thartotta egy feleol [Kv; Tjk III/2. 57]. 1598 abban az Cherelt feöldben az Makay Leorincsheben, Egy feleol Tyz Rudat szantatott el, Eordéog ferencz Vram az szeliben [M.fodorháza K; Ks Kowachy Istvan vall.]. 1655 (Egy földnek) egy felől szomszédgya az Czere [Dés; EHA]. 1674 egy Ezüst Tangyer egy felől Aranyas [Mv; MvRLt.]. 1681/1748 (Egy földnek) egi felől szomszédgya . egi darabig a' nagy Küküllő [Balázsfa AF; EHA]. 1717: ezen Csür mellett egy felől jó lézsás, támaszos fedeles kert [Dés; DLt 504]. 1718 én vagta(m) ki égy felől az haz oldalát, s azon mente(m) be az hazba [Branyicska H; JHb]. 1750 egy kisség jobb kéz felé taláztatott egi alkalmas konyhátska régi sendellyezéssel ..., sőt még az falais egi felől rosszatska [Szamosfva K; JHbK LVIII/4]. 1765 A' Gyermekek Erdő alatt égy felől az Erdő szamszedságában [A.szoját K; EHA]. 1818 égy felől a' Tísztre járobeli Pödek bütiü rugnak reája véggel [Mv; EHA]. 1837 A' Mohonka gödribe (sz) ... szomszédgya égy felől az ökörtillamas [Borsa K; BHN 123]. Szk: ~ ..., másfelől ... a. egyik felén ..., másik felén. 1671 edgy felől két száz Tallerokot teve(m) az serpenyeób(e), más felől dirib darab ezüstteokét rakta(na)k, s ugy ponderalták mérsekelvén az Tallérokhoz azokis (igy!) [Kv; Tjk VIII/11. 49–50]. 1772 Az Brányistában valo nyáras erdő peníg ... egyenlő Részekre fel nem osztatathatik az Szamos Vize mián, mely égy

felől rontya, más felől hánnya, és így égyik rész épülne, másik penig nagyon meg romlana [Dánfva Szt; LLt.]. — b. egy részről más részről. 1546 Banffy Magdolna azony Egy feleel, mas feleel ... Bogathy Chaspar my athalunk thenek illyen zerzeesth [Panot*; DanielO 5. — *?Panád KK]. 1563/1577: hittak wala Mynket az my attyank fyay Egh feleol Torozkay Mathias, es Janos, atyafyay (!) kepekben, Mas feleol Toldalagy Andras, es Mykola Esthwan, Kwn Ferencz Teob attyafyay kepekben hogy, My eo keozteok indultatott perbe, Egyenessegeot, zerzenenk [Kv; Thor. VIII/2]. 1574 Akkoron allanak my Eleonkbe egy feleol az Vytezleo zanyiszloffy Bathory Elek perecheny es mas feleol horwatt gergely zechy. Elek wram rea wewen terheket fyaynak leanyak es Jobbagy-nak horwatt gergely azon keppen fel wewen fele-segenek es annak az Annyanak Zechy Birtalan-nenak terheket [Somlyó Sz; WLt.]. 1581 jwue egy felől mj eleonkben Bikfaluaurul Marhalt Peter wcyewel antallal egytetemben Masfelől Teölgyes pal darabant ugjan Bikfaluiak es teőnek mi eleőteonk yllyen zerzest es uegezest* [Bikfva Hsz; Törzs. — *Köv. a szerződés szöveg.]. 1629 Comparealvan egy feleol Paisos Istuan, masfeleol Thamas pap vram kepeben Istuan deak, s teonk illyen jelentest* [Kv; Tjk VII/3. 164. — *Köv. a nyil.]. 1635 Comparealuan az B. Tanaczi eleot egy feleol Petri Janos, Rodner Leorincz, es Lamprich Andras Warga Mesterek; mas feleol, Czismasia Marton, Czismasia Gabor es Kadas Istvan Es mikoron ez Birak, Tanacz es Wenseg jo vegezest elcotteok el olwastak volna, Kadas Istvan engedelmes leon [Kv; Céhir. I. 12]. — c. egyrészt ..., másrészt 1703 már hét hete hogj Continuuskodunk: magunk Terhes költségünkön, melljet Tovabb nemis gőzhető(n)k; égy felől ez az szolgállatt más felől az Portiózas s Szebenb(en) Elés szállítatas levén rajtunk [Fog.; UtI.]. 1824: az érdeklett fekete Farkast anyival nagyobb különösségnek lehet venni, hogy még tudunkra eddig elé hazánk ilyet nem termett egyfelől, de más felől midőn, a több vele együtt született kölykek természeti színeiben jelentek még, — ezt egynek lehet tartani a munkáiban oly szabad törvények alatt lévő természet szebb Jatekai közül [T; TLt Közig. ir. 114] * ~ .. **mdsrészről** 1840 egy felől Bosla Ferentz Uram; más részről pedig Fülep András ó klme ... egy más között mentenek légyen a követ-kezendő önkéntes állandó es meg másolhatatlan eg(g)yezésre ... [A.szentmihályfa TA; Bosla] * **mind ~, mind másfelől** egyik részről, is másik részről is, mind egyik, mind másik részről. 1557 az My neuw theorwenywnk lewt Jt Somlyon fogot Byrak elwt My kewewtwnk ez Nag Istvan es Marthon gergh dolga felol, ky wolt ez elwt, az Bathory Jmreh zolgaywal, thwdnya Jlylyk, ember ewldewkles, weres, wagdalas, mynd eg felol mynd mas felol, ezekben my wegezthonk Jlylyen zerzest, hog az Christoff wram Meg Jew-theyg Mynd eg fel kewzt, mynd mas fel kewzt,

az Therweny az ew folyasaban meg allyon az ew Regy Ereyeben [Somlyó Sz; Wlt].

egyfenekű félfenekes; cu un singur fund; mit einem Boden. 1846: egy hosszú egy fenekű hordoska [Szászkered K; Llt].

egyfertályos egynegyedes; de un sfert; viertel. 1803: egy Ezüst Pohárotka circiter egy fertályos, Arany Virágos [Betlensztmiklós KK; UnVjk 33].

egy-fiú egyetlen fiú; uncul fiu; einziger Sohn. 1850 Gyaloi Josef és Szilágyi Josef mint egy fiuk sorsot nem huznak* [Dés; Dlt 2137. — *Ti. katonáskodáshoz].

egyforintos 1. egy forintba kerülő, egy forinton vehető; care costă un forint; um den Preis von einem Forint, zu Einforintpreisen. 1724: fizetsem volt öt forint, csizma 3rom pár 6 Sustások pártá egy forintos lengjel 6 [Szováta MT; DLev. 2. XVIIIIB].

2. egy forintot kitevő; de un forint; von einem Forint. Szk: ~ *bírság*. 1681 Az egy forintos bírságh az Udvar biroje [Mogyorosd H; VhU 85]. 1694: Mulcta: Az egy forintos bírság a' Biráke nállok*: azon felljül való a' földes uraké, ha eléb érik a vár(me)gje Tiszteinél [Sebesel AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb. — *Ti. a sebeseliek-nél].

egyforma 1. a fel; gleichförmig. 1585: Zegettünk wala bezterczen, az my nagy Templomúnknak szükségere cherepet mely cherepnek chinalassara kyen format kultünk wala hogy a cherep az regy chinalt cherepel egy formara legen nagysagawal (így!) [Kv; Szám. 3/XIX. 42]. 1628 Vagjon ket bokor egy forma Uelenczebol hozot óregh gjongj fulbe ualo, araniba foglalua [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen lelt.]. 1655: Ket egy forma Gömböliegh Palacz No 2 [Kv; Wass 72/4]. 1674 Vagyon ket egy forma Islogos aranyas lepedő [Beszt.; Wass]. 1725: ket pár edgy forma Selymes buja vászon, becsi kötés, Tászlia s hajtó Galléra [Told. 19]. 1772: 12. Pár kés egy forma Csigás formán kis villaival együtt [Egeres K; Ks]. 1797 Két egyforma brileántos Gyűrű [Mv; Told. 19]. 1820: Mű, kiknek egyforma külső örökségeink vagynak, hetenként két két napi szolgálatot tesszünk négy vagy két ókórrel cimborába, vagy pedig gyalogszerbe [Km; KmULev. 1]. 1846: adjon ... két egy forma Divánt [Kv; Végr.] | két egy forma Tisza fa asztalok [Szászkered K; Llt]. 1854 A rothadásnak egyformán jo a leg drágább mint a leg olcsobb portéka, mindenikből egyforma betű hammu lesz [Kv; Végr. — A teljesebb szöveg. *egyformán* al.].

2. egymással megegyező; de același fel; gleich, gleichgeformt. 1846: Két egy forma nagyságu de külömböző virágu aranyozott Száju Confectnek valo tálotskák [SLt 17]. 1862 költsönös végrendekezésünkről a törvényszerűség között készített okmányunkat, két egyforma példányban kiállítva ... ezennel kiadjuk [Kv; Végr.].

egyformájú egyforma; de același fel; gleichförmig. 1748: Egybe járo, s egy formájú tábori bőrös Székek [Ks XXVIII. 5]. 1761: (A palotának vannak) egy formájú cserefából való ablak kerestek között hol nagyobb, hol pedig kisebb üveg tárgyérokból való nemetes ablakai [Szász-vessződ NK; JHbK LXVIII/1. 203]. 1803 Ezüst Pohár . három kiülő egy formájú ember főkkel [Szőkefva KK; UnVjk 91].

egyformálag egyformán, ugyanúgy; in același fel; ebenso, in gleicher Weise. 1807 Duca Péter .. Burkuta Juon . mind ketten Károlyvári Libertinusok egy formálag fatéaltanak azért fassiojok össze vétetett [Gyf; Eszt-Mk]. 1819 ugy tapasztaltam, hogy Sylvester házunkat azután is hogy meg házasadat egy formálag járta [Kv; Pk 2 Andreas Balla auriga (23) vall.]. 1820 azt írták hogy én is Pataki Joseffel egyformálag vállottam volna aztat [Várfva TA; JHb 48. 37]. 1829: Az Kérdésekre egy formálag vallanak [Mezőkölpény MT; Tsb].

egyformán 1. egy módon, egyképpen; la fel, in același mod; gleicherweise. 1706 Ket pár vankos hajban valo fejereses egy formán varrat [Llt Fasc. 108. — Moldvában készült lelt.].

2. egyaránt, egyképpen; deopotrivă; ebenso, in gleicher Weise. 1854: nem akarom, hogy szeretett kedves es jó feleségemnek az egyébaránt is ... felette haszontalan părădés el temettetésemre tett költségeknek kénytelenített meg fizetése által is könnyeket facsarjak ki szemeiből, A rothadásnak egyformán jo a leg drágább mint a leg olcsobb portéka, mindenikből egyforma betű hammu lesz [Kv; Végr.].

egyformás egyformácska; de același fel; von gleicher Form. 1628/1635: Vagjon Velenczebol hozatot negi egy formas tabla gemantos gjwrw Ket egy forma fejer zomanczos gemant gjwrw [Bodola Hsz; RLt 5 néhai Béli Kelemen lelt.].

egyformaság egyöntetűség; uniformitate; Einförmigkeit/heitlichkeit. 1863 Az uri Sz. vacsorát mindenütt la mártii kell ki osztani, egy felől az egyformaságt, más felől, hogy a' bűn bánat hetiből, a hushagyó ked ki kerülődjék [Gyalu K; RAk 78].

egyformásítás egységesítés; unificare; Vereinheitlichung. 1851 A' mértékeknek egy formásítása aránt kiküldött rendeletei [Dés; Dlt 2546].

egyfülű kb. egy fogantyús; cu un singur mîner; einhenkelig. 1849: Egy — egy fülű vas tábla [Somkerék SzD; Ks 73. 55].

eggyéalkudtat megalkudtat; a face să se înțeleagă/să cadă de acord; handelseins werden lassen, übereinkommen lassen. 1573 Az mynt eghe alkwtattak eeket arrol leuelet attak pecetek alatt [Kv; Tjk III/3. 102].

eggyel-mással 1. egyre-másra, válogatatlanul; una peste alta, fără alegere; eins ums andere, wahllos. 1585 az város vezegese zerint 63 Juhott eggiel massal zolgaltattunk az Also Ispotaly mes-ternek [Kv; Szám. 3/XVI. 8]. 1599: keotetetünk tizen ket hordot egi altalogat. Ezekteol eggiel-massal keotessesteol fizetünk egi egi hordotol d 20 [Kv; i.h. 8/XVI. 49].

2. együtt, együttesen, együttvéve; impreună; zusammen, insgesamt. 1589 On zerzam talak kannak talnerokis eggiel massal Niomnak 144 fontot [Kv; KvLt Inv. I/2. 46]. 1627: Jutot Eöt tehen mind Eggiel mással becciwilleottwk az Eöt tehenet tt f. 27 d. 50 [Kv; RDL I. 132]. 1653 Anno 1653 fizetett eggiel massal Bekesi Marton Ur(am) fl. 10 [Kv; AsztCJk 7a].

3. ezzel-azzal; cu una și cu alta; mit diesem und jenem. 1753/1781: Josika Imre a Mostohait addig ijesztgeti Béttsel, 's egy(gy)el mással mig Jósárg nélkül hadja [Kisalmás H; JHb LXXI/3. 307].

eggyel-mástul egyre-másra, válogatatlanul; una peste alta, fără alegere; eins ums andere, wahllos. 1625: Az tiz medencze tokot es egy pohar tokot vasaztak megh egyel mastul edgyet p(ro) d 20 [Kv; Szám. 3/XXVII].

egyhanguilag egyhangúan; unanim; einstimmig. 1872 Mái napon . telyes község gyűlésében meg szavaztatott égy hangulag az, hogy Pálfalva községből égy negyedik bizotmányi tagnak választassék meg Illyés Mihály községi jegyző [Pálfva U Pi].

egyharmad harmadrész; a treia parte; Drittel. 1646 az felseo summabol, marad megh Diuisiora f. 91 d. 09. melybeol Az aruak Annysual Vida Judittal egj test s uer attyafianak Vida Istuannak Egj harmad illetuen Illik f. 30 d. 36 es Igj Az Aruak reszereol ualo dologh el Igazodot [Kv; RDL I. 123]. 1811 égy harmad részt magoknak hatalmasul el tartottak volna [Kövend TA; Borb.].

egyhási iker; gemeni; Zwilling. 1786 Szendrei Istvan és Anna egy Hasiak még holtanak [György-fva K; RAK 14].

egyhassul-jett egyhási, iker-; gemeni; Zwilling. 1738: meg engette egj Pohart ket pecsetet, ket Gyűrűt kesziteni, tekintven a' B(ecsü)letes Czeh . mind az Ifiaki kettős allapottyokat és egy Hassal lötteket es egjczersmind jo magok viseleket [Kv; Üjk]. — L. még has al.

egyház 1. templom; biserică; Kirche, Gotteshaus. 1507 ha katonak fya lezen azt meg tarca, ha pedig <...> lezen azt el agya es az Eghaz zwksegere <fordica ?> [NyIrK VI, 187 Cheh István végr.]. 1570: latta hogy Jgen Tel-lyes volt az Meny azzon, mert Terhes volt, Es Nem vyttek volt az Egyhazhoz Megh eskwtny, hanem vgian otth hon eskwttek volt

Megh [Kv; Tjk III/2. 123]. 1581 veottem az egy haazhoz keozep zerő zarw fakat 19 f 1 [Kv; Szám. 3/IV. 14]. 1582: Zent Antall napyan wettem az egy hazhoz 43 fwres deszkakatt f 2 d. 70 [Kv; i.h. 3/VII Reg. Templi 6]. 1584: Az egy haazhoz harangoknak Orahöz weottem fa olajt p(ro) f 2. Az Nagy Themplum Aitaya elot az Mezesz pogachyat holot arolyak Az fundamentomat meg chialtattam. attam) az Keomyes Lorincznek f — d. 35 [Kv; i.h. 3/XV. 8]. 1593 Az Zem Petter Egi hazabol hogi az Ayw (!) globist ky vettek, fizettem akor Egi Deiaknak a' Mely fel Irta f — d 10 [Kv; i.h. 5/XXII. 1]. 1595: 27 Octobris Az feferwari nagy Egyhaz Orgonaia ala az faragot kö oszlopokat, vittek feferwar fele ezek: Thordaigh* [Kv; i.h. 6/XVIIa. 105 ifj. Heltai Gáspár sp kezével. — *Köv. 15, egyenként 8—12 ökrös szekér gazdájának és költs. fels.]. 1599 vettünk az egihaz züksegere Bechy hiazó zeget 1400 fl. 1 [Kv; i.h. 8/XVI. 35 egyházfiak szám.].

Hn. 1693 az Egihaz ösvenyinél (sz) [Rava U EHA]. 1768 Égy Ház Folvában az Varga uttzaban [Torda; EHA]. 1781 Az Egyház megett (sz) [Mákó K; EHA].

2. egyházközség; comunitate bisericească; Kirchengemeinde. 1612/1723: az Egyház jövedelminek bé vételében, mind ki meneteliben egymást értsék az Egyházfiak [Hagymásbodoni (MT) ekl. könyve]. 1653 egyház földén a kastély* [ETA I, 89 NSz. — *A mv-i vár]. 1850 egy egész Egyház, Csak akkor tekinthetők más hitfelekezetre átlépettnék, ha annak minden tagjai egyenként, át lépésökről nyilatkozatokat meg tették [Nagykapus K; RAK 44 rend. kiv.]. 1862 mennyiben lépett életben Egyházainkba a ki küldött képviseleti rendszer ? [Gyalu K; RAK 70]. 1863: minden Egyház Templomát, Parochialis épületeit biztosítsa | Előre nem lehet tudni, hogy mikor, melyik Egyház vizsgálódik, a' szomszéd Egyházból tudossittatik minden Egyház [uo.; RAK 83—4].

Hn. 1693 edj Tó melljet Edgház Tavának hinak [M. kályán K; EHA].

egyházaz templomos; cu biserică; Kirchen-. **Hn. 1600**: az egyházaz vth allatt (sz) [Hagymásbodon MT; EHA]. 1729 Egyházaz oldalán (sz) [Pálfva U; EHA].

egyházfi paraciser; Küster. 1570 Eppel Janos Es Zewch Myklos Egyházfiay Byzonsagy, felpereseke, fodor Janosne alperes ellen [Kv; Tjk III/2]. 1571 az ket Egyház fya Melle eo k. valazanak az Tanachbely vram keozwl ketteot, kyk az Templum alat heurezeo zegenyeket lassak megh | Kys Imrehel az Egyház fiak vessenek zamot [Kv; TanJk V/3. 41a, 49b]. 1572 Egyházfiywis Elegh egy Es az Byrosagnak változasa zerent Minden Eztendeonket Egyzer Magiar Massor Zas legien | valaky az Templomokba akarya halotyat Temethny Eleosser vagi penzwl vagy zalagwl Megh aggya az Egyház fiaynak Az templum Iutalmat, Addegh Ne Engedyek az Egyház fyay Syrt assatny [Kv; i.h. 55a, 60b]. 1578: Meg

ertettek eo kegmek egez warassul az Egyház fiak walaztassa dolgot, eo kegmek emlekeznek arra hogy eo kegmek ez elot valo Jdeokbe az also tanachbely vrain walaztottak az egyház fiakat mostan is azert semmy wyetast es waltozast nem akarnak tenny eo kegmek [Kv; i.h. 161a]. 1584: Petessy Iarfasz egyház fyw | Egyház fiak Regestuma [Kv; Szám. 3/XV, 5/I]. 1591: Az Ioswittak (!) egyház fywak (!) attam Zegre hogy chynalya az graditchy Aytayatt f — d 5 [Kv; i.h. 22]. 1593: Az egyház fiw Zamadasa | 20 february themettetek az nagi templumba feyer Thamast egi hazfiut (!), more antiquo gratis [Kv; i.h. 5/XX. 103, 113]. 1594: zabados egi ház fia Byro Thamas [Somlyó Sz; UC 113/5. 3]. 1595: Az Eg'ház fiw Vrain, Igiarto Simon es Mark Miklos deak [Kv; Szám. 6/XI. 21]. 1597: Miklos Deak az Egy ház fiu [Kv; i.h. 7/XII. 152]. 1599: az egyház fiay Attanak f. 25 [Kv; i.h. 8/VIII. 2]. 1602: walaztottanak eo kgmek az Magyar Nemzetbeol az plebannossagnak tiztire es gondwiseslere Geochoy Pal Vramat az mostanj Schola mestert minygarast az Jdes Vrain keozzeol varos kepeben Radnothy Jstwan egygy egjház fiw salutalta [Kv TanJk I/1. 404]. 1604: az Templum kwrwl ualo Boltokat, es kamarakat eo kgmek Varosul biztak volt az Egyházfiaknak gondwisesekre [Kv; RDL I. 77]. 1612/1723 A' Koronkai Egyházfiak pedig a' Bodoni Egyházfiak hire nélkül semmit se tselekedjenek | az Egyház jövedelminek bé vételében, mind ki meneteliben egymást értsek az Egyházfiak [Hagymásbodoni (MT) ekl. könyve]. 1639 Istuan Deak Egy házfiu Colosuari [Kv; RDL I. 116]. 1640: hazajöttömben utolérnek engemet két emberek, egyik radnótfái, másik bölkényi erdőpásztor, mindenik egyházfiu az papok mellett jöttek el ide Vásárhelyre az papok eleiben [Mv; MvLt 291. 233a—51a átrásban!]. 1642/1722 k. Ha pedig a Loci Minister azon földet colalni nem akarja, jo idejen az Edgyházfiak(na)k hírt tegyen, ha az Edgyházfiak is Colalni nem akaryak, tegyenek hírt a Palusi Bironak [GörgJk 91]. 1650 Damasdi Istuan . magatt ä meddegh köztünk lakott is dissolute viselte, mesteret vérté es lelkiével szitta. S. Halgatoit, es az Egiházfiakat palczával feniegette [SzJk 182]. 1673/1681 V. Hunyadon Lako Takacz Jstwan Egiházfia Supplicatiojara való válasz. Az Egiház Fiusagot sem mindenkor az en^a emberem(ne)k kell viselni kire is vigiazzo(n) Udvarbiro Vr(am), hogi alternatim változzanak esztendőnként az Egiház Fiak [VhU 441. — *Thökölyi Imre]. 1683 k. : Vagyon kéth Réth azt az Egyházfi tartozik le kaszalni [Bagos Sz; SzVJk 45] | A szőlő gyepűjere tartozik az Egyházfi vigyazni s — meg csinálni [Nagyfalu Sz; i.h. 50]. 1684 Circumspect(us) Martinus Colosvari (57) fat(etur) ... én tizen egy esztendeig voltam egjház fi [Gyf; Incz. V. 60b—1a]. 1685: az Papok Adajabul el marat Restantiat az egyházfiak fel szedgyek [Dés; Jk]. 1691: Várbeli egyház fiu

[Fog.; UtI]. 1693: Vegeztetet az Pap dezmalasa felől, hogy az Egyházfiak tartozzanak az Pappal dezmalni ki menni sub poena flor. 3 [Pálos NK; UnEkLt Gen. vis.] | az Egyház fiak az kezeknél levő Ecclesiai bonumok felől tegyenek emlekezete(t) közönsege(n) az Ecclesiab(an) [Vargyas U; i.h. 50]. 1693 k. az Biro az Egyházfiakkal es az Eskuttekkal marazza az Praedicator es az Mestert [Hévíz NK; i.h.]. 1701: A Katonai Egyházfiu Szász Ferencz [SzJk 335]. 1702 k. az Egyház fiu által a' Parochialis házhoz eö kget Convocáltatván .. [Abrudbánya; Born. XXXIX. 6]. 1704 e./1770 k.: Vagyon egy ón Tányér, Ekl(ési)a penzén vőtte az Egyházfiu [Szászssombor SzD; SzConscr.]. 1708: Csegezi Mihally Egyházfi Ur(am) [Kv; TJk XV/1. 27]. 1713 (A pénz) vagyon adosságban némelly embereknel, egy része pedig egyházfiu Kis Lászlónál [Lele Sz; SzVJk 139]. 1714 e./1770 k. (A templomi felszerelést) adtuk Kotsis György Egyházfiu kezébe, kit mostan Egyházfiunak eskettünk [Fűzkút K; SzConscr. 104]. 1717: én akkor Egyház fi volta(m) nékem is azt mondotta, kutya atta ebhá fia [M.köblös SzD; RLt Bereczki Miklós (36) ns vall.]. 1722: Magoczan Peter N. Persona Egjházfi [Kecsed SzD; TL]. 1722/1770 k. (Az) úrasztali edényeket hagytuk a' Batzai Egyházfiunak kezib(e), úgy hogy hivségesen minden Egyház fiu gondját viselje [Csicsómihályfa SzD; SzConscr.]. 1725 Szóts János ... velkeri^a olah Egyházfia vagy Mester [Ks 7. XV. 12b. — *Mezővelkér TAJ]. 1726/1770 k. Ezeket a' pénzeket . Mólnár Gergely akkori Egyházfi portioaba adta [Kudu SzD; SzConscr.]. 1733 az Unitarius Mestert 's az egyik Egyház fiát szidták az emberek hogj le vágta^k | hozzájá az egjház fi ment | nekünk az Egjházfiak mondották hogj vegyük le^b [Hévíz NK; JHbT. — *^a harangkötele]. 1747: az erdő Pásztorok két pénzelt jártak úgy kénáltak egyházfiakat, s Eskutteket hogj tiltsák meg nállok az Fát [Cintos AF; SzentkGy]. 1752: Tiszteletes Madarasi Ura(m) is az egjház fit reá küldötte Furu Gyórnére, hogj a Teheninek a tejit vigje visza [Diósd Sz; Ks]. 1756 Molduán Vonya el hiva edj fertály egett bor innja ... és elis mentünk az oláhok egy ház Fiához [Galac BN; Wlt Pásk alias Tyrila Onul (42) jb vall.]. 1788 (Temettem el) Kolosi Sz. Márton Egyházfit [Gyalu K; RAK 132]. 1794 Egyházfiak Máte István és Kozma György [M.bikal K; RAK 82]. 1799 Számoltatván az Egy Ház fiakat Ifjabb Barta Andras maradott adosnak 1 ~ egy Rft és 36 Dr. [uo.; RAK 4]. 1800 a' kik az eskütre a Egyház fiura támadtak illetlen szokkal illetvén, őket meg kövessék [uo.; RAK 84]. 1801 Kerekes István Egyházfi [Apanagyfalu SzD; SzConscr.] | Győre János egy ház fiu [Málom SzD; i.h. külön mell.]. 1802: Unita ecclesia Egy ház fia Providus Zegrán Von [Félör SzD; Bet. 5]. 1809: arra vettem magamat hogy az Egyházfiunak az engemet illető bért ... elengedjem [Vista K; RAK 114]. 1823: az Ekklesia Erdeibe lévő mint egy hét vékás föld eddig a' Papé volt,

de most az Egyháziú birja [M.köblös SzD; RLt] | azt hallottam hogy a Léány elsőbbsen meg terhesedést a sógorára vallotta vagy mondotta volna, de azután a terhéből esett Léányhoz küldött két egyháziúnak úgy adta ki, hogy Csornatoni Samuel Uramtól való volna | Nms Csorvási Péter 35 Esztendő egyháziú | Tordai György 55 Esztendő a Nemes Reformata Ekklesia taxát fizető embere, és egyház fia [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/1827]. 1830: Egyházi Antal Janos [M.bikal K; RAK 145]. 1832: az akkori Egyház Fiu Balás János ő kegyelme Balás Janostól az akkori Egyház fítl ... hallattam [Kissáros KK; DLev. 2. XIIA. 2] | az Ekkliák azon Curatorai, s Egyháziú kik ekkliáit telken laknak a közönséges tereh hordas alól fel mentetnek (a) királyi rendelések szerint [Nagykapus K; RAK 23]. 1849 Egyházi Kudor István [M.bikal K; RAK 158]. 1854: Szegény édes Anyám temetésére tett költség ... Egyháziú jutalma [Kv; Pk 4]. 1856: Simon Márton egyházi [M.gyerőmonostor K; RHAK 10]. 1863 Egyháziú: ifj. Kudor János és ifj. Szabó P. János [M.bikal K; RAK 249]. 1865: Szabó István harmincz egy szavazattal kurátornak választatván ugyan akkor két egyháziú választva maga mellé ... [uo.; RAK 255]. 1873: Volt egyháziú Pákai Elek köszönetét fejezi ki az egyháznak hogy egyháziúknak választották | Mind az egyházi, mind a harangozó felesketést kerí egyházunk [Burjánosbuda K; RAK 18]. — L. még MNy XXXVI, 188, SzékFt 21. Hn. 1742 Az Egy házfiak földében (sz) [Bh; EHA]. Ha. 1804: az Egyháziú. Ekl(ési)ánk egyháziú [Dés; DLt]. 1820 Edgyháziú [M.fráta K; KLev. 11].

egyháziú 1. egyházi-tiszt/hivatal; slujba de paracliser; Küsterdienst. 1673/1681: V. Hunyadon Lako Takacz Jstvan Egiházfia Supplicatiojara való válasz. Az Egiház Fiusagot sem mindenkor az en emberem(ne)k kell viselni [VhU 441 Thökölyi Imre vál. — A teljesebb szöveg. egyháziú al.]. 1758: mindenkor az bír viselte az egyháziúságot az falunkban s azon Rétet adtuk a bírónak, mint-hogy ő viselte az ecclesia baját, esztendőnkint való hasznára [Jákótelke K; KGy]. 1870: Kozma György el is vállalta még egy évig az egyháziúságot [M.bikal K; RAK 283]. 1873: Közgyűlésünk ... tekintve hogy az egyháziúság valóban tereh, nem kényszeríti tagjait, hogy azt 3 évig hordozzák [uo.; RAK 300].

2. az egyházi-tiszt viselésének időszakasza; perioadă de funcționare ca paracliser; Periode der Bekleidung des Küsterdienstes. 1720 u./1770 k. Kandiában lakó Lakatos István Egyháziúságban az Ekklesia ezüst Poharát ... el-adta tizenöt Izlótokon [Szamosújvárnémeti SzD; SzConsc. — *Erre nézve l. AÉ 466–70]. 1807 Az én Egyháziúságomban ... az Templomban azon föld felett az Pap által a falu öregei meg kérdezettvén idgy felelték [Kersec H; Ks 116 Vegyes ir. — *Köv. a nyil.].

Hn. 1754: az Egyháziúság kaszálója [Kérő SzD; EHA].

egyházi-tiszt egyházi-hivatal; serviciul paracliserului; Küsterdienst. 1598: Veot Igyarto Simon vram az Egiház fiw tisztre fertaly Eztendeore sallariumara f 3/— [Kv; Szám. 7/XVI. 30 Egyháziúfiak szám.].

egyháziú de paracliser, al paracliserului; Küster-. 1673/1681: V. Hunyadon Lako Takacz Jstvan Egiházfia Supplicatiojara való válasz. Az Egiház Fiusagot sem mindenkor az en^a emberem(ne)k kell viselni változának esztendőnként az Egiház Fiak ... Ezen Supplicans(na)k meg tekintwen öregh emberségét, megh engettem hogi életeigh fizessen esztendőnként öt forint Taxat, de aztis oly Conditioval, hogi ha bár az Egiház fiui Tisztben lésezen megh adgya [VhU 441. — *Thökölyi Imre]. 1777 A harangláb ... újrarendelyeztetni vásárlottanak egy szekér zsendelyt Boros Sámuel egyházi az egyháziú ház zsendelyezésére használtatta fel [Kv; ETF 107. 14]. 1823 ide való hozattatásomtól fogva a' Papi Sz. Hivatalon kívül, a' meghivo levél ellenére a' Kántori, Egyháziú, es Harangozoi kötelességeket is vittem, a' melyekre magamat nem köteleztem ... Ignác István mpr. Loci Minister [M.köblös SzD; RLt].

egyházi-választás alegere de paracliser; Küsterwahl. 1873 ujj egyházi választás tüzetett ki mellynek erejénél fogva volt egyházi, Nagy Sándor ifj ki közkedvességben volt általános kikialtással megválasztatott [Burjánosbuda K; RAK 18].

egyháziútanács ref. egyházkerületi igazgatótanács; consiliul dirigent al eparhiei ref.; Konsistorium/Verwaltungsrat des Kirchendistriktes. 1870: A méltóságos egyháziútanácsnál benn levő kölcsönkamatból óhajtaná az egyház haranglábját újból epiteni [Noszoly SzD; ETF 107. 31].

egy-ház helyes egytelkes, egyetlen nemesi telkes; de o singură sesie; mit einem Grundstück. 1597: mys egy ház helyes nemes emberek lofejek uagyúnk, es my nekeónk ketten csak anny nyilunk uagyon nyl feöldünk meny egy Jobbagynak Auagy zabad zekelnek keözillek, ... azt keuánnýuk hogy az my nyilunkatis ki epichék, úgy hogy mindenkinek anny nyila legyen mjnth egj Zabad zekelnek. Auagy Jobbagynak, az teórue(n)teól úariúk megh [UszT 12/31].

egy-ház helyi egy-ház helyes, egytelkes; cu un singur loc de casă, cu o singură sesie; von einem Hausgrund, einen Hausgrund besitzend. 1567 myert penig hog' ez dolog haladekot nem zenvedhet, paranchiolwnk nektek, hog' wewén az my leweleoneket az feo nepek keozoletek kiknek feoldeon lakoioik az Rawason ninchenek az eotwen pénzt, az eg'ház helyi Lo feyek kedig az hwzon

eot eot penzt Zaz Sebesnek epetesere minden haladекnelkwł witezleo kornis myhálnak kezebe zolgaltassatok [SzO II, 212 fej.] az nemesség az elebbely Rawas zerent Zaz Sebesnek epetesere az w Jozagokból minden Kapwtol hwzon eot eot pynzt, az mely nemes Embernek penig Jobagy Rawason nem volnanak, azok Eotwen Eotwen pynzt, az eghaz hely nemesekek edig hwzon eot eot pynzt aggianak [Törzs. fej.]. 1631: hagiom Ianos Deaknak Az Henizi hazatis . . libere birhassa, es marhaiatis szabadon raita tarthassa vgi mint egi haz heli nemes ember [Nagyteremi KK; JHb XXI. 1. 6 Sükösd György végr.].

egy-házi egytelkes, jobbágytalan; cu o singură sesie, fără iobagi; mit einem Hausgrund. **Szk:** ~ *nemes(ember)* egytelkes, jobbágytalan nemes-(ember). 1573 Mw ezelnek folwaban Lako Barthos myhaly egy hazy nemes ember maior es polyamban loko Benedek myklos nemes ember mynth fogoto Birak Agyuk emlekezetre myndeneknek* [Hsz; Bál. 1. — *Köv. az ügy frásba foglalása]. 1600 Cziki geörgy Farkaslaki egy hazi nemes [Ust 15/9]. 1607 Hozak mi nekunk kapitan vram az Keced commiss(io)jat meljben poronczioi Kegd mi nekunk ugi mint Bede Tamasnak Gomolia Palnak egi hazi Nemeseknek [Hsz; BLt 3]. 1609 Mw Maros szekben Demien hazan lako Balogh Tamas es Balogh istvan Egyhazy nemes emberek [Berz. 15. XXXVIII/9]. 1659 Egy hazi Nemessek, Lo fejek Drabontok [Ust 17]. 1712 Az joszagos Nemes embereknek az terehviseléshez képest proportionate az egj Hazi Nemes szemelljek penig az kik-(ne)k pusztá örökségek vagyon az Varosban, de azon örökségen Semmi Varos terhe viselő emberek nincsen, magok sem laknak itt, azok is egészen nem praecludaltathatnak, hanem az osztoztato Birak eo kglmek proportionate, azoknak is adgjanak táli tamen Conditione, hogy ha azon földeket kaszallyak, szantya, az mennyt birnak az Varos hatarabol, tartozzanak ráta portiojok szerint Contribuálni rolla [Torda; JHb XV/6]. 1722 k. Edgyhazi Nemes ember Buzat hetedfel kalangyát, edgy kalangya zabot. Jobbagyos Nemes ember Buzat tizenhárom kalangyát, harom kalangya zabot* [Széplak KK; Görg Jk 89. — *Ti. ad a papnak]. 1731 a birak oda mentek, hogy az ket okret be fogjak de o nem hatta hanem a falusi birot, Meg mas egy szeginy egy hazi nemes embert, a földre lehuozot [Varsolc Sz; Ks 83]. 1736 u. mikor a szegény atyamhoz általjótt Bölönből Kálnoki Farkas, Ürmösről Maurer Mihály, itt ittanak, estve zekében, harisnyában öltöztenek, csuklyát a kezekben, szánban tizenkét okröt befogtanak úgy kalandoztak a falun szerte-szélyel virattig Cselekedné csak most valaki, nem olyan fő emberek, csak valami alávaló egyhizi nemesekek, minnyárt excommunicálnak az emberséges emberek consortiumából [MetTrCs 453]. 1755 nem csak egj hazi hanem Jobbagyos Nemesek voltak [Tordátfva U; Pf]. 1761/1784:

egyházi Nemes ember gyermekét is különben kellett volna tartani mind kedves Uram Etsémet, Groff Teleki Sámuel Urat tartották Kendi Lonán, ugy a' Kollegyomban is tanulás véget Kolosvárat, sem egy jo csizmája, sem Nadrága nem volt, mig Tutorság alatt lakott [Kővárhosszúfalu Szt; TKhf com. Anna Teleki (61) vall.]. 1807 Láttáé szemeivel midőn az Exponensnek kezéből M.csügedi* Egyházi nemes Angyal Nyukuláj egy Contractust ki ragadván el szaggatta [Fejér m.; Eszt-Mk vk. — *Maroscsüged AF]. 1809 En Királyi fő Kormányozo, a Királyi Guberniummal egyet értőleg minden Armalistákat, Egyházi Nemes Embereket, Primipilusokat, és Pixidariusokat, arról bizonyossá tészem, hogy mielőst . . . lustraltatnak, és ezen Lustráról készült Cathalogusok fel küldetnek, azonnal az adoado Tabel-lakból jövendőre nézve lejendő kitöröltetések aránt a Rendelések meg fognak tétetni [Kv; Somb. II]. 1821 A' Décsi egyházi Nemesek [Dés; DLt 626]. 1842 egyházi nemes Asztalos Ádám lako Telke [Szászrégen; DE 2] * ~ *nemes armalista* egytelkes címeres nemes. 1809: a kik Egyházi Nemes Armalisták az Ado alol ki vetettek, viszsza tetettek [Asz; Borb. II] * ~ *nemes rend.* 1706: az szegény Edgyházi Nemes Rendnek el kell pusztulni, mostis az Nemes es szabad Rend vonnya az terhet, az Jobbagj tsak neveti nyomorúságokat [Ust 13. 94] * ~ *nemesség.* 1746 néhai Kispál Györgyné Aszszonyom az itt lévő Uzoni Papnéval 's Mesternével communicalt, még pedig a' Papné után, maga is Néhai Kispál György uram az Egyházi Nemességgel [Uzon Hsz; Kp I. 160b].

egyházi 1. egyházközségi; de parohie, al parohiei; Gemeinde-, Kirchen-. 1863: Mártz. 4ikén egyházi gyűlés tartatott, jelen lévén az egész egyház tagjai a helybeli pap elnöklete alatt [M. bikal K; RAK 249].

Szk: ~ *presbiterium* (egyházközségi) presbiterium, egyháztanács. 1871 Ujj egyházi presbyterium választott 3 évre inepélyesen felekkettettek [Burjánosóbuda K; RAK 113].

2. papi, lelkési; de preot, preotesc; Pfarrer-, Pfarrer-. Szk: ~ *állomás* papi/lelkési állás. 1866: (A) következő egyházi állomások köröztetnek A kolozsvári első osztályu egyház(an) két papi állomás [M.gyerómonostor; RHAK] * ~ *szék* papi szék, egyházi ítélőszék/bíróság. 1591 lasd meg az protocolón könyben, hogha az eghazi szék adotte libertast az fershöz valo menesre Chatalinnak [KvIt I. 60] * ~ *szolga* prédikátor, lelkipásztor. 1555/1566 mykoron az en Jstenem meg kere lelkemeth az en testemboly teok ilyen testamentomoth, ez Jambor wytezleo Nemes szymely (!) előth, es Jambor heghazy szolgank Elöth . . . [Zsuk (melyik ?) K; SLt A. 33]. 1673 k./1681: en Méltóságos Eleimnek diczeretes jo példajoktul viseltetvén, mindenekhez joval kivanvan lenni, de kivaltkepen való tekintetem lévén, az I(ste)n hazaban hüsegl forgolodó Egyhazi szolgakra, I(ste)n titkainak Safaraira, az Praedikatorokra, . . . kivantam . . . jo indulatomnak kész voltát,

az érdemeseknél irásban hadni [VhU 317 Thökölyi Imre ad. lev.]. 1687 Beczeben^a Ecsedi (!) Mihály, Egyházi Szolga^b [Told. 22. — ^aAF. ^bAláírása: Pástor Ecclesiae p.t. Beczeiensis Michael Ercei mpr; a két v. közül az első elírás lehet]. 1725 Palfalusi András mostan Beresztelki meltatlan Rfts Egyházi szolga [Beresztelke MT; i.h.] * ~ *tanító* prédikátor, lelkész, lelkipásztor, pap. 1592: Megh ertettek varosul eo kegmek biro vramtol az be giwitesnek okat az plebanos valasztas feleol, ez mellet az eghazi tanitoknakis keuansagokat es Intentiokat, hagi ammint ekkedigh az plebanossagh eggiwtt volt az pwspeoksegei itt ez varoson, mostannis keuannak hagi megh ne valtoztattnek [Kv; TanJk I/a. 194].

3. ~ *atyá világi pap*; preot diocezean; Weltgeistliche/priester. 1671: Kérem .. minde(n) egyházi és szerzetes Atiaimat lelkemről ne legyenek szent imátságekban es az Isten oltárán szent áldozattokban feledékeniek [Ks: 14. XLIIIb Csáki Istváné Mindszenti Krisztina végr.].

4. ~ *szolgálat a. istentisztelet; serviciu religios; Gottesdienst*. 1573 Azonnis keryk eo k. Byro vramat hogy Izennyen plebanos vramnak, Eo kegneke legien gongya Rea az predicatorok Tartasara, Ne fogiatkozzek meg Az Egyhazy zolgalat az Templomokba [Kv; TanJk V/3. 73a]. — b. lelkési szolgálat/tevékenység; functia/activitatea de preot; Hirtenamt, Pastorat. 1676/1681 V Hunyadi Praedikator Pérczi Istvan Ur(am) Supplicatiojara valo valasz^a. Tekintetbe vóvén egy hazi Szolgalattyat ő kgl(ne)k, meg paranczoltam hogy Hosthati Ferencz Ur(am) mindenik fordulora mutasson ő kgl(ne)k harom harom kőből ala valo szanto földet [VhU. — ^aThökölyi Imre válasza].

Az erdélyi jogtudományban és jogtörténetben volt, ill. van *egyházi nemes* szk is. „Egyházi nemeseknek (nobiles ecclesiastici) a 4 bé vett vallásu (receptae religionis) egyházak püspökei s alsóbb rangú papjai, úgy szintén az unitus (1747: 6 cz.) és disunitus (1791: 60 cz.) oláhoknak is felsőbb és alsóbb rangú papjaik nevezetnek” [Dósa, EJt I, 89]. — E jel-re a levéltári darabokból kijegyzett szövegekben a szerk. nem talál példát; úgy látszik, ezt csak a múlt századi jogtudományi irodalom és a jogtörténet ismeri.

egyházkerület (ref.) egyházmegye; protopopie; Dekanat, Dekantei. 1863: A Vízsei iskola mesterség üres a Széki egyház kerületben [M.bikal K; RAK 136].

egyházközség eklézsia; parohie; Kirchengemeinde. 1861 írják fel a' Tabellába, külön jegyzetbe azt is, hogy egy féle nyelvet beszél é az Egyházközség, 's minőt, ha vegyes nyelvű, mitsoda nyelvek divatoznak? [Gyalu K; RAK 59 esp. kl].

egyházmegye esperesség (esperesi közigazgatási kerület); protopopiat; Dekanat, Seniorat. 1864: Megnyílt a Sepsí Egyház megyében a Bodolai papság [M.bikal K; RAK 145].

egyháztanács presbiterium; presbiteriu; Presbyterium. 1872 Egyháztanácsunk 24 szál fát

fog ajánlani az ekklesiai gyűlésnek az égettek fölsegélésére [M.bikal K; RAK 297].

egyházvidék egyházmegye; protopopiat; Dekanat. 1861 Két rendbéli Hirdetményes Idézés a' Görgényi és Kézdi Egyház vidékekből, közölitetik [Gyalu K; RAK 58]. 1862 A' mely Egyház vidékből a' Visgálati Jegyző könyv még bé nem küldödött, bé kell küldeni [Gyalu K; RAK 75].

egyheti egyhetes; de o sáptáminä; eine Woche alt. 1792 Meg holtak ... Imre Sofia Imre András leánya egy heti [M.gyerőmonostor K; RAK 109].

egyhüvelykes egycolos; de un țol; einzollig. 1767 (Gróf Kornis Zsigmond gubernátornak) Volt ... egy Veres Skárlát köpenyegje, mellynek az Eleje le, és Válla Bársonnyal volt megbéllelve, a' Gallérja, és le a' Két szárnya mind égj hüvellykes Tenyérnyi szélességű Arany poszomántal [Kóród; Ks 21. XVIII. 78].

egyidejű egykorú, egyidős, egyívású; de aceeași virstă; gleichalt(e)rig. 1736: második Apaffi Mihály az erdélyi igaz hazafias tanács uraknak hasznos tanácsait nem fogadván, hanem magával egyidejű tanács után indulván, és némely Bethlen urak (: mert az Bethlen urak javallották mind szandékját:) javallásán megindulván, elveszi magának feleségül az Bethlen Gergely leányát, Bethlen Katát [MetTr 338]. 1839: VI. Tanú. Angyalosi nemtelen Nagy György, 58. esztendő, a' mint Tekintetes Forró Adám urtól, ki vele egy idejű tudhattya [HSzjP].

egyidős egykorú, egyívású; de aceeași virstă; gleichalt(e)rig, gleichen Alters. 1730: mindeneiket ugj tudok mint Bajko Sandor Uram mint hogj egj faluban laktunk es egj Üdösök vagjunk [Kurta-patak Hsz; HSzjP].

egyidő-szabású egyidős-forma, egyidősszerű; cam de o virstă; ungefährr gleichen Alters. 1779 Surs Togyer ... származott volt onnán ide ... két nagyobb Fiaival ... kik is velem egy idő Szabásuák [Marisel K; GyL. Kolto Kosztin (72) zs vall.].

egyik I. Jelzői haszn-ban: két vagy több személy v. dolog közül valamelyik; un, o; der, die, das eine. 1507 Eleozor hagyom az En feleségem-
<ne>k az Bozy tot mynd az molomal egyetembe
<I>llyen kepen hogy Eue legyen Eltegy, azval Jgyk (!) gyermekeim Ne oztozzek [Kv kör.; NyIrK VI, 186 és hm. Cheh István végr.]. 1570 az Keozepwchan egyk zeren Zabo Janosne egy leannyal fel Jeo volt. Masik zeren penigh Eotthues Demeter, Es az azzon Mosoliogh volt Eotthues Demeterre, De eo Nem Thwgya my vegeth [Kv; T Jk III/2. 34]. 1580: ennek vtanna az ado zedeok zemely walogatas nelkw az adot mindenteol fel vegyek, es egyk adot az masikra ne gywchyek halazzak [Kv; TanJk V/3. 205b]. 1584: Nam

oda altaly Io háázúnk Vagion, melyben geórgy vram féléségere nééz az eggik réz, es en reamís egy rez [Kv; T]jk IV/1. 292a]. 1588: az eokeyor igen hitwan vala, az eggik eokeyor vgyan oth Karikan^a veze az teletetesert tartasert az masikath en adam ell zaz tizen eoth penzen [Zsákíva Sz; WLt. — ^aKarika Sz]. 1589/XVII. sz. eleje az Varosnak edgik reghi Torniat, Bastiaiat, az mely dél feleol, az Szabok szegh torniatol nap niugot feleol harmadik, mind az két fele mesterek egész Cehul eki arant valo keolczeggel otalmazzák, epiczek [Kv; KómcArt. 3]. 1593 Az kett kwpa bor arratt az azzonnak adam eggik kezemmel masikkal az zomokott kiwel borertt mente(m) vala adam az leannak [UszT]. 1599: eggik zekerczeiewel Balas ellent wete, masikkal hoza waga, wgy eset Ferenczen az seb [i.h. 15/196]. 1620 az fen megh irt falukban leuó Uduarhazat es portioakat, az megh nueuzet Kouaczioczi Susanna azzony es Kouaczioczi (!) Istuan Uram keozót, ket egienes rezre akarnak oztani, es edgik rezt az masiktól distinguishalni separalni [Körtvélyfája MT; Bál. 51]. 1630 a' dato praesentiu(m) hat hetigh legien Inducia ... Az alatt pedigh az hadak mind az ket reszreöl el bochiattassanak, es semmi hosztilitas edgyik reszreöl se legyen [Törzs. Bethlen István okl., egykorú, hiteltesítetlen más.]. 1635: enis egygyik Teörwentyewed voltam, es egyenleó vegezesbeöl volt, hogy az Peresek megh bedwicziek az szekett [Abrudbánya; Törzs. Kalotan Zimul de Keörpenies (54) vall.]. 1697 En Thoroczka Szabo Mihaly nemes Kolosvár Városá(na)k mostan edgyik hűtös Szolga Birája [Kv; KvLt I. 186]. 1699 vagyon egyjet menyeny, es viragos kert melly(ne)k első tabljában vagyon foghagyma, ennek egyik oldalát keritik egres fák . harmadikot sallyja, negyediket veres szőlő fák [Szentdemeter U; LLt Inv. 28]. 1717: Az malom vagyon építve egészen borona Fából Az egydik Bél kerék és az egyik viz kerek is meg romladoztak [Pálos NK; LLt 140]. 1723: égyyszer a' Deési gátnak edgyik vége el szakadott vala [Szásznyíres SzD; Ks 25. IV 5 Dés és Szentbenedek határperében vall.]. 1741 (A szántóföld) az agyagosra mégyén edgyik véggel [M. fráta K; EHA]. 1814: az áruló Timár színbe Dobai Mihály Uram égy darab Talpal meg verte az edgyik Exponenst [Dés; DLt 56. 27]. 1854 két Ekék: azokhoz tartozó vasakkal, Tésalákkal, égy szijju patíngal, égy Bornával égyik Taliga vas nélküli [Sárd KK; Wass].

II. fn-i jell-ű haszn-ban 1. két vagy több személy v. dolog közül valamelyik; unul, una; einer, eine, eines. 1546 mykoron az tooth meg chenaltatyak az my penzel walo fizethesse lezen annak azt egyenlee kelchegel esz fizeteszel fizessek megh Egykes feletht fizesse, az masyk feelesz feleeth fizesse [Panot^a; DanielO 6. — ^a?Panád KK] (A lovak) Eezyg (!), Egyth yaryanak Eewzel, othzan, ozaak, kethe, fele, Legyen Egyke, es az masyk, fele Legyen, az masyke [Radnót KK; JHbK XXXVIII/19]. 1566: Feoldunkeon lakok hazához amy rez zanto feold es zena fw Iwtwa

vg' mint azon falubelyek keozwl egygyknek. Azt ys kegelymes Vrunck recusalyak, meg adny [SzO II, 183 a székely főemberek és lófők a fejhez]. 1569: walamelyk ffelegymast Bekesseleg Nem tartanak, wagy ez dologrol Meg Bozzontnak Egymast wagy fenyegetnek Walamelyk fel Egyk az Massikat hetwen het het forintton Maragyanak egyk az masyk ellen [Diós K; JHbK XL/13]. 1570: hallotta hogy Mas aztalnal chyuka Lazlo Bakmyhalial (!) egbe zolalkoztanak, De myth zolt legien egyk Masiknak Nem erthette [Kv; T]jk III/2. 45]. 1574: ket Inas egyk kywl Ieo Masik az varosbol Ieo volt egybe talalkoznak az hidon | Nyreo Iosa kergette (!) Buzayarol valamý dyznokat ... Eottwes ferench az zeolebeol Ieot ky es vgi leotte meg ketteyt, az Buzan Eottke meg egyket az Ebek az Masik Thowab Ment volt vgi holt meg | hallota hogy Sapolodot Mywel hogy Ladaiaabol veottek volna ky^a Zilagine es vicey Ianos hirenelkwl es ha valamit Nem gondolna egyket ely vermeltettne Massikat fely akasztatna [Kv; T]jk III/3. 355, 359, 397. — ^aAz eziüstöt]. 1578 Mikor vrammal hozz w Martonnal volna egkor Olaios Georg eleget ellenkedenek mind zazul magiarol Eg Massal Az hazban .. Amint penig edgyik A' Masikat Zitta, mfndenik eg Masnak vizza Atha [Kv; T]jk IV/1. 76]. 1582: az wy eztendeo aiandekiakor az az Januariusnak 23 Napian weottwnk woltt Baratt Peter vramtuil Neg' zeonyegett 1 p(er) f 5 f 20. Byro vramek attak Feierwaratt eggikett Gergell' Deaknak az Komorniknak masikatt Sambokrethi Pall Deaknak, Harmadikatt Lenches Gyeorg'nek Gyaluban, Az negyedikett Aykaj Peternek ky az Lengyell Kyrál Bekessegerwl az hirt hozta [Kv; Szám. 3/VIII. 3]. 1584: Az Vra(m) haza eleót megh Allapodanak vgmint Negyen, Es Monda edgyik egy Nagy Magas feyerbelinek, ky Mikanda volt, Hagy Beket vgmind ennekem Ne garazdalkoggial [Kv; T]jk IV/1. 311]. 1586 Latam hogy harma(m) ket chizar legeny es Grusz leorincz egbe cheampeoleottek vala, de Ne(m) latta(m) ky wteotte, wtest se(m) latta(m) egikteolis [Kv; i.h. 547]. 1588: Ket egy Aranyu lada, Iratos egik Masik zyeold [Kv; KvLt Vegyes I/2. 19] | Chyan Janos, Chyan Lazlo Eznek wala, Az eo magok kazalo feoldeokeon, Eggikteol Erdeoteleki el wyve Az kopiat [Perecsen Sz; WLt]. 1589: Ket giwredt eggikbe Carniol, masikba czimer Keó egibe merwen Niom Araniat 2 1/2 [Kv; KvLt Vegyes I/2. 46] | wzette Be Az En fiatfalwy Jobagiomnak zaz harmincz Eot diznayt Teorwenyre kezesre kerette(m) az diznokat, ky ne(m) atta, hanem Eggiket Birtalan Jakabet, ky wttete keozwlleok [UszT]. 1592 Heltai Gaspar vallia lattam hogy weres Jakab Nagi Janossal egi arant faradott az fálnak chinalasaban, eggikis az masikal nem ellenkezet, hanem vgi mint keoz falt, egi arant eppitettek [Kv; T]jk V/1. 195] | en el iara(m) az 8. Eskötteket mert edgyik en uoltam [UszT]. 1596 26. oct(obris) Iuta vrunktol ket posta eccersmind, az kj az hirt hozta vala az vrunck diadalma feleol, Nagi Istwan es Janos, vezetek nueet el felejtettem

volt egyiknek eoreomeombe | (A rostól vasát) miért hogj akkor 9 penzre akaria vala eggyket tudni az lakatos, dragallottam most penigh mint hogj tsak 8 penzt ker megh fizettem az 11 vasert f — d 88 [Kv; Szám. 6/XXIX. 45, 82]. 1601: Fa palazkok eggyk ejteles io, az 3 alab valok nro 4 [Kv; Aggm. A. 41]. 1606: ez regy haz ne(m) mostany vy epites regenis falu Zeryben valo haz volt azt mondom hogy ehezis zinthe anny rezt tartoznak Adny mynt keozwilleok eggyknek mjert mynden zedest meg veznek rolla | Azt nem tudom hogi eöstöl maratt Jobbagia leött volna valamellik az alperesek keözül az A. elejnek Seött en ugi tudom hogi eggyk sem eöstöl maratt Jobagja | megj ezek felet hiut uolt ket bizonsagot az hiutal az egiket ho(n) ne(m) erte az masik el ne(m) ieohetet [UszT 20/9, 113, 141]. 1620: monda vayda Ianosnak, hogy vagy ky vez inset, vagy en ky vezek de eggyknek megh kel lenny [Páncélcseh SzD; RLt O. 5]. 1638 itt Vasarhelt harmanis uadnak affele lo kötök Eggyk ez Az Kallai Giurka [Mv; MvLt 291. 129b]. 1647 ket rez gyertia tarto, de eggyk igen rosz [Drassó AF; EMLt]. 1660 az eökreot ... ha kgd megh nem tarttya ugy veszem megh mint szinten az szomszedosok szoktak tselekedni, hogy eggyjk az masikat megh kenallia ha valamit el ad [Kv; Tjk VI/3. 288]. 1679: Eghet bornak valo, szoros száju, lapos üvegh eggyk el törött nro 3 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 29]. 1691 A' köz kerteken ő kglmek edgyik a másik meg edgyezett akarattya kivül s ellene kaput vagy ajtót ne nyisson hogy edgyik a' másik miá megh ne károsodgyék [Berekeresztúr MT; Berz 15. XXIV/21]. 1715: Szász városan az Tanács háznál illyen törvények Lött ..., de sem egyik sem másik nem effectualta az dolgot [Gyalmár H; BK ad 434]. 1744: Sombori korso kettő, eggyk egy ejteles [HSzj *zsombori-korsó* al.]. 1754 az Tolvajok bé mentenek volna szállás kérni ..., egyiket megis fogták, ketteje elábált [Káptalan AF; TL]. 1760: vagyon Malom hely, de Malom egyikkenn sints [Novoly K; BLt]. 1763: a mennyi erdő van ezen a határon az soholt egyikis nem tilalmas [Szelnice SzD; TGsz]. 1777/1780: (Az) Erdők ... edj mástól nem distingválnak, hanem in Uno Continuo vagynak, azért külön edgyik a másiktól nem szakaszatott [Somkút SzD; JHbK LII/3. 162–3]. 1805: ugy voltunk mint mikor két aszszony osztózik a' szeretője nadrága felett, az edgyik az edgyik szarát a' másik pedig a' másikat tartotta [Dés; KsMiss I. Thuróczy Károly lev.]. 1812 a Groff ... ekivül ... Vett edj Brillantos reszkető Töt. — Edj pár orát — edjk eperforma a más kerek mindkettő kisdég és arany [Héderfája KK; IB. Varró György (29) grófi kocsis vall.]. 1817 a Kolosvárra menő emberek között edgyik el betegedet [Hídalmás K; TSb 11].

Szk: ~ is, másik is ez is, az is, emez is, amaz is. 1724: Egyiktől is másiktól is hallottam, h(ogy) a Feleségéhez Pekri Ur(am) a késtis hozzá fogta [Szentkirály MT; BK] * mind ~, mind másik. 1797: en azt immar ne(m) thudom ki iktatta el

az leant, hane(m) azt monta Chizarne hogi eoreo-mest otalmazna mind eggyket mind masikat mert nem akarna hogi eggykis gialazatba(n) esnek [Kv; Tjk VI/1. 71] * sem ~, sem másik. 1727 Sem edgyik, Sem másik, Sem eggyzer, Sem más-szor mind eddig közöttök lévő dolgaikatt, egj másnak szemekre nem hánnyák, Sem másak előtt egy mást nem bestelenitk ötven ~ 50 magjar forint vinculum alatt [Dés; Jk].

2. szr-os alakban a birt. jelzővel jelölt szemé-lyek v. dolgok közül valamelyik; (pe) unul, (pe) una; der, die, das eine [Gen. part.]. 1568 mikor az bor egető Matyas gyermekyt hozza fogya vala zgygyarto balint .. ezt monda, Zgygyarto Andras, Ennys el tartom semyt sem tudok tartasara Es vgyan valasztúa el viue egiket az gyermeknek [Kv; Tjk III/1. 175]. 1592: Az vtan esmet ket gyryere kert vala zalagara fl. 4. Az harmat az eggykere, melyet arany gyry gyanant vetett uala, de ne(m) Aranj, Az masodik arany gryr azt egy forinterth vetette vala [UszT]. 1598: kertem wolt egy pincetokot ... Melynek az Eggyket el Eytedtik az wton [Kv; Szám. 7/XVIII. 68 Th. Masass sp kezével]. 1616: 3 loua vezet el kinek Egyke menes lo volt [HSzj *ménéslo* al.]. 1618 Egj eöreg h kivuwl fwtó kemenczet czinaltak atta(m) 6 singh usat hozai a egike 8 tesen d 48 [Kv; RDL I. 103]. 1625 Wagyon eiteles Kanna, melynek eggyike fedeletlen No. 4. [Kv; i.h. 126]. 1680 Azomban meg említett Szegedi Péter, Szegedi László, és Várad István Uramek ... feles számu emberekkel előnkben álván, és vérbéli tilalommal vátig tilalmazván ... eő magokat eő kglmek az eggyjkkjek által igj declaralak, tudniillik Szegedi Péter Vram által* [Fejér n.; Törzs. — *Köv. a nyil.]. 1716: az ökrök(ne)k edgyike ki csapá magát az ökrök között egy bugja felé tére [Karácsonfa MT; Told. 76]. 1735 Almarium Sz. Benedeken 5, Korodon 3, de ennek edgyike Diofábol munkás és drágább [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc]. 1742: Kapocsi Ur(ak) két marháját ... edgyiket 6 forintba elbetsültette a Tanats, másikat ki nyuzatta [Mv; Told. 15/23]. 1753: Egyes szék melyek(ne)k egyike gyarlo nro 4 [Mezdör K; Told. 18 néhai br. Bánffy Zsigmond conscr.]. 1755: az Iklandi Gyepünel ad kétt küs rététskékétt ... edgyiké vagyon tul az patakon kis volgy allatt [Nagyernye MT; EHA]. 1764: melyeknek* edjket látom megis hánták [Körösfő K; KHn 66. — *Ti. a határhalmoknak]. 1829 jövének mielőnkbe az egyikönk Fülöp Moses Házához [Bözöd U; Borb. II].

egylk-egylk 1. egy-egy; cite un/o; je einer/eine/ eines. 1581 Vottem 6 zarufat Az Malomnak zwksegere egykert egykert attam 20. d. tezen f. 1 d. 20. [Kv; Szám. 3/III. 4 Chyanady Thamas mb kezével]. 1582 Keowetkezik az Kantoros zolgáknak fizettesek * Ezeknek mynden Kantaorra fizettem Eggyknek Eggyknek f 6/25 [Kv; i.h. 3/V. 55. — *Köv. hat név fels.]. 1589: 17 Juny Czóúek veroim voltanak 12. attam eggyknek eggyknek d. 14 f. 1/68 [Kv; i.h. 4/XI. 25–6].

1590 Az Erdeo Biraknak Jár eot eoth forintok eztendeigh, egiknek, egyknek negj negj keobeól buza, egj egj keodmeon [Km; GyU 14]. 1596 Volt az pinczebe(n) negy egez hordo bor 80. ved-resek, egyket attak az Vraim Anna Azzonnak menyegzeyere, az három oztozasra ment, ketty az gyermeknek Jútót beochiewilleottek egyket egyket per f 16. [Kv; RDL I. 65]. 1609 Veot-tewnk ket darab fat, Eggiket eggiket tyzen eot eot penzen tt — f — d 50 (!) [Kv; Szám. 126/IV. 32]. 1622: Ezt köztök három felle ozt-uan iut egik egiknek részére tt. f. 66 d. 66 1/2 [Kv; RDL I. 119]. 1685 k. Ött Tuczczin kést Tuczinyat in f. 3 van az aprajab(an) egikb(en) egyikb(en) Kés nr. 32 [UtI]. 1701: az épületek meg inteztetvén azokbol ugj mint az Csürből intezze(ne)k nekys annyit mint az többinek edgiknek edgiknek jutott [Kissolyos U; BLv.]. 1747 Az fen említett szántó föld oszlik három fele, jutván edgik edgik részre 4.4 veka férőjü [Torda; Tjk III. 114]. 1775/1781: Bárány dézma minden esztendőben egyik egyik részre bé ment a mig Juhaink voltak, két három bárány, de most nem megyen, mivel a Juhainkból ki fogytunk [Bakonya H; JHb LXXI/3. 412]. 1777: A Testvérem .. engedé nekem ... egy arany Medátj melynek is vagyon hat keresztpántlikája mely Pantlikákba vagyon egyikbe egyikbe 5 ~ 6 rubint [RLt Sombori Klára és László osztózólev.].

2. egyik és másik; unul și altul; der, die, das eine und andere. 1603 inneth felywl valasztassanak az varos keozzeol ket Vraim Az penna bor az fel dezmarol eowek legyen . Egy egy nyolchwanos bor adassek eggiknek egyknek [Kv; TanJk 447]. 1604 Az mely Varos hazaiban az oragiarto es Harangozo laktanak azoktol fizettenek egykteleol egykteleol f 8 [Kv; RDL I. 77 Inv. Eccl.]. 1700: (A telket) Most először Csonka Gy. ura(m) kerteli be azontul fele kertyevel tartozek edgyik edgyik Successionis semper temporibus [Dés; Jk]. 1775/1781 Török buza is egy(gy)ik egy(gy)ik Méltóságos udvar részére szépen terem [Algyógy H; JHb LXXI/3. 355—6].

3. egyik vagy másik; unul sau altul; der, die, das eine oder/andere. 1666 Az Vamot mikor mind az ket keő foroghat, . giüczik külön mikor pediglen cziak Eggik eggik keő forogh ... Kolnokj Laszloné Aszoniomnak giücziek külön Aszszonyom Lakattya Ala [Altörja Hsz; Borb. I].

egykféle egyféle; de un fel; einer Art. 1615/1616 enis instructionat tuttam, ez utanis ezt obserualno(m) kellett, hogy absq(ue) missilibus nem acceptalok sohal eggyik fele tiszt viselőktőlis semmj fele erogatiot [Gyf; RDL I. 100].

egykyszer egyszer, egy ízben; o dată, o singură dată; einmal. 1598 Tudom hogy Jeottek az Zabo menihart hazara ket vttal zinte, hallotta(m) az Toluai kialtast hogy Zabo menihartne kjaltott, tudom eggikyszer az Ania(m) kj nita az aiot

hogy kj menyien, mezitele(n) zabliaual hosza uaganak [UszT 13/32]. 1606: Tudom hogi az Keczet megieji diznokot ott az Veres patak neüy heljben tartottak bekesegeesen, zinte haro(m) renden, eggikyszer egj Czijk Peter neüy Keczetben lako ember vala az Paztor, masodszer olah Balint [i.h. 20/68].

egykyszeri egyszeri; de o dată; einmalig. 1603: az lofejek feleöl protestalt őo kegme hogi az eggikzeri chelekedeteth hatta hatra, az másik rendbelj chelekedetek feleöl pedig Capitalist war es keövet eo kegme [UszT 17/11].

?**egyllyenkor** hozzátvetőlegesen/körülbelül ilyenkor; cam pe vremea aceea; annähernd um diese Zeit. 1633: az az szegődöczeg az mint en rea emlékeze(m) egy illienkor tajba uala, aratas eleöt . köz igler szokniat igrtek uala az leankanak [Mv; MvLt 290. 132a].

egyiptusbell egyiptomi; egiptean; Ägypter. 1571: Az zeginy keossegen penig voltanak olly isten ellen valo birodalmok insegek niomorusagok nyuzasok foztasok hogy az egyptusbelyeknek niomorusagok insegek keöwel* meg Irasban is nem talaltatik illien insig nyomorusag nywzas foztas mint ezeken volt az istentelen tizt tartok myat [SzO II, 323 a székelység az egy-hez. — *Értsd: kívül].

egyiránt l. egyaránt

egyivású egykorú, egyidős; de aceeași virstă; gleichalterig. 1800 tsaknem egy vivásu Fiaink vadnak [Mv; MvLev.].

egyjrást egyúttal; cu un drum, totodată; gleichzeitig, zugleich. 1750 Bogdány Péter kinalta s onszolta az őtt lévő falusi embereket a két pénzel, hogy járják ki edgyjrást az Ur ... ott lévő Ház helyetis [Veresegyháza AF; Told. 43]. 1851: ujból is kérem mennyünk oda egy arást (!) a' Szabo Sandorral valo föld feletti differentiánkotis el igazittsuk a' Biztos Ur előtt [Héjjasfva NK; Pf].

egykarakterű azonos rendi állású; de aceeași seamă; von gleicher ständischer Stellung. 1747: Tudom hogy Pünkösti, Keserő, Kis Pál és Szaboltsi Uraimék itt Uzonban egy charekterű emberék voltak és a' Communiora egyútt jártanak fel [Uzon Hsz; Kp 160a Pünkösti Miklos (52) nb vall.].

egyképpen kb. egyfelől, egyrésztől; pe de o parte; einerseits. 1599 Myerthogy az fogoly Alperesek az Zek Zynin immar producaliak vetke-reol valo feyedelem kegelmet es gratiaiat, noha egy keppen eo magok c(on)tendálnak ellene, mintha Nem eo Akarattyokbol hoztak volna, masfeleol penigh neky ternek es elni akarnak velle, ... az Actor c(on)tendal az gratianak expositioja ellen, es azt mongya hogy sinistre exponaltak az vetket [Kv; Tjk VI/1. 372].

Szk : *kit ~, kit másképpen* kit így, kit úgy. 1608: az Bdog Emlekezeteo Bathory Sig-(mon)d Erdely Feyedelem teourynte<ne>ol Nehany feo Vrakot es feo nemzetes nehany feo Embereket kitt egy keppen kit Más keppen meg eoiete [Kv; JHb XXVI/49].

egyképpen-másképpen így vagy úgy; așa sau așa; so oder so. 1588 Az patricariustis megh eskessek hogy minden zerzamokat a' beteghsegek ellen cum suis integris specie(us) fogiatkozás nekwl conficial, semmiben Ne(m) chalardkodik, el sem zeokly az varos penzewel mellic most mind egy kepen mas kepen megh segítik [Kv; TanJk I/1. 77].

egykerékű egy vízkerékkel járó; cu o singură roată (de apă); mit einem Wasserrad. **Szk :** ~ *malom*. 1656: Vagyó(n) az Faluban egy felől czapo, egy kerekű malom [Doboka; Mk Inv. 12]. 1721 az Rimbuczon egy fellyűl Csapo egj kerekű Malom [M.gyerőmonostor K; EHA]. 1743 Miha-lyessi Lupas Adam, es Gyorgjucz Iuan . . Deplo-ralják pariter hogj nekik is elejek edgy Kerekű lisztelo Malmot erigalvan tölők is ugy vetetődöt el a Malom [H; Ks 62. 10]. 1761 Sztana Vaszilia, és György nevezetű Emberek-(ne)k vagyon a Falun alol, az itten le folyo Patakon egy kővű s kerekű felyűl Csapo Malmok, a mely Csak mikor eső vagyon akkor jár [Boz H; JHb LXX/3. 179]. 1774: égy égy kerekű feűl Csapo Malom, de tsak esős időben lehet hasznát venni [T; CU].

egy-két egynéhány/pár; citva, citeva; ein paar. 1814: a' mig a Per prothocolláltatik, addig is egy két nap el telik [Mv; Borb. I].

egykor, egykorban, egykoron, egykort 1. egyszer; o dată; einst, dereinst. 1561: Egy kor El hyua azzonyom hogy oda hoznok az zekrent az hwn lakyk uala [Ráton Sz; Bál. 78]. 1570 egykor hogy zekere Ely Theort volt Thywadarnak, kery volt eotet hogy eggywt hozzanak fat az Eo zekere-wel | Zabo Balas vallya, hogy Egykort Men-tenek volt zekely peterrel vasarhelre, Es oth veottenek volt Az mynt eszebe Jw 11. zalonnat, Mykor haza hoztak volna, Raktak leh az chyanady Tamas kapwja keozet Es egy korba . . kerdy Zekely petert ha howa teotte Az zalonnakat | Mayor Peter, hity zerent vallaia hogy Ew egy korban Ieo volt Zekel Kerezttwrol Zokadalombol Es Zallot volt Zenth demeteren | egykor Zent Marton Napba Zabo Janosne vyttte volt az eo leanyat orsykot eo hozza es kerte volt hogy Nala tartana Myglen Rwhat chynaltatna neky Es egykorba esthwe akar volt ely Menny az lean, es hogi kerdette volna howa Menne ollyan esthwe, Nem akarya volt megh Mondany | Feyerwary Jmreh . . vallya, hogy egykorba hytta volt feyerdy katho hazaba es Talalta otth Zabo Janos-net hogy lakoznak volt | Egykort kerdy volt palochy Janost, hogy ha meg veotte az Thoroczky

gergel hazat vagy chyak Berbe Lakyk benne | Takacz Gërgh . . . vallya hogy adot volt eo kezehez tartany Thorozkay gergel egy lewelet, Es egykor esmet ky kerte Theole es ely vyttte | Egy korba az Mayorba Mond az azzon neky | Menth volt egykorba valamy dolgayert Eotthwes Adoryan-nehoz [Kv; Tjk III/2. 12–4, 16f, 28, 31, 84, 84g, 198, 204]. 1572 Kemeny Peter Kabos Jacabal egy korban oda menek [Gyerőmonostor K; KP]. 1573 hallota zeoch Balas zayabol egjkort azt Montta, hala Istennek am ely vywek az valkay gergy Marhait teolem | egi kort fely kely onnat az azzon Mond neky legy It te Istwan deak Eoryz es arwly [Kv; Tjk III/3. 92, 153]. 1574 egikort hogi az vra alozyk volt regel Ieot volt oda az Azzon ember [Kv; i.h. 369a]. 1584: Az haz hean Nagy Ropogas leon hat, egy falkan mint egy egy Machka egy Borza fan Ieonek ala ez Lakatos-net Az olta mind Bozorkannak tartottam es annak is zittam, Es egkort feniegetemis hogy meg hagitom | egkor delbe haromzr Nagy ereossen rugak az Aytot | Mikoron penig egkorba(n) eomagat(is) Zabo Georgyeot kerdettem volna, azt felelte volna* [Kv; Tjk IV/1. 211, 262, 275. — *Köv. a nyil.]. 1585: be Ieowe egikor Biro letemkort eleombe | Ezt monda egkor nekem Razman pal, Im vtaba Akadek az en Marhamnak | egkor Nem vala hon Az Azzon vra, Etten (!) eczaka elegh tancholast hallot Megh Ablakatis egkort mind be vagdalták vala [Kv; i.h. 440, 460, 491]. 1586 Mikor en foris Ambrussal perlek vala, Egy koron megh zolita Igyarto Georgy az foris Ambrus procatora engemet [Kv; i.h. 585]. 1591 Egj kort kere(m) vak Nemet Mihalytul az szantas arrat [UszT]. 1596 nekem az zobaba . chinalanak agiat, egikor igen keső ydeon monda az Thibold Antalne zolgaia . . Kellj fel az Istenerth merth az medeseri legent le uagdalak [i.h. 11/53 Nic. Fulo de Ders pp vall.]. 1597: Mikoron egikoron gazdam azzonnyal eggyewt voltam volna ebete(n) az veres Pal hazanal, az zolgaio hoza az etket az aztalra | Egizer mint hogi teo zomzedgia wagiok . . . menek egikor ki vdwaromon az fa wagora hallek walami keserwes iaigatast az Kis Inre kamoraiaban | Egykort mondok . . nekj . . . igen szereted az Daikat ő is teged igen szeret, miert hogy ne(m) veszed ell [Kv; Tjk VI/1. 39–40, 82, 136]. 1599 En Wargha Balas zolgaia wolta(m) akkor a mikor az dologh megh esek, egykor Warga Gergely Kiraly Ferenczel be ieowenek az wram hazahoz [UszT 15/197]. 1606 mondek neki, ha semmit ne(m) kezdez, be boczat-lak, s be boczatnam, meg bekeltetem, oza(n) el menek az loua(m)hoz, egykor riadast hallak (!), s ki futamoda(m) az loua(m)tol | Mate zolla oztan Antal vramnak, hogy, hadgia ben(n)e az hazba . Benne hagia, Egikor Matę ki mene beleölle [i.h. 20/111, 191]. 1628 egikor Rezenen az en Mattkam aual feniegetet hogi orromot ajakastol el(me)czí holot megh cziak iegiben volta(m) nalla | Mit tagadok, mert szinten <ollia>n ferfi-nak esmertem ekkedigh magamatt affelere <mint> mas ember, lehet hogi neha betegsegh miatt nem

an(nira) lehetett az dologh egikor, esmegh mint mazzor [SzJk 18, 22]. 1629 : egykor reggel fel kelue(n) chydalom hogy sem az leant sem az legent nem latom [Kv; TjK VII/3. 147]. 1631 egj korbá be jöve az szolgam [Mv; MvLt 290. 257a]. 1634 : egy korban az marosra akarek menny [Mv; i.h. 291. 7a]. 1635 : az Keörpeniesi Buza Malom Vaci Benedek kezehez kerwt, es annak utanna egykorba hallottam hogy Keörpeniesi Joszinnak (l) vetette Zalagba [Abrudbánya; Törzs. Thomas Faber (70) vall.]. 1638/1683: edgj korban kazávalis voltam Szilváson [Héjjasfva NK; Bál. 44]. 1644 : lata(m) Egjkor hogj ez az Geonczy Kata sfrua Jw Vala az Ispotal felel [Mv; MvLt 291. 426a]. 1653 : A fejedelem maga is egykorban bémena a városba a kék gyalogokkal, és egy házhoz letelepedék [ETA I, 107 NSz]. 1657 az atyám ... egykorban hazaérkezvén, jól megivott barátival ... s én akkor fogantattam [KemÖn. 15]. 1667 : ez eleot az harmadik eszten-deob(en) Csiepregi Mihaly Ur(am) égykor alá hiva az megyén [Kv; RDL I. 148e]. 1687 : Egykor lattam hogy Komsa Mark(nak) az ústeket meg fogta Raduly Hertsog Annya [Hurez F; Szád.]. 1715 Edgykor a Circálaskor négy máriást fizetett [Türe K; Told. 28]. 1716 : ki hajtottta volt ökreit ki az tallora az hol az ökröket szokta étetni az Falu, egykor lattam hogy az ökrök(ne)k edgyike ki csapá magát az ökrök közzül egy bugja felé tére [Karácsonfva MT; Told. 76]. 1736 u. : gróf Apór István egykor Fejérvártt létünkben oda hivatá a két cáptalant az én praesentiámban [MetTrCs 446]. 1747 En egjeb fenyegetődzesit nem hallottam, hanem egy kor oda menék Ferentzhez s mondam hogj azon erdőt a melly Kisannanak jutott adják kezibe ... amaz azt monda de hiszem mennyen belé bizony meg törik az orra [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1759 : egykor nem igen régen Urszuj másodmagával midőn Frincsenben* ... ment volna az ott lévő Atyafiak teljeségel Attyokfiának nem vallották sőt mindenekben ki tagadták [BSz; GyL hiv. — *Frinkfva SzD] | azon hórdo bornak az árájából (l) egykor 3 Máriást madszor tisz Sustákot harmadszor hét Máriást adtam [Ludas TA; TKI Puja Thoader (40) jb vall.]. 1760 : Tudam aszt nyilván és bizonyosan, hogy ezen ... Ples nevezetű Erdőnek egy részét bírták az Ola Letaiak, mivel egy koran egy gonoszul el veszt s.v. tehenet az Tolvajak meg nyuztanak és az káros nyomot advan fel Ola Leta^a fizette meg az arat | egykoran Tordan letemben elő hozodott ezen Utrizalt Retecskenek állapattya [Borbátfva^a; EHA, JHbK LIV/33. 4. — *Később: O.léta TA]. 1761 Ferentz Lörintz egykör (l) étzakának idején az ő Házára ment volt othan nem létibe [Szászsztván KK; BK]. 1769 Most karátson előtt egy kevással hajnalba egykor Varga Gáborral együtt menyü(n)k vala Agyagfalvára [Bögöz U; IB]. 1779 edgykor Kemény Miklós Uríhoz ment, és mutogatni kezdette a Lovait néki [Nagysajó BN; KS]. 1823 a mult Észteendőbe egykor az Etsémnél ... lévén oda jött, ide valo közlakos

Padura Vonutz Felesége Parasztivais [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827-hez]. 1845 egykor Szereda nap ment fel a' Timár színbe árulni [Dés; DLt 591].

Szk : sem ~, sem másszor. 1804 : a Portshalmi Ur rész Gyepüje partos helyen lévén ott a Szőlőben sem egykor sem másszor marha be nem jött [Dés; DLt 82/1810].

2. egyszer csak; deodatá; auf einmal. 1586 hallottam Bachy Ianos zaiabol hogy monta hogy hazat chynaltattam az peres helyen, de azon fel hogy Balattffy ferencz mind az thoba hanyat-thya egykor az fayat [Csapó KK; JHb XX/45]. 1632 : egikorba(n) jöue gialok (l) labbal Körtuelifai Istua(n) is [Mv; MvLt 290. 89a]. 1653 éjjel nagy eső, dörgés és villámlás volt, egykor csak kiáltani nyegni kezd^a; azt tudták, hogy a csattogástól fél s azért jajgat, egykor hát meghal, és halva hozák haza [ETA I, 152 NSz. — *Vidombáki Szöcsj Márton felesége]. 1657 mellik kezdette elsoben az uezekedest nem tudom, hanem egi kor az palcza harsogast kezdem hallani, oda tekin-tek, latam hogi Miklos Dobos Georgi uer szörnyen Janka Mikloshoz [Berz. 12. 92, 127]. 1717 Hát az pistalyt az öviből kivévn, halljuk, hogy egykor a sárkánya megpercen, azonban az németek csak meg réaszzkodnak, amint velünk jöttek [Taploca Cs; CsS 242]. 1784 : Csáki György Jakab Pálnit asztalnál ül s egykor mond Csáki György a legé-nyeknek, iljen szoval, legények ez a hegedús enjim mert eszt en fogadtam [Béta U; IB]. 1804 egykor halyuk hogy valami kutya ugatás és Disznó röhögés vagon az Exponens ur Szőlőjé-nek kapuja fele [Dés; DLt 82/1810].

3. valamikor (régen), hajdan; cindva (de mult); einst, (irgend)einmal. 1570 : Aztis Montha hogy egykor Bornemyzza byrozagaba perbenis voltak Erthe, Es ky kertek volt Bekesegre az pert, De Megh ne(m) alkwthatanak [Kv; TjK III/2. 98]. 1572 : Tudom es hallottam Ryghy embereketol ... hog' egykor Nagy mirigy halal vala [Dés; DLt 284]. 1586 En Bachy Janos zolgaya valyk egykor [Csapó KK; JHb XX. 48. 6]. 1592/1593 az Christoff Vram Malmanak meeg hire sem volt ott, az mikor azon Jo Altal iaro reweonk vala, de egykor az viznek az ereje zaggatnj kezde az zent Benedek feleol valo Martott [Szásznyfres SzD; Ks. — Dés és Szentbenedek közötti határra von. vall.]. 1597 Az ado az Damokos Thamas neüere v(ala) mostis arra uagio(n) az Rauas, egikor Damokos Thamasnak egy Iobbagia ... el zeökék Az Adaiath ne(m) vola ki adnj (így l) [ÚszT 12/13]. 1654 Egykor az Keresztu-riek (l) egy Bökrét ki foghták es el adaták az szegeni Aszoni Béres szekereből, melyért peörel-üen az Wármegyen, az Kereszturieket ket száz forintba(n) marasztota [Pókakeresztúr MT; Ks Bánffy Anna urb.]. 1682 : egjkor o (l) gatokat el ronta az viz, s az malomis el pusztula osztán [Told. 1a]. 1718 : Az nagj kövön aloit ... is vett volt eo Kglme két földet egjkor Korpos Andrastol [Szentmihály Cs; Borb. II]. 1758 : Egj kor kovar-tejosa lévén Szekej Boldisar vr(amna)k az beszél-

lette nekünk közenséges hejen hogj az mi Leanju(n)k Mari buzát és Lísztet ugj egjebeketis ell ad és tsak az Sebbe tészí [Aranyosrákos TA; i.h. Bako Ferencz (32) nb vall.]. 1798: egykoron a midőn én mind Erdő Pasztor az erdőtt kerültem volna ottan tanaltam egy szekeret [Ádámos KK; JHb XIX/58. 8].

4. majd valamikor, egyszer majd; odatá, cindva; später einmal. 1597 el közelget a' halál, ky chak vg yew el egkor, mint az lopo auag a' toluai [Gyf; Bál. 93].

egykorban 1. egykor

egykori 1. egy alkalommal való; de un prilej; gelegentlich. 1792: Biroságomban tudom aztot, hogy Péter az Anyával egykori veszekedések alkalmatosságával, lármájakra házokhoz mentem láttam az Anyát fejszével Péterre vagdalkozni [Flapugy H; Ks XLVIII. 7. 3–4 Padurean Juon (45) vall.].

2. hajdani; de mai demult; einstmalig, vormalig. 1854 úgy hiszem, hogy örömtelen éltém lehunytaival, ha kebel 's elvbarátaim lapozni fogják egykori igénytelen lapjait szerény emlékemnek: azon örömöket és fájalmakat, melyeket én éreztem 's melyek közt írtam, vélem érezve ... némi felvilágosításokat is találnak benne [Újfé 5].

egykoron, egykort 1. egykor

egykövű egy őrlőköves; cu o singură piatră (de măcinat); mit einem (Mühl)stein. Szk: ~ malom. 1632: Koman Birzan neuw Boérnak uagio(n) egi keöwö molma, de Decimat belőlle soha az varhoz nem attak [Bucsum F; UC 14/38. 23]. 1725: ezen Malom helylén csak egy kövő malom volt, ... el hanyotván azt az egy kövő malmot, azon helyére ezt a' mostanit két kőre csináltottak [Türe K; Told. 28]. 1726: Ditroban egy kövű Lísztelő Malom [LLt]. 1761 vagyon a Falun alol, az itten le folyo Patakon egy kövű s kerekű felyül Csapo Malmok [Boz H; JHb LXX/3. 179]. 1811 a' Monostor Patakán égj Lísztelő Felyül Csapo égj Kövű Malom [M.gyerő-monostor K; EHA]. 1814: a' Borberekí le omlott Vár alatt le folyo patakon lévő egy köjű Malom [Borberek AF/Mv; RLt O. 3].

egykupás egy kupa úrtartalmú, másfél literes; de o cupă; einen Humpen groß. 1810 Egy rosz tojokába két égy kupás rosz jukatos pléh kupás [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 19].

egylábú vmilyen bab/paszulyfajta jelzője; attribut al unui soi de fasole; Attribut einer Art Bohne. 1851 a' szujszékbol vegyenek fuszujkát mérve azt válagassák meg nagy lapast külön, apro egy lábút külön nagy gömbelyeget mezei fuszujkanak az elegyest töltsik össze [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

Helyezési etnobotanikai gyűjtése során (1974–1975) Péntek János és Szabó T. R. Attila a kszegi Ketesden és Zsobokon egy

gyalogpaszuly-fajta nevének jelzőjeként találkozott a címszóbeli szóval. — A jelzőalakulás szemléleti alapja sem a két gyűjtő, sem a szerk. számára éppen úgy nem világos, mint a gyűjtőktől lejegyzett *külöbű* jelzős paszulyajtá elnevezése.

egylovú egylovas; pentru un singur cal; ein-spännig. Szk: ~ szán. 1599: Egy kewes ideő mulwa ieő wolt egy ember egy lowu zano(n) [UszT 15/190] * ~ szekér. 1570: Az My Marhachkaya volt egy low zekeren vytték hoz Bartos hazához [Kv; Tjk III/2. 155]. 1585: (A) zenat kettzer vitte el eg louo zekeren | egkor ez Nagy Gergelljel Agyakert Menenk A' Mezeore, egy egy lowo zekerrel | Azt lattam hogy Nagy Gergely egy louo zekerrel ot Iart de a leany hazokhoz en lattomra Nem Menth [Kv; Tjk IV/1. 464, 503, 505]. 1596: Egy lowu zeker Ahoz egy hitwan ló [Kv; Szám. 6/XIX. 27] * ~ szekerecske. 1582: hat ot a' Zamos mellet, Veres Lukach Masod magawal eg lowo Zekerechkewel vagion es azon tolnak eg wst penzt fel a zekerre [Kv; Tjk IV/1. 50].

egy-más I. fn-i haszn-ban: 1. egy és más, ez-az; una și alta; dies und jenes. 1570 Barath Lérinch . Thygia aztis hogy kereskedet egy massal, De eo ne(m) twgia Sem hallotta, hogy valamy Tharsolkodasa leot volna zabo vinchewel | mykor Vas Marthonne hazanal voltanak egy korba, Es otth Egy masrol Bezelenek Es az Rengco Margith Leanya feleolis kyt ky vertenek volt [Kv; Tjk III/2. 15, 101–2]. 1573 Bestercej georgy, Varga Lazlo, Syweges gergel azt walliak hogy voltak eok hywatwan Mind ket felytwtl Beochwlesre es oztoztasra (!) ., akkor chiak fely Ieczetek egimast [Kv; Tjk III/3. 108]. 1574: Zeoch Georgy Azt vallia hogy Mykor az Zas peter germekey keozet oztozas leot volna Botet hittak volt egimast fely Iray kinek My Iwt [Kv; Tjk III/3. 364]. 1583: Mikor elseoben megh Iffy Azzony Valek Ieowe hozzam Igiarto Ianosne es monda No Iffy Azzony kezeoly hozza had kezkeneggielek be, Azonkeozben futamam es le thewem az padra az Zobaban eg Giölich eleo Ruhamat, En penig egmasomert Menek be Az Kamaramba [Kv; Tjk IV/1. 138]. 1595: Az mynt pedigh az kesebbe(n) megh vallott bizonyt vallyak hogy ket vendelt egymast vitt el az J felesége, mellyeket megh keuan(n)a az A [UszT 10/1]. 1631 szekely Giörgj megh jüt falurol, hol mi egj mast hozat, dirib darab hust [Mv; MvLt 290. 59a]. 1653 Anno 1653 fiztetet egyel massal Bekesi Marton Ur(am) fl. 10. Item fiztetet öh Kigyelme ött forint erő marhaval [Kv; AsztC Jk 7a]. 1691: Ha kik azon Statiobeli Commissáriusok közül akár melly tekintetek alat exorbitálni es excedálni compareálit(na)k, ugymint az Adminstralo szegénység(ne)k az méresben, vagj egybe másba kárt tennének, azokat p(rae)missa admonitio(n)e érdemek szerént et cu(m) contento quaerulantium megh buntesse [Kv; Törzs].

2. ~ra egyre-másra, gyors egymásutánban; unul după altul; in einem fort, nacheinander. 1784: A marhák a sok hideg és szél mián úgy el kénszeredtek hogy ha mégis az Isten kellemetes

időt nem parantsol majd mind egy másra hulnak [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1788 a Juhok most egy másra bárányoznak s jó tejesek a Juhok [uo.; i.h. ua.]. 1812: be jó az Annya a' Leányával azon házba a' melybe én feküve voltam . a' Nagy Asszony az Ágyamhoz jó és meg fogja a' kezeimet a' Leánya el vészi az Esperest páltzját és egy másra üt az ágyba [Héderfája KK; IB gr. I. Bethlen Sámuel vall.].

II. Jelzői haszn-ban: egy és más; cite ceva; das eine und das andere, mancherlei. 1570 Mykor Latta volna az vchan hogi az Sarba hewer az Sós Balas haza eleot egy Mas haz keoz hely Mirha, kerdette kye es ki hanta oda [Kv; TjK III/2. 113]. 1573 Ez ely mwlt Ideokeon vasarolt volt eo teolle Theorek Ianosne egimas Approlekot | Zoch Balas Nytot megh egy Boltot, oda Be Mentenek es egy Ladat Nytot fely az zalanchy zolgay (!) valami egy mas Nem Nagy Ereo Approlek volt benne [Kv; i.h. 200, III/3. 94]. 1584 egj sakot kibe egmas marha vagion [HSzj zsák al.]. 1587 Borra egetet borra ez fele egi mas aprotiekra naponkent kellett keoldtenem teolt f 1/16 [Kv; Szám. 3/XXX. 29].

egymás 1. unul cu/pe altul, unul altuia etc.; elcander. 1539 Sombori benedek az feleth kewhe magath hogh az my zalagossa ew Neky Sombory Mihálnal volna, egymással kewl Megh nhe walthatna, ha nem thartozzyk megh adny [Zombor K; MNy XL, 137]. 1546 (Ha) wamely (!) feel, az my zerzessynketh, meg nem allana, ez, Ezer forynth kethele, Egy mashi, az rewyrde, Ez orzag byraya eleybe, reya hyhassak [Radnót KK; JHbK XXXVIII/19]. 1547: Es az zewrzech walaky megy nem Allana. Biro es Jspan nekwl Egy mas Jozagan Igazath wewhesswnk [Sv; MNy XXXVI, 53]. 1569: walamelyk ffelegymast Bekesssege Nem tartanak, wagy ez dologrol Meg Borszontnak Egymast wagy fenyegetnek Walamelyk fel Egyk az Masikat hetwen het het forintton Maragyanak egyk az masyk ellen [Diós K; JHbK XL/13]. 1570 Latta hogy oda jart hozza egy massal Bezelletek es penztis attak egy Masnak, De eo Nem thwgya Michoda keozeskedsek volt egymással | Ezek sok Jdeie hogy egymastwl kylén laknak, Jm vgy zerzettwk eoket egybe hogy Minden vettheket ky Edegh volt Megh engettek egy Masnak es ez vthan Jamborwl Tayztesssege Thartyak egy Mast | Az My Marchayya volt egy low zekeren vytték hoz Bartos zozoz, . keozel Zent Martonnapiglan otth Mason hewart | az Zigarto gyergh gyermeke walamasya myatt volt ez eleot valamly haborgas zyttkozodas keoztek, De Ew az myth ely nem zerzettetett benne, Esmet vyzza atta Neky es atwt fogwa Bekewel vagnak egymastwl [Kv; TjK III/2. 13, 75, 147, 155]. 1577 a ket falw perel volt egimással, az giortan erdeie feleol, es meg alkittarik [Mv; Bál. 79]. 1578 eleget ellenkednek mind zazol magiarol Eg Massal Az hazban ... Amint penig eggik A' Masikat Zitta, mindenik

eg Masnak vízza Atha [Kv; TjK IV/1. 76]. 1586 latam hogy eoze choportozanak sem wteotte sem verte egy mast, hane(m) chak megh fogha az fel perest, es towab theowe a Sakrol az eggik Alperes Azzony, forgachne [Kv; i.h. 610]. 1592 zollank eg' massal hogy mi Alard Mathet keressök meg ezért, miért hogi ő vala Capitan Vram atta Biro [UszT]. 1594: Vagjon ismet egi masra rakva jskatula No. 3 [Somlyó Sz; UC 78/7. 22, 33–4]. 1597 Peter kouachne s az kegd felesége az ket aszonio(m) egygek, eők el iarnak egymasni [Szentkirály U; UszT 12/36]. 1599 Zeken* lakozo Bardos Balas vallja . . . Azon ejel egymas mellejs fekeowenek az hazban [Kv; TjK VI/1. 316. — *Szék SzD]. 1600 mikor Kendi Ferencz Ethed keözöth Jenlaka es Atthia keözöth hatart iartoth, az Atthiay es Jenlaki Vraim azt mondtok, hogy ne alkosson minket senki, megh alkozunk mi egymással [Etéd U.; UszT 15/271]. 1606 Kwldöttek az vram Marefaluara kerettek egj mast hogy otalmazzuk egymast kaartul [Remete U; i.h. 20/90] | Tudom mikor az Marefalujak marhaiat remetebe vagj az Remeteit Marefaluara be haitottak egi masnak meg Izentwk egy mas marhaiat nem ehözttetthwk [UszT]. 1614 Aztis tudom hogy Dengeleghine Azzoniom-mal ereössen zerettek egy mast*, ugy hogy két ember egy mast inkab nem zeretheti [Nsz; VLT 53/5267 „Franciscus Rathoni vicemagister curiae” (45) vall. — *Báthory Gábor fej. és Dengeleghiné]. 1635 mért uezekettek egy massal mert uramnak is busulast szerszetek [Mv; MvLt 291. 39a]. 1644 Sokat feleslenek Egjmassal [Mv; i.h. 431a]. 1652 hogy minde(n) gyulölsegh versenges ki szalljon köszülök, ugya(n) most mi elottunk adgjak be keszeket mind nekuik, s mind egymasnak; hogy minde(n) egy mass ellen valo rankort gyulölseget le tesznek [Kv; KvRLt X. A. 1]. 1672 Delibera-tu(m) Mivel egymashoz valo szerzetek megh hült*, azért teczet hogy divortialtassanak egymastul [SzjK 120. — *Ti. a mátkapárnak]. 1710 Hát aszt tudode azon fizetésben mikor az Falu egy másra (!) fel vettette, egy egy szemelje mi eset? [Aranyosrákos TA; Borb. I vk]. 1721 Láttom s tudom bizonyos(on) hogy az Asztalnál edjgmással csokolodtak [Kál MT; Berz. 12. 90]. 1744: meg a Pitvarb(an) kezdettek egy mast hajoknal fogva tépni es cibálni [Besenyő AF; Told. 3]. 1749 Láttam tavaj hogj a' Jákob kertnél verte-(ne)k egj máshoz Mészáros Onul és Kerekes Mihály, Disznózták egjmást és szidták egj más Annyát [Szásznyíres SzD; Ks]. 1756 (A nagykapu) szemöldökön fellyül vagjon Kerék modgjára hat szegletű egj máshoz foglalt Cserefa virág [Branyicska H; JHb LXX/2. 10]. 1762 választya meg egy másról az két Helységbeíli határokat edgy Kö-Szikla tető [Szentlászó TA; EHA]. 1769/1802: egy uton fel balra tanálattott egymáshoz közel két bükfában lévő régi keresztet [BSz; JHb LXVII/3. 20–1]. 1777/1780: (Az) Erdők edj másról nem distingváltatnak, hanem in Uno Continuo vagnak, azért külön edgyik a másiktul nem szakasztott [Somkút SzD; JHbK LII/3. 162–3]. 1793: ottan tsak dulakodtak s a' mennyire az uttzárol

tapasztalhattam, nem tréfa volt az egymással való huzakodás [Dés; DLt]. 1802: mitsoda atyafiságos Gradusban vagjunk egymáshoz [Aranyosrákos TA; Borb. I]. 1814: a' Hidas a' benne levőkkel el súlyedett — sokan ki haladtanak kik uszással kik meg lábálva — de az ijetségre a' kik edgy másba fogoztak belé vesztenek [Sülelmed Sz; BfR]. 1818: A Méltóságos Udvarnak Három Láb Máléji Mind igen Joknak Mutatyák Magakat egy mast éri a Csöb, és Mind üstökösök már [Galac BN; WLt Kováts Mihály gondv. lev.]. 1820: Drégánné a' Néhai Báronál főző volt ..., ugy egymásba Szerettek volt, hogy Drégán Feleségit el hadta, és ezzel három esztendeig úgy élt hogy tölle két fattyais lett említett Drégánnénak [Aranyosrákos TA; JHb Fasc. 18].

Szk: ~ra gyűl felgyűl. 1708: Az el mult két hetekben a' Kurucok miatt a' kik itt meg fordultana(na)k Semmi hasznát nem vehetők a' Jozag-(na)k most kezdettenek immár ismet valamennyere szót fogadni, de a' mely jo üdött el mulatának ez iden azt el nem érvük. Az mi keves Oeconomia vagjon annak dolga edgj másra gyűlt [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. * ~sal egybegyűlvén mindnyájan összegyűlvé. 1561 minden eszthendőben pynkesth Innepiben egimással egybe gywlwin ... mindeneketh nygy Rizre Intizzenek es azokra Nílat hannyanak [Fráta K; SLt U. 28]. * ~sal lakkah együtt lakkak. 1573 k. (Barát István) azt mo(n)gya^a hogy En az ő kegyelme hazat meg kyssebbytette(m) sem En sem az en tarsomi meg ne(m) kyssebbytvkv mert neke(m) hytom wolt ő wele kywel mostansy egmassal lakwnk Isten zerint es ez Ilyen dologban my sem elseok sem wtosok Nem wasyon [Kv; Tjk III/3. 262c. — *Kys Mihál prókátora által feleli]. * ~ szeretők. 1572: hazaba: Jozagaba germeky keozot oltalmoknak gond visseleőknek hagyja fyait Frathay Janost es Miklost Zorgalmatosson kerwen es Intwen Frathay Janost zemil zerint my eleottunk hogy egy mas zeretheok lennenek [Fog. SLt S. 10]. * ~t éri egyik a másikat éri gyors egymásutánban. 1570: eyel fely Zerkent, es Tahat wgy hopogh (!) az hazon az kew hogy vgian egymast ery volt [Kv; Tjk III/2. 70]. 1763: oly sürűen (!) bótózták, hogy egy mást érte a bot a hátán [Nagyida K; Told. 9].

2. ~ között/közt egyik a másikkal; unul fajá de altul; mit/untereinander. 1571: chiak legenek eo k. Igenessek egmas keozet [Kv; TanJk V/3. 40a]. 1573: Mongia volt Molnar Marton leorinchnek Inmar ketzeris hittalak ky az zeolebe hagi ely Igazicchwkw Egmas keozt az zeoleo dolgat, de Eccher sem vehettek rea hogy el jeoy [Kv; Tjk III/3. 261]. 1583: Tudom azt hogy Igiarto Georg es Igiarto Janosne eg mas keozétoezwe werwen eg mast rutul zittak [Kv; Tjk IV/1. 137]. 1633: ez az Felej Gasparne es Koczis Jonasne egy nehani uttal veszekedenek egy mas közéőtt es ugia(n) perbenis köőtek vala egimással [Mv; KvLt 290. 138b/2]. 1652: most ő kglmek à mint lattyy egy mas közöt felette nagy viszalkodasba(n) es egyenetle(n)seben vagynak [Kv; KvRLt X. A. 1]. 1659: Az mi buza Zab es Arpa szegény edes

Attiamrol ... maradot azokat ... negyen diuidalyak egy más között aequaliter [Altoria Hsz; Borb. I]. 1783: egymás közt hogy tseréltek beréltek, hogy adogattak az az ő dolgok [Torockó; Thor. XX/5. 49]. 1814 celebralanak egymás között egy ilyen örökös csereváltást [Mv; Borbély céh lev.]. 1843: akkoron egy más közt szó váltás lévén [Dés; DLt 586].

3. ~ között való egymás közti; dintre ei, dintre ele; untereinander. 1579: kinek Bizonsagara attuk egy mas keozt valo pechetes Leuelunket pechetu(n)kel meg erosituyt [Néma MT; Told. 31/1]. 1746 nem tartja maga Spartajanak (igy!) a' Szent Quindena a' Nobilitaris gradust es precedentiát dirimalni; láttassák el annak okáért a' Peresek ő kglmek in Foro Seculari egymás között való praecedentiának mivoltát [Uzon Hsz; Kp I. 160b].

4. ~ szélleben egyvégteben, egymás mellett; unul lîngă altul; nebeneinander. 1631: akkor ejel ot halank mind egi mas szeltibe(n) ez az Szalontaj Gergely tul feküt Uramon, eczer czodalom ki kezében az Czeczem hat Szalontaj Gergely altal niult Uramon, eő fogdossa az Czeczemett [Mv; MvLt 290. 237b]. 1736 u.: Ettek, ittak, jóllaktak, azután lefeküdtek; nem kellett akkor donyha, derekalj, persiai paplany, gyoics lepedő a vendégek számára; a ház földire egy kevés szalmát behoztak, egy pokróczot vagy köpenyeget leteritettek, az ittas vendégek egymás szélleben lefeküdtek [MetTrCs 457–8].

5. ~ után (időben) egymást követően; unul după altul, succesiv; nacheinander, aufeinanderfolgend. 1583: Senky keth fele bort egy czezer alath eg' mas Vthan Ne merezellien ky korchomarlanu, Awagy az Jo vtan hitwant meerny [Kv; KvLt Vegyes III/2]. 1591 mondek Bornemiz<za> Gergelne Azzoniomnak, Azzoniom mit czelekedel, nem az ez a bor, akkit eddig arultunk, monda nekem, Nagi dologh, hízem eztis ki adhad, nam Bazo Thamas eoteot hatotis kj ad egi mas vtan, hízem most sokadalom ideie vagion, es zabad vagiok velle | Mikoron en az Quarta borat arulta(m) tudom azt hagi Eottues ferencz quartassagaban arultani ki néha ket vagy harom bortis egi mas vtan azon czezer alat [Kv; Tjk V/1. 65–6].

egymásba-járó egymásba rakható; care poate fi introdus unul în altul; ineinander passend. 1686 Tizenket edgj masb(a) járo Ezüst pohar kívül belől aranyas; czapás edgj fedel rajta [BK. Bánfi Ferencné Bethlen Krisztina kel.].

egy-megyés ugyanazon egyházközséghez tartozó; care aparține aceleiași parohii; zu derselben Kirchengemeinde gehörig. 1612/1723 A' miképen a' Koronakaiak a' Törvénytől azt kívánnák, hogy a' Bodoniak egy megyések legyenek ő vélek, a' mint az előtt is azt meg engedte volt, ezt mostis meg engedi a' Törvény [A hagymásbodoni (MT) ekl. könyve].

egy-méhbeli. Csak szk-ban: ~ atyafi édestestvér; frate/soră dulce; Vollbruder/schwester. 1736: Tar-

csafalvi Judith Aszonnak ... Néhai Tarcsafalvi Barbara Aszszon egy Méhbeli Attyafia [Pf].

A bizonyítalan fogalmazás miatt a jelentésbeli lehetőségek közül nem zárható ki az 'egyhasi, azaz ikertestvér' értelmezés sem.

egymódú egyforma; de aceeasi formă, la fel; gleichförmig. 1595: Harom Aranjas egj modw kalanok [Zsombor K; SL. Sombory László gyermekeinek osztozó-lev.].

egynéhány I. Jelzői haszn-ban: néhány, egypár; cítiva, cíteva; einige, ein paar. 1569/1571 en ezt ti kigmeteoknek vgyan hit zerint Irhato(m) hogy en fogtam meg vram eo N: Akarattyabol ... Melyreol egy nihan elewen Bizonsagimis vadnak [Dés/Mv; SLt XY. 24]. 1570: Thar Lazlo ... vallya hogi ely mwlt Napokban hozot neky haro(m) gerezd zeoleot es egynehan Barazkot. De eo Nem Thwgia honnat hozza [Kv; TjK III/2. 108b]. 1573: Mentek az hazba onnat az kamaraba otth egy gekenen egi Nehan keotes kasat^a talaltak azt fely raktak ely hoztak [Kv; i.h. 177. — *Olv.: kaszát]. 1581 Ezt a mezzeott Pal deak ez el mult eztendeoben kezdette uolt meg zalitani egy nihany nepekkal [Gyf; Törzs. Szentpáli Kornis Mihály a fej-hez]. 1583 elegh peldath Mutath egy nehany feo helieken es varosson valo veszedele(m) az tewz miath [Kv; TanJk V/3. 275b]. 1585 Az zegensegre a kik az themeteo kertnel segitetek dolgozny egy nehany napig keoltete(m) reaiok kostra d. 78 [Kv; Szám. 3/XVII. 14]. 1588 biro vra(m) megh kialtassa egy Nehany vasar napjan, hogy minden vgy hozzon karot hogy kisseb a' theorweny karonal ne legien [Kv; TanJk I/1. 74]. 1590 k.: Az Nagi reunel valo feoldeth ... egy nyhany eztendeoben oda birta [Szu; UszT]. 1594: Vgian jtt vamis vagion az Ur Nagi Mihalinak ... engette uolt jo akarattibol egi nihani eztendeigh [Kraszina Sz; UC 113/5. 28]. 1597 Eginahany nap múlva esmet Nenem hoza egi arany gywreot eleomb, kiwel kenal wala hogi el wegie(m) [Kv; TjK VI/1. 59—61]. 1624 en ugy veok meg egi nihany forintarat [Mv; Bál. 54]. 1625 nagi lloadannis lako (!) egi nihany Eztendeigh [Nagyilonda SzD; Ks 41. D. 14]. 1627: hattam zalogban birnia Gorbo uideken leneo ennihani falubelj porcioimat [Kv; Ks 36. V. 1]. 1632 Az Uduarház Ablaka eleott nap niugott feleol egy kis viragos kerteczke, ennek vagion egy fél paraszt aitaia es ennihany rosa bokor benne [Komána F; UC 14/38. 20] Ezen faluban Leszai Istuannak ennihany jobagia [Lésza F; i.h. 80]. 1636: eczier egj Nehani rece fiatt fogott vala [HSzj *rece-fiú* al.]. 1639 Barcziai Sigmond Eő Naga Iambor szolgai ennyhany Lovasok az Palu Hataran alva(n) minket Inhibialanak hogi onnet tova(n) de mennyünk [H; JHbK XLV/32]. 1646/1648 k.: talaltam azon kús Saczkoba(n) ennehany forint ara kilencz es tizen nyolcz Penzes Dutkat es egy keves granalt ezüstött [Born. XXXVIII. 141 St. Bethlen felj.]. 1653: ez a kő, nagy hegy egykor ... kissebb-nagyobb darabokban a tengerből kivetődött, ... de ... nem maradt agészsen, hanem egynéhány ezer darabra szaka-

dozott [ETA I, 153—4 NSz]. 1654: ennihány Sertes marhák [Borsa K; Mk III. XXXVII/1003a. 19]. 1659/1681: én^a ... melto Consideratioban vévén ... Gomb kötő Istvannak ednehany esztendőkötől fogva valo jámbor es hűseges szolgalttyát

Var ucza nevű uczaban ... levő házat maganak, es ket agon levő maradekinak ... adom [Vh; VhU 223—4. — *Nic. Zolyomi, Vh az időbeli birtokosa]. 1667: ennek előtte egy nehán esztendővel | monda Cziepregi Ur(am) (: küllyebe lévén egy nehány szeoleo teo:) ezt bizony küllyebe rakták [Kv; RDL I. 148a, 148e] | Az Attiam es Battiamis voltanak azon Cumanai es Kiralyhalmi Reven Reveszek egy nihany esztendeigh [Komána F. Ks 67. 46. 24a]. 1671 adot uolt ... sent mihaly hataraban en nehany darab hold földeket [Usz; Pf]. 1673: Egj aranj főköttőske, egj nehany boglarral [Marossztkirály AF; BfR]. 1674: Vagyon egy kis Csont ládácska melyben vagyon oh pénz es egy Nihány tallér [Beszt; Wass 72/6]. 1678—1683 az en Is(te)nem ednehany idegen orsagokon Tengeren s, egieb fegivereskedesim, s, ez üdőnek, s, világlnok szerencsetlen veszedelmes szelvesi uta(n) edes hazamban bekeuel telepedesemet engedi [Ks Kornis Gáspár kezével]. 1679: Orvossaghnak valo külömb külömb fele füvek egi nyihány^a csomoval [Udziszt-péter K; TL. Bajomi János lelt. — *Tovább a szöveben még háromszor ugyanígy!]. 1680: egy nihany Desi Emberseges emberek [Dés; Hr 3/44]. 1681 Also rend Épületek az várban. Ország Háza ... Ez most Gabonás ház; és kő fallal osztották egi nyihány részre [Vh; VhU 502, 512]. 1684: Egy nihany szarvas szarv | vettem szaz font Galicz követ ennihan Botban [UtI]. 1687 Voltanak az Kamaraháznál egy nihány igen avasos husas aprolek szalonnácskák [Máramarossziget; Törzs.]. 1688: Hagia es Testala ... egy nihany Szántó földeket [Kilyén Hsz; LLt B/220]. 1692: Major-sagh Szőlő ... az kozepiben egynihany Baraczkfak vannak [Mezőbodon TA; BK Inv. 15]. 1694: Egy Papirosba egy nyihany Szem Gyöngy [Kv; Berz. 2]. 1698 a' megirt feleségével ennyihany esztendőkig lakott [Dés; Jk]. 1699: a T. Consistorium választ is maga Tagjai közzül egy nehány 6. Embereket [Kv; KvRLt X. A. 43b]. XVIII. sz. eleje. Hogy azért a Lovaidnak egy nemely nyavalyait Doctor nélkülis orvossolhasd, meg egy nehány orvossághit irtam le [JHb 17/10 lőtartási instr.]. 1707: Kapitán Vr eo kgelme fejer Zaszlot tetetven ki ..., Glükesperg Generalis, min(djár)ast jött az vár^a árka mellé, egy nehány officirakkal [Wass. Irsaj István volt szív-i ub vall. — *A szív-i vár]. 1714 Ennyehany réz harangotaskak [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy.]. 1725: az kurucz világ előtt egy nyihány esztendőkkel ... ásotta [Türe K; Told. 28]. 1727 ezen Vendég fogadonál vámot az úton jároktól egy nihány Hidatskáktól vészik [Csákigorbó SzD; JHbK XXXVI/13] | Hallottuk Nyári Andrastól ez előtt egy nihány esztendővel, hogy az Ócse Nyári István Járába Fazakas Inasságra adta volna magát [Szentmargita SzD; Ks 17/LXXXIV. 1]. 1730: már egy Nehány esztendőkötől fogva Mihálcz Ferencz Uram ... Miko

Judith Aszszony mellett lévén Mindenekben kedve kereső engedelmes jó Atyafiságát Mutatta elő kegyelméhez [Somlyó Cs; Borb. II]. 1731 Szaz egy nihány forinttal superálja az Perceptum az erogatiót [Buzásbesenyő KK; Ks 99 Bakó József ub lev.]. 1732 Enyihány sönveg . es Enyihány darab Arany marha [Marossztkirály AF Told. 18]. 1736 az vőfély után is egynehány pár tánczolt [MetTr 387–8]. 1738: Az Aszszony kevés mustárt es ednihány Birsalmát küldött Ngod(na)k [Papolt Hsz; Ap. 2 Jeszenszki Pál Apor Péterhez]. 1739 egy nehány Falu egészen pusztán maradt a V(á)lr(me)gyében s a Többi is utánna menyén [H; Ks 99]. 1745: nyér az ember ... egj nehány forintot [Bánfa Cs; Llt Fasc. 78]. 1747: küldöttem egy nehány bisalmát [Buzd AF; Ks 96] | 80 forintokon vásárlotta(na)k Kővendi Szabo András Uramtól egj nehány hold földet [Asz; Borb. II] | edgj vég meg vetett fonal és edgj nihány gombolya(g) [Torda; Tjk III. 152]. 1750/1797 (A telek) azótától fogva egy nehány kézen fordult meg [Vérvolgy Sz; Borb. II]. 1752 az Tabulae Assessorak fizeteseből el maradván még kilencz szaz egynehány forint honnan Supplealhassek fundus raja nem talaltatott [Nsz; Ap. 3]. 1755 edgy nihány pohárszék [Sáromberke MT; TGsz. 35]. 1758 k.: Levált volt költsön szegény Horvath Joseff Ur(am) az szegény Anyától negy szász, s egynihány forintokat [Ks LL. XLVI gr. Kornis Antal kezével]. 1762: egy nehán Falusiakkal ... az erdőre mentünk | egy pénteken ment Falunkból egy nehány gyermek, kikis délig hordottanak az ház földelésre parandot [Roskány H; Ks 113 Vegyes ir.] | (A cigány) egy nyihány Házban is tudj hogy lakat, a mikor teczet neki a Lako Házatis változtatta [Melegföldvár SzD; Born. XL. 82]. 1768: hosszaban esnek egy nyihány nyilak [Ákosfva MT; Told. 8]. 1776: Popa Györgye ... egy nihány mariasokat elvit [Tyéj H; Ks 113 Vegyes ir.] | ennek előtte egy nyehány Esztendőkkel egykor ... minden marháit ... bé akarok hajtani [Szentbenedek MT; Told. 28]. 1783: egy-nihány Kantzát a Többihez hajtottak [Mezősámsond MT; Berz. 9. 74]. 1788 Ezen Curia egy nehány helyeken hosszára, Szlességére meg méretett [Melegföldvár SzD; SLt XLI]. 1793: már két rendbe irtam Tollas Uramnak, hogy küldene egy kevés Gyertyát akkor a' mikor volt még egynihány szál [Hada Sz; JHb 36 LevK 285]. 1797 Az Emberek nagyon gyengülének és mais gyengülnek, már egy nihány esztendőtől fogva mind marhajokra, mind Tehettségeire (!) nézve [Szentgothárd SzD; Wass. Conscr. 348]. 1801 k.: töb marhája nem volt tsak egy barnya és egy nihány juha [M.fráta K; KLev.]. 1803: Szakáts Mosesné Moses Anna Perlette az Exponenseket, egy darabig, melyről meg békéltek egy nehány darab Földet adván az Exponensek Moses Annok(na)k [Szentersébet U; Borb. II]. 1808: tájásra egy nehány helyről 2/30 [Cserei Heléna jk 106a]. 1816: meg irtam Hegedűsnének hogy szerezzen egy nehány Deszkát [Kv; IB. gr. Korda Anna lev.]. 1820: a kertnek hátulso részében vagynak ... égynehány

nem egészen meg fogant ültetett szilvafa Csemeték [Dés; RLt]. 1829 egy nyéhány Szilva és Baratzk fái [Kv; Pk 3]. 1840: égy nyihány csont és réz gombok [Dés; DLT 1590]. 1842 egy nihány esztendőig vettek ezen helyen Török buzát [Nyén Hsz; BLt 11]. 1843 szanto földgyenek napkeleti végét egy nyéhán (!) öltre Lukáts Péter elborozdolta [Bodola Hsz; i.h.]. 1853 Berlinben 30 porosz tallér és egynehány garasért 50 ft [KCs 3].

Ila. 1579 ez előh ennyhan eztendővel [Dés; DLT 205]. 1667 ennek előtte egy nehán esztendővel [Kv; RDL I. 148a]. 1726 egy nihány esztendőtől fogva [Dés; Jk]. 1852 égy nyihány Evtől fogva [Dés; DLT 41].

Szk: ~ ezer. 1653 ez a kő, nagy hegy egykor kiszebb-nagyobb darabokban a tengerből kivetődött, de . nem maradt egészen, hanem egynehány ezer darabra szakadozott [ETA I, 153–4 NSz] * ~ felől. 1639: Szintén mikor ez levelem végeztem volna érkezék egy nehany feleoll levél hozzám [Homoródsztpál U Szád. Redej János Nagy Tamás de Fogaras udvarhelyi várpovizorhoz] * ~ ideig egyideig, egy darabig. 1586 Buday Tamás vram vallia Mikor en pert indítottam volna Zechy Istuan ellen, meg fogadam Igyarto Georgyeot procatornak eo ellene, Es egy nehany ideig león Procatorom [Kv; Tjk IV/1. 583] * ~ időtől fogván egy ideje, egy időtől fogva. 1659 az en edes Uram egy nihány időtől fogván valo sullios betegsegemben ... böcziulettel gondomot viselte [Altörja Hsz; Borb. I] * ~ izben nehány alkalommal. 1669 engemet plene et integré Contentalt ő kglme, igaz dolog hogy nem egycersmind hanem egy nehány izben fizette uolt ő kglme, s az Aszszony ő kglmeis [JHbK XLV/37 Bálintt Zsigmond nyugtája]. 1682 eginehani izb(en) megh esküttel, hogy semmibennis tova magadat nem elegit [Kv; RDL I. 161]. 1709 nagj vexaltatassal ednehany izb(en) valo reajok s meg reajok valo küldes járas után ednehany forint Sum(m)at extorquealtanak rajtok* [Fog.; K]Miss. — *A j-b-okon]. 1711: Hidi Istvánné és Eles Andrásné, egymást rut bestelen szitkokkal szidalmazták egy nihány izben nyelveskedtenek [Dés; Jk]. 1722 hallottam egy nihány izben füleimmel, hogy üdvezült Bethlen István Uramot, szitta Kováts Mária Aszszony [BfN X. 2/113]. 1755 egy nehány izben részeg korokban engemet Boszorkanyanak pronunciatk [Vályebrád H; Ks 62. 22]. 1759 ennek előtte egy Nihány izben Protestatiomot promovealtam [SzNM Ap. B. Fasc. V]. 1766: egy nyihány izben hallottuk hogy hittak s kenszeritettek kancellista Uramékat, hogy mennyenek mert excontentallyak praentiojokrol [Záh TA; Mk V. VII/13]. 1782: egy nihány izsb(en) a' szép Tejes Fazakatt a' fejibeis akarta verni [Koronka MT; Told. F. 20]. 1796 Kapot pedig töllem egy nehány izben 54 Rf 40 xr [Cserei Heléna jk 87b] * ~ rendbeli nehány alkalommal való. 1566: woltak penygh eg nehan Rendbeli articulussokis, kyk feleol az Wyzkerezt napba keonyeorgeottwnk wala felsegednek [SzO

II, 291]. 1568 Wethenek my Eleonke Articulasokba egy nehany rendbely dolgokat, mely dolgok feleol, Ew kewztewk egyenetlenség wolt volna [Gyf; JHbK XII/8]. 1584 egj nyhan rendbely vetkekben esset wala [O.zsakod KK; Bál. 63]. 1643 Daniel neusö Czigany felelöl ir Kd hogi ighen megh lopta volna egi nehani rendbeli lopással az gazdaiat [Sófva BN; BesztLt Miss. 32]. 1682 : ihon megis mostan eginéhany rendbeli le töt hütöd után quietautiat p(ro)ducalsz [Kv; RDL I. 161]. 1785 : En Bentzentzen félb(en) hagyattam a Mester emberekkal a munkát, mert több kárt láttam benne, mint hasznát, elligis egy néhány rendbéli katanaság ott masirovva s meg szálván, mindent egybe égettek rontottak [Szászváros H; BK. Bara Ferenc lev.] * ~ *rendben* egynéhányszor, néhány alkalommal. 1695 : Ecles kedves Hugom Aszszony ..., én eginéhany rendb(en) irtam Kgd(nek) Levelet, nem tudom hová tevelyedtenek el [Ap. 6] * ~ *számosan*. 1574 : Ertyk eo K. az Mezaros vrainuakis pinazat hogi eginéhany zamoson Nem Ieoznek (!) a ely az varost hwszal [Kv; TanJk V/3. 102a.

*Értsd győznék] * ~ *számlá*. 1583 Erthik eo kgnek Varosul aztis miképpen intet volna eo felseje Lengyel kiraly az chendez bekesegeknek meg tartasara az Isuitakkal Ieleuthwan Azt(is) hogi eo felseje eg' Nehany zawn iffiakat hozna Varosunkba Az Collegiumba [Kv; TanJk V/3. 271a] * ~ *sász*. 1674 egykor marhákat hajtván fel a' Bécsi köre, a Kolosmonostori és Kállai Harminczadokon, azoknak harminczadjából tudta ki egynéhány száz forintyát [Gyf; JHbK XI. 22] * ~ *úttal* néhány ízben, egynéhányszor. 1597 : eginéhany uttal ment el Sardine az vralot, mert ige(n) gonozul tartotta [Kv; TjK VI/1. 96]. 1598 Jakab deak egynehany uttal saplodot eleottem, hogy nem twggya ha Jonas deaknak Awagy penigh Craizar Andrasnak Adot keolchyeon Zaz tallert [Kv; TjK V/1. 235]. 1599 ennallam egy nehany uttal lakot, es minden zer amikor el zeokott teollem megh lopott [Kv; TjK VI/1. 334]. 1633 ez az Felej Gasparne es Koczis Jonasne egi nehani uttal veszekedenek egi mas keözeott, es ugia(n) perbenis keöltek vala egimassal [Mv; MvLt 290. 138b/2]. 1634 egy nehany uttal doytotte el Kerekes Ianos az bort, mind poharral, kannaval, kanczioval [Mv; i.h. 291. 2b]. 1650 egj nihany uttal Sogorommal Reday Urammal, requiraltak, hogy eo kgmeknek engedneök megh . hogy magok keözül, valasztananak kiralybirot [Fiátfva U; UszT 8/64. 75a]. 1655 Abrug Bányan lako Fodor György Nemes ember egy nehany uttal hozott ide Kolosvárra el adásnak ókáért arany port [Kv; CartTr II, 890]. 1658 Rákóczihoz egynéhány úttal követeke küide Medgyesről az ország, de semmiben Rákóczi nem annuála [ETA I, 166 Nsz]. 1684 Danielnek adot kölczön penzt, egj nehany utal [Torockó; Pk 7] * ~ *versben/versen* egy pár alkalommal. 1606 az felperes egj nehani uersen zidott bestie lelek kuruanak [UszT 20/275]. 1698 : Thorda vármegyéb(en) mező Szakálban ... resideálo ...

Turk alias Popa Simon nevü örökös Jobbággya ennekelőtte való időkb(en) édgynéhány versen találattata volt megh sok betsületes emberek által ... Galgai Rác Izstván vramat hogy manumittálná és boczáttana Szabadon mind magát, mind penig három édes Fiait [T; Törzs]. 1734 Tudom azt hogy az midön az Somkuti Udvar házat Csináltatták és az Kis Bunyi Vendég Fogadot akkor hajtottak bennünket az Idvezült Ur szolgálattára egy nehány versen [Kővárhosszúfalu Szt; TKI Serbán Páskuly (53) j b vall.]. 1754 azon Tanorok(na)k fel fogása esett egynéhány versben [Gálfa KK; Ks 66. 45. 17a]. 1763 : en bizony ez ellötis egj nyihány Versben irtam ö kigyeminek [Kóród KK; Ks CII. 18]. 1766 : midön egy nehány versen unszolta volna ... Székelly Jánost Domokos Ferentz egybe szida Apját Anyát Lelkit sokszor emített Székelly Jánosnak [Szilágycseh; BfR 104. 2 Joannes Bátsi (40) j b vall.] * *ennek előtte ~ idővel* ezelőtt vmivel. 1592 : Ennek eleotte eginéhani wdeouel, Iffiu Zala tauol leteben, kert vala engemet, hogi haza nepenek gongiat viselnem [Kv; TjK V/1. 273].

II. fn-i haszn-ban: 1. egypár; citíva, citeva; einige. 1585 tudom hogy Ados eg' Nehannak de Nem tudom kinek Mennyewel Ados [Kv; TjK IV/1. 468]. 1618 Maros Szeken Selyeben lako Kis Gergely adgya ertesünkre ., Bathori Gabor praedecessorunk adot volt Kereztesi Palnak egy nehaniat Jobbagyul keozzeoleok [Gyf; Borb. I fej-i rend.]. 1714 Külömbfele zaszlo 14 dik közzül ennyehany hegjes [Nsz/Fog. REkLt II. Apafi Mihály hagy. 52]. 1717 az belső kertben Dinye nemis költ háromszori vetesre kún költ volt egy nihán azis ki aszott az szarazsagban [Gyeke K; Ks 96 Biró János lev.]. 1759 : a' Groff Vram eo Nga Jobbagyait rutul tractálta Karoval, Lapáttal, fával verte, Ugy hogy egy néhánynak a' fejit is bé törte [Groff Vram eo Nga egy néhányot vitetett el [Marosludas TA; TKI]. 1794 azok közzül az emberek közzül egy néhányat ide be küldgyön Tömlöczre [Kv; SL]. 1806 A Falus Biro egyegy néhányunkat magával ki vitt [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII]. 1846 : ottis egy nihanyt ütöt ra [ottis adott egy nihant a hatara [Dé DLT 530/1847].

III. 1596 : egy nehant adtam [Kv; Szám. 6/XVIIa. 11 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

2. ~ *magával* többemagával, egynéhányadmagával; cu alfi citíva; in Gesellschaft mehrerer. 1587 Vrnk eo Naga zamara hozanak borokat ... az korcholias egi nehany magauat vonogatta szekerekre [Kv; i.h. 3/XXX. 42]. 1653 Reggelre kelvén, tehát az egész tábor jó, . legelőll jó Báthori Gábor egynéhány magával [ETA I, 108 Nsz]. 1656 : ez eleöt ket, uagy haro(m) esztendeöuel joeüe az Hadnagy uagy egy nehany magával hozza(m), es fel keölte agyambol ejel, es el hiüa az Lukácj Janos haza felehez [Kv; CartTr II, 1017].

egynéhányadmagával többedmagával; impreunā cu cițiva; in Gesellschaft mehrerer. 1575 holnap hywassa es Bochassa ely az vyzhez lato vrainat, Es az korcholiast Bochassa ely veleik egy nehaniad Magawal hogi az vyznek foliassat Igazicak ely [Kv; TanJk V/3. 129b]. 1599 Egy Haydu Balinth Neneó zolgaia Christoph Vramnak migyen egy Nehaniad magawal Zinthe az zyniey* hatarba [Dés; Eszt-Mk. — *Radákszinye SzD]. 1640: maga megh eskwuen egi nehaniad magawal [Mv; DLev. 5]. 1699 bé mentem a falub(a) egynehanyod magammal [Kv; LLt Fasc. 140]. 1714 Csonka Gjörgj Vram be joven edjnihanyod magával, Szedte maga melle az itt körül Tekergő katonakat s engemetis, Viven Szásznýiresre hajtottunk el onnet egj Csoport ökröt, de ugymint Labonczt [Dés; Ks 26. XIII Joh. Nagy (37) jb vall.]. 1763 Titt. Praefectus Uram egy néhányod magával ki méne s ott az erdőb(en) kapá ..., de elszalada [Gálfa KK; Mk V. VII/1. 52]. 1766 ezen oldal régen szőlő hegy volt, mert ugyan is én Töke István ez előtt vagy 26 vagy 30 Esztendővel ezen oldalt fel fogtam volt egj néhányod magammal hogy esmét szőlőt építsünk reá de az társaim annak utánna belé unván esmét pusztába hadtuk [Szásznýires SzD; Ks 33 Szásznýires II. 16]. 1802: egy veres Sapkás . . . egy néhányod magával ott künn az Ucczán fenyegetődzve mondotta meg iszom a' véredet imilyen amolyan [Mv; Born. XXXIX. 53].

egynéhányan néhányan, egypáran; cițiva (inși); einige, etliche, ein paar Leute. 1584: Barbara Zigiarto Ambrus zolgaloia vallia hogy eg nehania(n) Amy hazunk eleót eleo Mennnek Vala Istwan deak vtol megie(n) vala [Kv; TjK IV/1. 312]. 1592: Egikor valami oztosaz dolgaba hitak vala minket egi nehania(n) oda | Mikor valami mazlaggal halazni akarunk eginihania(n) (!) menni, Iuta oda Marton az megh holt Inas [Kv; TjK V/1. 222, 272]. 1599: mikola pal vramnak zolgaz es Jobbagy egj nihanian oda giulekeztek [Pocsfa KK; JHbK XIV/37]. 1610 k. egy nihanian varasunkrol elis mentenek [Dés; DLt 323]. 1637: Jöüünk vala fel egy nehanyan Hidegh Gyorgy latnj miuel megh hallottuk uala hogy megh vertek [Szentgyörgy Cs; BLt 3 „Debreoi Palne Anna” jb vall.]. 1644: az lakodalom estin az Cehbol Jwuenek oda Egj nihanian(n) [Mv; MvLt 291. 431b]. 1653: a temetes elöt valo heten, egy reggel it az Nagy Enyedi Keő hidon allunk vala egy nehányan [Ne; KemLev. 1394]. 1665: az elmult Viragh Sokadalomkor* iöyünk vala haza Vasarhelyről egy nehanyan [Körispatak U; Pf. — *Apr. 17-én kelt vallatásban, és így az időpont-megjelölés kétségtelenül a virágvasárnap (az évben márc. 29-e) körüli országos vásárra von.]. 1674 negy esztendeje Legett mikor buzat vönk mü Baáldiakul egy nehanyan Vass Vr(am)tol es az varasara Dolgot igertunk vala [Báld K; Wass. Barladi Lorincz (50) jb vall.]. 1703: Midőn más helljbeli Nemesség Régen Haza szállott s njugszik, mik peajgh Egjnihanyon fenn Tartassunk nagj

megh terhelhetésünkre itéllye meg Isten Kglmetek Leike és az igazságh Méltó dolog é? [Fog.; UtI]. 1715 nekem arra valo Cseledem nincsen az ki ennek az 35 ökrök(ne)k gondgyát Tudgya Viselni, hanem én néktek adom, ilyen formáb(an) hogy ha én meg halok, az Fiaim keresik, agyatok mást erette akár Tarcsát akár barnát . . . melyre nézve mi Egynihanyon ugy nyultunk hozzá az marhához [Bálványosváralja SzD; Ks 26. XIII Vass Péter (50) vall.]. 1725 a Dios szőlő végiben edjnihanyon foglaltak, magamis foglaltam volt szőlőnek valo helyet [Szentegyed SzD; Wass. Puskás Luka (40) jb vall.]. 1752 egy nihanyon elmentenek volt erdőlni [Nyárádszereda MT; BfR]. 1759 kérdék ottan egy nihanyon töllem hogy hová valo volnék [A.ilosva SzD; SLt 24. J. 3. 16]. 1766 ezen földet az harmad ideji Conscriptiokor is egy nihanyon ezen belső fundus után valonak lenni attuk fel [Ikland MT; SLt XLVI. 6 Mich. György (34) ns vall.]. 1785 Kibédéről egy nehanyon bé jöven . . . bé szállatának [Mv; DLev. 4. XXXVI]. 1789: Vannak Bikoban Taxas Hajosok egynihanyon, akik adnak 10 Rfot az Udvar számára [Branyicska H; JHb XXXV/65]. 1805 ök ez előtt valo esztendőben egynehanyon exarendáltak egy Havast Mlgs Nalátzi István Vrtol 70 vft esztendei Taxa mellett [Füzessd H; JHb 36]. 1815: találkoztak egynéhányan, a' kik két esztendőre 200. Forintot, olyanok is a' kik végtére meg ígérték a' két Esztendőre a' 300. Forintot [Szamosújlak Sz; Végr. Rátz Daniel lev.].

egynéhányféle néhányfajta; citeva soiuri; (von) einiger Art/Sorte. 1652: Az Nadas pataka az Falu alol az Monostori hatarig tilalmas. igen szep egynehany fele halak teremnek benne [Bács K; GyU 130].

egynéhányképpen néhány tekintetben; din anu-mite puncte de vedere; in einiger Hinsicht. 1630 egy nihanj keppen ennekem Karomra leszen, de en azzal sem gondolok csak Kegild alkudgiek Atjafiuy kepen velem [Fehéregyháza NK; TGSz. 51].

egynéhányszor néhány ízben/úttal; de citeva ori, in citeva ocazii; einige Male, paarmal. 1568: az porozlo Lazlo, be vity vala az kayantay embert az töromba es az ember el futankodek elötte, bezeg oztan Lazlo az zekerce fokauat es lapossauat egy nehanzor meg wthe [Kv; TjK III/1. 195]. 1570: egy nehanzor halotja Kochis Kothis Myhalnak Sayabol hogy az ew felesége es Eotthwes Lwkache egyek | Margith Kalmar Albertne . . . vallya, hogy Egy nehanzor Montha Eoneky Iso Ambrwzne hogy megh Tyiltotta volna Lakatos Myhalwzt hogy megh Neh venne az Thorday azzontwl az hazat [Kv; TjK III/2. 84i, 196] | Az aranyak Beutelekort vgy chelekegiel hogy Magadat Meg ne hagiad senky kedueert chalni . . . Mint en Jartam egynehanzor [Nsz; MKsz 1896. 367]. 1573: myg elt Andras deak az Zabo myhal fia

eginehanzor ieot ez varosba It alasfel Iart esmet ely Ment [Kv; TjK III/3. 48]. 1578 : Az Azzontwils . Egy Nyhanzor hallotta zaiabol hogy mondotta, hogy eo Megh Alkott az eo Attyafiaiwal [Torda/ A.jára TA; Thor. V/14]. 1585 : monta egy nihanzor en eleöttem Kowach Lazlo ... hogh Im el zalogositotta ... Lazlo deak twlünk Cheh^a bely rez Jozagünk [Zutor K; Ks 42. B. 18. — *Páncél-cseh SzD] | ezreolis^a egy Nehanzer Izent | tudom hogy parducz Beór Medwe Beor, effelek valanak Az Azzoniomnal, egy Nehanzor kwidenek erette Azzoniomhoz, de wressen bochatottak [Kv; TjK IV/1. 395, 526. — *Ti. a Daroczy Péterre szállott örökségről]. 1589 Zabo Istuan egy nehanyzor mo(n)ta hogy ra me(n)niek s megh adgia az ötht penzetis [Szu; UszT] | zeminel rea Nizet egy nihanzor [Dés; DLt 226]. 1591 : Nagi Antalne az Malomba eginehanzor enni hozott Nagi Deme-ternek [Kv; TjK V/1. 140]. 1592 : egy Nehanzor ment ky Al Forbe segiteny az Attiat, mielhogy ven Ember volt [Mikeháza/Dés; DLt 235]. 1594 : egy nihanzor ieottenek ky asz Deesy Byrak asz ör feleol valo hatarba [Dés; DLt 246]. 1595 Calambfaluan^a az my kapunk elöt kezemet foga en nekem Varga Thamas, es monda hogy mond megh hugo(m) Angiodnak hogy eo egy hyres kúrua, en egy nehazzer kere(m) ne mo(n)dgia, de ugyan azt monda | Tudo(m) hogy negy vagy eöt hetigh leon oda a' Janos felesége hogy előzer el hagia, Az vtannis egy nehazzer hatta el [UszT 10/21, 50. — *Vagy Kis- v. Nagygalambfva U]. 1597 : az azzontol halla(m) hoga azt monda hoga az Vranak egy holnapigh sem kel, Egi Giorrgi neww Chizar legeny s . egy nehazzer etzaka be ieot az hazba azzoniomhoz en arra ne(m) vigiaza(m) mit myelte | igen Morgolodanak^a hogy keweset Adnak az konyhara Sçot wgian B wramat is kegelmet Egy Nihancor talaltak meg hogy zwkon Gaazdalkodnanak az konyhara [Kv; TjK VI/1. 72, Szám. 7/XIV. 16. — *A fej. embe-rei]. 1599 Petki András egy nehazzer megh tödtette volna penzel erzenjet | Egi nehazzer tettek tilalmat az Orozhegiek de mindenkor azokon a neüzetes hatar heleken allottak megh [UszT 14/41. 11]. 1602 egy nehazzer Zolgaltattam varos zamara lowawal es Zekerewel [Kv; TjK VI/1. 622]. 1604 egy nehazzer mondotta hogy sibba kel az sok adossagh miatt lennj [Malomfva U; UszT 20/128]. 1608 sok karuallassj utan, egy nihaniszor eletetis szerenczere vetette [Szentbe-nedek SzD; Ks 26. IX. 4.]. 1609 Eginihanzor teoruij Zek Eöleseonk Idein Comparealt s protestalt [Dés; DLt 317]. 1613 : egy nehazzer sollicitaltak felölle, hogy az rut hir neuk (!)^a allata ne fedekgiell [Kj. — *Alkalmasint tollvétség neunek h.]. 1625 : oklandj Mihaly my Nalunk wgian tudakozta egy Nehanjzor hogy ha ott hon vagio(n) oklandj Mihalne [Bözöd U; UszT 89a]. 1629 : matyas Papnetolis hallottam ... egy nehazzer [Kv; TjK VII/3. 75]. 1631 : Hallotta(m) asztis szajabol Valaszutj Jstuanak egy nehazsor, hogy Kolosuaratt halakra Sententenciaszatott [Abrudbánya; Törzs] | mikor penze el

fogiot Beörveinek, mind Apiostol Anniostol rea tamattak Beörueire es ugy uettek kj az hazboll eginihaniszor [Mv; MvLt 290. 46a]. 1636 az sziginy Vr egy nihanyszor beszélgette előtem^a [Jára MT; Told. 1. — *Köv. a nyil.]. 1641 : az Útnak az Job kesz feleol walo felit, Czütak Pete-rek birtak az Bajk alliaigh Ky, En kaszaltamis Egy nehanyzor nekjk ott [Impériva Cs; BCs]. 1652/1653 egy nehany szér hozattam be a pras-mari szaszokot [Altörja Hsz; BLt]. 1654 : Somaj Tamas vra(m) edgj nihanyszor alá Jöt és intette ne veszekedgyenek [Mezőújlak K; Ks 42. C. 42]. 1664/1681 inscribaltam azon sokszor Specificalt hazat egynehanyzor megh nevezet Varadi Lakatos Thamasnak [Vh; VhU 293–300 Zolyomi Miklós ad. lev.]. 1667 Cziepreghy Urammalis sokat veszekedet, egy nehanszor Cziepreghi Uram megh akarta vagdálni [Kv/Ne; RDL I. 148g]. 1679 Egy nihanyszor hivatta hűti melle^a nem jött s nemis akar júni [SzJk 139. — *Ti. a férj a feleségét]. 1689 szememmel láttam nem egyszer, sem kétszer, hanem egy nehányszor, hol az házban hol penig másutt, meg ölelték, és Csokolgatták egy mást [Hersényi F; BK „Hersényi Minye Muntyanul felesége Maria” (45) zs vall.]. 1723 Dobai Peter Vramtolis egy nehányszor hallottam az melly kis Czikely az hid felé fel nyul, nem az ő haza helyhez valo [M.köblös SzD; RLt Balog Mihály (75) ns vall.]. 1736 ennyihanszor vittének estvéként fát az hatakan | szedte az Ur szőlőjenek az gypűjérol az Tövisset s haza vitte ennyihanszor [Mezősámsond MT; Berz. 14. XVIII/32]. 1747 láttam ... Sebesán Janosnet hogy egynihanyszor Sötött kenyeret az Annyanal [Déva; Ks 101]. 1767 Hatfaludi Ferentz be jún hatarunkban ., a hunnét egynehányszor szánukat áltol vittette [Bányika K; JHbK LVI/26. 9]. 1779 : egy nehányszor az öklivel agyba főbe ütött vert [Kszeg; BfN Bh-i csomó]. 1791 engemetis egynehányszor meg tsapott, hogy a szemem szikrát vetett [Méra K; RKA]. 1792 : egynihanyszor engemet kért, hogy mennék el Krivinára [Lapugy H; Ks XLVIII. 7. 18]. 1841 : egy nyihányszor kezembe lévő korbáttal rá ütöttem [Dés; DLt 36].

egynéhányszori egypárszori, néhány ízbeli; de repetate ori, in repetate rinduri; von einigem Mal, ein paar(mal)ig). 1597 : az Mezarossok az elebi eginehanzori varos vegezesse zerint tartozanak elegendendo húst fogiatkozasnelkewl wagny az keossegh zewksegera [Kv; TanJk I/1. 300]. 1664 : (A kölcsönt) sok rendbeli requisitiojára ... mind eddig is megh nem atta volna, csak halógatván igazságát magok Kötése, s egy nehány szeri fogadása ellen [RDL I. 178 fej.]. 1673/1681 : Haczi Renk Mihaly Supplicatiojara valo valasza. Egy nehany szori alkalmatlan es rendeletlen kivan-sagira lévén illendő valasza tölem resoltaltam Volt magamat neki, hogy Taxara boczatom [VhU 472]. 1679 : Rognai Mihalynénak Hegedős Magdonak Ura Relatoriajabol mind nyilva(n) valo párázinasága Böyti a(lia)s Molnar Péterrel, s mind

penig egy nihanszori hamis hűti . . constal [SzJk 139]. 1682 : Deliberatum : Mivel Vig Annanak egy nihanszori infidelitassa háromszori violalasa, lopasa, tekozlasa és urara valo nagj gondviseletlensege mind Relatoriabol és elő bizonyosagok által constal, per hoc Szilagyi Andras tölle absolvaltatik [i.h. 170]. 1729 Ember Ersok is már égj néhányszori fertelmeskedésbe egyelíten magat . . . , az Pellengéren ő is hoher átal keménnyen meg Csapattatik [Kv; TjK XV/7. 35.].

egynéhánszorta többszörösen; de mai multe ori; mehrfach. 1737 azután adjungálta uyalag kétezer magátt . . . és jól lehet azok ellenis igen szép harczott tettek, de égy néhánjszorta meg haladván az műeink számát, cedálniok kellett [Abosfva KK; Ks 99 Bálintitt György lev.].

egynémely I. Jelzői haszn-ban: némely; ciftiva, citeva; mancher, manche, manches. 1650 : Gavay Peter Ura(m) Sar közj Janos Uramnakis dulatta volt megh, egj nimely kaczkay Jobbagitt [Gyulatelke K; Ks 41. B. 20]. XVIII. sz. eleje. Hogy azért a Lovaidnak egy nemely nyavalyait Doctor nélküli orvossolhasd, meg egy néhány orvossághit irtam le [JHb 17/10 lótarási instr.]. 1748 hozott volt ki égy igen ritka munkájú melly füdczött, mellyet egy nemelly Menyecskenék ajándékozván, meg ősmertek mingyár az Űri Aszszonyok, hogy bizonyosan Huszár Mátyásné melly füdczöje [Abafája MT; Berz. 11. 89. 1].

II. fn-i haszn-ban: némely ember; unii; manche, manch einer. 1604 az Zolgalat legyen io rendtartással, ne hogj egy nemely három vagy negy vtal zolgalion, mas penigh chiak taúul nezzé [Kv; TanJk I/1. 471]. 1798 Nagy nyomorúságba estünk a Szegény Szarvas Marhákra nézve mert a Lább fájás és a Száj fájás meg ütötte, ugy hogy egy némely Szegény két nap sem eszik, mert a Nyelveről a forroság mián mind le koppad a Bőr [Mezőbodon TA; IB]. 1812 : meg nem adhatván a fen irt Buza árát egy Nemejök Interestben dolgozottis valamit tenyérrel vagyis gyalogszerben [Füzes SzD; Bet. 5].

egynémi bizonyos; anumit; gewiß, bestimmt. 1573 hallottale vgmond valamj zot az en feleségem feleol . . . Mert Immar egi Nemy Ideotwl fogwa esmere(m) hogi Nem ollian Zwel vagon hozzam mynt Eleb [Kv; TjK III/3. 155].

egynémikor egy ízben, egyszer; o datä, o singurä datä; einmal, irgendwann. 1573 : Catharina Jacob reychelt Eozwegiy (l) vallia hogy Ez ely mwlt Ideokban az harangozo feleségének annya kerte volt Eot arra hogi az harangozo feleségett Nala tartana. Es egnemykor Ieo oda az harangozo hya volt haza [Kv; TjK III/3. 107]. 1574 : Anna Aszony nehay Keore Janosne vallia hogi az vra Keore Janos Ment volt egyszer Banyara hogi meg Ieo egy kek papirosban teszen leh az aztalra valamj fenyst. Egy Nemykor Annaktwanna oda Ieot az eo vrahöz Sabo Simon es

Mond vgian haragal az vramnak howa teod az Aranyat [Kv; i.h. 315].

egynyelű ? egykéses/pengés; cu o lamă; mit einer Messerklinge. 1820: Egy két nyelvű bitska x 42 Egy égy nyelvű bitska . . . x 2 [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 17].

egyolykor 1. egy ízben, egyszer; odatä; einmal. 1569/1571 : Egy olykor mikor eo nagysaganak Io akarattya leon Ieowe oda Sukra Iozaga es Maiorsaga latni [Dés/Mv; SLt XY. 24]. 1597 eginehanyzor mondotta enneke(m) . . . miért zenwedi kegmetek bizony megh erdemlene Molnar Kelemenne hogi az vízbe vetnek mert annal nagio kurwa ez varoson ninchen . . . Azúta(n) egi olykor eleombe alla, kere azon hogi megh kernem neki Molnarnet [Kv; TjK VI/1. 73]. 1630 : Egy olykor tekintek hat Thót Mihály fel rakatta Borait, Buzaiat . . . Ez alat egy olykor szollottam uolt az praedalasrol [Szentmárton Cs; Bál. 48]. 1647 : egy olykor engemet be hivatuan monda* [Marossztyörgy MT; LLt Fasc. 140. — *Köv. a nyil.]. 1650 : en egy oljkor szoczy giornenit vallek [Szentlélek U; UszT 37b]. 1667 Aztis tudom hogy ki mene egy olykor Magyarországbán Dosa Andras Uram az Batyahoz [Makfva MT; DLev. 2. XVII. 5]. 1665 Tudom hogi egy olykor az falu közöt eoszsze veszenek Kelemen Georgy Kelemen Andrassal [Usz; Pf]. 1678 : Azonban mondék égy olykor hogj Cziki Vraimék fel ultek [Alfalu Cs; LLt Fasc. 120]. 1679 egy oljkor tömlezből kezessen gettem egyik (egy l) ki Tot Martont [Bözödűfalu U; Pf]. 1692 : lattam egy olykor hogj szasz sz : Laszlai Giller Peter egj nehanyod magaval az szeplaki Disznokban . . . kettot meg eolve az mezöre ki vevék perselni [Szászsztlászló NK; SLt AF. 20].

2. majd egyszer; ciudva (in viitor), mai tirziu; später einmal. 1650 : en megh vettem Kouacz Thamasnetol es az fiatol az hazat, hanem egi olykor adgjon Lenelet ketek rolla [UszT 8/64. 35b].

egyöld, egyöld 1. meglehet, úgy lehet; s-ar putea; es kann sein, es ist möglich. 1572 : Nem bochata azt Monda hogi ha engem zerecz ely Nem Megi haly it, Mondek neky Nem halok Mert egwld az vrad Megh Jeo Megh eoly Mind ketten (l) [Kv; TjK III/3. 7–8]. 1573 : Eo egi feleol Zomsed az Zas Antalne feoldehez, kenallia volt vele hogi meg vegie, De eo Nem akarta . . . , Mert Seres Marton Io darabot ely Zantot az feoldebe, Es ha vizza kerne teolle egywld nem adna p(er) nelkwil eo neky az nem kely [Kv; i.h. 236]. 1574 ely Mennyen Mert ollyat zolhat es chelekedhetyk hogi egywld Zakot vonzanak Niakaba [Kv; i.h. 369]. 1592 : egi eiel ez Lukach által hagot az Vram vdvarara, es az ablak alat kezde kialtani engemet megh zolitam hogi mazor ne jeoleon oda, mert egiwld ne(m) jól jár [Kv; TjK V/1. 201]. 1597 : Mondották nekj ne jartasd ide az rút kúr-

úat ... mert azt mondgyak hogy Nehezes egygyült ő rea foggyak [Kv; i.h. 136]. 1598: en mondam nekj ne menj vthanna mert igen fogatkozik read, egyeold megh vagdálnak ha vthannok megy [Kv; i.h. 232]. 1602: bizony vanom io Georgy Vram hogy fel teorted az ladat es az keolcheget ky veotted beleolle egyeold megh bannja ha Fabian-hazjne megh Jeo [Kv; Tjk VI/1. 598]. 1604: mo(n)da Berkezy Lukacz, Marton Uram hoúa teód Theorek Janos batiamoth hogy Giergyoba indultatok volt, s te itt hon vagj s eő ninch, mo(n)da Gergely marton, Vgi úala oda Indúltunk vala, de en el Vnnam, megh tereş s eőis megh ter, mo(n)da esmet Berkesy Lukacz, no, io volna ha megh terte de egiwld mas lezen az dologh [UszT 18/141]. 1615/1616: ha velem reggel el akarnak jőni most jo modúnk vagyon benne, együld maszor nem leszen ilyen mod [Kv; RDL I. 100 Juhos Janos kolozsi kamaraispán vall.]. 1629/1676 kgld(ne)k sem fia, se(m) léánya, se(m) felesége nem lévő(n) még is nem felejt el, maga hasznat, mennyivel inkább az töb Atyafiak(na)k mind vagyon éffelében részek, kikhez képest méltább(am) azokis megh kezdik kérni, és én ugy együld elis unom az fizetést [Somkerék SzD/Sv; Wass]. 1634: latam hogy Nyerges Thamas egy nehany uttal lőue ki az ablako(n) ... ugian intemis Nyerges Thamast hogy ne lőuöldozzo(n) mert egiul (!) kart teszen [Mv; MvLt 291. 20a]. 1644 ez mostani felesége Janos deaknak azo(n) parta eőuet hoza hozza(m), Mondo hogy uegie(m) megh; En megh Ismere(m) hogy Mezaros Balintneie vala az eő, Mondo(m) Az Vramnak hogy en Ne(m) vezo(n) Mert kj tudgia egiwld meg az feleól pér tamad [Mv; i.h. 434a. — *Olv.: ő (őv)].

2. hátha; dacá; vielleicht, kann sein, daß ... 1610 ne menj el talam kerheteónk ualami io emberúnkteól szalmat, mert egiwldt megh haborgat Valami Pokol ember [UszT 4/9d]. 1631: annak eleőtteis jól ismertük my ezt az Peter kovaczot megh akara(m) is szolítani, de nem merem, mert felek hogy egiüld nagjob njavalia(m) keövetkezik miatta [Mv; MvLt 290. 256a].

3. bizonyára; zäu; gewiß. 1633 en yeztem el Moga Palt, hogy egiöld az katonak keresik az vamoto hogi megh eőlliek [Mv; i.h. 115b].

egyötöd ötödresz; a cincea parte; Fünftel. 1793 a belső jország az egész harmad résznek egy ötödgye [Ádamos KK; JHb XIX. 38].

egypénzes egydénáros; de un dinar; einen Denar wert. 1570 Nagy Palne ker volt egy filleren egy penzes kalachyot az leanthwl es hogy Nem akart adny, egyet az palazt ala Reyth benne es ely Indwl vele [Kv; Tjk III/2. 7]. 1788: veottem Egy pinzes keotelet d.2 [Kv; Szám. 4/I. 58].

egypolturás kb. krajcáros kurva; curvä de un creitar; Hure keinen Kreuzer wert. 1640: Mondá az Kocsis Mihály fia ..., hogy ők Pató Istókkal mint cselekedték meg Bíró Pálnának: egyik kívül

állott, s az másik belől. Egy poturásnak mondja vala Bíró Pálnét [Mv; MvLt 291. 233a–51a átrásban!].

egyre-másra válogatatlanul; fără alegere, una peste alta; wahllos, durcheinander. 1609 veőtem hat apro uasat tiz tiz penzen egre masra [Kv; Szám. 126/IV. 59].

egyrendbell 1. egyforma; la fel, de aceeaşi formă; gleichförmig. 1694 (A) Nagy majorsági Szőlő .. gyepeje ... igen rosş ... De ellenb(en) az meg irt Udvárház mellé ala jővő véginek gyepeje, az Uttza szerbeli kertekel, egy rendbelli lévő hiba nélkül valo jo tamaszos ... sővénjből valo [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúria-leír.].

2. egy fogatra való; pentru un atelaj; für ein Gespann/Geschirr. 1739 Tolnai Uram után pediglen eő Nacsága maga nem küldhet, mivel egy rendbelli lovánál több nincsen [Ks 99 Kornis Antal lev.].

egyrészt részben; în parte; zum Teil, teilweise. 1580 A my penig Az Nadas wyze(n) valo palot kit Marton deak es Espotaly mester egy rezent el bontottak, illety wegeztek eo kegmek, hog' vgyan azon ket zemely meg chynaltassa [Kv; Tjk V/3. 211b]. 1584: pewspek Ianos meg fogtatta vala Daroczy petert Adossagert, es en valtotta(m) vala ky egy rezent, s igh Adossült vala Neke(m) megh [Kv; Tjk IV/1. 308]. 1825 ezen Castélyban volt Marháit és Sertéseit egy részt el kotyáztatta, a' mellyek pedig meg maradtak — azokat el hajtatta [Szentdemeter U; Told.].

egyreszről egyfelől; pe de o parte; einerseits. Szk: ~ másrésről egyfelől. másfelől. 1614 Hiuanak minket Egienleő Akaratbol Kiraly Uchaban, Az mi Bizodalmas Vrunck, Chyszar Istuan Egi reszreol, mas Reszreol somliay fazekas Mihaly [Kv; RDL I. 95]. 1829 jővének mielőnkbe az egyikőnk Fülöp Moses Házához ... Bözödi Agilis Osvát Pál egy részről más részről ... Agilis Kádár Mihály s Holmi egyeségeket jelenték és anak meg írására kérenek [Bözöd U; Borb. II].

egyről-egyre egytől-egyig; toţi pină la unul, fără excepţie; einer wie der andere, alle insgesamt. 1573: ez May Napon egyreol egyre fejenként voxot adwan hozza, akkor ely vegezet Akaratyokat heleyebe (!) es Ereyeben akariak meg tartany [Kv; Tanjk V/3. 73b].

egyszájú ? kb. egyajakas; cu o singură gură; mit einem Ausguß. 1717 On fedeles bokály nrő. 1. Egi szaju bokály tarka 2. Két szaju bokály 2 [TSb 5].

egyszáz száz; o sută; hundert. 1843 a' fenn frt két földet ki alkudt árra egy száz ezüst Rftban rögtön kifizettetik [Pk 2]. 1845: 1000 ./- egy

ezer Csap karó Terüh helyett 125 · / . egy száz huzson öt jo Czirével terhelik az érdekelt Taxa Tuta-jokat [Magyaró MT; HG gr. Kemény S. hagy.].

egy-szélben egymás mellett, egyszerűben; unul lingă altul; nebeneinander. 1592: Ez el mult Aldo-zoba megíwnk vala Eniedre, latam hogi Meggiesi Boldisarne, es Moldouas Mathene az leginniel egy zelbe wlnek vala az zekerbe, es az legini az Meggiesi Boldisarne niakan altal vetette vala az kezét [Kv; Tjk V/1. 268]. 1745: vagyon egy Szélbe három rekeszre tsinált rész szerént el-sor-vadott, rész szer(int) uj oldalú Marha pajta [Maros-sztkirály AF; Told. 18].

egyszerűben 1. egymás mellett; unul lingă altul; nebeneinander. 1641: az Kis Patak mellet egy darab réttl s egy hold szanto föld, mind egy sziltiben [Illyésfva Sz; GyK X. 30/8]. 1644: ez az Baba Marton ot az Szent György vezében három loun egy szelbeten, szekerel megien vala [Mv; MvLt 291. 414a]. 1742/1760 A Ligeti Útnál Ket föld egy szélytiben [Szentgyed SzD; Wass]. 2. egyben, egyváltban; într-o bucată, unul după altul; in einem (Stück). 1554 az falvna Az felso wigen vagy az ket hodgya az peres chereie alatt három hold egy szilyben [Sárd K; Törzs].

egyszer I. számú 1. egyetlen alkalommal, egy ízben; o dată, cu o singură ocazie; ein einziges Mal. 1568 Ezt halotta(m), hogy burianosne az leant zolgaloyat ez parta zewo katalinak, Jgy zida, kúrua nochke, veyelek, de egzer se(m) wtte [Kv; Tjk III/1. 185]. 1573: Mongia volt Molnar Marton leorinchnek Inmar keizeris hittalak ky az zeolebe hogi ely Igazicchwkw Egimas keozt az zeoleo dolgot, az Eccher sem vehettelek rea hogi el joey Mond Leorinch Bezeg engemet eccher sem hittal, Nem Mondas abba Igazat hogi oda Nem Mernek Menny [Kv; Tjk III/3. 261]. 1589 az en Vram azt mongia hogi az Ekehez migien maga egiczer sem migien az Ekehez hanem Herczegh Palnehoz migien eorbe^a [Dés; DLt 226. — ^aAlór, a várossal tőszomszédos település.]. 1591 latta hogi kergette Mihaly Marton az borywt de eo nem latta hogi egyczeris wteotte volna [UszT] | ezt latuan Merai Thamas ., kecceris wte az keozeorwt egy nagi bardal. Annak elotte Bernald Mathjasis megh wteotte vala Immar eccer [Kv; Tjk V/1. 127]. 1592 Buzat zenatis hordotta(m) Zechi Jstuan vramnak, az chwrbé, de engemett Zechi Peter eccer sem ellenzett megh engem (így!) hogi oda ne horgiam [Kv; i.h. 231]. 1606 az az peres hely . telekfaluának vetes kertiben vagion, Aztis tudom hogi mihalj deak vram egyczer zabal be is vetötthe wala^a | egizer uoltam ot mikor az A erte ieot uala akkor semit ne(m) ada [UszT 19/29, 20/141. — ^a„Mattheus Pal Iudex Sendorfalviensis“ vall.]. 1632 Adaiokat ez ide ele megh irt mód szerent kecer administralliak per annum, egiszer Karaczionban, egiczer Pvnkestben [Grid F; UC 14/38. 3].

1652 Borbeli Gergelne, egiszeris ne(m) uolt jelen [Asz; Borb. I]. 1679 még eczer kezeknél^a hagyuk az Meszárszeket [Dés; Jk. — ^aTi. a mészárosokénál]. 1720 Nagy Al(ia)s Santa Márton meg ütő egyczer vagy kétczer Pujka Maftint [Koronka MT; Told. 26]. 1722: az egész Gyűlés alatt az oda való Biro edgyszer sem jőve hozzám nem becsület tetelért, hanem maga kötelessége szerént az Város dolgainak procurálásáért [Buza SzD; Ks 8 Bornemisza János lev.]. 1733: közös Szena fűünk lévén minden esztendő(en) fel oszlik és az melyik egyczer jó madczor nem az jó [Kincses KK; SLt 8. K. 5]. 1740: (A földeket) tartoznak ők kétszer meg szántani és edgyszer el-boronálni [Runk AF; Ks 89]. 1753: hadgja el ked had vessem be még egyszer [Martonfva Hsz; HSzjP]. 1758 egy holnapban ettzer ha tanálkozom Gyiraszim Volyava (!) [Cintos AF; TKl 19. 42 Csuka Kretsun (16) jé vall.]. 1763 nem hogy velle szollott volna vagy egyszer, sőt, ha láttayis nehez [Nyárádsztlászló MT; Sár.]. 1765 a mostani I. a Törvénynek canalissa szerént ellenem egyczeris protestatit nem Protocolatott [Torda; Tjk V. 281]. 1774 Popp Telki Mátyás Von még egyszer el szökött volt [KS Conscr.]. 1785 az Asszony sem panasolta etzeris, hogy az Ur ezzel, vagj amazzal bántotta, 's kesergette volna, hanem ha mi esett közöttök, magában, tartotta [Mv DLev. 4]. 1797 Azon Mutua Passio ... eczer, kétczer, vagy többször is irattatott é le? [Kanta Hsz; HSzjP]. 1805 a vetni való Zabbol három vékát . a Grofiné Lovai Számára el vettek, azon kívül egyszer 6. vékát vet ki megént, egyszer 4. [Szamosfva K; BLt 12 Jos. Nagy (38) nb, tt vall.]. 1822 háromszor mentem ki egizer a' magam társzekerén [KLev. 11]. 1825 Néném asszony pedig tsak etzer sem ütötte meg Iantsi bátyát [Havad MT; CsS].

Szk: akkor ~ abban az egy esetben, az egyszer. 1718: arataskor Pakurar juvan instalt az Urnak eő Nacsaganak hogy szanya meg és ne vegyéél (!) buzat az kit vétet ezen földben, az Ur ... még szanva(n) latva(n) azt hogy nyamarék émbér oda éngéte az buzat akkor éczér [Nagy-és Kisrápolt H; JHb XXXI/10] * az ~ csak akkor egy ízben. 1596: en chak az egyzer kazaltam el a' fyuęt Hoggiai Janos adomanjabol [UszT 11/60 „Georgius Barrabas de Vduarhely iudex ciuitatis“ vall.] * ~nél többször csak egyszer. 1710 Kiralj biro uram soha affele sem jot egyszernel többször akkor is haragjaba jot vala oda [Szentkirály Cs; BCs] * ~ való egyszeri. 1590 nyiert hogi az megh fogott fogliot megh nem eorizték, hanem az Alperesek tartoztatások Alatt szabadult el az gyikos, Egizer való holt dyan maradnak [UszT] * ~ vagy kétszer egy vagy két ízben. 1720 Santa Márton meg ütő egyczer vagy kétczer Pujka Maftint [Koronka MT; Told. 26]. 1797 ezen Lakatn(a)k Koltsát a Szomszed-n(a)k Moses Györgyn(e)k adtam és kértem hogy tselekedgyék annyi faradtságot hogy minden Nap egy szer vagy kétszer Nezze meg azon Hordokat

[Banyica K; IB. Gombos István lev.] * *most* (*még*) az ~ csak *most*. 1819: Instántiám van *most* az egyszer Nsgdhoz Instálom is alázatosan Ngdat segítsen rajtam *most* még az egyszer [Kv; GyL-Miss.]. * *nem* ~, *sem kélszer* nem is egyszer. 1654: monda Mihály deak Istua(n) deak(na)k, megh monda(m) nem egiszer sem ketszer hogj menj kj az hazból [Ksz; BLt 7 Silester Peterne Borbara (35) ppa vall.]. 1689 jól vettem eszemben hogj az Mihály Deák Ur(am) Felesége és Radul Zgie szeretik egymást mert szememmel láttam nem egyszer, sem kétszer, hanem egy nehánszor, hol az házban hol penig másutt, meg ölettek, és Csokolgatták egy mást [Herszényi F; BK. Herszényi Minye Muntyanul felesége Maria (45) zs vall.]. * *többször* (*az*) ~nél többször, mint egyszer. 1630: be hozak az Drabantok az gyermekeket s akor azt monda az leany hogj nem tagadom Ura(m) mert enim ... Szeőke Peteretől valo de többször az eczernel nem volt vetke vele [Mv; MvLt 290. 190b]. 1640: (Elmondá a leány) hogj ötet Balogh Mihály mint bántotta, . s egyszer osztán az zabnak az barázdájában az kismalmon túl ugyan megcselekedte neki, de soha többször az egyszernél nem cselekedte [Mv; i.h. 291. 236b átirásban!]. 1656 En mikor dolgoztu(n)k többször egiszernel ne(m) latta(m) hogi ott löt uolna, akkor is reszege(n) iőue oda [Szentgyörgy Cs; BLt 3 Bandi Mihalyne magdolna (60) jb vall.]. 1672: Teöbszeör edgizernel ne(m) emlékeznk hogj utte volna el buzankot az uiz [Ádamos KK; JHb XXI/16]. 1773 Illye Fülep ... havason nemis járt többszer edgyszernél [Ö.léta TA; JHb II/3].

Sz. 1724: az melj eb eczcer által uszsza a dunat, mászzoris meg próbálja kurvának csak kurva az dolga [Ap. 2 Apor Péter feleségéhez Nyujtóról (Hsz)].

2. először, első ízben; mai intii, prima datá; zum erstenmal, das erste Mal. 1597: az zam vetesbe egizer negy forintot mo(n)da hogj kerth volth, masodszor nyolch forintoth mo(n)da hogj eoker vennj kerth [UszT 12/57]. 1761: a nevezett Tiszt csak neki ugrék kezébél egy vékonka ostorménfa pálczával, és egyszer a nyakát, mászzor az jobb karját, harmadszor a bal karját meg útvén; ekkor egy kisség a Veréstől cessala a Tiszt ő kegyelme [BSz; Ks 25. III. 69].

II. *hsz* 1. valamikor (egy alkalommal); cindva, odatá; einmal. 1569 vagon hwsz Eztendeye, hogj az Nagy weolgy torkan alol, az kerezttwig, Eccher bernald balas Meg kérte vala az harom falutol, Annak vtanna mynidenkor, vgian kedwek ellenis Meg kazaltatta [Mezőbánd MT; VLt 7/692 Petrus Jo de Band vall.]. 1570 Eccher Menth volt Zabo Janosne hazahoz oda hyuatta volt hozzála | Zygarto Jsaias, hithy zarent vallya hogj volt egzyer az varas Thornyaba Trombitas Demeternel, Es Zabo Janosis Mind felesegestwl otth volt | Thwgya aztis hogi Eccher Zonkolios Matiasne kezdet volt Autallal oztozas feleol valamyt Jgentelenkedny [Kv; TjK III/2. 27, 34, 137]. 1582: Megiek vala en egzer ... az Malomba,

hat ot à Zamos mellet, Veres Lukach Masod magawal eg lowo Zekerechkwel vagon [Kv; TjK IV/1. 50]. 1589: az birak engemet egyczer oda az en tanorok kertemben hiuatanak [Szu; UszT]. 1592 ez a' Tot Janos ., hitta volt egyczer eoket kaszalnj [A. gyékényes SzD; EMLt]. 1597: Elek Ianos ... egizer sokaig leon Lengiel Orzagba(n), wgia(n) az vala az hire hogj oda marad [Kv; TjK VI/1. 13]. 1600 Az haborúsaghnak eleotte egizer hytt wala engem valami leüel el oluasni Jakochj Andras [UszT 15/65 „Georgj Miklos zentegihazas olahfalwj Zabad Zekelj” vall.]. 1606: Semmit ne(m) tudok benne hane(m) lata(m) egyszer hogj Dienes Georgy az aztalnal szabliat ranta Albertra [i.h. 20/112]. 1614: Egyczer penigh teöbbsi keözeött hogj Jaczodoznak vala az kezebennis talalta vala wtnei a kèst az Azonnak az feyede(m)* [Nsz; VLt 53/5267. — *Báthory Gábor]. 1620: Tudom azt hogi Boer Peter egiszer be akaruan menni Hausselföldeben a falu iob resze eözue uala givlue egi helien [Récse F; Szád. „Reczey Stan Goczul (95) colonus principis” vall.]. 1625: Az Nagi Kornis Farkas es Janos Gereb hatarlak el egiczer az uetelkedeö heliet [Remete U; UszT 181a]. 1632: Eccher én rostálok vala. Hogj Szöcs Mihály feljöve, Berkesziné is feljött vala, s én ugyan eluntam vala várnai az mig oda mulattanak benn [Mv; MvLt 290. 79b—82b átirásban!]. 1636: Kis Mihali eczier egi Nehani rece fiatt fogott vala az vizben [Kovássza Hsz; HSzjP]. 1724: azon erdőn álló egy retceskét meg kaszáltatott volt edczer egy Vingárdi Uszkai János nevű Gondviselő [Gergelyfája AF; JHb XXVII/2]. 1740 En éttzer buzát vetegtettem az oldalakon, eö kglmeis velem volt [Szásznyires SzD; Ks 54. 72]. 1742 Gál Uram egyszer . 16 szál kertnek való vastag tölgy fa karokat ajándekozott az Ispotál Majorjából, ugy a Tánásbéliek(ne)k is tsak tsuszott á fa [Kv; Aggm. C. 12]. 1750: engemis meg támadott volt ettzer . . Kotsis Dani hogj tántzoltam ... Simon Boritzával [Kál MT; Berz. 12. 92. 61]. 1763: a költsár ittasan le dölt s erőssen el alutt ... ettzer nem sok idő mulva jü Toma, költe hogj keljen fel [Betlensztmiklós KK; BK Gazd.]. 1802: Pántya Pál Uram Hitvesse az én vólt Feleségemmel egygyütt egyszer Babutzra mentenek [Kv; IB]. Szk: ~ csak egyszeriben. 1841: kevésé tavulatska, egyszer tsak látom hogj a földből hirtelen kék lang jön fel [Kv; KLev. 11]. * ~ egyet, mászzor mást egy ízben ezt, mászor (am) azt. 1605: eö egyzer eggiat, maszor mast mondott haragiaban [Szu; UszT 20/133]. * ~ és mászzor egyszer-mászzor. 1817: Szükségek Szorongattatások idein egyszer és mászor sok summa Pénzeket kéregettek s vellegettek feil [Köpec Hsz; HSzjP]. * ~ is más ~ is egyszer-mászzor. 1585: Az keomiwesseknek borra egizer is mas etzeris attunk apronkent d 32 | az fen megh irt napokban bort hozzatunk etzer is mas eczer is az Achoknak p(ro) d. 8. [Kv; Szám. 3/XIV. 34, 3/XIX. 39]. * ~ is, mászor is egy ízben is, más ízben is. 1585: vettem ismet vgian az malomhoz Razman-

netul kett eoregh wasatt az eoreg vasakbul, melj-
bwl chenaltattam eczer is masek is perpenzet,
es Gerendeliere valo vas karikakatt [Kv; i.h.
3/XVI. 39] * ~ is, *másodszor is* mindegyre.
1589: Jutott Saytt 185 Jottenek az vraink
ecerys Masotzoris Latogatny Keolt Azokra Saytt
8 [Kv; i.h. 4/XII. 10–11] * ~ is, (s) *másszor*
is. a. egy ízben is, más ízben is. 1578: De erre
visseltesse(n) eo keg. Biro vra(m) gondot hogy
vgy swsse az Semliet mint egyeb varassokba ha
penigh vgy nem swtne vegyek el eczer is mazzoris
Semlyeiet mind addegh migh megh tanul [Kv;
TanJk V/3. 174a]. 1582 az achyoknak is ettzeris
mazzoris borra walot attam d. 35 [Kv; Szám.
3/V. 29]. 1589: Eo kgme Biro vra(m) ugyan keo-
beol Epiteessen hidakat egyszeris maszoris hogy
Ne kellesek az fabol chinalt hidakat minden
holnaponke(n)t epitgetnj [Kv; TanJk I/1. 106].
1591: Amit az feleki kenezsek az Varos adaiaba
eczer is mazoris attanak* [Kv; Szám. 5/VIII.
34. — *Köv. a fels.]. 1597 Az Ado zedeo vraym-
tol eczeris massoris kertwnk Apronkent f 414
[Kv; i.h. 7/V. clev./b]. 1598 Talaltatott defectus
az Ado zedesben eczeris, mazoris f 17 [Kv; i.h.
7/XVI. 90]. 1606 Apronkint ez eztendeoben
egczeris mazzoris adatta(n) el szaz negjue(n)
keü sot [Kv; i.h. 12a/I]. 1652 Eszt tudom mon-
dani hogi En uelemis jegiesztetett fel Barla Miklos
az Borbeli Gergelinénél valo adossagab(an) egi-
szeris maszszoris, de Borbeli Gergelne, egiszeris
ne(m) uolt jelen [Asz; Borb. I]. 1679 együttis,
masuttis egyszeris s mazzoris Tudomanyos Boszor-
kany személy(ne)k mondott [Dés; Jk]. 1682:
Azonban annak utánna az hatalmas pogány nem-
zetnek egyszeris mazzszoris adott sanczokatis
feleségemmel édgvütt mi fizettük teolle* [Kv;
RDL I. 160. — *A ház után]. 1760: Luka midőn
a szeretőivel Tománéval a' kortsomán mulat, s
onnan haza megjen többire mindenkor meg szokta
verni szegény Peleségit, kitis már annyira vere-
gettett egczeris mátczoris hogy azon azon (így!)
tsudálkoznak hogy meg nem holt eddig a sok
verés miatt [Kóród KK; Ks 17. XXXI]. 1797:
egyszeris, mazzszoris fizetett volna aprodonként
[Mv; Told. 42]. — b. apradonként, rendre-rendre.
1574: Vrbegeger gergel azt vallia hogi Eo adott
volt fl. 100 Ezwstre Zabo Simonnak Ez ely mwlt
Ideokban, kyt mykor az hagiolt Ideore Meg ne(m)
adott volna ..., vgy fizette neky az Sos halat
p(ro) fl. 69 Annak vtanna egyser is Maszoris az
Maradekarol Meg elegitette [Kv; TJk III/3.
314]. 1582 Az Trombitas Antalnak Ez Eztendej
fizetessere melyet Eczeris Mazoris neky Attam
Eozze computalwan tezen f. 72 [Kv; Szám.
3/V. 56]. 1585: Borra mire költöttem eczeris
mazoris f — d. 55 [Kv; i.h. 3/XX. mell.], 1590:
Eczeris Mazoris veottem Papirosat p(ro) f. —
d. 10 | Borbely Georgynek Epiteeseert az feredeo
haaznal eczeris masczeris (?) fiztettem ... f. 1
d. 68 [Kv; i.h. 4/XX. 23, 4/XXI. 39]. 1592/1593:
az Christoff Vram Malmanak meeg hire sem volt
ott, azmikor azon Jo Altal iaro reweonk vala,
de egykor az viznek az ereje zaggatnj kezdte az

zent Benedek feleol valo Martott, es egyczeris
mazzoris addigh zagata, hogy az dirik viz tellies-
seggel az zent Benedekj mart fele fekwük [Szász-
nyires SzD; Ks. — Dés és Szentbenedek közti
határa von. vall.]. 1595 Az Tanaczhasznal eze-
ket epitgettem egyszeris maszoris, miért hogy az
szükseg keuanta [Kv; Szám. 6/XVIIa. 253 ifj.
Heltai Gáspár sp kezével]. 1610 adott eczeris
maczoris hatuan igaz magyar forintot [Tövis AF;
Bál. 62]. 1613: Aztalos Miklos, az eo, rizet, tudni
illik annak az 80 for(intn)ak az Negyüen forintiat,
Egyzeris mazzoris bizonyos zwksegenek ideien
igazan zamuetes* fel veot (így) Radnothy Istuan
vramtol [Kv; RDL I. 92. — *Utána tollban
maradhatott: nelkw]. 1674 Ides Uramékkal eo
kglmekkel édszeris mazzszoris magunkis ittunk
megh egy tiz vedres általagh ürmeos bort [Kv;
SzClev.]. 1821 Nuksori Denyille Tógyer
költöszöött légyen Bárbu Albna 7 Rforintokat,
mellyet most Bárbu Alb ugy állit hogy egy-
szer is máttzor is le fizette volna apradonként
[H; JF 36 Prot. 3]. — c. mindegyre. 1584:
Halasz Jsthan wallia, Valank az korchoma(n)
..., mikor vesztegh wlnenek oth, Zabo Gal eg-
szeris maszoris le veszy vala a' Syweget Danch
Leorincznek feiebeol, es holot meg zolitotta volna
Danch Leorincz ilj zowal, Ne ved le Sywegemet
es Ne chufolj megh [Kv; TJk IV/1. 200]. —
d. olykor-olykor, néha-néha. 1652 Szaz Janos,
Taulay bujdosot el, az eleöttis csak egyczeris
maszoris lakott ott [Visa K; GyU 136] * ~
..., *másszor* ... egy ízben ..., más ízben. 1572
Egyhazfywis Elegh egy Es az Byrossagnak valto-
zasa zerent Minden Eztendeonket Egyzer Magyar
Massor Zas legien [Kv; TanJk V/3. 55a] *
ezeriben ~ nagy ritkán. 1742: Nekünk az előtt
fánkis járt, de ezek soha sem adtak, hanem ezeribe
egyszer [Kv; Aggm. C. 12]. 1830 te olyan rest
vagy, hogy nekem sem(m)iképen nem irsz, 's
mikor ezeribe egyszer irszis, szokásad szerént 4
leg-feljebb 5 sort [Kv; Pk 6] * *hol* ~, (s) *hol*
másszor olykor-olykor. 1590: Az Zena kazaltatás-
hoz kezdettem 14 Juny Givjteőknek fizet-
tem hol eczer s hol mazzor fl. 8 d — [Kv;
Szám. 4/XIX. 18]. 1675: az szegenyek számára
sütetve(n) es az Iobbagjok szamarais hasonlatos
keppe(n), hol egiszer hol maszszor rostaltatva(n)
es paloltatva(n), apadott el buza Tizenket veka
[Kv; i.h. 35/I. 14]. 1700: hol egjszer hol maszor
be jöven az Jobbagjok attam kenyeret Nro 6.
[Kv; i.h. 40/I. 20]. 1765: az Utrizalt föld . ez
előtt Cir. 40. esztendőkkel volt inkább heverője-
ben, azon innettis hol ettzer, hol mattzor, inculte
hagyatván nem tudom hogy akkor tállyban
ki fogta, és rontotta fel [Bala MT; Ks 14. XXXV]
* *se/sem* ~, *se/sem másszor* egyszer sem, sem-
mikor. 1650: sem egyszer se(m) maszer ne(m)
jöttek en mellem [UszT 8/64. 30b]. 1672: hogy
Barabas Peter Uramek meg osztotak volna sem
eczer sem maszor nem tudom [Oroszfalu Hsz;
HSzjP]. 1675 soha se eczer se maszor nem ellen-
kedet ... ulteriori Kovacz Istvan uramot benne
mielőttünk meg örökösíte [Mezőbánd MT; MbK].

1682 Üdvözült Berki Istvan Uram ... Beldi Pall Ur(am)n(a)k, es Felesegenek mind ez ideigis szamatatlan volt, es sohas sem edszer sem maszor giakor admonitioia utannis perceptioiarol szamot nem adot, hanem megh betegedven szamatatlan megh holt [Kv; RDL I. 161]. 1689 Jacob Márton jurallyon a' testisek mellett hogy Feleségének sem egyszer sem maszszor terhes voltát nyilvánásagosan nem tudta s nem vötte eszeb(en) [SzJk 242]. 1699 Peter Kelemen esküdjék megh ..., hogy mind addig valamedig edgyütt laktanak sem egyszer sem másszor a' feleségének terhes voltát nem tudta [i.h. 317]. 1715/XIX. sz. eleje kezett adott Egerhazi Istvan Uram, hogy sem egyszer, sem másszor azon darab részen melyet eö Kegyelmek* praetendálnak nem kapdas, hanem Simpliciter remittálja [Mezőbánd MT; MbK 118. — *Ti. Kováts Péter uramék]. 1727 se étzer se máttzor azon rendelt helyen sokadalmat nem celebráltak hanem ben a faluban [Mezőbánd MT; EHA]. 1730 nem halottam sem eczer, sem maszor hogy Törvent latatot volna [F.volál Hsz; HSzJP]. 1743/1747: nemis hallottam Sem egyszer sem maszar hogy valaki tiltotta, vagj ellenzette volna azon helynek eö kglme birodalma alatt való Létitt [Szentegyed SzD; Wass. Kimpán Vizsilia (44) zs vall.]. 1758 Udvar Istvánné semmi féle okot sem egyszer, sem másszor nem szolgáltatott a' veszekedésre és egyetlenkedésre [Betlensztmiklós KK; BK]. 1758/1763 (A jb-ok) sem egyszer sem máttzar el nem szöknék bujdasnak [MkG]. 1764 (Az erdő) az Szentkirályi Lakósoktól felyül azon az utun Sem etzer sem matzor nem Colaltatot [Csombord AF; JHb XXVIII/64]. 1770 (Az erdőt) két Eszten-deje hogy pacifice birjuk, se egytzer, se másszor nem arcéált benne [Torockó; Bosla]. 1783: (A) portiotstkák ... eladásában, se egyszer se másszor a' most tisztelt Groff Urat nem facultálták, annal is inkább semmi némü dolgokb(an) Plenipotentiariusnak nem esméri [H; JHb XXXI/55]. 1801 járt hol Tsizmában, hol Tzepökben, Botskorban, se egyszer se másszor nem járt [DLt nyomt. kl]. 1817: Szoka, alias Unguresán Togyer nevezetü ember el menő szándékát sem egyszer, sem máttzor a' maga rendes modja szerint ki nem Nyilatkoztatta [Dob.; Somb. II]. 1838: sem éttzer sem máttzor meg ne eshessen [M.-köblös SzD; Torma] * vagy ~ vagy másszor vagy egy vagy más alkalommal. 1678 Ha ben voltál a Szek güleseb(en) hallottadé Lázár István vramtol, hogj azt mondotta volna hogy, vagy a szekes kösséghe előt hirdette volna vagy egiszer vagy mászor, hogy Urunk eo Nsga conditioyt violalta, azért immár eo Nsga(na)k kötelesseggel nem tartoznank [LLt Fasc. 120]. 1735 Tudgyaé a' Tanu ..., hogy fellyéb említett Széki Teleki Samuel Vramnak Titkon avagy nyilván kicsoda vött pínzt, vagy egytzer, vagy maszszor, az maga Joszagabul [Kóvár vid.; TKl vk]. 1759 hogy azon Tolvaj(na)k vagy egyszer vagy másszor Czimbórája lett volna Sztraucz Peterrel nem tudom [Bulzest H; Ks 101]. 1769: Ezen helyet

... ha tsak valaki erőszakkal vagy egyszer, vagy másszor Néhai Titt. Veres Ferentz vramnak masut laktában belé nem harapozott. a Veres rész ennek Possessoriumát legalább ehez való jussát Soha el nem veszítette [Dob.; RLt O. 1 vk] | én Senkit nem láttam hogy azon Héten vagy egyszer vagy máttzor bé ment volna a nevezett pintzében s ott kárt tett volna [Szu; IB].

2. végülis, végül egyszer; in fine, in sfrsit; schließlich, letztthin. 1568 azt halotta, az hachyer-töl hogy adig zol, az leanra, hogy meg egzer, arcyll vagy, erette [Kv; Tjk III/1. 185]. 1631 az emberi nemzetnek romlot természete szerint el rendeltetöt hogi egizer minden emberek az testi halalt megh kostólliak [Nagyteremi KK; JHb XX/1. 1 Sükösd György végr.]. 1633: minden ember embernek (így!) egcyzer meg kel halni, az halának oraia penig bizonytalan [Kv; RDL I. 102]. 1719 Az Mindenható es Mindenéket bölcsén Rendelő Isten Adám vetkiert az Emberi Nemzetre oly kemény Decretumát adá hogy minden ez világra születet Ember(ne)k egyszer az kesérvés halált meg kelyen kostolni [Gyergyó-újfalú Cs; Borb. II Solyom István kezével].

3. végre, végre-valahára; in sfrsit; endlich (schon einmal). 1585 Ezen eozwe Menenek es egybe chompolodanak, váltigh vonak egy mast es hogy fel kezkenedik vala Biro Mihalne, Monda Te tapazto Istua(n) Curwa lelek Curwa fia, hize(m) kezembe vala most egzer a' zakalod, hize(m) meg vonalak egzer, latam Azert Aztis hogy tapazto Istuanis vonta az Azzont, Ezen keozbe Biro Mihalis oda Iuta az twzreol egy darab wzeo-geós fat el ragadva [Kv; Tjk IV/1. 536]. 1592 Eztis hallottam vgian Cassai Borbara zayabol hog' atkozta az warost, Az Isten meni keöwel veztene el, Jwne el az Twz viz swliesztene el eczer Mert azt akarnam hog' egi Nehanj eztendeonek (így!) ennek eleötte weztette volna el twzzel, mert poganon es Jstentelenek lagnak ebbe az varosba egi keresztanj ember nem lakik [Kv; Tjk V/1. 300–1]. 1692: Kglidet édes sogor ur(am) kérem az én boltaimat Kglid az maga kómvessivel rakassa és boltoztassa ugj, hogy had köszönhessem meg Kglid(ne)k ... most menyen jól egybe az bolt. had vendeghessem meg kglid(e)t edtzer ugjan kedvémre bénnek [Ap. 6 Apor István Kálnoki Sámuelhez]. 1818: Bár már egyszer Nsgd az Isten ide hozná bé aj be sok beszélni valam van [Kv; GyL. Székely István lev.].

4. (egyszer) már; o datá; (einmal) schon. 1567: az vra azt monta neky hadnad el echer a bestye sok pereyt [Kv; Tjk III/1.95]. 1573: mykor az feoldet ky Meryk volt otth volt agoston Balint es Igen zwgodik volt Erte hogi ha eo feoleole volna ne(m) Engedne, De Antal azt Monta hogi az myt en eccher oda atta(m) vgian oda legen az [Kv; Tjk III/3. 184]. 1589/XVII. sz. eleje ha valamely mester, uamely Mesternek uéghez ment es eppen megh szegödöt miuere menne ..., abba martaná kezét, az eö Mester Felebarattiat mind személyeben, s mind mestersegeben gyalazuan, ragalmazuan, ... es ekképpen az eczer éppen

meg szegődött miut az eő felebarattia akarattia ellen magának foglalná, es sinopalna: Hát aszt az Mestert tizenket forinttal mind annyszor valamenyszer miueli, meg bwntessek [Kv; KőmCArt. 15–6]. 1671 az mely processus in Anno 1641 inchoalodva(n) az divisorok előtt ... azon edgyszer inchoalt processussát el hadta [Kv; Tjk VIII/11. 42]. 1729 Az Citált Approbatabeli törvény is az egjszer legitime vegben ment oculatio után nem enged ujjab Oculatiot [Ks 25. IV. 17 M]. 1766 Sára a' Susanna jussából s Rátájából Semmit el nem vehetett, még ha maga acquirálta volna is annak előtte, minek utánna egyszer Susannának Ratajaban adta [Torda; Tjk V. 306]. 1782 Mint hogy ézter az B. Ché az Remeket Inprotocoláltatta, és akkor tetzet acceptalni, tehát mosthi kérésének heljt nemis adhat [Kv; Öjk].

5. egyszerre; deodat; auf einmal. 1567: ha na az en fiam meg hal holnap enmagam feyet vezem az bestye kurwaffianak ha eccer el ne(m) waghatom mind addigy vagom míg el nem zakad [Kv; Tjk III/1. 49]. 1574: Minden kapun Minden Nap egy egy tyzed Eoryzzen Towaba senky keozzwek! keowetes nelkw ely Ne tawozzek az kapurol Es egyzer eginel teob ely Ne Mehessen, hane(m) az Meg Ieowen vgy Mennyen Mas [Kv; TanJk V/3. 103a]. 1746: én ... a' mint observálhatam ugj itelem, hogj mind a' kétt Gátnál egjszer vet ki a' Viz [Dicsősztmárton KK; JHb XIX/8].

6. egyszer csak; odatá, la un moment dat; auf einmal, plötzlich. 1631: akkor ejel ... ot halank mind egi mas szeltibe(n) es az Szalontaj Gergely tul feküdt Uramon, eczer czodalom, ki kezeben az Czezem, mert elsőben ezt tudam, hogy uram tapogattia ... egjkor eszembe veöm, s hat Szalontaj Gergely által niult Uramon, eő fogdossa az Czezemmet [Mv; MvLt 290. 237b]. 1638: eczer latam azta(n) hogi az feöldeön fekszik, Lazlo, mert el aiult vala [Mv; i.h. 291. 135b]. 1840: Égyszer látom hogy Imre Mihály a' Tehent a' Pajtából hajtja ki [Kakad MT; DE 2]. 1841 több beszélgetéseink tanakozásink után egyszer azt monda aposom* [KLev. *Köv. a kijelentés].

egyszer-egyszer 1. olykor-olykor; din cind in cind; dann und wann. 1772: (A malom) silipestől le sülyyedett, s régtől fogva ugj vánszarog, mikor a' Silipet egjszer egjszer foldozzák, s valami kevés Viz mehet reá [Kük.; JHb LXVII/249–50]. 1823 Vagyon még a Pap erdején tul, egy Sajgo nevezetű kőves oldal mellyen hasonló keppen egyszer egyszer a Falu közönséges Marhai kopározás keppen keresztül járnak [M.bece AF; BHA]. 1846: idegen Helységekbe czellengvén — egyszer egyszer hozzám is bé állot [Dés; DLt 352].

2. egyszer; odatá; einmal. 1589/XVII. sz. eleje: Minden Heti Beres Legeny esztendőben eczer eczer külön külön huszoneöt eőt penszt tartozanak az Ceh Ladaiba vetni az Cehbeli közönséges szwksegere [Kv; KőmCArt. 11].

3. valamikor; cindva; einmal. Sz. 1679 mindenikünknek egjszer, egjszer*, a Halált meg kell kostolnunk [Marossztkirály AF; Told. 18. — *A szóismétlés lehet mérő elírás is].

egyszeres 1. egyes, szimpla; simplu; einfach. 1675 az pitvar ajtoja egiczeres fa zarjaval edgiüt az sarkai vasbúl valok az első hazba(n) be mēnvén vagion egi ketczeres ajto [Mezőmadaras MT; Borb. II]. 1699 Ajtaja ezen háznak edgyszeres fenyődeszkabol álló Vas sarkokon pántokon forgo közönséges Vas Zárja kolcsával Vas fogantyujával, és fordétojával edgyütt [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László lelt.].

Szk: ~ ajtó egyes/szimpla ajtó; usá simplá; einfache Tür. 1597 Az wy fokhazra chinaltata(m) ket temerdek harsfa aitol ketczerest. Item ket eoreg egizeres ajtot mindeniket harsfabol [Kv; Szám. 7/XIII. 11 fogház ép.].

Jóval kevesebb valószínűséggel az 'egyszárnyú ajtó' jel-sel is számolhatni.

2. '?' 1717 Udvarház ... vagjon az nagy Audentiás ház mellyben jo füttös zöld mázu kajhaju kemence, Egi fal mellé valo eczeres pad [Abafája MT; JHbK XXXIV/20. 3].

egyszeri I. mn 1. egyetlen alkalommal/izben való; o datá, cu o singură ocazie; einmalig. 1600: Myert hogy az mostany Nyawaliak, es keoleomb keoleomb fele sok zeoksegek kewannjak azt hogy mikor az varosson az chedula az be gyeolesnek okayert Jar, hogy feyenkent ez hazban valasztott vrain indifferenter be Ieoienek Tetczet eo kgmeknek ez hogy valakik hon talaltattnak az chedulaul, ha oly betegsegek nem lezen .., tehát egyszery be nem Jeoweteliert eotwen penzt vehesenek raytok [Kv; TanJk I/1. 356]. 1615: ez my szegeny hazanknak romlasara termet haladatlan fia Kendi Istuan, ... nem egiczeri, hanem haromzori adott hwti ellen, nem nyughatuan sok fele bizontalan hamis Vadlasokkal arra jndította volna eő felseget, hogy ez mostani draga szep bekessegwnkett fel bontuan, szantalan Ver outasra, Orzagok puztulasara, es Vegetlen hadakozasra okott adgiou [Gyf; Törzs. fej.]. 1633: nem tudo(m) azt hogi ha az tiz fo(n)t hust egiczeri meressel meree el, az Meszaros Georg auagi ketczeri meressel [Mv; MvLt 290. 139a]. 1680: (A szántó földet) egyszeri bé vetésre kérte volt [A.porumbák F; ÁLt Urb. 50]. 1688 A sz: Paltialis Nemegyei Mihaly Uramnak ez egyczeri cselekedetiről, részegeskedéséről kardoskodásról condonál de ilyen conditioval, hogy a Vissai Ecclesiat complacallya meg kövesse [Szjk 223]. 1724: Fejér Márton mondá, hogy egyszeri baszást ... nem anna (!) Száz forintért [M.királyfa KK. BK. Farkas Mihály (40) jb vall.]. 1742: egyszeri süteskor felette sok vakarukat (!) tekenyökkel sütnék [Kv; Aggm. C. 12]. 1746 egy darab szőlő aviticuma à tavaszi munkáját végbenis vitette, úgy mint hajtását, karózását és egyszeri kapálásánakis jobb részit [Torda; Tjk III. 78]. 1773: tsak egyszeri Templomb(an)

lett fel állással Reconciliált Nzt Zámbo Daniel ő kegye hajadon Léanya Zambo Aniska Paraznasáért [Gyalu K; RAK 173]. 1791: Az Hazasági kötelbe levő Személyek egyszeri botránkoztatásokért kövessenek Eccl(esi)at [M.bikal K; RAK 10].

2. kb. egyszer már megmutatott; manifestat o datá; einmal erwiesene(r, -s). 1613: az fogoly tellyessegessen az Urúnk ő Fge egyszerj kegyelmessegehez Akarya magat tartanj [Kv; PLPr 6/3. 1612–1615].

II. fn-i haszn-ban: egyetlen eset; un singur caz; der, die, das Einzige/Einmalige. 1679: Pétér Lukacz leania Jiona egy uttal impregnáltatuan, az mű törüenjük szèrent még bűntetődöt érte, es Ecclesiát is köuertet, többször ollja(n) uetékben nem incurralt az egiszérinél hane(m) jamborul uiselté maghát [Ksz; BLt 3].

egyszeriben 1. azonnal, nyomban; imediat, numaidecít; sofort. 1785 harmadik izenetéreis egyszeribe mellette nem lehetett [Mv; DLev. 4. XXXVI]. 1792 Most ittis két naptól kemény hideg kezdett lenni, ha még így tart két vagy három éjjel, úgy Csikatis foghatunk, és mi-helyen valami keveset kapok, egyszerib(en) bé indítom [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1803 azon ember, a' ki az Urkot hányta, egyszeribe el szaladot [Déva; Ks 114 Vegyes ír. Jk 574]. 1804: Méltotassék Nsgad Maga Törvényes Plenipotentiariussát egy Szeriben minden haladékokt félre tévén utnak indítani [Szinyérváralja Szt; Ks 94 Vegyes lev.]. 1805: Teleki... egyszeriben pénzt ad [Dés; Ks 94]. 1844: ha levelem veszed s valami akadály lenne... abba az esetben egyszeribe küld levelet postán hogy ne tűnődjem s tudjam hogy vagy nintsé valami bajad [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. 1849: Kelemen Béni mondotta nekem... mostan jöss vélem egy szeribe el is vitt újbol a' Biazini vendég fogadoba [Kv; Végr. Vall. 14. — "Krizsán Máriának].

2. egy-kettőre; la repezealá; im Nu, auf eins zwei. 1804: a fen irt kerteknek epitesire ugy készüllyenek az emberek, hogy a Pünkösöd Napja előtt esendő Heten egyszeribe fel tetetődgyön és be is fedődgyek [Zágon Hsz; Szentk.]. 1825: jó keze ügyeiben lévén ezen Berek mindenre egyszeriben eztet vagdaltatta, és pusztította [Szentdemeter U; Told.].

3. hirtelen, váratlanul; dintr-o datá, pe neaşteptate; unerwartet, plötzlch. 1826: ha szeme-sebben ügyelte volna a Felperes Tehenét a midőn teje elapadásáért az ígézet ellen orvosolta, reá akadhatott volna a nyavalljára; mert a Torok gyék, lassan és nem egyszeribe elé rohano nyavallya [Frákos U; Falujk 144 Barabás Áron pap-not. kezével].

4. mindjárt, közvetlenül; imediat, alături; unmittelbar, gleich. 1825: egy Darab allod(ialis) Kaszálo vagyon a' Fenn érdekelt Fogadon egyszeriben alól [Szentdemeter U; Told. Conscr. 48].

egyszeri-másszori időnként való; din cind in cind; zeitweilig. 1695 Nemes Szabo János egjéb interestis nem adhatott hanem etzeri mászori szolgálattával potolta, Kováts István Uramis a felett hadtol mentette [Mezőbánd MT; MbK 78]. 1770: ezen Nemes vár(me)gye'... nem lévén hazam és benne' lakásam hanem mint Feleségem Ioszágiában egyszeri mászori még fordulásum tsak, azért nem tsudalkódom ha ismerétlén voltam kétségben jött [SLt XLIII. 16].

egyszer-másszor 1. olykor-olykor, hébe-hóba, néha-néha; cite o datá, din cind in cind; ab und zu, zuweilen. 1732 Mikor Jobbágy szerben voltak a szolgálatra praebendát nem adta(na)k, hanem mikor szük gabona ideje volt Nyári dologra edgyyszer másszor [Szentjakab AF (?); TSb 51]. 1750: holmi erre ki bujdosot székeleyket és masokat tudok egyszer maczor ott lakni [Borsa K; Mk IV. XXIV. 262]. 1759: egyszer másszor veszekedtenek ottan [Szentlászló MT; Sár.]. 1764: Én itt a tavaly nem laktam hanem tsak egyszer máttzor jöttem haza látoul Feleségemhez Gyermekeimhez [Kóród KK; Ks 19/I. 6]. 1784 feltűnk az eő Nsgáéba menni, mikor vittünk is egyszer, másszor a szekér lajtorjában Sátét, lopva vittünk mikor rajta nem vesztettünk [Arany H; JHb XXXI/51. 24]. 1799 A' tanittatásáról Sámuelnek ennyit tudok Én... kérdeztem tőlle, hogy jár é a Collégiumba. melyre nékem ezt felelte; Igen egyszer máttzor [Mv; MvLev. Balog Ádám (51) civis vall.]. 1820 Ferentz Inasnak ott létekor tsak látoul fordultam meg egyszer máttzor a' Háznál, akkor én semmit észre nem vettem [Aranyosrákos TA; JHb Fasc. 48 „Gál Juliána főző” (24) vall.]. 1836 Márkus István... lassú egyszer s másszor akadozó beszédű [DLt 653 nyomt. kl]. 1876: A' második csoportis kevés hijánnal feljaro, olvas a' betűzést végezvin A' harmadik egyszer mászer feljaro: Gőnczi táblát s más betűzéseket kezdők [Bádok K; RAK].

2. egy és más alkalommal; cu diferite ocazii, cu o ocazie sau alta; zuweilen, manchmal. 1633: Egiczer masor verek le az makos Diznakban* it Ebesfaluan^b No 12. [Utl. — *Olv.: disznákban. ^bKésőbb: Erzsébetváros]. 1711 en ezelőt 30 esztendőkel falusi Felnagy nem voltam, de esküt éniss voltam edgyzer mászor [Bolya AF; MNY XXXIX, 382 Máty Stényerul (70) jb vall.]. 1734 az Fiaim tudom hogy edgyyszer másszor oda voltak Somkutra dologra [Kóvárhosszúfalu Szt; TKI]. 1738 Edgyzer másszor leváltam fl. 72 d 4. — Item: egy aranyat [Torockó; Bosla]. 1755 Berkeszinek is amit egyszer, másszor aprodonként adott, meg fizett(em) Rhflr. 2 xr 33 [TL. Teleki Ádám költség-naplója 32a]. 1763: én sok pénzt adtam edgyzer mádszor néki azzal ha a Nagod penzit el nem költötte is tsináltathatot magának köntost [Retteg SzD; TL. árva Bágyi Susanna lev.]. 1768 azonn árkot... edszer máttzor tsiztagatták [Abafája MT; Told. 17a Huszár lev.]. 1778 Ezen Erdőt... egyszer mászor aprodonként... elhordották [Koronka MT; Told. 79].

1785 Balis (!) Mihályt is egyszer matzor ittan (!) pénzemre palinkát [Koronka MT; Told. 20 Czutzosi (!) Josi (30) vall.]. 1791 hogy azon husz Mforintokat eo Natságának Dioszegitül egyszer máztor léváltam légyen pr(ae)sentibus recog-noscalom [Szilágycseh; IB. Fogarasi István nyug-tája]. 1794: miket ajándékozatt volna egyszer másszer [Koronka MT; Told. 42]. 1845 Férjem ez előtt néhány hetekkel járagatott Madarasinéhoz egyszer másszor, s két versen én is voltam utánna, hogy haza hívtám egyéb barátságunk vagy tár-salkodásunk a Madarasiné házával nintseu [Dés; DLt 502. 3].

egyszerre 1. egyszeri alkalommal, egy úttal; cu un drum, cu o cale; auf einmal. 1829: 'Sursán Kretsun meg vásárolta volt... a 11 kalongya Szénát' olly maga le kötelezése mellett hogy az egész summát a terminuson egyszerre bé fizeti [Milyvány K; Somb. II]. 1849: mindenemet egy-szerre Kelemen Béni ki nem vihette falura [Kv; Végr. Vall. 40].

2. hirtelenjében; pe neasteptate; im Nu, im Handumdrehen. 1843: azon darab hely... a juhokberke nevezetű helytől ez előtt mint egy hat esztendővel egy tavaszon lett nagy árvíz által szeletett egyszerre el a maros által, elhagyván egyszerre a maros régi árkat, oda vágatt magának árkat [Körtvélyfája MT; BHA]. 1867 jelenleg az erdőért is most egyszerre pénzt kapni — ki tudgya idébb hátrább azért is mit [Bözödújfalú U; Pf Kovács Sándor lev.].

3. egyszeriben, azonnal; imediat, pe loc; sofort. 1846 Darvas János... kezébe levő páltzajával Virág Lászlónak pofáját úgy ütötte hogy az egy szerre meg repedett — s belőle a vér erőssen kezdetű folyni [Dés; DLt 530/847. 20].

4. egyetlen időpontra; pentru o singură dată; für das eine Mal. 1852: Mig a Gát ág es a Zápor tartozhoz meg kívánta Anyagok meg hozatnak szükségesnek látnám a Zápor tarto helyit el készíteni hogy ne maradna minden munka egy-szerre [Kadács U; Pf. Pálffy Dávid Pálffy Lajos-hoz].

5. egyszer csak, végülis; in fine, la urma urme-lor; schließlich, auf einmal. 1812: a' Groffne édes annya Leányastol edgyütt a Groff Ur eo nsga Házára menvén ott szidták alatonitották ..., de ennekis egyszerre vége lévén elmentek és lefeküdtek [Héderfája KK; IB].

egyszersmind 1. egyben, egyúttal; in același timp; zugleich. 1589/XVII. sz. eleje: Miert hagi ez tarsasagh, két fele kömiues mesterekbeol all ennek utanna Faragokbol, az az: Az kik az keouet minden fele epitmennek nemere ki tudgiak, tanul-tak szepe faragui, es faltis ez mellet eczer, s mind tudnak rákni es boltozni [Kv; KőmCART. 3]. 1610 az teobbit* is Zegie fel agia egizersmind megj [UszT 4/3b. — *A pénzt]. 1652 Tott Istua(n) ... Monostori kultsar s- kadas egyczer-smind [Bács K; GyU 128]. 1655 Kolosvárat . lako búcsülletes Csepregi Mihály Ur(am) kérésé-

ből, s egyszersmind eo kglme reszere valo, Kglmes Urunk vallato parancsolattyával kényszerítésbőlis ... [CartTr II]. 1666/1701: az Colosvári Feđ Kapi-tány, ki egyszersmind Feđ Ispanis lészen [KvLt I. 188 egy-i végzés]. 1670: Keonyörgunk ezert Ngd(na)k igen alazatosan Fejedelmi Kegyelmes-segéből es egyszersmind Istenhez valo buzgo szeretetből meltoztassek valami subsidiumal lenni [Kilyén Hsz; BLt I]. 1671: Nem simplex Feleki emberrel perlek én most, hane(m) oly Feleki emberrel, az ki edgy szer s mind Kolosvari pasz-toris [Kv; TjK VIII/11. 151]. 1674: (A) Contractus, mindenekb(en) az Vr Banffi Sigmund vram megh allya, es ... edgyik reszről magáénak agnoscállya ó kglme egjszersmind is effectually [Havadtó MT; BLt I Isák György kézírása]. 1695: Arkosi István Nemes Colosvár Várossá(na)k edgyik hűtős Szám vevője, és edgy szer s mind Diuisora [Kv; Berz. 2. 28/43]. 1717: Hogy annál is jobban az Iffiuság a Tanuláshoz édesedgyek, s Capacitaltatthassék, s edgy szer-s-mind consid-erálván magok itt való kölcséges Expensájokat is, rendeltünk az itt valo Accessisták Intertentiojokra ex Impositione extraordinaria Triciti Cubulos 50'' Avenae 75'' Foeni Currus 50 [Ns; Ks 83 gub.]. 1720 k. Mi azért Joszagunkot idegentől bi-ratlatni behunt szemmel nem nezhétvén, tartván eczcersmind attolis hogy idővel azon Ioszag tollünk igaz vérektől örökösön el idegenedik által Adgjuk Zalog keppen Josika Imreh Uram(na)k eo nsga(na)k [JHb XVIII/3]. 1749 Zalathnai Dobra Péter Uram Líber Baronissa Veselényi Maria Asszonyt ... admonealtattya, s edgyzersmind kénáltattja is Balványos Váralja nevű Faluban lévő Fiscalis Portionak Zalagjával [JHb IV/5]. 1755 ezen Gyümölsős minthogy egyszersmind Kaszálóis a' Széna füvek közzéis ingrediálhat, és terem Cur. 1 1/2 [Ludesd H; BK sub nr. 1020 Naláczí conscr.]. 1756 Az oras Mester pedig mint igitte volt 90 Vonas forintb(an) az orat acceptalom, ugy mind az által hogy edgy-szer s mind fertálytis ússón [Ks 28. VII]. 1780 a' Tzéh mesterek kezdettenek szollani ..., hogy mitsoda okok mellett nem állhatnak el a' pap vállasztásáb(an) és hozásáb(an) valo szabadságok mellől és egyszersmind privilegiumok mellől [Ne; Borb. II Kovács József rektor-prof. lev.]. 1830 A Felkelhető Jokhoz semmi Jussom és Szavam nem lévén, s nemis lehetvén, azoknak Conscriptio-ját s egyszersmind Sequestratio-ját nem ellen-zem [Nagyikland TA; TLt Közig. ir. 1748]. 1838 Altalom egyszersmind szégyellem is Sogor Urhoz valo sok kuldozesunkot, keren (!) Atyafisagoston ne hogy meg ne nehezkegyek mert a szegenség es nyomoruság kentelenit [Usz; Pf. Matefi Károly lev. öreges, gyakorlatlan kézírással]. 1878: Kozma György magtárnok kéri, hogy mellé egy segéd rendeltessék, a ki ugy a be- mint a kimérésnél jelen legyen s egyszersmind ellenörkép szerepeljen [M.bikal K; RAK 339].

2. azonkívül/amellett még; pe lingă, in afară, totodată; außerdem. 1736: az nagy embereknek régi időben mikor mulattanak, igen kedves muzei-

kájok volt az török síp, egyszersmind az dob [MetTr 330]. 1742: Ngod már a mint tudom három üdön birta és azon három üdöről leváltam is az arendat Ngodtol Nf 15 Ugimint 1739 es 1742 esztendőre egyszersmind 1741 esztendőre leváltam Nf 5 [A.csernátón Hsz; Ap. 2 Ugron Kata nyil.]. 1810: Első régi, egész Telek .. Lakik rajta Fogados az egyszers mind az ide valo Dominális Biroságot vivő Birtokatlan Nemes Pap Ignáth [Dob.; Ks 76 Conscr. 227].

3. egyidejűleg, egyszerre; in acelási timp, concomitent; gleichzeitig. 1539: Sombori benedek az feleth kewtthe magath hogh az my zalagossa ew Neky Sombory Mihálnal wolna, egy masnal kewl Megh nhe watthatna, ha nem ha echyersmynd mynden zalagossanak le thenne az penzyth, az kor thartozzyk megh adny [Zsombor K; MNy XL, 137]. 1556 az keth Negwen forynthyath az Jowendo Zenth Esthwan Kyrál Napyara tarthozyk Eccersmynt tellyesseggel meg Adny [Mikefva KK; BfR VI. 283/3]. 1574: ky Ieo az Istwan az hazbol, es Mind kettoe hozza vtth vgi talalyak ecchersmind hogi azonnal leh essik [Kv; TJk III/3. 406]. 1586 Io pal vram eggers (!) mind nem solgalhatok kett Vrat [Kv; TJk IV/1. 597a]. 1590 immar Zolgait es Jobbagit mind fel gytette. Azok pedigh ott az megh mondotk helyen Egizersmind reank rohanua(n) fegiueres keszel dardakkal zabliakkal es kylemb fele fegiueri ezkeozókkal raitunk valanak [UszT „Fozto Jmreh vice kiralibiro” vall.]. 1592: Mikor gialurol* az Negj quarta borokat hoztam az Eggik hordonak haro(m) veswie egcersmind el törót [Kv; Szám. 5/XII. 9. — *Gyalu K]. 1595 mierthogi az Paisbali zeoleonek karos voltat esmertek eo kegmek keod es hidegh mia, vegeztek varosul hogi az Nadas teriuel ecchersmind zeggiek megh [Kv; TanJk I/1. 263]. 1593 26. oct.(obris) Juta vrunktol ket posta ecchersmind, az kj az hirt hozta vala az vrunk diadalma feleol, Nagi Istwan es Janos, vezetek neuet el felejtettem volt eggiknek eoreomeombe [Kv; Szám 6/XXIX. 45]. 1602: Nagy Akloson* negy haz Jobbagon kjewwl hagiom s keoteom Colosuari Biro vramnak tanachauel egyetemben, zaz negyuen egy forintba, hogy temettessenek tiztessegesen beleolle. Soha addig senkj el ne vehesse teolleok megh egyzersmind Azt le nem tezik eo kmeknek [Kv; RDL I. 73. — *F.aklos TA]. 1607 egj keues uartatua vtanna mene Tibald Peter es Leórincz az eocze vgian eggersmi(n)d menenk azt mondható(m) [Kadicfva U; UszT 20/149]. 1610 az huzon Eot forintiat is uege fel agia egizers mind megj [Bibarcfva U; i.h. 4. 3b]. 1636: fogadom ő keglminek azt az kilencz szaz uert aranyokat, es ket szaz Tallerokat ez ióuó közelbik karacson napia .. egyszersmind fogyatkozás nélkül megh adni [Kv/Göröcsön Sz; JHbK XLV/28]. 1639: (A) kartetelet ... tiz forintban Ugi Engede megh hogi azt az tiz forintott Egcersmind zent gíeórt napian megh adgia [Dob.; Ks 41. F]. 1640: ennek az leánynak az csece s az fara s az kunája egyszersmind nő [Mv; MvLt 291. 236b átfrásban!].

1646: hogy ha penigh ketek keozul valamellik hatreb marad (:kinek meghis kell lenni, mert egyszersmind nem let megh sem halhat ketek:) hiheteo hogy bizony bantodasa busulasa elegh leszen [Bádok K; JHb III/72]. 1653 harmad napra megmustrálának bennünket, és három hó-pénzt adata egyszersmind Nagy András által a fejedelem [ETA I, NSz]. 1669: engemet plene et integré Contentalt ő kglme, igaz dolog hogy nem egycersmind hanem egy néhány izben fizette uolt ő kglme, s az Aszony ő kglmeis [JHbK XLV/37 Bálintitt Zsigmond nyugtája]. 1676 Bak Mihály. Kis Gherlerd (!) Janos Ezek egyszersmind szoktenek volt el Brasso tájékan mondják, hogy laknak [Kajántó K; BfN Fasc. 63]. 1681 e. tegnap előt estue fele, maid ecersmind feiruarat költ ket rendbeli leuelit vöttem uram kgd(ne)k [Kozárvár SzD; GramTr XVIII, 644]. 1724: Tudom h(ogy) Pekri Uramnál egyszersmind egy Menyetskének két gyermeke lett [M.királyfva KK; BK. Kis Sámuelné (38) jb vall.]. 1729: egy ejjel 7 gjertyáját meg gyujtván egjszer s mind a Gazdá(na)k a hazába ugj ivut egj pajtásaval [Sövényfva KK; TSb 51]. 1732: Mint hogj a düürückzelőt és kása töröt egj kerék hajtja, azért egjszersmind, mindenik nem járhat [Kóród KK; Ks 12. I]. 1736 Ha valaki az időben az szakállát leberetváltatta, nem beretváltatta az haját is egyszersmind, az csűf volt, olyat mondotk neki az kit szégyenlek kiírni [MetTr 350]. 1755: minden felől az kertek in ruína vadnak ha nem renova-ljuk mind egjszersmind hull le a kert [Szentmargita SzD; Ks 18. LII]. 1770: Sokan a Lekenczeiek ... adossok lévén ..., irgalmatlanul kezgetlenül egyszersmind fel akarják szedni [Lekence BN; Ks 17. 67/29]. 1771: meg rakodatt innen némellykor egytzersmind 30. és 40 szeker is fával | olyan fák voltanak köztek. hogy nemellyeket két rendbeli ökrökkel kellett egytzersmind vontatniak az Vajda Hunyadi Dominiumbéli Jobbágyoknak [Kismuncsel H; JHb 93. XIX. 6]. 1777 Mely két egy mastol tavol levő épületek(ne)k oly tsendes időb(en) esett Egy szersmind valo meg egesek. Valamely gonosz ember(ne)k előre keszitett mestersege Nelkül telyes lehetetlen lett volna [Majos MT; Told. 26/21]. 1808 Enis tartozom az igért 50 Vforintokat vagy részenként a' munka folyomotjához alkalmaztatva, vagy a' munka el vegzése után egyszersmind ki fizetni [Kakasd MT; DLev. 4. XLI]. 1809: akár kiis egyszersmind magára két terhet nehezen válalhat [Asz; Borb. II]. 1825 Strása Cigányak Tódutz Gergelynek* egyszersmind két fiu Gyermeke, Gergelyt és Jósit [Damos K; RAK 49. — *Ti. keresztelt]. 1830 Ezen fennebb specificált es Conscribált Vagyonokat nem tsak Conscribáltuk, hanem egyszersmind az irt Commetaneusok jelenlétekben Sequestráltukis [Nagyikland TA; TLt Közlg. ir. 1748].

4. együttesen; pe comun acord impreună; gemeinsam. 1653: Végre én reá rohanék a hídra az én népemmel, és elől magam puskát ránték — pallózt s megriaszkodám a mint tudék ... És

így a törökök megtartóznak, látván, hogy más dolog leszen, és hogy egyesek vagyunk és egyszersmind akarjuk* [ETA I, 137 NSz. — *1621-beli eseményre von.]. 1657 (A székelyeket) marasztotta csak egynéhány napig, és azután egyszersmind jobb leszen indulniok haza felé; de azok semmiképpen nem engedének urunknak, hanem utra indulának Molduva felé [ETA I, 163 NSz]. 1756 név szerint frai eczersmind kik voltak, tudok Veres Samuelné, Jakabos Istvánné, Bartalis Annist [Altörja Hsz; HSzjP]. 1778 őt Falut eskettek meg és egy egy Falubeli embereket egyszersmind eskették meg [Kéménd H; JHb XXXI/51. 70].

5. hirtelen, egyszerre; pe neaşteptate, fără veste; plötzlich, auf einmal. 1599 : Boldisar vonny kezdé az Zeket Zabo Georgy alol kyt mikor nem enged vala Zabo Georgy, az kanna bort Boldisar egychersmind az fejere burita [Kv; TjK VI/1. 287]. 1653 Megtartózik akkor a vajda minden hadával, és kezdé a hadait rendelni a mint lehet. De az ország hada azt nem várja, hanem „Jézust” kiáltván, reája mennek egyszersmind, és a Marosnak szorítja a kopjás a lengyelt s kozákot [ETA I, 56 NSz. — 1600-beli eseményre von.]. 1796 k. a Csikok egyszersmind meg betegedte(ne)k s harminnap alatt mind az három meg dőglött [Banyica K; IB].

E jel-re az ÉrtSz Mikos Kelemenről idéz egyetlen adalékot.

egyszerű 1. simplu; einfach. 1854 Rendelem, hogy ki nyújtoztatásom, es el takarittatásom mint szegény embere, a lehető leg egyszerűbb legyen [Kv Végr.].

2. ~ ok érthető/nyilvánvaló ok; motiv clar/evident; klarer/offensichtlicher Grund. 1846 van szerencsém a' Máltoságos Urat arra kérni, hogy tavaszon tul össze kelések az ifiaknak ne huzodgyék, nézetem szerint azon egyszerű okból, had kezlgýék az életet egyszerre [Dés; Berz. Nemes József lev.].

egyszer-ványolt durván kallott; dat o singură dată la pină, grosolan; grob gewalkt. 1678 : kell az többi között csinálni az magam drágányi számára négy vég zöld, egyszer ványolt posztót [AÜt 252]. 1685 eczer vanyolt brassai posztó [ÜtI]. 1690 Száva Péter ebesfalvi udvarbíránk adminisztrált Fogarasban udvarunk szükségére berkegyapjuból csinált egyszerványolt kék posztót [Ebesfa; AÜt 584]. 1702 (Az inasnak) egy Dolománna(k) valo Aba Posztót, avagy Brassait egjszer vanyoltat . kell adni [Dés; Jk]. 1722 A' Kotsisnak Egy kék egjszer ványolt nadrágra flr. 1/68. [TKI Barsai János tutorsága]. 1723 Egyszer ványolt kék posztó Kétszer ványolt kék posztó [Koronka MT; Told. 29/2]. 1736 A keserveseknek, kivált feleséginek, leányinak, testvér, közelvaló atyafiainak, egyszer ványolt fekete posztóból palástyok volt [MetTr 405]. 1771 vett fekete kéttzer ványolt posztott más íél véget, egyszer vanyolt posztot egy véget [Kendilóna SzD; Teleki Pál hagy.].

egyszín egyszínű; de o culoare; einfärbig. 1739 Egy szín kék virágos kanavácza mente [Szászkerked K; LLt 96]. 1766 Citrom szín Sellyem kreditor paplany körül egyszín Sellyem habos tafota [Szárhegy Cs; i.h.].

egyszínű div ? azonos jellegű; de acelaşi fel; gleicher Art. 1733 senkinekis egy színű remediummal kettővel élni nem lehet, hanem ha az egyiket vagy deponalta vagy Judicialiter cassaltatta [Torda TjK I. 8].

egyszóval 1. röviden szólva; pe scurt, cu un cuvint; kurz gesagt, mit einem Wort. 1670 ő kgme is arra ígerte magát hogy vagy bor vagy meh ser vagy szalad sert it fogok arulnatni . . Egy szóval akarmit, ő kgme ki arullya vagy arulattya az feleségevel [Dés; Ks 41. C. 10]. 1678 En Palogiaj Mihaly az Desj Rationistasagban minden nével nevezendő jövedelemben sem az Contrabantban magamnak titkon el ne(m) tartok, hane(m) egi szóval minden nemő jövedelmet proventust elé adok [Gyf; KaLt Apor István ir.]. 1740 az egész takarodáson, kaszálon tudniillik és aratáson, sőt Törökbuza kapálláson is gyalog szerrel szolgálnak mind addig valamig el végezhetik. edgy szóval a' mikor és a' mire kívánatik az Vr dolgára hajtattanak, mellynek rendelt ideje és szakasza nincsen [Runk TA; Ks 89 Inv. 58]. 1755 ezen unokámra Székely Judithra . . Testalom egy szóval mindenemet pénzemet, jelen valokat és adosságaimat ugy egyéb minden nével nevezendő ezüst, Ón, Réz vas fa cserép és gunyáimat (így l) [Asz; Borb. II]. 1758 csak eő Nganak dolgozunk mindent valami kívántatik Rostát és egyebet ki mitsoda Mester Ember a szerént még is Taxát fizetünk minden Sator Négy Négy Sustákot, azon kívül a' Vajda Kardos Parkas Inget, Labra valot, Kutszmát Csizmát, egytul is mástol is maga számára ket három Petakot huz . . egy szóval mi rajtunk az huzás, vonás Sattolztatás igen nagy és Terhes [Nagysomkút Szt; TKI]. 1781 (A kaszálórét) abban az időben tellyes vala sűrű Bokrokkal Tőgy és Csere és Fűzfákkal, es egyebb fele rakotya s mas fakkal egy szóval nagy barlangos hely vala [Zágork K; Ks 19/IV. 8]. 1794 ő egy olyan fel fuvalkodott ember hogy mindennel kész egyben kapni akár mi kitsid dologért, Minketis meg tsuolt, egy szóval garáznás perdítus [Déva; Ks 79. XXVII. 10]. 1812 : mikor a' Groff utból megérkezett is azt mondotta a' Groffné Bár tsak maradtál volna oda tsendesebb vagyok mikor nem látlak 's, ha látlak egészlen felhaborodom. Edgy szóval tudom, hogy a' Groffné a' Grofot gyomorból gyűlölte [Héderfája KK; IB. Magyar János (19) grófi kertészlegény vall.]. 1814 : Dobai Mihály Uram Horváth Josefet le fattazta, Balog Istvánt és Jsákit mindennek el mondotta, egy szóval kitsintül fogva nagyig ok nélkül vexálta [Dés; DLt 56. 20].

2. vagyis, tehát; deci, aşadar; das heißt, also. 1653 : De mind e tájban itt Vásárhelyt is voltanak

nagy hánykodásban a religio válogatásban, mert majd fele a városnak, ugyan a nagyja az új haresist, a Blandratáét, bevette vala. Egyszóval a szászokon kívül mind az országbán lakó magyarság ily veszélyben forgott akkort [ETA I, 28 NSz]. 1730: Egy szóval ki kérkedett azzal, hogy adott az Isten annyit, hogy az míg élek leszen egy pólturám [Altörja Hsz; Borb. I]. 1762 Tudgyaé, láttaé, hallottaé és kitől a Tanu nyilván és bizonyosan ..., hogy ... Marika aliás Mólduván Petre és ugyan Gyekeb(en) lakó Pódár Kifor ... vagy edgyütt vagy másutt bövön forgattanak volna titkon vagy nyilvánis pénzt, vagy másnak is attanak volna? Edgy szóval ... beszédek-ből, a vagy magok viselésekből vetté valami oly jelt észre a' Tanu, mely arra mutatna, hogy ők ástákki a pénzt a' megnevezett helyről? [Dob.; Ks 4. VII. 12 vk]. 1801 ő kegyelme mindaddig valameddig az mérést Calculust proportiok tsinálását edgy szóval az egész munkát el-végzi tartoznak tisztességesen interteneálni [M.zsombor K; Somb. II].

3. azaz, vagys; adică, deci; das heißt/ist. 1768 Tobies (I) Szalamont Feleségevel együtt ártatlanul meg verte a D(omi)nális Biro ... útven fejt egy szóval akár hon érte [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir.].

egyszörű egyforma szörű; cu pár de același fel; gleichhaarig. 1745 igen egy szörűek voltak azon két kancza lovak [Mezőrűcs MT; Ks 14. XXXI. 11].

egyszörű-bőrű hasonszörű, azonos jussú; cu aceleași drepturi; gleichen Schlages, gleichberechtigt. 1783 inkább lehessünk azon Tanorokban biro edgy szörű bőrű Possessorok [Ádámos KK; Pk 7].

egyalléros egy tallért kitevő; de un taler; einen Taler wert. Szk: ~ adó. 1662: Megh fizetendő adosságok Asz Tatar saczab(an) vagiok ados cu(m) f. 16 f. Asz Egy Talleros adob(an) vagiok ados cu(m) f. 1 d. 75 [Kv; RDL I. 147].

egy-test-vér I. fn 1. testvér; frate/sorä; Geschwister. 1625: az atianknak Barabas Imrehnek az attia Antal Barabas Antal Pallal es Antal Georgel az Alpereseknek attiókkal es Antal Thamaszal egj test es ver [Usz; UszT 128]. 1640 Szakmari Marton Ele aluan Igj proponala eleottünk hogj eo az megh holt Szakmari Miháljal egj test uer leott volna [Kv; RDL I. 117b]. 1660: Szekely Miklossal egy test, vérek voltak Székely Kata, es Szekely burka [Cskíva MT; Bál. 49]. 1667: az öregh Dosa Tamas egy testver vala az makfalvi eoregh Dosa Andrassal* [DLev. XIVB. 4. — *Uo. előbb: Tudom hogj egy test Vér Atyafiak valanak az Nagy Dosa Andras az makfalui, az Nagy Dosa Tamassal]. 1672: Marton Baratt s az Balas Istuan anyja egy test uerek voltak [Toplica MT; LLt Fasc. 160]. 1676: Mihaly Istuan batjam. egy test ver az Nehaj Atyam(m)al [Impéríva Cs; BLt]. 1685: Egj test vér lévén N. Serester Jakabne es ...

Nehai ... Intse Istvanne [Kilyén Hsz; LLt]. 1716: mind Apával Anyával egj testvér volt szegény Harinai Miklos uram, Földvári Pálné Asszanyommal [Nagyida K; Told. 22]. 1725: Az en Attyiam az Varga Ferencz Attjával egy tést vér volt [Kszeg; BfN Bh-i cs.]. 1730: Kobok Marta volt egy testvér ... Nehai Kobok Mihályal [Szabéd MT; Berz. 5. 44. S. 13]. 1736: Petki Farkas ... egytestvér vala amaz nagy hírv Petki Istvánal [MetTr 449. — L. még i.h. 420, 439]. 1755: Szodos István volt egy Testvér es edes Attyafi Nztos üdösbik Bándi Szodos Márton Urammal [Mezőbánd MT; MbK VIII. 17. — L. még ~ atyafi al.] | Palfi Istvan Uram Szüle Attja egj testver volt Nehai Palfi Péterrel [Tarcsafva U; Pf]. 1765: hárman ezek a Léányok egy test verek* valának [Kissolymos U; Márkos lev. — *De uo.: Kaszas Jánossal egy testvér Atyafiak]. 1767 az Aszszony Anyja s az en Apám egy testvérek voltak [Türe K; Told. 5a]. 1770: Kováts György . . Kovács Péterrel egy Testvér [Szásznyfres SzD; Ks 30. 28]. 1773: hárman egy testvérek vagyunk [Szentsimon Cs; Hr 5]. 1785: a Nagy Attyok edgyütt osztozott es egy testvérek voltak [Albis Hsz; MvLev. Hsz-i anyag 8. — Uabban a vallásban ugyanerre az ügyre vonatkozólag még ilyen vall.-részletek olvashatók: azt is hallottam Bak Sofiatol hogj az ő Nagy Attya, es a Bak Imre nagy Attya edes egy Testverek lettek volna | a Nagy Attyok edes edgyek voltak] | ketten egy Testvérek vagyunk [Csehétíva U; Pf]. 1792 negjen egy Testvérek voltak es edes Gyermekei néhai Fülep Andrásnak [Aranyorákos TA; Borb.]. 1797 Désfalvi Veres Márta vólt egy testvér Désfalvi Veres Miklóssal [Kv; Pk 2]. 1804: a Szeki István Ur Feleségének Szakács Kristina Aszszonynak, Szakács Elek Uram, harmad izen valo Attya fia mivel a nagy Attyok egy test vér volt [Szenterzsébet U; Borb. II., Üdösb Szakács Josef] (68) armalista vall.]. 1820: Tudjae, .. hogj ... Fell Torján valami névvel nevezendő olyan Sándor féle Jus volna, melyet a' néhai I. Sándor Mihály es János egy Testvérek vagy magok birtanak, vagy más valaki Birtokába engedtenek volna? [Mv; i.h. Mátyás Sámuel ügyvéd tollbamondott lev.]. 1835: Mi három egy Testverektől ... származott természetes es Törvényes maradékok, mindnyáján néhai Idösb Komornyk Sigmondnak unokái [Varsolc Sz; i.h.].

2. édesanydról ~ anyáról féltestvér; frate/sorä dupa mamä; mütterlicherseits Halbbruder/schwester. 1676: Csernatonai Istvánne [... Bándi Ersebeth aszszony edes annyáról ... egy testver leven - Varsanyi Peter Urammal [O.újfalu SzB; DLev. 2. XVIII. B].

II. Jelzői haszn-ban: 1. édestestvér-, édes-; frate/sorä dulce; Vollbruder/schwester. Szk: ~ hűg. 1710: Balogh Miklós uramnak ... mintegy két hetekkel holt meg az egy-testvér hűga is [TT 1891. 273 SzZsN] * ~ leányág-atyafi. 1676: ő kglme meg egygyezez egy Test-vér Leany Ag Attyafiajua es azok maradékua [Marossztygyörgy MT; Bál. 55] * ~ néne. 1701: Az mely házhejlen lakik Rác Jstván fiam, hallom hogj egy testvér Néném-

(ne)k fiay közöket mondanák hozzá, de ahoz semmi közök nem lehet [Polyán TA; JHb XVI/7]. 1723 az mi én reám az Attyámról s Anyámról maradt is a velem egy Testvér Nénem vesztegette el [Kv; KvRLt VII. 28] * ~ öcs. 1662 Szarka Judit, és egy testvér eötszej Szarka Sigmond és János [Kál MT; Berz. 3. 47. 41]. 1691 Ugrai Szabo Istvann Uram egy Testver öcse keppibe(n) [Mezősámsond MT; i.h. 5. 41. S. 22]. 1700 Meg tekintven azért, Ecsedi Mihály ur(am) egy testver Eöcsé(ne)k Bcsedi Andras vram(na)k ő kglmének ő kglméhez mutatott igaz attjafiságát és sok rendbeli bajoskodásában hűseges segittségét és faradozását (a) szanto földeket adá .. Ecsedi Andras uram(na)k [KCsI 3]. 1702 Petkj Jakab Jancsi nevű örökös Jobbágyomot két egy test vér eöcsésivel [Hr. 1/21]. 1724 Hivának minket ... Hogy az eo kglme egy testvér Eötséről eo kglmekre deventalt bonumokat osztanak fel [Asz; Borb. I]. 1727 égj testvér Eöcsöknek Gucci Ferencz Uram(na)k Czódálták volt* [Kv; Pk 6. — "A testvérek a házat].

2. ~ *gyermek* édesgyermek; copil propriu; leibliches Kind. 1773/1778: Pokai Peter Uram(na)k voltanak három egy testvér Gyermekai [Mv; DLev. 6]. 1807: Szarvadi Jannosnak voltak három egy Testvér Gyermekai [Dengeleg SzD; Ks 80. 18].

3. ~ *atyafi* édestestvér; frate/sorá dulce; leiblicher/Vollbruder/schwester. 1644: de ha I(ste)n posteritással ne(m) szeretne eötetis, ha sine semine deficiat*, visza szallianak pure et simpliciter, i(m)mediateq(ue) edes szuleimre, egy testver atia(m)-fiakra [Kv; JHb III/6. — "Ti. a feleség]. 1648 Nagi Benedek fiaj voltak es egi testuer atiafiak [Hsz; Bál. 1]. 1657 hiuatanak minket egy feleol Szent Egyedi Nemes Deák Ferencz és Deak Kata Aszszony nemes Széplaki Gabor Deák Vr(am) házós társa más feleol, egy testvér Attyafiak [Szentegyed SzD; Wass]. 1667 Tudom hogy egy test Vér Attyafiak valanak az Nagy Dosa Andras az makfalui, az Nagy Dosa Tamással* [DLev. 2. XVII. 5 Johannes Szekely (60) vall. — "Uo. alább: az öregh Dosa Tamas egy testver vala az makfalvi eoregh Dosa Andrassal]. 1671 vdösbik Henter Ferencz és Henter Benedek uramek egy test vér attiafiak [Szentimre Cs; Hr. 2]. 1695: mi egy testvér Attyafiak voltunk Mihaly Janossal [Kszeg; BfN Bh-i cs.]. 1720: Kerekes Mihály és Mattyás egy Testvér Attyafiak voltak [M.újfalu* K; Ks 25. V. — "Később: Borsaujfaluj. 1721: Vadnak ennek még egy testvér Attyafiai ugimint Andronia és Péter [Naszód BN; Ks 184. LXXXV]. 1723: két egy Testvér Attyafiak egyik(ne)k neve Buzafejű Györgj a Másiknak Buzafejű Christof* [Pókafva AF; JHb XXV/45. — "Mindkettő jb]. 1739: Én Ns Nagy Rosnyai Rosnyai István Vr(am) házós Társa Szabo Sára, Ns Tordai Szabo Mfhály Vr(am) édes Léánya, és egy testvér nevetlen atyámfiai Szabo Mihok és hajadon léány Szabo Kisanna [Torda; TjK I. 153]. 1740/1778: (A) Divisio mi általunk mindenekben az fen meg irt modok Szerént méne véghez a nyolcz egy testvér Attyafiak között [Pókafva AF; JHb XXV/57]. 1741: Sombori

Sombori Sándor Vram, és Sombori Sombori Péter Vram, egy Testvér Attyafiak [Dob.; SL]. 1750 a szánto föld Zalogb(an) vagyan Petru Duslág, és Mihály két edj testvér atyafiaknál [Vécserd NK; Berz. 11. 88/5]. 1755: Szodos István volt egy Testvér Attyafi mostan életben lévő Nztes Bandi Üdösbik Szodos Márton Urammal [Mezőbánd MT; MbK VIII. 17]. 1761: Néhai Kadácsi Lázár János és István edj testvér Attyafiak lévén meg nevezett Test s vér Attyafiaknak lévén

Béthában holmi Atyai jusson reájok deventalt benn valo Jozsákok ... mellj Jozságnak proprietassa consequenter münket ... illetvén ... azon Jozságra leváltam volt flor. hung 40 [Siménfva U; Sf]. 1775 a két egy Testvér attyafi Sellérek egy más között fel oszszak [Nyárádtó MT; LLt Csáky-per 106. L. 13] Tudgyaé a Tanu hogj Néhai Nobilis Felső Csernátóni Kováts Péter és Kováts Jakab egy Testvér Attyafiak lettenek volna ezen Nehai Kováts Péter és Jakab magok(na)k vettenek volna Feleseget Barátosrol* Néhai Szathmári Margitott és Katát Testvéreket [Kézdi-szék; Borb. — "Hsz]. 1792: Fülep Mihály, Menyhart és Janos egy Testver Attyafiak [Aranyosrákos TA; i.h.]. 1805: Nehai Abodi András és György egy Testvér Attyafiaknak ... Jozságinak fel méréséről készült Instrumentum [Makfva MT; DLev. I. VIII. A. 29]. 1807 Esmertée a Tanu néhai Titt Bothazi Szarvadi Jannos, Szarvadi Ferencz, és Szarvadi Josséff egy Testvér Attyafiakat? [Dob.; Ks 80 vk].

4. *anyával* ~ *atyafi* anyáról féltestvér; frate/sorá dupá mamá; mütterlicherseits Halbschwester. 1735 az én néhai édes Anyám és Mészáros Kata Aszonyék voltak anyával egy testvér Attyafiak [Torda; TjK I. 88].

5. ~ *falu* testvér/ikerfalu; sat alăturat; Bruder/Doppeldorf. 1852 Lisznyofalva Uzonfalvával csaknem egytestvér falu lévén, 's határai egybefügvén [Uzon Hsz; Kp V. 386].

A címszóbéli szó jelzette rokonsági fok nyelvi megjelölésével kapcs-ban l. még *édeseg*, *egy** és *testvér*.

egytilizenketted tizenketted-; a douăsprezecea parte; Zwölftel. 1827 (A részem) azonn Házaknak s Telkeknek egy tizen kettőd részit téski [Kv; Born. IV. 20].

egy-uras egy földesurat szolgáló, egy földesúrhoz tartozó; care aparține unui singur moșier; zu einem Grundherrn gehörig. 1679 azon szőlön pedigen akkor csak azért kapdosott hogy egy urasok voltak [Szentmargita SzD; KGy]. 1695: mivel egy urasok voltak, az Becze Tivadar földet hallottam hogy két felé osztottak volna az Beldi jobbágyival [Ugróc K; SLt Jk 22]. 1738 mikor azon két faluk egy Vrasok voltanak; akarmellyik Falubeli Embernek volt gabonája az másik határán, de ugyan csak azon egy Földes Vrnak keze alá szolgáltatott bé a dézma | azon darab helyen ... Csaki István vr ő Nga életében mind a Tihaiak* mind az Galgaiak szántottanak, vetetennek ..., minthogy akkor egy Vrasok voltanak az két falubéliek [Galgó Sz; JHbK LIV/5. — "Tihó (Sz)

lakosai]. 1804 : Bosorral eleget jártam Ur Dolgára egy Uras lévén véle [Farnos K; KLev.].

együttal 1. ugyanazon alkalommal; cu același prilej; bei gleicher Gelegenheit. 1570 : Nyreo Matthe hitly zerent vallya, hogy Latta mykor az Zabo Janosne harmad Magawal fely Menth az Trombitashoz az wrais vele volt egywtal es oda Mwlattak [Kv; TjK III/2. 32]. 1599 : Az trombitas kemen-czeyere az Erkelyben hogi azon Egi wtal fel rakattak Ment harom penzes kalia 16 tezen fl — d 48 [Kv; Szám. 8/XVI. 25]. 1653 : a tatár, kurtán és a szászok itt a város körül a falukat mind, egy vagy két napon felperselték vala; a városnak is egy úttal néki indulának a hídon erre által [ETA I, 116 NSz]. 1791 : A' Postelki meg hívásrol, és Kortvélyfai és Jozság zallogra meg hívásrol valo Relatoriakat egy úttal Kolosvárt apertáztattam [Kercesora F; TL. Wessényi Dániel jószágigazgató gr. Teleki Józsefhez]. 1854 : a mostani Törvények szerént az által szállítási díjt az özvegyektől is meg vészik jonak látnám hogy egy úttal szállitodnek az ötsémekre mert könnyen meg történhető hogy két három vagy negy evek mulva ők is meg fizetik az által szalitasi díjt és így egy evi Iövedelem el mégyen ra [Uzon Hsz; Kp. V. 394 Kispál György özv. Kispál Lászlónéhoz].

2. egy alkalommal/ízben; cu o ocazie; bei einer Gelegenheit, einmal. 1600 : Ezek az fogoly legeniek Delteol fogwant mind ott ittanak egy vttal el reszedenek es Alutanak is Annak vthanna megh neky serkenenek es Inny kezdenek |lattam az Zabo Marton Gazdamat egy vttal ketten egy Agyban fekeonny, es vgyan azon Napp esmet az Daykawal lattam hogy le fekeott egy Agyban [Kv; TjK VI/1. 456, 489]. 1679 : Adom tuttára mindeneknek ..., hogi Pétér Lukacz Lëania Jlon, ki mosta(n) Sëpsi szekbën Vzonban Nemzetes Szabolci Benedek Uramnal lakik, egi úttal impregnáltua(n), az mű törüenjük szërent megh büntetödöt érëtte, es Ecclesiát is köüet [Ksz; BLt 3].

együgyű 1. egyszerű; simplu; einfach. 1747 : a' Mohai^a Udvarházis ... égygyűgyű épületben lévén Nagy Sigmond Uram építette [Hr. — *Nagymohán (NK) levő].

2. hitvány; prapádít; minderwertig. 1740 : A' Runki és Nagj-Oklosi Szegény jobbágjok szolgálat-jok(na)k rendi ez; Van(na)k a' Gy. Sz. Királyi határon bizonyos darab földek szakaszokb(an), melljeket tartoznak ők kétszer meg szántani és edgyszer el-boronálni, melljet az ő együgyű ekéjek és marhájokkal minthogy nem vihetnek végben, kész pénzen szoktanak ekéket és boronákat fogadni [Runk AF; Ks 89].

3. szerény; modest; bescheiden. 1680 k. Nagsgod szegény egy ügyű alázatos szolgájának az Bras-sai Magyar Scholából mosta(n) vettettetett Magyar Református Mesternek Sz: Györgyi Nagy István-nak alázatos supplicatioja nagysagodhoz^a [Ütl. — *Ti. a fej-hez.]. 1685 : Adgja I(ste)n ez irasom talallya kgdet örvendetes oraban. Kgd(ne)k egygyű-gyű Joakaroja, örömet szolgál, Horti Istvan

[Fog.; BLt 9 Horti István Mikes Pálhoz]. 1689 : Kegjelmeteknek edgyűgyű szolgálai Gabor Deák hites Assessor mp. és Tibodi Márton edgyik F(o)-g(ara)ssi hütös szolgabiro mp. [Kopácsel F; BK.]. 1782 : Instalom Ngodat meltoztassek mind egy ügyű s tsekélly Levelemet, mind pedig az accludalt Attestatumot Mlgs Consideratioban venni [Baca SzD; GyL].

4. jámbor; blind; gutmütig, harmlos. 1683 : Mégh tekintven az Nemes szék ... egy ügyű vol-tokat [Dés; Jk]. 1733/1813 : Az viseltes Köntő-seimet adgyák az együgyű szegényeknek [Kv; SLt XLII. 6. 28]. 1736 : Fenesről^a penig s Bácsból és Jegenyéből az szegény együgyű catholicusok keresztzászlóval, processioval jöttek ..., ezek az faluk az apostoli római szent hitet állhatatosan meg tartották [MetTr 435. — *Kisbács és Szász-fenes Kv-ral tőszomszédos, Jegenye távolabbi kszegi település].

5. tudatlan; neştiutor; unkundig. 1736 : így könnyű volt az más vallásoknak terjedni, mikor az catholicus papok együgyűek voltanak többet vittének véhez jó példaadásokkal, mintsem tudományokkal [MetTr 423]. 1755 : Fülöp István nem is az emberek okossa, de telyességel nem is együgyű [Illyefva Hsz; HSzjP]. 1765 : Regius Perceptor Uram : a nagy pénzt mindenkor rendben ki rakta az asztalra, de a garast és annál apróbb pénzt mind a két kezivel vetette, mely pénz számlálásnak modgyát, münk egy ügyű paraszt emberek lévén fel nem vehettük [Ompoica^a; Eszt-Mk Vall. 20. — *Később: Kisompoly AF].

6. ügyefogyott; năting; unbefohlen. 1600 : Gyeörgyffi Balint egygyw we(n) ember wala eő neki hogy az leany kit az kett legeny neki szerze keőbeőles leött wolna, abban semmi hyre ne(m) wolt [UszT 15/38] | hallam hazam tajan hogy ez Fodor Istwant megh Akarjak fogny ... en mint hogy esmertem es thuttam egy eogyeo. Nyomorult voltat vgy leok kez es erette [Kv; TjK VI/1. 519]. 1605 : Zabo Peter vt Actor, Keresi Josa Istwant es Balasy Palt Hoggyayakot^a Egy zegeny goromba Egygyw fianak vereseyert vagdalasaert [UszT 19/8. 9. — *Hodgya (U) lakosait]. 1758 : ennek elötte Cir(citer) 60. Esztendőkkel laktanak it Ne-(me)ss Gyéres^a Várossáb(an) két Lippai vezeték nevű emberek, ... (: a kisebbik p(en)g edgyűgyű, és hibás beszédű volt;) [Born. IX. 41. — *Aranyos-gyéres TA]. 1764 : tsak az nezem hogy olly boldog-talan együgyű Kgyd, mert bizany meg tanitanám a hamis passus tsinálásáért, hogy többször nem mérészen(é)k senki neve alatt passust tsinálni [Erdőcsinád MT; Told. 44/25]. 1781 : olyan együgyű öreg hogy ha Fija nem táplálná talám ehel is meg halna [Ádámos KK; Pk 7]. 1817 : Nehéz Dolog értetlen együgyű, azonban vakmerő durva emberrel tractalni [Somkerék SzD; Berz. 75].

7. féleszü, hibbant, ütődött; ticnit; vertrackt, beteppert. 1766 : En ismértém néhai Bentsér Pálné Asz(sz)onyomot, ... tudom aztis, hogy Csikban létiben soha ép elmével nem volt ... házunkhoz sokszor jött, mind beszédgye, mind pedig maga viselése együgyű tébollyagságot mutatta [Csicsó Cs;

Ks 92]. 1767 Tudom hogy Nehai Kovats Margit hogy annyira meg öregedtet vala hogy mindenkor meg tiboljodot elmevel jár vala ... beteg koraban az szegeny együgyű Kovacs Margit Aszszony erőtlensége miatt le vizelette magát es Gereb Antalné Aszszony tűzes penétövel a sűtő haz elöt meg vere [Medesér U; Ks 20. XIV. 1]. 1774: Vagyon egy boldogtalan Tyukász Marczí nevezetű együgyűs [Szentdemeter U; L.Lt vall. 46]. 1781: Tumas Adám Testvér Hugával edgjűtt egygyűgyű fél eszűek lévén Nötelen deficáltak [Vingárd AP; Mk 34 Michael Fakner mediocris (28) vall.]. 1791: Horváti Mihály Trési nevű együgyű Leány [Gyalu K; Rak 135]. 1801 együgyű Csákány Mária [Damos K; Rak 7].

együgyűeske ügyefogyott; nāting; unbeholfen. 1761 Bongardos Bálint és Iános Testvérek lévén, publice notum, hogy ezen két Atyafi, kivált Bálint együgyűeske volt, 's meg sem voltak egymás között osztozva, hanem mint olyan együgyű Atyafiak, mindeneiket el adogatták [Kv; PolgK 45].

együgyű-forma ügyefogyott-szerű, ügyefogyot-tacska; prostānac; tolpatschartig. 1777 azon Gligor nevű Legény ojjan együgyű forma Ember volt azon Feleségét Irinát el hagyván oda bodorgott Világra sokáig [Szentbenedek SzD; Ks 30. 28].

együgyűség 1. tudatlanság; neștiință; Unwissenheit. 1591 k. Mykor az en peresym ... kerestek en teöllem hazatt, es Eösyktől marat Eöröksegett, mely keresetkyre az en Egygywgywsegembol Nem tuttam volt eleg valazt tenny [UszT].

2. jámborság; blindețe; Gutmütigkeit. 1736 Elvégzem az alázatosságon (így l) Erdélynek az 1687 esztendő előtt együgyűségét | Kévánom azért, adjon Isten hazánkban régi alázatosságot, együgyűséget, igaz atyafi szeretetet (amelyet bizony nem remélek, amint folynak az dolgok:) mely ha meg-lészen akkor Erdély is régi boldogságára s gazdag-ságára visszatérhet [MetTr 420-1].

3. ügyetlenség; stingăcie; Unbeholfenheit. 1792 talám még kelletténélis többet irtam volt, s helytelen írásom(m)al megis fogtam Ngodat bántani, noha semi rossz tzielből nem irtam, alázatosan botsánatot instálok, mert egygyűgyűségéből hibáztom [Bencenc H; BK].

4. ügyefogyottság; neindeminare; Linkischheit. 1653: egi ökrünk megh hala, azt niuzo(m) vala, s kerde Dobo Judit engem, kit zicz vala te az eyen. En az en egjugiusegem szerint mondam, kit zit-ta(m) volna, en nem zitkozodtam [SzJk 70]. 1812 az magam balond egy Ugyűségemből Levágtom a Méltóságos Udvar Marhájoknak halo kosárját az Eszténa Dombon [Zágon Hsz; Szentk. II].

5. feleszség, hibbantság, ütődöttség; țicneală; Vetracktheit. 1775: Czigány vagyok ugy tetszik hogy Kis Muntselen lakom Ennek egyögyűségi látván s mások is közönsegesen annak referálván el botsáttatott [H; Ks 114 Vegyes ir.].

egyűld 1. egyöld

egyűnnet egyik helyről, egyűnnet; dintr-un loc; von hier/einer Stelle. Szk: ~ és/s másunnan/másun-nat innen-onnan. 1712: az Uta(n) kezdenek egyűn-nen és másunnan oda telepedni [Kilyénfva Cs; L.Lt 160]. 1767: az alodialis szántó földek végeiből szoktanak számára^a egyűnnet s másunnan excin-dálni [Nagyernye MT; L.Lt Fasc. 129. — *Ti. a jobbágynak]. 1768: feles gabonat vett az utan egyűnnet s masunnan [Martonos U; Pf] * ~ (is), másunnan/másunnat/másunnét (is) egy helyről is, másunnat is. 1597 32 Eitel Etzetet Eggiwnne(n) Masűnnet is ... f 1 d 92 [Kv; Szám. 7/XII. 127]. 1609 Soos kaposztat Eggiunnenjs massűnnanjs hordattam f. 6 [Kv; i.h. 126/IV. 219]. 1678-1684: Mivel I(ste)n ke(gye)lmeből volt edgyűn-nenis masunnanis egybe szedettetet penz, de az Tsehi szept Templomnak sendelyeztetesere erogaltatot az penz [Szilágycseh; SzVJk 127]. 1680 hallotta(m) másoktól hogy lpcogatot e-gyűnnetis masunnatis [M.köblös SzD; RLt 1] * ~ vagy másunnan egyűnnet vagy másunnat. 1718 mikor eszre vesze(m), míg edgyűnnet vagi másunnan gyűjthetném öszve embereimet kikkel resistalhatnék [Fog.; KJ. Rétyi Péter lev.] * mind ~ s mind másunnan innen is, onnan is, min-denűnnet. 1589 Kővetkezik rend zerezt A menj penz mind eggiunen s mind masonon en kezemhez iott [Kv; Szám. 4/XI. 15].

egyűnnet-másunnan innen-onnan; de ici de colo; von hier und dort. 1757 az marhaj, ugy másokeis, idestová él mene(ne)k, tevejedte(ne)k, es edgyűnnet másunnán kéretették elő [Uraly MT; Berz. 14. XIII. 36].

egyűnnet egyik helyről, egyűnnet; dintr-un loc; von hier/einer Stelle. Szk: ~ (is), másunnat is innen is, onnan is. 1575: Myert hogi fogiatkozás leot az Kiral Retiben honnat az fayedelennek zwksegere zena Takartatot az Zigaretken Talal-ny valamit aztis kazaljak meg Ahoz Minden ferta-liokból zakastasson byro vra(m) es egywnnet Masswnatis gywlyén Be az zena [Kv; TanJk V/13. 125b]. 1584: Ha ky penigh az Chiaplarok keozzewl illien dologban tanaltatnek, hogy az bor wiueeket eggyeunet is, masunnetis el hitetneie, eggiknek borat alazwan, masiknak penigh dichirűen .. Tehagh Egy forintal bewntessek [Kv; KvLt Vegyes III. 12]. 1588: addegh Eottweos Andras theor-wenyet Biro vram halaztana, hogy megh Jecwen eggywnnetis Masunnatis a' feo Aztalhoz az feo feo vram, Azoknak tanachawal minden megh Allandot megh Maradasokra veghezhetnenek [Kv; TanJk I/1. 71]. 1592: hordatta(m) Bort cō kemeknek Notarius vra(m)tol f 2 d 4. E felet eggiwnnetis masunetis hordatta(m) 25 eitel bort ... f 2 d 20 [Kv; Szám. 5/XIV. 123]. 1625: Lepes Mezet eggiunnetis masunnatis kellet Vrnk aztalara mjin-den nap ket vttal zereznem [Kv; i.h. 16/XXXV. 66]. 1682 az borokatis ..., az kiket esztendonkent percipialt edgiűnnetis masunnetis computu(m)ban

veven talaltuk in Universum Urnarum N 2635 vedernek [Kv; RDL I. 161] * *se ~, se másunnét* sem innen, sem onnan, sehonnán. 1740 : Nem tudom nem hallottam hogy eddig az ideig a sinfalviak az Rákosi Csordát hajtogatták volna se egyűnnet se másunnét az magok nyomás hatarokból [Kövend TA; Borb.].

egyűnnet-másunnet innen-onnan; de ici, de colo; von hier und dort. 1741 a' Ház helyekis edjűnnet másunnet, Hetven hat helyekkel meg szaporodtanak [Teremi KK; Ks 69. 50. 44].

egyűtt I. hsz I. egy helyt/helyűtt; intr-un loc; an einer Stelle. 1570 : Mykor az Besterchey Zokadalomba Jar volt, Es egywt Lattha hogy egybe gywlekeztek es zayganak, es hogy oda Jutot volna hallota azt hogy firthatyak volt chigan esthwanet hogy Te hasitad meg az pap keonteset [Kv; Tjk III/2. 59]. 1574 : Enneke(m) Nem kely az esse kwrwa semmyre De addeg Boszont hogy en meg lessem egywt Es addeg ely vagdalom hogy Isten Imado leszen benne [Kv; Tjk III/3. 380]. 1589 A scholaban a mester haza felet egy nagy kamaraba(n) az falt eggiut által vagattuk es aytot chynaltatunk [Kv; Szám. 4/IX. 16]. 1591 Boncidan az sokadalomban, mikor kenieret akarnak venni az kenier zerben, az Kis Mihali mindenwt Vtanna(m) iart, es ahal az kenierhez akartam niulni, eois ott toliogott mellettem ... Vegre mikor eggiwt kinieret veottem volna, akarom meg adni az arrat, tahat az Erzint el meccettek, es sebembeol mind pinzesteol el vitték | Ieoue hozzam Kis Orsik, kerdem teolle ha Igaz volna az, hogy Boba Catus eotet azon kerte volna, hogi az Teglas Antalne ganejaban vinne nekj, hogi el valazthatna az vrato, erre azt monda ..., eo eleget iart vtanna de zeret ne(m) tehette, hanem eggyiwt az kert mellet veot fel affele rutsagot [Kv; Tjk V/1. 133-4, 136]. 1597 az oldalon wgyan iol menenk ele eggywt az wetis közöt meggy allanak [Girót SzD; Ks]. 1604 Aztis meg neuesze az az Istián hogy az kettej az eokernek eggi vagio(n), s meg az eggi eggi [UszT 18/164 Petrus Gal de Kenos pp vall.]. 1721 az to az őszön igen tele liven ugy fagyot el az vize az malomra ki fojvan az jegnek az szilei fen maradot nagj Üregi alat meg halotam hog jártanak az halak egüt jukat vagatok be nyúltam egy Csuka akada az kezemben [TKI Mihály deák gr. Teleki Pálhoz]. 1724 egykor átal fordúlok Vársárhelyrül Sz. Királyra Pekri Uramhoz, bé mégyek a Cseléd Háza egyűtt előmbé áll a Leány, engem rútol átkozni kezd [Náznánfa MT; BK. Etsedi Sámuel (25) nb vall.].

Szk : ~ is, *másutt* is itt is, ott is, itt-ott. 1586 : Ez orsolia mikor engem zolgalna, ... ez leanyra gyanakotta(m) mindenkepe(n), hogy el telek ideye eggywtis masuttis hallam hogy buzamat Arulta, es beortis lopot [Kv; Tjk IV/1. 569 Tothazy zeóch Mihály vall.]. 1594 Restal az varban egguttis masuttis, jsmet az var eleöt valo Zeker zenben es hordos zinben veretlen es vert hordo es altalagh No 186 [Somlyó Sz; UC 78/7. 14-5]. 1625 : szasz

molnar Tamas, es nagj Janos, ez haro(m) nap foldoztak eggiuttis masuttis [Kv; Szám. 16/XXX. 22]. 1641 : Kozla Gergelj ... bir eggiuttis masuttis egj egj kis kaszalo reteczkeket [Kisgoroszló Sz; GyK X. 30. 8]. 1643 Vitező Jonas Deak Uram azt az sunmat semmikeppe(n) magatul le ne(m) tehette uolna, hanem eggiutis masut is io akaroitul kenszeritetet meg szerezni [Déva; JHb Fasc. 53/p]. 1653 : Dobo Judit hon nem letemben hitötlenöl eczakanak idejen eugem el hagiót Annakutannais aual hogi eö engem el hagiót egiutis masuttis sokat vendegskedet [Szjk 70-1]. 1675 itt Fogarasban vagyon valami hitván házam, de hozzája valo majorkodásra való külső alkalmatosságom csak egy talpallatni-is nincse(n) hanem hogy ha valakitől kaphatok á-beli szükségemre drága pénzemen egy darab magh ala valo földet, es egy kis reteczket neha neha egyuttis masuttis [Törzs. Fogarassi János portai posta lev.]. 1679 : együtis, masuttis egyszeris s mászoris Tudomanyos Boszorkany személy(ne)k mondott [Dés; Jk]. 1682 : engemet minden igaz ok nélkül egyczeris maszszoris, egyuttis masuttis az Varos közönseges uczaian Laponak es Ornak kialtat [Dés; Jk]. 1699 : egygyütis, masuttis szolgált [Paszmos K; LLt Fasc. 140]. 1726 : egyuttis, masuttis azzal bestelenített és diffamalt, hogy én 33 fő káposztáját el loptam volna [Dés; Jk]. 1745 Sárándi László ez Ifjú Legény, hol lakjék, nem tudjuk, mi ugjan Nemes Békes v(ár)(me)gyében láttuk, ott napszámoskodott, edgütt is masutt is [Bogdánd Sz; WLt]. 1748 olly kedvetlen szókot ... ejtett és szóllott ..., melyeket Kgld edgütt is, masuttis spárgált, és hirdetett [Told. 20a] * ~ ..., *másutt* egy helyt ..., más helyt. 1699/XVIII. sz. e. f.: az Mező Bándi ... nemes udvarháza-mot mint hogj meg szagatni igen káros volna ugjis hagjom hogj az két Fiaim Péter és Ferencz között két felé osztolának ... ha egyűtt egyik(ne)k valamivel nagjot jutna masutt vice versa potlod-gyek annakis mással [Mezőbánd MT; MbK] * hol ~, hol *másutt* hol itt, hol ott. 1586 : Hol egwt hol maswt miért hogi akkor taiban szendelt nem hoznak vala veottem Eöt ézer es het zaz szendelt ezereuel f 5/50 [Kv; Szám. 3/XXIV. 16]. 1715/1752: mezei örökségek vannak el zálogositva hol egjűtt hol masutt [Mezőkerék K; LLt]. 1716 : Alodialis Szanto földek az Lakosak(na)k relatiojak szerez distincte Curia utan nincsenek hanem ... hol egyűtt hol masutt aconomizáltak eleitől fogva az antecessor Possessorakís Colonicális sessio utan valo földeket fogván fel [Grid H; BfN 92/4]. 1718/XVIII. sz. : Falu közönseges Földei-is vadnak hol édjűtt, hol masutt jút nyil szerént ezen Colonicális Sessio után [Inó Sz; Berz. 7. 68/1]. 1721 Boros István a revolutio alatt abalienálódott, az Er mellet Dioszeg s Bagamér táján hol egyűtt, hol masutt lakik [Somlyó Sz; BfN] * *se/sem ~ se/sem másutt* sem itt, sem ott. 1570 : Panazolkodnak egynehan vrain az kereskedew Nepek feleol kyk hwl kolosvariaknak hwl Debrechenyeknek Newezyk Magokat, sem eggywt sem Maswt eoreke-sek, Es vgy Eltetyk Magokat [Kv; Tanjk V/3.

13a]. 1689 : az litigansok egi massal mind az karrol es költségről is megh be kellőttek egi mas(na)k 25. forint vinculum alát kezeket be advan az karos Atyafi hogy ennek utanna sem együtt sem masut ezen dolgot nem pergallia es szemere sem veti ezen Aszzyon allatnak ki velle előttünk megh be kellét [Aranyosrákos kör. TA; Borb. I]. 1730 : az en szájból teljes életemben Világra való ember azt az szót nem hallotta, hogy mondtam volna a leg aláb valonak is, nem hogy Szabo Joseph-nek mondtotta(m) volna sőt Szabo Josephet sem edgyütt sem masut elcis nem hoztam [Somlyó Cs; Ap. 2]. 1732 : laponak mondott, bestelenített, ..., de Sem eggyütt Sem masut meg nem bizonyithatta [Dés; Jk]. 1757 Se edjutt, Se masutt nem láttuk, s nemis tudjuk hogy a Farkas Pál Uram földéből . . . elszántatott volna [Nyárádsztrbenedek MT; Told. 28] * vagy ~, vagy masutt itt vagy ott. 1699 lehetett az hogy en vagy edgyütt vagy masut . . . szidkozottam [Dés; Jk]. 1750 hogy az Uraság kaszállóit edgyütt vagy masutt maga számára kaszáltatta volna, nem tudom, s nemis hallottam [Sz; Told. 3]. 1762 : Tudgyaé, láttaé, hallottaé és kitől a' Tanu . . . hogy . . . vagy edgyütt vagy masutt bővön forgattanak volna titkon vagy nyilván pénzt, vagy másnak is attanak volna? [Dob. Ks 4. VII/12].

2. ? azon a helyen; in același loc; an der Stelle. 1507 Eleozor hagyom az En feleségem(nek) az Bozy tot mynd az molomal egyetembe . . . mert mykoron Isten Nekem Byrta vala, Eo hozzot <E>n hozzam Barmot pezt kyket En Egyut el koltote(m) [Kv kör.; Nyírk VI, 186 és hm. Cheh István végr.].

3. ugyanazon a helyen; in același loc; zusammen ↔ egymás társaságában; impreună; untereinander. 1546 : (A ménest) Ez yewe Nyaron, el ne walazak Egy masthol, hanem Bezyg (!) Egyth yaryanak [Radnót KK; JHbK XXXVIII/19]. 1568 : Ezt tudom hogy egygyth eltenek es egygyth laktanak [Kv; Tjk III/1. 189]. 1595 Janos az Vtan felzegj Mihalni mene lakni az felesége el hagiása vtan, azúlta ne(m) laktak egygyt [UszT 10/49]. 1597 harmad ezten napia lezen holnap napon Idest harmadik napia(n) Kis Aszonj haúanak hogy eggit volta(m) ebede(n) Dauid Antallal, mert Bekesj Janos Ura(m) hazanal tart zallast ottogion^a Teóúissen [i.h. 12/35. — ^aE szó kihúzza és utána írva a következő szó]. 1598 mikor Aniammal egygyt lakam . . . egykor az aztalnal eoleonk vala, es ezeonk vala [Kv; Tjk V/1. 259]. 1600 : Tudom hogy Tibald Gergely el foglala az hazat, Sisakiat, kopiaiat, agyat, oda hozta, az vtan az azzony wgy keöltzet el onnat, mert ne(m) lakhatoth eggyt wele, sirwa keöltzet el onnat | Azt en nem tudom ki hantae neme az Alperes, tudom hogy eöted napigh eggyt laktak az vtan en ne(m) tudom mit chenaltak [Kadicsva U; UszT 15/128]. 1606 Az vtan egyt valank egizer esmet Imreh Lukachal [i.h. 20/205]. 1620 : Nagi Balint es Nagi Pál Szilvasi Janos egyöt lakanak Egyenlő örökseget birtanak [Szásznyíres SzD; Ks]. 1653 Sigmond^a Brassóhól kijött, és a hadak már mind

együtt lévén, meg is indult volna [ETA I, 62 NSz. — ^aBáthory Zsigmond].

Szk : ~ el házaseletet el. 1598 : (Zakal Ambrus) kerte volt Anjamatt hogy volna Borbely Martonnenak hogy menne hozzája feleségeol Az vthan thwdom hogy egibe menenek es eggyeott eltek [Kv; Tjk V/1. 259]. 1812 : nemis lehet kívánni aztat hogy ennek utanna edgyütt ellyenek^a [Héderfája KK; IB. — ^aAz egymással békételen élő grófné és gróf] * ~ élte együttélése. 1694/1767 hogy azért divortialtatások után edgyütt éltekben házasságok alatt quoquomodo acquirált javok és Jozságok iránt Controversiák és vizálgodások ne támadgyanak alkuvának meg e' szerent [Hr 8/16]* ~ fekvés együttálás. 1700 : (A tanú látta az asszonyt) maga szolgájával a' Cziinteremben a' borza bokorba(n) edgyütt fekvéseket és fel keléseket és sokszori jádczodozasokat, csokolodásokat szemtelen paráznságra mutato egy más testének fogdosását tapogatását [SzJk 329–30] * ~ hál. 1631 Borueine az hatolso hazban, mene, es egi keues vartatua az szolgais be mene utanna, es ugy haltak ott ben egjött . . . egi agiba(m) fekkettek le | Hallotta(m) Czetri Giörgitül magatul hogj varga Menyhartneual eggyütt Kolosvarat letekben eggyt haltak [Mv; MvLt 290. 48a, 61b]. 1640 : Az mezőn is eggyt hált ayal az szabólegénnyel — de én ezt is csak másut hallottam [Mv; i.h. 291. 233a–51a átírásban]. 1842 láttam hogy Farkas Ignátz nevezett Jóné Máriával több rendbe edgyütt háltak . . . 's még asszanyam hajtotta el onnan [Dés; DLt 85. 3] * ~ hálás. 1797 láttam is a Groffnének Csernátóni Antal Urral való öszve fekvéseket, öszve kerüléseket, edgyütt hálásokot, és közösködéseket [Koronka MT; Told.] * ~ kap együtt talál. 1584 Az en vram eyel ther be Theteo Janoshoz (így!), es hat Ninchen hon az vra, es az Azzont a' feleséget eggyt kapta Theompe Miklossal [Kv; Tjk IV/1. 205]. 1633 : Zabo Jacobne oda hiuatta Abrugit, es mint az hütös vranak melleje ült es ügi eöttek, s ittak egjött, aztis latam, mikor az katonak egjött kaptak vala eöktet hogy Abrugit, az hiubol ugratak le az Lakatos Mihaly uduarara [Mv; MvLt 290. 123a] * ~ laktában vkivel való együttlakása idején. 1844 Törvényes Feleségedé, vagy csak ágyasod; s edgyütt laktotokban illyen életetek között hány gyermeket nemzettetek? Nem törvényes feleségem, de még is azon idő alatti edgyütt laktunkban négy gyermeket nemzettünk [A.sófva U; DLt 1441].

4. egymás társaságában; impreună; miteinander, zusammen. 1570 Borbely egyed azont vallja mynthk Leorincz, Mert egywt voltak [Kv; Tjk III/2. 56]. 1586 Aztis láttam mert eggywt voltam Kemeny Jstwanne Azzoniommal, hogy Eo hanyata el Az Balattffy Sigmond fel Asatott Agasitt Az peres feöldreöl [Csapó KK; JHb XXI/48]. 1589 17 Iuny Ment Byro vram, es Kiraly Byro vramal Egyet Feyerwara [Kv; Szám. 4/VI. 105]. 1597 de azúta(n) amiwel Isten megh latogatta mind ez mostani feleségewel eggywt elwe(n) es forgolodwa(n) faradwan, kerestek [Kv; Tjk VI/1. 14].

1598 nagj penteken zabadulank megh, eggit ieötenk kj Barrabasj Lenartal Bereczkigh [UszT 13/37]. 1600: Amikor Herczegh Barbara azzonny az Magyarwechay hazatt veotte vala ... Teutsch Janossal Akkor egyyeott nem volt | Az Nap penigh mind harman egyyeott Jwanak az felseo hazban [Kv; TjK VI/1. 481, 489]. 1610: Zinte Azon Zalasra talalt Mihaly deak Meny ahul az felesége volt Kun Peterrel egeot [Dés; DLt 321]. 1631 ez minap tala(n) ugia(n) szinte(n) bor dezmalaskor valank eggit [Mv; MvLt 290. 229]. 1632: ez az Alinczi Geörgi Deak ... ezzel az Aszonial eggit szöktek onnet el az olta igi elnek hüteötlenöl [Mv; i.h. 97b]. 1633: Abrugi Geörgy be ült az Zabo Jacobne satoraba(n) Zabo Jacobneual legi mas melle ülték s ott ettek ittak egioött [Mv; i.h. 126b]. 1770: hat ökröt a miénk közi adot s együt járnak [Lekence BN; Ks 47. 67. 29].

5. egymással; impreună; miteinander. 1552: egyyewt Bezynek wolt [Berekeresztúr MT; KvAKt Mss 344]. 1598: Az teómloczbe eggit akattunk my eosze Simo Janossal [UszT 13/37]. 1633: lattam azt hog' soksor oda huiatta Azzonio(m) Abrugi Istua(n)t eöttek, jttak sokat suttogtak eggit [Mv; MvLt 290. 121b]. 1749: tavally Sztupár Dumitru és az Detentus Josziff együt birakoztak [Korollya H; Ks 101]. 1838: így egyezvén meg titkon együtt, hogy midőn szoros ráma huzatnak úgy feleljenek, hogy ne tetessek ki az hogy tölle vette volna a' Lovakat [KLev.].

6. együttesen, közösen; în comun, laolaltă; gemeinsam. 1568 Nicolaus Borbely iur(atu)s fass(us) e(st), hogy Eötole wöttek volt 3 hordo bort szöch Balas es fenesy Mihál, egyöt szakasztottak aruth vele(m), es egyarant wöttek | fenesy Mihál ez vallonak Mond hogy szöch Balassal Egyöth veszik az bort [Kv; TjK III/1. 240–1]. 1585: mikor Mihál Adüdicatawal felettet az palffalwi teteo(n) az kor az palffalwi loffeiek az falubeli jobbagoikkal egyyewth ghazdalkottak, feozettek, sewttettek az bizonsaghoknak, es farattak, futottak idestowa bizonsaghoknak producalasaba [Kisfalud U; UszT]. 1593: Genge Caspar vallia Ez egez telen eggitw cheplettem Georgiel [Kv; TjK V/1. 353]. 1597: Mind egyt eltwk faluul ez eleött azt a' szena fiüt [UszT 12/90]. 1600: a kertet le wonta, melliet eggieöt kerteltek az azzonnak az vrawal [i.h. 15/71]. 1679: az malj ökröket Kolosuaurul tamas Deaktul el loptak Kolczar Laslo es Horsa Gabor edgöt loptak el [Iklód (Kis- v. Nagy-?) SzD; RLt 1]. 1715: az orotvány földet is edgyit irtottak [Koronka MT; Told. 26].

Szk: ~ cimborál. 1800: nem lévén nekem erőm, hogy magamra szánthassak, véle kellett tizmborálnom, annak harmincz esztendeje hogy edgyütt tizmboráltunk [Déda MT; Told. 12. 113]. — A jel-re nézve l. cimborál al.

7. közösen; în comun; gemeinsam. 1607 (A) föld Egyyött vagyon Mathe hadnagyal [UszT 17/7]. 1610: engemet az Azzony el kildot meg tulni, hogy ha az Pwspeok Vram teörünye szerent el oztozotte Chiki Simon fiatal Menyeteöl awagy

nem, de azt mondtottak ennekem hog' eok semmi oztozasokat nem tudgiak sem lattakis, hanem minden keoltsegek ebetek es Vaczorayok edgyeot wagyon [i.h. 20/224].

II. nu-szerűen 1. egyetemben; împreună cu; mit, samt. 1568: Tugluk ezt hogy Cinekne (!) az leaniaual Egyeoth, harom forintoth wonek fel paloczkytol [Kv; TjK III/1. 229]. 1584: witezleo Zelemeri Petert es ... ket Gyiermeökét ... welkerbe es hatarabah leueo Rez Jozagokbah, bele wittwk, Bele Iktattwk es mind az ket nemreh Birniok mind az Benneh leueo Kiraly Igassagual eggitw [M.fráta K; Bál. 80]. 1586: 21 Marty Nagj Thamas neueöt vertek ki az Cziganok mind feleségeul egitw az cziganoknak attam f. 1/20 [Kv; Szám. 3/XXIV. 13]. 1590: Mikor az felliel megh newezet feöldinket megh osztottunk volna (így!) faluul tizes szamra mindenik tizes megh tiltá Capitan Vram, tizt tartonk peczétivel hogy mindenik tizes az eo tarsaiual egyt tilalmasba tarcha [UszT]. 1591: Pechenyetis Dizno Apropelkal kolbazzal egyywt Swttettem p(ro) f — d 10 | Araniaz Leorincz vallia az fiaual Josauul eggitw [Kv; Szám. 58, TjK V/1. 128]. 1594: 22. Marty Veres Istuan witte Balasi Balinthoth az eotenöst, az ezwsteos Botokkal Eggeoth. 2. Iouan postan Thordara [Kv; Szám. 6/IV. 15]. 1595: Sombory Sandornak Farkasnak es Gabornak ez harom rezre Jutottanak Somboron ket Aranj lanchok ... Ezekis Somborj Sandor vgj minth Curator kezenel vadnak az eo maga rezeul egyeot [Zsombor K; SL]. 1596: Egy Bechy zar aythora walo pantal sarkal egyyewt [Kv; RDL I. 65]. 1598: Balassj Ambrus mondotta hogy Zabo Georgyel egyeott kerthek megh az leanth Ersebetet Zabo Georginek [Kv; TjK V/1. 238]. 1600: Dobay Imreh, attiafiailal eggitw tilalmat teött wolt Dobay Janos elle(n) walami eöreksigh dolgalot [UszT 15/205]. 1604: maradanak aruay, mely aruajnak otalom(m)e (!) mynket az en Atiamfiaual Kachio Jakabbal eaz J. Aszony vrauul eggith valaztanak teob atiankfay | Jeöjen oda laknj az A lakoul zolgallyon velünk eggith [i.h. 18/49, 63]. 1606: My Akaratunkbol ment Matç bele az Aruakkal eggit mind az ket fele aruakkal az Gere Andras es Gere Gergely Aruayokkal egietemben [i.h. 20/192]. 1610: mikor az falú birsagban megh hirdette hogi az Kapu czinalny menyen minden ember ö is el ment a faluul egöt czinalta az kaput [i.h. 40a]. 1622: Teöredk Istua(n) feleségeul Zabo Sophiaual eggitw zabad akarattiok zerent es eleö nyeluekkel teönek mi eleottwnk Illieni vallast* [Kv; RDL I. 118. — *Köv. a nyil.] | Egy kaszalo fw Eh meszeo* alatt Erdejevel egjeött [M.borzás SzD; SzJk 2. — Olv. Ehmezöl]. 1643: igerte volt magat iövendö hazassagra. De tölle megh idegenedet Attiafiailal egieöt, es az Eccl(es)iatol attol valo szabadsagot kuan | ötöt mas Idegen helyre nem viszi, hanem ugian Pulionbau vellek egieöt megh marad [SzJk 60]. 1648: eo neki az falus biro az faluul edgyit attak uolt azt az feöldet nyilaban [Fejérd K; Ks 101]. 1658: ha-

gyok az feleségemnek az Varba(n) egy haz helyet ... az ott valo ket Buza vere(m)mél edgyot | (A) kertis az házaz edgyot Jarjo(n) [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.]. 1664: mi fellakyak falustul az olla budaki havasra futtottunk vala, Tób sok futtot nepekel Egiüt [Szászfellak SzD; Born. XXXIX. 4]. 1668 edgy Molnar al(ia)s Porfiras Janos ez mostanj Haborusagos wdöben az Bujdosas közben valami Tehen Niuzasba(n) talaltatot többekel edjöt [M.köblös SzD; RLt 1]. 1732: van egj darab szőlő ... benne lévő cseresnjesivel edgyüt [Kisgörgény MT; Ks 12. I]. 1733/1813 Az Tisztelendő Kolosvári Páter Jesuiták Templomához ... Tiszt. atyaságoknak hagyom ... az Hat ujj on Tálokat, Tizenkét on Tányérokkal együtt [Kv; SLt XLII. 6. 30 P. Horváth Krisztina végr.]. 1736 Asztovátá fa eszközzel edgyütt nro 1 [Mártonfva NK; CU XIII/1. 242]. 1742 velünk edgyütt Hid kapuig el jüvén, a' kapunál inte a náddal hogy Csál járjunk az ovárba bé a' szaros malomba [Kv; Aggu. C. 12]. 1747: tsak udvarháza van eö Nganak abban az Faluban tiz tizenkét Jobbágyotska Sellérekkel edgyüt hozzá [Gagy U; Ks 83 Péterffi Sándor lev.]. 1793 egy Eesztendő(en) a magáéval együt az Exponens Ur részit is le kaszaltatta együve Takartatta, az magaeval együtt el is atta [Makfva MT; DLev. 3. XXXV. 2]. 1800: a kérdésben fen forgo földeket szántottam véle edgyütt [Déda MT; Told. 12. 113]. 1844: A poklos patak marton belől egészen a' nagy állég a' csegellyel együtt [Mv; EHA]. 1852: Az Udvar közepében egy jo, körakásu és cserefa gárdgyáju, ágosu és gémü Kut, ostarával, és ezekhez meg kívántato minden némü vassaival edgyütt [Felfalu MT; DE 4].

2. ...stól/-stól ~ vkivel/vmivel együttesen; impreunä cu cineva/cu ceva; mit(samt). 1812 a' Groffne édes annya . Leányastol edgyütt a Groff Ur eö nsza Házára menvén ott szidták alatonitották [Héderfája KK; IB.]. 1819 az Alperes ... a Dévai Ns Uradalomnak Déva határán levő Besán nevezetü tilalmas Szálás erdejébe hatalmas vakmerőséggel erdőltilalmas tselekedetén rajta tanáltatván mindenestől együtt az Udvarba bé hozatott [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

3. egybe/együttvéve; laolaltä, impreunä; zusammen. 1596 Ket gyewrew eggyk gamahos, masik egy kis rubintos nyom mind eggyewt ket aranyat [Kv; RDL I. 65]. 1599 Egy vy eoregh feoggeo eöst, mas owal eggyeott [Kv; Szám. 8/XV. 18]. 1609 Attam, minden helre eöt eöt veka zabot ezeket eözze zamlalüan tezen mind eggeöt Cub 25 [Kv; i.h. 126/IV. 60]. 1625 Volt penig Ez az Lo eggwth egibe(n) szamlalva(n) Nro 31 [Kv; i.h. 16/XXXIV. 132]. 1628 Borkanak Jutot Egi kis Rez mosar valami dib dabbal Egiwt aestimaltuk tt. f. 1. d. 50 [Kv; RDL I. 139]. 1681/1748 (A föld) ezen gleppel edgyütt 31 ölni szélyességünek találtatott [Balázsfa; EHA]. 1737: kértém Telkemre ötven egy magyar Forintokatt mar az előtti Zalagjával edgyött [Bősháza Sz; Végr.]. 1771 A Majorság és Dézma lent el tsepeltettem volt egjütt 8 kalongya [Eszmény SzD; Told. 5a].

együttélte. Csak birt. szr-os alakban: együtt-élése; convieuirea ei/lui; sein/ihr Zusammenleben. 1694/1767 hogy azért divortialtatások után edgyütt éltekben házasságok alatt quoquomodo acquirált Javok és Joszágok irant Contraversiák és vizsálkodások ne támadgynak .alkuvának meg e szerént(Hr 8. 16.)

együttesen I. hsz közösen; impreunä, laolaltä; gemeinsam. 1873 a temető közös cath. ref. gör. cath. együttesen használja [Burjánosóbuda K; RAK 18].

II. nu-szerüen egyetemben, együtt; impreunä (cu); samt. 1873 A kérvényt ma kaptam, s reggel az enyémmel együttesen Keresztúrt feltétetem [Szentmihály U; Pf Henter Károly lev.].

együtt egymás közti; dintre; untereinander. 1850: Kedves Lajos Bátyam! ... azon egygyütt differenciank vég képp el igazítása arant egy bizonyos napra terminalna ... hogy azon differenciakott egy bizonyos terminált napon enyészessük el [Bözödújfal U; Pf. Kovács Sándor lev.]. 1860: Együtt egyezésünknél fogva, a Malom vásárt már meg letnek tartván, kérem az áraba, a mint lehetne [Pf. Pálfi Dénes lev.].

együttlét együttélés; convieuire; Zusammensein/leben. 1573 veres Sigmondnak halala vtan Eozwegzegeben atta ely az felesége 16 Eokret es zekeret, az vtan Ment volt Janos deakhoz, azzal eggw letében keoltotte ely tehennit az my Marat volt [Kv; Tjk III/3. 165]. 1578 Az epwlet aedificaltatot, az my Attiankiawal Egywt letében [JHb XXV/6]. 1615 az Attyaual Antal Hadnaggal es az Anniaual eggüt letekkort epitette uolt [Szentimre Cs; LLt]. 1636 uálá egy aztaga az Azzonynák, es Rado Peterrel edgiut letekben cziepletek el [Mv; MvLt 291. 65b]. 1734 azon marhak egész együtt letében az relictaival N. Fekete Mihály Vr(amna)k az Actrixot jure avitico illető széna funek proventussabol intertentaltattak [Torda; Tjk 1. 31].

együttlétel együttélés; convieuire; Zusammenleben. 1631 egjüt letelen epitette Halom Kata az Uraval az hazat [Mv; MvLt 290. 58b].

együtt-másutt imitt-amott, itt-ott; ici-colo; hie und da. 1637: Ugyan affele feoldekben eggywt masut Cubul N. 13 [A.komána F; UC 14/42. 185]. 1652 Egyeböttis együtt masut van affele faragot kü műbe valo az Várba [Görgény Mt; Törzs]. 1706 Vagyon penz adósság edgyütt masutt f. 458 [Hsz; Törzs. Rákóczi inv.]. 175: engemetis el küldett volt udvarbiro uram Parrora, Gridre, Persanyra, Sinkára, és Sarkaiczára* Dézmálini, melyet nagy félelemmel vihette(m) véghez nemis mertem a Faluba(n) hálni, hanem Csak a mint lehetett együtt másutt Lappangattam, mig azon Dézmálást el végezstem [Fog; Utl. — *Mind az öt település F-ban].

együttvéve együttesen; laolaltá; zusammen. 1580 k.: forro kalara Azzoni nehaj vjtezeo Illiessy Kozmane Nagy beoleoni ... azt vallia hogy mikor Illiessy gaspar bwdosek vala az bekes hada vtan engemet eggiwe hozza hiwata az vrmeossy erdeore [Miklós-vár Hsz; HSzJP].

együttvé 1. valahová, egy bizonyos helyre; unde, intr-un anumit loc; zu einem bestimmten Ort. 1580 k.: forro kalara Azzoni nehaj vjtezeo Illiessy Kozmane Nagy beoleoni ... azt vallia hogy mikor Illiessy gaspar bwdosek vala az bekes hada vtan engemet eggiwe hozza hiwata az vrmeossy erdeore [Miklós-vár Hsz; HSzJP].

Szk: ~ is, máshová/másuwa is ide is, oda is. 1625 Geortia keolt eggiejs masuwa 6 ... d 16 [Kv; Szám. 16/XXXV. 29]. 1629 enis attam volt Wistaban mez feieben penzt ki negyedfel forintig egyieis mashovais [Kv; Tjk VII/3. 107] * hol ~, hol máshová hol ide, hol oda. 1597: Istwan kowach vallia Hallottam azt hogy mind Leorincz kowach mind Andras kowach wolt volna ados hol eggiejs s hol masowa was Arraba [Kv; Tjk VI/1. 43]. 1767 engemet gjakran el küldettenek hazul hól Potsfalvara hol együve hól máshuwa, de mi okon küldezettenek, en Semmit abban eszre nem Vehettem [Abosíva KK; Ks 4 St. Szabo (14) jb vall.].

2. ugyanarra a helyre; in același loc; zu demselben Ort. 1591 a peres haz feiedeleme volt abban oly Ember lakot ki ado fizeteo volt Es peniglen az varossal egywé zolgalt feiedelem suksegere mindenbe(n) [UszT]. 1593: Zin Vczaj Kis Georgieot es Vadalma Gergelnet fogtatuk meg hogj eggiwe Volt Jarasok Attunk az fogtataser d 8 ... Az Teorueni ugj Talalta hogj Harmad Harmad magokal menchiek magokat alioquin halalt zenuedgienek [Kv; Szám. 5/XX. 172/2]. 1716: a Tavaszb gabonát mind eggiwe kell vettetni [Szászkerd K; LLt Lázár Ferenc ut.]. 1747: Anno praesenti 1747 Die 15ta Mensis 9bris Mlgs Groff Erdelyi Gubernator Ur Dobrai Districtusbeli Dominiumában azon Dominiumi Dézmálására együvé Conflualtunk volna ... mentünk azon eo Excellentiája ... Allodialis 12 Kalangya Szénája oculatiojára [H; Ks LXII/21].

3. egybe; laolaltá; zusammen. 1775/1802: mentünk ... az említett Túrka Peraalor (!) nevezetű árkos helyhez a mely Nevezetis Magyarul teszen: a Bércz tetőről az oldalan le jövő ... arkoknak együvé valo fójások helyét, vagyis árok főt [BSz; JHb LXVII/3. 71]. 1783 egy egy kaszáló nyilat birván kényszerítették és kertek barattságos szeretettel minket hogj együütt meg edgjezett akaratóból egy mást stringalo Constitutionis Punctumok mellett applicaltunk edgiwe, és nem tsak gjezüvel, hanem sántzalis jo modgjaival vennők körül [Ádamos KK; Pk 7]. 1820: Ezen helység három határát együvé fel véve fele jo s' könnyebben mivelhető s' takarodo, a más fele pedig alább valo, és nagyobb munkával mivelhető, s' bajos takarodo [Bágy U; MvÁlt Usz-i urb. összeír. 2].

Szk: ~ hordat egybe/összehordat. 1585: Kezdettk az le dőlt falnak keowet egy rakasban hordatny, es az meszet egy eowe, attunk az nap

eot Embernek f 0 d. 50 [Kv; Szám. 3/XIX. 34] * ~ mérettetik egybemérettetik. 1777/1780: Az Érdők edj mástol nem distingváltatnak, hanem ... mind a kettő egész accuratioval együvé mérettetvén lett Napkeleti Szélessége Ul. Reg. 160 [Somkút SzD; JHbK LII/3] * ~ számlál egybe/összeszámlál. 1771 mindenestől az vrbarialis Tőkékettis s egyéb aproság fa darabakatis edgiwé számlálván vittünk 120 darabát [Batrina H; JHb 93/XIX. 6] * ~ takarlat egybehordat/gyűjtet. 1793 egy Esztendőben a magáéval együütt az Exponens Ur részt is le kaszáltatta, együve Takartatta [Makíva MT; DLev. 3. XXXV. 2].

4. ~ bír osztatlanul/közösen birtokol; a poseda nedivizat/in comun; ungeteilt besitzen. 1591 Ezt ez peres feoldet tudom hogj Lukacz Imrehnekis az falw Nyl feoldeben atta vala, es Nyl feoldul birt falw számára, Ezt ez feoldet mi ketten együve birtuk Lukacz Imrehwel feleségeonk wtan mint egj tizen hat ezendeigh mert mi nekeonk feleségeonk vta(n) atta vala az falw nyl feoldwl [UszT].

5. ~ fekszik összefekszik; a se culca cu cineva; sich zusammenlegen. 1600: mind harman egyeott Jwanak az felseo hazban, hogy vtolsoban ez fogoly azzonnyal be rekezkedenek es egyewe fekwenek vgy menek en az Zomzedhoz es vgy Jelentem ez dolgott meg [Kv; Tjk VI/1. 489]. 1632: megkérdezték, ha vagyon felesége, s azt mondották, hogy vagyon, mert itthon együvé fekűdenek [Mv; MvLt 290. 94b—8b átirásban].

6. ~ fér összefekszik, együtt hál; a se culca cu cineva, a dormi împreună cu cineva; sich zusammenlegen. 1812: Beretzki Sándor Dioszegi Máriával a' Lakadalmi Solemnitas előtt elsőbe reconciliálván, minthogy már előre együvé férték volt [Gyalu K; Rak 23].

7. ~ fog egybe/összefog; a injuga laolaltá; zusammenspannen. 1610: az marhatis nem eggiwue fogtuk uala, ha nem fele másul az eo marhaia melle [UszT 4/9b]. 1800: Ifiu házós koromba nékem tő szomszédom volt, Popa Juon, és az Attya Popa Gligor, Kikkelis együvé fogtuk marháinkat nem lévén nékem erőm, hogy magamra szánthassak, véle kellet tziimbórálnom [Déda MT; Told. 12. 113].

8. ~ kel egybekel, összeházasodik; a se căsători; sich verheiraten. 1600: Amikor Herczegh Barbara azzonny az Magyar wchay hazatt veotte vala Teutsch Janossal Akkor egyeott nem volt, mikor eoze keoltenekis az vthan sem lattam hogy semmy ezeost marhat zerzet volna Teutsch Janos ..., Annak eleotte minek eleotte egyeoue Nem keoltenek vala penigh lattam hogy zep ezeost myweket es eolteozeteket chinaltatott maganak [Kv; Tjk VI/1. 481]. 1736: minek utanna egjgiwé költék, öt Hétre Gyermekiek lött, és kintelenítettetek Ekklesiát követni [Dés; Jk].

9. ~ kerül összekerül; a se întâlni întimplător; zusammengeraten. 1736: (Az asszony) az eltított Simon Márton nevű legénnyel együvé került [Dés; DLt].

10. ~ olvaszt összeolvaszt; a topi laolaltá; zusammenschmelzen. 1698: ha az Arannyokat

edgyüve olvastyák mind színe s mind valósága meg lézen, mivel csak valami színének fel éresztésében vagjon hiba [Nsz; KaLt Apor István ir. Simonffi Mihály lev.].

11. ~ *ragaszt* hozzáragaszt/tapaszt; a alipi; anhaften. 1681 Vajda Hunyad vára . Hinto szín ... együvé ragasztva az Istalloval, azért sindelyezesis mind egi végben vago(n) [Vh; VhU 505].

12. ~ *szánt* a. együttesen szánt; a ara impreuná; zusammen pflügen. 1570: Ewele wgj zymboral volt Eottues adoryanne hogy egygywe Zanthsanak Es hogj az ew lowaywal zantottak volna, Azonba az Lowakat megh ozttyak es ely vezyk az azzontwl Nem zanthatya megh az eo zeryt, Es az okaert ad neky egy keobel Bwzat loway Mwnkayaba [Kv; TjK III/2. 166]. — b. egybeszánt; a ara laolaltá fără haturi; zusammenpflügen. 1762 (A földeket) Kiszo Isztratyi mind edjüve szántotta [Merzösolymos K; LLt Fasc. 154].

13. ~ *találkozhatik* összetalálkozhatik; a se putea întâlni; zusammentreffen können. 1790 irtam Folthrais, Guraszádárais Jantso uramnak, hogy jól szamba vegyük miféle naturát ígérhesünk, és hogy Déván egygyüvé találkozhassunk [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

14. ~ *tart* kb. együtt tart/őriz; a ține/păstra impreună; zusammenhalten/bewahren. 1600 Ha my penzth az uagy araniatth Almady Gaspar Eő neky adoth . El nem akarya Almady Ballynth Idegenytenj seotth ha az zeőksegh kyuania Jo mod zerenyth kezys lezen mind az araniatth mind az penzth az attyae (l) kezében mely uagyon, aual egy Eőue (l) tartanya adny De llyen okerth nem akarya Almady Ballynth modnekeöl, az attya kezehez adny hogy nem akarya Valamy meltatla(n) Bozosagh mya az attya teölle el Idegeninczye (így l) [Légen K; JHbK XXXVIII/30].

15. ~ *tesz* összecsap/tesz; a da drumul laolaltá; zusammenstun. 1758 a Pipét ... az ő több Pipéivel edgyüve tévénk, és mindenekb(en) a' több Pipek(ne)k jegyekkel meg edgyeztetők [Betlensztmiklós SzD; BK].

16. ~ *ütköző* összetalálkozó/ütköző; care se întâlnesc; angrenzend. 1782 Borzuának* és Galgonak együvé ütköző határai bizonyos tethető meta által különböztetnek meg [Galgó Sz; EHA. — *Borzova Sz].

együvé-másuvá ide-oda; ici-colo; hin und her. 1653: Ajándékba adtam urunknak egy aranyos kupát, praefectusnak adtam 100 forint ára ajándekot, együve-másuva; exactoroknak, deákoknak és ratio-csinálónak a mit adtam, tett 400 forintot [ETA I, 149 NSz]. 1720 az Ngod szavával valóbonis munkálodtom Pater iránt de semmi keppen nincs mod benne, mivel mar mindeniket kit együve masuva el rendelte [Nsz; Ks 96 Bornemisza Imre Haller Jánoshoz]. 1724: mikor kívantatik magával* együve masuva el menjen [Kilyén Hsz; LLt. — *Ti. földesurával].

egyvalaki valaki; cineva; jemand. 1570 zabo Balinthne Igh zolt valakinek, Te azzon kinek Mondad azt, Egy valaki Nem Twgia kichoda, Igh feelt neky Neked Mondam [Kv; TjK III/2. 191]. 1653: a vajda ... mond esmét: „Mit csinálnaks mit akarnak az ebek?” melyre mond egy valaki: „Ezek — meglátod — megvínak velünk” [ETA I, 56 NSz]. 1752: vagyon egy Ujj abrosz, melyet egy valaki Isten dicsőségéhez valo buzgoságuból az Ecclesianak Conferalt [Szotyör Hsz; SVJk]. 1764: az tagadhatatlan ... hogy minekutánna az házban ötet ok nélkült meg támották, meg verték, egy valakinek lármázására az Insok meg ijjedvén az házból ki szaladtak, Murvai Janos mezitelen kardal utánna vágott [Torda; TjK V. 238].

egyvégtben 1. folytatólagosan; in continuare; fortlaufend. 1577 az Somborj Martho(n) haza melletth egi wegiben, haz hellet Merjennak Rakossy borbaranak [Vajdasztiván MT; BfN 71/19].

2. egy tagban, egy darabban; intr-o singură bucată; in einem Stück/Beifang. 1610: ez zanto föld . egi vegbe vago(n), egi darabia jrtasos [UszT 14d]. 1623 Az Egej Jstallokott zekzerentt vgy Czinaltassa hogy mind Egy vegb(en) legyen soholl azoknak heazattitt old<ala>ytt megh ne zagassak Egy földell alatt legyen mind cziak beleoll kellett az Istallokott keöz falokkal vgy által zagattny az mint felyeb megh Jrtuk [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

3. egymás végtiben, egyvégtiben; in continuare, unul după altul; in einem (Stücke) fort, aufeinanderfolgend. 1681 Vajda Hunyad vára Hinto szín együve ragasztva az Istalloval, azért sindelyezesis mind egi végben vago(n) [Vh; VhU 505]. 1687 azo(n) külső udvaro(n) egi végtben két ökör pajta, három diszno öl. más rendben meghint két pajta és ismét három diszno és borju öl. ezek mellett edgi tehén öl [Mocs K; JHbK LVI/6].

4. egyhuzamban; neintrerupt, in continuare; in einem Zuge. 1593: ennek eleotte közel 16 ezten-deőhez Menthem wala Lengiel orzaghba kjrál* hadaba, oth egy wegbe 7 ezten-deoth lakam [UszT. — *Báthory István, előbb 1571-től erdélyi fej., majd 1576-tól lengyel király is]. 1655/1754 k. jámborul szolgál és egy végbe ki-tölti Inas esztendeit [Kv; AsztCJk 14].

egyvégtében egyvégtben, folytatólagosan; unul după altul, in continuare; in einem (Stücke) fort. 1681 Erkélyek*. Ezek ighen szép rendel a napnyugot felol valo Palotak külső oldalanal vannak, mind egi végtb(en) [Vh; VhU 535. — *Hat erkélyt írnak le részletezőn]. 1694: az előbbi Jstallo(na)k es meg irt szinnek Tornáttzával egi vegteb(en) és egi mértékb(en) continualtatik ... az ... Udvarház fele continualodik, a' Gjumöltsős kert [BfR néhai ifj. Bálpataki János inv.]. 1742: Ezen ... konyhától egészen a cselédházig, egi végtiben hoszszu sendelyes épülett vagjon mely épületekb(en) vagjon egi Hintoszin, egi

Sajto szín ..., két farago árnyékok [Gyeke K; Ks 4. VII. 1]. 1783 : A' Titt. Exponens Urasagok rész erdeit bizonyosan nem tudom ... de ... a' Gyárfás és Földvári Urak részeivel egy más szomszédságában, vagj egy végtiben vadnak [Kis-sáros KK; JHb XXI/8. 17]. 1801 : Ezek mellet egy végtiben, egy Szekér Szinn [Nagynyulas K; DLev. 5].

egyveleg elegyes; amestecat; gemischt. 1648 : Egy fejr giöngiös parta, egyveleg h eörgh giöngiökkel [Mk.kel.]. XVII. sz. m. f. Egy Bársony Palást téli petymettel béltet nyuszt az Elein Arany S ezüstel egyveleg egy Sor tenyéni széles csipke az allyan Arannyal galandal szeghett [Klobusitzky lev.].

egyvivású l. egyvivású

éh I. mn éhes; flämind; hungri. 1756: az ökreink éhek és farattak lévén nem lön anyi Gratiank Balog Uram előt hogy szállást és avagy csak szalmát adatot volna [Durusa SzT; TKI]. 1778 : ki menven az Malnasi erdőre és ha valamit kaphatának mint az é farkas az mint halyuk elvetek [Málnás Hsz; HSzjP]. 1831 azt a hust magam szánomra akartam meg süttetni, mert éh voltam [Dés; DLt 332].

II. fn éhség; foame; Hunger. Szk : ~hel (el/meg)döglök éhen döglök/pusztul. 1711: az eő maga juhait meg hálnak mind, mert betegesek is azonban Széna is nem lévén éhel is meg kell döglöniek [Buzásbesenyő KK; BfR IV. 30. 26 Kis Péter (40) j b vall.]. 1718 : marháis éhel döglöni kezdettnek [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 69]. 1724 : a mi Lovak vadnak éhel is el döglönek [Ne; Ks 83]. 1756 : itt ez Udvarb(an) ... egy néhány szép kappanokat láték hogy az éhség mia leeresztették szárnyakat ..., megis döglöttek felesen belől(e)k ugj egyeb majorságokból is éhel [M.szentpál K; TKI Perlaki András gr. Teleki Ádámhoz]. 1793 : ebben az Esztendőben a Marháink majd mind meg döglöttek éhel [Kézdikóvár Hsz; HSzjP] * ~hel (el/meg)hal a. éhen hal. 1561 Ezt twdom hogy Ehelys meg halok uala [Ráton Sz; Bál. 78]. 1568 : Joth az bodog Gabriel zolgaló leánya hozam es azt monta hogy meg hal éhel, kert kenyeret tolem penzts kert kolcyon [Kv; TjK III/1. 208]. 1584 : Jeót hozzam a' chizar Istwa(n) felesége es panazolkodot hogy ehelis megh halna, mert Az vra Az apiaual Ennek [Kv; TjK IV/1. 301]. 1588 : oly nagy fogsagban ehezsen tartoth hogy czjak éhel nem hólth meg [Zsákfa Sz; WLt]. 1605 : Kglidet kere(m) Kglid az mibe(n) lehet Kglid segítsen nekik, mert ha oda lesz buzaioik mind éhel hálnak megh szeginiek [Torockósztyörgy; Wass. Lad. Toroczky St. Ebenihez]. 1625 : egyzer gyeorfy Lazlohoz Jeowe Somodi Benedekne orsolya kery vala gyeorfy lazlot hogy ne hagyja merth megh hal éhel vgy ada egy wnó teheneth neky az eoreokségre [UzstT 178b]. 1629 betegh agyaban leue(n) hallam hogy chyak nem éhel hal megh [Kv; TjK 34]. 1631 : ez a

Peter kovacz ... oly niomorult volt hogi lovastul csak nem holt éhel [Mv; MvLt 290. 255b]. 1638 Az Urak valoban úzik az Szegenyseget az Bania mivelesere, en vagyok egyik gondviselő benne, de semmit nem fizetnek ki miat éhel halva leszen az szegenysegh [Torockó TA; Thor. XVI/1 Fr. Gal (35) j b vall.]. 1653 az halál is elkezdődék ugyan ezen 1602-k esztendőn — karácson tájatt ugyan nagy pestis kezdé lenni, és igen holtanak ki éhel s ki döggel [ETA I, 78 NSz]. 1702 : gyermekivel kellett koldutaton (!) maganak különben éhelis megh halt volna [SzjK 338]. 1726 kovács lévén mint mester embernek az városon dolgoznom szabad nem volt, az czéhba bé nem vöttek az városon pedig senki csak egy darabocská kenyeret sem adott majd éhel holtam meg [Ne; Ks 90]. 1736 en Kezdi szekben jobbajot nem tarthatok mert ha hon ül, éhel hal meg [Bodok Hsz; Ap. Béli Kelemenné Henter Christina Apor Péterhez]. 1746 : Admonealtatta volt az A. ő kglme ab offo az Jt azért hogy a feleségét el Csapván, interea mig Papok előtt decidalodik dolgok intertentiojáról provideállyon, mivel miserabilis és erőtelen persona lévén félő ne hogy éhel és hidegel mások kerte alatt meg halyon [Torda; TjK III. 94]. 1755 : Fiam, ne hadgy engemetis éhel meg halni, s külgj nékemis [Mezőkölpény MT; TGsz 51]. 1779 remenkedek I(ste)nert ..., hogj Éhel halni ne hadna mind Gjermekestől ebben a Szük időb(en) [Oroszfája K; BLt 11]. 1780 : Erdélyi Uramrol az Cserei Uram Aposzárol pedig azt mondhatom hallomásból hogy mig Cserei Uram oda nem kapott addig éhel is majd meg holtak, nem hogy még Selyem köntösöket, drága gyöngyöket, s köves Marhákat szerezhettek volna a Leányoknak [Kv; BK. Sig. Kun (20) lib. lev.]. 1781 Serb Ignáth ... olyan együgyű öreg hogy ha Fija nem táplálná talám éhel is meg halna [Ádamos KK; Pk 7]. 1829 a Birkákkal sok izben Gyűjtetett konyhára valokat melyek mind ott Vajda Urnál költek el, s mégis a' Birák panaszoktatt, hogy ott azok mellet majd éhel holtak meg [Mezőkölpény MT; TSb 48]. 1831 éhel meg ne haljak [Dés; DLt]. 1832 : Nehogy ... az emberek étlen nem jöhetvén szolgálatra — amiatt az Oeconomiában valami hátramaradás és Fogyatkozás essék — Még mostis majd meghálnak éhel — hát még az öszön [Torda; BfR]. 1851 ottan éhel hal el [Dés; DLt 474]. — b. éhen döglök, éhen pusztul/vész. 1741 engedje meg az o marhajokat ide által hajtani mert meg hálnak az marhajok éhel [Velkér TA; Ks]. 1748 : éhel halna meg a marhajok [Torda; Borb.] * ~hel (meg)halhat éhen halhat (meg). 1646 : Mostanis penig it fogua tartua(n) etellel nem tapalta eo miatta ehelis megh halhatot volna ha a sok jamborok nem tapaltak volna [Kv; TjK VIII/4. 54]. 1817 : ha az Isten, és az Jol tévők nem méltoztatnak rajtunk könyörűlni ebben az Szörnyű Szűk időbe^a éhel halhatunk meg, eddig Szűkön tsak volt, de már telyességgel egy Szem Gabonám Sints, Sem tehetségem hogy vehessek [Szászssombor SzD; BfR. Szentmiklósi István ref. pap lev. — *Ezek-

ben az években a sorozatos rossz termés következtében szörnyű éhínség volt) * ~*hel való halálozás* éhhalál. 1817 kántelenek némelly helységeiben Törökbuza Csuszából, s az Erdőken tanálató Galaganya Gyümölcsből készítettett egészségtelen kenyérral gédelgetni magokat, erre nézve, hogy ... az éhel való halálozás el kerülhetődjék, multhatatlanul szükséges a' hathatos segedelem [TLt 1095 jk] * ~*hel vész (el)* éhen pusztul/vész. 1697: liszt buza nem volt mert ki adtam a jobbágyok(na)k kölcsön, mivel ehel vesztek volna el szeginyek vagy el bujdosnak volna ha nem tapláltam volna [Szilágycseh; BK. Kúrnives Gergely Bethlen Gergelyhez]. 1759 Hajkul Farkas negy okrát . szabadon jártotta, a' Groff Vram eo Nga ökrei pedig majd ehel is elvesztek, mint hogy azoknak tsak azt attá, a' mit az eő ökrei el gazoltak [Marosludas TA; TKI]. 1823: éhel kellenék el veszni házi nepemnek s magamnakis végső pusztulásra kellenék jutnom [Kv; AsztCLev.] 1833: nehogy magam Feleségem 's sok apro neveletlen Gyermekeim ehel halásra jussunk, és ehel el vesszünk [M.zsombor K; SL]. 1844 éhel veszek segedelem nélkül [Dés; DLt 1187].

Ilu. 1622 Egy kaszalo fw Eh meszeő alatt [M.borzás SzD; SzJk 2]. 1639: Emező csereje [M.köblös SzD; DHn 47]. 1643/1770 k. Ehmező [Vasassztgotthárd SzD]. 1643 u.: in Ehmező [Baca SzD]. 1643 u./1770 k.: in Ehmező [Mező-veregeyháza SzD]. 1675: Az éh mezőben. Az éh mezőben (sz) [Nagyiklód SzD]. 1712 Az Éh mezőn [Polyán TA]. 1731: Az Ehszezen (k) [Damos K; KHn 43]. 1737 Az Eszezen (sz). [uo.; KHn 44]. 1744: Az É mezőn [Polyán TA]. 1749: Az Iszezen (sz) [Damos K; KHn 44]. XVIII. sz. m.f.: Az Észezen [Zentelke K; KHn 141]. 1752 Az Eh mezőnek a Felső Szejjin [A.tők SzD; THn 6]. 1753 az Éh mező [Marosbogát TA]. 1754: az éh mezőn (sz) [Hidalmás K]. 1761/1808 az Eh mezőn (sz) [Szind TA]. 1762/1779: Az Eh mezőn (sz) [Nagypacal Sz]. 1764: Az Eh mezőn (sz) [Szilágycseh]. 1773: az Eh mezőn (sz) [Kövend TA]. 1791 Eh Domb [Kide K; BHn 95]. 1793 Sásas és Éh Mező n(evű) bokros hely [M.kiskapus K; KHn 171]. 1795/1807 Az Éh Dombon (sz) [Kispetri K]. XVIII. sz. v.: Az eh Mező nevű helybe (k) [Borosbenedek AF]. 1807: az Éhmálnak végénél fel menő ösvény [Sövényfva KK]. 1815: Az Eh völgyben (sz) [Szék SzD]. 1816: az Emezőn (sz). az Émezőn (sz) [Marosbogát TA]. 1822: Az Evölgyben (sz) [Szék SzD]. 1823: éh mezőbe [Szépenyerűsztmárton SzD]. 1832: az Eh mezőn [Aranyosrákos TA]. 1841 az Eh mező ... éppen közel, és a' Falu mellett van s nemis nedves, és éppen temetőnek való [M.kiskapus K]. 1864 Eh Domb [Kispetri K; KHn 291]. 1891: Íszek [Kalotasztkirály K; KHn 57]. — A jelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

éhen étlen; fára mincare; ohne Essen. 1816: három napp, és három éjjel ehen és szomjan tartotta [M.fráta K; KLev.]. 1816 u.: három nap

ehen és szomnyon tartotta | egy darab ideig ehen bögött volna [i.h.].

éhen-szomjan étlen-ítlan, étlen-szomjan; nemincat si nebüt; ohne Trank und Speise. 1702: Házától sokszor el kellett Ura kegyétlensége miá menni es masók pinczéjében, kád alatt, kamarába(n), haz héjja(n) éhen szomjon lappangani [SzJk 338]. 1816 u.: tehenei, Juhai, sertései, a hosszas meg rekesztés ehen szomjan tartás miatt meg vetettek [KLev.] | ött Napokig ehen szomjan tartotta [A.szovát K; i.h.].

éhes flämind; hungri. 1840: megeresztették ehese marhaikot minden kár nélkül [Dés; DLt 930]. 1842 én el faradva, és ehese is lévén [Dés; DLt 916]. 1847 ehese ökrei | az Marhák ehesei lévén [KLev.].

A címszó *ehese* ejtésére nézve l. MTsz, de így ejtették e század első felében Désen és környékén, sőt így járja ma is a székelységben [vö. TSzj] és alkalmasint másutt is.

ehetik a putea minca; essen können. 1592/1593 azt mondta az ... Molnaris, hogy amaz porondra az viz keozze hajchiatok, ott ehetik barmotok, mert az keoz feold [Szentmargita SzD; Ks]. 1597 talatnak oly emberek, akik eomagok az kenierben sem ehettek meghis két harom zolgat tarthanak ewegre hagi az ideo ele leöwe(n) az zeoleő myre iartassak [Kv; TanJk I/1. 294–5]. 1637 eötet arra kerte Szy Martonne, hogj keniek meghi az lovaknak az fogat szappannal, hogj ne ehettek [Mv; MvLt 291. 78b] | az Estve hogi Ide amazhoz Azzoniom aniamhoz haza Erkezem mondam, hogi Azzoniom ha volna keginek valami szep Uy hala feözethetne kegid azt ennekem mert En olliant Ehetnem [Noszoly SzD; Wass]. 1638 Az Urak Annysra miveltetik velünk az banyat, hogj az kenyerbennis aligh ehetünk [Torockó; Thor. XVI/1. Mich. Krise (29) jb vall.]. 1752 bizony vékony egeségben (!) tölttem időmet, erőltetem magam, éppen hogy nem fekszem, Semmit nem ehetem az lepetem érzem, s gyomramat hogj nehéz s fadjágal [Szentdemeter U; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.]. 1807: Egy kiseded ... nagyon hitván Kantza Ló, fogai hijánossága miatt a' szalmát őt szénát nem eheti; a széna murva és Abrak ha eleibe tétetnek dörmétseli [DLt 856 nyomt. kl]. 1823: hogj czellyat nem érte ujra réám jött az ételembe ... belé pókdösöt, hammúval meg töltötte, egy falatot sem ehettem [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827-hez özv. Vadadi Filep Borbára (40) ns vall.].

Szk: igen ehetnék nagyon ehese. 1573: veszen egy kulachot az piachon es Mond hogi igen Ehetnek es Ihatnek [Kv; TjK III/3. 278].

éhezés fläminzire; Hungern. 1588: Kendi Sandor rea kwldeoth feleségemet meg fogatta oly nagy fogsagban ehezesen tartoth (!) hogj czyak ehel nem holth meg vgy annira hogj zawat sem vehettek az nagy Ehseg mia [Zsákfva Sz; WLt]. 1525 az Jo szanto Wdönek eu Töllem heaba való el mulasat, Marham(n)ak sok ehezset ... <nem

ak>artam uolna huzon eot forintert [UszT 109a]. 1731 Székely Péter az ehezés és tetvesség mián ollyanná lett vala, mint egy szenes tőke [Szentlélek Hsz; HSzjP]. 1773 az Aszszony . . busul erőssen, hogy a kis Fia elvész a tsetstül valo elmaradás és ehezés miatt [Selye/Magyarós MT; Bet. 7]. 1776 Mely éhezések mián azon bé hajtott Sertések majd egészszzen el száradtanak [H; Ks LIX. 13].

éhezett kiéhezett; infometat; ausgehungert. 1799 meheszenek haza ehezett Marháikkal [Názánfva MT; Berz. 4. 31. N. 27].

éhezik 1. a fláminzi; hungern. 1574 (Borbára) Ieot hozza es panazolkodot hogi Eyhezik, Eo teolle kert hwl ket penzt hwl egi garast [Kv; Tjk III/3. 362]. 1606 Az eó eokretis el vitték volt . . hogy ott ne eheszek [UszT 20/10]. 1766 itt különben nem is ehezik [Szentháromság MT; Sár.]. 1773 az Aszszony . . engemet fel küldé, hogy az ártatlan kis gjermeek sokat siránkozván s ehezvén a Dajka nem léte miatt éhel halásra ne jutna [Selye/Magyarós MT; Bet. 7]. 1806 Marhái tovább ne éhezzenek [Szováta MT; i.h.]. 1812 : A marháink már ez után lábra kapnak, az ételek az általlis meg szaporodván, de edig tsak eheztek nem lévén Sem fű sem fa levél [EMLT].

2. ~ vmire fáj a foga vmire; a-i lása gura apá dupá ceva; er spitzt darauf. 1570 : Ezt halwan az azzon, Mond Simo(nn)ak Bestie kwrwafy legy, vganis Mindenkor az Eotthues Adorian Marhaiara eyhezel [Kv; Tjk III/2. 166].

éhező I. mn care fláminzește; hungern. 1607 : Miert hogy az Vasarhely gywlesben el viúek az Colosuariaktol az Aknakat, Ngod penig meg ighire, hogy modot mutat honnan vegyek meg sümmaioakat. Keonyeorgwnk Ngod(na)k az Varos mellet meg tekintue(n) az sok zegeny ehezeo keossegwtl zedtek azt fel, kik most sirnak Rinak rte talallyo(n) modot benne honnan Conte(n)-taltassanak [Kv; RDL I. 80]. 1817 jobb mi keveset is kapni mint hogy sokra emelödgýék, a mi kevés jöne is attol el ne essen az ehező nép [T; TLt 542/817 (belekeveredve az 1317/817 jelz. csomóba !)].

Hn. 1584 : Az Ehezézo domb [Csapó KK; JHb XX/45].

II. fn éhező (személy); infometat/ä; (der, die, das) Hungernde. 1819 : nem kellett az étel az éhezőknek a mely ritka dolog — mint a fejr hollo [Berkeszpataka Szt; Ks 67. 47. 28].

éheztet étlen tart; a ține nemincat; hungern lassen. 1595 : 19. July : Miert hogy az Olahsag böitelt, főzettem Olaios kaposztat nekik : Radnothi Istfian penig azt keúanta hogy eleget adgyak nekik, ot ne eheztessem az Jobbagyot [Kv; Szám. 6/XVIIa. 270 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1598 k. egy yneó tehene(m) az J. kerten tett volt kart Zabiaban, melliet megh beochiltettünk es mégis harmad napigh ehezetti boriuzo tehenemet noha igazat fogattam vala az karrol [UszT]. 1606 :

egy mas marhaiat nem ehöztetthwk mert egymasnak meg Jzentük [UszT 20/90]. 1696 vagjon harmad napja hogj ott ehezetti az Tehenemet [Mikháza MT; Berz. 17. XII]. 1746 : Eltető Ferentz Ur(am) a bé hajtott marhakat külömb külömb féle képpen kinzotta, ehezettette [Szentegyed SzD; Wass]. 1767 ökreit be hajtották, s minek utanna három* ehezettették el tsapták [Koronka MT; Told. 19. 33. — *Tollban maradt : nap]. 1818 : (A marhakat) ehezetti és szomnyuztatja [M. fráta K; KLev.] | 3mad Napig ehezettette őket [A.szovát K; i.h.]. 1847 : 26 Darab Tulak borját más napig magánál ehezettette [i.h.].

éhhel-halál éhhalál; moarte prin foame/inaniție; Hungertod. 1719 : közeleb levő Attyamfiak az mostani Szúk es Sokakott ehel halakra jutatato Szúk időben . . . mellettem nem voltanak [F.csernáton Hsz; HSzjP].

éhhelhalás éhenhalás; moarte prin foame; Verhungerung. 1669 : négy vaj eot emberek szállottanak azon portiomban*, kiket ebben az szúk údeőben nagjobbara mind magam tartottam, számokra feoldeimben buzát vetettem, hogj ehel halasra ne jusson dolgok [Ks 67. 46. 24a. — *Ti. a Kóród (KK) pusztalucskában levőben]. 1740 csak nem ehel halasra jutot ügyőkben szanna meg, és adna eletek taplalasara valo gabonat [Kilyén Hsz; LLt]. 1741 a Szegénység maga minden napi sustentatiojara valo mediumaktolis privaltattván ehvel halásra jutatt [Kéménd H; Ks 101 Zejk István lev.]. 1746 in Anno 1738, 1739 a hallattlan nagj szűkegben ehel halasban pénzes gabonaval kellet Hazamot intra tencalnom (!) [Nagyajta Hsz; Told. 18 Cserei Mihály kezével]. 1773 : az Aszszony . . . engemet fel küldé, hogy az ártatlan kis gjermeek sokat siránkozván s ehezvén a Dajka nem léte miatt éhel halásra ne jutna [Selye/Magyarós MT; Bet. 7]. 1774 : Sellyen hazamentél . . . és így a kdsedet Sok Siránkozási között el hadni, tsak nem éhel halásra Juttatni nem Sajnálván, mint egy Szánszándékkal valo gyflkosság(na)k Spéciessét végben vinni nem általattad [Msz; Bet. 7]. 1789 : Ezen egész Etédi Processusban . . . Nintsenek éhel halásra jutott szegények [Csehétfva kör.; UszLt XIII. 97]. 1802 : nem akarván az Ur nyughatatlanságai miatt Contribuens embereit, jövendőre éhel halásra juttatni [M.zsombor K; Somb. II]. 1817 : városi szegénység, mint más helységek nyomorult lakossai az utolsó inség, és éhel halás' torkába senyvedeznek [Dés; DLt 213]. 1833 : nehogy magam, Feleségem 's sok apro neveletlen Gyermekeim éhel halásra jussunk, és éhel el veszszünk [M.zsombor K; SL]. 1845 : Ő Szegény el aggatt vén korába ehel halással küzdő nyomorult, a mult télíg még volt egy Fejős Tehene, de az is mételybe el dögölt [Görgény MT; Born. F. VIIIf].

éhhelhaló 1. éhenhaló; care moare de foame; verhungernd. 1571 : nagib rizze az zegenysegek felesegesteol gyermekesteol ehel halok, mert Zanto

feoldeknek zena fyueknek Jowayt kezekbeol mind ky vettek es az varakhoz hamorhoz foglaltak, ... holott eok annelkylis nagjób rizze hawas keozben sovany es zwk feolden laknanak [SzO II, 329 a székelység az egy-hez]. 1585: Attam vgian Also fwlen^a egi zegen vilogtalan (!) embernek hatt giermeke vagion ehel halok Istenerett az ketekebwł penzkebwł veka 4 [Kv; Szám. 3/XVI. 42. — *A. füle TA]. 1623 Kegetek az Creditorokot contentaltassa ha marhayok annyera valo lehet hogy szynten ehel haloka ne maradgianak [Szereda Cs; Törzs.]. 1671: a szegenysegh telljességgel majd ehel halová löt [KJ]. 1782 a sok szolgálat miá éppen ehel halová lettem [Torockó; Thor. XX/5 Tobías Gergely (65) jb vall.].

Szk: ~vá hagy. 1587: mikor az en Wram Nagy Janos most wtolzor en teóllem Hawaselfeóldebe el mene minden marhamtul kit en az en Atjamtul el hoztam, attul meg foza es el weüę teóllem, Engemet hazamba ehel halowa hagia [Pókaíva AF; JHb XXVI/10]. 1653: a magyar hajdu a havastorkokat mind feljárja vala, és az oda futott népet levágja vala nagy kegyetlenséggel, és mindenétől megfosztja vala, és éhellhalová hagyja vala [ETA I, 86. NSz].

2. éhenhalásra juttató; care cauzează moarte prin foam; zur Verhungering bringend. 1740: Vadvermi, Pügadi és Girboi^a Iobbágyi. házoknál Cselédestől ehel halo nagj Szükségbe vadnak [Orb. — *Mindhárom AF-ben].

éhellhalt I. mn éhenkórász; coate-goale; Hungerleider. 1631: azt monda bizony neki aha ehel holt Gilkos beste toluai lelek kurua fia ugjmond, s miért jöz ide mikor tudod hogj nem zeretlek ugjmond [Mv; MvLt 290. 53a]. 1838: ehel hotnak tetvesnek gazolt és piszkolt [KLev.].

II. fn halálra éhezett (személy); fláminzit piná la moarte; zum Tode Verhungerten. 1604: Az Niomorult hajj Zegenyeknek niomorgho ehelhol-taknak, kik az küldulastis Zegenylik (!), az Tanach Commissioia, es magok lo lelkj esmeretek Zerentis ezen ieouedelembeol dispensalhassanak^a [Kv; RDL I. 77. — *Ti. az egyházfiak].

ehhez az ez mut névm -hez ragos szárm. I. Jelzői haszn-ban: 1. la acesta/aceasta; zu diesem/dieser. 1625: ehez az arua hazához cziak megh keuano(m) az ket anni Nylatt mint egh lo Feő ember hazához [UszT 94b]. 1658: Ehez az hazhoz penegle(n) haryok egy darab kertet is [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.]. 1737 (Azt) monda Köncei Gabor ur ide jartam ehez a tortos Nenemihez mivel az vetsernye tajban holt hirt hoztak vala [Kanta Hsz; HSzJP].

2. 1629: soha nem hittem ezhez az asszonyhoz, az mit hozzá láttam; azt csodálom, hogy olyan rút, fekete asszony, hogy szeretheti Szigeti János? [Mv; MvLt 290. 150b állításban!]. 1641: Én semmit nem láttam, sem hallottam ehez az Varga Jánosnéhoz [Mv; i.h. 291. 274b–7b ua.].

II. hsz 1. hozzá; la acesta; dazu. 1570: Ew vgy hytta volna az zomsedyat Balassy Lazlot

oda hogy Lassa Az epites ha ellene Ninchen . Mond hogy en ehez nem Igen Ertheke, hanem Jm Jde hywom atthyamat hogy eois lassa es zolyon hozza | mykoron ez kertbe Mentenek volna, Mon-gya az Notarius ... ez Sententia Borbel Benedekre zol az Te atthiad penigh Bachmegey Myklos volt ehez nem volna Senny (!) keozed [Kv; TjK III/2. 61, 119–20]. 1572: My azert ehez hozza latwan es bizonsagokat kerwen teollek, zaz keet bizonsag vallia egjarant mind, hogy soha az Drwllia neuco Erdeoben, Jakczj vraknak, Semmi birodalmok nem volth [Zsákíva/M.egregy Sz; Wlt]. 1573 valamely Meszaros Barmot akar vagny . Az Lato vrain tartoznak ky Menny meg latny hwl penig ky Ehez nem tartia Magat Es az lato vrain hyrenel kwl chelekezik ... Az Ekernek ely vete-lewel Bwntetik meg [Kv; TanJk V/3. 86b]. 1584: Az edes Ania(n) Inte arra hogy hal-gassak Ehez tartotta(m) magamat [Kv; TjK IV/1. 305]. 1585 Ehez en nem tudok [Dés; DLt 215]. 1586 Ez Niolcz zaz, tizenegy forint Niolczwa(n) ket penz . Igyarto Simonnak, Es Veisz Tamasnak Egyhaziaknak eppen kezeknel Maradoth, Nem tudwan ehez, az Casulakat Es kywe (!) Iaro Ezwst Zerzamokat es Egieb Inuen-tariumot zwnieget es effelet [Kv; Szám. 3/XXIX. 17]. 1588 az patak mellet ket Ala Jaro feold ... Vgyan ehez teob feoldek vadnak meg Val-tandok [Kv; i.h. 4/IV. 5]. 1589 Az Sacristiat es az Scholamester hazat es az Marton p(rae)dica-tor ket zobaiat hogy meg meszeltetük attunk egy Azzonnak f. — d. 70. Ehez vettünk feier meszet 5 Ur(nae) d. 25 [Kv; i.h. 4/IX. 15]. 1591 Azt mo(n)dom hogy semmi keppe(n) nem kerhette volna megh az Newel hogy magwa szakat mert ehez Jllien vér vagiok az mint megh Irta(m) Ereottlen ez okon az eo Jktatasa Es az eőreokseget magamnak kiuano(m) [UszT]. 1595: feozettem 4 Retke halat Soba waroseth. Ehez 5. eitel Ecze-teth f — //60 [Kv; Szám. 6/XIV. 12]. 1598 negyen walanak ezhez^a az kettejt hattra hattam es aszok Rezett Nem kere(m) Raytok hanem az felett ezeknek meg kewano(m) teollek [UszT 13/45. — *Ti. a tartozáshoz]. 1600: Mely exitus-nak Summajat kj vewen az perceptiobol marad Adossa kit be varnak teolle f 8 d 2 Ehez thudwan az kit az mostanj Quartas vraintol kel percipialni [Kv; Szám. 9/XIII. 10] | Az Kormos wize hol be esik az Farkas mezeő patakaban ..., tudom hogy Almasi hatar, Wargyasnak es az wideknek ehez ninch semmi keőzek [UszT 15/12 „Keleme(n) Ambr(us) Zent Pali, Zabad zekely” (60) vall.]. 1606: ehez semmj Competentiad nem volt [i.h. 20/97]. 1610: Igy Immaron marad még f 833 d. 24. Ehoz tudua(n) az Brozer Thamas hazabelj rezet tudnia illik f 122. d. 56 [Kv; RDL I. 6]. 1644: ha többszer effele veteke es többekbe ehez hasonlokba impingalna ez az Horuat Mihaly . . az elebbi Sententja legien az fejen [Cege SzD; Wass]. 1652: accedalva(n) ehez azis, hogy külön magának valo hegy léven ez meg irt szőlő sem colaltatasara, sem penigh kerteltetesere nem erkezhette(m) [Déva; Szer.]. 1681: Úy Bánya

Vas verő őregh pöröly, gerendelyestől Nro 1
Ehez vas ülő Nro 1 [Vh; VhU 580]. 1694 Ehez
közel vagjon egj Jegh verem-is [Kisened AF;
BfR néhai ifj. Bálpataki János inv.]. 1713 Egy
elő pártá aranbol, rubintos, őregecske jo fele gyöngy
közbe 13 boglárból álló, ehez valo hasonlo nyak
szorító ez 14 boglárból valo [Wass. Id. Wass
Györgyné Nemes Mária hagy.]. 1749 Adának
Egy Aranyos igen Szép Czirádákkal gyenge sellyem
virágokkal elegyesleg készült Lászlit (!), és Pala-
tint, és Ugyan más ehez hasonló készületű ezüst
Lászlit, és Palatint [Koronka MT; Told. 12/2].
1837 Ezek után fogott ezen Biztosság Magistra-
tális Rab Dregán Vonutznak Benevolum Exa-
mennyihez, akis közbe közbe confrontaltatvan,
az arról készült Operatum sua in Authentia ehez
mellekesítettetik [Dés; DLt 332. 18].

2. ~ képest ezt tekintetbe véve, erre való tekin-
tetel; faťá de acesta/această; in Verháltnis dazu.
1594 Wegheztek varosul hogy a' Sernek eytetel
senky ket penznél fellieb Ne Adgia, Ha ky penigh
vagy fellieb Adna, vagy ehez képest hytvanul
feozetne, felette ighen kerik Biro Uramat tanacha-
wal, hogy tiz forintot vegienek minden engedelem-
nelkwl rayta [Kv; Tanjk I/1. 232]. 1618 : mint-
hogy azt eszembe vöttem, hogy Nagyságod nem-
hogy az írásnak hosszú voltának olvasását, de
ezféle dologban még az maga írásának hosszú
voltát sem difficultálja, ehhez képest vagy hosszas
vagy nem, de minden naponként való actáimot
is per seriem megírtam [BTN 135]. 1673 Mivel
penigh Drusianna in capillis van ehez képest
minden nemű res mobiliseket az ezüst marhán
kűvül, fen hadtunk, ugj hogy aequiparaltassék,
mindenekben, ezen fen hagjot jokból [Marossz-
tkirály AF; IB]. 1683 Zóltaj István ala(za)tos
supplicatioja Nagdhoz! az Tatárok keziből,
Sullyos Rabságából I(ste)n Segicsege által Szancz
(!) nélkül szabadultam. De mint hogy közüllők
Sokan(n) ismérnek, leg közeleb csak az Csapón
lévo Tatárokbanis magamis ismérek, ehez képest
Táborba(n) Való menetelem nem bátorságos
[Borb. II]. 1705 Az pénznek penigh folyásab(an)
hogy confusio ne essek, szükségesnek itiltük ki
írnj, mint determinaltatot volt az pénznek álla-
pattya az elmúlt esztendőb(en) itt Szebenb(en),
ugy hogy egy jo ligájú és pondusu arany ...
hat magyar forintban; Egy Imperialis vagy akár
mely jo ligajú es pondussu Taller (: az oroszlanos
Tallerokon kívül :) két magyar forintban nyolczvan
pénzben, ehez képest fél, negyed, és nyolczad rész
Tallerokott [Kv; KvLt I. 192 gub.]. 1720 k.
Joszagunkot idegentől birattatni behunt szemmel
nem nezhetvén, tartván eczczersmind attolis hogy
idővel azon Joszag töllünk igaz vérektől örökösön
el idegenedik ha Sokaig idegen kéznél paciallyuk,
Ehez képest által Adgjuk Zalog keppen ...
Branyitskai Josika Imreh Uram(na)k eo nsgan(a)k
[JHb XVIII/3]. 1744 : Mi Adozo Rendekül
közönségessen meg edgyeztünk hogy a Connumera-
tiora elő ne álljunk, s ehez képest minden Faluból
választottak volt edgy edgy Embert, a Kik

meg mongjak, hogy a Connumerationa a kösség
bé nem járul [Hsz; INyR 55–6].

éhomra éhgyomorra; pe nemincate; nüchtern,
mit nüchternem Magen. 1603 Tehat Immar
Horwat Adam ittaz Enys ehonra vgya(n) megh
ittasottam vala [Kv; Tjk VI/1. 663]. 1765
Reggel . éhomra ött kupa bort, és egy fertaly
Eget bort ivut [Marosbogat; Mk V. V. 97].

éhség 1. éhezés; fläminzire; Hunger. 1603
Adot Bartalis pal Egy veka buzat flo harum s egy
kenieret d. 50. Ezt peniglen Ada mircze mihaly-
nak ehsegeben zuksegennek ideien [Medesér U;
Uszt 17/49]. 1625 az megh irt őredkseget uiza
adni ne(m) tartozunk mert . az te Apád ..
igen nagy ehsegenek ideien hadba letebe(n) adta
uolt el [i.h. 10b]. 1653 : Bektes bassa Fejérvár
felé felérkezék*, s ott néhány német vala; azok
megadák azt az éhség miá hitre, de a tatár osztán
utánok küldötték s levágták őket — ugy hallottam
[ETA I, 78 NSz. — *1603. tavaszán történt ese-
ményre von.]. 1657 : És ugyan alá is fordult onnat
feljül* hadával, de az éhség szorongatta őket erő-
sen, s a mellett a félelem is. Ezalatt pedig napról
napra kevesedik vala az urunk^b hada, és az éhség
miá szorongattatik vala [i.h. 162. — *Ti. Litvá-
niából, ill. Lengyelországból. *II. Rákóczi György].
1695 a midőn az sok járásb(an) éhségb(en)
szinte(n) el epedtem volna, eő kglmek házok-
hoz be fogadtanak [Marossztkirály AF; Wass].
1711 Azan juhok tudom hogy ruh miá, himlő
miá, és éség miá is holtak erőssen [Búzásbesenyő
KK; BfR 30. 26 Dávid Márton (45) jb vall.].
1756 : itt az Udvarban ... egy néhány szép kapp-
nokot láték hogy az éhség miá leeresztették szár-
nyakat ., megis dőglöttek felesen belöllek ugj
egyéb majorságokból is ehel [M.szentpál K;
TKl Perlaki András gr. Teleki Ádámhoz]. 1757 :
az éség. rongyosság, sonyoru hideg környül vött
minket | tudom hogy az éség, rongyosság és hideg
nyomta haza őket és az kételenség [Kvh; HSzjP
„Szóts István (64) Farago és Szóts István (60)
ötves” vall.]. 1767 az közelebb Mult Télen két
Nyomorék Kantza itt Korodon meg dőglött,
mellynek égjike Brös kehes, a' másika el Nyomoro-
dott Szőr-férges vólt, . nem pedig az éhség
miá dőglöttenek meg [Kóród KK; Ks 19/I. 8].
1782 : kik(ne)k marhájak nintsen, külső helyekre
nem mehetvén éjségreis jutottak [Déva; Ks 75.
VIIIb. 122]. 1817 : (Az éhezők) bukálnak is az
éhség mián; csuszávalis élnek, de arra is nem igen
kapnak [T; TLt 542/1817 belekeveredve az 1317/
1817 jelzetű csomóba]. 1818 Dioson Iako Gents,
András az Öregség' és el hagyatott állapotjá-
nak természetes uti társai éhség' mezeitelenség'
gyengeségei alatt, mint az el fogyott méts bél
el aludott [Burjánosóbuda K; RAK 90].

2. kiéhezettség; fläminzire, nemincate; Ver-
hungertsein. 1588; Kendi Sandor ... felesége-
met ... oly nagy fogsagban ehezben tartoth (!)
hogj cziak ehel nem holth megh vgy Annira hogy
zawat sem vehettek az nagy Éhség mia [Zsákíva

Sz; WLt]. 1779 előttünkis tantorog vala mint a Nyarfa level az Éhség mia [Oroszfája K; BLt 10].

3. éhínség; foamete; Hungersnot. 1603 Nem tagadhattunk hogy az Vristennek ostarat sok keppen nem erezneok, az teobby kezoet penigh az nagy éhség zorongath [Kv; TanJk I/1. 441]. 1651 midőn igen nagy dragasagh es eseg volna az orszagban ... akkor az udőben igen megh szorulva ada el* buzán szalonnán és egyeb sok egyet mason örökös jobbagyul Hatvani Sigmond Uramnak [Kecset SzD; Ks 92 G. — *Sánta István nevű jb-ot]. 1653 Ez tájott osztán a fegyver után nagy éhség kezdé szorongatni bennünket, annyira, hogy a búza felment vala vékája egy forint, és feljebb is, mert számtalan futott nép volt közöttünk; az halál is elkezdődék ugyan ezen 1602-k esztendőn — karácson tájott ugyan nagy pestis kezdé lenni, és igen holtanak ki éhel s ki döggel [ETA I, 78 NSz]. 1681/1695 egy Lengyel János nevű iffiu legény mi előttünk maga élő nyelvével, tőn ilyen jelentést, hogy mivel eotet az eő gjermekségetől fogva, midőn az nagy éhség miatt hazájából ki kellet volna vetődni, Petrityevith Horváth Miklos vr(am) tartotta s, nevelte fel maga házánál, és immár ember kort ért volna továbbra Petrityevith Horváth Miklos vram saját költségével Czizmadia műre taníttatya akarná magát Petrityevith Horváth Miklos vr(am)nak és ... maradékinak kezek alá kötelezni [Széplak KK; SLt AM. 10]. 1723 mindezek* peng most az fellybe valo esztendőben let éhségben Szélyettenek el [Mezőcsán TA; Ks 15. LI. 5. — *Zs-ek és jb-ok]. 1731 ezen az helysége anyira meg kényszeredet az szegenység az éség miáj hogy malamakot (!) és gabanas hazakat a hol férhetnek Fel verik [Pálos NK; Ks 83 Géczy László lev.]. 1736 Az éhség előtt számtalan nemzetség takarodik vala édes hazánkban, vala az Isten áldása mind pénzsedék, mind népesedék vala hazánk [MetTr 415]. 1738: Nyisztort magunk tartottuk ifju legény koráig, az éhségben három marhát is adott néki ... Gillya Joon [F.orbó AF; JHb XXIX/64]. 1781 A nem régiben kegyetlenkedett elfelejtethetlen éhségben nem győzvén a korpá és csusza szegény eledel mellett a rendetlen és sullyos szolgálatot instántiánkal folyamodtunk eo Ngához [KLev.]. 1822 Meistere ... ötlet három terhes esztendőig az éhség idején költségesen tartotta, a' mesterségre tanította [Kv; AsztCLev.].

ej hej; ei; ei, hei. 1568 bornemizane vyzza teert, es az ethket az földhoz wtotthe s oztan vyzza zydogatta oket ey Bestye kwruafiai vg' mond byzon meg bannyatok azt [Kv; TjK III/1. 140]. 1582 mikor be leouenek az farsangolo Azzoniok, meg Intette Iglarto Georg Ey Nem zabad volna farsangolny fogiak megh [Kv; TjK IV/1. 54]. 1584: Andrasnak egy thiukia zaladot volt Danch Lőrincz vdwarara Kiert erette kwdi egy gjermekeket Andras, halla(m) ezt Danch Lőrincztől, Ne vadazd Ey the Roz Curwaffy az thiukot [Kv; i.h. 361].

éj 1. éjjel, éjszaka; noapte; Nacht. 1595 Akkor az eyen kjaltast hallek kj mennék, a' púska ledvest halla(m), latamis a' tűzét [UszT 10/104]. 1598: azo(n) az eyen el akartunk ieony [i.h. 13/37]. 1603: nappal az Vartakon es tornyokon walo leőweoldeozesek megh zewnnienek: az ey penigh miért hogy senkinek nem barattia az zokot vigiazast continualliak (így!) [Kv; TanJk I/1. 444] | Regel hozam Jöue az katona Monda hogj Edes gazdam Jol tartal ez Estue Jm ez Eien Jo granat mentem es sok marham wezöt el [Hodgya U; UszT 17/22]. 1604: En ot halek egy eyen Torday Ferencznit [i.h. 20/320 „Kosa Boldij menessj, marosszekben lako” (16) vall.]. 1606: eyre iohait keczikeit azo(n) meg neuezet uduaro(m)ba rekeztette [i.h. 20/19]. 1653 Egykor küldé a szolgáját látni, hogy az ő szekere és cselédje hol megyen, hogy nékem és a csauznak, a ki velem vala, szállást adjon éjre, mivel ott nem volt a szekér-tábor hogy ott háljak [ETA I, 130 NSz]. 1812 a Groffné ... azon éjjen Lent, Kendert, Fonalat pakolt s, mindenféle jobb jobb portékákat [Héderfája KK; IB].

Szk: ~nek csendességében éjszakai nyugalom idején. 1590: mikor immar eynek chendessegebe Jüttünk volna Vargias ffoluaba hallók az J szauat kialtani [UszT]. 1591 bodog azzoni nap taúat einek ciendessegeben ... mentek nemes iozagomra es louaimra ... nem tudom my zandekban gianakodom hagi louaimban akartanak el lopny [i.h. 13/67]. 1593: egy Tanorokomból (!) wezte(m) el egy lowamot ky kek zeőre (!) wala, ejnek chendessegebe wezthem el [UszT]. 1602 reá ment Eynek czendessegebe, fel dulta hazamott [i.h. 17/19]. 1605 Eynek chyendessegeben Jeot reank mezitelenen, nem tuttuk mychoda fele allat legyen [i.h. 19/89]. 1637 Egy Bacz Peter newu Jobbagja Brassoban leven, ez az Bartha Janos Eynek Czyendessegiben oda Bacz Peter haszahoz menven le vetkezven egy ingbe labra valoba megh fogatta wolt Janko Mihaly Vram [Maksa Hsz; HSzjP]. 1659 ejnek czendessegiben hazamra ieot az I. az ablakomot be verte [Sszgy; HSzj ablak al.]. 1700: ál ösvenyeken, Havasokon idegen Hadakal kurutzokkal Zágoni Nemes Házunkra ki ütven ejnek csendességébe [Kovácsna; HSzjP]. 1730: ezen lopás* pedig ejnek csendességében volt az én házamtól [Altörja Hsz; Borb. I. Danka Péterné Asszon Jlona (60) nb vall. — *Tyúktolvajlás] * ~nek évadán ejnek idején. 1590: Eyel Eynek ey wadan, fegyweres kezzel utath megh alúan, werte wagdalta [Gyerőmonostor K; KP] * ~nek idején. 1573 kywl az korchoma haz cleot al volt az Kowach Benedek hazas leania Azomba oda Ieo chiuka Matiasne Mond neky myt Iars te It Eynek Ideien [Kv; TjK III/3. 229] * ~nek vesztésében az éjszaka csendjében, éjszakai nyugalom idején. 1582: Zent Margit Azzony nap tayba valami valo (így!) gondolatitokba az Kjzdwarsarhelyiek egyg akarattból, ejnek weztégsegebe mentenek Mayor hazamra [Szentlélek Hsz; HSzjP]. 1598 Jöt hazamra eynek eyeusteghssegeben (!) Aytomat be uagttak en

magamat adigh vagdaltagh az migh akarttak [UszT 13/33]. 1604 : úgy lopta el, eynek veztegegeben az hat zaz fori(n)t ereó marhatt, 4 loúat, ezüst nemy marhat, eynek veztegegeben, eo hyre nélkül [i.h. 20/130].

Sz : ~et, napot egygő tesz. 1758 : Az Atyank(na)k szegicseggel voltunk Ejjet Napott edgye tettünk szüntelen dolgoztunk eoconomiat folytattunk [Asz; Borb. I].

2. ez ~en az éjjel, ma éjszaka; azi noapte, la noapte; im dieser Nacht. 1653 kerde Dobo Judit engem, kit zicz vala te ez eyen [SzJk].

éj-asszonyok 1. éji

éjez éjjelez, éjszakázik; a petrece noaptea nedormind; die Nacht verbringen. 1629 : Lattam hogy egymással jadzodtak kapdostak egymashoz s morgottak miczoda sokat éjeztek az tűz vilagalan mind ketten [Kv; Tjk VII/3. 147].

éjjel 1. az éj dereka; miezul noctii; Mitternacht. 1568 : Mikor Irnanak 1568 Cantate Vosarnap virradolag effel vtan 2 ora utan löt az katus katanak [Nsz; MKsz 1896. 357]. 1572 az Lakatos Balint elseo felesége Anna azzony ... egi Eyel tyzenegy orakor Ment be Zathmary Balas Satoraba Es egi orakor efelye vtan Jeot ky onnat [Kv; Tjk III/3. 30b]. 1574 : Eccher efely vtan Mykor az also hora ketteot wtöt volna, Eotet az Azzonya fely keolty Ille zowal kely fely esselelek leany fony [Kv; Tjk III/3. 392c]. 1591 Immar Efel el mult vala Ieowenek oda az en twzemhez Janos es Salamo(n) [UszT]. 1592 mint egi harom vagi negi orakor taiban effel vtan Iutanak mind harman en hozzam [Kv; Tjk V/1. 213]. 1629 effeli uthan egy orakor ki jeovek az utan mint egy harom tyukmonj sülte uthan Nagy Mihaly ki mene [Kv; Tjk VII/3. 105]. 1653 : Éjjel után megindították őket az Ojtoznak [ETA I, 138 NSz]. 1716 egikor voltam énis ott estve majd éjjelig [Nagyida K; Told. 22]. 1759 : egész éjjelig az említett Papnál mulatozván midőn éjjelkor haza mentem volna, láttam a Pap Lovával egy Embert Grohot felé nyargalni [Tomnáttyek H; Ks 112 Vegyes ir.].

2. éjfele korig éjjeltájig; pînă la miezul noctii; bis zur Mitternacht. 1585 : mint zolgalo nepek, mint Jt ualok, al orchiasok, hegedőuel lanttal el efele korig ot Zöktek tanczoltak egez efely korig | Lattam hogy Borbely Ianos zinte effeli korigis keserte haza ez Azont [Kv; Tjk IV/1. 491–2].

Szk : ~e kornál később éjjel után. 1639 Úgy vagyon, hogy eccer vendégségből haza jöve — majd talám éfféle kornál és későbbben volt [Mv; MvLt 291. 188a–91a átfrásban I].

éjfeleg éjjeltájban; pe la miezul noctii; um Mitternacht. 1773 : Henter Ferentz Ur ó Nsga szénájából egy jo szekerrel Vasárnap Effeleg és Hétfűre virradolag maga is elhoza [Bikfva Hsz; HSzjP].

éjjelkor, éjjelkorban, éjjelkort az éj derekán; la miezul noctii; zu Mitternacht. 1584 : Mikoron fiamat A harmadik esztendeoben meg hazasította(m) volna, Es el kellene halny esthwe a' fiamnak a' Matkayat, Eiel effelykor hallek Zot, es hat Zabo Cato | Egi haznal lakunk vala ez Sos Ianosnewal, Egkor az leania ... effelkorth hozza(m) Ieowe, ky hywa es hat az Annia a' fogoly Azony chupa Mezitelen fezik, es semmy lelket Nem erzewn benne | Eyel Efelkorkban Nagy sok Machka Ieowe be hazamba es semmit Ne(m) Aluzom vala, es Rendel mind az Aztal mellettek be wlek | Grusz peter vallia hogy valamiwel kente volt megh de effelikorigh Igen ereossen fel hoiazgot volt az oldala [Kv; Tjk IV/1. 218, 246, 255–6, 257]. 1585/1590 : en nem lattam hogy effelkor ment volna el [Kv; Tjk IV/1. 40]. 1594 : Eyfelkort mentek Wrunk öfsegehez [Kv; Szám. 6/III. 9]. 1595 Eyfelkort, ment Postan Wegh Istúan 2 loan Zilahig [Kv; i.h. 6/XVIIa. 107 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1597 Tüdom neha neha, mikor Wra(m) hon ne(m) volt hogy az Daika el me(n)t estwe fele, es gyakorta Ely fel kort Jöt meg [Kv; Tjk V/1. 135–6]. 1604 : mikor Kedej Peter el wesze, az harczt vta(n) rah talalek ecczaka mi(n)t ejjelkorban az Kedej Peter zolgayra [Kobát-fva U; UszT 20/130]. 1641 Én semmit egyebet dolgokban nem tudok, hanem hogy volt immár éjfelekor, hogy odahaza jövének az kapura Nánási s Miklós [Mv; i.h. 288a–90a átfrásban I]. 1653 : De a Báthori Sigmond jövéének a híre elérkezvén*, alá jöttünk vala lovak hátán, és itthon voltunk a hogy éjjel a futó kurtánoknak az eleje elérkezék szinte éjjelkorban, és a szent-György utcázara takarodék [ETA I, 62–3 NSz. — *1601-ben]. 1784 : hozák fogva Csáki Györgyöt s elis vivék a Biro házához mint egy éjjelkor [Béta U; IB „Aglis Közepső Széjes István” (43) vall.].

Szk : ~ tájban éjjeltájban. 1591 eyel vgi mint effelkor taiban zolita megh az vram [Kv; Tjk V/1. 156].

éjjelkorban, éjjelkort 1. éjjelkor

éjjeltájban éjjel körül, éjjeltájt; pe la miezul noctii; um Mitternacht. 1591 Effeli taiban hallek valami zeorgest az pincze aitaian [Kv; Tjk V/1. 156]. 1692 : Doceallya Forro Péter ellen hogy az eo lovait az melly etszaka el lopták éffele tajban ollyant mondot hogj latta azon marhakat az mellyeket el loptak, tudta s nem mondta meg [Cófva Hsz; HSzjP]. 1718 : hallotade azon ház éfel tájban mely felől lobbant fel. ? [H; JHb vk] | az fen forgo major ház éfel tájb(an) eget él [Branyicska H; JHb] | tavalj mint egy 7e(m)ber tajba(n) eget él az Baronyai Marija Aszszony Branyicskai major haza éfel tájb(an) micsoda helt mi formab(an) és mint harapozot el az tűz ne(m) tudom [uo.; JHb Oprisa Juon (34) jb vall.] | az Utrumb(an) fel tét major ház éfel tájban az fedele kívül, éppen az közepin gyult

meg [uo.; JHb Fülei Csak Ferencz gondv. vall.]. 1775: Csitkotskámát ... Rátz Antal ... tolvaj képpen el vitte vala Sz. Lélekre, melyet éféli tájban meg tudván indulék utánna [Szentlélek Hsz.; HSzjP].

éjj 1. éjszakai, éjjeli; de noapte; nächtllich, Nacht-. 1669: Minthogy minden vegh helyekben mind az Ejj, s — mind az nappali vigyázás igen szükséges, azért minden ember az Assessorok kívül a' mikor a' Circalás rá következik, vagy maga jó apparatussal eleo mennye(n) vagy arra illendő jó fegyveres embert maga helyeb(en) küldgön circalnj [Dés; Jk]. 1842: Az én hajduságom ideje alatt a' falusi közönség éjji strásákat rendelt [Km; KmULev. 3].

Szk: ~ *szekrény* éjjeli szekrény. 1880: Köröfia nagy éjji szekrény mosdo asztallal leibsthullal 30 vft [Algyógy H; Born. F. II].

2. bab csak tbsz-ban: ~ *asszonyok* éjasszonyok; strigoice; Nachtfrauen/weiber. 1584: Keomiwes Ianosne Es Botweos Peterne Anna valliak witte ez ket vallo az eothweos peter gyermeket ez vargane Annianak ky Immar iob Rezere vgia(n) el zaradot volt, mongiak meg Neky hogy Nem Alhatik hane(m) eyel Nappal Niughatatla(n) volt, Monda erre Catalin azony No Im Ezt cheleked vgmond te Eothweos peterne, hogy Ally esthwe kesen eg termeo fa Ala, Es oth mond ezt haromzor, Ey^a vrak Azoniok halliatok, Aggiatok megh az en gyermekemnek Almaat Niugodalmat enis meg Adom a' tieteknek Niughatatlansagat De mikor haromzor mondana ez vallo, hat vgi vigiazzon Rea es oly helre Allon hogy onnet valamy Erez Ala futomodielek Mert Zerenchetsenesis Eshetnek raita: ha hertele(n) erez Ala Nem talalna Allany, Ezek penig megh lewen ket fele tekinche(n) es giortia vilagot latna, Es ezt felellie vgmond Rea, vgy tuggyon az en gyermekem synny, Amint tuggya hol giutottak megh ez Giorthiat, es ezzel giogtulna megh es az haznalna de ez vallo soha ezt Nem merte megh probalny [Kv; TJk IV/1. 280. — ^aE szó éj és éji alakban is olvasható].

3. bab csak tbsz-ban ~ *urak* éjurak; strigoi; Nachtmänner. 1584 Monda . Catalin azony No Im Ezt cheleked vgmond te Eothweos peterne, hogy Ally esthwe kesen eg termeo fa Ala, Es oth mond ezt haromzor, Ey vrak Azoniok halliatok, Aggiatok megh az en gyermekemnek Almaat Niugodalmat enis meg Adom a' tieteknek Niughatatlansagat [Kv; i.h. — A teljesebb szö. a 2. jel. al.].

4. ~ idő éjjel, éjszaka; noapte; Nachtzeit. 1584 Masnap ... be Menek a' Lakatosnehoz Megh bezellem ezt^a neky, Es monda hogy Az Ey^b wdeo Ne(m) kedwez senkinek, Ne(m) kellene eyel vigiazznod [Kv; TJk IV/1. 264–5. — ^aAz éjszaka tapasztalt kísértet-járást. ^bE szó éj-nek is olvasható, s akkor az adalék az éjidő alá tartozik].

éjjel I. hsz éjnek idején, éjszaka; noapte, in timpul nopții: nachts. 1568: Eyel Nykogast

halek, Tolway Jwoltest, ky Menek hat az szöch kyalt tolwayt [Kv; TJk III/1. 225]. 1572 az Lakatos Balint elseo felesége Anna azzony egi Eyel tyzenegy orakor Ment be Zathmary Balas Satoraba [Kv; TJk III/3. 30b]. 1575: az postaknak^a Be Bochatasara eyel kapw Neh Nitasek, Mert ez Igen Terhes felemesis az varosnak [Kv; TanJk V/3. 122a — ^aTi. a fej. postálkodó, azaz futárszolgálatot teljesítő cefmeres postá-ínak]. 1579: Zylat zegy Myhall wyza jött hozam az fejedelemtől azon Ehel Nalam hala | Az Napon az Organaz Myklos vyte kett loan az Zylatchy (!) Mihalt ehel postan Tordara atam az zekeresnek d. 50 [Kv; Szám. I/XVIII. 15, 29]. 1583: Eztis hallotam andras katotül ünmgatül hog kaposta leuet az uagj cigert hordat uele andras kato lejanjauel es balási gergelnöl felül hajgaltak meg yel (!) küuel [Kv; TJk IV/1. 194a]. 1584: Monda eg'kor ennekem Kochis Albertne Az en vram eyel ther be Theteo Janoshoz (így!), es hat Ninchen hon az vra [Kv; i.h. 205]. 1585: Mikor zinte hon voltis az vra, Eyel Az Azzony fel keolt es a' Boltba Ment az legenyheöz [Kv; i.h. 493]. 1589 Matyas deak oth halt egi Jel (!) [Dés; DLT 226] | Az penz be péchyetlese feleol azt felely Az el vitel eyyel volth [Szu; UszT]. 1591: be adót az tizt tartonak az tömloczbe töttek tizen harmad napigh tartottak othh, mind iel (!) napal [i.h.]. 1594: Egy kaluznak fizetem Kw warig mint hog mind yel (!) mentwnk az wtat nem tuttwk f — d 40 [Kv; TJk VIII/6. 30a]. 1597: Anna Sewwegh Bertane zolgaloia wallia ... Mikor nalla lakom wala Chizar Peterneel egi eyel hala ot Paztor Mihali [Kv; TJk VI/1. 72]. 1603: eyel tiz orakor, latam hogy az Kerekes Mattiasne hazatul ieowe ky ket Molnar legenniel Varga Janosne Kerekes Mattiasne [Kv; i.h. 689]. 1604: Mikor onna(n) megh jeoth volna hazamnal fekezem vala eyel [UszT 18/17]. 1614 Eyel az Pap Istvanne hazaba az kemenche megeol vontak ky [HSzj *kemence* al.]. 1630 k. el rezegede(m) el talaltam alunni s egi kor fel serkezek ejel [Mv; MvLt 290. 44b]. 1633: Hallam eyel agia(m)ba, hagi mo(n)gia vala Somosdi Mihaj, meg ne vagi edes baratom [Mv; i.h. 134b]. 1729: maszszor egy ejjel 7 gjer-tyáját meg gyujtván egjszer s mind a Gazdá(na)k a hazába ugj ivut egj pajtásával, a Gazdat Gazdaszont és minden tseledgjit télnék idején ki kergetvén házából [Sövényfa KK; TSb 51]. 1736: Mikor Bodo uram Bodo andras Uram Kalnoki uramnul ejjel haza jöttek vitt az szabados Bort ket kupat [Kvh; Bogás 15]. 1760 k. így egész ejjel dorbézoltanak a Birtokosok tetemes kárára [Torda; KW]. 1864: éjjel nappal — a' város szolgálatjára mindig készen állék, éjjel czirkálás-sal, — nappal mikor kívántatott kövezéssel [Dés; DLT 1242]. — L. még HSzj *tized* al.

Szk: *akkor* ~ a szóban forgó éjszaka, akkor éjszaka, az éjszaka. 1568: enis oth voltam az lesesbe akor Eyel bizon egy szalat (!) sem aluttam akor eyel [Kv; TJk III/1. 226] 1630 en akor ejjel az Kouacz Mateh hazanal haltam hallot-tam eiel az Menessek beogesset hogj az farkassok

mardostak [Selye MT; Ks 21. XVIII. 12]. 1638 amikor Zolyomi Dávidot megfogták vala akkor éjjel minden uccákon cirkáltunk [Mv; MvLt 291. 142a–3b átirásban] * *egy ~ s egy nap* egy teljes napig. 1600 Zabo Vince Zenth Istuan kiraly nap taiban nem tudatik mj okból teób tarsaiual egygytt hazara ytuen, egy ejel s egy nap zernyeő tekozlast tett es dult, boraban es minden eleseben zenajaban zabiaban el zenűdhetetlen kart tettek [UstT 15/183] * *mind nappal és mind ~ éjjel-nappal*. 1584 a Jesuitak Ešcolaiabol az Nemessek mind nappal, es mind eyel wdeo vta(n) fegweres kezzel Iarnak [Kv; TanJk V/3. 279a] * *vagy ~ vagy nappal* akár éjjel, akár nappal. 1571 Es halgassanak az Byro vram parancholatyahoz vgy hogy ha mykor eo k. Izeny es hywatia vagi eyel vagi napal Neh varyanak harmadyk Negedyk hywatalt Azwagy ky egy fele ky Mas fele Megien benne [Kv; TanJk V/3. 39a].

2. *ez ~ az éjjel*, ma éjszaka; azi noapte, la noapte; in dieser Nacht. 1589 Mikor az biro Menegzeye volt, Mongia volt Matyas deakne, Ez Ielis (!) Matias deak az en Vram Bak Annawal halt [Dés; DLt 226]. 1638 bezegh Nagi veszeke-dest czelekedenek it kin az ucza(n) ez eyel [Mv; MvLt 291. 127a].

II. *fn éj*; noapte; Nacht. 1581 Az Ket Lora valo Keolchye. Az Zenara keolt eyelre es Napra 6 d. 331 nap f 19 d. 86 [Kv; Szám. 3/I. 9 Eppel András mb kezével]. 1599: Hogi eiel egi araut gyerttiat egetenek zenek nem lewen attúnk egy eyelre d 3 [Kv; i.h. 8/XVI. 39]. 1794: A Lovak pedig nappal a kertekbe Legelődnék éjjelre hogy a Farkas a Csikot meg ne fgye az Istalloh(an) hálnak [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

éjjeli 1. éjszaka történő, éjszakai; de noapte, care se petrece noaptea/in timpul nopții; nächtlích. 1575 (A kapuőrök) Iambor Tyttesegbely zemelyek Es az varosbely Eorekes Emberek legienek, kiknek eo K. Biro vram es az Tanach Rendelienek Modot Mind Eleotek valo Iaroiok Igazgatoik Nappaly es Eyely vigiazasok feleol myhez Tarciak Magokat | Biro vram eo k ... Emlkeznek meg az fayedelemnek, hogy ha eo N. Io akaratia lenne az Eyely kapw Nitas neh lenne es az postaknak Be Bochatasara eyel kapw Neh Nitassek, Mert ez Igen Terhes felelmesis az varosnak [Kv; TanJk V/3. 109a, 122a]. 1578 wegeztek eztis eo kegmekek egez varasul hogy minde(n) keözönseges vendegsegeket es menyegzeeket czehbely lakodalmokat kozorokot, es minde(n) Eyely Torbizolassokat le tegienek hwz forint bwn tetesese alat. azon keppz(n) a' zankazast es egyeb mod nelkwl valo eyely Iarast mind addeg, migne(n) vrunk eo Naga orzagawal it lezen [Kv; i.h. 157b]. 1582 minden feleol be theolty eo kegmekek fileyth az sok eyely kialtas Rezegeskedes harcziolas es chintalansag feleol valo panazolkodas [Kv; i.h. 269a]. 1587 Az Nappali Eorizest eo kegmekek varosul le tezik mind azon Altal Az Eyely Eorizest helyen haggyak [Kv; TanJk I/1. 46]. 1589 Az my az Eyely farsangolast es Zankazast Nezy Niölcz ora

vtan tilalmas legien [Kv; i.h. 95]. 1591 az eb uga<ta>sra . azon keozben mint Illien eieli dologban zolgam ciaky miklos fel vgrik wzny kezdy eokeot [UstT 13/67]. 1594 Biro vra(m) megh kialtassa publice az zitkot, meh seren, eget boron valo rezegeskedest: Menieckezeoben valo hegedwlest, tancziolast, es minden ejeli vigasagot, chintalansagot [Kv; TanJk I/1. 240]. 1771 k. olj nagy bánatom, oly nagy és szűntelen való elmém(ne)k hámkodása és nyughatatlansága, hogy a' miatt immár sem éte(m), sem itom, sem nappali dolgaimnak folytatása, sem éjjeli álmom ügyibe és ugy a' mint kellene nem esik [Kv; Pk 2]. 1787: A Nappali, és Ejjeli Strásalást olly szoroson, és keményen meg tartásák, hogy senkinek tellyes-séggel modja ne légyen a' hir nélkwl valo el menetelre annál inkább el költözésre [Torockó; TLv. 3/2. 4a].

Szk: ~ *hatalom* éjszakai hatalmaskodás (ének idején elkövetett erőszakos cselekmény). 1590: Eyel Eynek ey wadan, fegyweres kezzel utath megh alúan, werte wagdalta, ... Kierth azt mongiuk hogy mint hatalmas Eiel ugj chielekedeth, mely eyely hatalmat, az teorwenjteol megh warunk [Gyerőmonostor K; KP]. 1602: reà ment Eynek czendessegebe, fel dulta hazamott, ... az kitt Eyel vitt el hazamtol, tudni illik az három zeonyegett mind az hazra ment hatalmon, mind az eyeli hatalmokon, kile(n), kile(n) meg vagion, valamenüzer ott hatalmaskodott, az el vitt marhakat mind bwciwieűel keuanom meg [UstT 17/19].

2. éjszákára eső, éjszakai; de noapte; nächtlích, Nacht-. **Szk:** ~ *idő*. 1653 Ekkortájban ősszel, sok égbéli jelek és csudák lesznek vala; napnyugot felé láttam éjjeli időben, mert én a Mezőségen jártam lovam hátán | Minémű nagy félelemmel mentünk vissza a nagy sűrű sátorok között olyan sötét éjjeli időben: gondolni való: ha nem kellett é veszedelemtől félni [ETA I, 100, 129 NSz].

3. éjszaka tevékenykedő/dolgozó; care e de servici noaptea, de noapte; in der Nacht tätig, Nacht-. **Szk:** ~ *őriző*. 1575 Az Kapuknak Meg Nitassa viradwa legen Az eyely Eoryzek penig virratig vigiazanak [Kv; TanJk V/3. 121b] * ~ *strázsa-társ* éjszakai őriző-társ. 1838 Martan Pál mondá nékem több meg jelent éjjeli strázsa Társaimmal [Dés; DLt 8].

4. éjszaka használatos; de noapte, care se foloseste noaptea; Nacht-, in der Nacht gebräuchlich. **Szk:** ~ *asztalka*. 1805: Két ágy mellé való éjjeli Asztalka veres Tisza fából [Mv; TGsz 52] * ~ *edény*. 1833: egy zöld mázu éjjeli edény [Katona K; Ks 73. 55]. 1862 k. 3 Éjjeli Edény . 12 ft. 10 kr [Kv; SLt Vegyes perir.] * ~ *fáklya*. 1714: Éjjeli faklához való 10. Serpenjő 90 lb. fl. Hung. 4 [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 50] * ~ *kaszten* éjjeli szekrény. 1842 Egy három Szegű éjjeli kaszten festett [Dés; Újf. 3]. 1844 Két éjjeli kaszten [Kv; LLt Csákyper 530. 27] * ~ *kaszli* 'ua.' 1848 Két Tisza fából készült éjjeli kaszli 30 rft [Görgénysztimre

MT; Born. G. XXIVd] * ~ *lámpa*. 1848: Pléh Edények Egy Kitsi dinya forma Egy Talpos ejeli lámpa 1 [Szászkered K; LLt] * ~ *óra*. 1790: Éjjeli óra, mely Lámpással mutat 1 [Sv; Ks] * ~ *tábla* sötétítő ablaktábla. 1802: az Házból két ablakok az Uttzára vagynak vágva, a melyeken Vas rostély, és éjjeli Tábla vagyon [Kv; Pk 4] * ~ *zár* ? biztonsági zár. 1841 Kerekes Udvarára ki lépve egy fél bérlet ajton ... ajtaja forog két vas pántokon, és pipákon Frantzia zárral, Koltsal, Fordítóval, éjjeli zárral jo modgyával el látva [Km; KmULev. 2]. 1844: két vas sarkokon és pipákon jo borított zárral — koltsal — fordítóval — ütközővel — bé huzo vas gombbal és éjjeli zárral el látott egy fél béliésű. gyöngyszínre festett jo fenyő ajtó [Km; i.h.].

éjjeli-bátor *tréf* macska; pisicá; Katze. 1838—1845 Hallod-é te komé, ahajt miákol az éjjeli-bátor = ott nyávog a macska [Cszs; MNyTK 107. 25 *komé* al.].

A Tsz és innen a MTsz is cssz-i tájszóként szótároztta. Az előbbi forrásból kerülhetett bele elírásból vagy sajtóhibából e tájszó CzF címszavai közé *éjjeli bátor* formában.

éjjel-nappali 1. éjjeli és nappali; de zi si de noapte; năchtlich und täglich. 1589: Az Balint deak haz veteleről teczi varosul eó kgmeknek hogy ha mindenekbe a' keozconseges tereh visseles ala, es a' varossi theorweny Ala vethi magath mind potentia s mind eyely nappaly viglazas, fizetes dolgaba(n) . vgy Aggyanak lewelet a' haz vetelreol [Kv; TanJk I/1. 115]. 1689 kgd eieli nappali faracsagat ne szanya hanem jojon be mert sok tekozlas uolt szegény hazamnal [Nagykászon; BCs].

2. szüntelen, szüntelen, szakadatlan; neincetat; ununterbrochen. 1659 az en des Uram Mihalcz Mihály Ur(am) egy nihany időtol fogván valo sullios betegsegeben, mint igaz házas Társa embernek bőcziütellet gondomot viselte, ejeli, nappali sok nyughatatlanságát faratságát mellettem nem szanta [Altörja Hsz; Borb. I]. 1675/1782 Tatár Mihály Vr szerelmes házas Társa Nemzetes Vitzei Ersebet Aszszony hűségeseen éjjeli nappali sok nyughatatlanságával számos esztendőktől fogva ... ő Kgyelmével Tatár Mihály Vrammal dajkalodott [Kv; KvRLt II. 18]. 1778: illj erős időben a' Malomra éjjeli nappali jozan Provisio kel [Fog.; KJMiss. Rétyi Péter lev.]. 1746 az Magistratus meg tekintvén az ő Kglme akkori sok és sullyos fáradtságát, éjjeli nappali nyughatatlanságát és költséget, hogy Borbiro Nagy János ő Kglme tizenöt veder jó bort az ő Kglme keze alatt lévő fundusbol adgyon determináltatott [Torda; TJk III. 9]. 1758: tudam hogj az fiak éjjeli nappali farodtságokkal ügjekeztenek az Atjok mellett gyermekegektől fogva [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1772: éjjeli Nappali hiv szolgáltyak valamennyiben meg jutalmaztassék [Drág K; TSb 21].

éjjel-járó I. mn éjszaka kóborló; care hoinărește noaptea; nachts herumtreibend. 1578 Az varos procuratori Jelentettek hogy sok gonozsagh volna

az varosson es Eyel Jaro es parazna Azzony Allatok megis elegen volnanak, ..., Vezetetet hogy Wala hol effeleket tudnanak, Jarianak el teorwenj zerenet dolgokba(n) es Aky mith erdemel, vgy bewntessek [Kv; TanJk V/3. 286a].

II. fn 1. éjszakai kóborló; cel care hoinărește noaptea; Nachtbummler. 1572 Megh Ertettek eo k. Byro vra(m) bezedet Az Eyel Iarok Bwdossok feleol [Kv; TanJk V/3. 59b].

2. boszorkány; vrájtóare; Hexe. 1584 Egy vosarnap Ieowe hozza(m) Ez Zabo Cato, es Arwa chalant ker vala teöblem, En penigh holot hallottam az eleott(is) hogy eyel Iaro volna, Nem Adek chala(n)t vala egy zolgalo leanyomis, kiteol esmeg Arwa chalant kert, Azis Ne(m) Adoth Mas napra vgy meg vesztez Az labat hogy Nem Jarhatot vgia(n) meg merewedet vala a' laba [Kv; TJk IV/1. 215].

éjjel-nappal 1. éjszaka is, nappal is; și ziua, și noaptea; (bei) Tag und Nacht. 1584 vitte ez ket vallo az eothweos peter giermeket ez vargane Annianak ky Immar iob Rezere vgia(n) el zaradot volt, monglak meg Nely hogy Nem Alhatik hane(m) eyel Nappal Niughatatla(n) volt [Kv; TJk IV/1. 280]. 1599: Az gonoz hirek es felelmes Ideonek miatta hogy az templum tornian eyel napal egi arant kelletet vigiazny vettünk odafel egi lampast d 16 [Kv; Szám. 8/XVI. 39]. 1612 hadgyúk parantsolyúk is, mint affele Jstentelen és hitetlen nemzete ne(m) zano ember, ha izengetne vagy irogatna is kteknék, annak hittelt kgtek ne adgyo(n), hane(m) az előbbeli igaz hűséghez tarcza magat, és mingyarast jötest joien mentől többen lehet, eyel nappal sietue(n) ide Zebenhez [Kv; PLPr 73 fej.]. 1614: Azt penigh nylyan iol tudom hogy az feielelem elegett zereleskedet eyel nappal Dengelegheueul [Nsz; Vlt 53/5267 J. Harfas (28) fej-i muzsikus vall.]. 1632: ha Farkas Gasparne mellete ne(m) löt uolna patta(n)tiusnenak az nvuekis megh öttek uolna szegint, de eö bant uelle mind eji nappal eö tartotta tapialta [Mv; MvLt 290. 106b]. 1653: Mi is itt noha az hadak és ágyuk voltak itt a piaczon, de mind éjjel-nappal féltünk igen töllök* [ETA; I, 97 NSz. — *A százszoktól]. 1681 e. Jletirt* hattam kgd paranczolatyabul, hogy minden harmad nap be kwlgyon banyara, s tudosiczon ijel napal [GramTr XVIII, 644. — *Olv. illetirt, azaz eleségért]. 1788: Mind a' Hat Malmok gyújtik a' vámot, éjjel nappal jól forog(na)k a' Kerekék [Kercsesora H; TL. Málnási László ref. főkonz. pap lev.]. 1846: éjjel nappal — a' város szolgálatjára mindég készen állék, éjjel cirikálással — nappal mikor kívántatott kövezéssel [Dés; DLt 1242].

2. szünös-szüntelen, folyton-folyvást; neincetat, într-una; fortwährend ↔ éjjel is, nappal is; și ziua și noaptea; bei Tag und Nacht. 1574: vagion 7 Eztendey hogi az Borbara leant esmerte partas katalinal Azt latta hogi mykor hon Nem volt katalin az lean Eyel Napal mywelt Es valaztig koplalt mellette [Kv; TJk III/3. 362]. 1582:

Keet zolganak kyk eyel nappal ot forgottak attam minden napra d. 6 [Kv; Szám. 3/V. 22]. 1585 (Ott) Lakoztanak Eyel Nappal sokan es vgian egy falkaigh ot lakek poztometeo Martonne fia [Kv; TjK IV/1. 505]. 1653 Végtere oly sok esők kezdének járni, hogy az eső éjjel nappal esett lassúságában 40 napig [ETA I, 51 NSz]. 1679/1681 : Az aratást el vezetgetvén, mindgíart à mag(na)k való buzát csépeltesse éjjel nappal [VhU 670 Thököly Imre gazd. ut.]. 1696 : Én Nagy Gjörgj ... Uram(na)k Aszszanyoin(na)k azon szőlőben leuő gabonaiara ejel nappal ra uigjazok gjakorta megh jarom nezem, mind bekeseget, s mind haboru időben [Gyulatelke K; SLt AM. 6]. 1710 : Az kölcsön ki adott Zabnak bé szédesibe eyel nappal munkálodtám és munkálodom [Vacsárcsi Cs; BCs]. 1713 : szüntelen ejjel nappal azon vagjok hogy az Aszszonyt eo Nságát ... contentállyam [Kadács U; Sf „Kadatsi Nagjok Lázár Istán” lev.]. 1733 (A) legennyel maga házánál éjjel nappal titkon ajto be zarolva ett ivutt, csokolodott [Dés; Jk]. 1747 Bads (!) Ersok ... eleitol fogván paráznasagban elő személly volt, éjjel nappal Katonakkal társalkodott [Torda; TjK III. 135]. 1790 : Az juhok is ... éjjel nappal a mezőn vagynak [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1794 : a Mlgs Udvarnak Soha Vámot nem fizetnek s megis éjjel nappal szabadoson usuálják a' Hidat [Ádamos KK; JHb XIX/40]. 1814 : egy hunyorittást se vettem észre pedig én éjjel nappal Házának gyakorloja vagyok [Kisborosnyó Hsz; HSzjP]. 1831 : Igenis kívántam kötelességemet éjjel nappal teljesíteni [Dés; DLt 332. 1]. 1844 : (Szakmári Ferenc) gazlódásának nints ideje, mert örökké részeg éjjel nappalegy aránt elszenvedhetetlenül [A.sófia U; DLt 1441].

éj-nap éjjel-nappal; ziua și noaptea; bei Tag und Nacht. 1796 : én szinte hat Héttől fogva mind Ágyban fekvőv beteg voltam ugyan másfél Hete vagyan hogy meg gyogyultam olyan terhes beteg voltam hogy négy egész Hétig éj nap minden órában orvasságot adtak [Koppánd TA; Gyl. Csia Mózes lev.].

ejnye ej; ei; ei. 1750 : enye diszno teremtette el menél penig aszt monád hogy ithon maratz, s, meg csalál [Kál MT; Berz. 12. 92. 61]. 1759 : monád Albertné ... hogy a leányát Anist és a' kisebb fiat Antalt nem a' hitese Ura, hanem ... János urfi csinálta volna, még én ezen szavaira mondék: ennye ördög hitű még nem tagadod? [Altörja Hsz; HSzjP]. 1765 Nem hallottam, hogy azon hurczolódás alkalmatosságával attával, vagy teremtetével káromkodott volna Varga György, hanem á midőn el szakadtak egy másót monád Varga György: Ennye Hunczfut Czigánnya [Szépkényerűsztmárton SzD; Eszt-Mk Vall. 62]. 1838–1845 : Enynye, nálunk^a nem mondják ejnye [MNYTk 107. 18. — ^aÉrtsd: Közép-Erdélyben].

éjszaka I. fn 1. éj, éjjel; noapte; Nacht. 1690 : jo disciplina alatt ott lehet egy ettzakán az Né-

metis, az mi emberinkis [Törzs. fej.]. 1692 az Udvar Házhoz éczakákon két két ember tartozik őrizni fel-menni [Mezőbodon TA; BK Inv. 36]. 1723 : Isten igralmából harmad naptól fogva jobbra fordula az üdő ... csak éppen az etczakákat is fordittana eő Sz. Felségé melegebbekre [Darlac KK; Ap. 1 gr. Haller János lev.]. 1733 az meg nevezett rétről az ott lévő széna azon napnak etzakajan egett el [Árapatak Hsz; BLt 7]. 1762 azon éjczakának estvejen ... Lupsor Vonuly fia Juon hozzám jöven a Feleségemtől kérni kezdette az udvari pénz kereső furut [Gyeke K; Ks 4. VII. 12]. 1766 : a Deutrait Esztendőb(en) napnak Etzakáján az Utzán egybekapott Damokos Ferentz Székelly Janossal [Szilágycselh; BFR 104. 2]. 1785 : azon napnak ejszakáján az kuvaszom ugatván ki menék a' gypűn kívül [Backamadaras MT; CsS]. 1790 : én alig várom hogy kedves Batyám Uramat láthassom és bezelhesek mert annyi bezédem vagyon, hogy hetek, és ézakák kívántatnak el beszélésekre [Nsz; Ks gr. Kornis Anna Kornis Gáspárhoz]. 1801 : tudja é a Tanu ki folytatta a' maga mesterségit Innep napokra kelő étzakákon? [Barót Hsz; HSzjP vk]. 1833 k. : (Férjem) Sok napokott 's ejtzakakat kezdett tölteni olly Házaknál, 's olly társaságokb(an), a mellyek a mü békességünkött őszve rontották [Usz; Borb. II]. 1865 : Novemberre, a' mikor már az éjszakák hívesek, drágán kellett fogadni más szolgát helyette [Kv; RLt O. 2].

Szk : ^anak idején éjjel, éjszaka. 1597 : Biro vram ew kegme az kewlseo vasart az Capitanok tizedek (így!) által zorgalmatosson eoriztesse, hogi eczakanak ideyen az marhat kit kiwvl arúnak az varosrol el ne zeoktessek [Kv; TanJk I/1. 298]. 1614/1615 : eczakanak idejn haghtak megh az Vduar hazat, itt Györgyfalu(n), az Christoph deakne Azzonio(m) zolgay [K; Ks M. 20a]. 1620 zwntelen az majorok es kertek kezőt Jarjanak, vizgiazzanak, kiultkeppe(n) penigh Eszakanak Idejen, es vasarnapokra virradolgh [Kv; TanJk II/1. 297]. 1633 : ez az Cassay Ferencz az en hazamra jött vala mezitelen kett elő pallosal eczakanak idejen es erőuel be akart jöni [Mv; MvLt 290. 130b]. 1672 mi okon kellett az eő Erdejeket Eczakanak Idejen pusztíttany s Lopnia [K; SLt P. 18]. 1683 Pásztor Márton ... Ecza-ka(na)k ideje(n) egi Nestel bellet zöld remek poszto süvegemet el lopta [Kv; TjK 13. 137]. 1695 én penig nagj karokat igyekezte(m) tenni és tötemis mivel éczakáknak idejen záros bé lakatolt pinczékeket fel vervén egy néhány izben nem kevés kárákat töttem eő kglk(ne)k [Marossztkirály AF; Wass]. 1727 Nemeth Katonakkal nyilván paráz- nálkodott, Csokolodott, ölegetőzött, titkos helye- ken járt, költ és étczakának idején az Nemetek- kel torbézolván kis bé menvén az házból véllek az Sütétb(en) mulatozot [Dés; Jk]. 1730 et- czokának idején ki ment az pinczeben? [Kük.; Ks 8. XXIX. 24 vk]. 1738 : meg kerdeztük Tudadi Lattadi kik vertek Fel Az Olasz Ferencz Urfi molnat és kik vidtek el az szalanat Eczakanak idején [H; BK sub nro. 1011]. 1746 : az I...

Tordai Borbely György vr(ama)t etzakanak idejen
töb társaival az o Tordai Kastélyban annak egyik
bástyájában bé huzta és ott mind addig verte
míg égyet szuszszant [Torda; TjK III. 44].
1747 az I... étszaká(na)k idején itt Tordán
commoráló Hohér Josinak házára menvén agyba
föbe halálra verte, vérbe keverte [uo.; i.h. 120].
1751: az Sályib(an) lakó Jobbágyi... kaszálták
le étczakánok idejen... a' Törökbuzát [Mező-
sályi TA; Ks 8. XXV. 10]. 1752: éjczakának
idején az Pap Vánka udvarára hajtottak [Somos
Sz; BfR]. 1754: Tancs Todornak itten Termett
szénáját... Varro György... kaszáltatta le az
akkori Beresekkel ejtzakának idején [Hosszú-
újfalú Sz; Wlt]. 1761: ifiabb Ferentz Lőrincz
a' Molnár Jánosné ablakát bé rontotta étczakának
idején, azért hogy bé nem akarta Molnár Jánosné
bocsáttani a Házba [Szászsztván KK; BK].
1763: ha azonn Gátat maga embereivel éjtsza-
kának idején lopva mint egy diversis vicibus el
nem vágatta s posztitatta volna, ma azon Maros
Szakadékján semmi viz nem folya [Udvarfva
MT; Told. 44/18]. 1768 éczokának idején kön-
tösökből le szoktanak vetkezni [i.h. 3a]. 1784:
midőn Csáki György haza indult volna
éczakának idején ki állot lest Bétában a Falu
végén? [Bögöz U; IB]. 1813 a Groffnak éjtzaka-
kának idején is, a Mlgs Aszszony és a Mlgs Asz-
szony Édes Anyja lármájok veszekedések mián,
kentelen volt egész orákat, kemény télnék idején
a maga Házán kívül ki rekesztve ülni [KK; IB].
1823: Nms Csernátóni Samuel Uram... réá mént
Özvegy aszszony Vészi Márisrais Etczakának idein,
és kéredzet be [Radnótfája MT; TLt Praes. ir.
65/1827-hez].

Ha. 1769 etzakanok idejen [Nyárádsztlászló
MT; Sár].

2. *En által egész éjjel; in tot timpul noctii;*
die ganze Nacht, nachtsüber. 1809 a' Pásztorok
... éjtszakán által talpon állottanak a Csorda
mellett [Frákos U; Falujk 38–9].

II. *hsz 1. éjnek idején; noapte; in der Nacht.*
1586: ez peres feold... keoz feold volt... Eztt
ezebe úene Balatffy Sigmond vgy asata vtanna
valo Iczaka hol Emytt, hol amott Agosokat fel
[Csapó KK; JHb XX/48]. 1589: Itczaka oda
volt valahowa [Dés; DLt 226]. 1590: egy eczaka
kin halunk vala apammal... zep hold vilagh vala
[UzT]. 1597: Kalmar Ambrus wallya egi-
kor egy echaka vgmint egy orakor taiban hallot
valami ugatast az vdwaron | en nem tawol chiak
keozel halta(m) az Azzonyom agiahoz mind iol
hallottam etzaka mint paraznakottak kette(n)
Paztor Mihallial [Kv; TjK VI/1. 5, 72]. 1653:
el vitték eczaka az buzat mind dezmajjával együtt
[JHb XXXV/78]. 1681: etzaka az marhara semmi
gondviseles ninczen [Vh; VhU 570]. 1702: miko-
ron szolgálatra jüttenek nallom tartottak szálást
... az Csürb(en) haltanak eczaka [Keresztyénal-
más H; Szer. Kirána Luka (90) jb vall.]. 1718
az a' Gonosz Molnár még itthon létiben addig
fársángolt Lakadalmazott Kálboron édgj éttzaka
öszve fagyot a' Malom [Fog.; KJMiss.]. 1720:

egy éczaka tűz támadván az ott való falusia-
kat fel költette, ugj ottatta meg a tüzet [Torda;
Ks 33 Röd II. 46]. 1732: én nappal ott nem ültem
hanem csak eczaka hálтам s voltam az Asz(szo)ny
körűly [A.idecs MT; Szentk.]. 1734 az Asz-
szony egész éjczaka is nem alutt [Szentpál
K; TKI „Maria Kercsi Ladislai Hegedüs vidua”
(50) jb vall.]. 1735 A Piaczon nappalis etczaka
is 4/4 strasa fegyveresen szüntelen legyen
[Dés; EHA]. 1736 u. Jako András éjzaka salvo
honore az gatyáját tele töltötte [MetTrCs 457–8].
1741 Muntján Jánost kegyetlenképpen meg
kötözvén egy egész éczaka kün az kalodáb(an)
tartották [F.lapugy H; Ks 112 Vegyes ir.].
1748: Azon éjzaka... Szöcs Andre hozzám jött
[Szentegyed SzD; Wass]. 1754: (A) Mlgs Groff
Ur Csüres kertiből késo Setett étczoka egy nagy
nyaláb szénat vagj szalmát vitt [Betlensztmiklós
KK; BK Gazd. Betlensztmiklósi cs.]. 1757 Budai
István Vram ide jüvén, egy éjtczaka it hált [Hosz-
szumacskás K; Bet. 7]. 1762 etzaka mentek el
s étczaka jüttek hazais [Marossztyörgy MT; Ks
67. 48. 31]. 1766 feleségét azzal motskolta az
I. hogy mikor elso éjzaka el hálta, mingyárt meg
esmérte hogy szüz nem volt [Görgjk 205]. 1768:
az Aszszony ő Nagyságát úgy annyira meg ijesz-
tették, hogy egész étczoka akkor nem alutt [Told.
3a]. 1776: Azt tudom, s láttam, hogy felette
Szomorkodott, Kesergett, Sirt a' Groffne egész
étzaka [Csókfva MT; GyL]. 1784: fogják meg
őket mért lármaznak éczaka [Bögöz U; IB.].
1792: a Sertéseket pedig éczaka hajtották [F.
lapugy H; Ks XLVIII/7. 13]. 1799 Ejtzaka
kellett gyalog Baktatnom [Dés; DLt] | a Bán
György Uram Léánya Sánta Urtol egy éjtszaka
el jött meg unván ott a' Sanyaruságot [Mv;
MvLev. Vall. 4]. 1803: addig ettek, ittak, ven-
degeskedtek, és dorbézoltak egy nap 's egy éjczaka
a' Toplitzai Emberek(ne)k ersényekre, hogy a'
költseg 24 német forintra ment [Toplica MT;
Born. XVc. 1/59]. 1828: éjtzaka poharász kötött
folytatták gyűléseket [Dés; DLt 581]. 1831:
a' meg mondott éjzaka, a' Gujábéli marháknak
örzését kire bizta volt a' Gujás Dregán Vonutz?
| nem győztem az egész éjtzaka a Guját egybe
téritteni [Dés; DLt 332. 1. 15 vk]. 1832: Josi
egész Ejtszaka othon volt [KLev.]. 1839 De
itt rend kívül sok ho és, éjtzaka képtelenül meg
fagy [M.valkó K; Bet. 4]. 1844: A' Szöllők
készülnek; de már vagy két éjzaka hó harmátis
mutatkozik [Szeplak KK; SLt évr.]. 1851: ő
szegény oly gyenge egy ejtszaka 10szeris fel kél
serbelire [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

2. *az ~ az (elmúlt) éjjel; la/astă noapte; ver-*
gangene/vorige Nacht. 1683 (A kán) két száz
ezered magával jó, az eczaka Bozza vásár
körül háltnak [Parásmár (!); KJMiss. — *Práz-
már Br]. 1723: Isten igralmából harmad naptól
fogva jobbra fordula az udő... csak eppen az
etczakákat is fordittana... melegebbekre, kivált
az etczaka eppén jo hüvés vala [Darlac KK;
Ap. 1 gr. Haller János anyósához]. 1747: az
J... azzalis hivalkodott: Az étszaka... hozzám

jött az Arch angjal edgj rongjos pokrocban, és edgik karjában szotyor lévén, kérte a' lelkemet hogj el vigje [Torda; TjK III. 180]. 1755: (A) Mlgoš Groffne .. az étzaka igen joll nyugutt [Nsz; Ks 96 Baló Antal lev.]. 1767: kérdém Zoljamit miért szunnjadazik, és ő azt felele hogy alhatnék mivel az ettzaka nem alutt [Abosfva KK; Ks 4 Ignát alias Morár Thodor (30) jv vall.]. 1776 higye szívem ugy meg szomorottam, hogy az étszaka nem is alhattam ezen a dolgon [GyL gr. Lázár János lev.]. 1817 k. Az éjtzaka két vendégeink voltanak [Héderfája KK; IB. Ütő Bálint tt lev.].

3. *Lya* éjjelre; peste noapte; bis in/für die Nacht. 1676/1681 Nappalis szükséges a P(rae)sidiarius itt fen lételek (így!), (Porkoláb, vagi Frejt hire nélkül neis mérészellyenek ide s tova setalni :) legh inkább á ki azok(na)k hírek nélkül ettzakara kin maradna, a Nemetek között obser-váltatott regula szerint büntetessék [Vh; VhU 663 a vh-i német őrség szolgálati ut.]. 1752 En holnap ha élék ettzakára igyekszem V. Kamarásra mindenek [Mocs K; Ks 83]. 1758: Éjszakára mindnen falunak 3 tizre kell szakadni [HSzj *tized* al.]. XVIII. sz. v. T. Gyujto ur maraszt éngem éjtszakára, s. jo szível megmaradtam [GyL]. 1770 a Birák hire nélkül Embereknek tsak egy éczakárais ... maradásra szállást adni senki se mérészellyen [Szentiván Hsz; HSzjP]. 1822 elmentem le a Fás Kertbe a Faragokhoz ... hogy vágassak elegendő Fát éjtszakára [Héderfája KK; IB]. 1827: miért halosztotta éjtszakára [KLev.]. 1831 A Mészáros Czéhvál ... ugy edgyeztem volt meg, hogy a mely iga vono Marhákat a Mészárosak ejtzakara a Gujába ki hajtának, az essék meg estvéli harangzás előtt [Dés; DLt 332. 2].

éjszakai 1. éjjel történő/történt, éjjeli; de noapte, care se întimplă/s-a întimplat noaptea; nächtl. 1831: azon éjtzakai dolgakrol, és Lovas Emberekről nem is beszélhettem [Dés; DLt 332. 15].

Szk: ~ *vigyzás* éjjeli őrködés. 1610: egieb oly gonozsagokat en nem lattam, mert az Iczakay velek valo vigiazast en el vntam es en le fekeottem [Dés; DLt 321].

2. éjjel tevékenykedő/dolgozó; care e de serviciu noaptea/de noapte; Nacht-, in der Nacht tätig. **Szk:** ~ *öriző* éjjeli strázsá. 1766: az említett napon esendő Országos Sokadalom ezen Városunkban lévén, a' szokás szerint, a Circumspectus idegyült Örmények meg fogadtak volt Szekelly Janost Etzakai Örzőnek [Szilágycseh; BfR 104/2].

3. éjjel használatos, éjjeli; de noapte, folosit(ă) noaptea; Nacht-, in der Nacht gebräuchlich. **Szk:** ~ *fazék* éjjeli (edény). 1793: egy etzakai fazek [TL Conscr.] * ~ *lámpás*. 1768 Vajagos Etzakai Lámpás I [Mezősztyörgy K; Ks 23. XXIb].

éjszakánként éjjelenként; noaptea, in timpul nopții; nachts. 1731: kézen szokta(na)k hágatni

az drágább menlovakkal, az közönséges menlovakat pedig szabadon bocsátván bé az több ménes közzé, ejczakánként az akolb(a) s rendre változtatván őket [JHb lovászmest. ut.]. 1780: Cserei le vetkeztetvén este a Groffot ő bé fogatta az eő Nga lovait s a Mátkájához szánkáztanak Sok izben éjtzakánként, bort, s eledelt bőven téven a Szánba [Bethlen SzD; BK]. 1825: A' Rabok számára gyertya is kelene egy kevés östvénként, ejtzakánként [Árapatak Hsz; BLt 11. II].

éjszakázás 1. éjjelezés, virrasztás; vegherea în timpul nopții; Nächtigung, Nachtwache. 1836: a' félelem, rettegés, tünődés, és éjszakázás miatt nagyon bádgyadva vagyok [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina férjéhez].

2. éjszakai mulatozás; chefire nocturnă; Nachtzecherei/kneiperei. 1840 itt már bőjtönis egész virádtig folylyan az éjtzakázások tivornyázások [Dés; DLt].

éjszakázik 1. vhol (el)tölti az éjszakát; a petrece noaptea undeva, a minea peste noapte; die Nacht verbringen, übernachten. 1849: én .. azon pusztá szobába a Vendler házánál éjszakásztam [Kv; Végr. Vall. 42].

2. mulatozással tölti az éjszakát; a chefui, a-și petrece nopțile în chefuri/chefuind; die Nacht durchzechnen. 1767 mi dolog az hogj annjit ettzakáznak es nappal alusznak [Abosfva KK; Ks 4]. 1778 énis már jokor, le fekszem jokor fel kellek mások pedig bőven ettzakáznak [Dédács H; Ks 96 Gyulay Ferenc lev.].

3. éjjelezik, virraszt; a veghea/priveghea; die Nächte durchwachen, sich überwachen. 1853 én bezzeg szigorgok busulok eleget .. mert egy xrom^a sints, sokat éjtszakázok a' Lelkem Anyám mellett [Kv; Pk 6. — *Olv. krajcárom].

ejszen talán, úgylehet; poate (că), posibil (că); vielleicht, es ist möglich. 1697 ha en mltoságos ur(am) megh nem büntetem volna az vármegyei Tisztei az negyven forintot ejszen megh vötték volna rajta^a [Szilágycseh; BK. Kümives Gergely Bethlen Gergelyhez. — *Ti. a vétkes jobbágyon].

ejt 1. hullat; a scăpa, a lăsa să cadă; fallen lassen. 1592: Az kuchis az Araniában eite a' Swweget hog' ki fogak attam teölle f o d 3. [Kv; Szám. 5/XIV. 137]. XVIII. sz. *eleje*: Az lovat hosszu kötéllel urokkal kel ki fogni á Menebűl, és az kötelet bal felől kell ejteni, őtt vagy hat ember fogja, kívül fordulva á kötél végét [JHb 17/10 lőtart. ut.]. 1820: a' Néhai Báronét betegségébe legyezvén, mint Léányka el szunyodott, 's a' Legyezőt a' Báronéra ejtette [Várfva TA; JHb F. 48 Biró Zsigmond (49) hűtes ass. vall.].

2. szítál; a cerne; sieben. 1697: Egy kőből zabnak is mivel jól meg száraztyák kemenczeben s, ugy örlik meg apron csak egy véka korpáját ejtik mert 30.30 czipot hogy sükere nincsen belőle nem süthetnének ha töb korpát vennének ki [Máramarossziget; Törzs].

3. leterít; a trinti la pāmint; niederschlagen, umlegen. Szk: földre ~ földre terít, leterít/üt. 1585: elegghe huzak, vonak es rangatak egy mast de Nem lathatam ky eytette a' felperest a' feoldre lata(m) hogy Adig Nyeowekednek eg massal hogy a' felperes a feolden vala miatta [Kv; TjK IV/1. 484]. 1603: Jeowe el I teob tarsaval egywt az meg Neuezett hazamra megh foga hazamban az feoldre eytte tazigala azwal Nem elegedek az erezbennes az feoldre yttetth hogy kecher az feoldre eyttett azonér kilen kilen feoldre esesnek terhen waghion [UszT 12/51]. 1638 Istuan Deak Ura(m) ... azonba(n) verni kezdé, czapdosta val-tigh, kapot az vsteokebe(n), de hogj kopasz vala nem foghatta megh az vstóket.. az feöldreis ejte ketszeris [Mv; MvLt 291. 130a]. 1639 az legenj ... mindgjart ot belem kapa, ... engem ketszeris az feoldre eite s az Aszonj nepek vontak el rolam [Mv; i.h. 184a]. 1644: Haydu Marton(n) Megh foga az kezét az gyermeknek s elege vere egj faual oth, de feoldre Ne(m) Eyteotte [Mv; i.h. 431a]. 1647: az Inctus ... potentia median(te) rám jeót vert, taglot, az feoldre ejtet [Kv; TjK VIII/4. 226].

4. juttat; a face sá ajungá; jn, etw. irgendwohin bringen. 1562 Akkoron szakada az ország kétfelé, mert némely tarta vala János királlyal, némely Ferdinandussal mindez napiglan mely pártolás teljességgel a török kézbe ejté az országot [ETA I, 12 BS]. 1579: Megh ertettek eo kegmeek Az Zeochoy Imrehne Jelenteszet az haz felől kit Akarna Nemes Ember kezebe eorók Arrw keppe(n) eyteny [Kv; TanJk V/3. 199b]. 1593: egy Boldisar neuw Molnar legeni vala kire volt gianosagunk, hogi eo aggia es ejti az buzat vizhordonak, de eggiket sem kaphattuk meg raita [Kv; TjK V/1. 326]. 1638 ide jüue hozzam Szabo Samuel s bort adek innia s ki ueöm belele hogy az apia akar penzt adni rea*, s idegen kezben akarja ejteni s azért nem adgja [Mv; MvLt 291. 140a. — *A zálogos szőlő kiváltására]. 1723 Luka Vaszilyra kardott rántott le akarta vagdalni s hogy arra nem mehetet, ugyan Csak módot kereset a rá való Tolvajkiáltásra, mellyel a Tisztek keziben is ejtette, s kezeségek alat van mais a tisztek(ne)k Nemasagi ur(am) miatt [Hodák MT; VGy. Prekup Juon (26) jb vall.].

5. hagy; a läsa (urme); hinterlassen. 1773: meg három Esztendeig élt, de azért nem holt meg, hanem inkább a súly miatt, melly a Nyakában vólt és rut forradásokatis ejtett vólt rajta [M. léta TA; JHb II/3].

6. mond; a spune, a scăpa vorba; sagen, hören lassen. 1735: hallottam osztán hogj az hollomezei Nemes ember, aszt mondotta de bizony ide adod Huncz futt, amaz ismét viszsza, de bizony nem adom Huncz futt, de ne(m) tudom bizonynal mellyik ejtette élsőb(en) az huncz fut szót [Gáncs/Csicsógyörgyfa SzD; TKI]. 1748 oly kedvetlen szókot ... ejtett és szóllott ..., mellyeket Kgld edjütt is, másuttis spárgált, és hirdetett [Told. 20a].

7. véghez visz, folytat; a produce/executa; verüben, vollbringen. 1765: a Legények ... ott az Uttzában ejtven Puskázásokat azokrol is magam is intettem őket hogy mit lövöldöznek [F. gerend TA; KS I. Somlyai de Fogaras (40) nb vall.].

◇ Szk: adósságba ~i magát adósságba veri magát. 1669/1672: mivel Fabján Benedek ur(am) Sok adóssagokban ejtvén magát ..., Kére mi előttünk Fabján Benedek ur(am), Jenei Miklos uramtól . . . nyolcz száz Magyar forintokat [Gyf; JHb XXIX/48]. 1712: veszedelmes, kétcséges kimenetelű fogságban lévően Testvér Atyafia, Josika Imreh Ur(am) eő kgme, keserülvén ügyét ... kellett fel mennem, az Felsőes Béczi Udvarhoz Az holottis ... szabadulását ki munkálodván, az mely költségekben adósságokban, magamat kételenitettem ejteni, nem hogy annyi esztendők-től fogva igyekezte volna Complánálni, sőt már most némely részt velem, más részt, más szolgálival, kíván, s munkálodik meg fizettetni [JHb XLVIII br. Jósika István kezével] *bosszút ~ bosszút áll. 1768 a' jámbor, Ember-séges Emberbeis mindjárt belé kötölöznek megis támadják s verik, ha kire meg haragusznak azokkon kárt vagj bosszút ejtnek [Nyáradkarácsonfva MT; Told. 3a] *fakciót ~ ? kb. mes-terkedik, fondorkodik, praktikál. 1776: A Circumstantiákbol úgy tapasztaltuk, hogy nem más, hanem Csizi Hadnagy ejtett minden factioakat [Szentdemeter U; GyL br. Ludovicus Révai (40) vall.] *futóba ~ megfutamít. 1655: De urunk azt eszébe véné, hamarsággal lóra ülven, valami részét hadainak seregbe rendelé, és reája megyen bátorsággal és az ellenséget futóba ejti, a lövő-szerszámot elnyeri — melyet mind ki sem löhetett az ellenség, melyet aztán setétülésig vágtak és kergettek [ETA I, 159 NSz] *girán ~ egy gira/forint bírság fizetésére kötelez. 1593: valami tilalomert engemet fel zolita azt mo(n)da tilalmat teot az eo Jobbagia ellen Theoreok Pal ellen, kire ra is hitta(n) az kiraly birak eleybe(n) Azert engemet Girarais keres vala az hiüatalert ... Az teorwenis azt itele hogy megh kell bizo-nítani ha gira(n) akar engemet ejteny [UszT] *halálos sebbe ~ halálosan megsebesít. 1764: már az edgjik leste ..., az földre orozva le ütette, azután meg kealtván az többinek, hogj elejtette ..., bé mentek, és réá rohonván ujjalag addig vertek, mig az udvaran halálos sebben ejtették, mely miat consequenter meg is holt [Torda; TjK V. 239] *hamis hitbe ~i magát hamis esküvés bűnébe esik. 1670: Ebeni Judit Aszszony Confirmaalta hogy többször meg nem esküszik, mely(ne)k ha eő kglme nem áll; különben, hamis hűtben fogna eo kglme magát ejteni. [SzJk 108] *hibát ~ hibát követ el. 1804 írtam déakul az examentre egy hibát ejtetem benne [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 34] *hárbá ~ megkárosít. 1573: Palochy haragzik volt es fen-negette erte hogi karba eyty myert ky Nem atta* [Kv; TjK III/3. 84. — *A Palochy ingóságairól írt regestumot]. 1589 k.: vgy czielekedgiek Boros

Antal hogy jo legie(n), minket karba(n) ne eyczie(n) [UszT]. 1598: Ez Palastos Jstwanra regteol fogwa bozonkodnak, mert hallotta(m) az zolgaitol hogi ha megh kaphattiak bizony karba eytik [Kv; TjK V/1. 181]. 1693: egykor halla(m) hogy monda Ferencz István Gelérd Jstvának miért akarsz engem kárba ejteni hamis béstyé lélek kurva fia [Szentegyházassóláhfalu U; Törzs. Janos Andras (30) nb vall.] * *kárt* ~ kárt okoz vkinek. 1629: hiua fel Aszonyom hogy megh mutassa michyoda kart akartak eytenj raita [Kv; TjK 22]. 1768 ha kire meg haragusznak azokon kárt vagj boszszut ejtnék [Nyáradkarácsonfva MT; Told. 3a] * *költségbe* ~ költséget okoz. 1742: ha az Ispotály szénáját ő kglme el nem sínkopálta volna, nem kellett volna az Ispotályt költségben ejteni [Kv; Aggm. C. 12 Gábor Ferenc (34) Maroskocsárdról* való kocsis vall. — *Székelykocsárd TA] * *költségbe* ~i magát költségbe veri magát. 1691: mindenféle élésnek felét minden helyekről adminisztrállyák az Statiokba(n), hogy megh fogjatkozván) az Statiobeli vitezek ne kételenitessenek executiora ki menni, kiváltképpen az bort ne késleltessék, mert idő után bé sem veszik, és nagy költségbe(n) ejti magát az szegenysegh [Kv; Törzs] * *lopásokba* ~i magát lopásba keveredik. 1752: Egy Dévárdó fugiált Béres . holmi Lopasokban ejtette oda ala magát ha ollyas nagy Patratuma lészen, erdeme szerint büntethessék; ha pediglen ártatlan szenved, dimítáltathassék [Ns; Ks 78. XIX. 24 gr. Haller János lev.] * *(mással való) közösülésbe* ~i magát paráználkodás bűnébe esik. 1679 magat paraznasagban) es massal való közösülésbe(en) ejtette volna [Dés; Jk] * *nótába* ~ hűtlenségi perbe kever, rég nótázat. 1610/1631: engem senki notaban nem eytet, nem Conuin-calt, sem Aggraualt, nem sententiazt [Gerend H; JHb XXXIX/12] * *nyavalyába* ~i magát bajba keveredik. 1596: vtanna(m) ieóue nagj Peter, Jeótebe kj ragada az eggik rakonchat, s hogy ez eóket el teritem vala eleimbe alla, s monda ally el, merth ugj hagitlak hogy zernyw halált holz en el hagiam ozton nem akara(m) magam nyauáliaba ejteny [UszT 11/34] * *nyomot* ~. 1606: hozza(m) ieóue be egik ki medeserinek* monda magat, az Varalliak szauauual megh beszelle az dolgot hogi el loptak juhokat es az mw Juhaink niomaba eytettek az niomat [UszT 20/227. — *Medesér U] * *örökös jobbágyságba* ~i magát örökös jobbágyságra adja/kötelezi magát. 1731 két izben váltotta volna meg Felvinczi Janos Vram Juon Juonuczot az akaszto fátol, es ezen ketszeri meg váltásáért ejtette volna magát s posteritását örökös képpen valo jobbágyságban [Csapó KK; Berz. 12. 95. 51] * *paráznaságba* ~ paráznaság bűnébe kever. 1711: (Erzsók) ferfi irtozatos utalatos eszközt csinált maganak, s ayal az Aszszonyi allatokkal eklelenul elt, meg hazasodot az termeszt elle(n), feleségeit paraznasagban ejtette, kik közzül az elsővel hét vagj nyjolcz esztendeig fertelmeskedet [Kv; TjK XV/1. 68] * *paráznaságba* ~i magát paráznaság

bűnébe esik. 1591 Illona, Pathkos Janos felesége*, enis zolok ... mierzth hogy en Jambor wagiok eő enghemeth igr hagloth el, maghath ygy megh ferteztette, paraznasagban ejtette maghath [UszT. — *Értsd: mondja]. 1672: Soos Istvan Absolvatitak matkajatul Bartha Anna-tol mivel paraznasagban ejtette magat Bartha Anna [SzJk 120]. 1680: Causa Földvariensis.* Sütő Mathias Procuratoranak vallja Siro Andrast felesége Veres Borka ellen Mert el hagyta, akkor vissza hoztak, az uta(n) esmeg el szökött, magat nyilván(n) valo paraznasagba(n) eyte [SzJk 146—7. — *Melegföldvár SzD] * *porció alá* ~ adózás/szolgáltatás alá kerít. 1778/1779: az embe-reim közzül némellyek az Udvar után járandó allodialis szántó Földeimből, es kaszaloimból sokat magok(na)k el foglaltanak, és talám birodalmok ál(ta)l portio alá ejtették, hogy azok el ne nyomulyanak az Arendator Inquiraltasson, és valakiknél Udvari Földet ... Taxa nélkül lenni tanál, azokat végye vissza [Kv; Ks 65. 44. 13] * *stikket* ~ ? kellemetlenséget okoz. 1806: mikor szedette Agg Ioseff Ur a' szőlőt miért nem kiáltott Tolvajt, s miért nem köttette meg: melyre azt felelte volna a' Professor Ur, hogy nem akartam ollyan Stikket ejteni rajtak [DLev. 4. XXXVIII] * *szerencsétlenséget* ~ bajt/szerencsétlenséget okoz vkinek, bajba/szerencsétlenségbe sodor vkit. 1603: Noha penigh ez alat Raduly vaida ellenségepe(n) reank ieouen, my raitunk zerencsietlenséget eitett, de azért Istennek kegielme-segebeol annira marattunk hogy sem eo teolle sem nagjob ereotwl tartasunk ninchen [Ks 38. I/8. — Az erdélyi rendek Kornis Boldizsárhoz és Zsigmondhoz] * *szuszplcióba* ~i magát gyanúba keveredik. 1693: a Férfi egy Angalit nevű asszonnyal valo társalkodása miatt magát suspitiob(a) ejtette [SzJk 273] * *teherbe* ~ megterhesít. 1597: Czizar Peterne rút hireket bezellet Veres Pal feleol mert azt mongia wolt egizer hogi ameli zolgalo veres palnal lakot azt terebbe eitette [Kv; TjK VI/1. 70]. 1855 az említett ifju legény ily ígéretek s csábítások között erőszakoson terhebe ejtette a' leányt [Uzon Hsz; Kp V. 404] * *terhen* ~ bírságol, bírság fizetésére kötelez. 1590: ott Mihaj Kouach fel Alla falu kepeben ..., ott Azt monda hogy te az zekre ne(m) mehettel volna panazlany, merth ennek ez ket falúnak vegezese vagio(n) hogy az Birak az hat eskettek előtt legie(n) teorweny Effeli (!) dologba(n), Miert hogy ezt hatra hattad meltatla(n) panaszon vagj, Engemet terhen eytenek Az panazerth [UszT] * *terhet* ~ terhet ró vkire/vmire. 1578 ertyk Aztis menyé sok hywatalt hoznak Byro vramra es tanachyara Az futot vagy zóket Jobbagyok felől Akaryak penig effelet el tawoztatny eo kegmek, hogy terhet ne eychienek Es hozzanak az varasra, wegeztek hogy mykor affele zóket Jobbagy ide Jeo vagy varasba vagy hostatba is be zal Az tyzedes tartozzek mingyart capitannyanak meg mondany az Capitan penig Byro vramnak tegie hyrre [Kv; TanJk V/3. 175b] * *ütést* ~ ütést mér vkire, megüt vkit. 1740: az I az kapun által

tsapván in fratrís sui defensam ejtette az útest Kováts Samun, mely nem szánszandékos verengzésnek hanem defensának ítéltetvén, ... absolváltatik az I. [Torda; TjK I. 181] * vért ~ (véres) sebet ejt vkin. 1625 annak felettte hogy vert es eytet raytam es Nagy szoual kialtotta hogy megh őll azert halal akarásnak terhen vagio(n) [UzT 150] * veszedelemben ~i magát veszedelemben sodródik. 1678–1683: vadnak, s, volna-nok erre sok példaink, kik, megh unvan az Is(te)n-telezen Fejedelmek Guberniumiat, nem akartak, alázatossággal ... viselni ... megh magokat nagjób vezedelemben eitetek [Ks. Kornis György kezével].

ejtel I. 1. kupa; cupá (unitate de măsură pentru capacitate); der achte Teil eines alten siebenbürgischen Eimers als Maß für Körnerfrüchte, od. Flüssigkeiten. 1676 Eget borokról való Administratio ... Edgyik atalagban volt ket vider hat ejtel 2./6. Masikban volt ket vider negyed fel ejtel. Harmadikban volt egy vider eőt ejtel

Negyedikben egy vider egy ejtel ... Egy Csobolyoban Mehser eget bor hatod-fel ejtel [Uti]. 1681 Az három Satoros Innepeken tartozik mindenik falu, külön, külön, három három negyenes bort ki arulni esztendőnt által. Ha penig bort közikben nem adnak száraz korcsomával tartoz(na)k; illyenkor minden kupaert vagi ejtel-jert per den. 2 szoktak fizetni [Erdőhátság H; JhU 198]. 1764: arult bort es egetbort — ejtelével es fertályával [Makfva MT; DLev. 5].

A címszóbeli úrmérték-egység úrtartalma kb. másfél liter (Etsz: 1,41 liter), azaz az erdélyi kupával kb. azonos nagyságú volt. Alább 2. jel. al. 1681-ben egy erdőhátsági (H) forrás, 1742-ben pedig egy fogarasföldi vallomás-tévő az ejteles mérőedényt határozottan a kupával azonosítja. De 1. alább *ejtel-kupa* al.

2. egykupás mérték/mérőedény; cupá (vas cu care se măsoară); Achtel (das Hohlmaß selbst, mit dem gemessen wird). 1574 : az zorgosság keozzwl ky Ieo volt az chaplar . . . hogi teob Borert Menyén Az Nep tolyong volt. Es az gergy deakne leanyat vgi tazittiak hogi eleybe eszik az chaplarnak, Az azonnal vgy vthy az feyehez az eytelit hogi az vere leh fwrtamyk az feyereol [Kv; TjK III/3. 333]. 1584 Mynden wasarok Napian az wasar-biraknak zorgalmatos gongioik legien minden fele Mertekre, Eytelre, fontra, singhre, vekara [Kv; KvLt Vegyes III. 6 PolgK]. 1588 mensura Eytel Claudopolitana [Bács; GyU 8]. 1589 h. vgi hallottam hogi egi eytelben 100 forinth vagion ne olvassatok chiak meryetek megh [Szu; UzT]. 1591 Mikoron en az Quarta borat arulta(m) tudom azt hogi Eottues ferencz quartassagaban arultam ki néha ket vagy három bortis egi mas vtan azon czeget alatt Az ejteleketis az vtan igazgattak megh [Kv; TjK V/1. 66]. 1595 Öknek egez Tanaczúl czinaltattak ohnbol egy eyttelt es fel eyttelt, az Wasar Birak kezekben, adúan, miert hogi az War megye Ispanok, innét varnak Eytelt, vekat, innét vittekis az vjdekre, lön nagy panaz hogy nem eggyezzenek az Eytelek, Es azert czinaltata ő knek: Kanna gyarto Mat-

tyassal ... f 1 d 40 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 120 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1742 : parancsolt hogj az kupátis hozzam eő kegjelme eleib(e), akkor látván az kupát melljet eo kegjelme bélyegzett meg Groff Uram bélyegző vasával, akkor azt mondgja hogj az nem az Uraság Ejtete hogj mérek azzal korcsomárolni [Dumbráva F; Bet. 6]. 1745: ők* I(ste)n és Haza Törvényivel és Lelki ismértetelís semmit nem gondolván, Kortsomárosságbeli functióban lévén hamis ejtelt tartanak, vagy ha igazatis nem igazán mérik vagy méretik á bort és sert, sőt szolgálóknak instructiojában adgyak hogy teli ne töltsék az ejtelt, és ha nem tselekszi el tsapjak érette [Torda; TjK II. 59–60. — *Ti. az alperesek].

A fennebb 1588-ból és 1595-ből idézett adalékokból láthatóan a kolozsvári ejtel a XVI. század végén már a város kereskedelmi vonzókörében közelebbi-távolabbi vidékek szabvány-mértékegysége lehetett.

3. egy kupányi mennyiség; de o cupá; ein Achtel fassend/voll. 1570 Az zalat sernek Arrat Mikeppen Rendeltek volt Eytelent egi penzre, Mostanis Azt akaryak hogi kyleomben Ne legien [Kv; TanJk V/3. 11b]. 1582 : Weottem három pinzes bort 23. Eytelt d. 69 Negy penzes bort 12 Eytelt d. 48 [Kv; Szám. 3/V. 4 M. Lederer sp kezével]. 1585 : 1 Aprillis Attanak Gialuban három Quarta bortt, meljnek eitelet Arultak ki kett kett d. Az Arra az min vettwk f. 24 [Kv; i.h. 3/XVI. 29]. 1588 : Tanachy es Byro vram Akaratyabol vottünk wolt 7 hordo Borokat . . . Borbara Azzontol ... veottunk 78 vedrest Eytel-et p(ro) 6 d tezen f. 37 d 44 [Kv; i.h. 4/III. 39]. 1589 : Also fylen egy Altalag bor volt merwe az Akoual 52 veder zalot ky Belole 3 weder, es 5 weder Seprő Marat 44 weder Atta eyttelet p(ro) 4 d. [Kv; i.h. 4/XII. 4–6]. 1590 : Balint deak-tol 33 eytel mezet* eytelre pro 22 d. [Kv; i.h. 4/XXI. 40. — *Értsd: vettem]. 1594 : a' Sernek eytelet senky ket penznél fellieb Ne Adgia [Kv; TanJk I/1. 232]. 1699 : Fa Acz Uraymék El végezvén az munkátt, áldamásban edgy veder bort, justas 8—// 12 ejteljt [BLt 7]. 1702 Bort minden ember ad egy egy désát, melyben vagyon tizen egy ejtel, ha bort ne(m) ad den. 30 [O.alkó Sz; SzVJk 44]. 1726 : cum Den 3 árultassák ejtelit [Dés; Jk]. 1734 : A Deesi jo eget bornak ejtelit tartoznak eő kglmek be venni cum Dnr 48 [Dés; Jk]. 1740 Ezen a földön az eget bornak ejtelet 60 penzen alol nem adgják [A. árpás F; TKI Mohai Mózes gr. Teleki Ádámmhoz].

II. Jelzői és állítmányi haszn-ban 1. (vhány) kupa/kupányi; de cupá/cupe; ein Achtel (fassend/voll). 1573 egy vasarnap ferkel Myklos hazanal voltak korchoman ... Az Bor ely fogy, Mond eo neky Zabo gaspar Iere vele.(!) kereses Ianoshoz talam meg penzemert ad egy Eytel bort [Kv; TjK III/3. 303–4]. 1579 : karazt vottém p(ro) d. 7 es 3 eytel bort ky tezen d. 16 [Kv; Szám. 1/XVIII. 13]. 1582 : Az Vonas Iga-zyto Vraiymra walo keolchyegh ... Weottem az Wraim zamara keet Eytel Chykot d. 64 Ket Eytel Eczeteth d. 8 ... Negy Eytel wrimeos

Bort d. 16 [Kv; i.h. 3/V. 4]. 1590 Kyuldot Byro vram Az dobroczeny Byraknak Ayandekot Egy Barant. 4 eytel bort f — d 32 [Kv; i.h. 4/XXI. 23]. 1593: eszemben veom azt az bor hozast, .. megh meretem az bort, hat az 9 penz arra, ne(m) leon Jo Egy Eytel [UszT]. 1594: 17 die May ... wachiorara ... Barani aproleket f — d 3 . 4 Eittel Mysertt f — d 40 [Kv; Szám. 6/VIII. 74]. 1596 Benedekfi Janost be hyuak a' zobaba Aszoniomis be mene pechenyet seottete, enni ada Benedekfi Janos vra(m)nak mys eonk uelle negy eytel bort iuank megh, annak megh ada az arat [UszT 11/54 „Gregorius Istvanfi de Kaichich falua” j b vall.]. 1648: Kelemen Janosnit öt eytel bort [Usz; Pf]. 1662 ugyan akkor magunkis ittunk két eitel bort megh f — d 24 [Kv; SzCLEv.]. 1683 k. Az Papok dezmalasokb(an) ott kell lenniek az két mesterek(ne)k az penna bort ugy vehetik el magok(na)k, mely penna bor ket ket eytel minden embertől a' ki dezmat ad [Somlyó Sz; SzVJk 65]. 1732: hajos-nak ket ejtel bor árrát vittem meg [Türe K; Told. 21]. 1733: Caracai számára ... fizettem 9 ejtel borért 9 sustákat [Kvh; Bogáts 7]. 1743 vettem négy ejtel fagyat H.f. 1 [Szászkerked K; LLt]. 1750 Két ejtel vaj [Marossztkirály AF; Told. 3] | 4 ökröm levén, ketteit vissza bocsátotta Pap Mihály egy elytel painkaért [Szilágy-ság; Told. 3]. 1774: Pénteken Paraszt ebédkor főzetettünk még nékiek másfél ejtel köles kását olajjal [Kvh; HSzjP].

2. ~enként ejtel-számra; pe cupe; achtelweise. 1637 senki közwleők az ser latok hirek s engedelmekeklwl egy penz arrátis se külseő, sem penigh it levő ember(ne)k semmi szín es praetextus alat, se ejtelenkent se uedrenkent sem penigh hordonkent ne mereszellie(n) adni [Kv; PolgK 142].

ejteles 1. (vhány) ejtelnyi/kupányi úrtartalmú, (vhány) kupás; de . cupá/cupe; (ein) Achtel (fassend, voll). 1588 On Zersam Egy harmadfel ejteles Kanna Egy het Eyteles Harom Eytelesek Ket kanna drettalosok Negy fel Eytelesek [Kv; KvLt Inv. I/2. 18]. 1604: Vagion egy eoregh ohn kanna mellyen vas karika vagion eot eyteles [Kv; RDL I. 77]. 1612 Egy három ejteles ohn kanna, ... Egy fel Eyteles kanna [Kv; PLPr 1612–15. I/3]. 1627 Egi hatt eyteles fa palasz k f — d 25 [Kv; i.h. 131]. 1629: Egy Eyteles palasz nyom bwueon libr: 5 [Kv; i.h. 132]. 1658: vagio(n) egy eyteles sima kanna ket gomb az fedele(n) [Kv; SzCLEv.]. 1681 Eczetes korso circiter haro(m) 3 ejteljes Nro 8 [Vh; VhU 528]. 1723 k. Egy ejteles ón kanna [Hagymás-bodon (MT) ekl. könyve]. 1738: a földön egy Bóddló 7 ejteles [M.bikal K; Mohai lev.]. 1744 Zöld mázas korso numero kettő, három ejteles [HSzj mázas-korsó al.]. 1762: az I Simo Peter Vr(na)k ablakat ki rontvan egy ejteles üveg eget bort el lopott [Torda; TJk V. 122].

2. egyejteles/kupás; de o cupá; ein Achtel (fassend, voll, groß). 1585 Vagyon eg' Eoregh on kanna vagion (!) keth on kannak Eytelessek

[Kv; Szám. 3/XIX. 5]. 1596 Fazakas Boldisartol veottem ejteles es fel ejteles meliben vaiat zwrtem, chuprokat | Hat sima eyteles kannak. Megh negy eyteles kanna wiselt [Kv; i.h. 6/XXIX. 124, RDL I. 65]. 1598: Gerendj Istuannak hattam egj Ejteles ezwst kannat [Gerend TA; Törzs. Gerendj Pál végr.]. 1601 Fa palazkok egyk ejteles [Kv; Aggm. A. 41]. 1625: Wagyon eiteles Kanna, melynek egygyke fedeletlen No: 4 [Kv; RDL I. 126]. 1647: Ket Eiteles kannak, az egik Czifrasz [Kv; i.h. 134]. 1723: Más ... pintze tok, Porumbáki üvegekkel, hattal, ejtelesekkel [Korona MT; Told. 29/2]. 1733 Nagjobb, és kissebb on fedelű czapás bokálly 2. Virágos szoros szaju fedeles bokálly 1. Kis Kanna forma bokálly 1 ... Kék Virágos ejteles bokálly 1 [Marossztkirály AF; i.h. 2]. 1753 Ejteles bokaly no 1 Fel ejteles bokaly no 7 [Buza SzD; LLt].

? ejtel-kupa '?' 1629 egj mereo uider egj ejtel kupa [Szentdemeter U; LLt].

Az ejtel 1. jegyzetében kifejtettek tekintetbe vételével a XVII. sz-i régiségben, úgy látszik, váltakozva használt, azonos úrmértékre vonatkozó két úrmértéknévnek (ejtel, kupa) itt — az egyszeri előfordulásból következtetve — alkalmi összekapcsolásáról van szó.

ejtelnyi vhány ejtelre/kupára való; de ... cupá/cupe; ein, einige Achtel (fassend, groß). 1708: egy fedeletlen vasas küs pincze tokban sendely szeg, elegyesleg három ejtelnyi [HSzj zsindelyszeg al.].

ejtel-számra ejtelben, kupában; in cupe; achtelweise. 1652 Az Borbolis dezmat ad(na)k, ha tiz Vederre nem telik Ejtél számra veszik ki az dezmat [Türe K; GyU 97].

A bizonytalan fogalmazás alkalmassint így értendő: Ha nincs tíz veder bor, és nem tudnak egy egész vedret venni dézmában, a megfelelő ejtelszámban veszik meg a tízedet.

éjten-éjszaka kb. az éjszaka kellős közepén, sötét éjszaka, rég éjnek évadán; la miezul noptii, in adincul noptii; mitten in der Nacht. 1585: Thury Janos vallia hogy egkor Nem vala hon Az Azzony vra, Etten (!) eczaka eleg h tancholast hallot Megh Ablakatis egkort mind be vagdalták vala [Kv; TJk IV/1. 491].

ejtés juttatás; lāsarea sã treacă/sã ajungã; Bringen. 1659 (A fejedelem) megesküdt azon, az ország határit el nem idegeníti, mégis mostan annak idegen nemzet kezében ejtésével ijesztgeti az országot [EOE II, 212 Barcsay Ákos Lázár Györgyhöz]. 1739 Szabo Mihály Vr(am) ... egy darab szőleje(ne)k az el mult napokb(an) idegen kézre valo ejtése, és el adása [Torda; TJk I. 153].

Szk : földre ~ földre terítés, leterítés/ütés. 1599: mikor raita(m) chelekedett factumi feleöl bizonitok Akkor zitkay feleollis bizonitok es Azt mondo(m) hogy dyomo(n) vagio(n) erette, es az ketzeri feöldre cytesertis kylen kylen 24 ghiran feöldre eytesnek terhen vago(n). Jtillje megh a' teöruenj [UszT 14/36]. 1606: az felperes ... egj nehani

uersen zidott bestie lelek kuruanak, fijuau ketten . ott niomottak az foldon mint zerettek, Jsten otalmaz meghe teollek, az sok iambor altal hogy meghe nem eölenek azt mondom az zito-kert nieluen uagion, az foltre ejtesnek terhen 24 ghiran [i.h. 20/275]. 1644 eotetis elegge zida Haydu Marto(n) feoldre Eyteset en ne(m) latta(m) [Mv; MvLt 291. 431a] * költsébe ~ költsébe keverés/verés. 1745 Incze Klára... Ns Húnyad vár(me)gyébenis az afféle tselekedetiért Sokáig raboskodván aggratialtatott; de ugyan tsak, nem supersedealván afféle tsalárdságát, hazudozását másoknak meg rontását s káros költségekben való ejtését continuálta [Torda; TjK II. 87] * terübe ~ teherbe ejtés, megterhesítés. 1849 látva Kelemen Béni általa lett terübe ejtésemet, azonnal számomra égy az udvarhazhoz (!) közzelébe ugyan ahhoz tartozó alkalmatosságokba behelyeztetett [Kv; Végr. Vall. 95].

ejtet. Szk: stikket ~ rossz tréfát követtet el; a face o glumă proastă; ein dummes Stück verüben. 1765 Féltnén a' börit Károlyi igen nagyon tartatt attol hogy elmenő Uttyában az Aszszony vagy el fogattya vagy kemenyen meg veretteti vagy valahol valami véletlen Stikket ejtet rajta [Fgerend TA; Ks „Ioan. Somlyai de Fogaras” (40) ns vall.].

ejtett 1. elkövetett; sávirsit, fácut; verübt. 1830 Továbbá valamint hogy az executoroknak az executio folyamattyaiban ejtett hibáik csak reportatio uttyán orvosoltathatnak meg ugy a' hibás betsüt ejtett betsűök ellen is a' meg sérített Fél panaszos fel adására... a' concernens Tisztviselők procedálni köteleztetnek [Kv; Borb. II gub.].

2. esett; fácut, cauzat; angetan, gemacht, versetzt. 1765 annyi verések voltanak egész testin, hogy a miat is meg kellett volna halnia ergo nem lehet simpliciter a fejin valo sebnek adscribálni halálat, ... mert azon kivülis meg volt verettette a fejin ejtett seben kivülis [Torda; TjK V. 255].

3. ? megesett, bekövetkezett; rezultat; erfolgt, stattgefunden. 1785 ennek az Urburának akár tudatlanságból, akár a fenn citált N. Aranyos Széki Diploma mellett ejtett álmadázásokból lett denegáltatásáért, és ebbéli engedetlenségeért, mint Urburát p(rae)stálni tartazo Jobbágyok meg büntettettek, és az Szolgálatra reducáltattakis [Torockó; Thor.].

ejthet 1. leteríthet/lőhet; a putea dobori/impusca; erlegen/strecken können. 1708 Az Puskások nem ejthette(ne)k egj vad kecskénél és egy vad pavanal egyebet [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.].

2. halált ~ halált okozhat; a putea provoca moarte; verursachen. 1653: S mássutt azelőtt harmad nappal is reánk ütöttek vala, de ott nem ejthetének halált, hanem az ökrökben kapának el tizet, és oda lön [ETA I. 138 NSz].

3. módját ~i szerét teheti, sort keríthet rá; a putea, a-i fi cu putință; dazu kommen können. 1701: ha modgját elythettem magam be migyek [Ks 96 ifj. Cegei Vass György Kemény Katához]. 1823 Nms Csernátoni Samuel Uram akár holis ha modját ejtheti meg szorította a Fejérnépet, és erőszakot téssen rajtok [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827].

éjtszaka 1. éjszaka

éj-urak 1. éji

ejurál 1. esküvel állt; a sustine sub jurămint; eidlich behaupten. 1740 Szabo György examináltatván ejuralta hogy ezen Kapitany(na)k functioja alat égy Pénztis nem adot [Torda; TjK].

2. elesküszik vmit, vmit esküvel magáénak bizonyít; a dovedi prin jurămint că este al/a lui; mit Schwur als Eigentum erklären/nennen. 1766: A lovat declarallya oly jegyűnek lenni, hogy a' jobb füle van meg hasítva, s az szeme alatt szü-mölts van, az első Szuvatyos Levél(en) pedig a bal füle irattatik jegyesnek lenni azon lonak a melyet az Atol ejuraltanak, s a füle alat fejer jegyűnek írják [Torda; TjK V. 301]. 1775 egy Eger Szörü Lovára ra tanálván Hents Mihálynál, s annak modgya Szerént Lovát ejuralván Lova kezibe adatot [H; Ks 114 Vegyes ir.].

3. ~ja magát esküvel menti magát a gyanú alól; a se dezvinováji prin jurămint de o suspiciune/bănuială; sich mit Schwur von Verdacht frei machen. 1762: Az Instansok mind ketten ejurállyák magokat, meg esküvén arról, hogj ök semmit nem láttanak az admonita Aniska ellen

és így az fogságból ki botsattatik, ellenben Köteles Aniska eökeme is magát az gjanu alól hitelesen ki mentse, és ellene valo suspiciot tolláljon (!), külemben magára marad az motsok, a' mellett pedig Hadnagyunk eökegjelme ab offo prosequálja [Torda; TjK V. 128].

ejuráltatik elesküdtetik, esküvel az esküt-tevőé-nek bizonyíttatik; a dovedi prin jurămint că apartine celui care a depus jurămintul; eidlich als Eigentum behauptet/erklärt werden. 1777: Mura Salamon .. két vasarlot ökrit a Devai Sokadalomba hajtván lopotnak találatot s azért ejuráltatván az ökör a károsnak adattatott | a' Sza(va)tyos Levélben az említett kancza Rusz Petrucz kezinel találatott ejuráltatott, s fogsá-gotis Szenvedett erette [H; Ks 114 Vegyes ir.].

ék¹ pană, ic; Keil. 1797: Követ farago vésőkre, és ikekre adattott 9 1/2^a [Déva; Ks 96. — *Pántvas]. 1838–1845 Ík, íkel, íkez, íkszeg — ék, ékel, ékez, ékszeg. Keil, keilen, Spaltkeil. Erdély sok vidékén [MNYTK 107].

ék² dísz; podoabă; Schmuck. 1849: Maczek Floriánné mutatta a' Krizsán Mária által ez előtt használt fehér kalapot, mely kalap minden ék nélkül volt [Kv; Végr. Vall. 89].